EBUBEKİR CÂBİR EL-CEZÂİRÎ

En Kolay TEFSİR

mektup

اَعُوذُبِاللّه مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَن الرَّحِيمْ

أيسر التفاسير

Ebubekir Câbir el-Cezâirî
Mescid-i Nebevî-i Şerif Vâizi

EN KOLAY TEFSİR
(EYSERU'T-TEFÂSİR)

Mektup Yayınları: 39

Yayına hazırlayan
RECEP ÖZKAN,
EMİNE ÖZKAN ŞENLİKOĞLU

Arapça adı
EYSERU'T-TEFÂSİR

Yayın Danışmanı
ZİYA ERYILMAZ

Türkçe Kontrol
KAMİL DORUK

Tashih
FİKRİ CUMHUR

Dizgi-Mizampaj
MET & FAN

Baskı
ÖZENER MATBAASI
Tel: 612 50 70

Cilt
SEZGİN NEŞRİYAT
Tel: 517 79 88

Mektup Yayınları

Yavuzselim Caddesi No: 19 34240 - Fatih-İSTANBUL
Tel: 525 27 06 - 521 83 10 - Fax: 534 18 71

Tercüme Kurulu

Ziya ERYILMAZ
Salih UÇAN
Vahdettin İNCE
Ahmet ÖZDEMİR
Ali KELEŞ
Ahmet VAROL

1. CİLT

ÇEVİRİ: Birinci Cilt

Ziya ERYILMAZ
Vahdettin İNCE
Ahmet ÖZDEMİR

KUR'AN'I KUL ANLAYAMAZ MI?

Bismillahirrahmanirrahim

Değerli okuyucumuz, Kur'an yolunun yolcusu. Bu eseri okumaya başlamanızdan anlaşılıyor ki, siz İslâm'ı öğrenmeye talip bir fertsiniz. Yolunuz, niyetiniz mübarek olsun, sizi kutluyoruz.

Biliyorsunuz, Allah-u Teâlâ bir ayeti kerimesinde; "Kur'an'ı ve hikmeti indirdik" diye buyurmaktadır. Onun vahy ile gelen ayet ve hikmetlerini nasıl öğrenir ve anlarız? Elbette düzenli bir şekilde tahsil yapmakla anlarız.

Ne hikmettir bilinmez, günümüzde Allah'tan gelen vahye fazla önem verilmiyor. Verilse de, Kur'an tefsirleri biraz ağır yazıldığı için, herkes faydalanamıyor.

Bir yahudi oyunu söz konusu. İslâm aleminde şöyle yanlış bir inanış hakimdir; "Kur'an'ı Allah'tan başkası anlayamaz." Halbuki bizim anlayamayacağımız Kur'an'dan Allah bizi sorumlu tutar mı? Elbette tutmaz. Zira, Allah-u Teâlâ Kur'an'ı Kerim'de "Kur'an'ı anlayasınız diye kolaylaştırdık, düşünen yok mu?" (Kamer/17) diye buyurmaktadır. Demek ki, bizim anlayacağımız bir eserdir Kur'an. En azından, anlayamadığımız yerleri olsa da, anladığımız yerler anlayamadığımızdan fazla olur. Yani Kur'an'ı anlayamazmışız diye, Kur'an tahsilinden yıllarca geride kaldık. Bundan sonra bu anlayışa son vererek bütün ayetleri tek tek elden geçireceğiz inşallah. Bunu hep beraber yapacağız.

"Okuyorum... Okuyorum Kur'an'ı anlayamıyorum." Ya da şu sözü söyleyeni de çok duymuşumdur, "Kur'an-ı Kerim aynı değil mi, neden çeşit çeşit Kur'an tefsiri yazılıyor?

Kur'an ilmini bilmeyen insanın şaşırması, şok olması hatta bunalıma girmesi de normaldir. Kur'an ilmini bilen için farklı yorumlar, Kur'an'ın derinliğidir. Hikmetli ve yüksek değerdeki şeyler hemen bir çırpıda anlaşılamaz. Bunu anlamak için biraz zaman, biraz yorulmak, biraz da öğrenme aşkı ister. Sonra da İslâm'ı öğrendiğimiz kadarıyla onu yaşamak ister ki, Kur'an bize kapılarını açsın. Çok ilginçtir, İslâm'ı yaşamayanlara, Allah Kur'an'ın kapısını açmıyor. Manevi bir anahtarla kitlediği Kur'an kapısını iyi niyetli kullarına açıyor. Çünkü; "Kur'an'da öyle ayetler vardır ki, okudukları zaman müslümanın imanını, kâfirin de küfrünü artırır." Neden peki? Apaçık ortada olan birşey var, o da şudur; demek ki aynı ayetleri kâfirle müslüman, farklı manalarda anlıyorlar. Bu da normaldir tabi. Çünkü; birisi manası kendisine kilitlenmiş haliyle okuyor, öteki de Allah'ın lütfuyla açık olarak okuyor. Tabiki anlamlarını farklı anlayacaklar. Sanıyorum mesele anlaşılmıştır.Sonuçta Kur'an'ı kul anlayamaz diye birşey yok. Anlayamadığı yerler vardır.

Elinizdeki tefsir, şu anda (20.9.'94) yaşamakta olan Ebubekir Câbir el-Cezâirî'nindir. Bu zat Medine'de Peygamber Efendimizin camisinde vaaz etmektedir. Kendisi yıllarca üniversite hocalığından ve vaazlıktan elde ettiği ilmî tecrübeler sonucu bu tefsiri hazırlamıştır.

Tefsir demek; genel manasıyla yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini çeşitli açılardan izah etmek demektir Bunu hepimiz biliyoruz. Öyle ise kıyamete kadar tefsire ihtiyaç olacağı açıktır. Çünkü Kur'an her zamana, her şarta ve her duruma göre ölçüler koymuştur. Bu hükümlerin ve haberlerin insanlığa ulaştırılması ise, tefsirler vasıtasıyla olmaktadır.

Bu durumda tefsir kitaplarından yararlanırken iki noktayı her zaman gözönünde bulundurmalıyız.

1- Okuduğumuz tefsir ne zaman ve hangi şartlarda yazıldığı

2- Yararlanmak istediğimiz tefsiri diğerlerinden ayıran özellikler nelerdir?

Sizlerin istifadesine sunduğumuz bu tefsir birinci noktada günceldir ve bizlerin içinde bulunduğu şartlarda hazırlanmıştır. ikinci noktada ise halen yaşamakta olan ve İslâm toplumunun problemleriyle iç içe olan bir âlim tarafından yazılmıştır. Dolayısıyla ihtiyacımıza cevap verme özelliğine sahiptir.

Yazarın ön sözünü okuduğunuzda kendi tefsirinin özelliklerini madde madde sıraladığını görürsünüz. Ancak okuyucunun daha fazla yararlanması bakımından tefsirdeki tertibi anlatmak faydalı olacaktır.

Tefsir önce ayetlerin orjinalini veriyor. Arkasından bu ayetlerin Türkçe anlamlarını okuyucuya sunuyor. Daha sonra sözlük bölümünde, ayetlerde geçen belli başlı kelime ve deyimlerin manalarını açıklıyor. Bunun arkasından ayetlerin genel olarak izah edilmelerini açıklama bölümünde veriyor En sonunda da o bölümdeki ayetlerden elde edilen ölçüleri sonuç bölümünde maddeler halinde sıralıyor.

Tefsir bu şekliyle gerçekten de okuyucu tarafından en kolay anlaşılır bir hale getirilmiş oluyor. Bu kolay hazırlanışına rağmen tefsirin çok daha verimli olmasını sağlamak için tefsir ilmiyle alakalı özlü bir bölüm ekledik. Okuyucunun tefsiri okumaya başlarken ön sözlere ve tefsir usulü bölümüne dikkat etmesinde yarar vardır.

Kısacası, halktan her kesimin anlayabileceği bir tefsir çıkardık. Hiç kimse; "Ben anlayamam" diyemeyecek. Bu Allah'ın hepimize birer lütfudur. İnşallah bu lütfu hep beraber değerlendiririz.

Ya Rabbi! Bizleri böyle bir tefsir çıkarmağa muaffak kıldığın için sana şükürler olsun... Bizlere amellerimize göre değil, lütfunla muamele et. Çalışmalarımızı kabul eyle, hatalarımızı affeyle. AMİN.

Recep ÖZKAN
Emine ÖZKAN ŞENLİKOĞLU

TEFSİRİ NASIL OKUMALIYIZ

Tefsir ilmi: Cenabı Hakk'ın kelamından Allah ve yaratıkları için ne gibi haber ve ölçüler koyduğunu güç nisbetince anlamaya çalışmaktır. Buna göre kainatta hiç bir şey yoktur ki tefsir ilminin içine girmiş olmasın. Kur'an, yaş ve kuru her şeyin apaçık olan kitapta bulunduğunu haber vermektedir.(1) Ancak kitapta olanların hepsi de aynı açıklık oranında değildir. Kimisi genel zikredilmiş, kimisi tek olarak anlatılmış, kimisine işaret edilmiş, kimi mana sonucu itibariyle yer almış, Kimine de sadece bir zamir yeterli olmuş. Bazıları bir sûre olarak detaylı anlatılmış bazıları da bir harf ile yer almış. Kimisi bir sayfa tutarken kimisine bir hareke kafi gelmiş. Bazısına ayet genel işaret ederken hadisle detaylandırılmış. Bazısına da bizzat ayet ayeti açıklama yoluyla izah getirilmiş. Kısaca bu kitapta herşey kendi kıymetince yerini almış. Bize düşen onları bulup çıkarmak ve istifade etmektir. İşte ayetlerin ruhuna, şekline, manasına, zaman ve şartlarına dalıp da aradığını bulmak için yine Kur'an'ın ortaya koyduğu kaidelerden yararlanmak gerekiyor. Buna metod veya usul denir. Okuduğumuz bir tefsirden en üst seviyede yararlanabilmek için Kur'an'ın ortaya koyduğu bu metodları devamlı gözönünde bulundurmalıdır.

Tefsir ilmi ve usulü diye pek çok kitaplar yazıldı. Şüphesiz hataları bir ke-

---

(1) En'am Suresi 59.

nara koyarsak hepsinden de istifade edilmektedir. Ancak bu tefsir metodu kitapları detaylı yazıldığı için normal bir tefsir okuyucusuna pek fazla yarar sağlayamıyor. En azından okuyucu onları uzun uzun okurken sıkılıyor. Sıra tefsir okumaya gelince zaten kapasitesi dolmuş oluyor. Diğer taraftan tefsir metodlarındaki kaide çokluğunu da her zaman hatırında bulunduramıyor. Dolayısıyla tefsirini okuduğu herhangi bir ayeti kerimede takıldığında çözüme ulaşamıyor. Veya yanlış sonuca varıyor.

Bütün bunları gözönünde bulundurarak tefsir okuyucusuna yardımcı olmak istedik. Bunu yaparken okuyucuyu aynı zorluklarla karşı karşıya bırakmamak için vahyin özünü kavrayacak kaideleri özlü bir şekilde ortaya koymak gerekirdi. "Kur'an'ın anlaşılmasında yüz esas" diye bizim bir çalışmamız vardı. İyi bir çalışma olmasına rağmen henüz kitap olarak bastıramamıştım. Bu çalışma bir bakıma usulü fıkıh, bir bakıma da usulü tefsir niteliğinde bir araştırma ürünüdür. Bu çalışmamız da vahyin yine vahiyle izah edilmesi gerektiğini delilleriyle ortaya koymuştuk. Kitap ve sünnet ikilisinden meydana gelen vahiy ölçülerinde herhangi bir ihtilaf ve yanlışlık olmaması ancak vahyi vahiyle tefsir etmekle mümkündür. Çünkü yüce mevlamız buyuruyor ki "Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Eğer Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbirini tutmaz çok ihtilaf bulurlardı."(1) Evet vahiy Allah katından olduğu gibi, onun tefsiri de yine onun katından gelen ayet ve hadisler ışığında olmalıdır. İnsanın heva ve hevesi o kitabın tefsirine girmemelidir. Aksi taktirde o tefsirde pek çok tutarsızlıklar olacaktır.

Tefsir yazarlarını ve fıkıh kitabı yazarlarını hatasızdır diye düşünmek en büyük hatamızdır. Çünkü sadece Allah'dan gelende hata ve tutarsızlık olmaz. Bunun dışındaki her sözde hata söz konusudur. Tabii peygamberler de Allah'tan alıp söyledikleri ve yaptıkları için sünnet de vahiy sonucu olduğundan, onda da hata ve tutarsızlık bulunmaz. Özetle söylemek gerekirse Kur'an ve sünnette hata olmaz ama bizim onları anlamamızda hata ve tutarsızlık olabilir. Hataları en aza indirmek ancak Kur'an ve sünnete uygunluk arzettiğimiz oranda olur. Onlardan uzaklaştıkca da hatalarımız çoğalır. Öyle ise okuyucu tefsir yazarının hatalarını normal karşılamalıdır. İnsanın özelliğidir diye kabul etmelidir. Fakat o hataları kabul etmemelidir. Gerçi biz hataları not düşmeden düzeltmeye çalıştık. Bunun sebebi okuyucunun iki şey arasında şaşırıp kalmasını engellemektir.

Biz "Kur'an'ın anlaşılmasında yüz esas" adlı araştırmamızı özetle buraya koyduk. Bu çalışmadaki yüz esası beş esasa indirerek okuyucunun zihninde de-

(1) Nisa Suresi ayet: 82.

vamlı kalmasını hedefledik. Denilebilir ki yüz madde nasıl oldu da beş maddede toplandı? Şunu söyleyeyim ki beş değil bir tek kaide ile de o yüz esası izah etmek mümkündür. Nitekim biz o çalışmada zihinsel bir egzersiz olsun diye o yüz esası önce yirmi ile, sonra beş ile, en sonunda da tek kaide ile dahi diğer kaideleri içine aldığını gösterdik. Bu uslub Kur'an'ın bir özelliğidir. Yani Kur'an'ın tamamını yine bir sûre içerdiği gibi, bir ayet ve hatta bir kelime dahi Kur'an'ı kapsamaktadır. Onun için vahiy ançak vahiyle tefsir edilebilir diyoruz. Madem tek ayet veya tek sûre ve hatta tek bir kelime Kur'an'ı içeriyor da, Allah haşa boşuna mı Kur'an'ı indirdi? diye bir soru da sorulabilir. Hayır boşuna değildir. Allah boş işlerle meşgul olmaktan beridir. Kur'an hem alime hem cahile, hem cinlere hem insanlara hitap etmektedir. Onun için her guruba ve her şahsa adeta kendi anlayacağı kapasitede hitab etmektedir. Ta ki hiç kimse "Benim aradığım Kur'an'da yoktur. Kur'an bana hitab etmiyor" demesin. İşte Kur'an'ın bir mucizesi de budur. Biz aslında bu mucizeye işaret etmek için o çalışmayı yapmıştık. Biraz sonra kaideleri, hangi ayetlerden çıktığını ve diğer ayetleri nasıl tefsir ettiğini gördükçe konuyu daha iyi kavrarız inşallah. Uygulama örneklerini en çok dikkat çeken ve anlaşılması zormuş gibi olan ayetlerden vereceğim. Geri kalan ayetleri anlamak çok daha kolay olacaktır.

Önce kaideleri topluca görelim daha sonra bunları tek tek uygulayalım.

1- Tevhid

2- Nübüvvet

3- Fıtrat

4- İllet

5- Adalet.

1- Tevhid: Bu kelime İslâm'ın kainata vurduğu bir mühür ve slogandır. Her eşyada Tevhid-i görebilirsiniz. Cenabı Hakk'ın zatı ve onun dışındaki varlık hep tevhid esasını ortaya koyar. İnsan bu esası tam kavrayabilse, her şeyin izahını buna dayandırarak yapabilir. Tevhid esası sırların anahtarını insana, cine ve meleklere bahşetmiştir. Ancak kaç kişi anahtarının farkındadır? Veya farkında olanların kaçı Tevhid esasını her alanda tatbik edebiliyor? Burası ayrı bir konudur.

Tevhid denilince genel olarak aklımıza gelen; Allah'ın bir olduğudur. Sayısal olarak iki veya daha fazla yaratıcının olmadığını anlıyoruz. Bu anlayış doğrudur ama noksandır. Çünkü Tevhid'in manasında daha anlaşılması gereken pek çok anlam vardır. Bunları genel olarak sıralamak istiyorum.

Tevhid:

1- Allah'ın zatı bir demektir.

2- Onun eşi ve benzeri yoktur. O tekdendir.

3- Allah zatında hiç bir yaratığa benzemediği gibi fiillerinde ve sıfatlarında da benzemez. O her durumda eşsiz ve tektendir.

4- Kainattaki tüm varlık ona bağlılıkta birlik ve bütünlük açısından Tevhid'e bağlıdır.

5- Varlık alemindeki her şeyin birbirleriyle olan ilişkilerindeki denge ve uyumluluktada Tevhid esastır.

İşte Kur'an'da tekrar tekrar vurgulanan Lailahe illallah kelimesinin açılımı budur. Ayetlerin tefsirinde Tevhid esasından yararlanırken yukarıdaki anlayışı her zaman pratiğe uygulamalıyız. Örneğin şu ayeti kerimeye bir göz atalım.

"Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşten, salma atlardan, davarlardan ve ekinlerden gelen zevkler insanlara süslü gösterildi. Bunlar sadece dünya hayatının geçimidir. Asıl varılacak güzel yer, Allah'ın indindedir."(1)

Ayeti kerimeyi, Cenabı Hakk'ın kelam, ilim, yaratıcı ve kudret sıfatlarındaki Tevhid, birlik ve bütünlük esasından yararlanarak tefsir etmeye çalışalım.

Yazımızın başında demiştik ki; Kur'an öyle bir mucize ki, bir suresi tamamını izah edebildiği gibi, bir ayeti ve hatta bir kelimesi dahi Kur'an'ın tamamını kapsamaktadır. Bu tevhidin bir olgusu ve gücüdür. İşte bu ayette de ayetin baş tarafı hem ayetin tamamını, hem Cenab-ı Hakk'ı ve hem de tüm yaratıkları anlatmaktadır. Dolayısıyla bir cümle olan Kelamullah, bir kitab olan Kur'an'ı ve Kur'an'ın bir açılımı olan tüm varlığı tefsir etmektedir.

Bakınız ayeti kerimenin arapçası şöyledir.

"Züyyine linnasi hubbuş şehevati....." (İnsanlara zevkler süslü gösterildi.) İnsanlar sözcüğüyle kadın ve erkeği zikreden Allah, bu iki çifte, sırasıyla daha nelerin sevdirildiğini sayarak detaya inmektedir. Aslında ayet bu kadarla kalsaydı biz, sevdiğimiz her konuyu ve varlığı bu ayeti kerimeyle izah edebilirdik. Ancak Cenabı Hak iyice kolaylaştırarak sevdirilenlerin başında gelenlerden bir kaçını da sayarak bizlere detaylı bir bilgi sunmaktadır.

Cenabı Hakk'ın hikmetine bakın ki, o detaydan neler neler anlatmış oluyor. Örneğin sevilenlerin başında kıymet açısından kadının geldiğini anlıyabiliyoruz. çünkü kadın bir kere insan kelimesiyle, bir defa da kıymetinden dolayı ayrı ola-

(1) Âli İmran Suresi ayet: 14.

rak zikredilmektedir.

İşte bu ayeti Tevhid esasına göre tefsir etmeyip de rasgele hüküm versek, o zaman hem Allah'ın kelamından yanlış mana çıkarmış oluruz, hem de Allah'a ve onun kullarına karşı zulmetmiş oluruz.

Peki nasıl bir yanlış anlama olabilir ki? diye akla gelebilir. Bakınız ayeti kerimeyi bir kere daha tamamını okuyunuz. İlk olarak Allah'ın kadınları insan olarak saymadığını, aksine hayvan ve eşya gibiymiş şeklinde değerlendirdiğini anlıyabilirsiniz. Bu anlayış tabii ki doğru değildir. Çünkü o sayılanların arasında oğullar da vardır. Oğullar erkek olduğuna göre erkek hem insan hem hayvan sayılamıyacaktır. Öyle ise orada hayvan ve eşyaların arasında sayılan oğullar hayvan olmadığına göre en başında kıymetine işaret edilen kadınların hayvan veya eşya gibi değerlendirilemiyeceği daha net olarak anlaşılmış olur.

Fakat bazıları böyle yanlış bir anlam da çıkarabilirler diye özellikle örneklerimin ilkine bu ayeti kerimeyi aldım.

Yanlış anlayanlar çıkar mı ? diye düşünmeyin. Çıkar çıkar. Nitekim bir gün bana hanım yazarlarımızdan birisi telefon ederek bir hanımın şikayetlerini sıraladı. Şikayetten daha çok sitem doluydu. O hanım kardeşimiz Allah'ın, kadınları insan saymadığını hayvan ve eşya gibi değerlendirdiğini söylemiş ve işte tefsirinin bir kısmını vermeye çalıştığımız bu ayeti kerimeyi göstermiş. O da ne söylemişse pek tatmin olmamış. Konuyu yazıhanede kendisine izah ettikçe bu defa sitemlerin yerini sitayişler, Allah'a karşı şükürler ve kendi noksan anlayışına da hayıflanmalar aldı.

Bir de şu ayeti kerimelere bakalım.

"Eğer dileseydik her nefse hidayetini verirdik. Fakat mutlaka cinlerden ve insanlardan bir kısmıyla cehennemi dolduracağım sözü benden çıkmıştır."(1)

"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı. O halde sen mi insanları inanmaları için zorlayacaksın?"(2)

Bu iki ayeti kerimeyi ve bunlara benzer olan hidayetle ilgili diğer ayetleri ilk okuduğumuzda sanki Allah haşa bazı insan ve cinleri zorla imana getirmiş, bazılarını da zorla imansız bırakıp ebedi cehennemlik kılmış gibi anlaşılıyor. Bu anlayışın tamamen zanna dayandığını ve gerçekle hiç bir alakasının olmadığını Cenabı Hak şöyle haber veriyor.

"Müşrikler diyecekler ki: "Eğer Allah dileseydi ne biz ne de babalarımız ortak koşmazdık. Hiç bir şeyi haram yapmazdık. Onlardan önce yalanlayanlar

(1) Secde Suresi ayet: 13
(2) yunus Suresi ayet: 99.

da öyle demişlerdide nihayet azabımızı tatmışlardı. De ki: Yanınızda bize çıkarıp gösterebileceğiniz bir bilgi var mı? siz sadece zanna uyuyorsunuz. Ve siz sadece saçmalıyorsunuz."(1)

Dikkat ediniz ilk iki ayetteki yanlış anlamaları Cenabı Hak bir saçmalama ve körü körüne zan peşinde koşma olarak haber veriyor. Çünkü o ayetler yanlış anlaşılınca suç insan ve cinlerden kalkıp Allah'a yükleniyor. Bununla da kalmayıp Allah zalim oluyor. Öyle ya hem adamın hidayetini zorla engelle hemde arkasından niye kafir oldun diye cehenneme at. Önceki müşrikler de daha sonra gelecekler de hep böyle yanlış anlamış ve suçu Allah'a yamamışlardır. Daha da ileri giderek Allah'a zalimdir diye isyan etmişlerdir.

Oysa Cenabı Allah hem bu ayetlerde hem de hidayetle ilgili tüm ayetlerde hiç kimseyi zorlamadığını, dinde zorlamanın sözkonusu olmadığını haber veriyor. Demek istiyor ki: Ben eğer zorlasam herkes zorla iman edebilir. Hiç kimse benim gücümün karşısına çıkamaz. Yine zorla hidayeti engellesem bu defa da hiç kimse imana gelemez. Ancak adalet prensibi bütün bu zorlamaları kabul etmez. Her kul kendi yaptıklarını hiç bir zorlama olmadan kendi iradesiyle yapar. Tabii ki sonucuna da katlanacaktır. Allah ne mü'mini zorla mü'min eder, ne de kafiri zorla küfürde tutar. Sadece adaleti gereği herkesi iradesinde serbest bırakır.

Dikkat ederseniz hidayetle ilgili ayetler çok defa tıpkı yukarıdaki müşriklerin anladığı gibi saçma ve zanna dayanarak anlaşılmaktadır. Ancak tefsir usulünün adalet prensibi en doğru ve kolay bir şekilde izah etmektedir. Bu prensip, Kur'anda adaleti emreden tüm ayetlerden ve Allah'ın âdil sıfatının sonucu olarak elde edilmiştir.

Bir örnekte genel olarak ibadetleri emreden ayetlerden vermek istiyorum.

Kur'an-ı Kerim namaz, oruç, hac, zekat, cihat v.s. pek çok emirler vermekte ve bir çok haramlar koyup onlardan sakındırmaktadır.

İnsanoğlu bu emir ve yasakları doğru anlayabildiği oranda o ölçülere uymakta ve önem vermektedir. Bunların da ne kıymeti var ki diye düşündükçe de kendi nefsine göre ölçüler koymaktadır. Bu ibadetlerin sırrını o beş esasın her biriyle izah edebileceğimiz gibi en kolay olarak "Fıtrat" esasıyla açıklayabiliriz.

Cenabı Hak şöyle buyuruyor:

"..... Allah'ın fıtratı ki, insanları o fıtrat üzere yaratmıştır..."(2) Fıtrat kanu-

(1) En'am sûresi ayet 148.

(2) Rum sûresi ayet: 30.

nu demek özetle yaratıkları birlik ve bütünlük kanunu demektir. İnsanoğlundaki sırlar, Allah bilgisi ve kainattaki birlik ve uyuma ulaşma kalitesi bu ibadetlerle mümkün olmaktadır. Çünkü bu şekilde yaratılmıştır. Fıtratın ölçüleri budur. Siz bu ibadetleri yaptıkca Tevhidi uyuma gidiyorsunuz ve Allah'ın sıfatlarının mana itibariyle tecelli noktası olduğunuzu anlıyorsunuz. Kainatın bir özeti olduğunuzu ve Kur'an'ın sizin kalbinizde proğramlı olduğunu farkediyorsunuz. Artık bu duruma gelen insanın hayat tadına doyulmaz. O her an ayrı bir lezzet ve zevk içerisinde saniye içerisinde asırları yaşar. Bütün bunlara topluca marifetullah denilmesi meşhur olmuştur.

İşte ibadetlerle ilgili tüm ayetlerin tefsiri de özetle budur.

İsterseniz bunları illet prensibiyle de tefsir edebilirsiniz. Yani kolayınıza böyle gelebilir. Yoksa her ayet o beş prensip ile ayrı ayrı tefsir edilebilir. Yine o beş prensipten yanlız biriyle de Kur'an'ın tamamını tefsir edebilirsiniz. Dolayısıyla daha fazla örnek vermek istemiyorum.

Onun için okuduğumuz bir ayeti kerimeyi hemen ilk ve dar anlamıyla sınırlamayalım. Açabildiğimiz kadar anlayışımızı açalım. Göreceğiz ki Kur'an ayetleri birbirini tefsir ediyor ve bir ayet dahi tek başına Kur'an'ı izaha kafi gelir. Anlamıyorsak kabahat bizde. Anlıyanlar nasıl anlıyor şeklinde düşünerek sürekli okumalı ve kendimizi yetiştirmeliyiz. Ya rabbi beni ilim ve amel açısından fazlalaştır.

Bütün okuyucu kardeşlerime hayırlı ilim ve hayırlı ameller niyaz ederim.

Ziya ERYILMAZ

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd Allah-u Teâlâya mahsustur.

Allah'a hamd ederiz ve ondan yardım isteriz. O'ndan af diler ve nefislerimizin şerlerinden ve amellerimizin kötülüklerinden O'na sığınırız.

Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur. O birdir. O'nun ortağı yoktur. Ve yine şehadet ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir. Onu kıyametin önü sıra hak ile müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdi. Kim Allah'a ve elçisine tâbi olursa doğru yolu bulur. Kim de Allah'a ve Rasûlüne isyan ederse, ancak kendi nefsine zarar verir. Allah'a asla zarar veremez.

Muhakkak ki, sözün en doğrusu Allah'ın kitabıdır; yol gösterenlerin en hayırlısı da, Muhammed (s.a.v.)'dir. İşlerin en şerlisi sonradan dine sokulandır. Dine sonradan sokulan her şey bidattır ve her bidat da sapıklıktır.

Bu, Allah-u Teâlâ'nın kitabı olan Kur'an-ı Kerim için özlü bir tefsirdir. Bugünkü müslümanların Allah'ın kelâmını anlamaya olan ihtiyaçlarını gözönünde tutarak bu tefsiri hazırladım.

O Allah'ın kitabı ki, müslümanların anayasalarının kaynağı ve hidayetlerinin yoludur. O kitap onları heva ve heveslerinden koruyucu ve hastalıklara karşı onlara şifa vericidir.

Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: **"Biz, Kur'an ile, mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyi indirdik..."** (İsra sûresi, ayet: 82)

"Hepiniz Allah'ın ipine sarılın; ve aranızda tefrika çıkarmayın..." (Ali İmran sûresi, ayet: 103)

Diğer bir ayette ise buyuruyor ki: **"... Size Allah tarafından bir nur ve**

apaçık bir kitap gelmiştir. Allah, o Kitap ile rızasına uyanları selâmet yol larına ulaştırır ve onları kendi izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Onları doğru yola götürür." (Maide sûresi, ayet: 15-16)

Bu tefsiri yine bugünkü müslümanların Allah'ın kitabını okuma, anlama ve onunla amel'e rağbet etmelerine yönelik hazırladım. O rağbet ki, birkaç asırdan beri müslümanlarda olmadı. Çünkü Kur'an dirilere değil ölülere okunur oldu. Kur'an'ı tefsir etmek hatalardan bir hata ve günahlardan bir günah, diye itibar edilir oldu. Çünkü: "Kur'an'ı doğru tefsir etmek hata, yanlış tefsir etmek ise küfürdür!" sözü müslümanların arasında ayyuka çıkmıştı.

İşte bunun için hâfız: **"Şüphesiz ki, mescidler Allah'ındır. Allah ile birlikte hiç kimseye ibadet etmeyin!"** (Cin sûresi, ayet: 18) ayetini devamlı okuduğu halde, insanlar mecsidin bir kenarında defnolunmuş velinin türbesinin etrafında en yüksek sesleriyle: Ey efendim, ey efendim, şöyle böyle, diye ona yalvarırlar.

Hiç kimse de: Ey kardeşlerim, bu zata yalvarmayın! Çünkü Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Şüphesiz ki, mescitler Allah'ındır. Allah ile birlikte hiç kimseye ibadet etmeyin!" demeye cesaret edemez.

Yine hâfız: "Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler kâfirlerin ta kendileridir" ayetini okur, onu dinleyenler duyarlar, buna rağmen, ayet-i kerimenin Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyi terkedenlerin küfrünü apaçık beyan ettiği hiç hatırlarına gelmez. Müslümanların çoğunun, İslâm şeriatıyla hükmetmeyi terkedip, Doğu'dan ve Batı'dan getirilmiş kanunlarla hüküm verdiklerinden dolayı bu küfrün batağına düştüklerini de aklına getirmezler.. İşte böyle, Kur'an ölülerin üzerine okunur, hayatta hiç bir fonksiyonu olmayan diriler de onu dinlerler. Fakat günlük hayatta eseri görülmez.

Bugünkü İslâmi uyanış gözönünde bulundurularak tefsir kolay ve anlaşılır bir şekilde hazırlanmıştır. Allah'ın, kelamından murat ettiği mana bugünkü müslümanın anlayışına yaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

Bu tefsirde, nefislerdeki takva melekesi ortaya çıkarılmakla, inanç esasları beyan edilmekte ve zaruri olan fıkhi hükümler açıklanmaktadır. Faziletler sevdirilmekte, rezilliklere karşı ise buğzetme istenmektedir. Farzları yerine getirme teşvik edilirken, haramlardan kaçındırılmaktadır. Bütün bunlar Kur'an ahlâkının bir araya toplanıp Rabbani âdaplarla süslenmesiyle yapılmaktadır.

Bu şekildeki bir tefsiri yazmak için seneler içerisinde defalarca teşebbüste bulundum. Peygamber Efendimizin Mescidinde (Mescid-i Nebevi'de) benim tefsir derslerimi dinleyenler de, benden çok defa müslümanlar için kolay anlaşı-

lır ve Cenab-ı Allah'ın kelâmını anlamayı kolaylaştırıcı bir tefsir yazmamı isterlerdi.

Ben, bazı kere bunu vaad ediyor, bazen de kaçınıyordum. Bu durum, tefsir derslerini üç defa tamamlayıp dördüncüyü de bitirmeye yaklaştığım zamana kadar devam etti. Bu sırada ben, korku ile ümit arasındaydım...

Ve Cenab-ı Hakk'ın dilemesiyle bir gün, Hicri 1406 senesi, Muharrem ayının sonlarına doğru, muhterem arkadaşım Dr. Abdullah bin Salih el Abiyd ile oturuyordum. Bu zat İslâm Üniversitesi'nin reisidir. Bana şöyle söylemesi adeta ilham olundu: "Keşke Celaleyn gibi bir tefsir yazsan da lisede ve hadis bölümünde Celaleyn yerine o tefsir okutulsa... Hazırlayacağın bu tefsirde de sahabe ve tabiin'in akidesine riayet etsen. Bu akide konusunu Celaleyn işlemediğinden, faydadan çok zarar vermektedir..." Böyle bir tefsir yazmak için içimde istek uyandı ve netice olarak, Allah'ın izniyle bunu yapacağımı kendisine söyledim.

İşte bu söz üzerine Cenab-ı Allah'tan yardım diledim, hazırlandım ve aynı yılın Recep ayının başlarında tefsiri yazmaya başladım.

Yüce Allah'tan bu tefsiri benden rızasına uygun olarak kabul etmesini, O'nu tanımayı arzu ederek okuyan bütün müslümanlara da, bu tefsirden istifade etmelerini nasib etmesini diliyorum. Ta ki Rablerini tanısınlar ve O'nun rızasına uygun hareket edip, muhabbetine ersinler... O'nun razı olmadığı, gazaplandığı bilip kendisinden korkarak, gazabını çekecek şeylerden sakınsınlar...

Müslüman evlerinden hiç birisi hariç olmamak üzere, kadın-erkek her müslümanda olmasını arzu ettiğim bu tefsirin özellikleri şunlardır:

1- Ne tatsızlık verici bir şekilde çok kısa yazılmış, ne de sıkıntı verecek kadar uzatılmıştır. İkisi arasında orta bir yol takip edilmiştir.

2- Akide konusunda, Cenab-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları meselesinde sahabe ve tabiin'in yoluna uyulmuştur.

3- Fıkhi hükümlerde dört mezhebin haricine çıkmamaya riayet edilmiştir.

4- Olay ister doğru olsun ister olmasın, tefsirde israiliyata yer verilmemiştir. Ancak ayet-i kerimenin anlaşılması için nakledilmesi gerekli olan ve "İsrail oğullarından anlatın, herhangi bir sakınca yoktur" hadis-i şerifinin cevazıyla nakledilmiştir.

5- Tefsirî ihtilaflar zikredilmemiştir.

6- Ayetin manasında müfessirlerin ihtilaf ettiği yerlerde İbn-i Cerir et-Taberi'nin tefsirindeki görüş tercih edilmiştir. Fakat bazı ayetlere getirdiği, bir kısım açıklamaları almamışımdır.

7- Tefsirde gramer, belâğat ve arap şiiri ve yazılarından birtakım delillerin

zikrine yer verilmemiştir.

8- Kıraat çeşitleri arzedilmemiş, ancak ayetin manasının açıklanması o kıraat çeşidinin zikrini zaruri kılıyor ise, bu takdirde nadiren bazı kıraatlar belirtilmiştir. Hadis-i şeriflere gelince; sadece sahih ve hasen olanlarla sınırlı kalıp, diğerlerini almadım. Onun için de hadislerin kaynaklarını ayrıca belirtmedim. Yalnız bazı hadislerin kaynaklarını yazdım.

9- Bu tefsirde, ayetler hakkında ileri sürülen görüşlerin hepsi zikredilmemiştir. Bu görüşler çok olmuş olsa bile. Bilakis, sahabe ve tabiin'den olan müfessirlerin çoğunluğunun görüşünün mana bakımından tercihine riayet edilmiştir. İşte bu özellikler üstün vasıflardır. Bütün müslümanların sağlam ve dosdoğru bir İslâmi fikir üzere biraraya toplanmaları ihtiyacından dolayı bu şekilde hazırlanmıştır.

10- Allah'ın kitabını okumak, öğrenmek, öğretmek ve onunla amel etmenin müslümanlara kolay olmasını arzu ederek, bu tefsirin sıraladığım özelliklerde olmasına riayet ettim. Müslümanların Allah'ın rızasını kazanmaları, hayatlarını inanç, ibadet, ahlâk ve hükümler açısından onun kelâmına göre yönlendirmeleri için bu tefsiri böyle kolay hazırladım. İşte bunun için, zihinleri karıştırabilecek her şeyden ârî ve saf olarak yazdım. Yine amelden yüz çevirtip mücadele ve münakaşalara sevkedebilecek şeylere de bu tefsirde yer vermedim.

İşte bunun için, tefsiri muntazam dersler şeklinde düzenledim. Bazen bir ayeti ders olarak tayin ettim ve kelimelerini açıkladıktan sonra manasını açıkladım. Daha sonra da inanç ve amel bakımından ayetten elde edilen sonuçları zikrettim.

Ve bazen de iki ayeti, üç ayeti, dört ve beş ayeti bir ders olarak aldım. Beş ayetten fazla ders yapmadım; ancak çok nadir olarak oldu. Bu da konu ve mana bağlantı ve devamlılığını sağlamak için olmuştur.

Ayetleri Hafs'ın kıraatı üzere ve mushaf hattına göre yazmış ve harekelemişimdir. Şüphesiz ki böylece, önce müslümanların ayetleri okumasını arzu etmekteyim. Ayetleri ezberleyinceye kadar okuduktan sonra kelimelerin manalarını anlayıncaya kadar onlara çalışsınlar. Arkasından ayetlerin manalarını iyice anlayıncaya kadar tekrar-tekrar okusunlar. Daha sonra da amel etmek için ayetlerin sonuçlarını okumalarını arzu etmekteyim.

Neticede Allah'ın Kitabı'nı ezberlemek, onu anlamak ve onunla amel etmek bir araya gelmiş olacaktır. Böylece müslümanlar yükselir, mükemmelleşir ve mutlu olur, inşaallah.

Peygamber Efendimiz bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmaktadır:

"Cenab-ı Allah, bu Kur'an ile bazı kavimleri yükseltir ve bazılarını da alçal-

tır. Kim onu güzel bir niyetle okur, ezberler, manasını anlar, onunla amel eder ve başkalarına öğretirse, gökyüzünde yüceltilerek anılır."(1)

Başka bir sahih hadis-i şerifte de Efendimiz şöyle buyuruyor:

"Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğreteninizdir."

Ya ilahi, beni ve diğer mü'minleri bu hayrı başaranlardan kıl ki senin kitabını öğrensin ve öğretsinler! Ya Hayyu ve Ya Kayyum! Ve son olarak: Yüce Allah'ın kelâmı için En Kolay Tefsir(2) diye isimlendirdiğim bu tefsirimi okuyan kadın erkek-her müslümanın bana dua etmesini ve bana karşı merhametli olmasını rica ediyorum. Bu benim onlar üzerindeki bir hakkımdır. Ey Allah'ım, bu görevi yerine getirebilmesi için okuyucuyu başarılı kıl! Beni ve onu bağışla! Bana, okuyucuya ve kadın erkek diğer mü'minlere merhamet et!

Son duamız ise: Âlemlerin Rabbine hamd olsun. Salât ve selâm da Peygamberimiz olan Muhammed (s.a.v.)'in üzerine, onun aile mensuplarına, onun arkadaşlarına ve bütün mü'minlerin üzerine olsun...

Rabbinin rıza ve affını uman,
Ebubekir Câbir el-Cezâiri
17 Ramazan 1406 (hicri), Medine-i Münevvere

(1) Müslim rivayet etmiştir.

(2) Bir uyarı: Bu tefsirin hazırlanmasında kaynak eserler dört tanedir.
1- İbn-i Cerir et-Taberi'nin "Camiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an" adlı eseri.
2- Celaleyn Tefsiri. Suyuti ve Mahalli'nindir.
3- Merağı Tefsiri.
4- Abdurrahman bin-Nasr es-Sudi'nin "Teysiru'l-Kerîmi'r-Rahman" adlı eseridir. Cenab-ı Hak hepsine rahmet ve bizlere de onlarla birlikte Naim Cennetlerinde olmayı nasib etsin.

Sûre 1
Fatiha Sûresi

Mekke Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 7

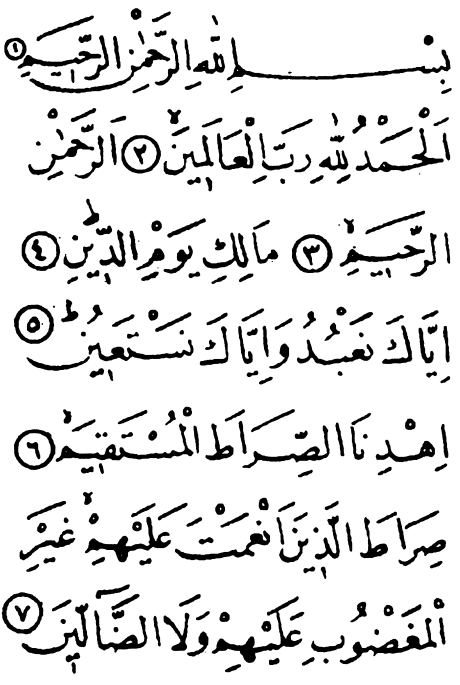

1- Affeden ve bağışlayan Allah'ın adıyla.

2- Övgü ve ibadet, her şeyi yaratan ve idare eden Allah'a aittir.

3- Affeden ve bağışlayandır.

4- Hesap sorma gününün sahibidir.

5- Rabbimiz! Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz.

6- Bizleri doğru yola ilet.

7- Nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil.

SÖZLÜK

اَلتَّفْسِيرُ Sözlükte, açıklama ve izah etme anlamındadır.(1) İslâmi kullanımında; Allah'ın sözünden kastettiği şeyin anlaşılması için yapılan açıklamaya denir. Böylece emir ve yasaklarına uyulmuş olur. O ayetlerin(2) gösterdiği doğru yol tutulmuş ve ora-

(1) Tefsir: Bir şeyin manasını açığa çıkartmaya denir.

(2) Ayet: Sözlükte alâmet işaretve delil manalarına gelir.

da geçen olaylardan dersler alınmış olur.

اَلسُّورَةُ — Sûre, Allah'ın kitabının bölümlerinden her birine verilen isimdir. En küçük sûre üç ayetlidir. Diğerleri ise üç ayetten fazladır. Kur'an-ı Kerim'in sûreleri yüzondört tanedir. Bakara sûresi en uzun, Kevser sûresi ise en kısa sûredir.

اَلْفَاتِحَةُ — Fatiha. Her şeyin başlangıcı için onun fatihası denir. Kur'an-ı Kerim'in başlangıcı da: "Elhamdülillahi Rabbilalemin" diye başlayan sûredir. Onun için bu sûreye Fatiha sûresi denilmiştir. Fatiha sûresinin pek çok ismi vardır."(1) Bunlardan bazıları: Ümmül Kur'an (Kur'an'ın anası) Sebûl Mesani(2) (Sürekli tekrarlanan yedi) Ümmül Kitap (Kitabın anası)(3) ve Ümmüs Salât (Namazın anası)dır.

مَكِّيَّةٌ — Mekki. Sûrelerden Mekke'de inmiş olanlar. Medeni ise, Medine'de inmiş olan sûrelere denir. Mekke'de inmiş olan sûreler genel olarak inanç esaslarının açıklanmasından, bunları delillerle ortaya koymaktan ve bu esasları zihinlerde iyice yerleştirmek için çeşitli örneklerle açıklamalar yapmaktan bahseder. İnanç esaslarının en büyüğü ise: İbadet konularında Allah'ı birlemek, yalnız ona ibadet etmek, Allah Rasûlü'nün peygamberliğine inanmak, öldükten sonra dirilmeyi ve ahiret hayatının varlığını kabul etmektir. Medine'de inen sûreler ise, çoğunlukla, kanunları ve helâl-haram ölçülerini açıklar.

اَلْاٰيَاتُ — Ayetler. Ayet kelimesinin çoğuludur. Alâmet ve işaret manalarına gelir. Bu sözlük manasıdır. Kur'andaki özel manası: Allah kelâmından olan her bir cümleye ayet denir. Bunlar insanlar için doğru yolu gösterirler. Cenab-ı Hakk'ın kudretine, varlığına ve ilmine dair nişanlar taşırlar. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini isbat ederler. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin

---

(1) İtkan kitabının yazarı, Fatiha sûresinin yirmiden fazla ismi olduğunu yazmıştır. Ancak Hadislerde bu saydığımız (Fatihatül Kitab, Ümmül Kur'an, Sebül Mesani ve Ümmül Kitab) isimlerinden başkası zikredilmemiştir.

(2) Namazda her rekatte tekrarlandığı için bu isimle anılmıştır.

(3) Kur'an'ın içermiş olduğu inanç, ibadet, kanun ve haberlerin özünü kapsadığı için bu isim verilmiştir.

sayısına gelince, bunlar altıbin ikiyüzden fazladır.(1) Fatiha sûresi, besmele hariç, yedi ayettir.(2)

أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

Allah'a sığınmak.(3)

Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım.

SÖZLÜK

اَلاِسْتِعَاذَةُ	Sığınmak. Uzaklaşma sözü. Kulun, "kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım", demesidir. Allah'a sığınmak manasına gelir.
أَعُوذُ	Sığınırım ve korunurum.
بِاللّٰهِ	Allah'a. Her şeyin Rabbine, her şeye gücü yetene, her şeyi bilene ve öncekilerin ve sonrakilerin ilâhına.
اَلشَّيْطَانُ	İblis; şeytan. (Allah'ın lâneti onun üzerine olsun!)
اَلرَّجِيمُ	Kovulmuş. Her türlü rahmetten ve hayırdan kovulmuş, uzaklaştırılmış.

Allah'a sığınmanın manası: Kovulmuş şeytanın beni saptırmasından veya Kur'an okurken beni şüpheye düşürüp Rabbime isyan ettirmesinden beni yaratan Allah'a sığınırım ve onunla korunurum, demektir.

Allah'a Sığınmanın Hükmü: Kur'an okumak isteyenler için Allah'a sığınmak sünnettir.(4) Bu da genellikle şu şekilde olur: "Eûzubillahimineşşeyta-

(1) Buradaki sayı kıraat imamlarının ayet duraklarında farklılık göstermelerinden ileri gelmektedir. Yani sûrelerdeki cümle sayılarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Buna göre altıbin altıyüz altmışaltı ile daha az sayılı olduğunu söyleyenlerin arasında hiç bir fark yoktur. Bir harf dahi eksik veya fazla değildir. Sadece cümle sayıları artmakta veya eksilmektedir.

(2) Bazıları demişlerdir ki, yedinci ayet Besmeledir. İmam-ı Şafii bu görüştedir. Onun için Besmelenin de namazda okunmasının farz olduğunu söyler. Tercih edilen görüş ise, Besmelenin Fatiha sûresinin ayetlerinden olmayışıdır. Fatiha sûresinin yedinci ayet-i kerimesi "Ğayril mağdubi aleyhim ve leddallin"dir. "Sıratellezine en'âmte aleyhim" de altıncı ayettir.

(3) Kötü şeylerden Allah'a sığınmak için yapılır. Güzel şeyleri Allah'tan istemek için de yapılabilir.

(4) Çünkü Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Kur'an okuyacağın zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığın" (Nemil sûresi).

nirracim" Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım; önce Allah'a sığınır, sonra da okurum... Yine kendisine kızgınlık gelenin veya aklına kötü şeyler gelen kimsenin de Allah'a sığınması çok güzel bir şeydir.

Bismillahirrahmanirrahim.

SÖZLÜK

اَلْبَسْمَلَةُ	Besmele, Kulun, Bismillahirrahmanirrahim, demesidir.
الاِسْمُ	İsim. Kendisini başkalarından ayırmak ve tanınmak için alâmet olarak konan sözcüktür.
اَللّٰهُ	Allah. Cenab-ı Hakk'ın zatı için (özel) isimdir. O ençok bu isimle bilinir.(1)
اَلرَّحْمانُ	Rahman. Allah'ın sıfat-isimlerinden biridir. Rahmet kelimesinden türemedir. Cenab-ı Hakk'ın çok merhametli olduğunu gösterir.
اَلرَّحِيمُ	er-Rahiymu: Rahîm. Allah'ın sıfat-isimlerinden biri de budur! ve rahmet kelimesinden türemedir. Manası, dünya ve ahirette kullarına çok merhamet eden, demektir.(2)

Besmelenin manası: Kur'an okurken, affeden ve bağışlayan Allah'ın ismiyle bereketlenerek ve ondan yardım alarak okumağa başlarım, demektir.

Besmelenin hükmü: Kur'an-ı Kerim'deki her sûreyi okumaya başlarken kulun besmele çekmesi kendisinden istenir. Ancak Tevbe sûresi okunurken besmele çekilmez. Cemaatle kılınırken Fatiha'nın açıktan (sesli olarak) okunduğu farz namazlarında da besmele içten, sessizce söylenir.

Yeme ve içme esnasında,(3) elbise giydiğinde, camiye girerken ve çıkarken, bir şeye binerken ve insanın aklına gelen her güzel işte kulun besmele

(1) Allah ismi, Cenab-ı Hakk'tan başkası için kullanılmaz.

(2) İsa (a.s.)'ın: Rahman dünya için, Rahim de ahiret içindir, dediği nakledilir. Peygamber Efendimiz: "Allah dünya ve ahiretin rahmanıdır, dünya ve ahiretin rahimidir." buyurmaktadır. Bu daha geneldir.

(3) Efendimiz buyuruyor ki: "Besmele çek ve sağ elinle ye."

çekmesi sünnettir.(1) Yine hayvan kesme anında da besmele çekilmesi gerekmektedir, farzdır.(2)

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ۝٢

1- Övgü ve ibadet, herşeyi yaratan ve idare eden Allah'a aittir.(3)

SÖZLÜK

اَلْحَمْدُ	Övmek. En güzel özelliklerle anmak. Verdiği nimetlere karşı şükretmek.
لِلّٰهِ	Allah içindir. Bütün övgü ve ibadet yalnız O'na aittir.
اَلرَّبُّ	Rab. Kainatın yaratıcısı. Terbiye edicisi ve sahibi.
اَلْعَالَمِيْنَ	Âlemler. Allah'tan başka her şey. Bütün bir kâinat. İnsanlar, cinler, melekler, hayvanlar, bitkiler ve diğer cansız varlıkların hepsi.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, her türlü övgü ve medhetmenin, ibadet ve şükretmenin sadece kendisine ait olduğunu haber vermekte, en mükemmel ve her türlü noksanlıklardan uzak olma özelliğine sahib olmanın ancak kendisine ait olduğunu bildirmektedir. Çünkü her şeyin yaratıcısı ve sahibinin kendisi olduğu gerçeğini haber vermektedir. Dolayısıyla bize düşen, sadece Allah'a ibadet etmek ve onu övgüyle anmaktır.

---

(1) Hadis-i şerifte: "Akla gelen her hayırlı işe besmele ile başlanmaz ise o iş noksan olur" buyuruluyor.

(2) (Besmele konusunda alimler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bazı alimler, her konuda besmele çekmek farzdır, derken bazıları, sünnet olduğu yerler de vardır farz olduğu yerler de vardır, demişlerdir. Bazı alimlere göre de her ne olursa olsun besmele çekmek farz değil sadece sünnettir. Yaptığımız araştırmaya göre bu son görüş delil açısından daha ağırlıklıdır.) Yayın danışmanı.

(3) Fatiha Sûresi Kur'an'daki en faziletli sûrelerdendir. Buhari'nin hadis kitabında Peygamber Efendimiz şöyle buyurmaktadır: "Sana Kur'an'daki sûrelerin en faziletlisini öğreteyim. Bunun benzeri Tevrat'da da, İncil'de de indirilmedi. Bu, elhamdülillahi, diye başlayan sûredir."

الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣﴾

2- Affeden ve bağışlayandır.

Bu iki kelimenin izahı besmele konusunda geçmişti. Bunlar Cenab-ı Hakk'ın isimlerindendir ve onun iki özelliğidir. "Elhamdülillahirabbilalemîn. Errahmanirrahiym" ayet-i kerimelerinde bu açıkça gösterilmiştir. Allah'a karşı övgü ifadesi içermekte ve her türlü ibadet ve şükrün sadece O'na ait olduğunu bildirmektedir. O'nun merhameti ve bağışlayan olduğunu göstermektedir.

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾

3- Ahiret gününün sahibidir.

SÖZLÜK

مَالِكُ — Mülk sahibi. Dilediği şekilde yaratan ve yarattıklarını idare eden.

مَلِكُ — Emir sahibi. Yasaklar koyan, kendisine tâbi olunan. Tartışmasız olarak her konuda kesin hüküm sahibi.

يَوْمِ الدِّينِ — Din günü, hesap günü. Mükâfaat ve ceza günü. Bu, kıyamet günüdür. O gün Allah herkesin yaptığı şeylere göre ceza ve mükafaatını verir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ övülmektedir. Çünkü kıyamet günü herkesin ceza ve mükâfaatını o verecektir. Kıyamet günü Allah'tan başka hesap sormağa, mükâfaat veya ceza vermeğe hiç kimse yetkili değildir.

SONUÇ

1- Cenab-ı Hak övgüye en lâyık olandır. Onun için hem kendini övmekte

ve hem de kullarının kendisini övmeleri gerektiğini bildirmektedir.

2- Övgü bir gerekliliğin sonucudur. Eğer ortada övgüyü gerektirmeyen bir şey yoksa, övgü de manasız ve boştur. O övgü temelde yalan olur. İşte bunun için Allah kendisini överken ve bizlere onu sevmeyi emrederken bunun sebebini de izah etmektedir. O sebeb: Cenab-ı Hakk'ın şu âlemin yaratıcısı olduğu, affediciliği ve bağışlayıcılığı ve hesap gününün sahibi bulunduğu, gerçeğidir.

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ۝٥

4- Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım isteriz.

SÖZLÜK

إِيَّاكَ	Sadece sana, demektir.
نَعْبُدُ	İbadet ederiz. Severek ve isteyerek sana ibadet ve itaat ederiz.
نَسْتَعِينُ	Yardım isteriz. Senden yardım isteriz. Sana ibadet etmek için senin yardımını taleb ederiz.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ burada, dualarımızda nasıl davranacağımızı ve neleri vasıta ederek O'ndan isteyeceğimizi bizlere öğretmektedir. Bunları da şu kelâmıyla ortaya koymaktadır: Allah'a hamdedin, O'na şükredin, O'na itaat edin ve sadece O'na ibadet edin. O'na asla ortak koşmayın. Sadece Allah'tan yardım isteyin ve O'ndan başkasından katiyyen yardım istemeyin!

SONUÇ

1- Dua âdabı öğretilmiştir. Duayı yapacak olan, önce Allah'a hamd ve şükreder. Bu sıraya bir de Peygamberimize salât ve selâm sünnet olarak ilâve edilmiştir. Bundan sonra kişi ihtiyacını Cenab-ı Hakk'tan ister.

2- Allah'tan başkasına ibadet edilmez. O'ndan başkasından yardım isten-

mez.(1)

اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿٦﴾

5- Bizleri doğru yola ilet.

SÖZLÜK

اِهْدِنَا — Bizi ilet. Bizi doğru yola ilet ve bizleri o yolda sürekli sabit tut.

اَلصِّرَاطُ — Yol. Allah'a ve O'nun rızasına, cennetine ve nimetlerine varılan yoldur. Bu da İslâm'dır. Allah'a teslim olarak ona kavuşma yoludur.

اَلْمُسْتَقِيمُ — Dosdoğru. Hakikat'den en ufak bir şekilde ayrılmamak. Doğruluktan sapmamak.

AÇIKLAMA

Bu ayet-i kerime Cenab-ı Hakk'ın öğretmesiyle kulun, kendisi ve kardeşleri için istekleri hakkındadır. Kul, Allah'a hamd ve şükrettikten sonra, ibadetin sadece O'nun için olduğunu, Allah'ın burada bildirdiği şekilde, dile getirecektir. Ayet, doğru yola iletilmeyi Cenab-ı Hakk'dan istemek gerektiğini ve yardımın ancak O'ndan taleb edileceğini ve ondan başkasından asla istenmiyeceğini öğretmekte, İslâm yolunda devamlı olmayı ve ondan ayrılmamayı taleb etmektedir.

SONUÇ

Allah'a dua teşvik edilmekte. O'na tam teslimiyet anlatılmakta ve ibadetin sadece O'na ait olduğu ortaya konmaktadır. Bir hadis-i şerifte Peygamber

(1) (Allah'tan başkasından yardım istenmez, ifadesinden, ancak yaratıcıya ait olan özellikler kasdedilmektedir. Örneğin, hiç kimse Allah'tan başkasından rızık isteyemez. Hayat vermesini, yaratmayı isteyemez. Çünkü bu özellikler sadece Allah'a aittir. Fakat yaratılmışlar da kendi güçleri ve özellikleri çerçevesinde birbirlerine yardım edebilirler, birbirlerinden kendi güçleri dahilindeki konularda yardım isteyebilirler. Böyle bir yardımlaşmayı zaten Allah emretmektedir. Bu iki çeşit yardım istemeyi birbirine karıştırmamak gerekir. Allah'tan istenmesi gereken şeyler, kullardan istendiği zaman Allah'a şirk koşulmuş, ona ortak edinilmiş olur. Allah korusun!) Ziya Eryılmaz

Efendimiz: "Dua ibadettir."(1) buyuruyor.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

6- Nimet verdiklerinin yoluna ilet.

SÖZLÜK

اَلَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ Nimet verdiklerin. Bunlar: Peygamberler, sadıklar, şehitler ve Kur'an ve Sünnet yolunda doğru hareket edenlerdir. Kısaca kendilerine iman ve doğru amel bahşedilen herkesi kapsamaktadır.

AÇIKLAMA

Allah'a inanmış kul, önceki ayet-i kerimede kendisi ve kardeşleri için doğru yolu istemişti. Ayette doğru yol genel olarak zikredilmiştir. Bu ayette de doğru yolun özellikleri açıklanmaktadır. Kendilerine iman ve salih amel bahşedilmişlerin yolu olduğu anlatılmaktadır. Gazaba uğrayanların ve sapıkların yolundan koruması Allah'tan istenmekte ve sürekli doğru yolda ilerleme taleb edilmektedir. Bu yolun da iman ve doğru amel üzerine oturtulmuş olan İslâm olduğu haber verilmektedir. İnkârdan, şirkten ve isyandan uzak tutması Cenab-ı Hakk'tan dua ile istenmektedir.(2)

SONUÇ

1- Nimetleri itiraf etmek gerektiği vurgulanmaktadır.

2- Güzel olan örneğin arzu edilmesinin yerinde bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

---

(1) Bu hadis Tirmizi, İbn-i Mace, Ebu Davut ve Nesai tarafından rivayet edilmiştir. Yine Tirmizi bunun sahih bir hadis olduğunu söylemiştir.

(2) Şirk: Allah'tan başkasına veya Allah ile birlikte başkasına da ibadet etmektir. Allah'tan başka yaratıcının varlığına inanmak da yine şirktir. Bu Allah'tan başkası kim olursa olsun birdir. Sonuçta bir yaratılmış, fiillerde ve özelliklerde yaratana ortak koşulmuştur. Şirki ortaya koyan asıl nokta burasıdır.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ ﴿٧﴾

7- Gazaba uğrayanların ve sapıkların yoluna değil.

SÖZLÜK

غَيْرِ — Başkası, başka, bir şeyi diğerlerinden ayıran edat sözcüğü.

اَلْمَغْضُوبِ — Gazaba uğrayanlar. Küfründen ve yeryüzünde fesat çıkarmasından dolayı Allah'ın gazabına uğrayanlar. Örneğin yahudiler.

اَلضَّالِّينَ — Sapıklar, hak yoldan ayrılıp da Allah'dan başkasına ibadet edenler. Allah'ın koyduğu ölçülerden ayrılanlar.(1) Hıristiyanlar gibi.

AÇIKLAMA

Ayet-i kerimede, inanmış kul Rabbinden doğru yolu istemektedir. Arkasından bu yolun özellikleri açıklanarak kendilerine nimet verilenlerin yolu olduğu söylenmektedir. İman, ilim ve salih amel nimeti, diye yolun vasfı ortaya konmaktadır. Daha sonra hak yolda sürekli kalma ve o yolda ilerleme taleb edilmekte, sapıklardan ve gazaba uğrayanlardan olma korkusuyla bunlardan uzak tutması Allah'tan istenmektedir.

SONUÇ

Doğru yolda gidenlerin yoluna girmek teşvik edilmiştir. Sapıkların yolundan sakındırılmış ve kötü olduğu bildirilmiştir.(2)

---

(1) Sapıklık hem inançda olabilir hem de hareketlerde. Allah'ın indirdiği ölçülere göre inanılmıyorsa bu, inançta sapıklıktır. Onun koyduğu kanunlara göre hareket etmemek de amelde olan sapıklıktır. Yahudi ve hıristiyan örnekleri verilmesi bunların haktan ayrılmış olduklarındandır. Ayet sadece bunları değil, doğru inançtan ve salih amelden ayrılmış herkesi kapsamaktadır.

(2) Açıklama: Fatiha sûresinden sonra söylenen "Amin" kelimesi sûreden değildir. Fatiha'yı okuduktan sonra imamın ve cemaatin amin demesi sünnettir. Tek başına okurken de yine amin denir. Peygamber Efendimizin şu hadisleri bunu göstermektedir. "İmam amin deyince siz de amin deyin." Amin sözcüğünün anlamı: "Ey Rabbimiz, bizim dualarımızı kabul et!" demektir.

Sûre 2
Bakara Sûresi

Medine Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 286

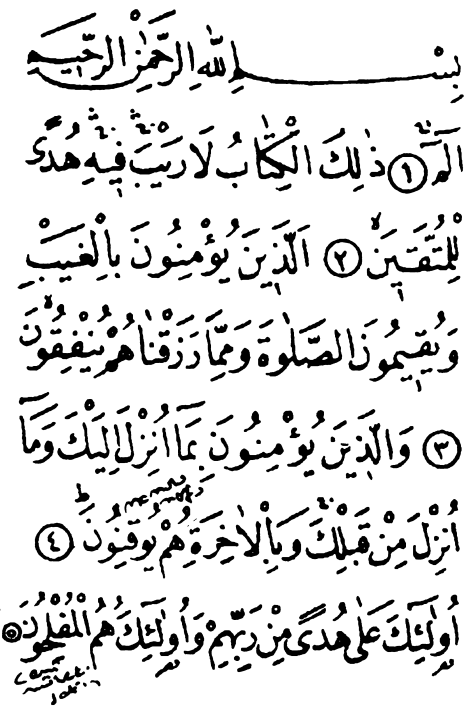
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ
الٓمٓ ① ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى
لِّلْمُتَّقِينَ ② الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ
③ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا
أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ④
أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ⑤

Bismillahirrahmanirrahim

1- Elif-Lâm-Mim.

2- Bu kitapta hiç şüphe yoktur, Allah'ın ölçülerine göre yaşayanlar için yol gösterendir.

3- Onlar ki, görmedikleri halde iman ederler, namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.

4- Yine onlar, sana ve senden önce indirilen kitaplara inanırlar ve ahirete de görmüş gibi iman ederler.

5- İşte onlar, Rablerinden gelen doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenlerin de tâ kendileridir.

الٓمٓ ①

1- Elif-Lâm-Miim

SÖZLÜK

الم

Bu harfler birbirinden kopuk olan harflerdendir ve Elif-Lâm-Mim şeklinde okunur. Böyle birbirinden kopuk olan harflerle başlayan sûrelerin sayısı yirmidir. Bunların birincisi Bakara Sûresi'dir. Sonuncusu da "Nun" ile başlayan Kalem Sûresi'dir. Bu sûrelerin başındaki kopuk harflerin bazı-ları "Sad" "Kaf" ve "Nun" gibi tek harflidirler. Bir kısmı da "Tâ-Hâ" "Yâ-Sin" ve "Hâ-Mim" gibi iki harflidir. Bazıları ise üç harfli, dört harfli ve beş harflidir. Bakara(1) sûresinin ba-şındaki gibi birbirinden kopuk olan harflerin ne manaya geldiği konusunda Peygamberimizden herhangi bir açıklama geldiği sabit değildir.

Bu harfler, pek çok manaya gelme ihtimali olan müteşabih ayetlerdendir. Bunları izah ederken manalarını Allah'ın bilgisine havale ederek inanmak(2) en doğru olanıdır.

"Elif-Lâm-Mim"in neyi kasdettiğini en iyi bilen(3) Allah'tır.

İlim ehlinden bazıları kopuk harfler konusunda iki temel fayda tesbit etmişlerdir:

---

(1) Peygamber efendimizin şu mübarek sözü, Bakara Sûresi'nin fazileti konusunda sahih olarak nakledilmiştir: "Bakara Sûresi'ni okuyun. Çünkü onu okumak bereket, terketmek ise zarara uğramaktır. Sihirbazların hileleri Bakara Sûresi'ne karşı hiç bir şey yapamaz."

İmam Tirmizi'nin nakledip sahih olduğunu söylediği bir olay şöyledir: Peygamberimiz bir gün bir grup insanı bir yere gönderir. Onların başına da Bakara Sûresi ezberinde olmasından dolayı grubun en gencini tayin ederek, sen onların başkanısın, der. Yine Tirmizi'nin aktardığı bir hadis-i şerifte Peygamberimiz buyuruyorlar ki: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin. Şeytanın en çok nefret ettiği ev, içinde Bakara Sûresi'nin okunduğu evdir."

(2) Nafi, Kur'an'ın tamamında, "İman ederler" cümlesindeki hemze harfini, tekil ve çoğulda hafifleterek okumuştur. Hafs ise, bunu Kur'an'ın tamamında hemze harfli olarak okumuştur.

(3) Ebubekir, Ömer, Amr eş-Şabi ve Süfyani's-Sevri'den naklolunduğuna göre, onlar bu kopuk harfler konusunda şöyle demişlerdir:

"Kopuk harfler, Kur'an-ı Kerim'deki Allah'ın sırlarından bir sırdır. Allah'ın, indirdiği bütün kitapların her birinde pek çok sırları vardır. Bu harfler de manasını yalnız Allah'ın bildiği müteşabih olan ayetlerdendir. Bunları açıklama konusunda konuşmak bize düşmez. Ancak onlara olduğu gibi inanırız."

Birincisi: Allah'a ortak koşanlar, Kur'an'ın dinlenilmesini engelliyorlardı.(1) Sebebi ise, dinleyenlere Kur'an'ın tesir etmesinden korkmalarıydı. İşte bu durumda "Tâ-Sin" "Kâf" ve "Kef-He-Ye-Ayın-Sâd" gibi birbirinden kopuk harflerin okunuşu onlara garip ve ilginç geliyordu. Bundan dolayı Kur'an'ı dinlemeye yöneliyorlar, ondan etkilenip Kur'an'ın çekiciliğine kapılıyorlardı. Arkasından da dinledikleri bu Kur'an'a inanıyorlardı. Pek çok faydası yanında sadece bu fayda yeterlidir.

İkincisi: Müşrikler, Kur'an'ın Allah kelâmı olduğunu ve onu Muhammed'e vahiy yoluyla indirdiğini inkâr ettiklerinde, bu kopuk harfler onlara karşı bir meydan okuma yerine geçiyordu. Adeta bu harfler onlara şöyle diyordu: Bu Kur'an, işte şunun gibi harflerin biraraya getirilmesiyle yazılmıştır. Hadi siz de bu Kur'an'ın bir örneğini yazın bakalım!

Bu kopuk harflerden sonra Kur'an sözcüğünün zikredilmesi, harflerin bu faydasına delalet etmektedir.

Örneğin: "Elif-Lâm-Mim. Bu kitaptır." "Elif-Lâm-Râ. Bunlar kitabın ayetleridir." "Tâ-Sin. Bunlar Kur'an'ın ayetleridir."

İşte harfler adeta: Bu Kur'an böyle harflerden meydana gelmiştir. Siz de bir benzerini getirin bakalım! Eğer onun benzerini getiremezseniz o zaman da Kur'an'ın, Allah'ın kelamı ve vahyi olduğunu kabul edin! Ona inanın ve kurtuluşa erin... demektedir.

ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٢﴾

2- Gerçek olduğunda şüphe olmayan bu Kitap, Allah'ın ölçülerine göre yaşayanlar için bir yol göstericidir.

SÖZLÜK

ذٰلِكَ — Bu, demektir. Ancak, bu manasına gelen Hâza yerine Zalike denilmiştir. Sebebi ise, Zâlike kelimesinde yer alan "L" harfinin uzaklığı(2) işaret ederek Kur'an'ın yüksek derecelere sahip

(1) Bunun en açık isbatı: Allah'ın, Fussilet Sûresi'nde indirmiş olduğu şu ayeti kerimedir: "Kâfirler dediler ki: "Şu Kur'an'ı dinlemeyin. Onun hakkında kötü laf edin. Olur ki üstün gelebilirsiniz." (Fussilet Sûresi ayet: 26.)

(2) Aslında işaret ismi "Za"dır. Ancak bu yakın için kullanılır. Orta yollu bir mesafe için ise, Zâke denir. Uzaklık ifade etmek için de "Zâlike" kullanılır.

olduğunu, kadir ve kıymetinin yüce olduğunu vurgulamaktır.

اَلْكِتَابُ Kitap.(1) Allah'ın elçisinin insanlara okuduğu Kur'an-ı Kerim'dir.

لَا رَيْبَ Şüphe yoktur.(2) Kur'an'ın, Allah'ın kelâmı ve elçisine indirdiği vahyi olduğunda şüphe yoktur.

فِيهِ هُدًى Onda doğruluk vardır.(3) Hidayet vardır. Dünya ve ahirette mutluluğa ve olgunluğa ulaştıran yolu göstermek.

لِلْمُتَّقِينَ Sakınanlar için.(4) Allah'ın emirlerini yerine getirip ona itaat eden ve yasakladıklarından sakınarak onun azabından korunanlar.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, kuluna ve elçisine indirdiği Kur'an'ın çok kapsamlı, kalıcı ve yüce bir kitab olduğunu haber vermektedir. Bu kitapda en ufak bir şüphe ihtimalinin bulunmadığını ve hiç bir durumda Allah'ın vahyinden başka herhangi bir ihtimal taşımadığını bildirmektedir. İşte bu, Kur'an'ın bir i'câzı, yani eşsiz bir yönüdür. Yine Kur'an'ın, iman ve takva sahipleri için yol gösterici bir

---

(1) Kitap sözcüğü bazen farz manasını ifade eder. Örneğin Kütibe aleykümüs siyamu": (Oruç üzerinize yazıldı.) Yani farz kılındı. Kitap sözcüğü Kader manasında da kullanılmaktadır. Örneğin: "Kitabullah;": (Allah'ın tayin etmiş olduğu kader ve kazası.) Bu ayette geçen "kitap" kelimesini iki manada anlayabiliriz: Birincisi: Kitap sözcüğü, işaret isminin yerine kullanılabilir. İkincisi: İşaret ismine haber olarak verilebilir.

(2) Reyb kelimesinin asıl manası, 'kişinin tereddüt içinde olması'dır. Sahih bir hadiste bu mana şöyle dile getirilmiştir: "Seni tereddüte sürükleyeni bırak, tereddüte düşürmeyene yönel. Çünkü şüphe reybdir, tereddüttür. Doğruluk ise huzurlu olmaktır."

(3) el-Huda: Masdardır. Kelime yapısı olarak müzekker, yani erkek kipi için kullanılır. Örneğin denir ki, bu hudadır. Bu kelime aynı zamanda gündüze verilen isimlerdendir. Fiil ölçüsü olarak tıpkı Sura, Buka, ve Luga gibidir.

(4) el-Muttaki: İttika fiilinden gelen bir ism-i faildir. Bu fiilin aslı vegiye'dir. Korumak manasına kullanıldığında böyle söylenir. İttika fiilinde, iftial fiilinin "T"si fazlalaştırılmıştır. Sebebi ise korunmayı tam elde etme manasını sağlamaktır. Daha sonra vegiye fiilindeki "V" harfi "T"ye çevrilmiş, her iki "T" çift yazılmış ve fiilin baş tarafına da "İ" (hemze) getirilmek suretiyle ittika fiili elde edilmiştir. Manası ise; korktuğu ve nefret ettiği şeylere karşı korunmayı sağlamaktır.

ışık taşıdığı söylenmektedir. İnananların da bu rehberlik ve nur vasıtasıyla mutluluk, olgunluk ve kurtuluş yollarına eriştiklerini bizlere anlatmaktadır.

SONUÇ

1- Allah'a, Kitabı'na ve Elçisi'ne olan imanı kuvvetlendirmek. Yol göstermeyi Kur'an'dan istemeyi teşvik etmek.

2- Takvanın değerini ve takva sahiplerinin kıymetini açıklamak.

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَوٰةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

3- Onlar ki, görmedikleri halde iman ederler, namazı dos doğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.

4- Yine onlar, sana ve senden önce indirilen kitaplara inanırlar ve ahirete de görmüş gibi iman ederler.

5- İşte onlar, Rablerinden gelen doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenlerin tâ kendileridir.

SÖZLÜK

يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ Görmedikleri[1] halde iman ederler. (Du-yularla anlaşılamayan ne kadar görülmeyen şey varsa hepsini kesin bir inançla kabullenmektir. Allah'ın zatı, sıfatları, meleklerin varlığı, öl-

(1) el-Ğaybu: Ğabe-Yeğiybu-Ğeybeten ve Ğıyaben şeklinde çekimi olan fiilin masdarıdır. Bir şey açıktan belli olmadığı ve çıplak göz ile görülmediği zaman ona gayıp adı verilir. Manası ise kişinin kalbinde meydana gelir. Gayba inanmak her takvanın ve her hayırlı şeyin anahtarıdır.

dükten sonra dirilmek, cennet ve nimetleri, cehennem ve onun azabı gibi şeyler hep bu görülmeden varlığına inanılan şeylerdir.)

وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ — Ve namazı dosdoğru kılarlar.(1) Beş vakit namazın,(2) şartlarına, vakitlerine, farzlarına, sünnetlerine, âdaplarına ve diğer özelliklerine v.s. riayet ederek devamlı kılınmasıdır.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ — Kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda harcarlar.(3) Allah'ın onlara vermiş olduğu malların bir kısmından Allah yolunda harcarlar. Bu ise mallarından verecekleri zekat demektir. Yine kendileri için, aileleri, evlatları, anne ve babaları, fakir ve düşkünler için yapacakları sadakaları ve harcamaları da içermektedir.

يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ — Sana indirilene inanırlar. Ey Peygamber onlar, sana indirilen vahye inanırlar. O vahy ise, Kur'an ve sünnettir.

وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ — Senden önce indirilenlere de inanırlar. Allah'ın senden önceki peygamberlerine indirdiği (Tevrat, İncil, ve Zebur gibi) kitaplara iman ederler.

وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ — Ahirete ise, görmüş gibi iman ederler.(4) Ahiretten maksat, ahiret yurdu ve orada meydana gelecek hesap sorma, ceza verme ve mükafatlandırma gibi ahirete ait her şeyi içermektedir. İşte onlar, ahiretteki bu şeyleri bilirler ve görmüş gibi inanırlar. Oraya ait hiç bir konuda asla şüphe ve tereddüte düşmezler. Bu, onların imanlarının olgunluğundan ve görür

---

(1) Namazı kılmak: İhmal etmeden ve bırakmadan gereği gibi yerine getirmektir. Örneğin: "Dini ikame edin." Yani amel ve davet ile dini ortaya koyun ve yaşayın. Namaz dinin direğidir. Kim namazı kılarsa dinini ayakta tutar. Kim de kılmazsa, dini ve dine mensup olanları terketmiş demektir.

(2) Namaz cansız varlık isimlerindendir. Dua etmek manasına gelir. Bir kişi dua ettiğinde onun için salla (dua etti) denir. İslâm'da ise Namaz: Rükû'u, secdesi, tekbiri, okuması, tesbihi olan ve tekbirle başlanıp selamla bitirilen ibadetin adıdır.

(3) Rızık: Cenab-ı Allah'ın insan için dünyada yarattığı mallar, yiyecekler, içecekler, giysiler, binilecek ve oturulacak şeylerin hepsi demektir.

(4) Yakîn: Ye ge ne fiilinden ismi faildir. Bir şeyin apaçık ve sabit olması mânasında kullanılır. Ayet-i kerimedeki manası ise, deney ve düşünce yoluyla elde edilen apaçık kesin ilimdir. Öyle ki, artık kişinin nefsinde en ufak bir şüphe ve tereddüte yer kalmamaktadır.

gibi olan hallerinin üstünlüğünden kaynaklanmaktadır.

أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ

İşte onlar, Rablerinden gelen doğru yol üzeredirler. Burada, sûrenin başından beri sayılan beş özelliğe sahip mü'minlere işaret edilmektedir. Onların, Allah'tan gelen sağlam bir iman ve doğru amellere sahip olduklarını haber vermektedir. Yine onların, Allah'tan gelmiş olan ve kendilerini kurtuluşa götürecek olan usûl ve yola doğru bir şekilde sımsıkı(1) sarıldıklarını bildirmektedir.

وَ أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Ve işte onlar kurtuluşa(2) erenlerin de tâ kendileridir. Olgun bir şekilde doğru yola ermiş olanlara(3) işaret edilmiştir. Onların en güzel bir biçimde kurtuluşa ermelerini bize haber vermektedir. Bu kurtuluş: Onların Cehennemden kurtulup cennete girmeleridir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ bu son üç ayeti kerimede takva sahiplerinin özelliklerini anlatmaktadır. Bu özellikler: Gayba iman, yani görmedikleri halde iman etmeleri, namaz kılmak, zekat vermek, Allah'ın indirmiş olduğu kitaplara inanmak ve ahirete iman etmektir. Daha sonra onların bu özelliklerinden dolayı Rablerinden gelen tam bir doğru yolda olduklarını haber vermektedir. Ve arkasından da onların dünyada tertemiz ve huzur içinde olduklarını, ahirette ise cehennemden kurtulup cennete girmeleriyle kurtuluşa ermelerini anlatmaktadır.

---

(1) Ayetteki (Alâ) harfi, doğruluktaki sarsılmazlığa işaret etmektedir. Örneğin, bir kişi herhangi bir bineğe, ata, arabaya v.s. bindiğinde onun için de (Alâ) harfiyle cümle bağlanır. Bu, binenin sağlam bir şekilde bineğine hakim olduğunu ve istediği şekilde onu idare ettiğini gösterir.

(2) el-Felah: Yeryüzü yarıldı, çatladı, fiilinden türemedir. Çünkü el felehu, yarılma ve kopma manasınadır. Tıpkı şairin: "Demir demirle felehe olur." Yani, demir demirle kesilir, sözünde olduğu gibi. Tarlanın sapan ile sürülüp yarılmasına da felehe denir. Yine kurtuluş ve zafer elde etme de felehe diye ifade edilir.

(3) Onlar işte şu beş özelliği kendi şahıslarında toplayanlardır. Bu beş özellik: Görmediği halde iman etmek, namaz kılmak, Allah'ın verdiklerinden O'nun yolunda harcamak, Muhammed (s.â.v.)'e indirilene ve ondan önceki peygamberlere indirilen kitaplara inanmak ve ahirete iman etmektir.

SONUÇ

1- Mü'minler, kurtuluşa ve doğru yola erenlerin özelliklerini elde etmeye teşvik ve davet edilerek, onların yolundan gitmeleri istenmektedir. Sonuçta dünya ve ahirette doğru yola erecekler ve kurtuluşa kavuşacaklardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ ۖ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ
غِشَاوَةٌ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

6– Kafirleri azapla korkutsan da, korkutmasan da birdir; onlar iman etmezler. (iman etmedikleri içinde)(•)

7– Allah onların kalpleri ve kulakları üzerine mühür vurmuştur. Onların gözleri üzerinde de perde vardır. Onlar için çok büyük azap vardır.

SÖZLÜK

اَلْكُفْرُ Sözlükte, bir şeyin üzerini örtmek, kapatmak ve bile bile yalanlayıp inkâr etmektir. İslâmdaki manası ise: Allah'ı ve onun peygamberlerinin Allah'tan alıp getirdiği şeylerin tamamını veya bir kısmını inkâr etmek(1) ve kabul etmemektir.

سَوَاءٌ Eşittir.(2) Onları korkutman ve korkutmaman aynıdır, ma-

(•) Allah'ın, kafirlerin doğru yola ermediklerini bildirmesi, onların kendi yaptıklarından dolayıdır. Allah'ın zorla ve cebren onların küfürde kalmalarına razı olduğundan değildir

(1) Küfür sözcüğü bazen de iyilikleri inkar etmek ve nimetlere karşı nankörlük etmek manasına gelir.

(2) Ayetteki Sevaun aleyhim ifadesi, innellezine keferu cümlesi için haberdir. Sevaun, masdar ve isimdir. Manası ise aynı demektir. Yani o kafirleri korkutsan da korkutmasan da birdir; iman etmezler. Bu cümle genel bir ifade olsa da, bir açıdan özeldir. Çünkü bütün kafirler iman etmez manasına değildir. Kafirlerden bazıları iman etmez, demektir.

nasına gelir. Kelimenin asıl manası "eşittir" demektir.

أَأَنذَرْتَهُمْ Onları korkutman. Fesat, zulüm ve küfrün sonuçlarıyla korkutman.

خَتَمَ اللَّهُ Allah Damga(1) vurdu, demektir. Çünkü damga vurmakla mühürlemek aynıdır. Yani mührü veya damgayı içindeki açılıp bilinmesin diye zarfın ağzına vurmaktır. Aynı zamanda zarfın içindeki alınıp değiştirilmesin diye yapılan bir mühürlemedir.

الْغِشَاوَةُ Örtü. Kendisine herhangi bir şeyin bulaşmasını ve ulaşmasını engellemek maksadıyla üzerine örtülen örtü manasınadır.

الْعَذَابُ Dünya lezzetlerini ve mutluluklarını ortadan kaldıran acı, demektir.

AÇIKLAMASI

Allah-u Teâlâ; iman, takva, hidayet ve kurtuluşa erenleri zikrettikten sonra, küfür(2), sapıklık ve zarara uğrayanları anlatmaya başlamıştır. Onların iman etmeye niyetlerinin olmadığını haber vermektedir. Öyle ki onları korkutup korkutmamak hiç farketmiyor.(3)

Bunun sebebi: Cenab-ı Hakk'ın, onların kalplerini ve kulaklarını(4) mühürlemesidir. Böylece ne bir şey anlayabiliyor ve ne de duyabiliyorlar. Sonra onların gözlerinin üzerine perde örtmesidir ki hiç bir şeyi göremiyorlar. Bütün

---

(1) Mühürlemenin aslı, bir kabın veya kitabın üzerinin topraktan yapılmış bir kapak ve benzeri şeylerle örtmektir. Mühürlenmiş ise: Üzeri kapatılan ve örtülen şeydir.

(2) Burada yeni bir cümle başlamaktadır. Çünkü önceki konuyla tamamen ayrı bir mevzu işlenmektedir. Öyle ya iman, hidayet ve takva başka, küfür başkadır. Birbirine zıt şeylerdir. İman sahiplerinin anlatılması son bulduktan sonra küfür ve kafirler konu edildiği için yeni bir cümle başlamıştır.

(3) Soru: Madem Allah bazı kafirlerin iman etmiyeceğini biliyor, buna rağmen niçin onları korkutuyor, üstelik bu korkutmanın onlara hiç bir faydası olmadığını da biliyor, bu kafirlerin yerine getirmesi mümkün olmayan bir şeydir.

Cevap: Peygamberin daveti herkes içindir. Sonra Peygamber kimin hidayete erip ermeyeceğini bilmiyor. Onun için Peygamber herkesi davet edip korkutuyor. Kim hidayete eriyorsa o bundan yararlanıyor, kim de hidayete sırt çeviriyorsa yararlanamıyor, reddediyor.

(4) Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayeti kerimede kulak, gözden önce zikredilmiştir. Bu da işitme organının görme duyusundan daha faydalı olduğuna işaret olabilir. Akıl ise daha faydalı ve daha kıymetlidir.

bunlar, onların küfürde inatla ısrar etmelerinden ve büyüklük taslamalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla büyük bir azap onlara gerekli olmuş ve kendilerine azapla hükmolunmuştur. İşte bu durum, her zaman ve her yerde inatçılar, büyüklenenler ve küfürde ısrar edenlere karşı Allah'ın bir hükmüdür. Yoksa Allah hiç kimseyi zorla küfre itmez.

SONUÇ

1- İnat edenler, büyüklenenler ve küfürde ısrar edenler hakkında Cenab-ı Hakk'ın onlara hidayet yollarını kapattığına dair kanununun açıklanmasıdır. Bu da onların duyularının iptal edilerek onlardan faydalanıp iman edememesi ve doğru yolu bulamamasıdır. Yani kendi yaptıklarının sonucudur. Zorla değil.

2- Fesat, zulüm ve küfürde ısrar etmekten sakındırılmaktadır. Çünkü bunlar çok büyük azabı gerektirmektedir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا
بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ
وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا
كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾

8- İnsanlardan, iman etmemiş oldukları halde, Allah'a ve ahiret gününe inandık, diyenler vardır.

9- Güya Allah'ı ve iman edenleri aldatmaya kalkışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da bunun farkında değillerdir.

10- Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah da (inatlarında ısrar ettikleri için) hastalıklarını arttırdı.

SÖZLÜK

وَ مِنَ النَّاسِ	İnsanlar.(1) İnsanlardan(2) bir kısmı.
مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ	Bazıları Allah'a inandık derler. Rab ve ilah olarak Allah'ı kabul ettik.(3) Ondan başka Rab ve ilah yoktur, derler.
وَ بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ	Ahirete de inandık derler. Öldükten sonra dirilmeğe ve kıyamet günü hesaba çekilmeğe inandık da derler.
يُخَادِعُونَ اللّٰهَ	Allah'ı aldatmaya kalkışırlar. Küfrü gizleyip iman etmeyi açıklamak suretiyle güya Allah'ı aldatmağa(4) kalkışırlar.
وَ مَا يَخْدَعُونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ	Ancak kendi nefislerini(5) aldatırlar. Çünkü hileleri kendi başlarına çevrilecektir. Allah'a, O'nun elçisine ve mü'minlere dönmeyecektir.
وَ مَا يَشْعُرُونَ	Bunun farkında değillerdir. Hilelerinin sonuçlarının kendi başlarına döneceğini bilemiyorlar.
فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ	Onların kalplerinde hastalık vardır. İçlerinde şüphe, hile ve pislikleri ortaya dökülecek diye korku vardır. Yaptıkları açığa

(1) Burada Nas kelimesi haber, âmenna sözcüğü de mübtedadır. Haberin mübtedadan önce zikredilmesindeki gaye, onların çirkin hallerini iyice ortaya koymaktır.

(2) Nas kelimesi, Nesiye veya Üns'den türemedir. Nesiye unutmak, Üns de kaynaşmak demektir. Her iki mana da Âdem ve oğulları için geçerlidir. Çünkü Ademoğlu hem unutkan ve hem de birbiriyle kaynaşma içerisindedir.

(3) Yani bilerek inandık ki: Allah'tan başka ilah yoktur. Ondan başka Rab de yoktur. Çünkü iman demek; Allah'ın varlığını, onun ilahlığını ve rabliğini kat'i bir şekilde kabullenmek, O'nun her türlü noksan sıfatlardan uzak olduğuna ve bütün kemal sıfatlarıyla sıfatlandığına inanmaktır.

(4) Soru: Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya kalkışma ne demektir?
Cevap: Allah'ın onların içlerini, pisliklerini ve her türlü düşmanlıklarını bildiği halde onların hallerini insanların içinde yüzlerine vurmayışını kendileri için bir kâr ve Allah'ı haşa aldatma olarak sayıyorlar. Fakat işin aslı öyle değil. Müminleri aldatmaya kalkışmaları ise; mü'minlerin kendi rezilliklerini gördükleri halde sadece iman etmelerini görünüşte söylemelerine karşı onlara hiç bir şey yapmayışlarını kendileri açısından mü'minleri kandırmış olarak değerlendiriyorlar. Burada da aslında sadece kendi kendilerini kandırmaktadır-lar. Çünkü şu geçici dünyanın arkasında sonsuz bir azap onları beklemektedir. Küfrü içerde tutup da imanı göstermelik olarak açıklamak ancak kendikendini kandırmaktır. Sonuçta küfürlerinin neticesine kendileri katlanacaklardır.

(5) Nafi ve kıraat alimlerinin çoğunluğu ayette geçen yahdeûne kelimesini yehadiune şeklinde okumuşlardır. Hafs ise, olduğu gibi okur.

çıkınca uğrayacakları perişanlıktan ödleri kopmaktadır.

فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا — Allah da hastalıklarını artırdı. Onların korkularını, acılarını ve şüpelerini arttırdı. Bu Allah'ın kanunudur. Yani kötülüğe karşı ceza verilir.

عَذَابٌ أَلِيمٌ — Acıklı azap. İnsanın içine işleyen şiddetli acı.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk ilk önce iman olgunluğunda kâmil bir noktada olan iman edenlerin hallerini zikretmiştir. Arkasından da mü'minlerin karşısında yer alan ve küfrün derinliklerine dalan kâfirlerin hallerini anlatmıştır. Bu ayeti kerimede, görünüşte mü'min, aslında küfrün en karanlıklarına girmiş olan münafıkları zikretmektedir. Bunlar, zahirde mü'min gözükürken, içlerinden kafirdirler. Münafıklar kafirlerden çok daha tehlikeli ve daha fazla küfre dalmışlardır.

Allah-u Teâlâ insanlardan bazılarının –ki bunlar münafıklardır–(1) ağızlarıyla mü'min olduklarını iddia ederken kalplerinde küfrü gizlediklerini haber vermektedir. Bu hileleriyle(2) de güya Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya kalkıştıklarını bildirmektedir. Ancak bu hile ve tuzaklarının sonuçları sadece kendi başlarına çevrileceği anlatılmaktadır. Onların kalplerinde nifak, şüphe, korku ve hastalık olduğu vurgulanmakta ve Allah'ın da onlardaki bu hastalıkları artırdığını haber vermektedir. Onların bu hastalıklarının sonuçları hem dünyada ve hem de ahirette karşılarına çıkacağı anlatılarak, dünyada acı ve sıkıntılara uğratılacağı, ahirette ise küfürleri ve yalancılıkları sebebiyle acıklı bir azabla karşılaşacakları bildirilmektedir.

---

(1) Münafık: İnandığını söyleyip de küfrünü gizleyen herkese denir. Ayette bahsedilen münafıklar, Peygamber efendimiz zamanındakilerdir. İbn-i Abbas'tan nakledildiğine göre münafıkların sayısı: Erkekler üçyüz, kadınlar yüzyetmiş idi. Bazıları Evs Kabilesinden bazıları da Hazreç Kabilesinden idiler. Bir kısmı da yahudilerdendi. Münafıkların başı da Abdullah bin Übey ibn-i Selul idi. Peygamber efendimiz vefat etmeden önce münafıkların kimi müslüman oldu, kimisi de nifakıyla öldü. Sadece yahudi olan İbn-i Sebe efendimizin vefatından sonra yaşadı ve mecusilerle yardımlaşarak fitne ateşini tutuşturdu.

(2) el-Gıdau: Aslında bir şeyi gizlemek ve fesat çıkartmaktır. Bu da, bir şeyin görünüşte faydasını istemeyi söylemek ve aslında zararını istemektir. Böyle bir özellik haramdır. Allah yasaklamıştır. Münafıkların halleri işte bu şekildedir. Çünkü onlar inandıklarını söylüyorlar ve bazı İslâmi yaşantıları da hareketleriyle gösteriyorlar, ama içlerinde küfrü ve mü'minlere karşı düşmanlığı gizliyorlar.

SONUÇ

1- Hileden, münafıklıktan ve yalandan sakındırılmıştır. Kötülükden sadece kendisi gibi kötülük doğar, ölçüsünce, hilenin de ancak sahibine döneceği ortaya konmuştur.

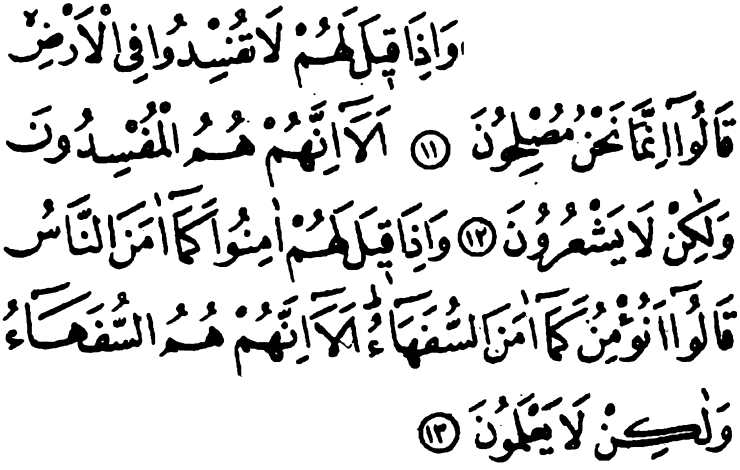

11- Onlara, yeryüzünde bozgunculuk yapmayın, denildiğinde, biz sadece düzeltenleriz, derler.

12- Dikkat edin, onlar gerçekten bozguncuların ta kendileridir, fakat bunu anlamazlar.

13- Onlara, diğer insanlar gibi siz de iman edin, denildiğinde, biz de o beyinsizler gibi mi inanalım, derler. Dikkat edin, asıl beyinsizler onlardır, fakat bunu idrak etmezler.

SÖZLÜK

اَلْفَسَادُ فِى الْاَرْضِ	Yeryüzünde fesat çıkarmak. Yeryüzünde küfre dalmak ve Allah'a karşı isyan içinde olmak.
الاِصْلَاحُ فِى الْاَرْضِ	Yeryüzünde ıslaha çalışmak, yeryüzünü düzeltmek. Bu da ancak doğru bir iman ve gerçek bir amel ile olur. Şirki ve isyanı terketmekle mümkündür.

لَا يَشْعُرُونَ — Anlamazlar. Bilmiyorlar ve idrak etmiyorlar.

اَلسُّفَهَاءُ — Sersemler. Bu kelime Sefih kelimesinin çoğuludur. Manası ise: Aklı hafif, deli ve herhangi bir konuda idare etmeyi bilemeyen ve aptal demektir.

AÇIKLAMA

Bir mü'min, bir münafığa: Yahudi ve kafirlere karşı dostluk gösterip mü'minlere karşı nifak ve tuzak içerisinde olmakla yeryüzünde bozgunculuk(1) yapma, dese, münafığın(2) ona: "Biz sadece düzeltenleriz"(3) diye cevap vereceğini Allah-u Teâlâ haber vermektedir. Bu düzeltme işinin de ancak kendi mantığınca olduğunu bildirmektedir. Ve Allah, onların bu asılsız iddialarını tamamen ortadan kaldırıp, sadece bozguncular olduklarını açık bir biçimde gözler önüne sermektedir. Ancak onlar bu fesatlarının farkında değillerdir. Çünkü küfür kalplerini tamamen kaplamış vaziyettedir.

Yine onlara, mü'minlerden biri dese ki: "İmanında doğru ve sadık ol. Tıpkı falan ve filan mü'min gibi sağlam iman et. Meselâ, Abdullah bin Selâm gibi dosdoğru iman et." Münafığın cevabı: "Biz o delilerin inandığı gibi mi(4) inanacağız!? Onlar aptaldır. Basiretsiz(5) ve ne yaptıklarını bilmemektedirler!" şeklinde olacağını Yüce Allah haber vermekte, arkasından da onların iddialarının asılsız olduğunu ve gerçek aptalların kendileri olduğunu bildirmektedir. Asıl cahil ve delilerin sadık mü'minler değil münafıklar olduğunu söylemektedir.

SONUÇ

1) Yalan yere iddia kötüdür. Bu sıfat genel olarak münafıklarda bulunur.
2) Yeryüzünün düzeni Allah ve Rasûlüne itaatle, fesadı ise isyanla olur.
3) Bozgunculuk yapanlar kendilerinin ıslah edici olduklarını iddia ederler.

---

(1) Fesadın asıl manası: Herhangi bir şeyin faydasını zararlı hale çevirmek, bozmaktır.
(2) Ayetteki iza kelimesi şart manasında değil zarf-ı zaman manasındadır.
(3) Aslında biz düzelticileriz, demeleri kötülenmemiştir. Gerçekte bozguncu oldukları halde düzelticileriz diye iddia etmeleri kötülenmiştir.
(4) Buradaki soru edatı normal soru için değil, olayı kabul etmeyip inkar etmelerini ortaya koymak içindir.
(5) Mü'minlere beyinsiz ve aptal demekle asıl kendi özelliklerini ortaya koydular. Çünkü küfürden daha büyük beyinsizlik yoktur.

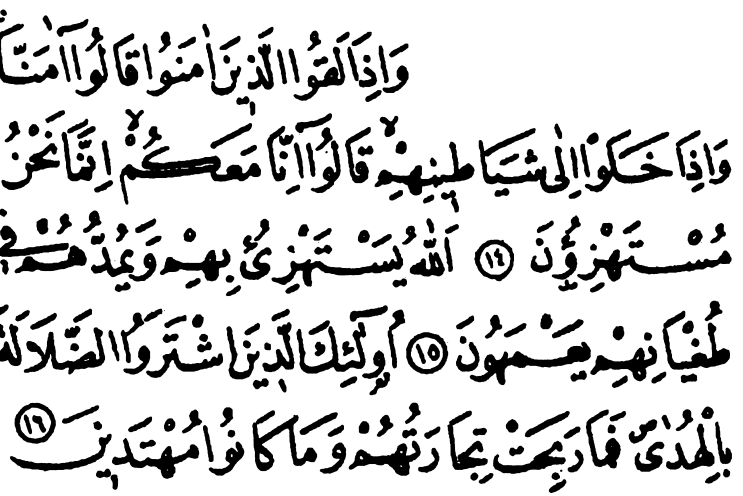

14- Onlar mü'minlere rastlayınca; "İman ettik!" derler. (insanların) Şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında ise: "Biz sizinle beraberiz; onlarla alay ediyoruz!" derler.

15- Asıl, Allah onlarla alay etmektedir. Ve onların azgınlıklarını artırarak sapıklıklarında serserice dolaştırmaktadır.

16- Bunlar, öyle kimselerdir ki, doğru yolu bırakıp sapıklığı satın almışlardır. Ticaretleri kâr etmedi ve hidayete erenlerden de olmadılar.

SÖZLÜK

لَقُوا	Karşılaştılar.(1) Yüz yüze gelmek, karşılaşmak.
اٰمَنُوا	İman edin. İslâmî kullanımdaki iman: Allah'a ve Elçisinin Allah'tan getirdiği bütün şeylere inanmak ve kabul etmek. Böyle bir imana sahip olanlar gerçek mü'minlerdir.
خَلَوْا	Yalnız kaldılar.(2) Baş başa olmak, yalnız kalmak.

(1) Legu fiilinin aslı Legıye idi. Daha sonra dil kuralları gereği (ye) harfi düşmüştür.

(2) Ğalev fiili (ila) harfiyle geçişli olmuş, (B) harfiyle değil. Çünkü (B) ile olsa o zaman gitti ve ayrıldı manasına gelirdi.

شَيَاطِينِهِمْ — Şeytanları.[1] Şeytan demek, her türlü hayırdan uzak olan, her kötülüğü yapandır. İşi gücü düzeltmek değil bozgunculuktur. İnsanlardan da olur cinlerden de. Ayette geçen şeytanlar-dan maksat ise, bozgunculuğun ve kötülüklerin liderleridir.

مُسْتَهْزِؤُنَ — Alay ediciler.[2] Alay etmek, hafife almak ve küçük düşürmeye çalışmak.

اَلطُّغْيَانُ — Haddi aşmak, taşkınlık yapmak ve Allah'ın kanunlarını ihlal etmek.

اَلْعَمَهُ — Körlük, basiretsizlik. Kalbin basiret açısından körlüğü.[3] Sapıklığı ve onun sonuçlarını görememek.

اِشْتَرَوُا — Satın aldılar;[4] değiştirdiler. Doğru yola karşılık sapıklığı aldılar. İmanı terkedip küfrü satın aldılar.

تِجَارَتُهُمْ — Ticaretleri. Ticaret: Sattığı zaman kâr edeceği bir şeyi satınalmak suretiyle anasermaye kullanılarak yapılan işin (alış-verişin) adıdır. Münafıklar burada ana sermayeleri olan imanı verip kâr ümidiyle küfrü satın almışlardır. Oysa kâr yerine zarar etmişlerdir. Çünkü küfürlerinden dolayı zillete, azaba ve perişanlığa düşmüşlerdir.

اَلْمُهْتَدِى — Doğru yolda olan. Kasdettiği hedefe ulaştıran yola girmiş yolcu. En kısa zamanda maksadına ulaştıran yola girmiş, demektir. Sapıklık yani dalalet, hidayetin ve doğru yolda olmanın tersidir. Sapık, istediği yoldan başka bir yolda giden ve hedefine ulaşamadan o yolda helâk olan, demektir.

AÇIKLAMA

Ayeti kerimeler münafıkları ve onların özelliklerini haber vermeğe devam

(1) Bazıları, şeytanları sihirbazlar ve cinlerden olan şeytanlar diye açıklamışlardır. Gerçek olan şu ki: Küfürde, şerde, bozgunculukta öncülük eden herkesi ve yahudilerden ve başkalarından ortaya çıkan bütün münafıkları içermektedir.

(2) Yani davet edildiğimiz şeyi yalanlıyoruz ve davet eden mü'minleri de hafife alıyoruz.

(3) Basiretin kapanması. Görüş ve düşüncede şaşkınlık içerisinde olup serserice hareket etmek

(4) Satın almak ve alış veriş yapmak. Hem alıcı ve hem de satıcı manasında da kullanılır. Çünkü her alış veriş yapan bir şey verir diğerini alır. Münafıklar da imanı bırakıp küfrü almışlardır.

ediyor. Çünkü Cenab-ı Hak 14. ayette onların nifaklarından ve içlerindeki pisliklerden dolayı insanlarla alâkalarındaki hilelerinden haber vermektedir. Mü'minlere rastlayınca: "Biz de inandık. Allah'a, Peygamber'e ve dini ölçülerden ne geldiyse hepsine iman ettik!" diyorlar. Ancak bozgunculukta, sapıklıktaki liderleriyle başbaşa kaldıklarında, bu imandan en ufak bir şey bulunmaz. Bu defa şeytanlıktaki öncülerine derler ki: "Biz sizinle birlikteyiz. Sizin dininizdeyiz. Katiyyen mü'min olmadık. Sadece inandığımızı göstermelik olarak açığa vurduk. Bunu, Muhammed ve arkadaşlarıyla alay etmek ve onları küçük düşürmek için yaptık!"

15. ayette ise; Allah-u Teâlâ'nın bizzat onların yaptıklarına karşı kendileriyle alay ettiği söylenmektedir. Kötülük kötülüğü doğurur, şeklindeki Cenab-ı Hakk'ın kanunu gereği münafıkların azgınlıkları daha da arttırılmıştır.(1) Ta ki içlerindeki tereddüt, şaşkınlık ve akıllarının sapıklığı iyice fazlalaşmış olsun.

Ve 16. ayette de münafıkların sapıklığın derinliklerinde oldukları bildirilmektedir. Çünkü onlar imanı terkedip küfrü almışlardır. Samimiyet ve doğruluğu, hilebazlık ve ikiyüzlülükle değişmişlerdir. Bundan dolayı da onların yapmış olduğu bu değiştirme ve alışverişleri kâr getirmemiştir.(2) Doğruluğun kârlı yoluna girmemişlerdir. Tabii ki kurtuluşları imkânsızdır.

SONUÇ

1- Münafıklar şiddetle kınanmış ve bu ikiyüzlülükten vazgeçmeleri istenmiştir. Mü'minlerle karşılaşınca mü'min gibi gözükmeleri, kendi şeytanlarıyla başbaşa olunca onlardan olduklarını söylemelerinin çirkinliği ortaya konmuş

(1) "Onların azgınlıklarını arttırır..." ayetinin açıklamasıdır. Ayette geçen medde kelimesi bu manayı sağlamaktadır. "Biz sizi mal ve evlatlar bakımından çoğalttık" ayetindeki kelime de tıpkı bu ayetteki gibi medde kelimesidir. Bu kelime hem hayır ve hem de kötülüklerin çoğalması olarak kullanılabilir. Yani kötülük ve nifak yapanların pislikleri arttırılır, hayır ve iyilik yapanların da iyilikleri artırılır. Bu ayet-i kerimede Allah, münafıkların sapıklıklarını arttır-maktadır.

(2) Burada kâr olayı ticaret ve alışverişe dayandırılmıştır. Çünkü ticaret kâr etmeye bir sebep teşkil etmektedir. Ancak kârı elde eden, o ticareti yapandır, ticaretin kendisi değil. Yani onların ticaretleri kâr getirmemiştir, demekten kasıt, onların yapılan ticaretten, imanı vererek küfrü satın almaktan dolayı hiç bir kârlarının olmadığıdır. Aksine, iyice zarara ve ebedi cehenneme aday olmuşlardır.

ve bu yolu terketmeleri bildirilmiştir. Peygamber efendimiz buyuruyor ki: "İnsanların en şerlisi ikiyüzlü olandır."(1)

2- İnsanlardan bazıları, küfre ve isyana davet eden şeytanlardır.(2) Onlar kötülüğü(3) emreder, iyilikten de uzaklaştırırlar.

3- Cenab-ı Hakk'ın azabının açıklanması ve onu kendi düşmanlarının başına indirişi anlatılmaktadır.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٧﴾
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ
فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ
مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿١٩﴾
يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ
وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ
إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

(1) *Buhari* ve *Müslim* rivayet etmiştir. Burada konumuzla ilgili olan kısım, efendimizin şu mübarek sözüdür: "İnsanların en şerlileri ikiyüzlü olanlardır. Onlar, bir kişiye bir yüzle, diğerine de başka bir yüzle giderler."

(2) İnsanlardan olan şeytanlar tıpkı cinlerden olan şeytanlar gibidir. Çünkü her ikisi de kötülükte en ileridedirler ve sapıklığa dalanlardır. Öyleki artık her ikisinin de iyilik ve hayırdan en ufak bir payları yoktur. Asla iyiliği sevmezler, hayırdan hoşlanmazlar. İşte bunlar kendilerinden Allah'a sığınılan şeytandır.

(3) İsyan ve kötülükler, Allah'ın yasak ettiği ve bizden terketmemizi istediği her şeydir. Yani Allah ve Rasulünün haram ettiği şeylerdir. Bu ister inanç konularında olsun isterse amelde olsun, aynıdır.

17- Onların durumu, karanlıkta ateş yakan kimse gibidir. Ateş, etrafı aydınlattığı zaman, Allah onların ışığını giderir ve onları karanlıkta, bir şey görmez halde bırakır.

18- Onlar sağır, dilsiz ve kördürler. Artık dönmezler de.

19- Yahut onların durumu kat kat karanlık, gök gürültüleri, şimşekler bulunan şiddetli yağmura tutulanlar gibidir ki, yıldırımla ölmekten korkarak parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Allah kâfirleri çepeçevre kuşatmıştır.

20- Neredeyse şimşek, gözlerinin ışığını kapıverecek. Etrafı aydınlattığı zaman o sayede yürürler. Karanlık çökünce dikilip kalırlar. Allah isteseydi, onların işitme ve görme kabiliyetlerini giderirdi. Allah her şeye gücü yetendir.

SÖZLÜK

مَثَلُهُمْ	Onların halleri(1) ve özellikleri.(2)
اسْتَوْقَدَ	Ateş yaktı.
صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ	Sağır, dilsiz ve kör. Duyamayan, konuşamayan ve göremeyen.
اَلصَّيِّبُ	Yağmur.
اَلظُّلُمَاتُ	Karanlıklar. Gece karanlığı, bulutların ve yağmurun karanlığı.
اَلرَّعْدُ	Şiddetli gök gürültüsü ki bulutların birbirleriyle kat kat üst üste gelmesinden ve yağmur yağarken duyulur.(3)
اَلْبَرْقُ	Şimşek. Yağmur yağarken ve gök gürültüsü olduğunda çıkan şiddetli elektriklenme ve ışık.
اَلصَّوَاعِقُ	Yıldırımlar. Bu kelime "Saige" kelimesinin çoğuludur. Gök gü-

(1) "Onların halleri..." diye başlayan ayet-i kerime iki örneği içermektedir: Birinci örnek, ateş yakmakla ilgili olandır. İkinci örnek, yağmurla alâkalıdır. Bu iki örnek arasında sıkı bir ilişki olduğundan ve konunun ehemmiyetinin gösterilmesi bakımından tek cümleymiş gibi değil de ayrı ayrı olarak örneklendirilmiştir.

(2) Özellik, benzemek ve bir şeyin diğerlerinden ayırdedilmesine yardım eden sıfat demektir. Bu şunun özelliğindedir, denilince ikisinin birbirine benzediği söy-lenmek istenir.

(3) Şimşek ve gök gürültüsünün, artı ve eksi yüklü bulutların birbirlerine yaklaşmalarından meydana geldiği bilinmektedir.

rültüsü ve şimşeklerin çakmasından oluşan yüksek elektrik akımı. Cenab-ı Hak, bunu dilediği yere ve şahıslara isabet ettirir.

حَذَرَ الْمَوْتِ — Ölümden korunmak, ondan korkup tedbir almak.

مُحِيطٌ — Kuşatıcı. Bütün yönlerden her hangi bir şeyi kuşatmak ve onu çepeçevre sarmak.

يَكَادُ — Neredeyse, çok yakında, az kalsın.

يَخْطَفُ — Çok süratli alır. Kapıverir.

اَبْصَارَهُمْ — Gözlerini, görme özelliklerini. Bu kelime "Basar" kelimesinin çoğuludur. Göz ve görme, manasınadır.

AÇIKLAMA

İnandıklarını açıkladıkları halde küfrü içlerinde gizleyen münafıklar tıpkı aydınlanmak için ateş yakan birisi gibidir ki, o ışık kendilerini aydınlatınca etraflarını göremez ışıktan çok az bir şekilde yararlanırlar. Çünkü Allah onların ışıklarını gidermiş ve onları karanlıklar içine terketmiştir. Onlar artık hiç bir şey göremiyorlar. Bunun sebebi: Onlar göstermelik olan imanları sayesinde canlarını, mallarını, çoluk-çocuklarını geçici bir süre için korumuşlardır. Ancak gizledikleri küfürlerinden dolayı öldüklerinde tamamen iflas etmişlerdir. Her şeylerini kaybetmişler ve hatta kendi nefislerini dahi ebedi azaba sokmuşlardır. İşte onyedinci ayeti kerimenin içerdiği mana budur.

18. ayete gelince; bu münafıkların doğru yolu bulma kabiliyetlerini tamamen yitirdiklerini haber vermektedir. Hakk'ın sesini duyacak kulaklarının olmadığını, doğruyu konuşacak dillerinin bulunmadığını ve gerçeğin alâmetlerini görecek gözlerinin yok olduğunu anlatmaktadır. Bu hale gelmelerinin de bizzat onların bozgunculukta ve küfürde en derinlere dalmış olmalarından kaynaklandığını bildirmektedir. Dolayısıyla münafıkların hiç bir zaman küfürden imana dönemeyeceklerini haber vermektedir.

19. ve 20. ayet-i kerimeler ise, münafıkların bir başka özelliğine işaret etmektedir. Çok garip ve dehşetli bir durumu haber vererek, ibret örneği bu durumun onların hallerine tam uyduğunu bildirmektedir.

Bu örnek: Yağmurlu, şimşekli ve gürleyen bulutlu göğüyle kapkaranlık bir gecedir... Bu karanlığın içinde onlar, kulaklarını parmaklarıyla tıkayıp gözlerini kapatmışlardır ki, yıldırımları görmesin ve gökgürültüsünü duymasınlar!

Yoksa kalpleri durup ölebilirler!.. Fakat kaçacak ve sığınacak bir yer de bulamamaktadırlar. Çünkü Cenab-ı Hakk onları her taraftan çepeçevre kuşatmıştır. Diğer taraftan, şimşeğin dehşetli ışığı ve çok hızlı oluşu neredeyse münafıkların gözlerini kör edecektir, kör olmakla karşı karşıyadırlar! Şimşek onların yolunu aydınlatınca ışığında yürüyorlar. Şimşek gidince karanlıklarda kalıp, şaşkın bir halde yerlerinde çakılıp kalıyorlar!.. Cenab-ı Hakk dileseydi onların duymalarını ve görmelerini ortadan kaldırırdı. Çünkü O her şeye gücü yetendir. İşte münafıkların hali budur. Kur'an-ı Kerim, küfrü karanlıklar ile, tehdit ve azabı yıldırım ve gökgürültüleriyle, doğru yolun açıklanmasını da şimşek ve onun kuvvetli ışığıyla, yani benzetme yoluyla izah etmiştir.

Münafıklar ise Kur'an'dan bir ayet inip de kendi hallerini anlatacak ve hıyanet perdesi ortadan kalkıp cezalanacaklar diye ödleri kopmaktadır. Eğer kendilerinden bahsetmeyen bir ayet inse o ayete karşı gelmezler. Şaşkınlık içerisinde nasıl tavır takınacaklarını bir türlü belirleyemezler. İslâm'a ve inananlara karşı tutumlarında ne bir adım ileri ve ne de geri hareket edemezler ve kendi yollarına devam ederler. O ayete inandıklarını göstermelik olarak söylerler. Ancak sapıklıklarını kınayan ayetler inince, ne yapacaklarını bilemezler. Şaşkınlık içinde kalakalırlar. Allah dileseydi onların işitme ve görmelerini yok ederdi. Çünkü o münafıklar bunu hak etmişlerdir. Allah ise her şeyi yapmaya gücü yetendir.

SONUÇ

1- Her hangi bir şey anlatılırken iyice anlaşılsın diye örnek vermek güzel bir şeydir.

2- Sapık yolda gidenlerin çalışmalarının boş olduğu ve sonlarının çok kötü olduğu anlaşılmaktadır.

3- Yağmurun, yeryüzündeki bitkileri canlandırdığı gibi Kur'an da kalpleri canlandırmaktadır.

4- Kafirlerin en zararlıları münafıklardır.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي
خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ

الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

21- Ey(1) insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet(2) edin. Ta ki(3) takva sahibi olasınız.

22- Size yeryüzünü döşek, göğü de tavan yapan(4) ve gökten su indirip onunla size rızık olarak meyveler(5) çıkartan O'dur. O halde bunları bile bile, Allah'a ortaklar(6) koşmayın.

---

(1) "Ey insanlar" diye başlayan ayeti kerimenin baş tarafındaki (ya) harfi hem uzak hem de yakında olan için bir çağrı edatıdır. Ya Allah! Ya Rabb! denildiğinde o şah damarımızdan bize daha yakındır. Zatı ve sıfatlarıyla da çok çok yücedir.

(2) İbadetin aslı: Mütevazi bir şekilde baş eğmek teslim olmak demektir. İslâmi kullanımda ise: Allah ve Rasûlûne inanmak, itaat etmektir. Emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından sakınmaktır. Bunları yaparken de Allah'a karşı son derece sevgi ve saygılı olmaktır.

(3) Burada, taki (lealle) kelimesi asıl manasında, rica etmek ve ummak manasına kullanılmıştır. Ancak buradaki rica insanların Allah'tan rica etmesidir. Çünkü insanlar Allah'a ibadet etmekle onun azabından kurtulup nimetlerine ermeyi ummakta ve rica etmektedirler. Bu "lealle" kelimesi bazen de sebep bildirir. Yani ibadet edin ki bunun sebebiyle kurtuluşa erebilesiniz.

(4) Yapan (ceale) kelimesi ayeti kerimede yaptı manasınadır. Çünkü yeryüzü ve döşek kelimelerini kendisine yapılan olarak almıştır. "Ceale" yaratma manasında da kullanılmaktadır.

(5) Meyva (semere) kelimesi kendi kalıbından da çoğul yapılabilmektedir.

(6) Ortaklar (endad) kelimesi nidd kelimesinin çoğuludur. Benzer, ortak ve eş koşma manalarına gelir. Buradaki ortaklıktan maksat ibadette Allah'a ortak tasavvur etmektir. Sahih-i Buhari adlı hadis kitabında şu rivayet vardır: İbn-i Mesut (r.a) bir gün Peygamber efendimize en büyük günahın hangisi olduğunu sormuştu. O da: Seni yaratan Allah'a ortak koşmandır, dedi. Yine bir gün Efendimize birisi şöyle dedi: Ey Allah'ın Rasûlû,. Allah da diler sen de dilersin. Peygamberimiz o kişiye cevaben dedi ki: Şimdi sen beni Allah'a ortak koştun. Sadece Allah diler, diye söyle. Yani her dilediği şeyi sadece Allah yapar. İnsanlar ise dilediği her şeyi yapamaz.Bu hadisi, Nesai ve diğerleri rivayet etmişlerdir.

SÖZLÜK

اَلنَّاسُ — İnsanlar. Kelime olarak tekili yoktur. Çoğul ifade eden bir isimdir. An-lam bakımından alınırsa, tekili insan kelimesidir.

اُعْبُدُوا — İbadet edin. Allah'ı son derece severek ve tazim göstererek, emir ve yasaklarına uyun. İnanarak Allah'a itaat edin.

رَبَّكُمْ — Rabbiniz. Sizin yaratıcınız. Her şeyinizin sahibi. Gerçek ilahınız.

خَلَقَكُمْ — Sizi yarattı. Yüce bir dilemeyle sizleri yoktan var etti.

تَتَّقُونَ — Sakınırsınız. Allah'ın azabından korunursunuz. Bu da, Allah'a ortak koşmayı ve ona isyan etmeyi terkederek gerçek bir iman ve bu imanın gereklerini dosdoğru yaşamakla olur.

فِرَاشًا — Döşek. Üzerinde yatılan yatak ve oturulan yumuşak şey.

بِنَاءً — Bina. Üzerinize çatı gibi yapılmış tavan.

اَلثَّمَرَاتُ — Ürünler. Semere kelimesinin çoğuludur. Her türlü meyva, sebze ve yeryüzünden çıkan her şeye denir.

رِزْقًا لَكُمْ — Sizin için rızık. Ölüm zamanı gelinceye kadar hayatınızın devamını ve korunmasını sağlayan yiyecekleriniz.

اَنْدَادًا — Ortaklar. Nidd kelimesinin çoğuludur. Eş, ortak ve benzer demektir. Allah'tan başka veya Allah ile birlikte kendisine ibadet edilen şeylerdir.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Allah ilk önce kurtuluşa eren mü'minleri anlattı. Arkasından ebedi zarara uğramış olan kafirleri zikretti. Daha sonra da gerçek mü'minlerle sonsuza dek kayba uğramış kafirlerin arasında olan iki yüzlü münafıkları bildirdi. Bunun ardından, bütün insanlara genel bir çağrı yaptı. Her zaman ve her yerde tüm insanlığı kapsayan bir çağrı. Kendi canlarını azaptan kurtarmaları için yalnız Allah'a ibadet etmelerini emretti.

Kendilerine tanıtıldığı şekliyle Allah'ın tüm sıfatlarını bilmeleri ve inanmalarını istemiştir.

İşte bu iman ve ibadetler sebebiyle nefislerini Allah'ın azabından kurtarıp, onun hoşnutluğunu ve cennetini kazanabileceklerini bildirdi.

En son olarak da Allah'a ortaklar koşmamalarını, Allah'dan başkasına

ibadet etmemelerini tenbih etti. Üstelik ortak koştuklarının asla ibadet edilmeye lâyık olmadığını, bile bile(1) şirke düşmemelerini insanlığa genel bir ikazla ayet son buldu. Çünkü onlar çaresizdirler ve ne en ufak bir zarar ve ne de fayda verebilirler.

SONUÇ

1- Allah'a ibadet farzdır. Çünkü yaratılışın maksadı budur.(2)

2- Cenab-ı Hakk'ı isim ve sıfatlarıyla tanımanın(3) farz olduğu bildirilmektedir.

3- Küçük büyük, gizli açık, şirkin her çeşidi haramdır, yasaktır.

وَإِنْ كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن
مِّثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٣﴾
فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿٢٤﴾

23- Eğer kulumuza indirdiğimiz şeyde şüphe ediyorsanız, onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka yardımcılarınızı

(1) Cenab-ı Hakk özellikle insanların bilerek şirk koşmamalarını vurgulamıştır. Çünkü, biliyorlar ki, yaratan, rızık veren, öldüren ve dirilten yalnız Allah'tır. Bunu hem Allah haber veriyor hem de insanlar bizzat kendileri itiraf ediyorlar. Bunu bildikleri halde, Allah'tan başkasına ibadet etmemeleri söylenmesine rağmen, Allah'a ortaklar getirmektedirler. Allah-u Teâlâ da kendisinden başka şeylere ibadet edilmesini yasaklamış ve böyle bir şeyin de şirk olduğunu bildirmiştir.

(2) Cenab-ı Hakk buyuruyor ki: "Ben cinleri ve insanları sadece bana ibadet etsinler diye yarattım." (Zariat sûresi, ayet: 56)

(3) Çünkü Allah'ı isim ve sıfatlarıyla tanımak, O'ndan gereği gibi korkmayı ve O'nu hakkıyla sevmeyi sağlar. Ayet-i kerimede şöyle buyuruluyor: "Allah'ın kulları arasında O'ndan hakkıyla korkanlar alimlerdir." (Fatır Sûresi, ayet: 28)

da çağırın.(1) ***Eğer sözünüzde doğru iseniz bunu yapın.***

24- Eğer bunu yapamazsanız, ki hiç bir zaman yapamazsınız, öyle ise yakıtı insanlar ve taşlar olan ve kâfirler için hazırlanmış bulunan ateşten sakının.

SÖZLÜK

اَلرَّيْبِ	Şüphe ve tereddüt.
عَبْدِنَا	Kulumuza, Muhammed'e.
مِنْ مِثْلِهِ	Onun gibi, Muhammed gibi okur yazar olmayan birine Kur'an gibi bir kitabın sûrelerinden bir tanesinin örneğini indirin bakalım.
شُرَكَاءَكُمْ	Yardımcılarınız, Allah'ın indinde size faydası olacağını iddia ettiğiniz bir takım ilahlarınız.
وَقُودُهَا	Cehennemi tutuşturan yakıt. Bunlar kâfirler ve kendilerine ibadet edilen putlardır.
أُعِدَّتْ	Hazırlanmış.
اَلْكَافِرِينَ	Kafirler. İbadetin yalnız Allah'a ait olduğunu inkâr eden ve Peygamberini ve kanunlarını yalanlayanlar.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk önceki ayet-i kerimede dinin aslını belirlemişti. Bu ise, sadece Allah'a ibadet etmek manasına gelen tevhiddir. Bu ayette dinin ikinci esasını belirlemiştir ki, bu da Hz. Muhammed (s.a.s)'in peygamberliğidir. Burada peygamberlik esası delil yoluyla isbat edilmiş ve kararlaştırılmıştır. İşte delili:

"Eğer kulumuz ve elçimiz Muhammed'e indirdiğimiz Kur'an'dan şüphe ediyorsanız, onun sûrelerinden birinin benzerini getirin. Veya okur yazar olmayan , tıpkı kulumuz Muhammed gibi okuması ve yazması olmayan birinden bu Kur'an'ın bir sûresinin örneğini ortaya koyun bakalım. Eğer aciz ve çaresizliğinizden dolayı Kur'an sûrelerinden herhangi birinin benzerini ortaya

(1) Buradaki çağırma iki şey içindir. Birincisi: Çağırın da size yardım etsinler.... İkincisi: Çağırın da onlar da sizin örnek bir sûre getiremeyişinize şahit olsunlar...

koyamazsanız, o takdirde ilahi vahye inanmak ve gereği gibi Allah'a ibadet etmekle kendinizi cehennem ateşinden koruyun."

SONUÇ

Ayeti kerimelerden elde edilen sonuç:

1- Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e indirilmesiyle onun Allah'ın elçisi olduğu ortaya konmuştur.

2- İnsanoğlunun Kur'an sûrelerinden herhangi birinin örneğini ortaya koymaktan aciz olduğu bildirilmiştir. Şimdiye kadar Kur'an'ın inişinden bu yana ondört asırdan fazla zaman geçmesine rağmen, insanoğlu hâlâ Kur'an sûrelerinden birinin benzerini yazmaktan aciz kalmıştır. Kur'an'ın bu meydan okuması kıyamete kadar da geçerlidir. Allah-u Teâlâ, "... hiç bir zaman onun benzerini getiremiyeceksiniz!" sözüyle bu gerçeği vurgulamıştır.

3- Cehennem ateşinden ancak, gerçek bir iman ve Kur'an ve sünnete uygun amellerle korunulabilir. Bir hadis-i şeriflerinde Peygamber efendimiz şöyle buyuruyor: "Kendinizi cehennemden koruyun. İsterse yarım hurma sadaka vermekle olsun..."(1)

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوا
هَٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ ۖ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا ۖ وَلَهُمْ فِيهَا
أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ ۖ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

25- İman eden ve salih amel işleyenleri, altlarından nehirler akan cennetlerle müjdele.(2) ***Onlara cennetin meyvalarından her***

(1) Buhari rivayet etmiştir.

(2) Bu, tehditten sonra gelen bir teşviktir. Cenab-ı Hakk kâfirleri korkutmuş, mü'minleri de müjdelemiştir. Böylece kötü işlerden sakındırma ve iyi amellere yönlendirmek sağlanmaktadır.

ikram edildiğinde, bu evvelce yediğimiz şeydir, derler ve onları evvelkilere benzetirler. Onlara orada temiz ve pak eşler vardır. Ve cennette devamlı kalırlar.

SÖZLÜK

بَشِّرْ — Müjdele.(1) Sevindirici haber. İnsanı mutlu eden şey.

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا — Onun altından akar. Nehirler cennet ağaçlarının ve köşklerinin arasından akar. Bu nehirler, sudan, sütten, baldan ve şerbetten olan nehirlerdir.(2)

وَ أُوتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا — Onlara benzerleri verildi. Onlara cennette renkleri birbirine benzeyen ve tatları farklı meyvalar sunuldu.

مُطَهَّرَةٌ — Temiz olanlar. Her türlü hoş olmayan şeylerden temizlenmişler.(3)

اَلْخَالِدُونَ — Devamlı kalırlar. Cennetten asla çıkmazlar.

AÇIKLAMA

Korkutma ve teşvik etme tam olsun diye Cenab-ı Hakk önce cehennemi ve oraya girecekleri anlattı. Arkasından da cenneti ve cennetlikleri zikretti. Bu korkutma ve teşvik etme, düzeltme ve doğru yola yönlendirme sebepleridir.

İşte Allah-u Teâlâ bu ayeti kerimede gerçek mü'minleri cennetle müjdelemesini Peygamberine emretmektedir. Cenab-ı Hakk bu cenneti mü'minlere vermiştir. O cennetlerin altlarından nehirler akar(1) ve orada mü'minler için her türlü hoşnutsuzluklardan arındırılmış tertemiz eşler vardır. Mü'minler işte bu cennetlerde devamlı kalıcıdırlar.

Mü'minler orada çeşitli meyvaların her ikram edilişinde derler ki: "Dünyadayken bunların benzerleriyle ikram olunmuştuk..." Ancak oradaki meyva-

(1) Müjdelemek bazen de kişiyi mutlu etmeyen ve üzen habere de denir. Örneğin Allah-u Teâlâ buyuruyor ki: "Onları acıklı bir azapla müjdele!" (Âl-i İmran sûresi, ayet: 21) Buradaki "müjde" kelimesi, haber ver anlamındadır.

(2) Bu nehirler Muhammed Sûresinde zikredilmektedir.

(3) İnsanın hoşuna gitmeyen her türlü pislik ve çirkinlik.

(4) Yani, cennet ağaçlarının arasından nehirler akar demektir. Gerçi ağaçlar sözü geçmemekte, ancak konunun akışından anlaşılmaktadır.

ların görünüşlerinin güzelliği yanısıra tatlarının da dünyadakilerden farklı olduğu, sadece renklerinde bir benzerlik bulunduğu haber verilmektedir.

SONUÇ

1- İman ve amel-i salih çok üstün birer vasıftır. Çünkü bu iki özellik vasıtasıyla ayette bahsedilen nimetler elde edilmektedir.(1)

2- Mü'minler mutluluk yurduna ve oradaki nimetlere teşvik edilmektedir ki, hayırlı amelleri çok işleyerek ve kötü işleri terkederek cennete karşı ilgileri artmış olsun.(2)

إِنَّ اللَّهَ
لَا يَسْتَحْيِۦٓ أَن يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا
فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۖ وَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا۟ فَيَقُولُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۘ
يُضِلُّ بِهِۦ كَثِيرًا وَيَهْدِى بِهِۦ كَثِيرًا ۚ وَمَا يُضِلُّ بِهِۦٓ
إِلَّا ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٢٦﴾ ٱلَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ
مِيثَٰقِهِۦ ۚ وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ ٱللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ
فِى ٱلْأَرْضِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿٢٧﴾

(1) Tabii yine de Allah'ın rahmeti ve bağışlamasından sonra cennete ve nimetlerine kavuşulmaktadır.

(2) Ahiret, mutluluk yurdu "Dar'us-Selâm" diye isimlendirilmiştir. Çünkü orada hiç bir huzursuzluk ve sıkıntı yoktur. Sadece huzur ve mutluluk vardır.

26- Allah sivrisinekle ve onun daha üstünü ile örnek vermekten çekinmez. İman edenler, bu örneğin Rabbleri tarafından hakk olduğunu bilirler. Kâfirler ise: "Allah bu gibi misaller vermekle ne kasdediyor?!" derler. Allah bu örneklerle bir çoklarını saptırır ve bir çoklarını da doğru yola iletir. Bu örneklerle sadece sapmış olanlar doğru yoldan ayrılır.

27- Onlar ki, Allah'a vermiş oldukları sözü kesinleştirdikten sonra bozarlar, Allah'ın devam etmesini emrettiği ilişkileri keserler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar! İşte onlar kaybedenlerin ta kendileridir!..

SÖZLÜK

لَا يَسْتَحْيِي Haya etmez. Sivrisineği ve ondan daha küçük bir parça olan kanadını örnek vermeye mani değildir.

اَنْ يَضْرِبَ Bir şeyi örnek vererek başka bir şeyin güzellik veya çirkinliğinin açığa çıkmasını sağlamak, sağlamak.

مَا بَعُوضَةً Sivrisinek demektir. Kelimenin öncesinde yeralan "Ma" iki ayrı manaya gelir. Birincisi: Belirsizlik takısı görevindedir ki, bu manaya göre, Allah herhangi bir şeyi örnek vermekten asla çekinmez. İkincisi: Mes'ul manasına gelir ki, böylece mana vurgusu kuvvetlendirilmiş olur.

اَلْحَقُّ Varlığı kesin olan ve yokluğunu aklın tasavvur dahi edemediği Allah demektir. Hakk, (hak) "gerçek" anlamına da gelir.

اَلْفَاسِقُونَ Fasıklar. İtaat etmekten çıkmak. Bunlar Allah'a iman etmeyi ve gereği gibi amel işlemeyi terkedenlerdir. Allah'a ortak koşanlar ve O'na isyan edenlerdir.

يَنْقُضُونَ Allah'ın ahdini bozarlar. Kesin anlaşma yaptıktan sonra bir şeyi bozmak.

عَهْدَ اللّٰهِ Allah'ın ahdi. Allah'ın insanlardan kendisine ve Peygamberine inanıp itaat edeceklerine dair aldığı söz.

مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ Sözünden sonra. Yeminle veya şahitler ile kesin olarak söz verdikten sonra.

يَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ يُوصَلَ Allah'ın devam etmesini emrettiği ilişkileri keserler. Yakın akrabaya ve komşulara olan ilişkilerini ve yardımlarını keserler.

يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ — Yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar. Yeryüzünde haksız yere savaş çıkartmaları için fitne yaparlar.

الْخَاسِرُونَ — Tamamen ziyan ve zararda olanlar. Öyle ki, kıyamet gününde hem kendileri hem de onlara uyanlar tamamen kaybetmişlerdir.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk bundan önceki ayetlerde geçen cennet ve oradaki nehirleri, cehennem ve azabını örnek olarak verdiğinde, iki yüzlü münafıklar: "Allah böyle örnekler vermekten yücedir!" dediler. Allah da bu ayeti kerimede: "Allah sivrisinekle ve onun daha büyüğüyle örnek vermekten çekinmez!" diyerek onlara cevap vermektedir.

Allah'ın hayâ ve edep sıfatlarına sahip oluşu, sivrisinekten daha küçüğünü veya daha büyüğünü örnek vermeye mani değildir.

İnsanlar ise Cenab-ı Hakk'ın verdiği bu örnekler karşısında ikiye ayrılmaktadırlar. Birincisi: Mü'minler. Bunlar, Allah'ın verdiği örneklerin doğru, yerinde ve onun katından olduğunu bilirler. İkincisi: Kâfirler. Bunlar inkâr eder ve inanmazlar. Adeta itiraz eder gibi: "Allah bu örneklerle ne kasdediyor?!" derler.

Cenab-ı Hakk da, verdiği örneklerle birçoklarını doğru yola ilettiğini ve bir kısım insanları da saptırdığını haber vermektedir. Arkasından da ancak doğru yoldan çıkmışların bu örneklerle sapabileceğini bildirmekte ve onların özelliklerini şöyle sıralamaktadır: "Onlar ki, Allah'a vermiş oldukları sözü kesinleştirdikten sonra bozarlar, Allah'ın devam etmesini emrettiği ilişkileri keserler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarırlar." En sonunda da kıyamet günü onların tamamen zararda ve kayıpta olduklarını şu sözüyle haber vermektedir: "İşte onlar kaybedenlerin ta kendileridir!"

SONUÇ

1- Hayâ ve edepli olmak, doğru ve güzeli yapmaya, söylemeye ve başkasına emretmeğe engel teşkil etmeyi gerektirmez.

2- Anlatılanların zihinlere daha iyi yerleşmesini sağlamak için örnekler vermek güzeldir.

3- Cenab-ı Hakk herhangi bir hayır ve hidayet indirdiğinde, mü'minlerin

iyilik ve hidayetlerini artırır; kâfirlerin de sapıklık ve azgınlıkları artar. Bu durum mü'minlerin ve kafirlerin kabiliyetlerinin birbirinden farklı olduğundandır.(1)

4- Sapıklıktan,(2) söz verip vazgeçmekten, hayırlı işleri yapmamaktan ve doğru olan şeylere mani olmaktan sakındırılmıştır.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ
بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ
ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذِي
خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ
فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

28- Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, sizleri ölüler iken O diriltti. Sonra sizi öldürüp tekrar diriltecek, sonra yine O'na döneceksiniz.

29- Yeryüzündekilerin hepsini sizin için yaratan O'dur. Sonra da göğe yönelerek onları yedi gök olarak düzenledi. O, her-şeyi bilicidir.

SÖZLÜK

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ — Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz. Buradaki soru edatı tehdit ve azarlama ile birlikte hayret ifade etmek içindir. İnkâr etmeye yol açacak herhangi bir şeyin olmadığını ortaya koymak için

(1) Çünkü mü'min iman ve salih amelleri sebebiyle devamlı hayırlı işler yapmaya meyillidir. Kâfir ise inkârı ve bozgunculuğundan dolayı hep kötüye yönelir.

(2) Fasıklık: Allah'ın ve Peygamberin emirlerinden sapmak demektir. Bu sapma, eğer dinin aslından olan şeylerde olursa, kişiyi küfre götürür.

böyle söylenmiştir.

وَ كُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ — Siz ölüyken o sizi diriltti. Bu onların inkârını geçersiz kılan bir delildir. Çünkü bir kul nasıl olur da Rabbini inkâr eder?! O Rabb ki, kulu yoktan var etti.(1)

ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ — Sonra sizi öldürür sonra da diriltir. Muhakkak ki, diriyi öldürmek ve ölüyü diriltmek yaratıcının varlığını gösterir.

ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ — Sonra ona döndürüleceksiniz. İkinci dirilişten sonrasını kasdediyor ki bu da ahiretteki diriliştir.

خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا — Yeryüzünde yarattığı her şeyi sizin yararlanmanız için yaratmıştır.(2)

ثُمَّ اسْتَوَى اِلَى السَّمَاءِ — Sonra göğe yöneldi.(3)

فَسَوّٰهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ — Gökleri yedi kat olarak düzenledi.

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ — O her şeyi bilicidir. Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını haber vermektedir. O'nun kudretine, ilmine ve ibadetin de O'na olmasını gerektirdiğine delil teşkil etmektedir.

AÇIKLAMA

Ayet yine, en çirkin sıfatları ve en kötü durumları daha önce anlatılan kâfirleriden bahsetmektedir. Onlara tehdit ve korkutma uslubuyla: "Allah'ı nasıl inkâr edersiniz ki, sizleri ölüler iken o diriltti..." diye seslenmektedir.

Arkasından Allah'ın varlığını ve iyiliklerini gösteren deliller anlatılmakta ve küfrün ne kadar çirkin bir şey olduğu bildirilmektedir. Kâfirlerin sonlarının en rezil ve pis bir son olduğu haber verilmektedir. Allah'ın varlığını gösteren en açık delil, yoktan var edilme ve diri iken ölme olarak zikredilmektedir.

---

(1) Yani: akıllı biri için yaratıcısını inkâr etmek mümkün olur mu?! Kendisini yoktan var edeni ve hayat vereni bile bile inkâr etmek.. hayret nasıl olur?! Bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Allah her şeyi insan için, insanı da kendisine ibadet etmesi için yarattı."

(2) Zikredilmesi gereken ve güzel olan ikinci bir görüşe göre: Asıl olan, her şeyden sakınmaktır. Ancak helâl olduğu belli olanlardan yararlanılır. Çünkü mülk ancak sahibinin izniyle helâl olabilir

(3) İstiva kelimesinin (ila) harfiyle okunuşunu İbn-i Kesir, kasdetmek ve yönelmek manasında kullanmıştır

Cenab-ı Hakk'ın kudretini ve iyiliklerini ortaya koyan delillerden biri ise, Allah'ın yeryüzündekilerini insanlar için yarattığını bildirmesidir ki insanlar hayatları boyunca bu nimetlerden istifade ederler. Sonra O'nun gücünü gösteren bir başka şey, göklerin yedi kat halinde yaratılmasıdır. Bunların hepsi de noksan sıfatlardan berî olan Allah'ın ilminin her şeyi kuşattığını gösterir. O'ndan başka ilah'ın ve yaratıcının olmadığını en açık bir şekilde ortaya koyar.

SONUÇ

1- Allah'ın varlığını inkâr etmek reddedilmiştir.

2- Allah'ın varlığını, gücünü ve iyiliklerini ortaya koyan deliller zikredilmiştir.

3- "Yeryüzündekilerin hepisini sizin için yaratan O'dur." ayet-i kerimesiyle,(1) Kur'an ve Sünnetten kesin delillerle haram olduğu bilinenlerin dışında yeryüzünde yenilen, içilen, giyilen ve istifade edilen her şeyin helâl olduğu ortaya konmuştur.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً ۖ قَالُوٓا
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَ ۖ قَالَ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

30- Hani Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti. Melekler: "Ya Rabbi sen yeryüzünde bozgunculuk çıkararak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyoruz ve seni noksan sıfatlardan beri kılıyoruz!" dediler.(2) Allah da meleklere: "Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!" dedi.

---

(1) Yani: Allah her şeyi O'na itaat yolunda istifade edesiniz diye sizin için yarattı. Ona asi olma yolunda harcayasınız diye değil.

(2) Ayette karşılıklı konuşma üslübunun gereği bu şekilde zikredilmiştir.

SÖZLÜK

اَلْمَلَائِكَةُ Melek kelimesinin çoğuludur. Melek ise görülmeyen âlemin yaratıklarındandır. Allah-u Teâlânın melekleri nurdan yarattığını Peygamberimiz haber vermektedi.(1)

اَلْخَالِيفَةُ Başkasının yerine gelene denir. Burada halifeden maksat, Allah'ın emirlerini yaşayan ve anlatan insanoğludur. Tabii ki en başında da insanlığın atası Âdem (a.s.)dır.(2)

يُفْسِدُ فِيهَا Yeryüzünde bozgunculuk çıkartır. Bu, Allah'ı inkâr etmekle ve ona karşı isyan etmekle olur.

يَسْفِكُ Kan döker. Yaralamak ve öldürmekle kan akıtır.(3)

نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ Seni överek tesbih ediyoruz. Tesbih: Cenab-ı Hakk'a yakışmayan sıfatlardan onu beri kılmak.

نُقَدِّسُ لَكَ Sana yakışmayan sıfatlardan beri ediyoruz. Allah'ı yaraşmayan şeylerden uzak tutmak ve O'na isnat etmemek. Noksanlıktan pak ve temiz kılmak.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ meleklere söylediği: "... Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım..." sözünü Peygamberinin hatırlamasını emrediyor. Bu halife yeryüzünde Allah'ın hükümlerini uygular. Melekler de yaratılacak olan halifenin yeryüzünde kan dökücülük ve Allah'a isyan ederek bozgunculuk yapmasından korkarak yaratılmanın sırrını Cenab-ı Hakk'a sorarlar.(4) Meleklerin, bu halifenin kan dökücü ve bozgunculuk çıkarıcı olmasından korkmaları, cinlerin durumlarına kıyas ederek sonuca varmalarındandır. Çünkü cinler böyle yapmış, kan dökmüş ve bozgunculuk yapmışlardı. İşte meleklerin korkusu buydu.

Allah-u Teâlâ da halifenin yaratılmasındaki sırrı ve hikmeti kendisinin bildiğini ve meleklerin bilmediklerini onlara haber vermiştir.

---

(1) Meleklerin nurdan yaratıldığı konusu Sahih-i Müslim'de rivayet edilmiştir. Bu rivayet Peygamber Efendimizden sahih olarak gelmiştir.

(2) Bu ayet-i kerime müslümanları Allah'ın emirlerine göre yönetecek bir halifenin tayin edilmesinin farz olduğunu gösterir.

(3) Kan dökmek, kan akıtmak.

(4) Çünkü buradaki soru bir şeyin sırrını ve hikmetini anlamak için sorulmuştur. Allah'a itiraz etmek için değil.

Elbette ki her şeyi Allah'ın bildiğini melekler bilmekte ve inanmaktadırlar. Ancak buradaki hatırlatma Cenab-ı Hakk'ın varlığını, gücünü, bilgisini ve her işini hikmetle yaptığını bir kere daha açıkca delilleriyle göstermek içindir. İşte böyle bir yaratıcıya inanmanın ve ibadeti sadece O'na yapmanın gereğinin tekrar tekrar ispatı için bu hatırlatma yapılmıştır.

SONUÇ

1- Bilmeyen birinin bilen birine soru sorabileceği ve bunun doğal olduğu bildirilmiştir.

2- Soru soranın azarlanmaması gerektiği ve iyilikle cevap verilmesini öğrenmiş oluyoruz.

3- İnsanın yaratılışı konusunu ve başlangıcını öğreniyoruz.

4- Âdem (a.s.)ın Allah katındaki değerini ve faziletini görüyoruz.

وَعَلَّمَ ءَادَمَ ٱلْأَسْمَآءَ
كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى ٱلْمَلَٰٓئِكَةِ فَقَالَ أَنۢبِـُٔونِى بِأَسْمَآءِ هَٰٓؤُلَآءِ إِن
كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ ۖ إِنَّكَ
أَنتَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٰٓـَٔادَمُ أَنۢبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ ۖ فَلَمَّآ أَنۢبَأَهُم
بِأَسْمَآئِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّىٓ أَعْلَمُ غَيْبَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ
وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾

31- Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra eşyayı meleklere göstererek: "Eğer sözünüzde doğru iseniz bana bunların isimlerini haber verin!" dedi.

32- Melekler: "Ya Rabbi, sen hamde, tesbihe ve övülmeye

lâyıksın. Biz de, senin bize öğrettiğinden başka bilgi yoktur. Sen Alim ve Hakimsin." dediler.

33- Allah: "Ey Âdem! Onlara bunların isimlerini haber ver!" dedi. Âdem bu isimleri meleklere haber verdiğinde Allah: "Ben size, göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilirim ve sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim, demedim mi?" buyurdu.

SÖZLÜK

اٰدَمُ	Âdem. Allah'ın Peygamberi ve insanoğlunun atasıdır.
اَلْاَسْمَاءَ	İsimler. Cinslerin isimleri. Su, bitki, hayvan ve insan isimleri gibi.
عَرَضَهُمْ	Onları arzetti. Eşyayı meleklerin önüne koydu. Onlara gösterdi. Ayetteki işaret zamiri gösterilen şeylerin çoğunluğunun akıl sahibi yaratıklar olduğunu ve normal cisimlerin azınlıkta bulunduğunu belirtmektedir. Eğer normal cisimler çoğunluğu teşkil etmiş olsaydı, zamir de "Hum" değil de "Hâ" olurdu.
اَنْبِئُونِى	Bana haber verin.
هٰؤُلَاءِ	Şunları. Meleklere arzedilen diğer yaratıklar.
سُبْحَانَكَ	Seni noksan sıfatlardan(1) beri kılarız ve yüceltiriz.
غَيْبَ السَّمٰوٰتِ	Yerde ve göklerde olup da görülmeyen şeyler.
تُبْدُونَ	Açıklıyorsunuz. "Yeryüzünde bozgunculuk çıkartan ve kan döken birini mi yaratacaksın?" sözlerinde açıkladıkları şeyler kasdedilmektedir.
تَكْتُمُونَ	Gizliyorsunuz.
اَلْحَكِيمُ	Her şeyi yerli yerince yapan. Hiç bir şeyi sebepsiz terketmeyen.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ meleklere arzettiği şeylerde kendi gücünü, bilgisini ve her şeyi yerli yerince yaptığını açıklamakta, bundan dolayı kendisinden başkasına

(1) Sübhane: Deyim olarak Allah'ı her türlü noksanlıklardan tenzih için kullanılır. Yalnız Cenab-ı Hakk için söylenir.

ibadet edilmemesi gerektiğini haber vermektedir. Âdem (a.s.)'a tüm varlık âlemindekilerin isimlerini öğrettiğini bildirip daha sonra bunları meleklere arzederek: "Eğer sözünüzde doğru iseniz şunların isimlerini bana haber verin..." diye hitap etmektedir. Melekler acizliklerini itiraf edip bilemiyeceklerini söylemekte ve: "Ya Rabbi! Sen hamde, tesbihe ve övgüye lâyıksın. Bizde, senin bize öğrettiğinden başka bilgi yoktur!" demektedirler.

Cenab-ı Hakk da Âdem'e: "Meleklere sorulmuş olan şu yaratıkların isimlerini onlara haber ver. Hatta en ufağından en küçüğüne varıncaya kadar her şeyin ismini tek tek söyle!" diye emretmiştir. Âdem (a.s.)ın da, hèr şeyin ismini tek tek haber vermesiyle kıymeti ortaya çıkmış olmaktadır. Bunun üzerine Allah-u Teâlâ: "... Ben size, göklerin ve yerin bütün gizliliklerini bilirim ve sizin açıkladığınızı da gizlediğinizi de bilirim, demedim mi?!.." diye meleklere ibretli bir ders vermektedir.

SONUÇ

1- Allah'ın, bütün yaratıkların isimlerini Âdem (a.s.)a öğretmesi ve onun da bunları bilmesi, Cenab-ı Hakk'ın yüceliğini göstermektedir.

2- İlmin, cehaletten şerefli ve çok üstün olduğu ortaya konmakta ve âlimin kıymeti bildirilmektedir.(1)

3- Noksanlık ve acizliğini itiraf etmek bir fazilettir.(2)

4- Herhangi bir alanda yeterliliği olmadığı halde o konuda iddia edenin uyarılması ve münasip bir üslûpla azarlanmasının gerekliliğini öğrenmiş oluyoruz.

1) Bu konuya şu hadis-i şerif delil teşkil etmektedir: "Melekler ilim tahsil edenin ayakları altına kanatlarını sererler." (Ebu Davud rivayet etmiştir.)

2) Meleklerin: "... Bizde, senin bize öğrettiğinden başka ilim yoktur!" demeleri, onların noksanlık ve acizliklerini itiraflarıdır. Onun için ilim ehli: "Kendisine sorulan şeyi bilmiyorsa, bilmiyorum demesi gerekir." şeklinde söylemiş-lerdir. Hz. Ali'nin de: "Biliyor musunuz kişiyi mütevazi eden en etkili şey nedir?" diye sormasına karşılık: " Bilmiyoruz o nedir?" dendiğinde: "Bilmediği sorulduğunda kişinin, bilmiyorum, Allah bilir, demesidir." buyurduğu rivayet edilir.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ ٱسْجُدُوا۟
لِءَادَمَ فَسَجَدُوٓا۟ إِلَّآ إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَٱسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ ٱلْكَٰفِرِينَ
﴿٣٤﴾

34- Meleklere: "Âdem'e secde ediniz!" dediğimizde, secde ettiler, ancak İblis secdeden kaçındı, diretti ve kâfirlerden oldu.(1)

SÖZLÜK

اُسْجُدُوا Secde(2) edin. Secde etmek, kişinin alnını yere koymasıdır. Secde bazen, alnı yere koymadan sadece başı eğ-mekle de olur. Fakat bu baş eğme tevazu ve itaatla olmalıdır.

اِبْلِيسُ Deniliyor ki, asıl ismi Haris idi. Kibirlenip de Allah'a itaat etmek istemeyince Cenab-ı Hakk da onu her türlü hayır ve rahmetten uzak kıldı ve şeytan yaptı. Şeytan demek, her hayırdan ümidini kesmiş ve her türlü rahmetten uzaklaştırılmış, demektir.

اَبَى Kaçındı, yüz çevirdi, yapmak istemedi. Âdem'e secde etmekten kaçındı.

اِسْتَكْبَرَ Diretti, kibirlenmek istedi. Kendini üstün tuttu. Bu çekememezliği ve kibri yüzünden Allah'ın: "Âdem'e secde edin!" emrinden kaçındı, yapmadı.

اَلْكَافِرِينَ Kâfirler. Kâfir kelimesinin çoğuludur. Kâfirler. Allah'ı, onun ayetlerinden herhangi birini, Peygamberini veya ona itaat etmeyi kabul etmeyenlere kâfir denir.

---

(1) İmam Kurtubi tefsirinde diyor ki: "Buradaki secde Allah içindir. Ancak Âdem'e dönülerek yapılmıştır. Tıpkı bizim namaz kılarken Kâbeye yönelerek Allah için namaz kılmamız ve secde etmemiz gibidir."

(2) Bütün müslümanlar secdenin yalnız Allah için olabileceği konusunda tamamen birlik içindedirler. Hadis-i şerifte de: "Secde ancak Âlemlerin Rabbi için yapılır. Başkasına yapılmaz." buyurulmaktadır.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk: "Meleklere, Âdem'e secde edin, dedik." sözüyle, kullarına kendi ilmini, hikmetini ve onlara olan iyiliklerini hatırlatmakta ve Âdem (a.s.)'ın üstünlüğünü ortaya koymaktadır. Buradaki secde saygı ve selâmlama secdesidir. Bunu hepsi yaptı, sadece İblis yapmadı. Kendi nefsini üstün gördü ve Allah'ın emri olan secdeden kaçındı. Âdem'in üstünlüğünü çekemedi, kıskandı ve gururlandı.(•) Onun bu yüz çevirmesi kendisini kâfirlerden yaptı ve Allah'ın emrinden sapmışlardan oldu. Bundan dolayı da her türlü hayırdan uzaklaştırıldı. Böylece haline en uygun olan yapılmış oldu.

SONUÇ

1- Cenab-ı Hakk'ın nimetleri hatırlatılmakta ve bunlara karşı şükredilmesi gereği vurgulanmaktadır.

2- Kendini beğenmişlikten ve çekememezlikten sakındırılmıştır. Çünkü bu iki özellik şeytanın kovulmasına ve Allah'ın emrinden yüz çevirmesine sebep olmuştur. Yahudilerin ve başkalarının da İslâm'ı kabul etmekten kaçınmalarına yine bu iki özellik yol açmıştır.

3- Şeytanın(1) insanoğluna düşman olduğu bildirilmiş ve insanların da ona ebedi düşmanlık beslemelerinin gerekli olduğu uyarısı yapılmıştır.

4- Günah işlemenin küfür(2) olmadığı ve küfre götürmediği tembihi yapılmıştır.

(•) el-İstikbar: Kendi kendine kibirlenen ve gururlanan, demektir. Sahih-i Müslim'de şu hadisi şerif çok dikkat çekicidir. "Kalbinde zerre kadar kibir olan cennete giremez." Ancak buradaki kibir, Allah'ı ve ölçülerini inkâr etmeye götüren kibirdir.

(1) İblis: Her türlü hayırdan ümidini kesen ve kestirilen demektir. İblis'in cezası kendi kibri ve çekememezliği yüzündendir. Daha önce Azazil diye isimlendirilmişti. Arapça olarak ise, Haris deniliyordu. Allah'ın emrine karşı çıkmasından sonra, her türlü hayırdan uzaklaştırılmış ve ümidi kestirilmiş manasına gelen İblis denildi. Bu adı ona Allah-u Teâlâ verdi.

(2) Küfür iki çeşittir. Birincisi, kişiyi dinden çıkarandır. Tıpkı şeytanın ve kafirlerin hali gibi. İkincisi, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük, dediğimiz şey manasına gelen küfürdür ki, kişiyi kâfir etmez; ancak Allah dilerse affeder, dilerse ceza verir. Birinci çeşit küfürde ise, kişi tevbe etmeden küfrüyle ölürse affedilmez, ebedi cehennemde kalır.

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا
مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا
مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾ فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا
مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ
فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾ فَتَلَقَّىٰ آدَمُ
مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٣٧﴾

35- "Ey Âdem! Sen ve eşin Cennet'te yerleşin. Ve orada istediğiniz şeylerden bol bol yiyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın; yaklaşırsanız zalimlerden olursunuz!" dedik.

36- Şeytan onların ayaklarını kaydırdı. Ve onları içinde bulundukları nimetten uzaklaştırdı. Biz de: "Birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin. Sizin için yeryüzünde belirli zamana kadar durmak ve istifade etmek vardır." dedik.

37- Âdem Rabbinden bir takım kelimeleri öğrendi ve tevbe etti. Rabbi de onu affetti. O, merhameti çok olandır ve tevbeyi kabul edendir.

SÖZLÜK

رَغَدًا — Geniş, mutlu ve huzurlu yaşantı, demektir.

اَلشَّجَرَةَ — Ağaç, Cennet ağaçlarından biri. Üzüm, incir veya başkası olabilir. Cenab-ı Allah ne tür bir ağaç olduğunu açıklamadığına göre, hangi ağaç olduğunu sormak gerekmez.

اَلظّٰلِمِينَ — Zalimler. Allah'ın yasakladığı bir şeyi yapmakla kendi nefislerine zulmedenler.

فَأَزَلَّهُمَا — Onları hataya sürükledi. Ayaklarını kaydırdı. Âdem ve eşinin

hatası, Allah'ın yasak etmiş olduğu ağaçtan yemektir.

مُسْتَقَرٌ Oturma yeri. Yerleşilen yer.

اِلَى حِينٍ Belli bir zamana kadar. Uzun veya kısa olabilir. Buradaki zamandan maksat, hayatın son buluşuna kadar geçen zamandır.

فَتَلَقَّى اٰدَمُ Cenab-ı Hakk'ın Âdem'e tevbe etmesi için öğrettiği şeyleri Âdem'in alması.

كَلِمَاتٍ Kelimeler. "Ey Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik! Eğer sen bize merhamet edip bağışlamaz isen, kaybedenlerden oluruz." ayeti kerimesidir.

فَتَابَ عَلَيْهِ Tevbesini kabul etti. Allah-u Teâlâ Âdem'in tevbe etmesini sağladı.(•) Çünkü o çok merhametlidir ve çok tevbe kabul edendir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ otuz beşinci ayeti kerimesinde Âdem'e ve eşine yaptığı ikramlardan bahsetmektedir. Çünkü onların cennette kalmalarına müsaade etmiş ve bir ağacın dışında cennetteki bütün nimetlerden diledikleri gibi faydalanmalarını söylemiştir. O tek ağaca ise, yaklaşmamalarını ve ondan yememelerini kendilerine bildirmiştir. Aksi taktirde kendi nefislerine zulmedeceklerini haber vermiştir.

36. ayette, Şeytan'ın Âdem ve eşini hataya sürüklediğini, onları ağaçtan yemeye teşvik ettiğini görüyoruz. Onların bu yasaklanmış ağaçtan yemeleri üzerine avret yerleri onlara açık oldu. Cennette yerleşmişlerken dünyaya gönderildiler ve kıyamete kadar Şeytan ve soyuyla, Âdem ve soyu birbirlerine düşman oldular.

37. ayet, Âdem'in tevbe için Rabbinden bazı kelimeler öğrendiğini, tevbe

(•) Bazıları şöyle diyorlar: "Âdem ağaçtan yemekle büyük günah işlemiş oldu mu? Peygamberler günah işlerler mi? Cevap olarak deriz ki: Bir kere Âdem o zaman peygamber değildi. Ancak yeryüzüne indikten sonra Peygamber olarak tayin edildi. Onun ağaçtan yemesi kendisini cennetten çıkar-tmaktan başka bir cezaya sebep olmamıştır. Peygamberlere gelince: Onlar masumdurlar. Yani Allah onları hata ve günahtan korumuştur. Hata ve günahlardan koruma; Peygamberler hiç hata yapmaz değildir. Hatayı yapar yapmaz Allah tarafından düzeltirilir. Dolayısıyla korunmuş olur. Abese Sûresinin ilk ayetleri buna bir örnektir.

ettiğini ve Allah'ın da onun tevbesini kabul ettiğini içermektedir. Âdem: "Ey Rabbimiz, biz nefislerimize zulmettik! Eğer sen bize merhamet edip affetmezsen kaybedenlerden oluruz!" diye Rabbine pişmanlık belirtip tevbe etti. Âdem'in Rabbinden öğrendiği tevbe sözleri bu ayetin içeriğidir. Âdem ve eşi bu sözlerle tevbe ettiler ve Allah da onların tevbelerini kabul etti.

SONUÇ

1- Âdem'in ve soyunun Allah katındaki kıymetini öğrenmiş bulunuyoruz.

2- Günahların çirkinliği ve bunun sonucu olarak da nimetin nasıl elden gidip azaba dönüştüğünü görüyoruz.

3- Şeytanın insanoğlunun düşmanı olduğunu öğreniyoruz. Onun düşmanlığından korunmak için şeytanı ve hilelerini çok iyi bilmemiz gerektiğini anlıyoruz.

4- Günahlardan tevbe etmenin farz olduğunu öğreniyoruz. Tevbe: Günahları itiraf edip, onu terkettikten sonra, pişmanlıkla Allah'tan af dilemektir.(1)

5- Tevbe etme konusunda Âdem (AS)ın Allah'ın ona öğrettiği bu kelimelerle tevbe etmesi, bize tevbe ederken Allah'a onun rahmetini merhametini celbedecek bazı tevbe ifadeleri kullanmamızın iyi olacağını göstermektedir.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾

38- Hepiniz Cennet'ten ininiz. Tarafımdan size yol gösterici geldiğinde o rehberime tâbi olanlara korku yoktur, ve mahzun da olmazlar, dedik.

39- Ayetlerimizi inkâr edip yalanlayanlar cehennemliktirler, orada ebedi kalıcıdırlar.

---

(1) Tevbenin sözlük manası: İsyan etmekten vazgeçip itaate yönelmektir.

SÖZLÜK

اِهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا — Hepiniz cennetten inin.(1) Cennetten yeryüzüne inin ve orada birbirinize düşman olarak yaşayın.(2)

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى — Tarafımdan size yol gösterici geldiğinde(3)... Bu mana Kitap ve Peygamberleri içermektedir.

فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ — O rehberime tâbi olanlar. Benim kanunlarıma tâbi olup onlara muhalefet etmeyenler.

فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ — Onlar için korku yoktur ve üzüntü de çekmezler. Yukarıda belirtilen şartın yerine gelmesinden sonra, yani, kul Allah'ın emirlerine itaatsizlik ona muhalefet etmedikten sonra, artık onun için dünya ve ahirette korku ve üzüntü yoktur. Onları bağışladı. Çünkü Allah, çok merhametli ve tevbeleri çok kabul edendir.

كَفَرُوا وَكَذَّبُوا — İnkar ettiler ve yalanladılar. Bile bile inatlarından dolayı Allah'ın kanunlarını inkar edenler ve Peygamber(ler)ini yalanlayanlar.

أَصْحَابُ النَّارِ — Cehennemlik olanlar. Oradan hiç çıkmayıp devamlı kalanlar.

AÇIKLAMA

Şeytan, Âdem ve Havva'nın yasaklanmış ağaçtan yemelerini hileyle sağladıktan sonra, Allah, Âdem'e, Havva'ya ve İblis'e yeryüzüne inmelerini emrettiğini bildirmektedir. Kendilerine Rabbleri tarafından gelecek olan rehbere tâbi oldukları ve ona muhalefet etmediklerinde, her şeyden emin, mutlu, korkusuz ve üzüntüsüz olacaklarını da açıklamaktadır. Daha sonra da Allah'ı inkar edenlerin, onun Peygamberini yalanlayanların ve inanıp salih amel işlemeyenlerin ebedi olarak cehennemde kalacaklarını haber vermektedir.

---

(1) Mutezile mezhebinin görüşüne göre: "Âdem ve Havva'nın inmiş oldukları Cennet, dünyada yüksek bir yerde olan bahçedir." Bu söz tamamen yanlıştır. Hiç itibar edilecek bir görüş değildir. Çünkü buradaki cennet sözcüğünden maksat, ahirette Allah dostları için hazırlanmış mutluluk ve nimetler yurdudur. Bu mana Kur'an'ın bununla ilgili her ayetinde açık olarak anlaşılmaktadır.

(2) Yani Şeytan ve onun soyu ile Âdem ve onun soyu birbirlerine düşman olarak yaşamalarıdır.

(3) Bu, Âdem'in bütün soyunu kapsayan bir hitaptır. Kim Allah'tan gelen Kitaba ve Peygambere tâbi olursa, ona dünya ve ahirette korku ve üzüntü yoktur.

SONUÇ

1- Günahların, kişinin isyankâr bir kul olmasına ve sevaplardan mahrum kalmasına sebep teşkil ettiğini görmekteyiz.

2- Allah'ın kitabına ve Peygamberinin sünnetine göre hareket etmek, her şeyden emin olmayı ve mutluluk içinde yaşamayı sağlamaktadır. Kur'an ve Sünnet'ten yüz çevirmek ise korku üzüntü ve hayırsızlığa sebep olmakta ve sevaplardan da mahrum kalmağa yol açmaktadır.

3- Allah'ı inkâr etmek, O'nun Peygamberini ve Kitabını yalanlamak, kişiyi ebedi olarak cehennemlik etmektedir.

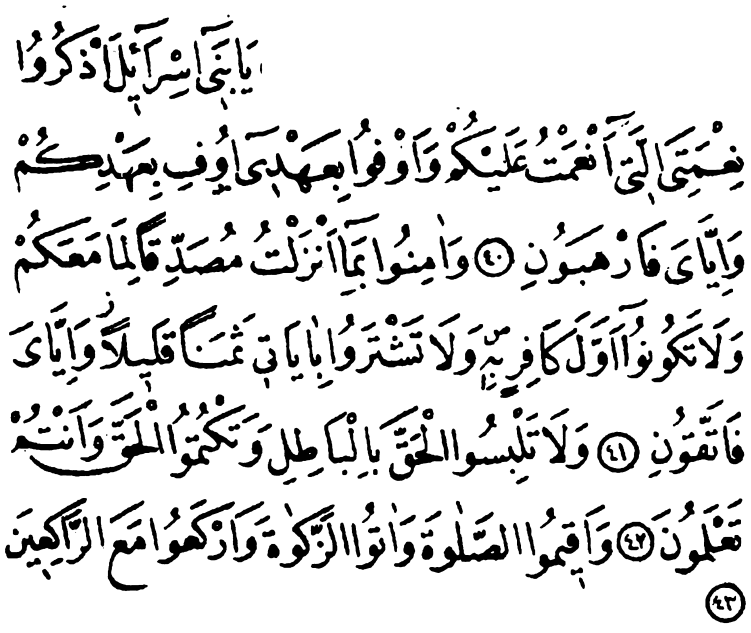
يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا
نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ
وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَآمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ
وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ
فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ
﴿٤٣﴾

40- Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi hatırlayın! Verdiğiniz söze sadık kalın ki ben de size olan sözümü yerine getireyim. Benden korkun!

41- Yanınızda olan kitabı doğrulayıcı olarak indirdiğimiz Kur'an'a inanın! Onu inkar edenlerin ilki olmayın! Ayetlerimi az bir değere satmayın! Sadece benden korkun!

42- Doğruyu yanlışa karıştırmayın! Bildiğiniz halde gerçeği gizlemeyin!

43- Namazı kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle rükû edin.

SÖZLÜK

بَنُو اِسْرَاءِيلَ İbrahim (a.s.)'ın torunu ve İshak (a.s.)'ın oğlu olan Yakub (a.s.)'ın lâkabıdır. İsrail'in oğulları da Yakub (a.s.)'ın soyundan gelenlerdir. Yahudiler de Yakub (a.s.)'ın oniki oğlundan gelenlerdendir.(1)

اَلنِّعْمَةُ Nimet. Burada tekil olarak zikredilmiş, ancak, çoğul manasınadır. Bir tek nimet değil, pek çok nimetler, demektir. Cenab-ı Hakk'ın İsrailoğullarına bahşettiği nimetler oldukça fazladır. Bunların bir kısmı sırası geldikçe ayetlerde görülecektir.(2)

اَوْفُوا بِعَهْدِى Bana verdiğiniz söze sadık kalın. Ahdime vefa gösterin. Ahde vefa göstermek, verilen sözü yerine getirmektir. İsrailoğullarının Allah'a vermiş oldukları söz, tıpkı diğer insanların söz verdiği gibi kendilerine Allah tarafından gelen Kitabı ve Peygamberi kabul edip ona tâbi olmaktır. En son olarak da, gelen Kur'an ve Hz. Muhammed'e inanıp ona göre hareket etmek, Âdem yeryüzüne inerken orada verilen sözün bir parçasını oluşturmaktadır.

اُوفِ بِعَهْدِكُمْ Ben de sizin ahdinize vefa göstereyim. Sizi dünyada nimetlerimle donattıktan sonra, ahirette de cennetime koymakla size vereceğim nimetimi tamamlayayım.

وَاِيَّاىَ فَارْهَبُونِ Sadece benden korkun. Benden başkasından asla korkmayın.

وَامِنُوا بِمَا اَنْزَلْتُ İndirdiğime inanın. Bu ise Kur'an-ı Kerim'dir. Çünkü en son olarak Allah'ın indirdiği bu kitaptır.

وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِي Benim ayetlerimi satmayın. Kur'an'ın emirlerinden ve Hz. Muhammed'in yolundan sapmayın.

---

(1) Yusuf (a.s.), kardeşi Yahuza, Yamin'in oğlu ve diğerleri Yakub (a.s.)'ın oğullarıdır.

(2) Firavun'un zulmünden kurtarılmaları, düşmanlarının helak edilmesi ve kendilerine yiyecek olarak gökten bıldırcın etiyle kudret helvasının indirilmesi bu nimetlerden bazılarıdır.

ثَمَنًا قَلِيلًا — Az bir paha karşılığında. Dünya menfaatlerini elde etmek için Allah rızasının dışındaki her şey az bir paha demektir.

وَإِيَّايَ فَتَّقُونِ — Sadece benden korkun. Hakkı gizlemenizden ve Muhammed'in peygamberliğini yalanlamanızdan dolayı yalnız benden korkun. Sizin üzerinize azabımı indirmemden sakının.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ — Doğruyla yanlışı birbirine karıştırmayın. Hangisi gerçek hangisi değil belli olmayan bir hale sokmayın. Yahudilerin doğruyla yanlışı birbirine karıştırmalarına bir örnek: "Muhammed peygamberdir. Ancak İsrailoğullarına değil Araplara gelmiştir." demeleridir. Buna benzer pek çok konuda önceki peygamberler ve kitaplar hakkında olduğu gibi Kur'an ve Hz. Muhammed hakkında da gerçekle yanlışı karıştırmaktadırlar. Bunu da bile bile yapmaktadırlar.

وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ — Rükû edenlerle birlikte rükû edin. İslâmi kullanımdaki Rükû: Bel düz bir vaziyet alıncaya kadar tam eğilerek ve eller de dizlere koyularak alınan vaziyete denir. Burada rükûdan maksat, Allah'a tam teslimiyet ve her şeyde olduğu gibi namazda da ona teslim olmaktır.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk, bundan önceki ayetlerde Âdem hakkında ona olan ikramından, meleklerin Âdem için yaptıkları saygı secdesinden ve İblis'in gurur ve çekememezliğinden dolayı Âdem'e secde etmekten kaçındığından bahsetmişti. Bütün bu olaylar aslında İsrailoğulları açısından bilinen şeylerdir. Çünkü onlar kitap ehlidir. Peygamber Yakub (a.s.)'ın oğullarıdır. Cenab-ı Allah onlara İsrail'in oğulları diye hitap ederek bu gerçeği ortaya koymuştur. Dolayısıyla yahudilerin de Peygamberlerinin yolunda olmaları ve dosdoğru hareket etmeleri gerekirdi. Bunun gereği olarak son inen Kitaba ve gelen son Peygambere de inanmaları ve tâbi olmaları kaçınılmazdı. İşte bunun için Allah onlara İsrailoğulları diye hitap etmekte ve onlara emirler verip yasakları bildirmektedir. Onlara verdiği nimetlerini hatırlatmakta ve onların da buna karşılık Allah'a, Kur'an'a ve Peygamberi olan Muhammed (s.a.v.)'e inanıp tâbi olarak Allah'a şükretmeleri gerektiğini bildirmektedir.

Onlar gereği gibi inanıp salih amel işlerlerse Allah'ın da kendilerine vaadetmiş olduğu cenneti ve nimetlerini vereceği anlatılmaktadır. Allah'ı ve Pey-

gamberini ilk inkâr edenlerden olmamaları ve gerçeği yanlışa karıştırarak Allah'ın ayetlerini dünyalık menfaatleri için satmamaları konusunda şiddetle uyarmaktadır. Yalnız Allah'tan korkmalarını İsrailoğullarına emretmekte ve gerçekleri gizlememelerini bildirmektedir. Gerçekleri gizlerlerse ve doğruyla eğriyi birbirine karıştırarak Allah'ın ayetlerini dünya menfaatı elde etmek için satarlarsa, kendilerine ilahi azabın ineceğini onlara haber vermektedir. En son olarak da namaz kılmalarını, zekat vermelerini ve diğer müslümanlar gibi canı gönülden Allah'a inanıp İslam'ı yaşamalarını emretmektedir.(1)

SONUÇ

1- Allah'a gereği gibi şükredebilmek için onun nimetlerini hatırlamanın gerekli olduğu anlaşılmaktadır.

2- Her türlü sözleşmeye riayet etmenin şart olduğunu, özellikle kulun yaratıcısına verdiği sözü mutlaka yerine getirmesinin kaçınılmaz olduğunu öğreniyoruz.

3- Gerçeğin açıklanmasının farz ve onu gizlemenin de haram olduğunu görüyoruz.

4- İnsanları doğru yoldan saptırmak için doğruyla yanlışı birbirine karıştırmanın haram olduğu bildirilmektedir. Tıpkı yahudilerin: "Muhammed Allah'ın Peygamberidir; ancak Araplara özgü (Araplar için) bir peygamberdir. Tüm insanlara gönderilmemiştir!" diyerek gerçeği saptırmak istemeleri gibi ki, kendileri Hz. Muhammed'e inanıp tâbi olmasınlar diye böyle söylüyorlardı.

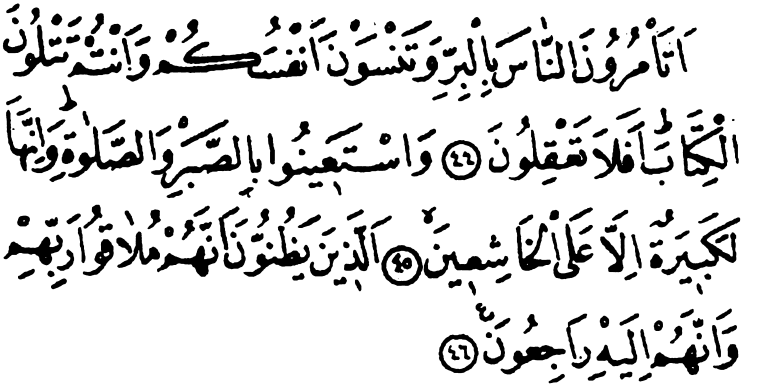

(1) Özetle buradaki mana: Yahudilerin batıl olan yollarını bırakıp, hak olan İslâm'a girmeleri emredilmektedir.

44- Başkalarına hayır yapmayı emreder de kendinizi unutur musunuz? Siz kitabı okuduğunuz halde bunun yanlış olduğunu anlamaz mısınız?

45- Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Bu, Allah'tan korkanların dışındakilere çok ağır gelir.

46- Allah'tan korkanlar, Rabblerine kavuşacaklarını ve ona döneceklerini bilirler.

SÖZLÜK

اَلْبِرُّ — Her türlü hayrı ve iyiliği içine alan bir kelimedir. Burada kastedilen hayırların en başında gelen, Allah'a, Peygambere ve Kur'an'a inanıp İslâm'a girmektir. O zaman her türlü hayrı ve iyiliği yapmış olurlar.

اَلنِّسْيَانُ — Unutmak. Hatırlamamak. Buradaki manası ise: Terketmek.

تِلاَوَةُ الْكِتاب — Kitabı okumak. Bu kitab, yahudilere gelmiş olan Tevrat'tır.

اَلْعَقْلُ — Akıl. İnsanda var olan ve görülemeyen bir güç. Kişi akıl vasıtasıyla zararlı ile faydalıyı ve doğru ile yanlışı ayırdedebilmektedir.

الاسْتِعَانَةُ — Yardım istemek.

اَلصَّبْرُ — Sabır.(1) İstenmeyen bir şeyin yapılmasına karşı nefsini engellemesidir.

اَلْخُشُوعُ — Kalp huzuru. Buradaki huşudan maksat, Allah'ın emir ve yasaklarına teslim olup huzurlu olmaktır.

يَظُنُّونَ — Kesin inanç. Kesin olarak inanırlar. Zan bazen de şek, şüphe ve tereddüt manalarına gelir.

مُلاَقُوا رَبِّهِمْ — Rabblerine kavuşurlar. Ölümden sonra Ona dönerler.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, İsrailoğullarının alimlerinin bazı Araplara, İslâm'a ve Hz.

(1) Sabır üç konumludur. Birincisi: Allah'a itaat konusunda devam etmeye sabretmek ve ayrılmamak. İkincisi: Günah işlemeye karşı direnip sabır göstermek. Üçüncüsü: Zorluklara karşı sabredip yılmamak. Her durumda, "Allah'tan geldik ona dönücüyüz" şuurunu muhafaza etmeye çalışmaktır.

Muhammed'e inanmalarını tavsiye ettikleri halde kendilerinin bunu terketmelerini kınamaktadır. Halbuki İsrailoğulları Tevrat'ı da okudukları ve böyle bir hareketin kötü bir şey olduğunu bildikleri halde bunu yapmaktadırlar. Oysa Tevrat'ta Hz. Muhammed'in gönderileceği ve ona inanılması gerektiğine dair emirler vardı. O geldiğinde kendisine tâbi olun, diye Allah Tevrat'ta emrediyordu. Cenab-ı Hakk bütün bunları İsrailoğullarına tehdit üslûbuyla şöyle anlatmaktadır: "Akletmiyor musunuz?!" Çünkü akıllı olan kişi hayırlı bir şeye önce kendisi koşar, onu yapar, daha sonra da başkalarını o hayra davet eder. Tavsiyelerde bulunur. Bunlar tam tersini yapıyorlar. Hayrı kendileri terkedip başkalarına tavsiye ediyorlar. Hiç düşünmüyorlar mı?!

Daha sonra İsrailoğullarının sabır ve namazla Allah'tan yardım alarak hakkı kabul etmeye ve ona tâbi olmaya yönelmelerini istemektedir. Gerçeği gizlemeden ve yanlış şeylerle karıştırmadan net bir şekilde ortaya koymalarını emretmektedir. Hz. Muhammed'e tâbi olup onun dinine girerek Allah'a teslim olmalarını kendilerine bildirmektedir.

En sonunda da bu sabır ve namazın, Allah'a ve Hz. Muhammed'e hakkıyla teslim olmanın inanmamışlar için ağır bir yük olduğu, ancak, inanmış ve samimi olarak İslâm'ı yaşayanlar için bunun çok kolay olduğu haber verilmektedir. Allah'a döneceğini ve kıyamet günü ona kavuşacağını kesin bilip inananlar için İslâm'ı yaşayışın çok çok rahat ve huzur verici olduğu bildirilmektedir.

SONUÇ

1- Kendisi hayırlı şeyleri yapmadığı halde onu başkalarına söyleyen kişinin tutum ve davranışının kötü bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

2- Kötülük ve günah çok çirkin bir şeydir. Bunları bir âlimin yapması ise daha da çirkindir.

3- Zorluk ve meşakkat zamanlarında namaz ve sabırla bunlara karşı Allah'tan yardım istemenin iyi bir hareket olduğunu görüyoruz. Çünkü Peygamber Efendimiz herhangi bir zorluk anında hemen namaza yönelirdi.

4- Cenab-ı Allah'a tam teslim olmanın ve kalp huzuru ile onun emirlerini yaşamanın ne kadar üstün olduğunu anlıyoruz. Ölümü hatırlamanın ve Allah'a kavuşacağımız anı düşünmenin önemi anlatılmaktadır.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ
عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا
يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا
شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

47- Ey İsrailoğulları! Size olan nimetimi ve sizi âlemlere üstün kıldığımı hatırlayın!

48- Öyle bir günden korkun ki, o gün hiç kimse başkasının yerine bir şey ödeyemez, aracılık kabul edilmez, fidye alınmaz ve kimse başkasından yardım göremez!

SÖZLÜK

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ — Ey İsrailoğulları. Bu deyimin açıklaması daha önce geçmişti.

فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ — Sizi alemlere üstün kıldım. Allah onlara öyle dini ve dünyevi nimetler verdi ki, başkalarına vermemişti. Bu Musa (a.s.)'ın zamanında ve doğru yolda gittikleri zamanlarda verilmişti.

اتَّقُوا يَوْمًا — O günden korkun. Anlatılan özellikler gösteriyor ki o gün kıyamet günüdür. O günden korkmak ise, orada meydana gelecek olan olaylardan ve azaptan korkmak ve korunmaktır. Bu da iman ve salih amelle olur.

لَا تَجْزِي نَفْسٌ — Hiç kimse başkasının yerine bir şey ödeyemez. Tabii ki kâfir olduğu müddetçe.(1)

وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ — Ondan herhangi bir aracılık kabul edilmez. Bu da kafir olan içindir. Çünkü kâfir için hiç bir aracının aracılığı fayda ver-

(1) Çünkü imanlı olarak ölmüş olan, günahından dolayı cehenneme girmiş olsa bile, sonunda kendisine yapılan şefaatle ve imanından dolayı cehennemden çıkabi-lecektir. Küfürle ve şirkle ölen böyle değildir.

mez.(1)

وَ لاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ — O kişiden fidye alınmaz. Farzedelim ki bir insan azaptan kurtulmak için fidye vermiş olsa bile, bu fidye kendisinden kabul edilmez.

وَ لاَ يُنْصَرُونَ — Başkasından yardım göremez. Azapdan kurtulmak için yardım olunmaz.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk İsrailoğullarına hitab ederek şükretmeleri için kendilerine verdiği nimetlerini hatırlamalarını istemektedir. Bu şükür, elçisi Hz. Muhammed'e inanıp İslâm dininin her şeyini kabul etmekle olur. Kıyamet günündeki azaptan sakınmalarını emretmekte ve onları uyarmaktadır.

Kıyamet günündeki azaptan da ancak iman ve salih amelle korunabileceklerini haber vermektedir. Çünkü o büyük günde kâfir için herhangi bir şefaatcının olamıyacağını, kendisinden fidye kabul edilmeyeceğini ve azaptan kurtulmak için yardım olunmayacağını ilân etmektedir.

SONUÇ

1- Allah'a itaat edebilmek ve ona övgüyle şükredebilmek için nimetlerini hatırlamanın gerekliliği anlatılmıştır.(2)

2- Küfrü ve günahları terkedip, iman ve salih amellerle kıyametin azabından korunmanın farz olduğu görülmektedir.

3- Kafir olarak ölmüş olan biri için hiç bir şefaatın olmayacağı, kendisinden asla fidye kabul edilmeyeceği ve azaptan kurtulmak için yardım olunmayacağı açıkça ortaya konmaktadır.(3)

---

(1) Kıyamet günü şefaat ancak iki şartla kabul edilecektir: Birincisi: Şefaat edenlere Allah'ın izin vermesi. İkincisi: Allah'ın şefaat olunacak kişinin söz ve hareketlerinden razı olması ki, bu da mü'min ve tevhid ehli olması demektir.

(2) Allah'ın nimetlerine şükretmek üç şekilde olur. Birincisi: Allah'ın kendisine bahşettiği nimetleri anıp itiraf etmek. İkincisi: Bu nimetlere karşı Allah'a hamdetmek, ona gereği gibi ibadet etmek.Üçüncüsü: Verilen nimetleri Allah rızasına uygun harcayıp onun razı olmadığı yerlerde ve biçimde çar-çur etmemek.

(3) Bütün bunlar şu ayeti kerimede de ortaya konmaktadır: "Küfreden ve kafir olduğu halde ölen, dünya dolusu altın fidye verse de kabul edilmez. Ve yardım edicileri de yoktur!" (Âl-i İmran sûresi, ayet: 91)

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ
أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ
﴿٤٩﴾ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ
تَنظُرُونَ ﴿٥٠﴾ وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ
الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ
ذَٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾

49- Size pek fena işkence çektiren, oğullarınızı boğazlayıp kızlarınızı hayatta bırakan Firavun ailesinden sizi kurtardığımızı hatırlayın. Bunda sizin için, Rabbinizden bir imtihan vardır.

50- Sizin için denizi ikiye ayırıp, sizi kurtardığımızı ve gözünüzün önünde Firavun ehlini boğduğumuzu da hatırlayın.

51- Tur'da Musa ile kırk gece vaadleşmiştik; onun gidişinden sonra buzağıyı ilah kabul ederek nefsinize zulmettiğinizi de anın.

52- Sonra şükredesiniz diye sizi affettik.

53- Doğru yolu bulasınız diye Musa'ya Kitabı ve Furkanı verdik.

SÖZLÜK

اَلنَّجَاةُ — Kurtulmak. Helak olmaktan kurtuluş. Azaptan ve boğulmaktan kurtulmak gibi.

اَل فِرْعَوْنَ — Firavun'a tâbi olanlar. Firavun, Musa (a.s.) zamanındaki

Mısır kralının adıdır.(1)

يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ –Size pek fena işkence çektiriyorlar. En acıklı azabı sizlere tattırıyorlar.

يَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ Kız çocuklarını, büyüyünce de kendilerine hizmet etmeleri için öldürmüyorlardı. Erkek çocuklarını ise, büyüyünce başlarına belâ olmasından korktukları için öldürüyorlardı.

بَلَاءٌ عَظِيمٌ İmtihan etmek. Güç yetirilmeyecek büyük bir bela.(2)

فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ Buzağıyı edindiniz. Sizin için denizi ikiye ayırdık. İkisinin arasında hiç su bırakmadık. Siz de oradan karşıya geçip Firavun'un azabından kurtuldunuz. Konu edilen bu deniz Kızıldeniz'dir.

اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ Samiri, altından bir buzağı yapıp, İsrailoğullarının ona ibadet etmelerini istemişti. Onlar da onun bu hilesine kapılarak Allah'a ibadeti terkedip buzağıya ibadet etmeye başlamışlardı. Hepsi değil de çoğunluğu böyle yapmıştı. Bu durum, Musa (a.s.) Tur'a gittikten sonra olmuştu.

اَلشُّكْرُ Şükretmek. Allah'ın verdiği nimetleri itiraf etmek, karşılığında ona hamdetmek ve helal yolda harcamaktır.

اَلْكِتَابَ وَ الْفُرْقَانَ Kitap ve Furkan. Buradaki kitaptan maksat Tevrattır. Furkan ise; mucizelerdir ki insanlar bu mucizeleri görerek doğru ile yanlışı birbirinden ayırmaktadır.(3)

تَهْتَدُونَ Doğru yolu bulursunuz. Her işinizde gerçeği tanırsınız. Din ve dünya işlerinde hakk yolda olursunuz, demektir.

AÇIKLAMA

Bu beş ayeti kerime, Cenab-ı Allah'ın İsrailoğullarına ihsan ettiği dört büyük nimeti içermektedir. Bunları hatırlamalarını ve kendisine şükretmele-

(1) Deniliyor ki, Firavun'un asıl adı Velib bin Musab bin Reyyan idi.

(2) İmtihan iyi ve kötü şeyde de olabilir. Ayette: "Sizi iyi ve kötü şeylerle imtihan edeceğiz!" buyurulmaktadır. İsrailoğullarının imtihanı bu iki çeşidi kapsamaktadır. Firavun'un onlara çektirdiği azap kötü imtihan, onların bu azaptan kurtarılıp Firavun ve askerlerinin boğulması da iyi yönde bir imtihandır.

(3) Furkan aslında genel bir kelimedir. Doğruyla yanlışı birbirinden ayıran herşeye denir. Ayetlere, mucizelere, hadislere ve gerçeğe dayalı ilimlerin hepsine de Furkan denilir.

rini emrederek Peygamberi Muhammed'e (a.s.) inanmalarını ve İslâm dinine girmelerini istemektedir.

Birinci Nimet: Zalim Firavun'un idaresinden ve kendilerine yapılan çeşitli işkencelerden İsrailoğullarını kurtarmasıdır. Firavun onlara işkencenin her türlüsünü yapıyordu. Kız çocuklarını hizmetçi olarak ayırıp erkek çocuklarını kesiyordu. Kızların yaptığı hizmetler de genellikle evlerde dansözlük yaparak Firavun ve taraftarlarını eğlendirmek idi. İşte Cenab-ı Hakk İsrailoğullarını çektikleri bu pek çirkin ve acıklı azaptan kurtarmıştır.

İkinci nimet: Denizi onlar için ikiye ayırdı da İsrailoğulları sağ salim düşmanlarının ellerinden kurtuldular. Arkasından da onların gözleri önünde düşmanlarını denizde boğdu.

Üçüncü nimet: Allah'ın onların yapmış oldukları çok büyük bir hatayı affetmesidir. İsrailoğulları buzağıyı kendilerine ibadet edilen bir ilah edinmekle Allah'a ortak koştular ve ona karşı büyük bir isyanda bulundular. Allah ise şükretsinler diye onları cezalandırmayıp affetti. Tâ ki Allah'tan başkasına ibadet etmeyip yalnız ona kulluk etsinler.

Dördüncü nimet: Cenab-ı Hakk'ın onlara gönderdiği Peygamber Musa (a.s.) vasıtasıyle bahşettiği nimetler. Allah Musa'ya Tevratı indirdi. Onda doğru yolun nurları, ayetleri vardı. Sonra Musa'ya verdiği mucizelerle Firavun'un bozuk yolunu ortaya koyup gerçeği gözler önüne seriyor, doğruyla yanlışı birbirinden ayırıyordu.

İşte bu nimetler beş ayet-i kerimenin içeriğidir. Bu nimetleri bilmek genel olarak ayetlerin kapsadığı manaları anlamak demektir.

Fakat "...Bunda sizin için, Rabbinizden bir imtihan vardır." diye son bulan ayeti kerimeye gelince, bu kısım haber içeriklidir. Firavun ve benzerlerinden İsrailoğullarına çektirilen işkencelerin büyük bir imtihan olduğu bildirilmektedir.

50. ayette ise, Allah'ın Musa ile kırk gece vaadleşmesi anlatılmaktadır. Bu olay İsrailoğulları Firavun'un azabından kurtarıldıktan sonra olmuştur. Allah ile Musa'nın vaadleşmesi, Musa (a.s.)'ın kırk gece Tur'da Cenab-ı Hakk'a ibadete çekilmesidir. Tevrat'ı vermek için Allah'ın Musa için bir eğitimidir. İsrailoğulları Tevrat ile hükmedip, ona göre yaşıyorlardı. Musa (a.s.) onlardan ayrıldıktan sonra Samiri, İsrailoğullarının hanımlarının altınlarını toplayıp onlardan bir buzağı yaptı. İsrailoğullarının buzağıya ibadet etmelerini istedi, onlar da Allah'a ibadet etmeyi bırakıp buzağıya ibadete

başladılar. Allah, büyük bir azabı haketmelerine rağmen, şükretsinler ve yalnız kendisine ibadet etsinler diye onları affetti.(1)

SONUÇ

1- Nimetleri hatırlamak, Allah'a şükretmeye yol açar. Şükür ise, nimetleri anmanın en ileri halidir.

2- Cenab-ı Hakk yüce hikmetleri gereği kullarını imtihan eder.

3- Şirk, büyük bir zulümdür. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet etmeyi içermektedir.(2)

4- Peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların indirilmesinin hikmeti: İnsanların Rabblerini tanımalarına, O'na yakınlık beslemelerine ve sadece O'na ibadet etmekle dünya ve ahiret mutluluklarına yol göstermektir. Bu alanda insanlığın olgunlaşmasına ışık tutmaktır.

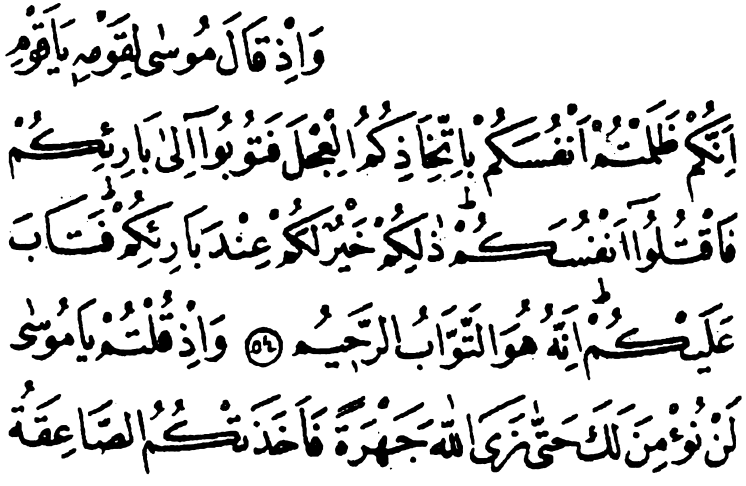
وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ
إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ
فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ
لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ

(1) İsrailoğullarının kurtuluşu Muharrem ayının onunda gerçekleşmiştir. Onun için yahudiler birinci ay olan Muharrem ayının onunda aşure orucu tutarlar. Peygamber efendimiz Medine'ye geldiğinde yahudilerin bu orucu niçin tuttuklarını sordu. Onlar da: "Kurtuluş günüdür. O gün Allah İsrailoğullarını Firavun'dan kurtardı." dediler. Peygamberimiz de arkadaşlarına: "Musa'ya tâbi olmak konusunda biz yahudilerden daha haklıyız." diyerek Aşure orucunu tutmalarını tavsiye etmiştir. Buhari ve diğer hadis kitapları bunu anlatmaktadır.

(2) Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Şirk en büyük bir zulümdür." (Lokman/13)

وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا
عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

54- Hani Musa kavmine: "Ey kavmim, gerçekten siz, buzağıyı tanrı edinmekle kendinize zulmettiniz. Hemen yaratıcınıza tevbe edip nefislerinizi öldürün. Bu, yaratıcınız katında sizin için daha hayırlıdır" demişti. Bunun üzerine Allah tevbelerinizi kabul etti. Şüphesiz O, tevbeleri kabul edendir, esirgeyendir.

55- Ve demiştiniz ki: "Ey Musa, biz Allah'ı apaçık görünceye kadar sana inanmayız!" Bunun üzerine yıldırım sizi almıştı. Ve siz bakıp duruyordunuz.

56- Sonra şükredesiniz diye, sizi ölümünüzden sonra diriltik.

57- Bulutları üzerinize gölge kıldık ve size kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Size rızık olarak verdiklerimizin temizinden yeyin, dedik. Onlar bize zulmetmediler, ancak kendi nefislerine zulmettiler.

SÖZLÜK

ظُلْمُ النَّفس	Nefse zulmetme. Onu iğrenç suçlarla örtme.
بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ	Buzağıyı edinmeniz. Samiri'nin kadınlarınızın ziynet eşyalarını eriterek yaptığı buzağı heykelini tanrı edinip tapınmanızla...
الْبَارِي	Yüce yaratıcı.
فَاقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ	Kendinizi öldürün. Hz. Musa, buzağı heykeline tapınmayanlara, tapınanları öldürmelerini[1] emrediyor. Bunu da onların işle-

(1) Bazıları: "Nefsi öldürmekten maksat, onu ibadetle boyun eğer hale getirmek ve ihtiraslarına engel olmak"tır, şeklinde yorumlamışlarsa da, bu sahih değildir.

dikleri suçtan tevbe etmeleri şeklinde nitelendiriyor. Emredileni yaptılar, bunun üzerine Yüce Allah tevbelerini kabul etti.

نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً Allah'ı çıplak gözle apaçık görünceye kadar.

بَعَثْنَاكُمْ Ölümünüzden sonra sizi dirilttik.

اَلْغَمَامُ İnce, beyaz bulut.

اَلْمَنُّ Kudret helvası. Bal gibi tatlı, yapışkan bir madde.

اَلسَّلْوَى Summani de denilen bir kuş. Bıldırcın.

اَلطَّيِّبَاتِ Temizler. Helal olanlar.

AÇIKLAMA

Yüce Allah yahudilere, daha önceki kuşaklara, Peygamberine inanmak suretiyle şükür görevini yerine getirmelerini isteyerek bahşettiği çeşitli nimetleri hatırlattıktan sonra, önceki kuşakların işledikleri bazı günahlara değiniyor. Ki öğüt alıp kendilerine sunulan ilahi mesaja inansınlar. Bu amaçla, önce buzağı heykelini ilah edinip ona kulluk etmelerini hatırlatıyor. Bu olay, İsrailoğullarının Firavun hanedanından kurtulmalarından ve Hz. Musa'nın yerine kardeşi Harun'u vekil bırakıp yüce Allah'a müraacatta bulunmaya gitmesinden sonra gerçekleşmişti. Bu sırada Samiri bir buzağı heykeli yapmış ve yahudilere: "Bu sizin ve Musa'nın tanrısıdır. Ona kulluk edin!" demişti. Büyük bir kısmı, onun bu isteğini kabul edip buzağıya tapmışlardı. Böylece dinden dönmüşlerdi. Yüce Allah, dinden dönmüşlüklerinin (toplumsal) tevbesi olarak, buzağıya tapmayanların, buzağıya tapanları öldürmelerini öngörmüştü. Nitekim onlardan yetmiş bin kişiyi öldürmüşlerdi. Bu olay onlar için tevbe yerine geçmişti. Yüce Allah da tevbelerini kabul etmişti. Çünkü O, tevbeleri çok kabul eden, çok esirgeyendir. Bunun yanında bir diğer olayı da hatırlatıyor. Şöyle ki: Bunlar buzağıya kulluk ettikleri için ilahi dinden dönmüşlerdi. Bunun üzerine Hz. Musa Allah'ın emri uyarınca buzağıya tapma olayına adı karışmamışlar arasından yetmiş kişiyi seçip Tur dağına götürmüştü ki, soydaşlarının buzağıya kulluk etmiş olmalarından dolayı yüce Allah'tan özür dilesinler... Dağa ulaştıkları zaman Musa'ya: "Rabbinden sözlerini bize de duyurmasını iste!" demişlerdi. Bunun üzerine yüce Allah onların duyabilecekleri şekilde: "Şüphesiz, benim. Ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Sizi Mısır ülkesinden çıkarıp zorba bir elin baskısından kurtardım. Şu halde sadece bana kulluk edin, benden başkasına ibadet etmeyin!" buyurmuştu. Hz.

Musa, Yüce Allah'ın tevbe olarak birbirlerini öldürmelerini öngördüğünü söyleyince: "Allah'ı apaçık görmedikçe sana inanmayız, tevbe olarak birbirimizi öldürmemiz öngörüldüğüne ilişkin sözlerini kabul etmeyiz!" demişlerdi. Peygamberlerini bu şekilde yalanlamaları büyük bir günahtı. Bunun üzerine yüce Allah gazaplanıp ve üzerlerine gönderdiği yıldırımlarla onları helak etmişti. Birer birer öldüklerini gözleriyle görmüşlerdi. Bir gün, bir gece böyle kaldıktan sonra yüce Allah onları diriltmişti. Ki, başkasına değil, sadece Allah'a kulluk etmek suretiyle O'na şükretsinler... Bunun yanısıra yüce Allah kendilerine yönelik bir diğer nimetini hatırlatıyor: Beyaz ve ince bir bulutla onları gölgelendirmesini, üzerlerine kudret helvası ve bıldırcın eti indirmesini, Sina (Tih) çölündeki kayboluş sırasındaki bu lütuf ve meramını gündeme getiriyor. "Biz onlara zulmetmedik..." ifadesinde, kayboluş sınavının onların cihadı terketmelerinin ve büyük bir küstahlıkla Peygamberlerine: "Sen ve Rabbin gidin savaşın! Biz burada oturucularız!" demelerinin cezası olduğuna ilişkin bir işaret vardır. Yüce Allah çöldeki kayboluş sınavında onlara hak etmedikleri bir ceza vermiş değildir. Bilakis kendi haksızlıklarının cezasını çekiyorlardı.

SONUÇ

1- Bir mü'minin bilerek Allah'tan başkasına kulluk etmesi, dinden dönme ve Allah'a ortak koşma olarak değerlendirilir.

2- Yiyecek, içecek ve benzeri şeylerde helallığın ve haramlığın ölçüsü yüce Allah'ın o şeyi helal ve haram olarak nitelendirmesidir.

١٥٨

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا
وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ
وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي

قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

58- Ve hatırlayın, demiştik ki: Şu şehre girin ve orada istediğiniz yerde bol bol yeyin. Yalnızca secde ederek (şehrin) kapısından girerken, dileğimiz bağışlamandır, deyin; biz de hatalarınızı bağışlayalım. İyilik yapanların ecirlerini artıracağız.

59- Ama zulmedenler, kendilerine söylenen sözü bir başkasıyla değiştirdiler. Biz de o zalimlerin yaptıkları bozgunculuğa karşılık üzerlerine gökten iğrenç bir azap indirdik.

SÖZLÜK

اَلْقَرْيَةَ	Şehir. Kudüs kenti.
رَغَدًا	Ferah ve rahat bir hayat. Bolluk.
سُجَّدًا	Secde hali. Allah karşısında kulluğunuzun ifadesi olarak eğilin; sizi "çölde kayboluş" meşakkatinden kurtardığı için O'na yönelik şükrü-nüzün ifadesi olarak önünde boyun eğin.
حِطَّةٌ	Yüce Allah onlara "hıttetun" demelerini emrediyor. Bu ifadenin anlamı: "Hatalarımızı affet" demektir.
نَغْفِرْ	Silelim, örtelim.
خَطَايَاكُمْ	Günahlarınız. Kulun işlediği günah anlamına gelir.
فَبَدَّلَ	Değiştirdik. Kendilerine, söyleyin diye emredilen sözü, yani (hittetü) ifadesini, "Arpa içinde tane" ifadesi ile değiştirdiler.
رِجْزًا	Veba salgını.
يَفْسُقُونَ	İsyan ediyorlar. Allah'a ve O'nun gönderdiği Peygamberlere itaat etme yükümlülüğünün dışına çıkıyorlar.

AÇIKLAMA

Birinci ayetin (58.) içeriği, yahudilere kendi soydaşları olan önceki

kuşakların başından geçen büyük bir hadisenin hatırlatılmasına ilişkindir. Bu olayda yüce Allah'ın İsrailoğullarına yönelik nimeti belirginleşmişti. Ki bu, şükretmeyi kaçınılmaz kılan bir durumdur. Karşılığında şükretmeleri istenen bu büyük lütuf şudur: Çölde kayboluş sınavı sona erdiği sırada Hz. Musa ve Hz. Harun ve onların İsrailoğullarının yönetimine vekil tayin ettikleri Yuşa b. Nun vefat etmişlerdi. Filistin'de yaşayan bir kavim olan Amalikalılar onlara saldırmış, fakat sonuçta yüce Allah İsrailoğullarına Kudüs ve civarını fethetmelerini nasib etmişti. Bundan sonra yüce Allah onurlandırmaya ve ödüllendirmeye ilişkin bir emir yönelterek onlara: "Bu kente girin ve dilediğiniz yerde bol bol yiyerek ferah ve rahat bir hayat yaşayın ve bana şükredin. Size yönelik ödüllendirmem kentin kapısından Allah'ın önünde eğildiğinizin ifadesi olarak rükuya varmış halde geçmeniz ve, Kapıdan rüku ederek geçmemiz, Musa ve Harun döneminde cihad yükümlülüğünü savsaklamak suretiyle işlediğimiz günahların dökülmesi içindir, deyiniz ki, günahlarınızı bağışlamak suretiyle sizi ödüllendirelim ve sizden iyilik yapanları bundan fazlasıyla sevaplandıralım." buyurmuştu.

İkinci ayet ise (59.), başka bir olayı içermektedir. Bu olayda yahudinin kötü karakteri ve akıl almaz ahmaklığı ön plana çıkmaktadır. Tipik yahudi karakterinin bir gereği olarak kendilerinden yapılması istenen fiilden başkasını yaparak ve söylenmesi istenen sözden başkasını söyleyerek kapıdan geçmişlerdi. Kapıdan dizüstü yürüyerek geçmiş ve "Arpa içinde tane" demişlerdi. Bunun üzerine yüce Allah onlardan intikam almış ve içlerindeki zalimleri kırıp geçiren bir veba salgını ile onları cezalandırmıştı. Allah'ın emrinin dışına çıkmanın kaçınılmaz sonucu olarak büyük bir kısmı yok olmuştu. Bu anlatılanlar, belki öğüt alırlar diye, yahudilere yönelik birer ibret tablosu niteliğindedir.

Bu iki ayetin ışığında şu tesbitlerde bulunabiliriz:

SONUÇ

1- İbret alınsın ve öğüt olsun diye geçmişte (ataların zamanında) yaşanan olayları hatırlatma.

2- Gerektiği zaman cihad etmemek ümmet için zillet ve perişanlık sebeb-

idir.(1)

3- Zulmün, fasıklığın ve yüce kanun koyucunun (şari) emirlerini çiğnemenin sonuçlarından sakındırma.

4- Şer'i nassları, yüce kanun koyucunun kastettiği hususların dışına çıkacak şekilde tevil etmenin haramlığı.(2)

5- Söz ve fiilde fedakârlık ve iyilik niteliğini ön planda tutmanın fazileti.(3)

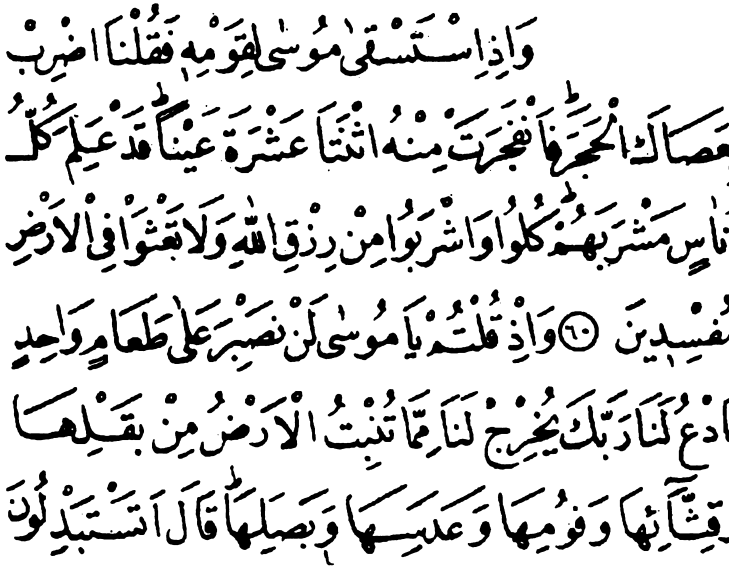

(1) Ebu Davut ve İmam Ahmed'in rivayet ettikleri hadis buna şahittir. "... Cihadı terkettiler. Bunun üzerine Allah üzerlerine bela yağdırdı. Tekrar dinlerine dönmedikçe de bu belayı kaldırmaz."

(2) Bazı çağdaş yorumcuların: "Banka faizleri, cahiliyede uygulanan faiz değildir" şeklindeki tevilleri gibi.

(3) Muhsin: Tevhid inancını doğru kavrayan, kişisel olarak güzel bir tutum sergileyen, farzları eda etmeyi şiar edinen, müslümanların şerrinden emin olduğu kimse... Buna yakın bir diğer tanım da şudur: Muhsin; niyet ve inancında, söz ve fiilinde Allah'ı gözeten ve bu hususların tümünde iyi olmayı şiar edinen, kötü tutum sergilemeyen, insanlar arasında marufu yaygınlaştıran, onlara kötülük etmeyen, yüce Allah'ın muhsinleri sevdiğini ve Allah tarafından sevilenin mutsuz olmayacağını düşünerek ihsanı bir fazilet olarak algılayan kimse.

الَّذِي هُوَ أَدْنَىٰ بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ۚ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم
مَّا سَأَلْتُمْ ۗ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ
وَبَاءُو بِغَضَبٍ مِّنَ اللَّهِ ۗ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۗ
ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٦١﴾

60- Hani Musa kavmi için su istedi de kendisine, "Elindeki değneği şu taşa vur" dedik. Bunun üzerine o taştan oniki tane pınar fışkırıvermişti. Her grubun hangi pınardan su içeceği belirlenmişti. "Allah'ın size bağışladığı rızıklardan yiyin, için ve yeryüzünde kargaşalık çıkararak azıtmayın" dedik.

61- Hani dediniz ki: "Ya Musa, biz tek çeşit yemeğe artık dayanamayacağız; Rabbine dua et de yerin bitirdiği sebze kabağından, sarımsağından, mercimeğinden, soğanından çıkarsın." Musa da size: "Hayırlıyı daha değersizi ile mi değiştirmek istiyorsunuz?!.. Öyleyse bir şehre ininiz, orada ne isterseniz var" dedi. Onlara alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Öyle oldu, çünkü onlar, Allah'ın ayetlerini inkar ediyor ve peygamberleri haksız yere öldürüyorlardı. İsyana daldıkları, sınırı aştıkları için bu cezaya çarpıldılar.

SÖZLÜK

اِسْتَسْقَى Şu talebinde bulundu. İçme ve diğer ihtayaçları için yüce Allah'tan onlar için su istedi.

بِعَصَاكَ الْحَجَرَ Âsan ile taşa. Burada kastedilen, Hz. Musa'nın Medyen ülkesinden ayrıldığı günden beri yanında taşıdığı bastondur. Acaba söylendiği gibi, Hz. Adem'in cennetten inerken beraberinde getirdiği ağaçtan mıydı?.. Allah bilir! Sözü edilen taş da kare

şeklinde ve çamur gibi yumuşak cinstendi. Acaba bu taş meşhur hadisede Hz. Musa'nın elbiselerini kapıp götüren taş mıydı, yoksa her hangi bir taş mıydı? Doğrusunu yüce Allah herkesten daha iyi bilir.

فَانْفَجَرَتْ — Fışkırdı. İnfilak, demektir. Yani, âsâdan pınarlar fışkırdı.

مَشْرَبَهُمْ — Su içecekleri yer.

رِزْقِ اللّٰهِ — Allah'ın rızkı. Yüce Allah'ın kullarına rızık olarak bahşettiği diğer yiyeceklerden.

وَلَا تَعْثَوْا — Bozgunculuk yapmayın. Bu kelimenin kökü olan sel-asiyyu, en büyük bozgunculuk, demektir.

مُفْسِدِينَ — Bozgunculuk: Hayatın her alanında Allah ve Rasulüne itaat çerçevesinde hareket etmemek, demektir.

اَلْبَقْلُ — Çoğulu (el-bukl)dur. Sebze. Havuç, hardal, patates gibi. (Baklagiller.)

الْقِثَّاءِ — Hıyar, acur v.b.

اَلْفُومُ — Buğday. Bir görüşe göre de, hemen ardından soğandan söz edildiği için, burada sarımsak kastedilmiştir.

اَتَسْتَبْدِلُونَ — Değiştiriyor musunuz. İstibdal, bir şeyi terkedip yerine başka bir şeyi almak demektir.

اَدْنَى — En küçük. Yararı, menfaatı ve hayrı en az olan. Kudret helvası ve bıldırcın etini bırakıp soğan ve sarımsak istemek gibi.

مِصْرًا — Herhangi bir şehir. Onlara bu söz söylendiği zaman çölde kaybolmuş bulunuyorlardı. Dolayısıyle bu söz, onlara yönelik bir azarlama niteliğindedir. Çünkü zorbalarla savaşmaktan kaçınmışlardı. Bunun kaçınılmaz sonucu olarak çölde ağır bir sınava tâbi tutulmuş, Kudüs kentinin ve Filistin ülkesinin nimetlerinden yoksun bırakılmışlardı.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ — Üzerlerine zillet vuruldu. Zillet onları çepeçevre kuşattı. Onların özellikleri zillet oldu. Horlandılar, küçümsendiler.

وَالْمَسْكَنَةُ — Yoksulluk ve değersizlik.

بَاؤُ بِغَضَبٍ — Gazabı satın aldılar. Uzun süren çabalarının ve bol kazançlarının sonunda Allah'ın gazabına ve öfkesine uğradılar. Sonunda başlarına gelen ne korkunç bir felaketti?!

ذَالِكَ بِأَنَّهُمْ "Zalike" başlarına gelen musibete yönelik bir işarettir. Yani uğradıkları alçaklık, yoksulluk ve gazab...(1) Bunun nedeni, kâfirlikleri, peygamberleri öldürmeleri ve isyan etmeleriydi. (bi ennehum) ifadesinin başındaki (b) sebep bildirir.

ٱلاعْتِدَاءُ Haktan batıla, iyilikten kötülüğe, adaletten zulme sapma.

AÇIKLAMA

60. ayet-i kerimede Yüce Allah, Medine'de yaşayıp da Kur'an'ın inişine tanık olan yahudilere, geçmiş atalarının başına gelen olayları, yaşadıkları çeşitli deneyimleri hatırlatıyor. Çölde şaşkın dolaştıkları sırada susadıklarını, Hz. Musa'nın da Rabbinden su istediğini ve yüce Allah'ın onlara olağanüstü bir şekilde su bahşettiğini dile getiriyor. Bu mucizenin arka plânındaki sebebin, onların bu olaydan ders alıp inanmaları ve buna bağlı olarak salih amel işlemeleri olduğunu vurguluyor. Hz. Musa kendisine emredildiği gibi asası ile taşa vuruyor ve taşın oniki yerinden sular fışkırıyor. Yahudilerin on iki oymağından herbiri bu deliklerin birinden su alıyor ki, suyun başında bir izdihama neden olmasınlar ve yüce Allah'ın kendilerine bahşettiği bu büyük nimeti bir zarar unsuru haline getirmesinler. Yanısıra yüce Allah, onları günahlar işlemek suretiyle yeryüzünde bozgunculuk çıkarma hususunda da uyarıyor.

İkinci ayette (61.) ise, geçmiş kuşaklarındaki kötü huylara işaret ediyor. Bu huyların sabırsızlık, dikkafalılık, değerlendirme zafiyeti, basiretsizlik, iyiliği bilememe ve ahmaklık olduğu ayet-i kerimede somutlaştırılan tutum ve davranışlarından anlaşılıyor. Sözgelimi: "Allah'ın peygamberi" veya "elçisi" diyeceklerine, "Ey Musa!"diyorlar, "Bir çeşit yemeğe katlanamıyoruz..." Yine: "Yüce Allah'a" veya "Rabbimize bizim için dua et!" diyeceklerine, "Bizim için Rabbine dua et!" diyorlar. Ellerinde kudret helvası ve bıldırcın eti gibi çok lezzetli ve besin değeri yüksek yiyecekler varken, soğan-sarımsak istiyorlar. Ne kadar ahmak oldukları bununla çarpıcı biçimde ortaya konuyor. Hz. Musa: "Hayırlı olanı, şu değersiz olan şeyle mi değiştiriyorsunuz?" derken bu gerçeği vurguluyor. Bunun yanısıra, Allah'ın ayetlerini inkar etmelerinin, pey-

(1) Bu husus geçmiş ve gelecek tüm yahudileri kapsamaz. Çağdaş yahudiler, geçmiş kuşakların işledikleri suçları onayladıkları zaman onlara ortaktırlar. Aksi taktirde ortak değillerdir.

gamberleri öldürmelerinin, Allah'ın hududlarını çiğnemelerinin, isyanlarının cezası olarak uğrayacakları acı akibeti, yani yüce Allah'ın, zillet, alçaklık ve yoksulluğu ayrılmaz özellikleri haline getirip üzerlerine dehşet verici gazabını indireceğini hatırlatıyor.(1)

Yüce Allah'ın Kur'an-ı Kerim'de yahudilere hatırlattığı bu ve benzeri olayların bir tek amacı vardır. O da: Yahudilerin bunlar üzerinde durup düşünmeleri, ibret dersleri çıkararak öğüt almaları, bahşettiği bunca nimete karşılık Allah'a şükretmeleri, dolayısıyle O'nun elçisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanmaları, dinine girip erdemliliğe ulaşmaları, dünyada yakalarını bırakmayan zillet, alçaklık, yoksulluk ve ilahi gazaptan ve ahirette de kendilerini bekleyen korkunç azaptan kurtulup mutluluğa kavuşmalarıdır.

SONUÇ

1- İnsanlara Allah'ın nimetlerini ve azgınlardan öç alışını hatırlatmak suretiyle öğüt vermenin olumluluğu.

2- Nimetlere kavuşmuş olan kimselerden, nimetin şükrünü istemek. Bunun yolu da Allah'ın emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak suretiyle O'na itaat etmektir.

3- Kötü ahlakı yerme. Belki öğüt alırlar diye kötü ahlak sahibi kimseleri teşhir etme.

4- Suçluların küfür, haksız yere cana kıyma; özellikle peygamberleri ve onların ümmet içinde adaleti emreden halifeleri olan alimleri öldürme gibi büyük günahlar niteliğindeki suçlarını ortaya döküp onları âleme rezil etme. ve gerekli cezalarını verme.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَىٰ وَالصَّابِئِينَ
مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ

(1) Âl-i İmran sûresinde, yahudilerin üzerine zillet ve yoksulluk damgasının vurulması, Allah'tan gelen bir ipe tutunmamaları ile kayıtlandırılıyor. Allah'ın ipi ise, İslâm'a girmektir.

رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾

62- Şüphesiz, iman edenlerle, yahudiler, hıristiyanlar ve sabiilerden kim Allah'a ve ahiret gününe iman eder ve salih amellerde bulunursa, artık onların Allah katında ecirleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.

SÖZLÜK

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا Allah'a inananlar, O'nu birleyen, peygamberlerine inanıp itaat eden müslümanlar.

اَلَّذِينَ هَادُوا Yahudiler. Bu isimle anılmalarının sebebi, (inna hudna ileyke) "tevbe ettik ve sana döndük!" demeleridir.(1)

اَلنَّصَارَى Hıristiyanlar. Haçlılara "Nasara" denir. Bunun nedeni, ya birbirlerini kollayıp yardımlaşmaları ya da Hz. Meryem'in, oğlu Hz. İsa ile Nasıra köyüne gelip konaklamış olmasıdır. Kelimenin tekili (nasrani) ve (nasraniy) dir. Ki, (nasraniy) daha çok kullanılmaktadır.

الصابئون Eskiden Musul dolaylarında yaşayan ve "Allah'tan başka ilah olmadığına" inanan bir topluluk. Bunlar yahudi veya hıristiyan değildirler. Tekili "sabii"'dir. Bu yüzden Kureyşliler, "lâilahe illallah" (Allah'dan başka ilah yoktur!) diyen kimseleri "sabii" diye nitelendirirlerdi. Yani: "Atalarının dininden vazgeçip Allah'ın birliği esasına dayanan yeni bir din edinen kimse."

AÇIKLAMA

Ayet-i kerime, yahudileri İslâm'a davet etme amacına yönelik ayetler arasında yer aldığı için, yahudilerin bir dine kendini mensub kılmanın bir değer ifade etmediğini, asıl değerin sağlam bir inançtan ve salih bir amelden kaynaklandığını, beşer ruhunun ancak bununla arınıp temizleneceğini bilmelerini sağlayacak bir vurgunun tam zamanıydı. Buna göre, müslümanlar, yahudiler,

(1) Veya kendilerini Hz. Yakub'un en büyük oğlu "Yehuda"ya nisbet etmeleridir.

hıristiyanlar, sabiiler ve mecusiler gibi, bir dine bağlı kimselerden, kim Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanırsa ve yüce Allah'ın belirlediği ibadetleri yerine getirmek suretiyle salih amellerde bulunursa, tevbe etmelerinden sonra, ölümden dolayı geride bıraktıkları dünya açısından onlara bir korku ve üzüntü yoktur. Çünkü ahiret hayatı daha iyi ve daha kalıcıdır.

Gerçek iman, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanmadıkça; salih amel de, son peygamber'e inen kitapta yer alan ve ona vahiy yoluyla bildirilen emir ve yasaklara uymadıkça gerçekleşmez. Çünkü Allah-u Teâlâ son peygamberine gönderdiği şeriatı ile önceki tüm şeriatleri yürürlükten kaldırmıştır (neshetmiştir). Dolayısiyle geçmiş şeriatlere göre amel etme geçersizdir, insan bunlarla nefsini arındırma işlevini göremez. Oysa ahiret mutluluğu nefsin arınmışlığına bağlıdır.(1)

SONUÇ

1- Önemli olan yapılanlardır, söylenen sözler değil. Meselâ: Bir münafık, mü'min veya müslüman olduğunu söylediği zaman, şayet kalbi ile inanmamış ve herşeyiyle teslim olmamışsa, bu iddiası ona bir yarar sağlamaz. Yahudi olsun, hıristayan olsun veya sabii olsun, her birinin yürürlükten kaldırılmış bu mensubiyetleri bir yarar sağlamaz. Sadece doğru inanç ve salih amel fayda verir.

2- Doğru bir inanca sahip olup da Allah'ın şeriatı doğrultu-sunda sapmaksızın hareket eden kimseler korku ve üzüntü duymayacaklarına ilişkin bir müjdeye muhataptırlar. Korku yok olunca yerini güven duygusu alır. Üzüntü giderilince insan kalbi sevinç ve neşeyle dolup taşar. İşte mutluluk budur.

وَإِذْ أَخَذْنَا
مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ
بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ

(1) Çünkü yüce Allah: "Nefsini arındıran kurtulmuştur." (Şems, 5) buyuruyor.

ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ
﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ
كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿٦٥﴾ فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا
وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾

63- Hani sizden kesin söz almış ve Tur dağını üstünüze çıkararak "size verdiğimizi kuvvetle tutun ve içindekileri hatırlayın ki, takva sahiplerinden olasınız" dedik.

64- Bunun arkasından verdiğiniz sözden döndünüz. Eğer Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve merhameti olmasaydı kesinlikle hüsrana uğrayanlardan olurdunuz.

65- "İçinizden Cumartesi yasağını çiğneyenleri bilmiş olmalısınız. Onlara "aşağılık maymunlara dönün" dedik.

66- Bu cezayı, onu görenlere ve sonradan gelip işitenlere ibret ve takva sahiplerine öğüt yaptık.

SÖZLÜK

اَلْمِيثَاق	Yeminle pekiştirilmiş antlaşma.
اَلطُّور	Hz. Musa'nın zirvesine çıkıp Allah'a dua edip af dilemede bulunduğu dağ.
بِقُوَّة	Ciddiyetle. Kararlılıkla ve sertçe.
تَوَلَّيْتُمْ	Sırt çevirdiniz. Tevrat'ta yer alıp da uygulamakla yükümlü olduğunuz şeyler-den döndünüz, onları kulakardı ettiniz.
اِعْتَدَوْا فِى السَّبْت	Cumartesi günü haddi aşanlar. O gün avlanmak yasak olmasına rağmen avlandılar.
قِرَدَةً	Maymunlar. Yüce Allah Cumartesi yasağını çiğ-neyen yahudileri maymuna dönüştürmüştür.
خَاسِئِينَ	Aşağılık. İyilikten saptıkları için aşağılık ve zelil olanlar.

نَكَالاً İbretli ve şiddetli azap. Ki onu gören veya duyan kimse, onun gerçek-leşmesine sebep olan fiillerden kaçınır.

لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَ مَا خَلْفَهَا Azabın gerçekleştiği dönemde yaşayan insanlara ve ondan sonraki nesillere.

AÇIKLAMA

Yüce Allah bir kez daha Kur'an'ın indiği dönemde yaşayan yahudilere, kendi soydaşlarından geçmiş kuşakların başından geçen olayları hatırlatıyor ki, gerekli dersleri çıkarıp ibret alsınlar... Bu bağlamda, geçmiş kuşaklardan yahudilerin Tevrat'a göre amel etme yükümlülüğü altına girmeye yanaşmamaları, bu tutumlarını ısrarla sürdürmeleri hatırlatılıyor. Öyle ki, yüce Allah, bir dağı gölge gibi tepelerinin üstüne dikmişti de boyun eğmek zorunda kalmışlardı. Bundan sonra ise gene döneklik etmiş, verdikleri sözü tutmamışlardı. Şayet Allah'ın onlara yönelik rahmeti olmasaydı, bu tutumları yüzünden dehşet verici bir azabı, bir hüsranı haketmişlerdi.

Bunun yanısıra kendi soydaşlarından geçmiş kuşakların birinde işlenen bir suça da değiniliyor. Şöyle ki: Yüce Allah Cumartesi günü avlanmalarını yasaklamıştı. Aralarında bir grup hile-i şer'iyeye başvurarak avlanmışlardı. Bunun üzerine yüce Allah üzerlerine ibret-i alem olacacak bir azap indirerek onları maymunlara dönüştürüp, basiret sahiplerine ders olmasını sağlamıştı.

SONUÇ

1- Ahitlere ve antlaşmalara bağlı kalmanın gerekliliği.

2- Şeriatın hükümlerine tavizsizce sarılmanın gerekliliği, ki, bunu her zaman hatırlamak, unutmamak ve unutturmamak bir zorunluluktur.

3- Şeriatın hükümlerini kararlılıkla ve tavizsizce uygulamadığı sürece bir kul takva niteliğine tam anlamıyla sahip olamaz.

4- Haramı mübah kılmaya dönük hile-i şer'iyelerin haramlığı ve sınırları çiğneyen (haddi aşan) düzenbazların uğradıkları acı akibetler.(1)

(1) İmam Ahmed sağlam bir senetle Ebu Hureyre'den şöyle rivayet eder: Rasûlûllah buyurdu ki: "Yahudilerin işledikleri ettikleri suçları işlemeyin; basit hilelerle Allah'ın haramlarını helalleştirmeye kalkışmayın!"

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦٓ
إِنَّ ٱللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تَذْبَحُوا۟ بَقَرَةً ۖ قَالُوٓا۟ أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۖ قَالَ
أَعُوذُ بِٱللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْجَٰهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا فَارِضٌ
وَلَا بِكْرٌ ۖ عَوَانٌۢ بَيْنَ ذَٰلِكَ ۖ فَٱفْعَلُوا۟ مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾
قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ
إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَآءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ ٱلنَّٰظِرِينَ ﴿٦٩﴾

ahiye

قَالُوا۟ ٱدْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِىَ إِنَّ ٱلْبَقَرَ تَشَٰبَهَ عَلَيْنَا ۖ
وَإِنَّآ إِن شَآءَ ٱللَّهُ لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ إِنَّهُۥ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَّا ذَلُولٌ
تُثِيرُ ٱلْأَرْضَ وَلَا تَسْقِى ٱلْحَرْثَ ۖ مُسَلَّمَةٌ لَّا شِيَةَ فِيهَا ۚ قَالُوا۟
ٱلْـَٰٔنَ جِئْتَ بِٱلْحَقِّ ۚ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا۟ يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾

67- Hani Musa, kavmine: "Allah size bir sığır kesmeyi emrediyor.." dedi de, kavmi kendisine: "Bizimle alay mı ediyorsun?" deyince, o da onlara: "Cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım!" dedi.

68- Onlar: "Rabbine dua et de bize o sığırın nasıl olduğunu açıklasın..." dediler. Musa da: "Rabbim 'o sığır ne yaşlı ve ne de körpe olup bu ikisi arasında orta yaşlıdır, diyor. Haydi size em-

redileni yapın!" dedi.

69- Onlar: "Rabbine dua et de bize o sığırın rengini bildirsin..." dediler. Musa da: "Rabbim, 'O sığır görenlerin gözüne hoş gelecek parlak sarı renktedir, diyor." dedi.

70- Onlar: "Rabbine dua et de bu sığırı bize iyice tanımlasın. Biz sığırları birbirinden ayırdedemez olduk. Allah dilerse bu karışıklığın içinden çıkarız..." dediler.

71- Musa: "Rabbim, 'O, boyunduruğa koşulup toprak sürmemiş, toprak sulamada kullanılmamış, özürsüz ve alacasız bir sığırdır, diyor" dedi. Bunun üzerine onlar: "İşte şimdi hakkı ile anlattın..." diyerek tanımlanan sığırı kestiler, neredeyse bunu yapmayacaklardı.

SÖZLÜK

اَلْبَقَرَةُ	İnek; sığır.
اَلذَّبْحُ	Boğazın ve boyun damarlarının kesilmesi.
اَلْهُزُوُ	Alay etme, oynama.
اَلْجَاهِلُ	Dememesi veya yapmaması gereken şeyi diyen veya yapan kimse. Cahil, bilgisiz.
اَلْفَارِضُ	Yaşlı.
فَاقِعٌ	Sapsarı. Sarı renkli.
اَلذَّلُولُ	Eğitilmiş; kolayca güdülebilen.
تُثِيرُ الْاَرْضَ	Pulluk ile toprağı alt üst eder. Burada kastedilen anlam şudur: Adı geçen sığır tarla sürmede ve ekin sulamada kullanılmamıştır. Yani üzerinden uzun yıllar geçmemiştir. Çünkü küçüktür.
مُسَلَّمَةٌ	Sağlamdır, körlük ve topallık gibi kusurları yoktur.
لَا شِيَةَ فِيهَا	İşaret, alamet demektir. Yani, derisinin üzerinde asıl rengi olan sarıdan başka siyah, beyaz gibi bir renk yoktur. Alacalı değildir.

AÇIKLAMA

Ey elçimiz! Şu yahudilere, övünüp durdukları, kendileriyle iftihar ettikleri

atalarının bir ayıbını daha anlat. Kendilerine gönderilen peygamberlere karşı takındıkları edep dışı tavırları yüzlerine vur; belki utanırlar ve içinde bulundukları sapıklıktan dönerler. Sana ve bildirdiğin (doğru yola iletici) hak dine inanırlar. Bir an önce mirasına konmak için yeğenini öldüren adamın kıssasını anlat. Bu şahıs yeğenini öldürdükten sonra, bilinmemek maksadıyla cesedi götürüp başka mahalledeki bir yere atmıştı. İsrailoğulları katilin kim olduğu hususunda görüş ayrılığına düşünce: "Musa'ya gidelim. O, bizim için Rabbine dua etsin de katilin kim olduğunu bildirsin..." dediler. Ve Musa'nın yanına gittiler. Hz. Musa onlara dedi ki: "Allah bir inek kesmenizi ve onun bir parçası ile öldürülen şahsa vurmanızı emrediyor. Böyle yaptığınız zaman o, size kendisini kimin öldürdüğünü bildirecektir." Hz. Musa bunu söyleyince: "Sen bizimle alay mı ediyorsun?!" diyerek, Allah'ın Peygamberini alaycılıkla, ciddiyetsizlikle suçladılar. Hiç kuşkusuz bu, iğrenç bir günahtı. Bununla beraber ineğin niteliklerini sorup durdular. Onlar emredileni yapmamak için işi yokuşa sürdükçe yüce Allah da yükümlülüklerini ağırlaştırdı. Öyle ki az kalsın ineği kesemeyeceklerdi. Oysa, ilk andan itibaren yüce kanun koyucunun buyruğu doğrultusunda her hangi bir inek kesselerdi, bu onlar için yeterli olacaktı. Ama onlar işi yokuşa sürdüler, Allah da durumlarını ağırlaştırdı. Uzun bir araştırmanın sonunda istenen ineği buldular. Sahibi ineği için yüksek bir fiyat istedi. İneğin derisi dolusunca altın ödeyerek onu satın almak zorunda kaldılar.

SONUÇ

1- Hz. Musa (a.s.)'nın soydaşları olan İsrailoğullarının kibirlilikleri ve kötü ahlakları açıklanıyor ki, müslümanlar benzeri davranışlardan kaçınsınlar.

2- Emir ve yasağın faydası ve illeti bilinmese bile yüce kanun koyucunun emir ve yasaklarına teslim olmak gerekir. O'na itiraz etmek haramdır.

3- İşleri kolayından ele almak menduptur. Meseleleri zorlaştırmak ise, mekruhtur.(1)

4- Verilen sözlere "İnşaallah" diye istisna koymanın faydalı oluşuna ilişkin açıklama. Çünkü eğer yahudiler, "Biz inşaallah doğruyu buluruz.." demeselerdi, istenen ineği bulamazlardı.

---

(1) "Rasûlûllah efendimiz buyuruyorlar: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz."

5- Peygamberlere kusur yakıştırıcı nitelikteki sözlerden kaçınmak gerekir. "Şimdi gerçeği getirdin!" şeklindeki sözleri gibi. Çünkü bu ifadenin altında, onun daha önceki sözlerinde gerçeği getirmediği, sadece bu sefer gerçeği getirdiği, anlamı yatmaktadır.

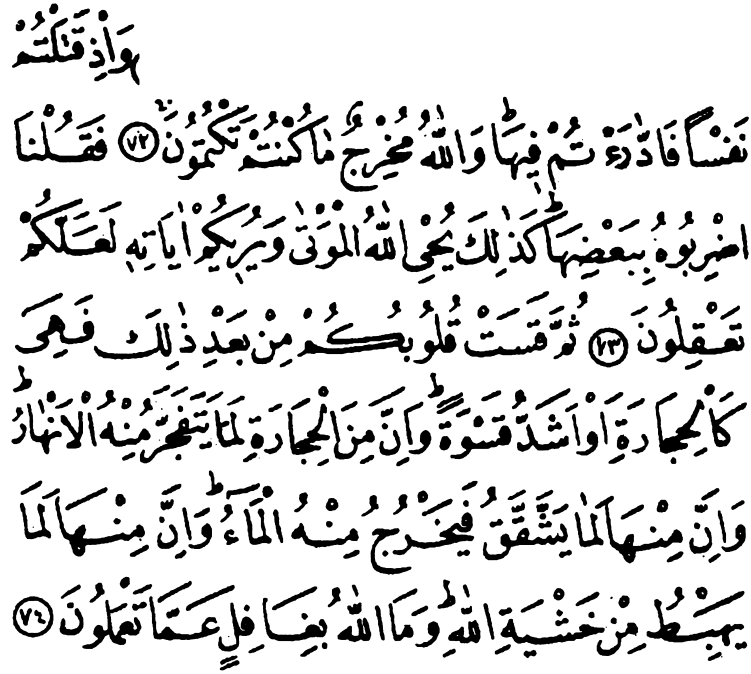

72- Hani bir adam öldürmüştünüz de bu suçu birbirinize atmaya kalkmıştınız. Oysa Allah gizlediğinizi ortaya çıkaracaktı.

73- Bu amaçla :"Kesilen sığırın bir parçasını o öldürülen adamın cesedine değdirin" dedik. İşte Allah böylece ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size ayetlerini gösterir.

74- Bütün bu olaylardan sonra kalpleriniz yine katılaştı. Şimdi onlar taş gibi, hatta taştan bile daha katıdırlar. Çünkü öyle taşlar var ki, içlerinden ırmaklar akar. Yine öyle taşlar var ki, çatlarlar da bağırlarından su fışkırır. Yine öyle taşlar var ki, Allah korkusu ile dağlardan yuvarlanıp aşağı inerler. Allah yaptıklarınızdan asla habersiz değildir.

SÖZLÜK

نَفْسًا Kişi. Varisinin bir an önce mirasına konmak için öldürdüğü adamın canı.

ادَّارَأْتُمْ فِيهَا O konuda birbirinizin üzerine attınız: Her kabile, onu öteki kabile öldürdü, diyordu.

مَا تَكْتُمُونَ Gizlediğiniz. Ağır cezayı ve teşhir edilmeyi defetmek için katili gizlemeniz.

بِبَعْضِهَا İneğin bazı parçalarını; örneğin dilini veya ayağını.

AÇIKLAMA

Yüce Allah yahudileri azarlayarak buyuruyor ki: Önceki kuşaklarınızdan bir adam, mirasına konmak için akrabasını öldürmüştü. Ardından, katilin kendilerinden olmadığını savunan bütün kabilelerle mücadeleye girişmişti. Oysa, yüce Allah onun gizlediğini ortaya çıkaracaktı. Hakkın yerini bulması ve katillerin rezil olması, gereken cezayı alması kaçınılmazdı. Yüce Allah ineğin bir parçasıyla öldürülene vurmanızı; adamın dirilip kimin kendisini öldürdüğünü size haber vereceğini bildirdi. Nitekim siz emredilenleri yaptınız ve adam dirilip katilini haber verdi. Ve (katil) adam kısas ilkesinin bir gereği olarak öldürüldü. Bununla yüce Allah, merhametini, ilmini ve kudretini gösteren ayetlerden birini gözlerinizin önüne sermişti. Bu yüzden Allah'ın ayetleri üzerinde durup düşünmeniz, bunların ışığında imanınızı, ahlakınızı ve itaatınızı bütünleyip pekiştirmeniz gerekirken, kalpleriniz katılaştı, adeta taş kesildi. O kadar katılaştı ki, yumuşama, incelme ve ürperme ihtimali kalmadı. Oysa taşlar bile bazen yumuşar, içlerinden göz göz pınarlar fışkırır. Taş olur yumuşar ve Allah'ın korkusu ile yerinde duramaz, yuvarlanır gider. Nitekim yüce Allah tecelli ettiği zaman Tur dağı dehşetten paramparça olmuştu. Ve yine Uhud dağı Allah'ın Rasûlü ve ashabının ayaklarının altında duyduğu saygıdan ürpermişti. Sonra alemlerin Rabbi size kesin olarak vaadetmişti ki: "Ben sizin işlediğiniz günahlardan, suçlardan habersiz değilim. Eğer pişmanlık duyup tevbe etmezseniz, kesinlikle sizi adalet ilkesine göre cezalandıracağım."

SONUÇ

1- Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek Peygamber olduğunun yahudilerin önünde somut belgelerle onaylanması: Çünkü Hz. Muhammed (s.a.v.) onların atalarının başından geçip de kendilerinden başka kimsenin bilmediği olayları

haber veriyordu ve bunlar onların aleyhine birer kanıt olarak ortaya konuyordu.

2- Yahudilerin tipik karakterlerinin ortaya çıkarılması; onların atalarından hile, düzenbazlık ve ahmaklığı miras aldıklarının gözler önüne serilmesi.

3- Bu güne kadar tarihin tanık olduğu en acımasız, en katı yürekli, en kan içici ulus yahudilerdir. Çünkü her yıl insanlığı felaketlere sürükleyip canhıraş feryadları sadistçe zevkler duyarak seyrederler.

4- Bedbahtlığın bir belirtisi de acımasızlıktır. Çünkü Rasûlüllah Efendimiz: "Merhamet etmeyene merhamet edilmez!" buyuruyor.

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا
بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٧٦﴾

أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ
أُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا
يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾

75- Şimdi siz, onların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa onlar arasında öyle bir grup var ki, Allah'ın kelamını işitirler ve anlamına akılları yattıktan sonra, onu bile bile değiştirirlerdi.

76- Onlar mü'minler ile karşılaştıklarında "inandık" derler. Fakat birbirleri ile başbaşa kaldıkları zaman "Rabbiniz katında aleyhinize delil olarak kullansınlar diye mi Allah'ın size açıkladıklarını onlara anlatıyorsunuz? Bunun yanlış olduğuna aklınız ermiyor mu?" derler.

77- Acaba onlar bilmiyorlar mı ki, Allah onların gizli tuttukları ve açığa vurdukları her şeyi bilir.

78- Onların içinde bir de ümmiler (okuma-yazma bilmeyenler) vardır ki, bunlar kitabı bilmezler. Bütün bildikleri bir takım asılsız kuruntulardır. Onlar sırf zanlara (saplantılara) kapılmışlardır.

SÖZLÜK

أَفَتَطْمَعُونَ — Umuyor musunuz? Kelimenin başındaki soru edatı olan "hemze" imkansızlığı vurgulamağa dönük bir olumsuzluk ifade eder. Nefsin bir şeyi arzulayarak ilgilenmesine "tamaa" denir.

يُؤْمِنُ لَكُمْ — Size inanırlar. Dininiz olan İslâm'ı benimseyip size uymaları...

كَلَامَ اللَّهِ — Allah kelâmı. Allah'ın kitapları olan Tevrat, İncil ve Kur'an'daki kelamını...

يُحَرِّفُونَهُ — Onu değiştiriyorlar. Bir sözü, anlamının dışındaki bir yöne çekmeğe tahrif denir. Nitekim yahudiler, Rasûlûllah efendimize ilişkin Tevrat'taki: "Sürme gözlü, orta boylu, dalgalı saçlı ve güzel yüzlü"şeklindeki tasviri, "Uzun boylu, mavi gözlü ve uzun saçlı" şeklinde tahrif etmişlerdi.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا — Yahudi kökenli münafıklar mü'minlerle karşılaştıkları zaman.

أَتُحَدِّثُونَهُمْ — Onlara anlatıyor musunuz? Kelimenin başındaki "hemze" istifham-ı inkaridir. Konuşmaları ise, Tevrat'ta yer alan Peygamberimize ilişkin tasvirleri mü'minlere anlatmalarıdır.

بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ — Allah'ın sizin üzerinize açtığı. Yahudi kökenli münafıklar elebaşlarıyla biraraya geldikleri zaman, elebaşları, Hz. Peygamber'e ilişkin Tevrat'taki tasvirleri mü'minlere anlatmamalarını tembih ederlerdi. O tür bilgiler yüce Allah'ın kendilerine açtığı ve başka da kimseye anlatmadığı türdendi, çünkü.

لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ — Onu aleyhinize kullanmaları için. Elebaşları derlerdi ki: Al-

lah'ın size ait kıldığı bilgileri mü'minlere anlatmayın ki, bunları aleyhinize delil olarak kullanıp sizi altetmesinler. Böyle yaparsanız kendi elinizle aleyhinize delil hazırlamış olursunuz. Bundan dolayı da Allah sizi cezalandırır.

أُمِّيٌّ Ümmi, kelimesi, "ümme" mensuptur. Sanki hâlâ annesinin kucağındadır. Anasından ayrılmadığı için de okuma-yazmayı öğrenememiştir.(1)

أَمَانِيُّ Kuruntular, zanlar, temenniler. Burada kastedilen, ya adamın kendi için gerçekleşmesini istediği bir şeye ilişkin temennisidir, ya da "kitap okuma" anlamındaki "temenna"dır.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, ayetlerin akışı içinde mü'minlerin, yahudilerin kendilerine, peygamberlerine ve dinlerine inanacaklarına ilişkin beklentilerini olumsuz karşılıyor. Yahudilerin gelmiş geçmiş tüm kuşaklarının sözü tahrif etme, değiştirme, sulandırma ve bir daha gerçeğe dönmeyecek şekilde saptırma hususundaki huy ve becerilerini hatırlatıyor. Böylelerinin münafıklıktan, yalancılıktan ve hakkı gizleme iğrençliğinden kurtulması gerçekten zordur. İman edenlerle karşılaştıklarında "inandık" derler. Aslında yalan söylemektedirler. Başbaşa kaldıkları zaman ise, içlerinden bazısı tarafından mü'minlere, Peygamberin doğruluğuna ve dininin haklılığına ilişkin olarak söyledikleri sözleri inkar ederler. Bu davranışlarını da, güya bu tip bir itiraf, müslümanların kendileri aleyhine delil elde edip yenilgilerine neden olacak şeklinde, gerekçelendirmeye kalkışırlar. Sübhanallah!.. Bir topluluğun zevk anlayışı ancak bu kadar bozulabilir. Bir toplum ancak bu kadar Lut kavminin çirkin anlayışında olabilir... Öyle ki, müslümanlardan gizledikleri şeyleri Allah'tan da gizleyebileceklerini sanıyorlar. Bu yüzden yüce Allah onları, bu iğrenç tutumlarından dolayı, şu yürekler hoplatıcı tehditle karşılıyor: "Onlar, Allah'ın, gizli tuttuklarını da, açığa vurduklarını da bildiğini bilmiyorlar mı?!"

Aralarında bir grup da vardır ki, Tevrat'ta yer alan hakkı, hidayeti ve aydınlığı bilmeyen (görüp anlayamayan) cahillerdir. Yüce Allah'ın şu sözü buna işaret etmektedir: "Onlardan bir kısmı ümmidir. Okumaktan başka, kit-

(1) Kelimenin "ümmet"e mensup olması da mümkündür. Bu durumda "avam kesimi" anlamını ifade eder.

abı bilmezler." Yani sadece okurlar. Gerçeği tanıma, inanma ve hakka tabi olmaya insanı zorlayan anlamları geniş ve doğru biçimde kavramaya gelince, onlar bu hususta nasipsizdirler. Söyledikleri ve mırıldandıkları şeyler, yalandan, asılsız kuruntudan ve zandan başkası değildir.

SONUÇ

1- Gerçeği kabul edip anlamaktan en uzak olanlar Kur'an'ın tarif ettiği yahudilerdir.

2- Gerçeği bildikten sonra inkâr etmek çirkin bir davranıştır.

3- Allah'ı, yüce sıfatlarını ve güzel isimlerini bilmemek utanç vericidir.

4- Kitabı okuyan bazılarının, hikmetlerini ve sırlarını bilmesi bir yana, çoğu ne okuduğunu dahi anlamaz. Müslümanların bugünkü halleri bunun en büyük kanıtıdır. Çünkü Kur'an'ın hafızları bile anlamını bilmemektedir; nerede kaldı hafız olmayanlar?!

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ
يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِندِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ۖ
فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا يَكْسِبُونَ
﴿٧٩﴾ وَقَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً ۚ قُلْ
أَاتَّخَذْتُمْ عِندَ اللَّهِ عَهْدًا فَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ ۖ أَمْ تَقُولُونَ
عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلَىٰ مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ
بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾

79- Kendi elleri ile kitabı yazdıktan sonra karşılığında birkaç para elde etmek amacı ile, "bu, Allah katından geldi" diyenlerin

vay haline! Ellerinin yazdığından ötürü vay başlarına gelecek-lere! (Yine) Kazandıkları paradan ötürü vay başlarına gelecek-lere!..

80- "Sayılı günlerden başka katiyyen bize ateş dokunmaya-cak" dediler. De ki: "Allah'tan bu yönde söz mü aldınız -ki Allah asla sözünden caymaz- yoksa Allah hakkında bilmediğiniz bir şeyi mi söylüyorsunuz?"

81- Hayır, öyle birşey yok. Kim kötülük işler de günahı ta-rafından kuşatılırsa, onlar ebedi olarak kalmak üzere cehennem-liktirler.

SÖZLÜK

وَيْلٌ	Helak veya azaba düşmekte olan birine söylenen bir söz. Yazıklar olsun!
اَلْكِتَابُ	Yahudi bilginlerinin yazdıkları ve yüce Allah'a malettikleri ya-lan yanlış şeylerle dolu kitap. Bunu yaparken amaçları, dinî motifleri kullanarak dünyevi nimetlere kavuşmaktır.
مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ	Allah'ın katından. Kendi elleriyle yazdıklarını, Allah'ın Mu-sa'ya vahyettiği kitap olan Tevrat diye insanlara benimseti-yorlardı.
يَكْسِبُونَ	Kazanıyorlar. Genel olarak hayırla ilgili bir kavramdır. Burada ise, şer ile ilgili olarak kullanılmıştır. Amaç iğrençliklerini yüz-lerine vurup onur kırıcı bir biçimde onları aşağılamaktır.
اَيَّامًا مَعْدُودَةً	Belirli günler.(1) Kendi halklarının avam tabakasını İslâm'dan uzaklaştırıp saptırmaya dönük yalanlarından bir tanesidir bu.
اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا	Allah'ın indinden bir söz mü aldınız? Ahid ise, onaylanmış söz, demektir.
سَيِّئَةً	Kötülük, küfür ve Allah'a iftira etmek.

(1) İbn-i Kesir, bu ayetin iniş sebebi ile ilgili olarak der ki: İkrime şöyle dedi: Ya-hudiler Rasûlûllah (s.a.v.) ile tartışarak: "Biz sadece kırk gece ateşte kalacağız. Başkaları ise (Hz. Muhammed'i ve arkadaşlarını kastediyorlar) bizden sonra oraya gireceklerdir!" Bunun üzerine Rasûlûllah efendimiz, elleriyle onları işaret ederek: "Aksine siz orada ebedi kalacaksınız ve sizi kimse izlemeyecek-tir!" buyurdu. Bunun üzerine yukarıdaki ayet indi.

أَحَاطَتْ بِهِ	Onu kuşattı.
خَطِيئَتُهُ	Hataları. Genel anlamda günah demektir.
اَلْخُلُودُ	Dönüşmeyen, geçip gitmeyen kalıcılık, sonsuzluk.

AÇIKLAMA

Noksan sıfatlardan münezzeh yüce Rabb, burada, saptırıcı yahudileri can yakıcı bir azapla tehdit ediyor. Onlar Allah'ın kelamını tahrif ediyor, yalan yanlış şeyler yazarak bunları yüce Allah'a mal ediyorlardı. Bunu yaparken amaçları, basit dünyevi çıkarlara ulaşmaktı.

Ayrıca: "Yahudi ırkına mensup oldukları sürece, günahları sayılmayacak kadar çok olsa bile, kırk günden fazla ateşle azaplandırılmayacaklar." şeklindeki boş iddialarını reddediyor. Allah'tan alınmış kesin bir söz var ise, böyle bir şeyin olması mümkündür. Fakat hani bu söz? Bu sadece asılsız bir yalandır. Sonra her şeyi bilen ve her yaptığı bir hikmete dayanan yüce Allah bir insanın ateşe veya cennete girişine ilişkin hükmünün kaynaklandığı gerekçeyi açıkça vurguluyor: Buna göre, insanın akibetini belirleyen ilahi hüküm, adalet ve rahmete dayanır. Her türlü etkiden, soy ve uyruk tesirlerinden uzak cereyan eder. Yüce Allah buyuruyor ki: "Tam tersine; mesele sizin iddia ettiğiniz gibi değildir." Burada asıl belirleyici unsur kötülükler ve iyiliklerdir. Kim bir kötülük işlese ve hataları kendisini çepeçevre kuşatsa, iğrenç bir kişilik olarak ön plana çıksa, çevredekileri kendisinden tiksindirse, böyle birini ancak ateş paklar. Kim inansa, buna bağlı olarak salih amel işlese, iman ve salih amel ile nefsini arındırıp temizlese, ona ancak nimetler yurdu cennet yakışır. Neseb (soy) ve hasebin (uyrukluğun), yalan-yanlış iddiaların elbette bu hususta bir etkinliği yoktur.

SONUÇ

1- Mal-mülk gibi dünyevi bir metaa veya iktidar sahipleri katında itibarlı bir makama kavuşmak için, Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını da helal sayacak şekilde, çarpık ve batıl fetvalar vermekten şiddetle kaçınmak gerekir.

2- Soy-sopu ileri sürerek, kendini soylu bir aileye veya ırka mensup göstererek menfaat sağlamaya çalışmak yanlış bir tutumdur. İnsanın mutluluğu veya mutsuzluğu, birincisinde iman ve salih amel, ikincisinde de şirk ve

günahlara bağlıdır.

3- Büyük olsun, küçük olsun günahlar her zaman tehlikedir. Tevbe ve salih amel ile bunların silinmesine çalışmak gerekir. Günahlar nefsi kuşatıp tevbeye fırsat vermeyecek şekilde insanın karakteristik özelliği haline gelmeden önce gerekli önlemi almak bir zorunluluktur (Allah'a sığınırız).

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ
أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا
مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ
إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ
وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ
أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾
ثُمَّ أَنْتُمْ هَٰؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا
مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
وَإِنْ يَأْتُوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ
إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ

فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذَٰلِكَ مِنكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا
بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٨٦﴾

82- İman edip iyi ameller işleyenler de orada ebedi olarak kalmak üzere Cennetliktirler.

83- Hani biz İsrailoğullarından "Allah'dan başka bir şeye tapmayınız, ana-babaya, akrabalara, yetimlere ve yoksullara iyilik ediniz, namazı kılınız, zekatı veriniz" diye söz almıştık. Fakat sonra küçük bir azınlık dışında bu sözünüzden döndünüz. Hâlâ da bu dönekliği sürdürüyorsunuz.

84- Hani "birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan sürmeyeceksiniz," diye de sizden söz almıştık. Kendi tanıklığınızla bunu kabul etmiştiniz.

85- Buna rağmen birbirinizi öldürüyor ve içinizden bazılarını yurtlarından sürüyor, onlara karşı günah ve zulüm işlemek için aranızda işbirliği yapıyorsunuz. Onları sürgüne göndermeniz yasaklandığı halde sürgüne gönderiyorsunuz, sonra size esir olarak geldikleri taktirde fidye vererek kendilerini kurtarıyorsunuz. Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkar mı ediyorsunuz? Oysa içinizden böyle yapanların cezası dünya hayatında perişanlıktan başka bir şey değildir. Onlar Kıyamet günü de en ağır azaba çarpılacaklardır. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

86- Bunlar ahiret karşılığında dünya hayatını satın almış kimselerdir. Bu yüzden onların ne azabı hafifletilecek ve ne de kendilerine yardım edilecektir.

SÖZLÜK

اَلْمِيثَاقُ	Yeminle pekiştirilmiş ahit.(1)
حُسْنًا	Güzel. Yani: İyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamak, yumuşak bir üslûpla konuşmak, çirkin ve yüz kızartıcı ifadeler içermeyen cümlelerle hitap etmek.
تَوَلَّيْتُمْ	Sırt çevirdiniz. Yeminli ahit ile altına girdiğiniz yükümlülüğü, kulakardı ettiniz.
سَفْكَ الدِّمَاءَ	Öldürmekle, yaralamakla insan kanı dökmek.
تَظَاهَرُونَ	İttifaklar kuruyor, dayanışma içinde oluyorsunuz, demektir.
بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ	Günah ve düşmanlık ile.
أُسَارَى	Savaşta tutsak edilenler.
اَلْخِزْيُ	Alçaklık, bayağılık.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, burada da, soydaşlarından geçmiş kuşakların iyi ve kötü yönlerini gözler önüne sermek suretiyle, Kur'an'ın inişine tanık olan yahudileri uyarma amacına yöneliktir. Elde edilmek istenen sonuç ise, şayet doğru yola ulaşacaklarsa, onlara yol göstericilik yapmaktır.

83. ayette yüce Allah'ın önceki kuşaklardan aldığı misak ve ahit hatırlatılıyor. Buna göre, onlar sadece Allah'a kulluk edecekler, sırf Allah'a özgü olması gereken ibadete bir başkasını ortak etmeyeceklerdi. Ana-babaya, akrabaya, yetime ve yoksula iyi davranacaklardı. İnsanlara güzel söz söyleyeceklerdi. Namaz kılacak ve mallarının zekatını vereceklerdi.

84. ayette ise, ahitlerini yerine getirmemelerini, Allah'la yaptıkları misakı kulakardı edişlerini dile getirerek onları ele-güne rezil ediyor. Bu arada, Tevrat'ta özel olarak kendilerinden alınmış bir ahidi gündeme getiriyor: Sözkonusu ahde göre, bir İsrailli diğer bir İsrailliyi öldürmeyecek, onu kıskançlık ve haksızlık sonucu yurdundan çıkarmayacak, eğer bir şekilde esir düşecek olursa, onu her yola başvurarak kurtaracak, tutsak olarak kalmasına göz yummayacaktı. Bu konuda yüce Allah onlardan kuvvetli bir söz almıştı. Onlar bu sözü vermiş ve buna şahid olmuşlardı.

---

(1) Hz. Musa'ya indirilen On Emir.

85. ayette ise, yüce Allah, verdikleri sözü tutmayışlarından dolayı onları ayıplıyor, kabahatlerini yüzlerine vuruyor. Çünkü yahudi yahudiyi öldürüyor, kıskançlık ve zulüm sonucu onu yurdundan çıkarıyordu.(1) Bir yahudi esir alındığı zaman da serbest kalması için ağır bir fiyat ödemeye razı oluyorlardı. Yüce Allah, bir görevi savsaklayıp heva ve heveslerine uymak suretiyle diğer bir görevi yerine getirmelerini kınayıcı bir üslupla gözler önüne seriyor. Kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmını da inkar ediyor gibiydiler. Bu kaypak tutumlarından dolayı yüce Allah, onları dünyada rezil olmakla, ahirette de dehşet verici bir azapla tehdit ediyor.

86. ayette ise, bu iğrenç tutumlarıyla onların sonsuz ahiret mutluluğu karşılığında geçici dünya hayatını satın aldıkları dile getiriliyor. Bu yüzden onların ahiret azabına çarptırılmaları kaçınılmazdır. Bu azap hiç bir şekilde hafifletilmeyecek ve azabı savma hususunda hiç kimseden yardım göremeyeceklerdir.

SONUÇ

1- İnsanların doğru yola ulaşmalarına sebep olacak şeylerle onları uyarmak, öğüt vermek meşrudur.

2- Allah'a kulluk etmek ve bunu sırf O'na özgü kılmak bir zorunluluktur.

3- Anne-babaya, akrabalara, yetimlere ve yoksullara iyilikte bulunmak Allah'ın emrettiği bir görevdir (farzdır).

4- Güzel bir edep dahilinde insanlarla ilişki kurmak gerekir.(2)

5- İslâm milleti şeriatın bazı hükümlerini uygulamak ve bazı hükümlerini de kulakardı etmek suretiyle dünyada rezil olma, ahirette de ağır bir cezaya çarptırılma ile yüz yüzedir.

6- Şeriatın hükümlerinden, işine gelenleri benimseyip uygularken, işine gelmeyenleri reddeden, kâfirdir.

7- Allah'ın dininden yüzçeviren, ona gereken önemi vermeyen, dolayısıyla Allah'ın dinini hayata egemen kılmayan kimse kâfirdir.

---

(1) Bu durum Medineli yahudiler için de geçerliydi. Medine'de bulunan üç yahudi kabilesinin (Kureyza, Nadir ve Kaynukaoğulları) bir kısmı Evs kabilesinin, bir kısmı da Hazreç kabilesinin müttefikiydi. Bu iki kabile arasında çatışma çıktığı zaman yahudiler birbirlerinin kanını dökmek durumunda kalıyorlardı.

(2) Güler yüzlü ve tatlı dilli olmak lâzımdır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ
وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ
اَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ
فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا
مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ
مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهٖ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾
بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ
بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ
فَبَآءُو بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾

87- Andolsun ki Musa'ya kitabı verdik ve arkasından ardarda çok sayıda Peygamber gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da açık deliller verdik ve kendisini Ruh-ul Kuds ile destekledik.

Ne zaman herhangi bir Peygamber size canınızın istemediği birşey getirdi ise büyüklük kompleksine kapılarak kimini öldürüp kimini yalanlamadınız mı?

88- Yahudiler; "Kalplerimiz kılıflıdır" dediler. Hayır, yalnız

kafir olduklarından dolayı Allah onları lanetledi. Onların pek azı iman eder.

89- Onlara Allah katından elleri altındaki Tevrat'ı onaylanan bir kitap (Kur'an) gelince -ki, daha önce kafirlere karşı zafer kazanmak istedikleri halde öteden beri bilip durdukları bu kitap kendilerine gelince- onu inkar ettiler. Allah'ın laneti kafirlerin üzerinedir.

90- Onlar Allah'ın kendi bağışı olarak dilediği kuluna vahiy indirmesini çekemeyerek O'nun indirdiği kitabı inkar etmekle benliklerini ne kötü şey karşılığında sattılar da katmerli gazaba uğradılar! Kafirleri alçaltıcı bir azap beklemektedir.

SÖZLÜK

مُوسَى	İsrailoğullarına peygamber olarak gönderilen. İmranoğlu Musa (a.s).
اَلْكِتَابُ	Kitap, Tevrat.
قَفَّيْنَا	Birbirinin ardından gönderdik.
اَلرُّسُلُ	Râsûl'un çoğulu. Kendisine bir şeriat ve tebliğle yükümlü olduğu bir emir vahyedilen peygamberler.
اَلْبَيِّنَاتُ	Mucizeler ve Allah'ın İncil'de insanlara sunduğu ayetler.
رُوحُ الْقُدُسِ	(1) Cebrail adlı melek (selâm üzerine olsun).
غُلْفٌ	Kılıf vardır, bu yüzden çağrınızı anlaması imkansız-dır. Veya: Kalplerimiz ilim doludur. Ayrıca: Senden öğrene-cek bir şeyim yoktur.
كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ	Allah'ın indinden kitap. Kur'an-ı Kerim.
يَسْتَفْتِحُونَ	Fetih (yani zafer) isterler.
بِئْسَمَا	Ne kötü. Yergi ifade eden bir deyimdir. Karşıtı ise, övgü ifade eden "ni'me" kelimesidir.
بَغْيًا	Kıskançlık ve zulüm.
بَاؤُ بِغَضَبٍ	Gazaba uğramış olarak döndüler. Gazap, rızanın karşıtıdır. Allah kime gazap ederse onu uzaklaştırır, kimden hoşnut olursa onu yaklaştırır, rahmetinin kapsamına alır.
مُهِينٌ	Azaba uğrayanı alçaltan, küçük düşüren, onur kırıcı azap.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, İsrailoğullarına yönelik ilahi nimetleri bir bir saymaya devam ediyor; bu arada bazı kusurlarını ve yüz kızartıcı hallerini gözler önüne seriyor, ki, nimetlerin hatırlatılması onları şükretmeye ve nimetleri verene inanmaya yöneltsin ve kusurların sayılıp dökülmesi de onları tevbeye ve kendine çeki düzen vermeye yöneltsin. Bu amaçla yüce Allah 87. ayette, Musa'ya Tevrat'ı vermiş olmasını, ardından, peş-peşe Rasûller göndermesini ve en sonunda İsa'ya apaçık belgeler vererek onu Ruh-ul Kuds (Cebrail a.s.) ile desteklemesini, şükredilmesi gereken büyük bir nimet olarak hatırlatıyor. Ne yazık ki, onlar bu eşsiz lütfun değerini bilip dosdoğru hareket etmemişlerdi. Tam tersine bir yön tutturarak peygamberleri öldürme cürmünü işlemişlerdi. İşte yüce Allah onların bu utanmazlıklarını şu tehdit edici ifadeyle yüzlerine vuruyor: "Demek, size ne zaman elçi, nefsinizin hoşlanmayacağı bir şeyle gelse, büyüklük taslayarak bir kısmınız onu yalanlayacak, bir kısmınız da onu öldüreceksiniz?"

88. ayette ise, yüce Allah, onların sahip oldukları bilgi ile böbürlenmelerini, bundan dolayı kendilerini ayrıcalıklı, kayırılmış görmelerini gündeme getirerek bu iddialarının geçersizliğini ortaya koyuyor. Bunun asıl sebebinin, kâfirliklerinden dolayı (Yüce Allah'ın kendisinin) onlara lânet etmesi olduğunu vurguluyor. Bu yüzden onlar inanmazlar.

89. ayette ise, yüce Allah, Kur'an'ı ve Hz. Peygamberi (s.a.v.) inkar ediş-lerini hatırlatıyor. Halbuki, Efendimizin (s.a.v.) peygamber olarak görevlendirilişinden önce, onlar Araplara: "Bir peygamberin gelme zamanı oldukça yaklaştı. Biz ona inanacak, onunla birlik olup size karşı savaşacak ve sizi yenilgiye uğratacağız!" diyorlardı. Ama bildikleri, tanıdıkları peygamber gelince, onu inkâr ettiler, peygamber olmadığını ileri sürdüler. Kâfir oldukları için yüce Allah onlara lânet etti.

90. ayette ise, yüce Allah, onların takındıkları nefret edilesi tutumu sergiliyor. Çünkü kendilerini çok ucuza sattılar. Küfre karşılık kendilerini sattılar. Araplardan, kendisine gökten vahiy inen, insanlar tarafından itaat edilen bir peygamberin gönderilmiş olmasını çekemeyerek ona inanmadılar. Sapıklık üzere uzayıp giden tarihsel çizgilerinin sonunda ilahi gazabı üzerlerine çektiler. Sebebi Hz. İsa'yı inkâr etmeleriydi. Son olarak da daha büyük bir gazaba çarpıldılar. Bunun sebebi de Hz. Muhammed'i inkâr etmeleriydi. Gazabın yanısıra dünya ve ahirette onur kırıcı bir azaba da çarptırılacaklardır.

SONUÇ

1- Nimetin gereği şükürdür. Günahtan tevbe etmek de bir zorunluluktur.

2- Nefsin arzusuna, heva ve hevesine uymuyor diye hakkı reddetmek çirkin bir davranıştır.

3- Peygamberleri öldürmek ve hakkı yalanlamak ağır bir suçtur.

4- İlimle böbürlenmenin, bundan fazlasına ihtiyaç olmadığı şeklindeki iddianın akibeti son derece kötüdür.

5- Kıskançlık kötü bir huydur. Çekememezlik gibi tahrip edicidir. İkisinin de sonu yoksunluk ve yıkımdır.

6- Kötü sonuç vereceği endişesi bulunan davranışların şerrinden Allah'a sığınmak lâzımdır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ ءَامِنُوا بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا
وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُۥ وَهُوَ ٱلْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَهُمْ ۗ
قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنۢبِيَآءَ ٱللَّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم
مُّؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَآءَكُم مُّوسَىٰ بِٱلْبَيِّنَٰتِ
ثُمَّ ٱتَّخَذْتُمُ ٱلْعِجْلَ مِنۢ بَعْدِهِۦ وَأَنتُمْ ظَٰلِمُونَ
﴿٩٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَٰقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
ٱلطُّورَ ۖ خُذُوا مَآ ءَاتَيْنَٰكُم بِقُوَّةٍ وَٱسْمَعُوا ۖ قَالُوا
سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِى قُلُوبِهِمُ ٱلْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ ۚ
قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُم بِهِۦٓ إِيمَٰنُكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

91- Onlara "Allah'ın indirdiğine inanın" denildiği zaman; "Biz sadece bize indirilene inanırız" derler ve ellerindeki Tevrat'ı doğrulayıcı hakk bir kitap olduğu halde Tevrat'tan başkasına inanmazlar. Onlara de ki: "Madem ki, inanıyordunuz daha önce Allah'ın Peygamberlerini niye öldürdünüz?"

92- Musa size mucizeler ile geldi. Siz ise onun yokluğunda buzağıya taptınız. Sizler öyle zalimlersiniz!

93- Hani sizden kesin söz almıştık; Tur'u üzerinize kaldırarak "Size verdiğimizi kuvvetle tutun ve dinleyin" dedik. Onlar ise "Dinledik ve karşı geldik" dediler. Kafirlikleri yüzünden buzağı sevgisi kalplerine iyice işledi. De ki; "Eğer inanıyor idiyseniz, imanınız size ne kötü işler emrediyor!

SÖZLÜK

بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ	Allah'ın indirdiği. Kur'an'dan indirdiği.
بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا	Bizim üzerimize indirilen. Yani tevrat.
وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا	O doğrudur, doğrulayıcıdır. Kur'an-ı Kerim, semavi dinlerin tevhid, peygamberlik, ölümden sonra diriliş, ahirette amellerin karşılık görmesi, pekiştirerek hayata yerleştirir.
الْبَيِّنَاتُ	Mucizeler.
اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ	Buzağıyı ilah edindiniz.
أُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ	Buzağı heykeline yönelik sevgi kalplerine yerleştirildi.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı İsrailoğulları ve onların bazı tutumlarından dolayı azarlanışları ile ilgili olarak devam ediyor. Bu bağlamda yüce Allah 91. ayette, yahudilerin Kur'an'a inanmaya davet edildiklerinde, daha önce Allah'ın indirdiği Tevrat'a inandıklarını ileri sürerek yeni bir inanç sistemine ihtiyaçlarının olmadığını söylediklerini haber veriyor. Böylece yahudiler, Tevrat'ın dışındaki kitabı, yani hakk olan Kur'an'ı inkâr ediyorlar. Kur'an'ın onların yanında bulunan hakk olan (Tevrat'ta yer alan) öğreti ve kuralları onayladığının kanıtı Tevrat'ta mevcuttur oysa. Daha sonra yüce Allah Peygamberine bu iddialarını çürütüp utanmazlıklarını yüzlerine vurmasını emrediyor: "Eğer inanıyor idiy-

seniz, daha önce niye Allah'ın peygamberlerini öldürüyordunuz?" Çünkü peygamberleri öldürmek imanla asla bağdaşmaz.

93. ayette ise, yüce Allah, Kur'an'ın inişine tanık olan yahudilere, kendi soydaşları olan önceki kuşaklardan aldığı ahit ve misakı gündeme getiriyor: Bir tehdit unsuru olarak Tur dağını tepelerine diktiği gün, Tevrat'ın içerdiği hükümlere göre amel etme sözünü almıştı onlardan. Ne var ki yahudi, karakterinin özelliği gereği "duyduk ama başkaldırdık" dercesine verdiği sözü tutmamış, ahdine sadık kalmamıştı. Buzağı heykeline tapmış ve bu küfürlerinden dolayı yüreklerine buzağı sevgisi yerleştirilmişti. Daha sonra yüce Allah Peygamberine: "Bu nasıl imandır ki, peygamberleri öldürmeyi, buzağı heykeline tapmayı, Allah'a karşı çıkmayı, ayak diretmeyi emrediyor?!.." diye onları azarlaması buyruğunu veriyor.

SONUÇ

1- Suçlarını açığa vurdukları zaman, suçluları bu cürümlerinden dolayı kınamak meşrudur.

2- Yahudiler, peygamberleri ve insanların iyilerini öldürebilecek kadar azgın bir toplumdur.

3- Şeriatın hükümlerini kararlılık, güç ve etkinlikle uygulamak şarttır.

4- Gerçek iman kişiyi ancak iyiliğe yöneltir. Bozuk ve çürük temellere dayalı sahte iman ise, kişiyi çirkin davranışlara sürükler.

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ
النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ
أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾
وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا
يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ

مِنَ الْعَذَابِ أَنْ يُعَمَّرَ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾
قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ
بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ
وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾

94- De ki; "Eğer iddia ettiğiniz gibi Allah katında Ahiret yurdu başka hiç kimsenin değil de sırf sizin ise o halde iddianızda samimi iseniz ölümü temenni edin."

95- Oysa onlar kendi elleri ile işlemiş oldukları kötülüklerden dolayı ölümü kesinlikle istemezler. Hiç şüphesiz, Allah zalimleri bilir.

96- Onları, insanların hayata en düşkünü, puta tapanlardan bile daha tutkunu olarak bulacaksın. Her biri ister ki, bin yıl yaşatılsın. Oysa uzun yaşamak kendilerini azaptan kurtaracak değildir. Hiç şüphesiz, Allah onların yaptıklarını görüyor.

97- De ki; "Kim Cebrail'e düşman olursa -ki O Allah'ın izni ile Kur'an'ı, O'na inanmayanın elleri arasındaki Tevrat'ı onaylayıcı, mü'minlere yol gösterici ve müjde kaynağı olarak senin kalbine indirdi. ..

98- Evet, kim Allah'a, O'nun meleklerine, O'nun peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki, Allah da kafirlerin düşmanıdır.

SÖZLÜK

اَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ Ahiret yurdu. Bu ifadeyle, ahiret nimetleri ve yüce Allah'ın dostları için hazırladığı ödüller kastedilmektedir.

خَالِصَةً — Sadece özgü. Sizden başka kimse giremez.

تَمَنَّوُا الْمَوْتَ — Ölümü temenni edin ve bu temenninizi sözlü olarak dile getirin. Çünkü içindeki nimetlerle birlikte ahiret yurduna konacak bir kimsenin dünyada kalmasında hayır yoktur.

اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ — Eğer doğru iseniz.

حَيَاةً — Hayat. Kelimenin belirsiz (nekre) olması, genelleştirmeye dönüktür. Yani, alçakça bir hayata bile düşkündürler.

يَوَدُّ — İster. Sever.

اَلَّذِينَ أَشْرَكُوا — Ehl-i kitabın dışındaki kafirler.

بِمُزَحْزِحِهِ — Onu azaptan uzaklaştıracak...

اَنْ يُعَمَّرَ — Ömür sürmek.

جِبْرِيلُ — Vahyi Rasûlûllah'a (s.a.v.) indirmekle yükümlü Ruh-ul Kuds.

نزله على قلبك — Cibril Kur'an'ı Rasûlûllah efendimizin (s.a.v.) kalbine indirmiştir.

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ — Kur'an-ı Kerim, kendisinden önce indirilen kitaplarda yer alan, Hz. Rasûlûllah'ın niteliklerine, onun müjdelenmesine, tevhid inancına ve yüce Allah'a teslim olmaya ilişkin bilgileri tasdik eder.

مِيكَالَ — Mikal ve Mikail. Meleklerin en büyüklerinden biri. Ubeydullah (Allah'ın kulcağızı) anlamında olduğu da söylenmiştir.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı, yahudilerin boş iddialarının anlamsızlığını ortaya koymaya devam ediyor. Bu amaçla 94. ayette yüce Allah, Peygamber efendimize, onları lanetleyip şöyle demesini emrediyor: "Madem ki ahiret nimetleri yalnızca size özgüdür ve sizden başka kimse cennete girmeyecektir.. öyleyse bir an önce cennete girip dünya meşakkatinden, hayatın dayanılmaz çilelerinden kurtulmanız için ölmeyi temenni edin! Eğer böyle bir temennide bulunmazsanız, yalan söylediğiniz ortaya çıkacak, kafirliğiniz, dolayısiyle cehennemlik olduğunuz kesinleşecektir!" Gerçekten de ölmeyi temenni etmezler. Öyle olsaydı başkaları için kendilerini ölüme atarlardı.

95. ayette, yüce Allah, yahudilerin asla ölmeyi temenni etmeyeceklerini bildiriyor. Bunun sebebi daha önce cehennem azabını gerektirici büyük günah

ve hatalar işlemiş olmalarıdır. Onlar zalim suçlulardır. Allah zalimlerin kim olduğunu herkesten daha iyi bilir. İleride onları zulümlerinden dolayı ağır bir cezaya çarptıracaktır. O, hüküm ve hikmet sahibidir, herşeyi bilir.

96. ayette yüce Allah, yahudilerin herkesten ve hatta müşriklerden daha çok hayata düşkün olduklarını, her birinin bin yıl yaşamak istediğini vurguluyor. Böyleyken ölümü temenni ederler mi? Çünkü öldüklerinde kötü bir akibetle karşılaşacaklarını bilirler. Nitekim yüce Allah, bir kafirin bin yıldan fazla dahi yaşamasının onu cehennem azabından kurtaramayacağını bildiriyor; sonra yahudileri tehdit ediyor ve şu dehşet verici ifadeyle onlara bir uyarıda bulunuyor: "Allah onların yapmakta olduklarını görendir!" İşledikleri kötülükleri, yeryüzünü fesada boğmalarını görüyor ve ileride bu tutumlarının cezasını verecektir.

97. ayette yüce Allah, Rasûlûllah efendimize (s.a.v.) yahudilerin: "Eğer sana vahiy getiren melek Mikail olsaydı, sana inanacaktık. Oysa Cebrail getiriyor. Cebrail bizim düşmanımızdır. Çünkü o azap indirir!" şeklindeki sözlerine şu ifadelerle karşılık vermesini buyuruyor: "Kim Cebrail'e düşman ise.." kininden ve öfkesinden gebersin! Çünkü Cibril Rabbinin izniyle Kur'an'ı elçisinin kalbine indirendir. Kur'an kendisinden önce inen kitapların bozulmamış kısımlarını onaylar, insanlara yol göstericilik eder, salih mü'minlere ilahi nimetleri müjdeler.

98. ayette yüce Allah, kendisine, meleklerden ve rasullerden oluşan dostlarına,(1) özellikle de Cibril'e düşmanlık besleyenin kâfir olduğunu bildiriyor. Allah böylelerinin ve diğer kâfirlerin düşmanıdır.

SONUÇ

1- İslâm'ın doğruluğu ve yahudiliğin yanlışlığı... Bu husus yahudilerin ölmeyi temenni etmede yan çizmeleri ile ortaya çıkıyor.

2- Gerçek bir mü'min Allah yolunda ölmeyi yaşamaya tercih eder. Çünkü ölümden sonra rahata ve mutluluğa kavuşacağını umar.

3- Kur'an, yahudiler en onur kırıcı, en aşağılık bir hayata bile düşkündürler derken, somut bir gerçeği dile getiriyor. Çünkü onların bu özellikleri günü-

(1) Sahih-i Buhari'de, Ebu Hureyre kanalıyla Efendimizin şöyle buyurduğu rivayet edilir: Allah buyuruyor ki: "Kim benim bir dostuma düşmanlık beslerse, ona savaş açarım!"

müzde bile son derece belirgindir.

4- Allah kafirlerin düşmanıdır. Bu yüzden mü'minler kafirlere düşman olmak zorundadırlar. Çünkü kafirler Allah'ın, Allah da onların düşmanıdır.

وَلَقَدْ
أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ
﴿٩٩﴾ أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ أَكْثَرُهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ
لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

99- Biz sana öyle gerçekler, açıklayıcı ayetler indirdik ki, onları sadece fasıklar inkar eder.

100- Onlar ne zaman bir ahit yaptılar ise aralarından bir grup onu bozup bir yana atmadı mı? Aslında onların çoğu inanmaz.

101- Onlara Allah katından önlerindeki kitabı onaylayan bir Peygamber gelince, kendilerine kitap verilenlerin bir grubu, Allah'ın kitabını hiç bilmiyorlarmış gibi onu arkalarına attılar.

SÖZLÜK

آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ — Anlamları son derece açık ve anlaşılır olan Kur'an ayetleri.

يَكْفُرُ بِهَا — Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunu ve onu elçisi Muhammed'e vahyettiğini inkâr eder.

اَلْفَاسِقُونَ — Fasıklar iç ve dış olarak iman ve İslâm'a bağlı olmaları gerekirken, bunun çerçevesinin dışına çıkanlar.

أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا — (İfadenin başındaki "hemze" inkari istifham edatıdır. "Vav"

ise, atıf içindir. Manası: Her ahitleştiklerinde.

اَلْعَهْدُ Bağlılık ve vefa gerektiren söz Sözleşme; andlaşma.

نَبَذَهُ Önemsemeden, aldırış etmeden bir kenara attı. Kulakardı etti.

رَسُولٌ Elçi. İfadenin nekre oluşu saygı uyandırmaya dönüktür. Kastedilen Rasul de Hz. Muhammed (s.a.v.) ve ondan önce görevlendi-rilmiş olan Hz. İsa (a.s.)dır.

لِمَا مَعَهُمْ Beraberlerindeki için. Tevratta yer alan Hz. Peygamberin niteliklerini, dile getiren bilgiler ve öteki dini hükümler.

كِتَابُ اللّٰهِ Allah'ın kitabı. Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve O'nun dini olan İslâm'ın doğruluğunu onaylayan Tevrat.

وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ Ondan yüz çevirdiler. (Hz. Muhammed'i inkâr etme ve getirdiği hak içerikli öğretiyi, hak olduğunu bilmiyormuşcasına reddetme biçimindeki tutumlarıyla çeliştiği için ona aldırmadılar.)

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, Hz. Muhammed'in peygamberliğini ve ona indirilen öğretinin evrenselliğini, bunun yanısıra yahudilerin zulümlerini, fasıklıklarını ve küfürlerini vurgulayarak sürüyor. 99. ayette yüce Allah yahudilerden İbn-i Suriyya'nın Rasûlûllah efendimize (s.a.v.) söylediği: "Bize ilahi bir duyuru getirmiş değilsin!" şeklindeki sözünü cevaplıyor: "Andolsun biz sana apaçık ayetler indirdik. Bunları (yahudi Aver b. Suriyya gibi) fasıklardan başkası inkâr etmez."

100. ayette yüce Allah, yahudilerin hakka çağıran duyuruyu inkâr edişlerini, küfürlerini, verdikleri ahid ve sözlerini kulakardı edişlerini dile getiriyor. Böylelikle onların çoğunun mü'min olmadığını tescil ediyor: "Hayır, onların çoğu iman etmezler."

101. ayette ise, yüce Yaratıcı, yahudi bilginlerinin Tevrat'ta Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğinin onaylandığına ilişkin bilgiler gördüklerinde onu bir kenara bırakmalarını iğneleyici bir üslûpla dile getiriyor: "Ne zaman onlara Allah katından yanlarındakini doğrulayan bir elçi gelse, kitap verilenlerden bir takımı, sanki bilmiyorlarmış gibi Allah'ın kitabını arkalarına attılar."

SONUÇ

1- Fısk (doğru yoldan çıkma) genelleştiği zaman küfürle sonuçlanır. Bir kul, fasık olup da, Allah'ın emirleri hususunda bu durum süreklilik kazanınca, bu onun Allah'ın haram kıldıklarını ve farzlarını inkâra yöneltecektir. Böylece küfre girecektir. (Böyle bir akibetten Allah'a sığınırız!)

2- Yahudiler verdikleri sözleri tutmazlar, vaadlerine bağlı kalmazlar. Bu yüzden asla onların ahitlerine güvenmemek gerekir.

3- Tevrat Allah tarafından indirilen bir kitaptır. Yüce Allah onu kulu ve elçisi İmranoğlu Musa'ya (Selâm üzerine olsun) indirmiştir.

4- Bildiği halde hakkı inkar eden ve onu bilmiyormuş gibi davranan kimsenin bu tutumu ağır cezayı gerektiren çirkin bir suçtur.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكِ سُلَيْمَٰنَ ۖ وَمَا كَفَرَ
سُلَيْمَٰنُ وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ
السِّحْرَ ۗ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ
وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّىٰ يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ
فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ ۚ
وَمَا هُم بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُونَ
مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ ۚ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ
مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهِ
أَنفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا
وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ ۖ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ۝١٠٣

102- Yahudiler Süleyman'ın hükümranlığı hakkında şeytanların uydurduğu sözlere uydular. Oysa Süleyman kafir olmadı, fakat insanlara büyücülük öğreten o şeytanlar kafir oldular. Babil'de yaşayan Harut ile Marut adındaki iki meleğe böyle bir şey indirilmiş değildi.

Oysa bu iki melek "Biz bir imtihan vesilesiyiz, sakın kafir olma" demedikçe hiç kimseye bildiklerini öğretmiyorlardı. Fakat bunlar o iki melekten karı ile kocasının arasını açacak şeyler öğreniyorlardı. Ama onlar Allah'ın izni olmadıkça bu büyü ile hiç kimseye zarar veremezler.

Onlar kendilerine yararlı olacak olanı değil, zararlı olanı öğreniyorlardı. Oysa onlar büyüyü satın alanın ahirette hiç bir nasibi olamayacağını biliyorlardı. Karşılığında benliklerini sattıkları şeyin ne kadar fena olduğunu keşke bilselerdi?

103- Eğer onlar iman edip Allah'ın yasaklarından sakınsalardı, Allah katında elde edecekleri sevap daha hayırlı idi. Keşke bunu bilselerdi.

SÖZLÜK

مَا تَتْلُو الشَّيَاطِينُ Şeytanların uygulayıp söyledikleri büyü sözleri.

عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ Hz. Süleyman'ın saltanatı döneminde, egemenliği sırasında.

اَلشَّيَاطِينُ Şeytanlar. Şeytan'ın çoğulu. Baştan sona pislik ve inkardan ibarettir. İçinde hayra yönelik en ufak bir özellik kalmamıştır.

اَلسِّحْرُ Sihir.(1) Kaynağı latif ve sebebi gizli olup da insanların gözlerini veya ruhlarını yahut bedenlerini etkileyen her şey.

---

(1) Bazıları sihri şu üç temele dayandırır:

a) Asılsız kuruntular ve korkular ile nefisleri baskı altına almak. Büyücü, bunlar aracılığı ile ruhen zayıf olan kimseler üzerinde etki sağlar. Çünkü zayıf ruhlu kişi ön hazırlıklar sonrası bu etkiyi kabullenecek duruma gelmiştir. Şu ayet-i kerime bunun delilidir: "İnsanların gözlerini büyüleyiverdiler, onları dehşete düşürdüler." (A'raf, 116)

b) Canlıların bedenleri üzerinde etkili olabilen hayvan ve madenleri kullanmak (civa v.s. ilaçlar gibi). Şu ayet-i kerime bunun delilidir: "Onların yaptıkları yalnızca büyücü hilesidir." (Taha, 69)

c) Gizli ve hızlı hareketlerle gözbağcılık yapmak. Burada insanlar cansız maddelerin hareket ettiklerini sanırlar. "Sihirlerinden dolayı gerçekten koşuyormuş gibi göründü." (Taha, 66)

هَارُوتَ وَ مَارُوتَ	Sınama aracı olarak yeryüzüne indirilen iki melek.
فَلَا تَكْفُرْ	Kâfir olma. "İnsanlara zarar vermek için bizden sihir öğrenip küfre girme..."
بَيْنَ الْمَرْءِ وَ زَوْجِهِ	Karı-koca arasını.
اشْتَرَاهُ	Onu satın aldı. Öğrenip uygulayarak sihir satın aldı.
الْخَلَاقُ	Nasip, pay.
مَا شَرَوْا	Satın aldıkları. Kendilerini satarak karşılığında aldıkları şey.
لَمَثُوبَةٌ	Sevap ve ceza.

AÇIKLAMA

Bu iki ayette de yahudilerin hayat tarzlarının dayandığı şer ve fesat unsurları açıklanıyor. 102. ayette Allah-u Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini ve dininin doğruluğunu onaylıyor, diye yahudilerin Tevrat'ı bir yana bırakarak, insan ve cin kökenli şeytanların muska ve tılsım şeklinde uydurdukları asılsız söylentiler ve boş lafların peşinde gittiklerini haber veriyor. Üstelik bu uydurma sözlerin Hz. Davud'un oğlu Hz. Süleyman döneminden kaldığını, Hz. Süleyman'ın bununla insanlara ve cinlere hükmettiğini, dolayısıyle Hz. Süleyman'ın bir peygamber, bir elçi olmayıp bir büyücü, bir kâfir olduğunu iddia ediyorlardı. Yüce Allah: "Süleyman kâfir olmadı!" diyerek onların bu iddialarını reddediyor ve asıl kâfir olanların insan ve cin kökenli şeytanlar olduğunu vurguluyor: "Ancak şeytanlar kafir oldular. İnsanlara sihri öğretiyorlardı." Ayrıca, Irak'ın Babil kentindeki Harut ve Marut adlı meleklere ilham edilen büyü (sihir) becerilerini de öğretiyorlardı. Bu noktada Allah-u Teâlâ, insanları sınama amacına yönelik olarak yeryüzüne indirilen bu iki melekten söz ediyor. Bu iki melek, kendilerine sihir öğrenmek amacı ile gelen insanlara şöyle derlerdi: "Biz birer sınama aracıyız. Sakın sihir öğrenmek suretiyle küfre girme." Meleklerin bu sözlerinden açıkça anlaşılıyor ki, büyücülerin insanları etki altına almak amacı ile sarfettikleri sözler ve sergiledikleri tavırlar, Allah'ın hükmüne ve şeriatına göre kesin olarak küfürdür.

Aynı ayet-i kerimede Allah-u Teâlâ, insanların bu iki melekten, karı-kocanın arasını ayıracak şeyler öğrendiklerini, bunun sonucunda meydana gelen zararın da ancak Allah'ın kanunları gereği olduğunu haber veriyor. Yüce Allah dilese, bir engel ortaya çıkarır ve sözkonusu zararı önlerdi. Kuşkusuz O'nun her şeye gücü yeter. Bu şekilde insanlar bir çok türüyle sihir yapmayı

öğreniyorlardı: Ama kendilerine yarar sağlayanı değil, zarar vereni öğreniyorlardı. Ayetin sonunda yüce Allah, yahudilerin, sihirbazın, sihir öğrenenin, sihire bel bağlayanın kâfir olduğunu bildiklerini dile getiriyor. Bu bakımdan Allah-u Teâlâ, onların kıyamet günü kalıcı nimetlerden bir pay alamayacaklarını haber veriyor. Bu da onların kâfir olduklarını apaçık ortaya koyuyor.

Son olarak Allah-u Teâlâ, yahudilerin kendi nefislerini satıp da karşılığında satın aldıkları şeyin çirkinliğini dile getiriyor. Kendilerine verilen bilgiyi bir kenara bırakmalarıyla cahiller güruhu olduklarını belirgin biçimde ortaya koyduklarını şu ifadeyle vurguluyor: "Kendi nefislerini, karşılığında sattıkları şey ne kötü; bir bilselerdi!.."

103. ayette Allah-u Teâlâ yahudiler için tevbe kapısını açıyor. Yeniden inanmalarını, Allah'tan korkarak kötülüklerden sakınmalarını öneriyor: "Eğer gerçekten inanıp sakınsalardı, Allah katındaki sevapları gerçekten daha hayırlı olurdu; bir bilselerdi..."

SONUÇ

1- Kötülüğü, fesadı ve zulmü yasaklamalarından dolayı kitap ve sünnetten yüz çevirenler, uydurma kanunlara, dinsel bidatlere ve akli sapmalara tutsak olup batıla saplanırlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kim Rahman'ın emirlerini görmezlikten gelirse, ona bir şeytanı sardırırız; artık o, onun arkadaşı olur. Gerçekten şeytanlar bunları yoldan çıkardıkları halde, bunlar doğru yolda olduklarını sanırlar." (Zuhruf, 36-37)

2- Sihir yapan kimse kâfirdir[1] Sihir öğrenmek, onunla amel etmek haramdır.

3- Hayrı ve zararı yaratan Allah'tır. O'nun izni olmadıkça her hangi bir zarar ve yarar meydana gelmez. Şu halde bir yarar sağlamak veya bir zararı defetmek için dua ile, yakarış ile sadece O'na yönelmek gerekir.

---

(1) Sihrin bir gerçekliği var mıdır, yok mudur, konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ehl-i sünnet sihrin gerçekliğinin ve bir çok çeşidinin olduğu görüşündedir. Sihir yapan kimse bununla akla veya bedensel bir organa zarar verirse, ceza olarak öldürülür. Yoksa sadece tazir edilir ve tevbeye çağırılır. Cumhurun bu görüşünün delili şudur: Lebid b. Asem adlı yahudi Efendimiz (s.a.v.)'e sihir yapmış, bunun üzerine yüce Allah "Felak" suresini indirmiş, Cebrail onunla büyüyü bozmuş ve Efendimiz şifa bularak: "Allah bana şifa verdi!" buyurmuştur. Bu hadis, Buhari ve diğer hadis kitaplarında yer alır.

4- Zann gibi netleşmemiş ve yakin niteliğine kavuşmamış ilim insanın kişiliğinde bir değişikliğe yolaçmaz; onu hayır işlemeye ve kötülüğü terketmeye yöneltmez. İlimde derinleşen kimseye gelince, sahip olduğu apaçık ve yakin düzeyine ulaşmış bilgisinden dolayı samimiyet ve büyük bir ürperti taşır içinde. Bu da onu inanmaya, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınmaya, şirk ve günahlardan uzaklaşmaya yöneltir. Bu gerçek, Allah-u Teâlâ'nın yahudileri bilgisizlikle suçladığı bu iki ayette gün gibi ortaya konulmuştur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا
وَاسْمَعُوا ۗ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ
الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ
أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ
بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾

104- Ey mü'minler, sakın Peygambere "bizi gözet" demeyin; "Bize bak" deyin ve onu dinleyin. Kafirleri acı bir azap beklemektedir.

105- Ne Kitap Ehlinin kafirleri ve ne de puta tapanlar Rabbinizden size herhangi bir iyilik inmesini istemezler. Oysa Allah rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük lütuf sahibidir.

SÖZLÜK

رَاعِنَا	Bizi gözet. Bize mühlet ver ve bizi dinle.
اُنْظُرْنَا	Bize mühlet ver ve bize bak. Ta ki dediklerini anlayalım.
اَلْكَافِرِينَ	Kafirler. Allah'ı ve Peygamberini yalanlayan, ikisi ile veya biri ile alay eden inkarcılar.

اَلاَلِيمُ	Çok acı, çok elem verici.
مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلاَ الْمُشْرِكِينَ	Bazı kitap ehli kimseler de müşrikler de. Yahudiler, hıristiyanlar ve Arap putperestleri ve başkaları.
مِنْ خَيْرٍ مِن رَبِّكُمْ	Rabbinizden hayır ve iyilik.
اَلْفَضْلُ	Fazilet, iyilik, üstünlük. Yüce Allah fazl sahibidir. Kullarına bahşettiği hayırlara hiç bir şekilde ihtiyacı yoktur.

AÇIKLAMA

104. ayette Allah-u Teâlâ, mü'minlere, Peygamber (s.a.v.) ile konuşurlarken edep dışı davranışlardan uzak olmaya dikkat etmelerini, "Raina" gibi olumsuz anlamlar da içerebilen kuşkulu kelimeleri kullanmaktan kaçınmalarını emrediyor. Bilindiği gibi "Raina" kelimesi, "er-raune" kökünden de türetilebilir ve bu durumda olumsuz bir anlam ifade eder. Kelimenin "mufaele" kalıbından getirilmesi bunu gösteriyor. Sanki: "Bizi gözet, biz de seni gözetelim!" demek istiyorlar ki bu, Peygamber'e karşı takınılması zorunlu olan edep tavrına uymaz. Bunun yerine Yüce Allah-u Teâlâ mü'minlere, edebe aykırı hiç bir anlam ifade etmeyen ve her türlü şüpheden uzak bir kelime, yani "unzurna" kelimesini kullanmalarını tavsiye ediyor. Kendilerine hitap ettiği zaman Peygamber'i sessizce dinlemelerini ve sözünü kesmemelerini emrediyor. Çünkü Peygamber'le alay etmek, onu küçümsemek, onun yüce şanına yaraşmayacak şekilde küçük düşürücü anlamlar da içeren sözler sarfetmek açık bir küfürdür.

105. ayette, Allah-u Teâlâ mü'min kullarına haber veriyor ki, gerek ehl-i kitaptan ve gerekse putperestlerden oluşan kâfirler sizin üzerinize Rabbinizden bir hayır inmesini istemezler. Bu hayır ister en üstün edep kurallarını ve en büyük hükümleri içeren Kur'an olsun, ister diğer hayırlar olsun, farketmez. Bu tutumlarının nedeni mü'minleri çekememeleridir. Ayrıca Allah-u Teâlâ, rahmetini kullarından dilediği kimselere özgü kıldığını, kafirlerin kıskançlıklarının, mü'minlere yönelik lütfunu ve rahmetini engelleyemeyeceğini bildiriyor. Bu lütuf Allah-u Teâlâ'nın iradesi kararınca sürecektir.

SONUÇ

1- Allah'ın Elçisi'ne karşı edep kuralları içinde davranmak, onun yüceliğine ve şanına yaraşmayacak anlamlar da ifade edebilen kelimelerle

ona hitap etmekten kaçınmak bir zorunluluktur.

2- Emrettiğini yapmak, yasakladığından kaçınmak suretiyle onu dinlemek farzdır. Onunla birlikte olma ve dinleme şerefine nail olanlar için bu edep tavrı bir zorunluluktur.

3- Gerek ehl-i kitap ve gerekse müşrik kafirlerden sakınmak gerekir. Çünkü onlar mü'minleri çekemeyen düşmanlardır. Onlara güvenmek, sözlerine ve davranışlarına belbağlamak helal değildir. Çünkü şüphe ile onlardan ayrı olunmaz.(1)

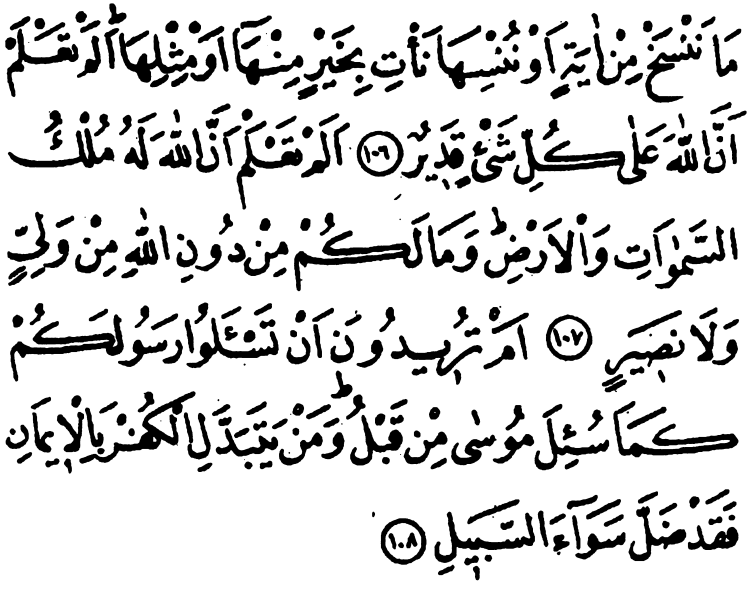

106- Biz herhangi bir ayetin daha hayırlısını veya benzerini getirmedikçe onu ne yürürlükten kaldırır ve ne de unuttururuz. Allah'ın her şeye kadir olduğunu bilmiyor musun?

(1) Bu ayette, müslümanların inanç ve yaşantıları açısından kâfirlere benzememeleri gerektiğine yönelik bir işaret vardır. İmam Ahmed'in İbn-i Ömer'den onun da Rasûlûllah (s.a.v.)den rivayet ettiği hadis de bunu pekiştirmektedir: "Ben kıyametin arefesinde kılıçla gönderildim, ki insanlar tek ve ortaksız Allah'a kulluk etsinler. Benim rızkım mızrağımın gölgesindedir. Benim emrime muhalefet edenin payına düşen zillettir, alçaklıktır. Bir kavme benzeyen kimse onlardandır."

107- Göklerin ve yeryüzünün egemenliğinin Allah'a ait olduğunu bilmiyor musun? Allah'tan başka hiç bir dostunuz ve destekçiniz yoktur.

108- Yoksa vaktiyle Musa'yı sorguya tuttukları gibi siz de peygamberinizi sorguya tutmak mı istiyorsunuz? Mü'minliği kafirlik ile değiştirenler hiç kuşkusuz, doğru yoldan sapmış olurlar.

SÖZLÜK

نَنْسَخْ	Değiştiririz veya ortadan kaldırırız.
مِنْ اٰيَةٍ	Kur'an ayetlerinden, haram kılma veya helâl kılma ya da mübah kılma gibi sahih ve açık bir anlamı ifade eden cümleler.
نُنْسِهَا	Peygamberin kalbinden silsek.
اَلَمْ تَعْلَمْ	Bilmedin mi? Bu ifadedeki soru takriridir.
وَلِيٍّ	İşlerinizin yönetimini üstlenmek suretiyle sizi koruyacak, koruyucu.
نَصِيرٌ	İstenmeyen şeyleri sizden savacak yardımcı.
اَمْ تُرِيدُونَ	Daha doğrusunu istiyor musunuz? Çünkü bu ifadenin başındaki (em) dönüşümü vurgulamaya yöneliktir. Ve burada (bel) bilakis ve (e) "hemze" anlamındadır. Hz. Musa'dan istenen ise, İsrailoğullarının "bize Allah'ı açıkça göster" şeklindeki istekleridir.
سَوَاءَ السَّبِيلِ	Yoldan çıkma tehlikesi bulunmayan, yolun güvenli ortası.

AÇIKLAMA

Bu ayetlerde Allah-u Teâlâ, hikmete dayalı olan şeriatını eleştirenlere cevap veriyor. Kâfirler diyorlardı ki:(1) "Muhammed bugün arkadaşlarına bir şey emrediyor, ertesi gün bu emrettiğini yasaklıyor." Buna karşılık yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah müslümanlara ağır gelen bir hükmü neshedip onun yerine daha hafif bir hüküm koyar." Kâfirlerle girişilen bir savaşta, on kişilik bir kafir grubundan bir mü'minin kaçmasının haram olduğuna ilişkin hüküm, daha sonra iki kişi karşısında bir kişinin kaçmaması şeklinde

(1) Rivayete göre bu sözleri söyleyenler yahudilerdi. Çünkü onlar şeriatta neshi reddederdi. Oysa geçmiş şeriatlardaki olaylar onları yalanlar niteliktedir.

değiştirilmiştir. Bazı durumlarda yüce Allah, mü'minlerin sevabı artsın diye hafif bir hükmü daha ağır bir hükümle değiştirir. Aşure günü oruç tutmaya ilişkin hükmün Ramazan ayında oruç tutmaya dönüştürülmesi gibi. Kimi durumlarda hafif bir hükmü, benzeri bir hükümle değiştirir. Namazda Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya yönelme yerine Mekke'deki Kabe'ye yönelme gibi. Bazen bir hükmü kaldırır ama yerine başka bir hüküm koymaz. Rasûlûllah'ın kendisi için dua etmesini isteyen kimsenin sadaka vermesine ilişkin hükmün yürürlükten kaldırılması gibi. Burada hüküm kaldırılmış, yerine bir başka hüküm konulmamıştır. Bazen Allah-u Teâlâ bir ayetin lafzını nesheder, ama hükmü yürürlükte kalır. "Yaşlı (evli) erkekle, yaşlı (evli) kadın zina ettikleri zaman, onları Allah'tan bir ceza olarak recmedin..." ayeti gibi. Yüce Allah bu ayeti lafzen neshetmiş, ama hükmü geçerlidir. Bazen bir ayetin lafzını da hükmünü de nesheder. "Unutturduğumuz" ifadesinde buna işaret edilmektedir. Ki bu anlam Nâfi kıraatı ile belirginleşiyor. Kesin olarak bilinen bir gerçek vardır ki, bazı ayetler inmiş, Peygamberimiz bu ayetleri bazı arkadaşlarıyla okumuş, daha sonra yüce Allah bu ayetleri lafız ve mana olarak neshetmiştir; birden tüm kalplerden silmiş, bir daha kimse bu ayetleri okuyamamıştır. Hiç kuşkusuz bu, Allah'ın sonsuz kudretinin bir göstergesidir. Nitekim şu ayette buna işaret edilmektedir: "Bilmez misin ki Allah gerçekten her şeye güç yetirendir..." Bu, aynı zamanda evren üzerinde Allah'ın hikmetli tasarrufunun bir belirtisidir. "Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır!" Buna göre, Allah dilediği gibi tasarrufta bulunur, dilediği hükmü yürürlükten kaldırır, dilediğinin geçerliliğini kalıcı kılar, yürürlükten kaldırdığı hükümden daha iyisini veya bir benzerini yürürlüğe koyar. Kuşkusuz bunda, ümmetin ihtiyacı, maddi ve manevi beklentileri esastır. Her şeye gücü yeten ve her yaptığı bir hikmete dayanan Yüce Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Dilediğini unuttturur, dilediğini yürürlükten kaldırır.

107. ayette yer alan: "Yoksa siz Rasûlümüzü sorguya mı çekmek istiyorsunuz!?.." ifadesi, Peygamber'den imkanı dahilinde olmayan şeyleri talep eden kimselere yönelik bir azarlamadır. Bu ifadeyle vurgulanıyor ki, Peygamber serzenişte bulunarak, edepsiz tavır takınarak konuşmak, kalbin sapmasına, dolayısıyle küfre sebep olur. Şu ifade bunu ortaya koymaktadır: "Kim imanı küfür ile değiştirirse, artık o, dosdoğru yoldan sapmış olur."

SONUÇ

1- Sünnette olduğu gibi, Kur'an'da da "nesh" (değişiklik) vardır. Şeriatın

ilahi hükmünün temeli Kur'an ve sünnettir. Kıyas ve icmada ise, nesh olmaz.

2- Yüce Allah'ın bazı hükümleri yürürlükten kaldırıp onların yerine mü'minler için dünya ve ahiret yararı sağlayan hükümler koyması onlara yönelik rahmetinin, şefkatinin bir ifadesidir.

3- Allah'a kayıtsız, şartsız teslim olmak, hükümlerine razı olmak ve kesinlikle O'na itiraz etmemek bir zorunluluktur.

4- Dinde yapay bir zorlamaya gitmek, sorumluluğu artırıcı sorular sormak iyi bir tavır değildir. Bundan kaçınmak gerekir.

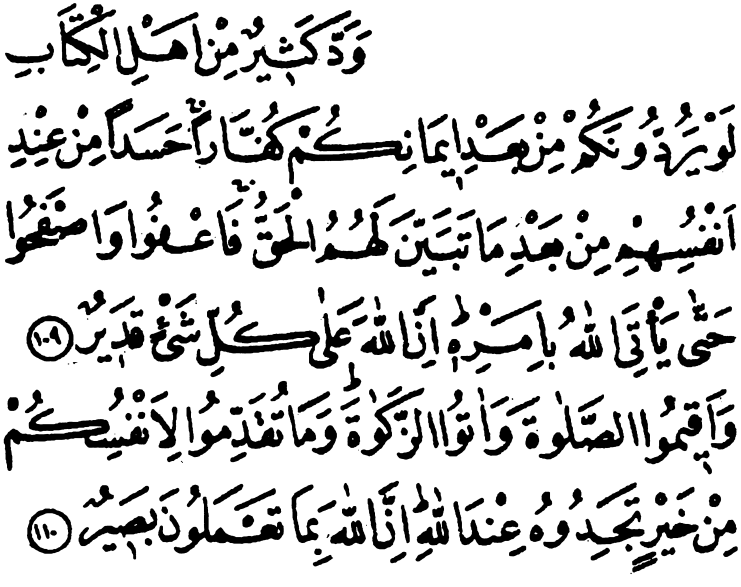
وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ
أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا
حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾
وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم
مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٠﴾

109- Kitap ehlinden çoğu, kendilerine hakk apaçık belli olduktan sonra, nefislerini kuşatan kıskançlıktan dolayı, imanınızdan sonra sizi küfre döndürmek arzusunu duydular. Fakat, Allah'ın emri gelinceye kadar onları bırakın ve ilişmeyin. Hiç şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

110- Namazı dosdoğru kılın, zekatı verin; Önceden kendiniz için hayır olarak neyi takdim ederseniz, onu Allah katında bulacaksınız. Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görür.

SÖZLÜK

وَدَّ	İstedi. Arzu etti. Sevdi.
اَهْلُ الْكِتَابِ	Yahudi ve hıristiyanlar. Yani, ehli kitap.
حَسَدًا	Hased; bir kimsenin sahip bulunduğu nimetin yok olmasını isteme duygusudur.
تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ	Hak onlara açıklanır. Hz. Muhammed'in Allah'ın elçisi ve dinin hak din olduğunu bildiler.
فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا	Affedin, bağışlayın. Onları suçlamayın, kınamayın. Çünkü af, cezalandırmama, safha ise günahı görmezlikten gelme demektir.
حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ	Allah emrini gönderinceye kadar. Onlarla savaşmanıza izin verinceye kadar. Onlardan maksat, Medine yahudileridir.
وَ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ	Namazı ikame etmek, onu şartları, rükünleri ve sünnetleri ile birlikte eksiksizce kılmak demektir.
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ	Mallarınızın zekatını veriniz. Ayrıca nefsi arındırma özelliği olan tüm ibadetleri yerine getirin.

AÇIKLAMA

109. ayette Allah-u Teâlâ, ehl-i kitabın içinden geçenleri (ruh halini) mü'minlere haber veriyor. Bu, müslümanların dinden çıkıp kâfir olmalarını istemeleri şeklindedir. Bu isteğin kaynağı kıskançlıktır. Küfür karanlığı yerine müslümanların İslâm aydınlığında yaşamalarını çekememedir. Yüce Allah, mü'min kullarına düşmanlarının iç durumunu açıkladıktan sonra, onları bırakmalarını, ilişmemelerini emrediyor.(1) Çünkü henüz onlarla savaşmanın zamanı gelmemiştir. Bu zaman gelince, onlarla savaşın ve yüreğinizdeki hıncı dindirin.

110. ayette Allah-u Teâlâ mü'minlere namaz kılmalarını, zekat vermelerini ve ahlâklarını güzelleştirmeye, nefislerini arındırmaya yönelik olarak çeşitli hayırlar işlemelerini emrediyor. Ve onlara güzel bir akibet vadediyor: "Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görür."

---

(1) Ayette sözü edilen "bırakma, ilişmeme" emri, yahudilere savaş açma emri ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ama bu emir müslümanlararası ilişkilerde yürürlüktedir.

SONUÇ

1- Yahudiler ve hıristiyanlar İslâm'ın hak din, müslümanların da hak üzere olduklarını bilirler. Ama bilgileri başlangıçta onları müslümanları kıskanmaya, sonra onlara düşman olmaya, ardından onları kafirleştirme çabası içine girmeye yöneltir. Ehl-i Kitab'ın bu iç buhranı, ruh sıkıntısı, günümüzde de geçerliliğini koruyan, onların değişmez özelliğidir.

2- Müslümanların cihad etmeye elverişli olmayan ortamlarda, cihada hazırlık yapmak için çabalamaları gerekir. Bu da ahlâkı ve ruhu güzelleştirme ve nefsi arındırma amacına yönelik olarak namaz kılma, zekat verme ve çeşitli hayırları işleme şeklinde olur; böyle yaptıkları zaman manevi ve bedensel güçlerini korurlar. Cihad izni çıktığı gün her bakımdan hazır olurlar.

3-Kulun niyetini ve amelini güzelleştirmesi için, Allah'ın kendisini gözettiği bilincine kavuşması gerekir.

وَقَالُوا لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَن كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ
تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ ۗ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١١١﴾ بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ
أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١١٢﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَىٰ عَلَىٰ شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَىٰ
لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَىٰ شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذَٰلِكَ قَالَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾

111- Dediler ki: "Yahudi veya hristiyan olmayan kimse kesin olarak cennete giremez." Bu, onların kendi kuruntularıdır. De ki: "Eğer doğru sözlüyseniz, kesin delilinizi getirin."

112- Hayır, kim iyilikte bulunarak kendisini Allah'a teslim ederse, artık onun Rabbi katında ecri vardır. Onlar için korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.

113- Yahudiler dediler ki: Hristiyanlar bir şey üzere değillerdir. Hristiyanlar da: Yahudiler bir şey üzere değillerdir.. dediler. Oysa, onlar kitabı okuyorlar. Bilmeyenler de, onların söylediklerinin benzerini söylemişlerdi. Artık Allah, kıyamet günü anlaşmazlığa düştükleri şey de aralarında hüküm verecektir.

SÖZLÜK

اَلْجَنَّةُ — Cennet. Nimetler yurdu. Darus-selam (barış yurdu) olarak da adlandırılır.

هُودًا — Yahudi ve tevbe eden demektir.

نَصَارَى — Hristiyan. Haçlılar. Hristiyanlar.

اَمَانِيُّهُمْ — Ümmiye kelimesinin çoğulu. Kendi kuruntuları. Kişinin başarı için hiç bir çaba göstermeden, kendi kendine kurduğu asılsız temenniler. Doğal olarak hiçbir başarı elde edemez.

اَلْبُرْهَانُ — Belge. Apaçık delil.

بَلَي — Evet. Bu uslup, genellikle olumsuz sorudan sonra kullanılan cevabı da olumlu olan bir kelimedir. Örneğin: Eleysallahu bi ahkemil hakimin "Allah hükmedenlerin hakimi değil midir?" Tin, 8) ayeti şu şekilde cevaplandırılır: Belâ. Yani: Evet, o hükme-denlerin hakimidir. "Yahudiler ve hristiyanlar, cennete ancak yahudi veya hristiyan olanların gireceklerini iddia edince yüce Allah: "Belâ," dedi. Yani: "Durum sizin sandığınız gibi değildir. Cennete yahudi veya hristiyan değil, bilakis muhsin (iyilik yapan) olarak özünü Allah'a teslim eden, yani inanan, inancının gereği salih amel işleyen, böylece ihsan mertebesine erişen kul girer.

لَيْسَتْ عَلَى شَيْءٍ — Hak dinden bir temel üzere değildirler.

يَتْلُونَ الْكِتَابَ — Kitabı okurlar. Tevrat ve İncil'i okurlar.

اَلَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Kendilerinden öncekiler. Bu ifade Arap müşriklerinin durumuna tıpatıp uyduğu gibi, onlardan önceki cahiliye toplumlarının da durumuna uyuyor.

AÇIKLAMA

Necran hristiyanlarının temsilcileri Rasûlüllah'la görüşmelerde bulunmak üzere Medine'ye geldiklerinde, Peygamber efendimizin (s.a.s.) mescidinde Yahudilerle karşılaştılar. Aralarındaki tarihsel düşmanlıktan dolayı tartıştılar. Yahudiler, cennete ancak yahudi olan bir kimsenin gireceği iddiasında bulundular. Buna karşılık hristiyanlar da, ancak hristiyan olan bir kimsenin girebileceğini ileri sürdüler. Yüce Allah onların bu iddiasını reddetti, iddialarının asılsızlığını yüzlerine vurdu ve ortaya attıkları iddiaları kanıtlayan belgeler getirmelerini istedi. Ama somut bir belge sunacak durumda değildiler. Ve sonunda yüce Allah, nefsini sağlam bir iman ve salih bir amelle arındıran kimsenin cennete gireceğini vurgulayarak şöyle buyurdu: "Hayır... Kim iyilikte bulunup kendisini Allah'a teslim ederse..." Ayette geçen vechehu ifadesinden maksat "kalbini ve bedenini"dir. İnsanın cennete girmesini sağlayan şey, inanma, inanmaya bağlı salih amel ve sonuçta ulaşılan ihsan mertebesidir.(1) İnanmanın ve buna bağlı olarak salih amel işlemenin ödülü cennettir. Artık bu dereceye ulaşan kimse korkmaz ve üzülmez.

111 ve 112. ayetlerin ifade ettikleri anlam budur.

113. ayette yahudilerin ve hristiyanların küfrü, birbirlerinin aleyhine tanıklık etmeleri suretiyle belgeleniyor. Yahudiler: Hristiyanlar hak dinden bir temele dayanmıyorlar, diyerek onları tekfir ediyorlar. Hristiyanlar da hem Tevrat'ı ve hem de İncil'i okudukları halde: Yahudiler hak dinden bir temele dayanmıyorlar, diyerek onları tekfir ediyorlar. Bu yüzden onların birbirlerini tekfir etmeleri hakkın ve doğrunun ifadesidir. Ardından Allah-u Teâlâ, ehl-i kitab oldukları halde yahudi ve hristiyanları pençesine alan küfür ve sapmanın daha önce cahil olan nice toplumu da helaka sürüklediğini haber veriyor. Sonunda Ulu Allah, kıyamet günü aralarında hükmedeceğini, küfür ve sapıklıklarını hakettikleri biçimde cezalandıracağını bildiriyor.

---

(1) İhsan mertebesi: Kulun her işinde Allah'ı görür gibi hareket etme özelliğidir.

SONUÇ

1- İnsanın mutluluğu veya bedbahtlığı hususunda kanbağının herhangi bir etkinliği yoktur. Cennete girmek suretiyle mutluluğa kavuşma nefsin iman ve salih amel aracılığı ile arındırılmasına; cehenneme girmek suretiyle bedbahtlığa mahkum olmak, Allah'a ortak koşmaya ve günah işlemeye bağlıdır. Yahudiliğe ve hristiyanlığa mensup olmak kişiye bir fayda sağlamaz. Asıl fayda sağlayan şey, Allah'ın lütuf ve rahmetinden sonra, şirkten ve günahlardan arınıp inanmak ve inancın gereği olan salih amelleri işlemektir.

2- Yahudiler ve hristiyanlar bile bile küfre girdikleri için, onların küfrü küfrün en kötüsüdür.

3- Gerçek müslümanlık üç temele dayanır: İman, İslâm ve İhsan... Ateşten kurtulup cennete kavuşmanın yolu budur.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ
أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا ۚ أُولَٰئِكَ مَا كَانَ
لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ ۚ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ
فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾

114- Allah'ın mescidlerinde O'nun isminin anılmasını engelleyen ve bunların yıkılmasına çaba harcayandan daha zalim kim olabilir? Bunların oralara korka korka girmeleri gerekir. Onlar için dünyada bir aşağılanma, ahirette büyük bir azap vardır.

115- Doğu da Allah'ındır Batı da. Her nereye dönerseniz Allah'ın yüzü orasıdır. Şüphesiz ki Allah, kuşatandır, bilendir.

SÖZLÜK

مَنْ اَظْلَمُ — Kim daha zalimdir? Bu ifadedeki soru, reddetmek ve olumsuzluk haline yöneliktir. Zulüm ise; mutlak olarak bir şeyi ait olmadığı yere koymak, demektir.

سَعَى فِي خَرَابِهَا — Gerçekten mescidlerin yıkımına çalışan veya içlerinde namaz kılınmasına engel olmak ve insanları oralara gitmekten alıkoymak suretiyle viraneye dönüşmelerine çalışan...

اَلْخِزْيُ — Zillet ve aşağılanma.

فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ — Allah'ın rızasını bulur. Allah oradadır. Çünkü Allah tüm yarattıklarını kuşatmış durumdadır. Kul nereye yönelirse yönelsin; ister doğu, ister batıya, ister kuzeye, ister güneye yönelsin orada Allah'ı bulacaktır. Çünkü tüm evren O'nun kontrolü altındadır. Nasıl olmasın ki, O, haber veriyor: "Kıyamet günü arz kabzasının içinde ve gökler dürülmüş halde sağındadır" diye. Allah'ın bilgisinin ulaşamadığı, O'nun kontrolünün kuşatamadığı ve gücünün egemenliği altına alamadığı hiç bir yer yoktur. Şu ifade de bu gerçeği pekiştirir niteliktedir: "Allah kuşatandır, bilendir." O'nun zatı, bilgisi, lütfu, bağışı ve keremi herşeyi kuşatmıştır. Herşeyi kuşattığı için de her şeyi kesinlikle bilir.

AÇIKLAMA

114. ayette yüce Allah, mescidlerde Allah'a kulluk eden insanların bu eylemlerine engel olan kimselerden daha zalim birinin bulunamayacağını bildiriyor. Çünkü ibadet hayatın varoluş sebebidir. Bu yüzden ibadete engel olan kimse, bütün hayatı bozup işlevsiz hale getirmiş gibi olur. Aynı zamanda Allah (c.c.), gerek Hz. Peygamberi (s.a.s.) ve arkadaşlarını Mescid-i haram'dan alıkoyan Kureyş müşrikleri olsun, gerek Kudüs kentindeki Mescid-i Aksayı yıkan Roma kralı Platiyus olsun ve gerekse bu tür bir eylemi yapan ya da yapacak olan başkaları olsun, bu tür bir zulme adı karışanları, insanı ürperten bir ifadeyle tehdit ediyor. Bu konuda Ulu Allah, onlar ancak oralara korkarak girebilirler, buyuruyor ve müslümanlara, kafirler teslim oluncaya ya da güçleri kırılıp zillet ve aşağılanma nitelikli bir hayat düzeyine mahkum oluncaya kadar cihad etmelerini, savaşmalarını emrediyor.

115. ayette Allah-u Teâlâ, Kudüs'ten Kâbe'ye dönüş olarak gerçekleşen kıble değişikliğine eleştiri yönelten yahudilere cevap veriyor. Kıbleyi bilmeyenin veya yönünü kestiremeyenin namazının geçerli olduğunu belirterek, doğunun da batının da yaratılış, mülkiyet ve tasarruf olarak kendisinin olduğunu vurguluyor. Nereyi dilerse kullarını o tarafa yöneltir. Doğuya, batıya, güneye veya kuzeye yönelmelerini sağlar. Bu kararına itiraz edilemez. İnkâr edilemez. Allah tüm evreni kuşatmıştır. Kul namazında her nereye yönelse, Allah'a yönelmiş olur. Şu kadarı var ki yüce Allah ilke olarak insanların namazda Kâbe'ye yönelmelerini emretmiştir. Bunun için, Kâbe'nin yönünü bilen bir müslümanın namazda başka tarafa dönmesi caiz değildir.

SONUÇ

1- Herhangi taciz edici bir hareketle veya bozguncu bir tutumla mescidlere karşı tavır takınanların bu davranışı ağır bir suçtur.

2- Mescidleri kâfirlerin girişlerine karşı korumak bir zorunluluktur. Ancak müslümanların izni dahilinde, küçük düşürülmüş zeliller olarak mescidlere girebilirler.

3- Yolculuk esnasında, binek sırtında kıbleye veya başka bir tarafa yönelerek nafile namaz kılmak sahihtir.(1)

4- Namazda kıbleye yönelmek farzdır. Fakat çaresizlik durumunda bu farziyet düşer.(2)

5- Yüce Allah'ın tüm evreni kudret ve ilim olarak kuşattığını bilmek gerekir. Evrende olup biten hiç bir şey O'na gizli kalmaz. Hiçbir şey O'nu zor durumda bırakamaz.

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ ۖ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾ بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

(1) İbn-i Ömer'den gelen bir rivayete göre, Rasûlüllah efendimiz (s.a.s.) seferde binek sırtında kıbleye veya başka bir tarafa yönelerek nafile namaz kılardı.
(2) Hastalık, korkmak, savaşmak, kaçmak veya bilmemek gibi.

وَإِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا ٱللَّهُ أَوْ تَأْتِينَآ ءَايَةٌ ۗ كَذَٰلِكَ
قَالَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ ۘ تَشَٰبَهَتْ قُلُوبُهُمْ ۗ
قَدْ بَيَّنَّا ٱلْءَايَٰتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ
بِٱلْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۖ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ أَصْحَٰبِ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾

116- Dediler ki: Allah oğul edindi. O, bu yakıştırmadan yücedir. Hayır, göklerde ve yerde her ne varsa O'nundur. Tümü O'na gönülden boyun eğmişlerdir.

117- Gökleri ve yeri bir örnek edinmeksizin yaratandır. O, bir işin olmasına karar verirse, ona yalnızca "ol" der, o da hemen oluverir.

118- Bilgisizler dediler ki: Allah bizimle konuşmalı veya bize bir ayet gelmeli değil miydi? Onlardan öncekiler de onların bu söylediklerini söylemişlerdi. Kalpleri birbirine benzedi. Biz, kesin bilgiyle inanan bir topluluğa ayetleri apaçık gösterdik.

119- Şüphesiz biz seni bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak, hak ile gönderdik. Sen cehennem halkından sorumlu tutulmayacaksın.

SÖZLÜK

سُبْحَانَهُ — Tenzih ederim. Her türlü noksanlıktan, bu arada evlat edinmekten münezzehtir, yücedir.

قَانِتُونَ — İtaat eden. Ona boyun eğerler, itaat ederler. Tüm hareketleri O'nun belirlediği kader uyarıncadır. Hareketleri üzerinde O'nun hükümleri geçerlidir.

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ — Gökleri yaratan. Daha önce oluşmuş bir örneği olmaksızın yaratandır, var edendir.

قَضَى أَمْرًا — Hüküm verdi. Var olmasına hükmedince.

وَ تَاْتِينَا اٰيَةٌ — Veya bir ayet getirirsek. Hz. Musa'nın ve İsa'nın asa ve ölüleri diriltme mucizeleri gibi.

وَ لاَ تُسْأَلُ — Sen sorulmazsın. Onlardan sorumlu değilsin. Bir başka okunuşta da, sen sormazsın. sen onların hallerini sormazsın, şeklindedir. Yani sen cehennem ehlinden sorumlu tutulmasın demektir.

اَلْجَحِيمُ — Cehennem. Ateşin aşağı tabakalarından biri. Azabı en ağır olanı.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, ehl-i kitap ve müşrik kâfirlerin boş ve anlamsız inançlarını teker teker sıralayarak bunlara uygun olan cevapları veriyor. Bu inançların düzmeceliklerini ve saçmalıklarını nihai olarak gözler önüne seriyor.

116. ve 117. ayetlerde Allah, ehl-i kitabın ve müşriklerin: "Allah çocuk edindi" şeklindeki sözlerini hatırlatıyor. Bilindiği gibi yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur", hristiyanlar da: "Mesih Allah'ın oğludur" diyorlardı. Bir kısım arap müşrikleri de: "Melekler Allah'ın kızlarıdır" iddiasını ileri sürüyorlardı. Yüce Allah önce onların: "Allah çocuk edindi" sözlerini hatırlatıyor, sonra zatını bu boş sözden ve bu asılsız iftiradan tenzih ediyor. Bu arada sözkonusu iddianın saçmalığını ortaya koyan akli ve mantıkî delilleri sergiliyor.

Evvelâ: Göklerin ve yerin Allah'ın mülkü oluşu, her ikisinde yer alan canlı-cansız tüm varlıkların O'nun hükmüne, tasarrufuna ve planlamasına boyun eğiyor oluşu, aklen O'nun evlat edinmiş olmasını imkânsız kılıyor.

İkincisi: Allah'ın sonsuz gücü, gökleri ve yeri daha önce oluşmuş bir örnek olmaksızın yaratmasında ve bir şeye "ol" deyip onun da hemen oluvermesinde kendini göstermiştir. Bu ise, O'nun bir evlada muhtaç olması varsayımı ile çelişen bir gerçektir. O, herşeyin sahibidir; her şeyin Rabbidir.

118. ayette ise, Allah-u Teâlâ cahil müşriklerin bilinçsizce ağızlarında geveledikleri şu söze cevap veriyor: "Allah bizimle konuşmalı veya bize bir ayet göndermeli değil miydi?" Bu öneride bulunurlarken güya amaçları inanmak ve Allah'ın birliğini tasdik etmekti. Yüce Allah bu münasebetle, benzeri bir talebin, daha önce yaşamış bir topluluk tarafından dile getirildiğini, bu benzerliğin kalplerinin karanlık ve tersyüzlükte boğulma hususundaki benzeşmelerinden kaynaklandığını vurguluyor. Nitekim, bundan çok önceleri yahudiler Musa'ya: "Bize Allah'ı apaçık göster" demişlerdi. Oysa Allah'ın on-

lara görünmesi ve onlarla konuşması bu imtihan ve yükümlülük yurdunda mümkün değildi. Bu yüzden Allah onlardan önce ve sonra hiç kimsenin bu yöndeki isteğine olumlu karşılık vermemiştir. Ayetlere gelince, Allah-u Teâlâ'nın indirip açıkladığı kitabındaki ayetler, Allah'a inanmanın gerekliliğini, O'na kulluk etmenin zorunluluğunu ve bu noktada O'na hiç kimseyi ortak koşmamanın kaçınılmazlığını, ayrıca Peygamberinin ve sunduğu mesajın doğruluğunu, ona inanıp uymanın vazgeçilmezliğini ortaya koyan açık belgelerdir. Bu yüzden onların talep ettikleri maddi mucizelere gerek bile yoktur. Ne var ki, Kur'an'ın inişine tanık olan bu inatçı topluluk, Kur'an'da yer alan yol gösterici ayetlere inanmıyordu. Çünkü yakini bilgiden yoksundular. Yakini bir inanca sahip olanlar ayetlerden yararlanabilirken, yüreklerini kuşku kemiren ve gerçekleri yalanlayan kimseler yararlanamazlar.

119. ayette Allah-u Teâlâ, müşriklerin mucize istemelerinden dolayı üzülen Peygamber Efendimizin (s.a.s.) üzüntüsünü hafifletmek amacıyla, onun hiç kimseyi hidayete erdirmekle yükümlü olmadığını, bir başkasını inançlı kılmanın onun yetkisinde olmadığını ve kıyamette ateşe girecek olan insanların bu durumundan sorumlu tutulmayacağını bildiriyor. Çünkü onun görevi müjdeleme ve uyarma ile sınırlıdır. İnanıp salih amel işleyenleri cennetle, büyük ödülle ve ateşten kurtulmakla müjdelemek, inkâr eden ve buna bağlı olarak da kötü ameller işleyenleri de ateşe atılmak ve kesintisiz azaba uğramakla uyarmak onun temel görevidir.

SONUÇ

1- İlahi vahiyden kaynaklanan bir delil olmaksızın herhangi bir şeyi Allah'a nisbet etmek haramdır. Çünkü Allah-u Teâlâ kendisine evlad nisbet edilmesini reddetmiş ve bu tür bir yakıştırmada bulunan ehl-i kitap ve müşrikleri kınamıştır.

2- Şeytanın çağrısına olumlu karşılık verip ona itaat ettikleri için her zaman ve her mekandaki kafirlerin kalpleri birbirine benzer.

3- Ancak akılları sağlam ve kalpleri sağlıklı kesin inanca sahip kimseler ayetlerden yararlanır.

4- Bir mü'minin görevi insanları Allah'a kulluk etmeğe davettir. İnsanları doğru yola iletmekse onun yetkisinde değildir Çünkü insanları doğru yola iletmek Allah'ın yetkisindedir. Davet ise, insanın gücü dahilindedir ve insan bununla yükümlüdür.

وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ ۗ قُلْ إِنَّ
هُدَى اللَّهِ هُوَ الْهُدَىٰ ۗ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ ۙ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ
يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ ۚ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾

120- Sen onların dinlerine uymadıkça, yahudi ve hristiyanlar senden kesinlikle hoşnut olacak değillerdir. De ki: Şüphesiz doğru yol, Allah'ın gösterdiği yoldur. "Eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı.

121- Kendilerine verdiğimiz kitabı gereği gibi okuyanlar, işte ona iman edenler bunlardır. Kim de onu inkar ederse, artık onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

SÖZLÜK

مِلَّتَهُمْ — Yahudi ve hıristiyanların mensup oldukları dinleri.

قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ هُدَى اللَّهِ — De ki: Gerçek hidayet Allah'ın verdiği hidayettir. Hidayet, doğru yol, hakkında kitap inen ve Peygamber gönderilen İslâm'dır. Yahudi ve hristiyanların uydurdukları yahudilik ve hristiyanlık değil.

مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ — Ne bir dost ne de bir yardımcı vardır. Veli, seni dost edinen, senin işlerinde senin için yeterli olan kimsedir. Nesir ise, sana yardım eden ve sana ilişmekte olan eziyeti ortadan kaldıran kimseye denir.

يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ — Onu hakkıyla okurlar.(1) Kelimelerin yerlerini değiştir-mezler,

(1) Bunlar Efendimizin (s.a.s.) ashabı ve onları güzellikle izleyen kimselerdir. Kur'an'da bir rahmet ayetine rastladıklarında onu Allah'tan isterlerdi. Bir azap ayetiyle karşılaştıklarında ise, hemen Allah'a sığınırlardı.

Hz. Muhammed'in niteliklerine ve başka mevzulara ilişkin gerçekleri gizlemeye kalkışmazlar.

أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

İşte onlar gerçekten kaybedenlerdir. Burada kastedilenler ehl-i kitap kâfirleridir. Hüsran ise, dünya ve ahiret ziyanıdır.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı yine ehl-i kitap etrafında dönüyor; çarpıklıklarını gözler önüne seriyor ve eğer doğru yolu istiyorlarsa Allah'ın çağrısına olumlu karşılık vermeleri tavsiye ediliyor.

120. ayette Allah-u Teâla, Peygamberine ve dolayısiyle ümmetine ehl-i kitabın bir özelliğini haber veriyor. Şöyle ki: Yahudiler ve hıristiyanlar kendilerinin batıl dinleri olan yahudilik ve hristiyanlığa uymadıkça ondan (Peygamberimiz ve müslümanlardan) hoşnut olmayacaklardır. Bu, aynı zamanda onlara uymayı yasaklayan bir ifadedir. Sonra Peygamberine: Doğru yolun Allah'ın dini olan İslâm olduğunu, hevaperestlerin ve maddeperestlerin uydurdukları yahudilik ve hristiyanlık olmadığını, bildirmesi buyruğunu veriyor.

Daha sonra, kendilerine ilim gelmişken ve İslâm nimeti tamamlanmışken Peygamberinin şahsında Peygamberin ve ümmetini yahudi ve hristiyanlara uymamaları hususunda uyarıyor ve şöyle buyuruyor: "Eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, senin için Allah'tan ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı!" yoktur.

121. ayette Allah-u Teâlâ, kendilerine Tevrat ve İncil verilenlerden bazılarının Kitabı gereği gibi okuduklarını, onu tahrif etmediklerini, içeriğini gizlemediklerini ve bunların kitaba gerçekten inandıklarını haber veriyor. Fakat Allah'ın kelâmını tahrif edenler, içinde Peygamber Efendimizin sıfatları bulunan bilgileri gizleyenler, ona inanmazlar. Bu durumdan da sadece kendileri zarar görür. Kitap ehline mensup olup da kitabını gereği gibi okuyan kimse gelecekte, ümmi Peygamber olan Hz. Muhammed'e de inanacak ve kesinlikle onun dinine girecektir.

SONUÇ

1- Bir müslüman İslâm'ı inkâr edip batıl dinlerine uymadıkça yahudi ve hristiyanların hoşnutluğunu kazanamaz. Bu ise, bir müslüman için olacak şey değildir. Bu yüzden yahudi ve hristiyanların hoşnutluğunu talep etmek kesin-

likle haramdır, asla helal değildir.

2- İslâm'dan başka hak din yoktur. Bu yüzden başka dinlere bir kez olsun bile dönüp bakmamak, iltifat etmemek gerekir.

3- Batıl yollarına uymak suretiyle yahudi ve hristiyanları dost edinen bir kimse Allah'ın dostluğunu kaybeder, O'nun yardımından yoksun kalır.

4- Allah'ın kitabını gereği gibi okumak suretiyle doğru yola ulaşmanın yolu: Kitabı düzgün okumak, yol göstericiliği üzerinde durup düşünmek, muhkem ve müteşabih ayetlerinin tümüne eksiksiz inanmak, helal kıldığını helal, haram kıldığını da haram bilmek ve harflerini eksiksiz telafuz etmek ve bunun gibi, öngördüğü hadleri de eksiksiz ikame etmektir.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ
نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ
يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾

122- Ey İsrailoğulları, size bağışladığım nimetimi ve sizi alemlere üstün kıldığımı hatırlayın!

123- Ve hiç kimsenin hiç kimse adına bir şey ödeyemeyeceği, hiç kimseden fidye alınmayacağı ve hiç kimsenin şefaatinin kabul edilmeyeceği ve yardım görülmeyeceği bir günden sakının!

SÖZLÜK

إِسْرَائِيلَ	Hz. Yakub b. İshak b. İbrahim'in lâkabı (Selâm üzerlerine olsun).
بَنُو إِسْرَائِيلَ	İsrailoğulları. Yahudiler.
الْعَالَمِينَ	Âlemler. Genel olarak onların döneminde yaşayan tüm insanlar.

لَا تَجْزِى İhtiyacını gidermez. Bir yarar sağlamaz.
اَلْعَدْلُ Fidye.
شَفَاعَةٌ Birinin aracılığı. Şefaat.

AÇIKLAMA

Rahman olan Allah yahudilere öğüt veriyor ve onlara en onurlu sıfatlarıyla hitabediyor. Kendilerine yönelik sayısız nimetlerini hatırlamalarını emrediyor. Bu arada, egemenlikleri döneminde tüm aleme üstün kılması olarak ortaya çıkan büyük lütfunu anmalarını istiyor. Kuşkusuz nimetleri anmaktan maksat, nimetleri verene şükretmektir. Şu halde yüce Allah aslında onları kendisine şükretmeğe davet ediyor. Bu da ancak kendisine ve elçisine inanmakla ve Onun tebliğ ettiği hak dine, yani İslâm'a girmekle mümkün olur...

Bu münasebetle ahiret azabından sakınmalarını da emrediyor. Ki o gün bir nefis bir başka nefse herhangi bir yarar sağlayamayacak, kimseden fidye kabul edilmeyecek ve kimsenin kimseye şefaati bir fayda vermeyecektir. Burada kastedilen kafir ve müşrik kimsedir. O gün kâfir veya müşrik şefaatin kapsamına giremeyecektir. Onlara yardım edecek kimse bulunmayacak, azabı savacak bir dostları olmayacaktır. Çünkü kıyamet gününün azabından sakınmak, ancak Allah'a ve Elçisine inanmak, buna bağlı olarak salih amel işlemekle mümkün olur. Kuşkusuz bundan önce de küfür ve günahlardan arınmak bir ön koşuldur.

SONUÇ

1- Allah'ın kuluna bahşettiği nimeti anmak, böylece bunu Allah'a şükretmeğe yönelik içten gelen manevi bir etken olarak değerlendirmek gerekir. Çünkü anmanın amacı şükür görevini yerine getirmektir.

2- Şirk ve isyandan kurtulduktan sonra iman ve salih amel aracılığı ile kıyamet azabından korunmak bir zorunluluktur.

3- Kıyamet günü azabtan kurtulmak için fidye vermek mümkün değildir. Şirk üzere ölen bir kimse için, ateşten çıkarmak veya azabını hafifletmek amacı ile bir şefaatçinin şefaat etmesi imkânsızdır.

وَإِذِ ابْتَلَىٰٓ إِبْرَٰهِيمَ رَبُّهُۥ بِكَلِمَٰتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّى
جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۖ قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِى ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى
ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٢٤﴾

124- Hani Rabbi, İbrahim'i birtakım kelimelerle denemişti. O da istenenleri tam olarak yerine getirmişti. Allah ona: "Seni şüphesiz insanlara imam kılacağım." dedi. İbrahim: "Ya soyumdan olanlar?" deyince, Allah: "Zalimler benim ahdime erişemez!" dedi.

SÖZLÜK

ابْتَلَاَ	İmtihan etti. Yükümlülükler emrederek onu denedi.
بِكَلِمَات	Kelimelerle. Emir ve yasaklar içeren sözler.
أَتَمَّهُنَّ	Tamamladı. En kusursuz biçimde ve eksiksiz olarak yerine getirdi, uygulamaya geçirdi.
اِمَامًا	İmam. Hayırda ve erdemde uyulan önder.
اَلظَّالِمِينَ	Zalimler. Kâfirler. Müşrikler. İnsanlara haksızlık eden fasıklar.

AÇIKLAMA

Peygamber efendimizin (s.a.s.) yahudi ve hristiyanlarla, bundan önce de müşriklerle giriştiği bu uzun tartışmadan sonra Allah-u Teâlâ, Efendimize (s.a.s.), peygamberi ve dostu İbrahim'i yükümlü kıldığı bir takım emir ve yasaklarla sınadığını hatırlamasını emrediyor. Allah dostu İbrahim bu sınamayı en iyi bir şekilde geçirmiş, bunun üzerine yüce Allah onu en büyük nimetle ödüllendirmişti: Onu insanlara önder kılmıştı. Hz. İbrahim'in (a.s.) üstlendiği bu sınanma amaçlı yükümlülükleri şöylece sıralayabiliriz: Putçuların karşısına dikilmesi. Putlarını parçalaması. Ardından puta tapıcıların yurdundan hicret etmesi. Oğlu İsmail'i Allah'a kurban etmesinin kendisine ilham edilmesi. Kabe'yi bina etmesi. Ardından haccedip insanları hacca çağırması... Hz. İbra-

him'in eksiksiz olarak tamamladığı bu yükümlülükler, onu tüm insanlara önder olma liyakatına ulaştırmıştı. Aslında bu olay, hem arap müşriklerine, hem yahudilere ve hem de hristiyanlara vurulmuş bir darbedir. Çünkü onların herbiri kendisinin Hz. İbrahim'e bağlı olduğunu, onun milletine tâbi olduğunu iddia ediyordu. Halbuki burada nitelikleri anlatılan Hz. İbrahim muvahhiddir, onlarsa müşrik. Hz. İbrahim adil, onlarsa zalim. O, ilahi vahye uyan bir kimsedir, ama kendileri ise, hem Hz. İbrahim'i ve hem de arkadaşını inkar ediyorlar. Bu arada ayet-i kerimede, Hz. İbrahim'in, imamlığın soyundan olan kimselerde olmasını istediği dile getiriliyor. Ki bu, normal bir istektir. Nitekim Allah-u Teâlâ da, onun arzusu doğrultusunda, insanlığın önderliğini onun soyuna bahşetmiştir. Bu arada zalimleri sözkonusu nimetin kapsamına almadığını vurgulamıştır. Çünkü zalimler önderliğe layık değildirler. Önderlik ancak hayır, adalet ve merhamet ehline bahşedilir. Taş kalpli zorbalar, azgın zalimler insanlığın önderi olamazlar.

SONUÇ

1- Önderlik (imamet) ancak kesin bir inançla, doğru yolu bulanların hareket tarzlarını izlemede sabırlı olmakla elde edilen bir lütuftur.

2- Yerine geçecek olana işarette bulunmak meşrudur. Ancak işaret edilen kimse iman, ilim, amel, adalet ve sabır nitelikleri bakımından ileri noktada bulunmalıdır.

3- Şeriatın öngördüğü yükümlülükleri söz ve fiil olarak yerine getirmek, kişiyi insanlığa önder olma liyakatine eriştirir.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَ
اتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾
وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَٰذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ

مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ
فَاُمَتِّعُهٗ قَلِيْلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهٗۤ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿١٢٦﴾

125- Hani Kâbe'yi insanlar için bir toplanma ve güvenlik yeri kılmıştık. İbrahim'in makamını namaz yeri edinin. İbrahim ve İsmail'e de:"Evimi, tavaf edenler, itikafa çekilenler ve rüku ve secde edenler için temizleyin." diye ahit verdik.

126- Hani İbrahim: "Rabbim, bu şehri bir güvenlik yeri kıl ve halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları ürünlerle rızıklandır." demişti de, Allah: "İnkar edeni de az bir süre yararlandırır, sonra onu ateşin azabına uğratırım; ne kötü bir dönüştür o!" demişti.

SÖZLÜK

اَلْبَيْتُ	Kabe. Mekke-i Mükerreme'deki dokunulmaz ev.
مَثَابَةً	Toplanılan yer. Umre ve hacc edenlerin toplanma yeri.
اَمْنًا	Güvenilir yer. Giren herkesin kendini güvenli hissettiği belde.
مَقَامِ اِبْرَاهِيمَ	Makam-ı İbrahim. Hz. İbrahim'in Kabe'yi bina ettiği sırada, duvarları yükseltmek için üzerine çıkıp çalıştığı büyük taş. Bu yüzden o taşa "İbrahim'in makamı" denilmiştir.
مُصَلًّى	Namazgah. İçinde, yanında veya karşısında namaz kılınan yer.
عَهِدْنَا	Tavsiye ettik. Emrettik.
تَطْهِيرَ الْبَيْتِ	Evin temizlenmesi. Maddi kirlerin yanısıra, şirk, bidat ve bozgunculuk unsurları gibi manevi pisliklerden arındırılması.
اَضْطَرُّهٗ	Zorladı. Onu zorla azaba sürüklerim.

AÇIKLAMA

Sûrenin akışı bu iki ayette de müşriklere ve ehl-i kitaba, peygamberlerin atası ve muvahhidlerin önderi İbrahim (a.s.)'ı hatırlatıyor. Onun güzel ve övgüye değer eserlerini, göz kamaştırıcı imani tavırlarını sergiliyor; ki, kendi-

lerini bir yalan ve iftira eseri olarak Hz. İbrahim'e bağlı gibi gösteren ehl-i kitap kâfirlerinin ve müşriklerin iddialarının asılsızlığı ortaya çıksın. Çünkü Hz. İbrahim muvahhid, onlar müşrik; o mü'min, onlarsa kâfirdirler. Bu bakımdan Allah-u Teâlâ, Peygamberine şöyle emrediyor: Onlara Kâbe'yi nasıl bir toplanma yeri kıldığımızı hatırlat.(1) Umre ve hac niyetiyle her zaman oraya akın edip toplanırlar. Orayı güvenli bir mekan kılışımızı da hatırlat. Oraya giren kimsenin canı, malı ve namusu güvenliktedir. Ve Kâbe'ye hac veya umre niyetiyle gelenlere dedik ki: Makam-ı İbrahim'i namazgâh edinin. Bu yüzden Kâbe'yi tavaf eden bir kimsenin makam-ı İbrahim'in arkasında iki rek'ât namaz kılması sünnettir. Nitekim daha önce İbrahim'e ve oğlu İsmail'e Kabe'yi gerek putlar ve Allah'tan başkasına kulluk etme gibi manevi kirlerden ve gerekse kan ve bevl gibi maddi pisliklerden arındırmalarını tavsiye etmiştik. Ki, Kabe'yi tavaf edenler, itikafa çekilenler ve namaz kılanlar bu ibadetleri yerine getirme imkanını bulabilsinler; hiç bir eziyetle ve sıkıntıyla karşılaşmasınlar. Bu, 125. ayetin içerdiği anlamdır.

126.ayetin içeriği şöyledir: Yüce Allah bu ayette elçisine, (Hz. Muhammed'e) Hz. İbrahim'in duasını anmasını emrediyor. Bir zaman Hz. İbrahim, Rabbine Mekke'yi güvenli bir belde kılması, oraya girenin canının, malının ve namusunun güvenlikte olması, orada oturanları çeşitli ürünlerle rızıklandırması için dua etmişti. Yüce Allah Hz. İbrahim'in bu duasını kabul etmişti. Kâfirler de dünya hayatında rızıktan yoksun bırakılmazlar. Fakat ahiret yurdunda cennetten yoksun kalırlar. Orada Allah (c.c.) onları korkunç cehennem azabına garkeder. Sonunda dönecekleri bu ateşten barınak ne kötü bir dönüş yeridir!

SONUÇ

1- Yüce Allah'ın Kâbe'yi insanlar için bir toplanma yeri ve güvenli bölge kılması, tüm mü'minler açısından O'na hamdetmeyi gerektiren bir lütuftur.

2- Beyti tavaf eden bir kimsenin Makam-i İbrahim'in arkasında iki rek'ât namaz kılması sünnettir.

3- Kâbe'yi ve Mescid-i Haram'ı, orada tavaf edenlere, itikafa çekilenlere, kıyam edenlere, rüku ve secde edenlere dokunacak her türlü zarara karşı ko-

(1) Peygamberimiz (s.a.v.), Hz. Musa, Hz. Hud ve diğer nebi ve rasûllerin Kâbe'yi tavaf ettiklerini haber veriyor.

rumak vaciptir.

4- Hz. İbrahim Mekke halkı için Allah'tan bereket dilemiştir. Yüce Allah da onun bu duasını kabul buyurmuştur. O'na sonsuz hamdu senalar olsun.

5- Kâfir kimse küfründen dolayı rızıktan yoksun bırakılmaz. Fakat müslümanlara karşı savaşması başka. Bu durumda öldürülür ya da müslüman olmakla kurtulur.

6- Kâfir olarak ölenin dönüş yeri kaçınılmaz olarak ateştir. Kâfirin Mescid-i Haram civarında ölmesi ona bir yarar sağlamaz.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِيمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ
وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَآ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَٱبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِّنْهُمْ
يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ
إِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٢٩﴾

127- İbrahim, İsmail'le birlikte evin (Kâbe'nin) duvarlarını yükselttiğinde, ikisi şöyle dua etmişlerdi: Rabbimiz bizden bunu kabul et, şüphesiz, sen işiten ve bilensin.

128- Rabbimiz, ikimizi sana teslim olmuş kıl, ve soyumuzdan sana teslim olmuş bir ümmet ver. Bize ibadet usûllerini göster ve tevbemizi kabul et. Şüphesiz, sen tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin.

129- Rabbimiz, içlerinden onlara bir elçi gönder, onlara ayetlerini okusun. Kitabı ve hikmeti öğretsin ve onları arındırsın.

Şüphesiz sen güçlü ve üstün olansın, hüküm ve hikmet sahibisin.

SÖZLÜK

وَ اِذْ	O zaman. Geçmiş zaman zarfıdır. Burada cümlenin bir kısmı açıktan yazılmamıştır. Takdiri şöyledir: Şu; şu zamanı hatırla...
اَلْقَوَاعِدُ	(Kaide)nin çoğulu. Temel üzerine dikilen sütun, duvar v.s.
اَلْبَيْتَ	Ev. Kâbe (Allah O'nu korusun ve arındırsın).
اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ	Sen işiten ve bilensin. Bu cümle bir aracıdır. Hz. İbrahim ve oğlu dualarının kabulü için buna tevessül ediyorlar.
مُسْلِمَيْنِ	Müslümanlar. Sana uyan, emir ve yasakların karşısında boyun eğen, hükümlerine razı olan ve sana ibadet eden kimselerden kıl.
أَرِنَا مَنَاسِكَنَا	Bize Hac yapılacak yerleri göster. Sana yönelik kulluğumuzun ifadesi olan evini nasıl tavaf edeceğimizi, nasıl hacc edeceğimizi bize göster.
تُبْ عَلَيْنَا	Tevbemizi kabul et. Ayağımız kaydığı zaman tevbe etmemizi sağla ve tevbemizi kabul buyur.
وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا	Onlardan peygamber gönder. Yüce Allah onların bu dualarını kabul buyurmuştur. Hz. Muhammed (s.a.s.) onların gönderilmesini taleb ettikleri elçidir.
اَلْكِتَابَ	Kitap. Kur'an-ı Kerim.
اَلْحِكْمَةَ	Hikmet, bilgi, Sünnet, şeriatın sırları ve her işte doğruyu bulma becerisi.
يُزَكِّيهِمْ	Onları arındırır. Ruhlarını arındırır, akıllarını kemale ulaştırır, öğrettiği kitab ve hikmet, gösterdiği ibadet şekilleriyle ahlaklarını güzelleştirir.
اَلْعَزِيزُ الْحَكِيمُ	Aziz ve hâkim. Aziz; yenilmez üstün demektir. Hakim ise; işlerinde ve yönetiminde herşeyi hakettiği yere koyan, her yaptığı yerinde olan, demektir.

AÇIKLAMA

Surenin akışı, üstün bir kişiliğe sahip, iman ve itaatin gözkamaştırıcı zirvesine ulaşmış, hayır ve rahmeti büyük bir arzuyla isteyen Hz. İbrahim'in (a.s.) niteliklerini ve tarihe mal olmuş işlerini sunmaya devam ediyor. Her üç ayette de, Kâbe'nin duvarlarını yükseltirken, Allah'ın isim ve sıfatlarını ("Sen işitensin, bilensin..." deyip aracı ederek, amellerini kabul etmesi için O'na dua eden Hz. İbrahim ve İsmail'den söz ediliyor.

Aynı şekilde Allah'tan kendilerini O'na teslim olanlardan kılmasını ve yine kendilerinden sonra gelecek soylarından da kendisine teslim olmuş, iman etmiş, kendisini bir ve ortaksız bilmiş, emir ve yasaklarına boyun eğen itaatkâr bir ümmet meydana getirmesini istiyorlar. Bilerek, bir bilgiye dayanarak Kâbe'yi ziyaret etmek için nasıl hacc edeceklerini kendilerine öğretmesini ve tevbelerini kabul buyurmasını talep ediyorlar. Yine soylarının içinden onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, kitab ve hikmeti öğreten, iman ve salih amel ile onları arındıran, dostluğu güzel, ahlakî yapısı göz kamaştırıcı bir elçi göndermesini istiyorlar.

Yüce Allah onların bu dualarını kabul ederek soylarının içinden, İsmail'in evladından, müslümanların önderini, ümmetin muhteşem kumandanı, efendimiz, peygamberimiz Hz. Muhammed'i (s.a.s.) kendilerine peygamber olarak göndermiştir. Nitekim Rasulüllah Efendimiz (s.a.s.) bu olayı şu sözleriyle teyid ediyor: "Ben atam İbrahim'in duası ve İsa'nın müjdesiyim". (Allah'ın selâmı üzerlerine olsun.)

SONUÇ

1- Mescidleri bina etmede severek çalışıp katkıda bulunmak çok faziletli bir ameldir.

2- Dininin gereklerini bilinçli olarak yerine getiren mü'min, bir hayır işlediği zaman bunun Allah tarafından kabul edilmeyebileceği endişesini taşır. Bu yüzden amelinin kabul edilmesi için Allah'a yalvarır. İsim ve sıfatlarını aracı eder.

3- Ölene kadar kendi ve soyu için Allah'tan bir şeyler dilemek meşrudur.

4- Haccetmek veya umre yapmak isteyen birinin hac ve umreye özgü ibadet usûllerini öğrenmesi vaciptir.

5- İman ve salih amel ile nefsin arınmasını, ilim ve hikmetle de ahlâkın

güzelliklerle bezenmesini istemek vaciptir.

6- Duaların kabulü için Allah'tan istekte bulunmada aracıya başvurmak meşrudur. Ele almakta olduğumuz bu üç ayette Hz. İbrahim ve İsmail aşağıdaki cümleleri aracı etmişlerdir:

a) Şüphesiz sen, işiten ve bilensin.

b) Şüphesiz sen, tevbeleri kabul eden ve esirgeyensin.

c) Şüphesiz sen, güçlü ve üstün olansın; hüküm ve hikmet sahibisin.

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرٰهِيمَ
إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ
فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ
قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٣١﴾ وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ
وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ
إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٢﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ
الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ
إِلٰهَكَ وَإِلٰهَ آبَائِكَ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ وَإِسْحٰقَ إِلٰهًا وَاحِدًا
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾

130- Kendi nefsini aşağılık kılandan başka, İbrahim'in dininden kim yüz çevirir? Andolsun, biz onu dünyada seçtik; gerçek-

ten ahirette de o salihlerdendir.

131- Rabbi ona: "Teslim ol!" dediğinde, o: "Âlemlerin Rabbine teslim oldum" demiştir.

132- Bunu İbrahim, oğullarına vasiyet etti. Yakup da: "Oğullarım, şüphesiz Allah sizlere bu dini seçti, siz de ancak müslüman olarak can verin!" diye vasiyette bulundu.

133- Yoksa siz, Yakub'un ölüm anında, orada şahitler miydiniz? O, oğullarına: "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" dediğinde, onlar: "Senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek bir ilaha ibadet edeceğiz; bizler O'na teslim olduk!" dediler.

134- Onlar bir ümmetti: gelip-geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız sizedir. Siz onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz.

SÖZLÜK

مَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ — Kim İbrahim'in dininden yüz çevirirse. Bir şeyden yüz çevirmek: Onu sevmemek, onu istemekten vazgeçmek demektir. "İbrahim'in dini" ise, Allah'ın kulları için yasalaştırdığı ilkeler doğrultusunda O'na ibadet etme esasına dayanır.

إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ — Ancak kim kendi nefsini kötülüklere sokarsa. İslâm dininin bir diğer niteliği olan "İbrahim'in milleti"nden, ancak nefsinin değerini bilmeyen, dolayısıyle onu alçaltan, onur, kemal ve mutluluk yolu olan İslâm'ı terketmek suretiyle kendini bayağılaştıran cahil kul yüz çevirir.

اصْطَفَيْنَاهُ — Onu biz seçtik. Elçiliğimiz için, bildirimizin açıklanıp anlatılması görevi için onu seçtik. Bundan dolayı şanını yücelttik, makamını yükselttik.

أَسْلِمْ — Teslim ol. Emir ve yasaklarımıza uy: Sadece bize kulluk et; bizden başkasına yönelme.

اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ — Sizin için dini seçti. Sizin için İslâm dinini seçti ve sizin adınıza ondan hoşnut oldu, şu halde ancak müslümanlar olarak ölün.

يَعْقُوبُ — Yakub (a.s.). Hz. İbrahim'in oğlu İshak'ın oğlu İsrail. Oğulları

da Hz. Yusuf ve kardeşleridir.

أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ Ümmettir ki geçti. Yaptıkları sadece kendisini ilgilendiren birlik halinde topluluk. "ahiret yurduna göçmüş" demektir.

لَهَا مَا كَسَبَتْ Onların yaptıkları onlara. İşledikleri hayırların ecrini alacaklar.

وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ Sizin yaptıklarınız size. Siz de işlediğiniz hayırların ve başka şeylerin karşılığını göreceksiniz.

AÇIKLAMA

Bundan önceki ayetlerde Allah-u Teâlâ, Hz. İbrahim'in (a.s.) inanç, ihlas, salih amel, doğruluk ve güvenilirlik olarak beliren tutarlı ve sağlıklı tavırlarını gözler önüne sererken, bununla Hz. İbrahim'in dayandığı, amelî olarak bizzat yaşadığı gerçek dini dile getirmiş oluyordu. Ve Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "İbrahim'in dininden kim yüz çevirir?" Tek ilah inancı esasına dayanan, açık ve kolay dinden kim yüz çevirebilir? Kendi nefsinin kadrini bilmeyen; temizlik, saflık, berraklık, erdemlilik ve mutluluk açısından nefsinin ihtiyaçlarından habersiz olan cahil kuldan başkası değil kuşkusuz. Bu haberle bağlantılı olarak Allah-u Teâlâ, Hz. İbrahim'e yönelik nimetini, sonu dünyada seçişini ve ahirette salihler topluluğuna katışını hatırlatıyor.

131. ayette Allah-u Teâlâ, Hz. İbrahim'in (a.s.) seçilme işinin, hiç tereddüt etmeden Rabbinin emrine teslim oluşu ile birlikte tam olarak gerçekleştiğini haber veriyor.

132. ayette Allah-u Teâlâ, hem müşriklerin, hem de ehl-i kitabın aleyhine bir delil sergiliyor. Şöyle ki: Hz. İbrahim'in (a.s.) milleti (yani dini) Allah'ın birliği (tevhid) esasına dayalıdır. Hz. İbrahim, bu dini oğullarına tavsiye etmiştir. Nitekim Hz. Yakub da bu dini oğullarına tavsiye ederek şöyle demiştir: "Ancak müslümanlar olarak ölün!" Ya şu yahudilerin ve hristiyanların ve arap putperestlerin hayat biçimleri nerede, Hz. İbrahim'in tevhid esaslı hayat biçimi nerede?! Akıl sahipleri bu gerçeği görüp ona göre tavır takınmalıdır.

133. ayette Allah-u Teâlâ, tamamen yalan ve iftira olarak Peygamber efendimize (s.a.s.): "Hz. Yakub'un oğullarına yahudiliği tavsiye ettiğini bilmiyor musun?" diyen yahudileri ayıplayarak şöyle buyuruyor: "Yoksa siz şahitler miydiniz?" Yani, Hz. Yakub'un ölüm anı yaklaştığında ve oğullarına: "Benden sonra kime ibadet edeceksiniz?" diye sorduğunda ve onlar da hep

bir ağızdan: "Senin ilahına ve ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahı olan tek bir ilaha ibadet edeceğiz; bizler ona teslim olduk!" dediklerinde siz orada mıydınız? Eğer: "Biz orada hazırdık" deselerdi, kuşkusuz yalan söylemiş, iftira etmiş olacaklardı ve bu yüzden lanetleneceklerdi. "Orada bulunmuyorduk" deselerdi, bu sefer, Hz. Yakub'un oğullarına yahudiliği tavsiye ettiği, şeklindeki iddialarının yanlışlığı ve Hz. Yakub'un yahudiliği değil de islam'ı tavsiye ettiği ıspatlanmış olacaktır.

134. ayette Allah-u Teâlâ, yahudileri bu tür yararsız tartışmalara girmeme hususunda uyarıyor ve onlara şu gerçeği anlatıyor: "Onlar bir ümmetti, gelip geçtiler." Yani Hz. İbrahim ve evlatları... İnançlarının ve buna bağlı olarak işledikleri salih amellerin onlara yararları vardır. Ey yahudi topluluğu, işlediğiniz küfür ve günahların karşılığı da sizindir. Kıyamet günü başkalarının işlediği amellerden sorumlu tutulmayacak, sadece kendi yaptıklarınızdan dolayı sorgulanıp karşılığını bulacaksınız. Şu halde tartışmayı bırakın da ahirette size fayda sağlayacak dosdoğru imana ve salih amele yönelin. Tabiî bu da müslüman olmanızla mümkündür. Şu halde boşuna zaman kaybetmeden müslüman olun.

SONUÇ

1- Ancak kendi nefsinin değerini bilmeyen bir beyinsiz, uygulamayı bırakmak veya başka dinlere yönelmek suretiyle İslâm'dan yüz çevirebilir.

2- İslâm tüm insanlığın dinidir. Onun dışındaki dinler uydurulmuş batıl safsatalardır.

3- Hasta olan bir kimsenin oğullarına ve diğer aile fertlerine ölünceye kadar İslâm'a bağlı kalmalarını tavsiye etmesi müstahabtır.

4- Yahudiler yalancı ve iftiracıdırlar. Hiç kuşkusuz "yahudiler bühtancıdır" diyen doğru söylemiştir.

5- Bir kimsenin geçmişte, geçmiştekilerin iyilikleriyle övünmeyi bırakıp kendi nefsine bakması, onu temizleyip arındırması daha iyi, daha yararlıdır.

6- Yüce Allah'ın yarattığı kimselerle ilgili olarak koyduğu yasa şunu öngörür: Kişi yaptığının karşılığını alır, başkasının yaptığından sorumlu olmaz.

7- Genellikle bir saygı ifadesi olarak amcaya "baba" denebilir.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ تَهْتَدُوا ۗ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ
إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ
وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ
مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٦﴾
فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۖ وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ
فِي شِقَاقٍ ۖ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
﴿١٣٧﴾ صِبْغَةَ اللَّهِ ۖ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً ۖ وَنَحْنُ لَهُ
عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

135- Dediler ki: Yahudi veya hristiyan olun ki hidayete eresiniz. De ki: Hayır, doğru yol hanif olan İbrahim'in dinidir. O müşriklerden değildi?

136- Deyin ki: Biz Allah'a, bize indirilene, İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunlarına indirilene, Musa ve İsa'ya verilen ile peygamberlere Rabbinden verilene iman ettik. Onlardan hiç birini diğerinden ayırd etmeyiz ve biz O'na teslim olmuşlarız.

137- Şayet onlar da sizin inandığınız gibi inanırlarsa, kuşkusuz doğru yolu bulmuş olurlar; yok eğer yüz çevirirlerse, onlar elbette bir ayrılık içindedirler. Sana onlara karşı Allah yeter. O işitendir, bilendir.

138- Allah'ın boyası... Allah'ın boyasından daha güzel boyası olan kimdir? Biz O'na kulluk edenleriz.

SÖZLÜK

تَهْتَدُوا	Hidayet oldunuz. Hak yolu bulasınız.
مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ	İbrahim'in dini. Hz. İbrahim'in hayatında uyup uyguladığı din, hayat biçimi.
حَنِيفًا	Doğru, sağlam, düzgün. Allah'ın dini üzere dosdoğru olan, O'nu bilen ve hayat sistemine egemen olma noktasında hiç kimseyi O'na ortak koşmayan.
مَا أُوتِيَ مُوسَى	Musa'ya verilen. Tevrat.
مَا أُوتِيَ عِيسَى	İsa'ya verilen. İncil.
فِي شِقَاقٍ	İsyanda. Ayrılık gayrılık içindedirler. Sana düşmandırlar. Sana savaş açmış durumdadırlar.
صِبْغَةَ اللهِ	Allah'ın boyası. Bizim içimizi ve dışımızı temizleyen, arındıran, tıpkı boyanın izinin elbise üzerinde kalması gibi bizim üzerimizde kalıcı izler bırakan Allah'ın dini.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, ehl-i kitaba susturucu deliller sunarak onları İslâm'a çağırmaya devam ediyor. Yahudiler Rasulüllah efendimize ve ashabına: "Yahudi olun ki doğru ve hak yolu bulasınız!" demişlerdi. Necran'dan gelen hristiyan heyeti de: "Hristiyan olun ki, hidayete eresiniz!" demişlerdi. Yüce Allah onların bu sözlerini aktardıktan sonra, elçisine: "Biz ne yahudiliğe ne de hristiyanlığa uyarız. Bilakis insanı mutluluğa ve erdeme ulaştıran İbrahim'in Allah'ın birliği esasına dayanan dinine uyarız!" demesini öğütlüyor.

136. ayette Allah-u Teâlâ, Peygamber efendimize (s.a.s.) ve mü'minlere hak olan inanç sistemlerini net bir dille açıkça duyurmalarını emrediyor. Bu inanç sistemi: Allah'a; indirilen Kur'an'a; bütün peygamberlere indirilene, özellikle Hz. Musa ve İsa'ya indirilen Tevrat ve İncil'e inanma; peygamberler arasında ayırım gözetmeme; âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim olma esasına dayanır.

137. ayette Allah-u Teâlâ Peygamber efendimize ve mü'minlere diyor ki: Eğer yahudi ve hristiyanlar tıpkı sizin gibi dosdoğru biçimde inanırlarsa, hiç kuşkusuz doğru yolu bulmuş olurlar. Eğer buna yanaşmaz, yan çizip burun kıvırırlarsa onlar iç çelişkiler ve görüş ayrılıkları içinde bocalarlar; Allah ve rasûlüne savaş açmış olurlar. Hiç şüphesiz Allah-u Teâlâ, onlara karşı dile-

diği gibi sana yeterli desteği sağlayacaktır. Allah onların dayanaksız boş sözlerini işitir. Dünya düzenini bozmaya yönelik amellerini bilir... Hiç kuşkusuz Yüce Allah elçisine yönelik bu va'dini yerine getirmiş; yahudileri Medine'den, daha doğrusu, ölümcül bir zillet ve utanç tattırarak Arap yarımadasından sınırdışı etmiştir.

138. ayette Allah-u Teâlâ, elçisine ve mü'minlere, yahudi ve hristiyanlara şu cevabı vermelerini emrediyor: Biz, boyandığımız Allah'ın boyasına ve yaratılışımıza esas olan fıtrata uyarız. Bu da İslâm'dır. Ve biz yalnızca Allah'a kulluk ederiz!

SONUÇ

1- İslâm'ın dışında hidayet, doğru yol yoktur. Mutluluk ve erdemlilik ancak İslâm ile elde edilir.

2- Bir peygambere inanmamak bütün peygamberleri inkâr anlamına gelir. Yahudiler Hz. İsa'yı, hristiyanlar da Hz. Muhammed'i (s.a.s.) inkar ederek kâfir olmuşlardı. Ama müslümanlar bütün peygamberlere inandıkları için mü'min oldular.

3- Yahudiler ve hristiyanlar günümüzde de İslâm'a ve müslümanlara savaş açmışlardır. Onların kötülüklerine karşı Allah müslümanlara yeter. Ama "müslümanım" diyenlerin de inanç, ibadet, ahlak, davranış ve hüküm sistemi olarak dosdoğru bir çizgide olmaları şarttır.

4- Sonradan müslüman olacak bir kimsenin, tıpkı cenabetlikten dolayı yıkanır gibi gusletmesi gerekir. Çünkü bu, bir bakıma Allah'ın boyasıdır. Ama hristiyanların vaftiz geleneği böyle değildir. Onlar, yeni doğan bebeği yedinci gününde vaftiz dedikleri bir suya daldırırlar, bununla çocuğun temizlendiğini ve artık sünnet edilmesine gerek olmadığını iddia ederler.

قُلْ أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ
وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ
أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ﴿١٣٩﴾

وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَىٰ ۗ قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللَّهُ ۗ
وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللَّهِ ۗ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾

139- De ki: O bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbiniz iken, bizimle Allah hakkında tartışmalara mı giriyorsunuz? Bizim amellerimiz bizim, sizin amelleriniz sizindir. Biz, O'na gönülden bağlanmış olanlarız.

140- Yoksa siz, gerçekten İbrahim'in, İsmail'in, İshak'ın, Yakub'un ve torunlarının yahudi veya hristiyan olduklarını mı söylüyorsunuz? De ki: Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı? Allah'tan kendisinde olan bir şehadeti gizleyenden daha zalim olan kimdir? Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir.

141- Onlar bir ümmetti, gelip geçti; onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız sizindir. Siz, onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz.

SÖZLÜK

أَتُحَاجُّونَنَا — Allah hakkında benimle tartışıyor musunuz? Bizimle Allah'ın dini, O'na ve Peygamberine inanma hakkında mı tartışıyorsunuz?

لَهُ مُخْلِصُونَ — Ona samimi olanlar. İbadeti sırf O'na özgü kılarız, başkasını bu hususta O'na ortak koşmayız. Ama siz ibadette başkasını Allah'a ortak koşmaktasınız.(1)

شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللَّهِ — Allah tarafından şahitliklerine tanıklık etmeleri. Bu şehadetten maksat, kitaplarında, Hz. Muhammed'in (s.a.s.) Peygam-

(1) Cüneyd-i Bağdadi ihlası şöyle tanımlar: "İhlas kul ile Allah arasında bir sırdır. Melek onu bilemediği için yazamaz, şeytan da bilemediği için bozamaz, insanın hevası da onu saptıramaz.."

berlikle görevlendirilmesine tanık oldukları zaman ona inanmaları şeklinde kendilerinden alınan ahittir.

اَلْغَافِلُ Habersiz, şaşırmış. Meselelere ilgi duymadığı için iç yüzlerinin farkına varamayan kimse.

AÇIKLAMA

Yüce Allah elçisine, ehl-i kitabın Allah hakkındaki tartışmalarına karşı çıkmasını emrediyor. Çünkü Hz. Peygambere ve mü'minlere göre kendilerinin Allah'a daha yakın olduklarını iddia ediyorlardı. Ve: "Biz Allah'ın oğulları ve sevdikleriyiz!" diyorlardı. Burada Allah-u Teâlâ, Peygamberine onların bu asılsız iddialarını nasıl reddedeceğini öğretiyor. Aynı zamanda Hz. İbrahim'in ve ondan sonra gelen peygamberlerin yahudi veya hıristiyan olduklarına ilişkin iddialarını da çürütüyor. Peygamberine onlara şöyle demesini emrediyor: "Siz mi daha iyi biliyorsunuz, yoksa Allah mı?" Eğer: "Biz daha iyi biliyoruz!" deseler, kâfir oldukları ortaya çıkacak. "Allah daha iyi bilir" deseler, bu sefer de iddiaları geçersiz olacak. Çünkü Allah-u Teâlâ adı geçen peygamberlerin hiç bir zaman yahudi veya hristiyan olmadıklarını, bilakis müslüman olduklarını bildiriyor. Sonra Allah-u Teâlâ, işledikleri ağır bir suçtan dolayı onları tehdit ediyor. Bu suç, gerçeği gizlemeleri, kitaplarında yer alan Peygamber efendimize ilişkin nitelemeleri ve ona inanılması emrini inkâr etmeleridir. Buna işareten Allah-u Teâlâ, onları şu ağır ifadelerle tehdit ediyor: "Allah indinde kendisinde olan bir şahitliği gizleyenden daha zalim kim olabilir?! Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir."

Daha sonra, önceki ayet grubundaki, onları terbiyeye yönelik bir ifade tekrarlanıyor. Amaç, şayet henüz olumlu bir yanları kalmışsa, onların terbiyelerine, durumlarını düzeltmelerine önayak olmaktır. Geçmişlerin aracılığına güvenmenin, onlara bağlanmanın insana bir üstünlük sağlamadığı hatırlatılıyor. Asıl yapmaları gereken şey, nefislerine yönelerek, kendilerini iman, İslâm ve ihsan aracılığı ile cehaletten ve küfürden arındırmala-rıdır. Geçmiş kuşaklara gelince, onlar bir ümmetti, kazandıkları ile başbaşa kaldılar ve bunun karşılığını eksiksiz alacaklardır. Sizin kazandığınız da sizedir, siz de yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz. Başkalarının amelinin karşılığını siz almayacaksınız, onlardan sorumlu tutulmayacaksınız.

SONUÇ

1- İhlas, yani kulluk görevini yerine getirirken Allah'tan başkasına yönelmemek, ondan başkasını gözetmemek, büyük bir erdemdir.

2- Herkes kendi amelinin karşılığını alır. Kimse başkasının yaptığından sorumlu değildir. Ama birinin yaptığı şeye sebep olma durumu başka.

3- Yahudilik ve hristiyanlık, yahudiler ve hristiyanlar tarafından uydurulmuş, asılsız, batıl dinlerdir.

4- Zulüm, sonuçlarına göre farklılık gösterir.

5- Şahitlikten kaçınmak ve onu gizlemek haramdır.

6- Babalara, atalara, soy-sopa güvenmemek gerekir. Dosdoğru bir inançla ve buna bağlı olarak salih amelle nefsi temizlemeye, arındırmaya bakmak gerekir.

سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّاهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي
كَانُوا عَلَيْهَا ۚ قُل لِّلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ ۚ يَهْدِي مَن يَشَاءُ
إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا
لِّتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ
وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ
مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ۚ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلَّا عَلَى الَّذِينَ
هَدَى اللَّهُ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ
لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤٣﴾

142- Birtakım beyinsiz insanlar: Onları daha önceki kıblelerinden çeviren nedir? diyecekler. De ki: Doğu da Allah'ındır,

Batı da. O dilediğini doğru yola yöneltir. (Allah, hidayet isteyenlere hidayet diliyor.)

143- Böylece biz sizi, insanlara şahid ve örnek olmanız için orta bir ümmet kıldık; Peygamber de üzerinizde bir şahid olsun. Senin üzerinde bulunduğun yönü kıble yapmamız, elçiye uyanları, topukları üzerinde gerisin geri dönenlerden ayırd etmek içindir. Doğrusu bu, Allah'ın hidayete ilettiklerinin dışında kalanlar için bir yüktür. Allah, imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah, insanlara şefkat edendir, esirgeyendir.

SÖZLÜK

السُّفَهَاءِ — Düşük ahlaklılar. Basiretinde zayıflık bulunan kimseler. Geleneğe körü körüne bağlanan ve irdeleyici gözle meselelere yaklaşmayan, dolayısıyle kendisinde ahlak ve davranış bozukluğu bulunanlar.

مَا وَلَّاهُمْ — Onları döndüren nedir? Onları Beytulmukaddes yerine Mekke'deki Kabe'ye yönelten nedir?

الْقِبْلَةُ — Kıble. Kişinin yöneldiği ve namaz kılarken tam karşısına aldığı cihet.

أُمَّةً وَسَطًا — Orta ümmet, adil ümmet. Her şeyin ortası, hayırlısıdır. Burada demek isteniyor ki: Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ümmeti, ümmetlerin en hayırlısı ve en dengelisidir.

يَنْقَلِبُ عَلَى عَقِبَيْهِ — Gerisin geri döner. İnandıktan sonra küfre dönen.

لَكَبِيرَةً — Büyük bir şeydir. Nefse ağır gelir. Uzun bir uğraşıdan sonra güç yetirilebilir. Alışılagelen bir kıbleyi bırakıp yeni bir kıbleye yönelmek gerçekten güçtür.

ايمانكم — Yaptığınız amelleriniz. İmanınız. Kıblenin Kâbe olarak değiştirilmesinden önce Kudüs'teki beytü'l-mukaddes'e dönerek kıldığınız namazlar.

رَؤُوفٌ رَحِيمٌ — Şefkatli, merhametli. Size yönelen zararı defeder, üzerinize ihsan yağdırır.

AÇIKLAMA

Yüce Allah kendi bilgisinin kapsamında olup da henüz meydana gelme-

miş bir olayı haber veriyor. Olayı meydana gelmeden haber vermesinin hikmeti, mü'minleri hadiselere karşı hazırlamaktır. Böylelikle sürpriz olayın ortaya çıkması halinde mü'minler onu çok rahat karşılamış olurlar.

Yüce Allah buyuruyor ki: "Bir takım beyinsiz insanlar: Onları daha önceki kıblelerinden çeviren nedir? diyecekler." Nitekim, Allah-u Teâlâ namazda Beytü'l-mukaddes yerine Kâbe'ye yönelinmesine ilişkin emrini indirince bu tür sözler sarf edilmişti. Bu değişikliğin bir nedeni Peygamber efendimizin (s.a.s.) bu yöndeki isteğinin, ve ayrıca, ikinci ayetin işaret ettiği sınamanın gerçekleşmesidir. Bundan dolayı Yüce Allah, bu değişiklik gerçekleştiği zaman yahudi, münafık ve müşrik beyinsizlerin neler söyleyeceklerini haber veriyor ve mü'minlere bu beyinsizlere nasıl cevap vereceklerini öğretiyor. Ve buyuruyor ki: De ki: Doğu da, batı da Allah'ındır. Dilediğini doğru yola iletir. Hiç kimsenin O'na itiraz etme, O'nu sorgulama yetkisi yoktur. Nereyi dilerse kullarını oraya yöneltir.

143. ayette şöyle buyuruyor: "Böylece biz sizi, orta bir ümmet kıldık." Adaleti ayakta tutan hayırlı bir ümmet kıldık. Bunun geniş açıklaması şöyledir: Sizi aynı zamanda Hz. İbrahim'in de yöneldiği, kıblelerin en hayırlısı olan Kabe'ye yönelttiğimiz gibi, sizi ümmetlerin en hayırlısı ve en adili kıldık. Böylece sizi, kıyamet günü diğer ümmetler hakkında şahitlik yapmaya yetkili kıldık. Onlar, Allah'ın elçilerinin kendilerine Allah'ın mesajını sunduklarını inkar ettiklerinde, siz onların aleyhinde şahitlikte bulunursunuz. Fakat başka ümmetler sizin hakkınızda şahitlikte bulunmazlar. Sizin hakkınızda şahitlikte bulunma yetkisi Peygamberinize aittir. Hiç kuşkusuz bu, herşeyi bilen Allah'tan size yönelik büyük bir nimet ve onurlandırmadır... Sonra Allah-u Teâlâ, sözkonusu kıble değişikliğinin gerekçesini açıklıyor: "Senin üzerinde bulunduğun yönü kıble yapmamız, elçiye uyanları, topukları üzerinde gerisin geri dönenlerden ayırd etmek içindir." İnancını, inancının gereği olan itaatı ve Rasûle bağlılığı sürdürenleri, beyinsizlerin etkisinde kalan, nefsinde derin bir sarsıntı yaşayan, beyinsizlerin propagandalarına kanıp onlarla birlikte dinden kervanına katılan kimselerden ayırmak içindir... Daha sonra Allah-u Teâlâ, Kudüs'teki Beytu'l Mukaddes'ten Kâbe'ye yönelik bu kıble değişikliğinin, kendisinin (yüce Allah'ın) sevdiği ve hoşlanmadığı şeyleri (emir ve yasaklarını) göstererek onurlandırdığı kimselerin dışındaki insanlara ağır gelen bir olay olduğunu bildiriyor. Yüce Allah'ın bu yol göstericiliği sayesinde sözkonusu kullar, yüce Allah'a yönelik bir itaatten diğerine intikali, bir kıbleden diğerine dönmeyi büyük bir içtenlikle karşılayıp uygularlar. Değil mi ki, Rableri bunu

sevmiş ve emretmiştir!

Sonunda Yüce Allah, mü'minlere, bu güne kadar Beytü'l-mukaddes'e yönelerek kıldıkları namazların ecirleri hususunda güvence veriyor. Mü'minler yaklaşık olarak on yedi ay Kudüs'e dönüp namaz kılmışlardı. Yüce Allah bu namazlarının zayi olmayacağını, bilakis onların karşılığını eksiksiz vereceğini bildiriyor. Bu hem Kudüs'e yönelinerek namaz kılındığı sırada vefat edenler ve hem de Kabe'ye yönelerek namaz kılma imkanına kavuşanlar için geçerliydi. Hiç kuşkusuz bu, Allah-u Teâlâ'nın kullarına yönelik şefkatinin ve merhametinin apaçık bir göstergesiydi.

SONUÇ

1- İslâmda nesh caizdir. Kudüs'teki Beytü'l-mukaddes yerine Kabe'ye dönüp namaz kılma emrinin verilmiş olması buna bir örnektir.

2- Kafirler hayat boyunca müslümanlara karşı çeşitli fitne-fesad ve endişeye sebep olurlar: Sosyal hayatta bir takım sarsıntılara, dalgalanmalara ve krizlere yol açarlar. Mü'minlerin görevi, batıl bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıp üzerindeki sahte görüntü kayboluncaya ve fitne ortadan kalkıncaya kadar bunlar karşısında sabretmek ve yalpalamamaktır.

3- Muhammed ümmeti diğer bütün ümmetlerden üstündür. Çünkü o, orta bir ümmettir. Orta olma onun şiarıdır.

4- Mü'mini sınamak, sınama amaçlı hadiselerin içine atmak caizdir.

5- Bilmeden başka tarafa yönelerek namaz kılan kimsenin namazı geçerlidir. Kıldığı bu namazların ecirlerini eksiksiz alacaktır. bu şekilde başka tarafa yönelerek namaz kılmış olması aylarca sürmüş olsa bile, namazlarını iade etmesi gerekmez. Ama kıble belirleme hususunda tahmini bir karar verip o tarafa yönelmesi gerekir.

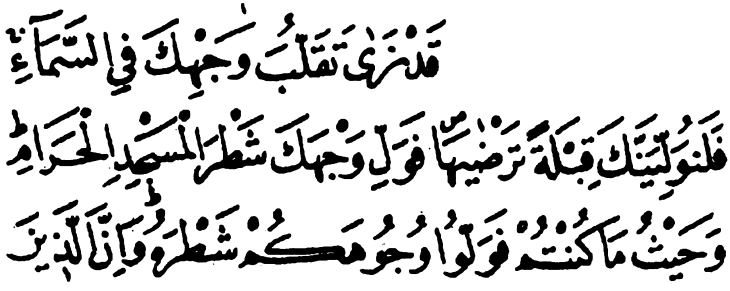

أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ ۗ وَمَا اللَّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ
بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ
وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۚ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم
مِّن بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٥﴾
الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ ۖ
وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ
فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١٤٧﴾

144- Biz, senin yüzünü çok defa göğe doğru çevirip durduğunu görüyoruz. Şimdi elbet te seni hoşnud olacağın kıbleye çevireceğiz. Artık yüzünü Mescid-i haram yönüne çevir. Her nerede bulunursanız, yüzünüzü onun yönüne çevirin. Şüphesiz, kendilerine kitap verilenler, tartışmasız bunun rablerinden bir gerçek olduğunu elbet te bilirler. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir!

145- Andolsun, kendilerine kitap verilenlere her ayeti getirsen, yine onlar senin kıblene uymaz. Sen de onların kıblelerine uyacak değilsin. Onlardan bir kısmı, bir kısmının kıblesine uymaz. Andolsun, eğer sana gelen bunca ilimden sonra onların hevalarına uyacak olursan, o zaman gerçekten zalimlerden olursun!

146- Kendilerine kitap verdiklerimiz, onu, çocuklarını tanır gibi tanırlar. Buna rağmen içlerinde bir bölümü, bildikleri halde gerçeği gizlerler.

147- Gerçek Rabbinden gelendir. Şu halde sakın kuşkuya kapılanlardan olma!

SÖZLÜK

تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ — Yüzünü semaya çeviriyorsun. Vahiy beklentisi içinde göğe bakıp duruyorsun.

فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا — Senin yüzünü razı olacağın bir kıbleye çevireceğiz.

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ — Yüzünü Mekke'de bulunan Mescid-i haram yönüne çevir.

اَلْحَرَامُ — İçinde kan dökülmesi, adam öldürülmesi yasak olan dokunulmaz bölge.

اَلشَّطْرُ — Burada yön anlamındadır. Bir yöne yönelmek, Mescid-i haramda bulunan Beyt'in bir kısmına yönelmiş olmakla gerçekleşir. Çünkü (şatru) sözlükte, yarım veya mutlak olarak cüz anlamına gelir.

اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ — O Rabbinden bir gerçektir. Yani kıble değişikliği, önceki kitaplarda nass ile tescil edilmiştir.

اٰيَةٌ — Delil, belge. Ayet.

يَعْرِفُونَهُ — O'nu tanıyorlar. Zamir Rasûlüllah Efendimize (s.a.s.) dönüktür. Buna göre ehl-i kitap, kendilerine verilen kitaplarda sıfatları açık ve kesin biçimde yazılı olduğu için Peygamber Efendimizin Allah'ın nebisi ve rasûlû olduğunu biliyorlardı.

مِنَ الْمُمْتَرِينَ — Kuşkulananlardan.

اَلْاِمْتِرَاءُ — Kuşku ve tasdiksizlik demektir.

AÇIKLAMA

Bu ayetlerde Allah-u Teâlâ, Rasulüne, Beytü'l-mukaddes yerine Kabe'ye yönelme emrini içeren bir vahiy beklentisi içinde yüzünü göğe çevirip bakıp

durduğunu gördüğünü haber veriyor. R. ıûllah Efendimiz (s.a.s.) yahudilere muhalefet etmek istiyordu ve atası İbrahim'in kıblesine yönelmeyi arzuluyordu. Çünkü ilk kıble ve en üstün kıble orasıydı. Öyleyse: "Artık yüzünü Mescid-i haram (Kâbe) yönüne çevir." Bu ilâhî emir ile birlikte kıble değişimi gerçekleşti. Rivayete göre, Peygamber Efendimiz (s.a.s.), (bugün, "Mescidu'l-kıbleteyn: İki kıble mescidi" olarak anılan) Beni Seleme mescidinde öğle namazını kılıyordu. Arkasında mü'minler olduğu halde iki rek'atı Kudüs'e, iki rek'atı da Kâbe'ye yönelerek kıldı. Ancak bu yöneliş sırf Medine'de ikamet eden kimselere özgü bir yükümlülük olmasın diye Allah-u Teâlâ: "Her nerede (yani yeryüzünün hangi köşesinde ve hangi kıtada bulunursanız), yüzünüzü onun yönüne (yani, Mescid-i haram tarafına) çevirin." buyurdu. Yine burada Allah, ehl-i kitap bilginlerinin bu kıble değişiminin hak olduğunu, Allah'ın emri doğrultusunda gerçekleştiğini bildiklerini haber veriyor. Buna rağmen kıble değişimini bahane ederek kopardıkları yaygaraları, zihinleri bulandırma amaçlı propagandalarını bildiğini ve onları cezalandıracağını bildiriyor. Çünkü Allah onların yaptıklarından habersiz değildir.

145. ayette Allah-u Teâlâ değişmez bir gerçeği dile getiriyor... Şayet Rasûlûllah, yahudi ve hristiyanlara kendi peygamberlik iddiasının doğruluğunu ve kıble değişikliğinin haklılığını gözler önüne seren her türlü delili sunsaydı, yine de bu hususta O'na uymayacak, kıblesine dönüp namaz kılmayacaklardır. Aynı şekilde hristiyanlar da yahudilerin kıblesi olan Beytü'l-mukaddese ve yahudiler de hristiyanların kıblesi olan güneşin doğduğu yere yönelerek ibadet etmezler. Ayrıca Rasulüllah ve mü'minler de, Allah kendilerine en üstün ve katında en sevimli olan kıbleyi gösterdikten sonra ehl-i kitabın kıblesine uyacak değillerdir. Son olarak Allah-u Teâlâ elçisini, kendisine ilim bahşettikten ve hakkı gösterdikten sonra, yahudilerin heva ve heveslerine uymaması, bidatlarını ve sapıklıklarını onaylamaması hususunda uyarıyor. Eğer böyle yapacak olursa (haşa) kuşkusuz zalimlerden olacaktır.

146. ayette Allah-u Teâlâ, ehl-i kitap bilginlerinin Rasûlûllah efendimizin (s.a.s.) hak peygamber olduğunu, getirdiğinin hak din olduğunu evlatlarını tanır gibi tam olarak bildiklerini dile getiriyor. Ne var ki, onların büyük bir çoğunluğu hak olduğunu bile bile hakkı gizliyorlar.

147. ayette Allah-u Teâlâ, elçisine, üzerinde bulunduğu hak dinin Rabbinden gelen gerçek olduğunu, dolayısiyle herhangi bir şekilde bundan kuşku duymaması gerektiğini vurguluyor.

SONUÇ

1- Namazda kıbleye yönelmek vaciptir. Namaz kılan kişi nerede olursa olsun Kabe'ye yönelmek zorundadır.

2- Ehl-i kitabın büyük çoğunluğu dünyayı ahirete tercih ettikleri için, bile bile hak dini inkâr etme durumundadırlar.

3- Müslümanların ehl-i kitabın dini inançlarından herhangi birini onaylamaları şirktir.

4- Rasûlüllah Efendimizin (s.a.v.) zamanındaki yahudi ve hıristiyan bilginleri, onun müjdelenen nebi ve son peygamber olduğunu biliyorlardı. Ama dünyayı ahirete tercih ettikleri için ona inanmaktan, yol göstericiliği ışığında hareket etmekten kaçınmışlardı.

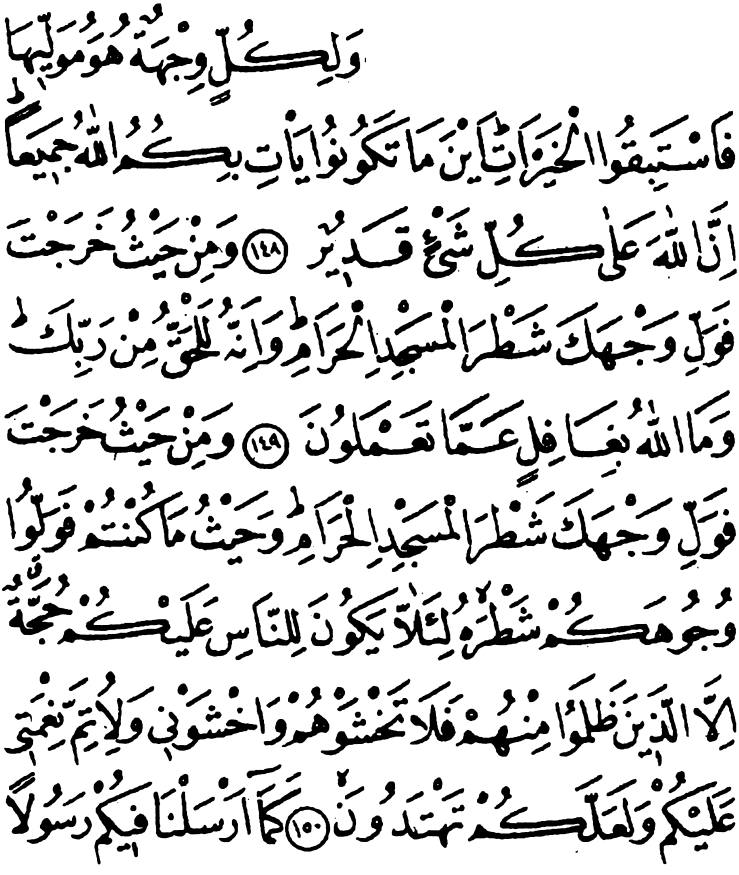
وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا
فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا
إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ ۗ
وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾ وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ
فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا
وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ
إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي
عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٠﴾ كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا

مِنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ ﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُونِي
أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿١٥٢﴾

148- Herkesin yüzünü çevirdiği bir yön vardır. Öyleyse hayırlarda yarışınız. Her nerede olursanız, Allah sizleri bir araya getirecektir. Şüphesiz Allah, herşeye güç yetirendir.

149- Her nereden çıkarsan, yüzünü Mescid-i haram yönüne çevir. Şüphesiz bu, Rabbinden olan bir haktır. Allah yaptıklarınızdan gafil değildir.

150- Her nereden çıkarsan yüzünü Mescid-i haram yönüne çevir. Her nerede olursanız yüzünüzü onun yönüne çevirin. Öyle ki, onlardan zulmedenlerin dışında insanalrın, size karşı bir delilleri olmasın. Onlardan korkmayın, benden korkun, üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım. Umulur ki, hidayete erersiniz.

151- Öyle ki size, kendinizden, size ayetlerimizi okuyacak, sizi arındıracak, size kitap ve hikmeti öğretecek ve bilmedikleri-nizi bildirecek bir elçi gönderdik.

152- Öyleyse beni anın, ben de sizi anayım; ve bana şükredin ve nankörlük etmeyin!

SÖZLÜK

ولكل وجهة هو موليها — Herkesin bir yönü vardır. O da onları oralara yöneltir. Kelimesinin sonundaki "Tenvin" mahzuf bir ifadeye işaret eder. Yani: İslâmlık, yahudilik ve hıristiyanlık gibi her dinin mensuplarının namazda yöneldikleri bir kıbleleri vardır.

اَلْخَيرات — İyilik. Allah ve Rasulüne itaat etme. Hayırlar.

اَلْحُجَّةُ — Delil. İnsanı rakibine karşı üstün konuma getiren güçlü kanıt.

نِعْمَتى — Nimetim. Allah'ın nimetleri çoktur. En büyüğü de İslâm nimet-

idir. İslâmi teori ve pratiği son noktaya ulaştırarak tamamlamak yüce Allah'ın kullarına yönelik muazzam bir nimetidir. Bu nimet, Veda Haccında Arafat'ta bulunulduğu sırada kemale ermiştir. O zaman şu ayet-i kerime inmişti: "Bu gün size dininizi kemale erdirdim, üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size din olarak islamı takdir ettim." (Maide, 3)

رَسُولاً Elçi. Peygamber. (Hz. Muhammed s.a.s.)

يُزَكِّيهِمْ Sizi temizler. Onları günahlardan, kötü ahlaktan ve küçük düşü-rücü huylardan arındırıyor.

اَلْحِكْمَةَ Hikmet, ilim. Hz. Peygamberin sünneti ayrıca zamanın geçmesi ile yapıcılığı ve yararlılığı tükenmeyen her söz.

اَلشُّكْرُ Şükür. Allah'ın kuluna bahşettiği nimeti, yerli yerinde ve Allah'ın bildirdiği şekilde kullanmasıdır.(1)

اَلْكُفْرُ Küfür. Nankörlük, inkar. Nimeti inkar etme, gizleme. Allah'ın istemediği yerlere harcama yapmak.

AÇIKLAMA

"Andolsun, ehl-i kitaba her ayeti getirsen de..." şayet Rasûlûllah peygamberlik davasının doğruluğuna ve kıble meselesi ile ilgili tavrının gerçeğe dayalı oluşuna ilişkin her türlü delili ortaya sermiş olsa bile yahudi ve hristiyanlar O'nun kıblesine yönelmeyecekler, O da onların kıblesine yönelmeyecek ve onlar da birbirlerinin kıblelerine yönelmeyecek-lerdir. Yani yahudiler güneşin doğduğu yere, hristiyanlar da Beytu'l-mukad-des'e yönelmezler, gerceği vurgulandıktan sonra, Allah-u Teâlâ, her dinin mensuplarının ibadetlerinde yöneldikleri bir kıblelerinin olduğunu haber veriyor. Şu halde, ey müslümanlar! Şu sapık dinlerin mensuplarını bir yana bırakın ve hayırlarda yarışın; Rabbinizin size atanız İbrahim'in kıblesini göstermesi şeklinde beliren nimetine karşılık bir şükür ifadesi olarak hep birlikte salih ameller işlemede yarışın. Çünkü Allah-u Teâlâ, kıyamet günü sizi bir araya getirip sorgulayacak ve amellerinizin karşılığını verecektir. O'nun her şeye gücü yeter... Ve ardından Allah-u Teâlâ, Rasûlüne, ister seferde, ister hazarda olsun,

(1) Rivayete göre Rasûlûllah şöyle buyurmuştur: "Allah bir kuluna herhangi bir nimet bahşettiği zaman onun üzerinde nimetinin izlerini görmek ister."

nerede bulunursa bulunsun yüzünü Mescid-i Haram yönüne cevirmesini emrediyor. Ayrıca Kudüs'teki Beytü'l-mukaddes yerine Kâbe'ye yöneltilmesinin kalıcı ve değişmez bir hak olduğunu, dolayısiyle bu emri uygulamada en ufak bir tereddüt geçirmemesi gerektiğini vurguluyor.

Şimdiye kadar anlattıklarımız 148. ve 149. ayetlerde dile getirilen gerçeklerdi. 150. ayette ise, Allah-u Teâlâ, Elçisine ve mü'minlere nerede bulunurlarsa, hangi tarafta olurlarsa yüzlerini Mescid-i haram yönüne çevirmeleri ve bu tavırlarını sonuna kadar sürdürmelerini buyuruyor; ki, amansız düşmanları olan yahudi ve müşriklerin eline bir koz vermiş olmasınlar. Çünkü yahudiler: Dinimizi inkar ediyorlar ama bizim kıblemize yöneliyorlar... Müşrikler de: İbrahim Peygamberin dinine mensup olduklarını iddia ediyorlar ama onun kıblesine yönelmiyorlar.. diyorlardı. Aslında bu değerlendirme yahudi ve müşriklerin ılımlıları gözönüne alınarak sunulmuştur. Onların zalim ve kibirli kesimine gelince, hiç bir şekilde ikna edilmeleri mümkün değildi. Çünkü açıktan şöyle diyorlardı: "Kâbe'ye yönelmesi, atala-rının dinine eğilim göstermesinden başka bir şeyle izah edilemez. Bir süre sonra atalarının dinine dönmesinden kuşku duyulur..." Dolayısiyle böylelerine aldırmamak, sözlerini dikkate almamak gerekir. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "Onlardan korkmayın, benden korkun." Hak olan kıblenize yönelmede ısrarlı olun ve asla başka tarafa yönelmeyin ki, sizi şeriatlerin en güzeline ve en köklüsüne yöneltmek suretiyle üzerinizdeki nimetimi tamamlayayım. Sizi her türlü hayır ve erdeme hazırlayayım. Size bir elçi göndermek suretiyle büyük bir nimet bahşetmiş olmam da bunun bir belirtisidir. Nitekim bu elçi size kitap ve hikmeti bildiriyor, sizi her türlü kirden arındırıyor, daha önce bilmediğiniz din ve dünya meselelerini size öğretiyor.

152. ayette, yüce Allah mü'minlere sadece kendisini anmaları ve kendisine yönelik şükür görevini yerine getirmeleri buyruğunu veriyor. Kendisini unutup nimetlerine karşı nankörlükte bulunmalarını yasaklıyor: "Öyleyse beni anın, ben de sizi anayım; ve bana şükredin ve sakın nankörlük etmeyin!" O'nu isimleriyle, sıfatlarıyla, vaad ve tehditleriyle anmak, sevgi ve hoşnutluğunu gerektirir; namaz kılmak ve diğer ibadetleri yerine getirmek suretiyle O'na şükretmek, rahmetini ve fazlını gerektirir. O'nu unutmak ve nimetlerine karşı nankörlük etmek ise, insanı O'nun gazabı ile, korkunç cezası ile ve can yakan azabı ile burun buruna getirir.

SONUÇ

1- İnatçı tiplerle tartışmaya girmekten kaçınmak gerekir. Yapılacak en uygun şey, itaate yönelmek ve bu hususta (hayırda) yarışmaktır. Bu, gerçeğe dönme ihtimali bulunmayan marazi tiplerle cedelleşmekten, husumete girmekten daha yararlı ve daha gereklidir.

2- Gerek seferde, gerekse hazarda namaz kılarken kıbleye yönelmek farzdır. Ancak yolculukta bir kişi, nafile namaz kılarken bineği, uçağı veya otomobili nereye yönelik olarak yolalıyorsa oraya yönelebilir; bu yönün kıble veya başka bir taraf olması fark etmez.

3- Allah'a itaati engelleyecek derecede insanlardan korkmak haramdır. Asıl olan Allah'tan korkmaktır.

4- Yüce Allah'ın gizli ve açık nimetlerine karşı şükretmek gerekir.

5- Zorunlu bilgileri edinmek farzdır; ki, kul nefsini arındıracak biçimde Allah'a kulluk edebilsin.

6- Tehlil (Lâ ilâhe illâllah, demek), Tekbir (Allah-u ekber, demek) ve Tesbih (Sübhanallah, demek) ile Allah'ı anmak ve O'na itaat etmek suretiyle şükrünü ifa etmek vaciptir.

7- Allah'ın zikrini unutmak ve O'na şükretmemek suretiyle nimetlerine karşı nankörlük etmek haramdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾
وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ
مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٥﴾
الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

﴿١٥٦﴾ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

153- Ey iman edenler, sabırla ve namazla yardım dileyin. Gerçekten, Allah sabredenlerle beraberdir.

154- Ve sakın Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin; hayır onlar diridirler; fakat siz bunun şuurunda değilsiniz.

155- Andolsun, biz sizi biraz korku, açlık ve bir parça mallardan, canlardan ve ürünlerden eksiltmekle imtihan edeceğiz. Sabır gösterenleri müjdele.

156- Onlara bir musibet isabet ettiğinde, derler ki: "Biz Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na dönücüleriz."

157- Rablerinden bağışlanma ve rahmet bunların üzerinedir ve hidayete erenler de bunlardır.

SÖZLÜK

اَلاِسْتِعَانَةُ — Yardım etmek. Yardım istemek, söz ve davranış sergileme gücü.

اَلصَّبْرُ — Sabır. Nefsin zorluk ve meşakkatlere katlanması.

اَلشُّعُورُ — Şuur, bilinç. Sonunda bilgiye ulaşmayı sağlayacak tarzda bir şeyi algılama.

اَلاِبْتِلاَءُ — İmtihan etmek. İmtihan edilen kişinin gücünü ve zaafını ölçmeye yönelik sınama ve deneme.

اَلاَمْوَالُ — Mallar. Mal'ın çoğulu. Mal evcil hayvanlar için kullanıldığı gibi, nakit ve benzeri şeyler için de kullanılır.

اَلْمُصِيبَةُ — Musibet. Kulun canına, ailesine veya malına dokunan zarar.

اَلصَّلَوَاتُ — Namazlar. (Namaz)'ın çoğulu. Fakat bu kelime Yüce Allah'a izafe edilerek kullanıldığı zaman bağışlama ve mağfiret anlamını ifade eder. Çünkü öncesindeki "rahmet" kelimesi de Allah'a izafe edilmiştir.

وَرَحْمَةٌ. — Rahmet. Nimet bahşetme. En büyük rahmet, ateşten kurtulduktan sonra cennete girmektir.

اَلْمُهْتَدُونَ Hidayete erenler. İnançları ile, Allah-u Teâlâ'nın sınama amaçlı musibetleri karşısında gösterdikleri sabırları ile mutluluk ve erdem yollarına iletilenler.

AÇIKLAMA

Âlemlerin Rabbi olan Allah, burada mü'min kullarına, yani İslâm dinine mensup müslümanlara sesleniyor. Kendileri için bir deneme aracı olan kıblelerine bağlılıkta ısrarlı olmalarına, Rablerini zikretmelerine, O'na yönelik şükür görevini yerine getirmelerine ve O'nu hiç bir zaman unutmamalarına, asla nankörlük etmemelerine ilişkin bir çağrıda bulunuyor: "Ey iman edenler, yardım dileyin..." Yani, sizden istenen, aksatmadan Allah'ı anma, şükür, isyanı ve küfrü terketme yükümlülüğü karşısında sabırla yardım dileyin. Sabır, nefsi uysallaştırma ve Allah'ın emirlerine uydurmadır. Bir de namazla yardım dileyin... Bu çağrının ardından Allah-u Teâlâ, sabır gösterenlerle beraber olduğunu, yardım ve kuvvetle onlara destek olduğunu bildiriyor. Eğer sabır gösterecek olurlarsa O'nun yardımına ve desteğine mazhar olacaklardır. Bu çağrı ve uyarılar 153. ayetin kapsamı içindeydi.

154. ayete gelince, Allah-u Teâlâ'nın bir yasağını içermektedir. Allah yolunda öldürülenlere, "ölüler" denmemesi emrediliyor. Çünkü onlar ruhlar âleminde diri olup, ölü değildirler. Rasûlûllah'ın işaret buyurduğu gibi cennette rızıklanmaktadırlar: "Şehidlerin ruhları yeşil kuşların göğüslerinde cennette dolaşıp dururlar. Sonra arşın altında asılı bulunan kandillere dönerler." (Müslim) Bu yüzden Allah yolunda öldürülen kimseye "öldü" denmez, "şehid oldu" denir. O, Rabbinin katında diridir; bizim hissetmediğimiz, farkında olmadığımız bir hayatı sürdürmektedir. Bunun nedeni, bu dünya hayatından ayrılmış olmasıdır.

155. ayette Allah-u Teâlâ, mü'min kullarına yeminle bildiriyor ki: Sizi biraz korku ile sınayacağım; hem benim, hem de sizin düşmanınız olan kâfirleri savaş alanında üzerinize salacağım. Düşman ambargosu ve benzeri sebeplerle açlık çekeceksiniz. Savaş ve kıtlık yüzünden bir kısım mallarınızın telef olmasına yolaçacağını. Savaşta ölmeniz gibi cana yönelik denemelerden geçireceğim ve ürünlerinizin bir kısmının bozulması ile yüzyüze geleceksiniz. Bütün bunlardan amaç, Allah'ın emrine sarılmak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle iman ve itaat üzere sabır gösterenlerle, bunlara sabır gösteremeyip Allah'ın dostluğundan ve ecrinden yoksun kalanları birbirinden ayırmaktır.

Sonra Elçisine, sabır gösterenleri müjdelemesini buyuruyor.

156. ayette ise, sabır gösterenlerin durumunu açıklıyor. Şöyle ki: Onların başına bir musibet geldiği zaman: "Biz Allah'a aitiz. O, bizim başımıza dilediği musibeti indirebilir. Çünkü biz O'nun mülkü ve kullarıyız. Ve sonunda ölüp O'na döneceğiz. Şu halde telaşlanıp üzülmeye gerek yoktur. Biz O'nun hükmüne teslim olmuşuz, kaza ve kaderini gönül hoşluğuyla karşılamışız..." derler.

157. ayette Allah-u Teâlâ, önceki ayette tavırlarına işaret edilen sabırlı kimseleri, günahlarının bağışlanacağı, Rablerinden bir rahmete kavuşacakları ve mutluluk ve erdeme ulaşacakları müjdesini veriyor. Ve şöyle buyuruyor: "Rablerinden bağışlanma ve rahmet bunların üzerinedir ve hidayete erenler de bunlardır."

SONUÇ

1- Sabırlı olmak üstün bir niteliktir. Musibetler ve yükümlülükler karşısında sabrı emretmek, sabır ve namazla yardım dilemek övgüye değer bir davranıştır. Rivayete göre, peygamber efendimiz (s.a.s.) herhangi bir meselede zorlandığı zaman hemen namaza koşardı.

2- Şehitler Rableri katında sürdürdükleri hayat bakımından diğer insanlardan üstündürler. Başkalarının cennette sürdürdükleri hayattan daha üstün mükemmel bir hayattır bu.

3- Sabır göstersin, dolayısiyle Rabbi katındaki derece ve makamı yükselsin diye mü'min insan cana, mala ve aileye yönelik musibetlerle sınanır.

4- Bir musibet karşısında: "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun: biz Allah'a aitiz ve elbette O'na dönücüleriz" demek, üstün ve hayırlı bir tavırdır. Sahih bir hadiste şöyle buyuruluyor: Herhangi bir musibet karşısında: "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun. (Allah'ım, başıma gelen bu musibetten dolayı bana ecir ver ve ondan geriye benim için hayır bırak) diyen hiç bir kul yoktur ki, Allah bu musibetten dolayı ona ecir vermesin ve bu musibetten geriye onun için hayır bırakmasın. (Müslim)

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ
الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ

خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

158- Şüphesiz, Safa ile Merve Allah'ın işaretlerindendir. Böylece kim Evi hacceder veya umre yaparsa, artık bu ikisini tavaf etmesinde kendisi için bir sakınca yoktur. Kim de gönülden bir hayır yaparsa, şüphesiz Allah, şükrün karşılığını verendir, bilendir.

SÖZLÜK

اَلصَّفَا وَ الْمَرْوَةَ	Safa ve Merve. Safa, Kâbe'nin güneydoğusuna düşen bir dağ. Merve ise, Safa dağının tam karşısında kuzey tarafta yer alan bir dağ. İki dağın arasındaki mesafe yaklaşık olarak 760 zira-dır.
شَعَائِرُ اللّٰهِ	Dininin alametleri. (Şiar)ın çoğuludur ve Allah'a yönelik ibadetleri gösteren alâmetler, demektir. Şu halde Safa ile Merve arasındaki sa'y, Allah'a itaati gösteren bir işarettir.
اَلْحَجُّ	Hacc etmek. Muayyen ibadetleri eda etmek amacı ile Kabe'yi ziyaret etmek.
اَلْعُمْرَةُ	Umre. Tavaf, Safa ile Merve arasında sa'y yapmak ve saçları kısaltmak veya tıraş etmek suretiyle ihramdan çıkmak amacı ile Allah'ın evini ziyaret etmek.
اَلْجُنَاحُ	Günah. Vacibi terketmekle ve yasağı işlemekle ortaya çıkan karşı gelme suçu.
يَطَّوَّفَ.	Tavaf eder. İkisinin arasında sa'y ederek gidip gelmesi.
خَيْرًا	Hayır; insanın hoşuna gideni içine alan ve zarar vereni dışlayan herşeyi kapsayan genel bir kavramdır. Burada ise, salih amel kastedilmiştir.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmanın farziyetini vurgulayarak söze başlıyor. Bu arada, cahiliye döneminde Safa tepesi üzerinde "İsaf" ve Merve tepesinde de "Naile" adlı putun bulunması ve müşriklerin bunları meshetmelerine bakıp, Safa ile Merve arasında sa'y yapmanın sakıncalı olabileceğini düşünen bazı mü'minlerin endişelerini de gide-

riyor. Yüce Allah bu meyanda buyuruyor ki: Safa ile Merve arasında sa'y yapma Allah'ın şiarlarındandır. Yani O'na yönelik bir ibadet şeklidir. Çünkü Allah'ın elçisi İbrahim, oğlu İsmail ve onların soyundan gelen müslümanlar bu iki tepenin arasında sa'y yaparak Allah'a kullukta bulunmuşlardı. Şu halde, hac farzını eda etmek veya umre vacibini yerine getirmek amacı ile Kâbe'yi ziyaret eden bir kimse, haccın ve umrenin bir rüknünü eda etmiş olmak için Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y yapmak zorundadır. Cahiliye döneminde müşriklerin oralarda dikili bulunan İsaf ve Naile putları için sa'y yapıyor olmalarının bu konuda bir sakıncası yoktur.

Sonra Allah-u Teâlâ, gönüllü olarak bir hayrı yapmak isteyen mü'min kullarına bir vaadde bulunuyor: Üzerlerine hayır yağdıracağını, ödüllendireceğini bildiriyor. Çünkü Allah-u Teâlâ mü'min kullarının salih amellerine karşılık olarak onlara sevap verir, sahiplerinin niyet ve amellerini bildiğinden dolayı onları ödüllendirir. Şu ifadeden çıkan anlam budur: "Kim de gönülden hayır yaparsa, şüphesiz Allah, şükrün karşılığını verendir, bilendir."

SONUÇ

1- Gerek hacc ve gerekse umre niyetiyle Kâbe'yi tavaf eden herkesin Safa ile Merve arasında sa'y yapması gereklidir. Çünkü Rasûlüllah Efendimiz (s.a.v.): "Sa'y edin. Çünkü Allah size sa'y etmeyi yazdı." buyurmuştur. (Bu hadisi Darekutni rivayet etmiştir.) Ayrıca Rasûlûllah efendimiz, bütün hac ve umrelerinde Safa ile Merve arasında sa'yde bulunmuştur.

2- Mescide dönüştürülmüş bir kilisede namaz kılmanın bir sakıncası yoktur. Onun daha önce kafirlerin tapınağı olması zarar vermez.

3- Farz olmayan hayırları da teşvik etmek gerekir. Nafile nitelikli tavaf, namaz, oruç, sadaka, cihada hazırlık ve cihad gibi.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ
أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا
الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ

وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنظَرُونَ ﴿١٦٢﴾

159- Gerçekten, apaçık belgelerden indirdiklerimizi ve insanlar için kitapta açıkladığımız hidayeti gizlemekte olanlar.. işte onlara, hem Allah lanet eder, hem de bütün lanet ediciler.

160- Ancak tevbe edenler, düzeltenler ve açıklayanlar hariç. Onların tevbelerini kabul ederim. Ben tevbeleri kabul edenim, esirgeyenim.

161- Şüphesiz, inkar edip kafir olarak ölenler, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti bunların üzerinedir.

162- Onda süresiz kalacaklardır, onlardan azab hafifletilmez ve onlar gözetilmezler.

SÖZLÜK

يَكْتُمُونَ	Gizleyenler, üzerini örtenler mi gizledikleri şey ortaya çıkmasın, bilinip uygulanmasın diye örtbas edenler.
اَلْبَيِّنَاتُ	Deliller. Ehl-i kitabın yanındaki kitaplarda Hz. Muhammed'in peygamberliğini ispatlayan sıfatlar kastedilmektedir.
اَلْهُدَى	Hidayet, doğru yol. Burada ise, İslâm dini kastediliyor.
فِي الْكِتَابِ	Kitapda. Tevrat ve İncil.
اَللَّعْنَةُ	Lânet. Kovulma; hayır ve rahmetten uzaklaştırılma.
اَللَّاعِنُونَ	Lânet edenler. Melekler ve mü'minler gibi, kendilerinden lânet sadır olanlar.
اَصْلَحُوا	Düzelttiler. Gizledikleri dini gerçekleri açığa vurmak, yalanlayıp inkâr ettikleri vahye inandıklarını açıkladılar.
وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ	Onlara iltifat edilmez. Yani; bir mazeret bulmalarına fırsat ve-

rilmez. Tıpkı bir diğer ayetteki: "Onlara izin verilmez ki, mazeret bulabilsinler!" şeklindeki ifade gibi.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, bazı müslümanların Safa ile Merve tepeleri arasında sa'y etmeye ilişkin kimi endişelerinin yersizliğini belirttikten sonra, ehl-i kitap bilginlerinin işledikleri cürmü yüzlerine vuruyor. Onları tevbe etmeye, gizledikleri gerçeği açığa vurup ona inanmaya çağırıyor. Bu meyanda yüce Allah, Tevrat ve İncil'de yer alan, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) sıfatlarına ilişkin apaçık belgeleri ve yol gösterici işaretleri gizleyenlerin, Ona ve dinine inanmaya ilişkin emri görmezlikten gelenlerin rahmetten uzaklaştırılmış olduklarını, hem Allah'ın, hem de melekler ve mü'minlerin onlara lânet ettiklerini haber veriyor. Bunu izleyen 160. ayette ise, Allah-u Teâlâ, tevbe edenleri, rahmetten uzaklaştırılan kimselerden ayırıyor. Bunlar, hakkı tanıdıktan, insanlara açıklayıp bozulmuş inançlarını düzelttikten sonra gerçeği gizleyenlerden ayrılmışlardır. İşte Allah böylelerinin tevbelerini kabul eder, onlara merhamet eder. Çünkü o tevbeleri kabul edendir, esirgeyendir.

161. ve 162. ayetlerde Allah-u Teâlâ, gerek ehl-i kitaptan ve gerekse başka topluluklardan peygamberini ve onunla birlikte indirdiği dini inkâr edip kâfir olarak ölen kimselere hem Allah'ın, hem de tüm meleklerin ve insanların lanet ettiğini ifade buyuruyor. Bu yüzden onlar, ilahi rahmetin açık ifadesi olan cennetten uzaklaştırılıp kovulmuşlardır. Cehennemde süresiz kalacaklardır. Azapları hafifletilmeyecek ve bir mazeret bulmaları için kendilerine mühlet verilmeyecektir.

SONUÇ

1- İlmi gizlemek haramdır. Bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Kim herhangi bir bilgiyi gizlerse yüce Allah onun ağzına ateşten bir gem vurur." Ebu Hureyre bazı durumlarda şu açıklamayı yapma gereğini duyardı: "Eğer Allah'ın kitabındaki bir ayet olmasaydı, size tek bir hadis bile rivayet etmezdim." Ardından şu ayeti okurdu: "Gerçekten, apaçık belgelerden indirdiklerimizi gizlemekte olanlar..."

2- Zulmü ve cehaleti dolayısiyle herhangi bir şeyin ifsadına (bozulmasına) yolaçan kimsenin tevbesinin kabulü için, tahrif ettiğini veya değiştirdiğini, yahut tersyüz ettiğini açıklamak, gizlediğini açığa vurmak ve haksız yere aldığını geri vermek suretiyle bozduğunu düzeltmesi şart koşulur.

3- İnkâr edip küfür üzere ölen bir kimse öldükten sonra ebedi cehenneme mahkum olur. Süresiz olarak azapta kalır. Ne azabı hafifletilir, ne kendisine süre tanınır ki mazeret bildirsin; ve ne de azaba ara verilir ki istirahat etsin.

4- Şarap içmek veya uyuşturucu kullanmak gibi günahları açıkça işleyen kimseleri, kadına benzemeye çalışan erkeği ve erkeğe benzemeye çalışan kadını lanetlemek caizdir.

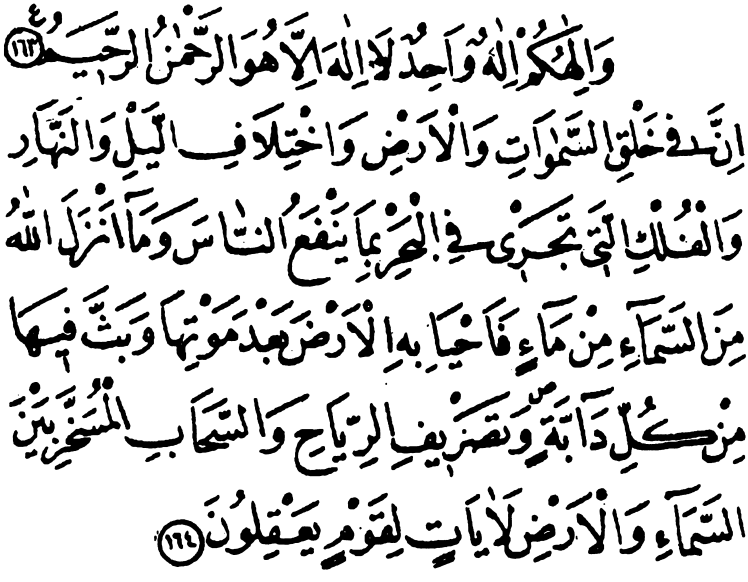
وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾
إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ
مِنَ السَّمَاءِ مِن مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا
مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾

163- Sizin ilahınız tek bir ilahtır; O'ndan başka ilah yoktur; O, Rahmandır, Rahimdir.

164- Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanların faydasına olan şeyleri denizde taşıyıp giden gemilerde, Allah'ın gökten su indirip onunla ölmüş olan yeri dirilterek üzerine her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için (Alllah'ın varlığına ve birliğine) deliller vardır.

SÖZLÜK

اِلٰهٌ (Doğru veya yanlış olarak) kendisine ibadet edilen.

(Allah-u Teâlâ ibadet edilmeyi hak eden tek ve gerçek ilâhtır.)(1)

وَ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ — İlâhınız bir tek ilâhtır. Zatı, sıfatları ve Rabliği itibariyle tek ve ortaksızdır. O'nun dışında bir yaratıcı, bir rızık veren, kainatı ve hayatı düzenleyen bir başka ilâh yoktur. Yani O, İlâhlıkta tektir. O'nun dışında ibadete lâyık hak bir ilâh yoktur.

اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَ النَّهَارِ — Gece ve gündüzün değişmesi. Kulların yararına olmak üzere biri ortaya çıkarken diğerinin kaybolması. Sürekli gündüz ve sürekli gece olmaması.

وَ بَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ — Orada her türlü hayvan yarattı. Çeşitli canlı türlerini yeryüzünde ortaya çıkarıp her tarafına dağıtmıştır.

تَصْرِيفِ الرِّيَاحِ — Rüzgârların çeşitliliği. Rüzgârların bazen saba rüzgarı, bazen güney, bazen kuzey, bazen batı, bazen bitkileri ve bulutları aşılayıcı ve bazen ürünleri yokedici olarak esmesi.

AÇIKLAMA

Yüce Allah önceki ayetlerde, âlimlerin sahip oldukları ilmi açıklamak, insanlara yol göstermek zorunda olduklarını, bunu gizlemelerinin haram olduğunu vurguladıktan sonra, kendisinin tek İlâh olduğunu, Rahman ve Rahim sıfatlarına sahip bulunduğunu haber veriyor. Ayrıca bunun bilginler tarafından açıklanması gereken en öncelikli gerçek olduğunu da dile getiriyor. Kuşkusuz bunun anlamı, Allah-u Teâlâ'nın rablıkta, isim ve sıfatlarında birlenmesi, sırf kendisine kulluk edilebileceğinin bilinmesidir. Bazı müşrikler: "Sizin ilahınız tek bir ilahtır." hakikatinin dile getirilişini duydukları zaman, "Allah'tan başka ilah olmadığını kanıtlayan herhangi bir delil var mıdır?" demişlerdi.(2) Bunun üzerine Allah-u Teâlâ "Göklerin ve yerin yaratılışında... diye başlayan ayetini indirdi. Bu ayette, altı evrensel hadiseden söz ediliyor. Ki bunların her biri Allah'ın gücünü, ilmini, her yaptığının bir hikmete dayanıyor olmasını ve sonsuz rahmetini gözle görülecek biçimde ortaya koyan göz kamaştırıcı, akıllara durgunluk veren ve insanı sırf Allah'a kulluk etme

(1) Kur'an-ı Kerim'de "el-İlâh" lafzı sadece yüce Allah için kullanılmıştır. Ama "İlâh" şeklindeki nekre kullanımı çoktur.

(2) "Lailâhe İllallah"ın başı küfür, sonu ise imandır. Çünkü ifadenin başında her türlü ilâhlık iddiası reddediliyor, sonunda ise, Allah'ın tek ve ortaksız ilahlığı onaylanıyor.

zorunluluğu ile yüzyüze getiren dehşet verici delil konumundadır.

Birinci olay: Göklerin ve yerin yaratılışıdır. Bu akıllara durgunluk veren yaratılışı ancak sonsuz bir güce sahip olan ve hiçbir olumsuzluktan etkilenmeyen bir zat gerçekleştirebilir.

İkinci olay: Gece ve gündüzün belli bir sistem dahilinde birbirlerini izlemesi; biri uzarken diğerinin buna paralel olarak kısalması.

Üçüncü olay: İnsanlar için hayati öneme sahip binlerce ton yiyecek ve erzak taşıyan dağlar gibi koca gemilerin denizlerde yüzmesi...

Dördüncü olay: Toprak kuruyup bitkiler ve ekinler öldükten sonra Allah-u Teâlâ'nın onları canlandırmak üzere gökten yağmur indirmesi.

Beşinci olay: Soğuk veya sıcak, çiçekleri aşılayıcı ve bulutları taşıyıcı olmak gibi, rüzgârların, insanların ihtiyaçlarına ve beklentilerine göre doğudan, batıdan, kuzeyden ve güneyden esmesi.

Altıncı olay: Bulutların yerle gök arasında başıboş bırakılmaması. Bir bölgede oluşup hareket etmeleri, ama, üstün iradeli ve her yaptığı bir hikmete dayanan yüce Allah'ın iradesi doğrultusunda her bölgeye yağmur yağdırırken bulutların oluşup hareket ettikleri o bölgeye yağdırmamaları...

Saydığımız bu altı evrensel olgu Allah'ın varlığının, ilminin, kudretinin, hikmetinin ve sonsuz rahmetinin en büyük ve apaçık kanıtıdır. O, bu yüzden alemlerin Rabbidir; öncekilerin ve sonrakilerin tek ve ortaksız İlahıdır. O'ndan başka Rab yoktur. Şu kadarı var ki, söz konusu ayetlerde vurgulanan bu apaçık kanıtları ancak aklı olanlar algılayabilir. Fakat aklını düşünme, anlama ve idrak etme alanında kullanmadığı, akıl yerine heva ve hevesini ön plana çıkardığı için akılsız konumunda olan bir kimse kör gibidir, hiç bir şey göremez; sağır gibidir, hiç bir şey işitemez; ahmaktır, hiç bir şeyi akledemez. Dolayısiyle bu göz kamaştırıcı kanıtları algılaması da beklenemez. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız.

SONUÇ

1- Allah'tan başka ilâh yoktur. Bu yüzden Allah'tan başkasına kulluk etmek şirktir ve küfürdür. Çünkü tek gerçek ilâh O'dur.

2- Göklerde ve yerde bulunan evrensel ayetler, her türlü kemâl sıfatına sahip ve her türlü noksanlıktan münezzeh bir Rab ve bir İlah olarak Allah'ın varlığını ispat etmektedir.

3- Ayetlerden yararlanmak veya [illegible]natta yer alan işaretlerden ibret almak, heva ve hevesleri yerine akıllarını ön plana çıkaran kimselere aittir.

4- Vahiy yoluyla inen Kur'an ayetleri tek ve ortaksız bir İlah ve bir Rab olarak Allah'ın varlığını ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini, elçiliğini kanıtlamaktadır.

وَمِنَ النَّاسِ
مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ ۖ وَالَّذِينَ
آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ ۗ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرَوْنَ
الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ
﴿١٦٥﴾ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوُا الْعَذَابَ
وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ
لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّأَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّءُوا مِنَّا ۗ كَذَٰلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ
أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾

165- İnsanlar içinde, Allah'tan başkasını (O'na) eş ve ortak tutanlar vardır ki, onları Allah'ı sever gibi severler. İman edenlerin ise Allah'a olan sevgileri daha güçlüdür. O zulmedenler azaba uğrayacakları zaman, muhakkak bütün kuvvetin tümüyle Allah'ın olduğunu ve Allah'ın vereceği azabın gerçekten şiddetli olduğunu bir bilselerdi.

166- Öyleki kendilerine tâbi olunanlar, kendilerine tâbi olanlardan uzaklaşıp kaçmışlardır. Onlar azabı görmüşlerdir ve aralarındaki bütün bağlar da parçalanıp kopmuştur.

167- Uyanlar derler ki: "Eğer bize bir kere fırsat verilse muhakkak onların bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşırdık." Böylece Allah, onlara bütün yaptıklarını onulmaz hasretler (pişmanlık ve üzüntüler olarak) gösterecektir. Ve onlar ateşten çıkacak değillerdir.

SÖZLÜK

اَنْدَادًا	Ortaklar . "Misil, benzer, eş" anlamına gelir. Bu ayette ise, müşriklerin dua, adak ve yemin gibi çeşitli ibadet şekillerini sunup Allah'a yakınlaşma için aracı kıldıkları düzmece ilâhlar kastedilmektedir.
اَلتَّبَرُّؤُ	Uzaklaşmak; çirkin bir şeyden ayrılmak ve bırakmak.
اَلَّذِينَ اتُّبِعُوا	İtaat edenler. Kulluk edilen düzmece ilahlar, saptırıcı liderler.
اَلَّذِينَ اتَّبَعُوا	Sebeplere. Tâbi olanlar, müşrikler. Sapık liderleri, önderleri izleyenler.
اَلْاَسْبَابُ	Sebepler. Sözlükte "ip" demektir. Daha sonra, iki şeyi birbirine bağlayan, insanı özel amaca ve maksada ulaştıran herşey için kullanılmıştır.
كَرَّةً	Tekrar. Geriye dönüş. Yeniden dünya hayatına dönme.
اَلْحَسَرَاتِ	Zarar, ziyan.. Kişiyi âdetâ hareketsiz kılan büyük pişmanlık.

AÇIKLAMA

Bundan önceki ayetlerde, insanların ilahının, yani ibadete lâyık Rabbinin, yani Allah'ın tekliğine, ortaksızlığına ilişkin kesin kanıtlar, susturucu belgeler sunulduktan sonra Allah-u Teâlâ, bunca açık ve net delile rağmen bazı insanların Allah'ı, bir yana bırakarak putları ve liderleri ilah edindiklerini haber veriyor. Bu insanlar tapındıkları bu düzmece ilahları Allah'ı sever gibi severler. Yani sevgide onları Allah'la bir tutarlar. Oysa mü'minlerin Allah'a yönelik sevgileri daha büyüktür. Bu meyanda Allah-u Teâlâ bir diğer hususa değiniyor: Müşrikler kıyamet günü azapla yüzyüze geldikleri zaman, bütün gücün Allah'a ait olduğunu, O'nun azabının şiddetli olduğunu çok acı bir de-

neyimle öğreneceklerdir. O sırada şirke ve sapıklığa çağıran zalim liderler, tâbi olunan önderler, kendilerinin izinde olan cahil halk kitlelerinden uzaklaşacaklardır. Korkunç azap ile burun buruna gelindiği bu dehşet verici anda aralarındaki her türlü bağ, her türlü ilişki kopacaktır. Bu sırada, önderlerin izinde giden cahil halk kitleleri, sapık önderlerinden intikam almak, ahirette kendilerinden uzaklaşan bu liderleri, bu düzmece ilâhları dünyada yalnız bırakmak için yeniden dünya hayatına dönmeyi arzularlar. Yüce Allah bu akıllara durgunluk veren, dehşet verici ahiret sahnesinde azabı onlara gösterip, onları apaçık gerçek ile yüzyüze getirdiği gibi, şirk ve günah nitelikli iğrenç amellerini de bu sırada onlara gösterir; böylece pişmanlıkları artar; yürek sızıları, hüzünleri, hayıflanmaları dayanılmaz boyutlara varır. Bu duygular içindeyken, bir daha çıkmamak üzere cehennem ateşine girerler.

SONUÇ

1- Allah'ı sevmek, Allah'ın sevdiği şeyleri, O'nun sevmesinden dolayı sevmek demektir.(1)

2- Allah ile beraber bir başka ilah edinmek şirktir. Ama Allah'ın sevgisinden dolayı Allah'ın kullarını sevmek tevhidin gereğidir.

3- Kıyamet günü arkadaşlık ve soy gibi bütün bağlar kopar. Sadece iman bağı ve iman kardeşliği kalır.

4- Şirk ve sapıklık önderleri, kötülüğe ve bozgunculuğa çağıran liderler, dünyadayken izlerinden giden, zulüm, şer ve bozgunculuk çağrılarına uyan kitlelerden uzaklaşırlar, onları yüzüstü bırakırlar, bu dehşet verici anda onlara bir yarar sağlamazlar.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ كُلُوا۟ مِمَّا فِى ٱلْأَرْضِ حَلَٰلًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا۟
خُطُوَٰتِ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿١٦٨﴾ إِنَّمَا يَأْمُرُكُم
بِٱلسُّوٓءِ وَٱلْفَحْشَآءِ وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾

(1) Peygamber efendimiz (s.a.v) buyuruyor ki: "Size çeşitli nimetler bahşeden Allah'ı sevin. Beni de Allah'ın sevgisi ile sevin."

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ
آبَاءَنَا ۗ أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾

168- Ey insanlar, yeryüzünde olan şeyleri helâl ve temiz olarak yeyin ve şeytanın peşinden gitmeyin. Gerçekte o, sizin için apaçık bir düşmandır.

169- O, size yalnızca kötülüğü, çirkin hayasızlığı ve Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

170- Ne zaman onlara: "Allah'ın indirdiklerine uyun" denilse, onlar: "Hayır biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yola uyarız." derler. Peki ama, ataları birşey düşünmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı? (atalarının yoluna uyacaklar).

SÖZLÜK

اَلْحَلَالُ	Helal, içinde tehlike barındırmayan; Allah'ın izin verdiği şey.
اَلطَّيِّبُ	Necis ve tiksindirici olmayan. Temiz.
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ	Şeytanın adımları. Yürümekte olan insanın iki ayağının arasındaki mesafe demektir. Bu ayette ise kastedilen, şeytanın yolu, ve Allah'ın helâl kıldığını haram, haram kıldığını da helâl kılmaya götüren şeytani yöntemlerdir.
عَدُوٌّ مُبِينٌ	Açık düşman. Düşmanlığı açık ve ortadadır. Anne-babamız Âdem ile Havva'yı cennetten çıkaran o değil midir? Yeryüzündeki şer ve fesadın büyük çoğunluğu onun başının altından çıkmıyor mu?
اَلسُّوءُ	Kötülük. Nefsin kötü olarak algıladığı, hüzünlenmesine, üzüntüye boğulmasına neden olan ve insanı çeşitli günahlara sürükleyen kötülük.
اَلْفَحْشَاءُ	Çirkinlik. Söz ve harekette kötülük. Zina, homoseksüellik, cimrilik v.b. iğrenç suçlar.
اَلْفَيْنَا	Bulduğumuz.

AÇIKLAMA

Rahmeti bol Allah-u Teâlâ şirk ve günah ehlinin durumunu, ahirette kendilerini bekleyen azap içinde süresiz kalmayı, o acı sonu gözler önüne serdikten sonra, tüm insanlığa şu çağrıda bulunuyor: "Ey insanlar, yeryüzünde olan şeyleri yiyin." Bu O'nun bağışı ve lûtfudur. İzin verdiği şeylerden helâl ve temiz olarak yiyin. O'nun izin vermediği şeylere gelince; bunlarda ne beden, ne de ruhlar için bir hayır vardır. Sonra hem kendisinin hem de kendilerinin düşmanı olan şeytanın izinden gitmelerini yasaklıyor. Şayet onun adımlarını izleyecek olurlarsa, onları bedbahtlığa ve helaka sürükleyecektir. Sonra Allah âlemlerin Rabbi olarak buyuruyor ki: Şeytan sadece, hem bedenlerine, hem de ruhlarına zarar veren kötülükleri, her türlü hayasızlığı, iğrenç davranışları ve kötü ahlâkı emreder. En kötüsü de, Allah'a iftira atmaya, O'nun adına bilmediklerini söylemeye, Allah'tan hiç bir delil olmadığı halde bir takım şeyleri helâl (serbest) bir takım şeyleri haram (yasak) kılmaya, Allah'ın vahyinden kaynaklanmayan yasalar koymaya yöneltmesidir. Şeytanın telkin ettiği bu en büyük kötülükten Allah'a sığınırız... İnsanlar Rablerinin bu çağrısını kulak ardı edip, ezeli düşmanları şeytanın izinden gitmeye devam ederek, çeşitli hayasızlıklar işlediklerinde, Allah'ın izin vermediği konularda yasaklar (haram), serbestler (helâl) koyup, yaşamaya kalkıştıklarında, Allah Rasûlü onlara: "Allah tarafından indirilen vahye uyun!" buyurunca, "Hayır, biz ancak atalarımızdan devraldığımız hayat sistemine uyarız!" demişlerdi. Sübhanallah!.. "Batıl dahi olsa, sapık bir hayat sistemi bile olsa atalarımızın düzenine uyarız!" diyorlar... Ataları din ve şeriat hususunda hiç bir şey aklememiş, yapıcı ve hayırlı şeylere ulaşamamış kimseler olsalarda mı onları izleyecekler?![1]

SONUÇ

1- Helâlı aramak, dar ve sıkıntılı dahi olsa günlük hayatta helâl ile yetinmek farzdır.

2- Helâl (serbest) Allah'ın helâl kıldığıdır. Haram (yasak) Allah'ın haram kıldığıdır. Bu hususta akıl kendi başına hüküm koyamaz, vahiyden bağımsız hareket edemez.

---

(1) Bu ayet, inanç noktasında taklidin haram olduğuna bir delil olarak gösterilir. Ayrıntılara gelince, akideye göre daha basit bir meseledir. Taklit: Bir hükmü delilsiz kabul etmeye denir.

3- Şeytanın düzenine uymak haramdır. Şeytanın yolu, yani düzeni ise, Allah'ın yasakladığı her türlü söz ve fiildir.

4- Her türlü kötülükten ve hayasızlıktan uzak durmak gerekir. Çünkü bunları şeytan emretmektedir.

5- Dinde bilgi sahibi olmayan, dinî basiretten yoksun kimseleri taklit etmek haramdır.

6- İlim ehlini izlemek, onların Kur'an ve sünnetten süzülmüş görüşlerini benimsemek caizdir.

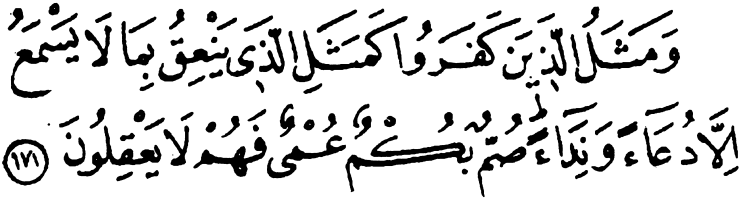

171- İnkâr edenlerin örneği bağırıp-çağırmadan başka bir şey işitmeyip haykıranın örneği gibidir. Onlar, sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, bundan dolayı akıl erdiremezler.

SÖZLÜK

مَثَلُ	Benzeri. Sıfatı ve durumu.
يَنْعِقُ	Bağıran. Yüksek sesle bağırma.
اَلدُّعَاءُ	Dua etmek. Yakında olan birini çağırmak. Mü'minin Rabbini : "Ya Rabbi!.. Ya Rabbi!..." diye çağırması, dua etmesi gibi.
اَلنِّدَاءُ	Çağırma. Uzakta olan birini çağırmak. Namaza çağrı amacı ile ezan okumak gibi.
اَلصَّمُّ	Sağır. Duyma hassasını yitirdiği için duyamayan kimse.
اَلْبُكْمُ	Dilsiz. Konuşma hassasını yitiren, dilsiz kimse.
لَا يَعْقِلُونَ	Akıl erdiremiyorlar. Sözlerin anlamlarını algılayamazlar, algı cihazını, yani akıl unsurunu devre dışı bıraktıkları için olayları birbirlerinden ayırdedemezler.

AÇIKLAMA

Bundan önceki ayet, duyularını ve algılama yeteneklerini devredışı bırakıp lideri ne derse onu yapan, niçin yaptığını ve neden yapmadığını bilmeden tam bir teslimiyet içinde emirlerini yerine getirenlerin bu körükörüne taklidi için bir uyarı niteliğindeydi. Bu ayet ise son derece ilginç bir tabloyu canlandırıyor: Akli yeteneklerini devredışı bırakarak, her hususta birilerinin izinden gitmekle yetinen, böylece başındaki çoban ne tarafa sürerse, o tarafa yönelen bir sürü haline gelenlerin durumunu garip bir örnekle somutlaştırıyor. Çoban çağırınca hemen koşarlar. Bu çağrı boğazlanmaları için olsa da... Aynı şekilde kendilerine çoban (lider) seslense, ne istediğini, niçin çağırdığını bilmeden koşarlar. Çünkü işitme ve anlama yeteneğinden yoksundurlar. Sadece uzun süreli alıştırmalarla, delilsiz itaat ile bir takım sesler öğrenmişlerdir.

Netice olarak Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "İnkar edenlerin örneği... kemikleşmişlikte, şirk ve sapıklıkta atalarını körükörüne izlemede, güttüğü hayvanlara seslenen çobandır. Çoban, uzaktan veya yakından sürüsüne seslendiği zaman, sürü bu sese göre hareket eder, ama ne söylendiğini, niçin seslenildiğini anlamadan hareket eder. Çünkü akıl yeteneğinden yoksundur. Bu örnek, küfür ve sapıklık ehlini imana çağıran herkesin karşı karşıya kaldığı bir durumu gözler önüne sermektedir. İmana ve hidayete çağıran kimseler, kâfirleri, atalarını körükörüne taklid eden kimseleri, basmakalıp zihniyete mensup sapık kitleleri islama çağırdıkları zaman kendilerini bir sürüye seslenen ve sözleri algılanamayan çobanlar gibi hissederler.

SONUÇ

1- Müşrik ve sapık taklitçilerle karşıkarşıya kalındığı, onların kör inadı ile mücadele edildiği zamanlarda Allah'a dua etmek yürek ferahlatır, insana güven verir.

2- Heva ehlini ve bidatçıları taklit etmek, onları izlemek haramdır.

3- İlim ve marifet elde etmeye çalışmak farzdır. Ki, bir mü'min bilgi sahibi olmadan her hangi bir şeyi yapmasın ve terkedilmemesi gereken bir şeyi de terketmesin.

4- Ancak dinde bilgi ve basiret sahibi olan kimselere uyulur. Cahillere uymak taklit sayılır, körükörüne ve delilsizce tâbi olma olarak değerlendirilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٧٣﴾

172- Ey iman edenler, size rızık olarak verdiklerimizin temiz olanlarından yeyi ve yalnızca Allah'a kulluk ediyorsanız yalnızca O'na şükredin.

173- O, size ölüyü, kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilmiş olan hayvanı kesin olarak haram kıldı. Fakat kim kaçınılmaz olarak muhtaç kalırsa, taşkınlık yapmamak ve haddi aşmamak şartıyla yiyebilir, ona bir günah yoktur. Muhakkak Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

اَلطَّيِّبَاتُ	Temizler. Helâl demektir.
اُشْكُرُوا اللّٰهَ	Allah'a şükredip Allah'ın sizin üzerinizdeki nimetlerini itiraf edin. Bu nimetlerden dolayı O'na hamdedin. Bu nimetleri O'nun hoşnut olacağı alanlarda sarf edin.
اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ	Eğer sadece Allah'a ibadet ediyorsanız: O'nun emir ve yasaklarına uyuyorsanız.
حَرَّمَ	Haram kıldı, sakındırdı, yasakladı.
اَلْمَيْتَةُ	Ölmüş olan, kesilmeksizin kendi kendine ölen hayvan.
اَلدَّمُ	Kan. Dışarı akmış kan; ete karışmış olanı değil.
اَلْخِنْزِيرُ	Domuz.
وَ مَا اُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِ	Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen (hayvanın eti).

اُضْطُرَّ — Zorda kalan. İçinde bulunduğu açlık yüzünden veya dayak sonucu yemek zorunda bırakılırsa.

غَيْرَ بَاغٍ وَّ لَا عَادٍ — Haddi aşmaksızın.

اَلْبَاغِ — Kendisine helal olmayanı almaya çalışan, zalim.

اَلْعَادِ — Kendisine helâl olan alanı aşıp başkasının hakkına, alanına tecavüz eden kimse demektir.

اَلْاِثْمُ — Günah. Günahın nefis üzerinde bıraktığı iz. Huzursuzluk ve bunalım hali.

AÇIKLAMA

Bir önceki ayette (171.) şirkte ve Allah'ın helâl kıldığını haram kılmada atalarını şuursuzca taklid eden kâfirlerin durumuna dikkat çekilmişti. Bunlar düzmece ilahlarına adaklar adar, bunları götürüp tapınaklardaki sunaklara koyar ve tütsüler tüttürürlerdi... Bu açıklamanın ardından yüce Allah, kendisini Rab ve İlah, İslam'ı din, Hz. Muhammed'i de peygamber edinen mü'min kullarına sesleniyor: Size rızık olarak verdiğimiz temiz şeylerden yeyin ve Allah'ın size bahşettiği helâl etlerden dolayı O'na şükredin; atalarını körükörüne taklit eden müşrikler gibi bu etleri olur olmaz nedenlerle haram kılmaya kalkışmayın, çünkü Allah size, yalnızca kanı, leşi, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın etini yemenizi haram kılmıştır. Bununla beraber zaruret hali bir kimseyi bunlardan yemeye zorlarsa bu saydıklarımızdan yemesinin bir sakıncası yoktur. Çünkü Cenab-ı Allah çok merhamet sahibidir.

SONUÇ

1- Savurganlığa, israfa kaçmamak koşuluyla Allah'ın rızık olarak bahşettiği temiz yiyeceklerden yemek helâl ve güzeldir.

2- Bahşettiği nimetleri anmak, bu nimetlere karşılık olarak O'na hamdetmek ve bunları Allah'ın rızası dışında günah alanlarında sarf etmemek farzdır.

3- Leşi, akıtılmış kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilmiş hayvanın etini yemek haramdır.

4- Zaruret anında, adı geçen şeylerden bir parça caizdir. Ayetteki istisna da göz ardı edilmemelidir. Yani bu yeme içme haddi aşarak olmamalıdır.

5- Peygamber efendimiz ölü çekirge ve balığın yenmesine izin vermiştir.

Ama azıdişi olan yırtıcı hayvanların ve pençesi olan kuşların yenmesini haram kılmıştır.(1)

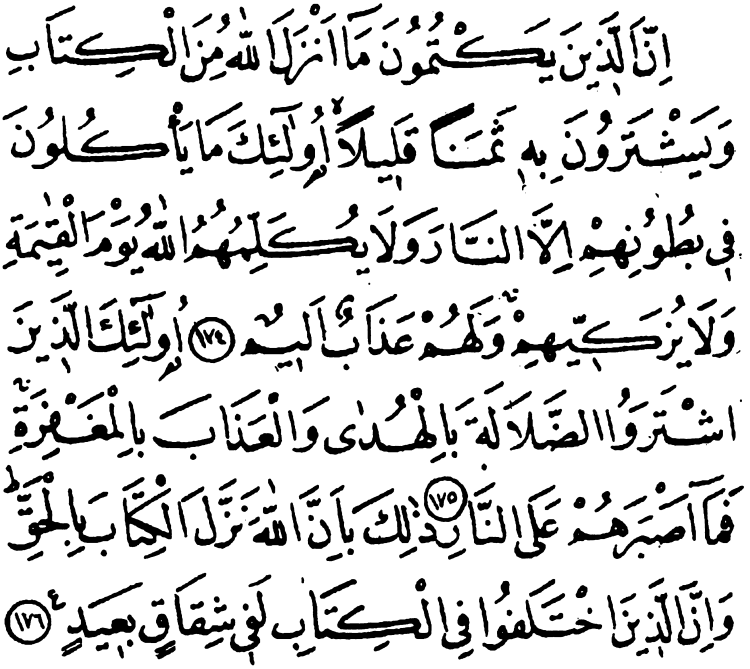

174- Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gözardı edip saklayanlar ve onunla değeri az bir şeyi satın alanlar.. onların yedikleri karınlarında ateşten başkası değildir. Allah kıyamet günü onlarla konuşmaz ve onları arındırmaz. Ve onlar için acı bir azap vardır.

175- Onlar, hidayete karşılık sapıklığı, bağışlanmaya karşılık azabı satın almışlardır. Ateşe karşı ne kadar dayanıklıdırlar!?..

176- Bu, Allah'ın şüphesiz Kitabı hak olarak indirmesindendir. Kitap konusunda anlaşmazlığa düşenler ise uzak bir ayrılık içindedirler.

(1) Bir hadis-i şerifte, Rasûlüllah'ın, azı dişli yırtıcıları ve pençeli kuşları yemeyi yasakladığı, görülüyor.

SÖZLÜK

يَكْتُمُونَ — Gizliyorlar. İnkâr edip gizleyenler.

مَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ — Allah'ın Kitapta indirdiği. Kitap'tan maksat "Tevrat"tır. Allah'ın buyruğunu ise, Hz. Muhammed'in (s.a.s) Tevrat'ta yer alan nitelikleri ve O'na inanılması direktifini içeren ayetlerdir.

لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ — Allah onlarla konuşmaz. Onlara öfkelendiği ve onları lânetlediği için kendileriyle konuşmaz.

وَلَا يُزَكِّيهِمْ — Onları temize çıkarmaz. Kendilerinden razı olmadığı için günahlardan arındırmaz.

الضَّلَالَةَ — Hedefe ulaşmaya engel oluşturan körlük, sapıklık.

الشِّقَاقُ — Ayrılıkçılık, çekişme, düşmanlık. Öyle ki çekişen taraflarda biri bir grubu, diğeri de bir grubu temsil ederek birbirlerine düşmanlık ederler.

بَعِيدٌ — Uzak. Sonuçlanması ve ardının gelmesi son derece güçtür.

AÇIKLAMA

Tefsirini sunmakta olduğumuz bu üç ayet kesin olarak ehl-i kitap bilginleri hakkında inmiştir: Onları yaptıklarından dolayı kınayarak, hakkı gizlemelerinin ve açıklama sözünü verdikleri halde Allah'tan gelen bilgiyi az bir değer karşılığı satmalarının sonunu gözler önüne seriyor. Yahudi ve hıristiyan din bilginleri halk kitlelerini memnun etmek için Peygamber Efendimizi ve dinini inkâr ediyorlardı, ki, halktan gelen hediyeler ve mali yardım kesilmesin ve halk üzerindeki ruhani egemenlikleri devam etsin. "Allah'ın indirdiği kitaptan bir şeyi gözardı edip saklayanlar ve onunla değeri az bir şeyi satın alanlar..." ayeti ile kastedilen anlam işte budur.(1) Yüce Allah yedikleri rüşvetin karınlarında ateşten başka bir şey olmadığını bildiriyor. Çünkü ateşe girmelerine sebep olacaktır. Bunun yanısıra, karşı konulmaz güce sahip ve emrini zor kullanarak da yerine getiren Allah'ın gazabı onların üzerinedir. Allah onlarla

(1) İbn-i Abbas (r.a) der ki: "Bu ayet yahudi bilginleri hakkında inmiştir. Bunlar avam tabakasından çeşitli hediyeler alıyorlardı. Bu arada Son Peygamberin kendi içlerinden çıkacağını umuyorlardı. Ne zaman ki Son Peygamber diğer bir toplumdan gönderildi, O'nun Kitap'taki sıfatlarını değiştirdiler. Ki, maddi çıkar sağladıkları cahil tabaka Peygamber'e tâbi olmasın..."

lanarak da yerine getiren Allah'ın gazabı onların üzerinedir. Allah onlarla konuşmayacak, onları arındırmayacaktır. Elem verici azap da onlar içindir.

175. ayette Allah-u Teâlâ, rahmetten uzaklaştırılmış bu mel'ûnların hidayete karşılık sapıklığı, yani imana karşılık küfrü, bağışlanmaya karşılık azabı, yani cennete karşılık cehennemi satın aldıklarını bildirerek, şu değerlendirmeyi yapıyor: Ateşe karşı ne kadar dayanıklıdırlar!.. Günah işlemede, bunun sonucunda cehenneme girmede ne kadar cesurdurlar.!.. Onların bu davranışları, Allah'ın kendilerine yönelik va'dini tamamlayıcı unsur olarak aleyhlerinde rol oynamıştır. Çünkü Allah-u Teâlâ Kitab'ı hakka dayalı olarak indirmiştir. Kitap'ta doğru yolu, hidayeti göstermiş, kişiyi kalıcı nimetlere ulaştıran yolu açıklamıştır. Bunun yanısıra insanı saptırıp, Allah'ın gazabına ve can yakıcı azaba götüren yolu da açık seçik olarak gözler önüne sermiştir.

176. ayette Allah-u Teâlâ Tevrat ve İncil hakkında görüş ayrılığına düşen yahudi ve hristiyanların birbirlerine düşman olduklarını, aralarında derin görüş ayrılıklarının olduğunu haber veriyor.(1) Hiç kuşkusuz Allah-u Teâlâ, doğru söylüyor. Bugün bile yahudi ve hristiyanlar arasında derin görüş ayrılıkları ve düşmanlık vardır. Bu durum, Allah'ın indirdiği hak Kitap hakkında ihtilafa düşmelerinin, Kitab'ı uygulamaya ilişkin emri kulak ardı etmelerinin, hak duyuruyu bir yana bırakarak batıla sarılmalarının bir sonucudur. Kitap hakkında ihtilafa düşmenin sonu, derin bir ayrılıktır.

SONUÇ

1- Hakkı gizlemek haramdır. Özellikle mal ve liderlik gibi dünyevi bir çıkar sağlamak için buna yeltenmek daha ağır bir suç oluşturur.

2- İslâm ulemasının, bazı maddi çıkarlar elde etmek için hakkı gizlemede, insanlara batıl nitelikli fetvalar vermede ehl-i kitap bilginlerinin yolunu izlemekten kaçınmaları gerekir.(2)

3- Kur'an-ı Kerim ve O'nun hak nitelikli öğretisi hakkında ayrılığa düşmekten kaçınmak bir zorunluluktur. Çünkü Allah'ın indirdiği Kitap hakkında ihtilafa düşen müslümanlar birbirlerine düşman olup derin görüş ayrılıklarına

---

(1) Bu değerlendirmenin içine müşrik araplar da girer. Çünkü Kur'an hakkında aralarında görüş ayrılığı baş göstermiş, kimi, "Kur'an şiirdir," kimi, "sihirdir," kimi de "efsanedir," demiştir.

(2) Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: "Kim bir bilgiye sahip olur da onu gizlerse, yüce Allah kıyamet günü onun ağzına ateşten bir gem geçirir."

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ
الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ
وَآتَى الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ
وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي
الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ
هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

177- Yüzünüzü doğuya ve batıya çevirmeniz iyilik değildir. Ama iyilik, Allah'a, âhiret gününe, meleklere, Kitaba ve Peygamberlere iman eden; mala olan sevgisine rağmen onu yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, isteyip dilenene ve kölelere veren; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve ahitleştiklerinde ahitlerine vefa gösterenler ile zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır; işte bunlar, doğru olanlardır ve müştaki olanlar da bunlardır.

SÖZLÜK

اَلْبِرُّ — İyilik. Her türlü hayrı, Allah'a ve Rasûlü olan Hz. Muhammed'e (s.a.s.) itaatı içine alan geniş bir kavram.

وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ — Gerçek iyilik, Allah'a ve ahiret gününe inanan ve öteki iyi niteliklere sahip bulunan kimsenin işlediği iyiliktir.

وَ أَتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ	Malı severek verdi... Mala yönelik şiddetli sevgisine rağmen Allah'ın sevgisini, tercih ederek, verilmesi gereken yerlere mal veren.
ذَوِي الْقُرْبَى	Yakınlar. Yakınlık derecesine göre tüm akrabalar.
الْيَتَامَى	Yetimler. Henüz büluğ çağına ermeden babası ölen çocuk.
الْمَسَاكِينَ	Çaresizler. Temel ihtiyaçlarından, harcama gücünden yoksun kimse.
ابْنَ السَّبِيلِ	Yolda kalan. Ailesinden ve malından uzak, uzun yol yolcusu.
السَّائِلِينَ	Dilenci.Yardıma muhtaç olup, ihtiyacını gidermesi için dilenmesine izin verilen yoksul kimse.
فِي الرِّقَابِ	Köleler . Köleyi azad etmek için mal verme, anlamı kastedilmiştir.
الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ	Şiddetli yoksulluk. Şiddetli zarar veya hastalık.
وَ حِينَ الْبَأْسِ	Allah yolunda girişilen savaşın kızıştığı sırada.
أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا	İşte onlar doğru oldular, sadıklar.(1)

AÇIKLAMA

Bundan önceki üç ayette Allah-u Teâlâ, ehl-i kitap bilginlerini tehdit ederek, kıyamet günü kendilerini bekleyen gazabı ve acıklı azabı haber vermişti. Bu, aynı zamanda, dünyanın geçici rütbe ve şöhretleri uğruna insanlara Allah'tan gelen haberi, duyuruyu doğru biçimde aktarmayan İslâm bilginlerine yönelik bir tehdit de içermektedir. Bu ayette ise, Allah-u Teâlâ sırf Kudüs'teki Beytu'l-mukaddes'e veya güneşin doğduğu yere (birincisi yahudilerin diğeri de hristiyanların kıblesidir) yöneldikleri için böbürlenen ve bundan dolayı iman ve mükemmellik iddiasında bulunan ehl-i kitabın bu tutumunu reddeder mahiyette buyuruyor ki: "İyilik, yüzünüzü doğuya veya batıya yöneltmeniz değildir." Bu, aynı zamanda İslâmı namaz kılmakla sınırlandıran, bunun yanında birçok vacibi terkeden ve birçok yasağı da çiğneyen kimi şekilci müslümanlara da bir uyarı niteliğindedir. Burada yüce Allah insanlara iman ve

(1) Peygamberimiz buyuruyor: "Doğru olun. Çünkü doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kul doğru söyler ve doğru söylemeye teşvik ederse, Allah katında "sıddîk" sıfatını kazanır..."

İslâm iddiasında ölçü olan gerçek iyiliğin ne olduğunu ve gerçek iyinin kim olduğunu açıklıyor: "Oysa iyi(lik)... (yani iyilik veya gerçek iyi kimse) Allah'a iman edendir..." Altıncısı hariç, imanın tüm şartları zikrediliyor. Burada sözü edilmeyen şart "Kaza ve kadere inanma"dır. "Namazı dosdoğru kılan ve zekatı veren." Bunlar İslâm'ın başta gelen iki rüknüdür. Asıl iyilik, mala yönelik sevgisine rağmen onu Allah yolunda harcayan, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yolda kalmışlara veren kimsenin tutum ve davranışıdır. Çünkü bu insan malını miskinler, yolcular, dilenciler gibi aç ve sefil kimselere harcamaktadır ki, bunlardan bir karşılık, bir övgü ve iltifat beklenemez. Asıl iyilik, malını köleleri azat etmek, tutsakları serbest bırakmak için harcayan, namazı dosdoğru ve sürekli kılan, hakkedenlere zekatı veren kimsenin halidir. Namaz kılmak ve zekât vermek İslâm'ın en büyük prensiplerindendir. Yüce Allah iyilerin nitelikleri arasında en ağır koşullarda ve en zor durumlarda bile sözünde durmayı ve sabır göstermeyi de sayarak şöyle buyuruyor: "Ahitlerine vefa gösterenler ile zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenler." İşte, ihsanın kaynağı budur. Yani, kulluk görevini yerine getirirken Allah'ı gözetmek, O'na bakmak... Bu nokdada yüce Allah onların iman ve İslam iddiasında doğru söylediklerini, Allah'ın gazabından ve acıklı azabından gerçekten sakındıklarını duyuruyor. İfadenin orijinalinde yüce Allah uzaklığı gösteren işaret zamirini kullanıyor. Bunun nedeni, makamlarının uzaklığı ve derecelerinin yüceliğidir: "İşte bunlar, doğru olanlardır ve müttaki olanlar da bunlardır."

SONUÇ

1- Dinin bazı emirlerini bir kenara bırakarak yalnızca bazılarını yerine getirmekle yetinmek kişiyi mü'minler ve kurtulmuşlar arasına sokmaz.(1)

2- İmanın şartları, tefsirini sunduğumuz bu ayet-i kerimede zikredilen hususlardır.(2) Ayet metninde tekil olarak geçen "kitap"tan maksat "kitaplar"dır.

---

(1) Bunun kanıtı şu ayettir: "Yoksa siz Kitab'ın bir kısmına inanıyor, bir kısmını da inkar mı ediyorsunuz?" (Bakara/85).

(2) İmanın bina edildiği temeller altıdır. Müslim'in rivayet ettiği Cibril hadisinde şöyle deniyor: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, yani hayır ve şerrin ondan olduğuna inanman..." Ayette "kader"den sözedilmemiş olmasının nedeni, kitabın ona delalet ediyor olmasıdır.

3- Kıyamet günü sevap kazandıracağı umulan yardım yerleri "yakınlar... diye açıklanmaktadır.

4- Namaz ve zekâtın önemi vurgulanmaktadır.

5- Sözünde durmak farzdır.

6- Sabır göstermek, özellikle savaşta, farzdır.

7- İşin özü takvadır. İyiliğin asıl gayesi, takvaya ulaşmaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ
فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْأُنْثَى بِالْأُنْثَى فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ
ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾

178- Ey iman edenler, öldürülenler hakkında size kısas yazıldı. Hür'e karşı hür, köleye karşı köle ve dişiye karşı dişi. Fakat kimin lehine, onun kardeşi tarafından bağışlanırsa, artık örfe uymak ve ona güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve bir rahmettir. Artık kim bundan sonra tecavüzde bulunursa, onun için elem verici bir azap vardır.

179- Ey akıl sahipleri, kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki sakınırsınız.

SÖZLÜK

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ — Size kısası farz kıldı. "Kutibe" farz kılındı demektir.

قِصَاص	Öldürülenin en yakını (...lisi) kan bedeline ve öldüreni affa yanaşmazsa, öldüren öldürülür, yani kısas hükmü uygulanır.
فِي الْقَتْلَى	Herhangi bir öldürücü aletle öldürülen kimse.
اَلْحُرُّ	Hür olan; kölenin karşıtı.
فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ	Ödürülenin velisi kısastan vaz geçip diyet veya affetmeye yanaşırsa.
فَاتِّبَاعٌ بِمَعْرُوفٍ	Diyet isteği şefkat ve yumuşaklık çerçevesi içinde geleneklere uygun olarak verilmelidir.
وَ أَدَاءٌ إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ	Diyet verilirken iyilikle verilmeli, diyet sürüncemede bırakılmamalı ve belirlenen miktarda eksiltme yönüne gidilmemelidir.
ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ	Bu âdil ve merhametli hüküm. Kastedilen, kısasa karşılık diyet vermenin caiz kılınmasıdır. Kısasa karşılık diyete izin vermek Rabbinizden size yönelik bir hafifletmedir. Çünkü bundan önceki şeriatlarda ya sadece kısas ya da sadece diyet hükmü vardı. Siz ise, kısas, diyet ve affetme'den herhangi birini seçme hakkına sahipsiniz.
فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ	Burada diyet aldıktan sonra, adamı öldüren kimse kastediliyor. Böyle biri doğrudan ölüm cezasına çarptırılır.(1)
اَلْقِصَاصُ	Öldürme, yaralama ve öldürücü aletlerde eşitlik.
حَيَاةٌ	Kapsamlı ve genel kalıcılık. Çünkü bir kimse birini öldürmek isterse, buna karşılık olarak kendisinin de öldürüleceğini hatırlar ve öldürmekten vaz geçer. Böylece hem kendisi hem de öldürmek istediği kimse hayatta kalmış olur. Bunların hayatta kalması ile bir çok kişi de hayatta kalmış olur.
أُولِي الْأَلْبَابِ	Eğri ile doğruyu birbirinden ayıran akıl sahipleri.
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ	Umulur ki sakınırsınız. Bu hikmetli hüküm sizi dünya ve ahiret saadetine yöneltir.

(1) Diyet almasına rağmen katili öldüren kimse hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Şafii, Maliki ve bir çok âlim, onun sebepsiz yere adam öldüren hükmünde olduğunu, öldürülenin velisi isterse onu öldürür veya diyet alır veya onu affeder, ahirette de azap görecektir, demişlerdir. Diğer bazı alimler, onun azabı öldürülmesidir; hâkim veliye affetme yetkisi veremez, demişlerdir. Ömer b. Abdulaziz ise, onun durumu imama kalmıştır, demiştir.

AÇIKLAMA

Bu ayet, iki arap kabîlesi hakkında inmiştir. Cahiliye döneminde bu kabîlelerden biri, kendini ötekinden daha şerefli ve soylu görürdü. Bu yüzden kendisine mensup bir köle öldürülecek olursa, buna karşılık hür bir kimseyi öldürürlerdi. Bu kendini üstün görmenin, büyüklenmenin bir tezahürüydü. Daha sonra bu iki kabile müslüman oldu ve aralarında adam öldürmeye varan hadiseler cereyan etti. Bu durumu gidip Rasûlüllah'a şikayet ettiler. Bunun üzerine yukarıdaki ayet nazil oldu ve cahiliye döneminin kan davası geleneğini iptal etti. İslâm'ın öngördüğü adalet ve eşitlik ilkesini yerleştirdi: "Ey iman edenler, öldürülenler hakkında size kısas yazıldı. Hür'e karşı hür, köleye karşı köle ve dişiye karşı dişi." Bir adama karşılık iki adam, bir kadına karşılık iki adam veya iki kadın, köleye karşılık iki hür veya iki köle öldürülemez. Kısaca nefse karşı nefis kısasın özüdür.

Öldürülenin kardeşi, yani kanının velisi kısastan vazgeçer de diyet almayı kabul ederse veya bütünüyle bağışlarsa, buna uyulması gerekir. "Ben kısastan başka bir şey kabul etmiyorum" dememeli, bilâkis öldürülenin velisinin önerdiği diyeti veya affı kabul etmelidir. Öldürülenin velisine düşen de yumuşaklık ve şefkatle diyet istemektir. Katil de diyeti güzellikle, sürüncemede bırakmadan ve noksansız ödemelidir.

Bu meyanda yüce Allah müslümanlara yönelik bir lütfunu dile getiriyor. Bu da söz konusu meselede getirdiği genişlik ve tercih imkânıdır. Öldürülenin velisinin kısas, diyet ve af arasında serbest bırakılmasıdır. Halbuki, yahudilerde sadece kısas hükmü, hristiyanlarda da sadece diyet hükmü geçerlidir. Bu arada konuya ilişkin bir diğer hükme değiniliyor. Bu da, diyet alıp katili affettikten sonra onu öldüren kimse ile ilgilidir: "Artık kim bundan sonra tecavüzde bulunursa, onun için elem verici bir azap vardır." İslâm hukukçuları bu azabın mahiyeti hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir: Burada kastedilen dünyadaki öldürme cezası mıdır, yoksa ahiretteki azap mı? İmam Mâlik ve Şafii'ye göre, bu adam gerekçesiz olarak adam öldüren kimse hükmündedir. Eğer velisi onu affederse, kabul edilir. Kısas veya diyet isterse uygulanır. Diğer bazı alimlere göre, diyet vermek zorundadır, azap işi de Allah'a kalmıştır. Ömer b. Abdülaziz, onun durumu imama kalmıştır, toplumun maslahatına uygun hüküm neyse onu verir, diyor. Sonra yüce Allah, bizim için öngördüğü kısas hükmünde, hafifletici unsurlarla beraber büyük bir hayat kaynağı olduğunu haber veriyor. Çünkü kısas, kan akıtmayı, can almayı caydırıcı bir rol oynar. "Ey akıl sahipleri kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki sakınırsınız."

SONUÇ

1- Kısas İslâm'ın öngördüğü bir hükümdür. Eşitlik ve denklik demektir. Buna göre, erkeğe karşılık erkek, kadına karşılık kadın, erkeğe karşılık kadın, kadına karşılık erkek, kısaca nefse karşı nefs kadın erkek fark gözetmeksizin öldürülür. Katil öldürdüğü aletle öldürülür. Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: "Kişi başkasını öldürdüğü aletle öldürülür."

Köle mal hükmünde olduğu için ona karşılık olarak hür bir insan öldürülmez. Bilakis efendisine mal verilir. Sahabeler, tabiin uleması, Malik, Şafii ve Ahmed b. Hanbel bu şekilde hükmetmişlerdir. Fakat Ebu Hanife bu görüşe muhalefet etmiş ve bu ayetin zahirine dayanarak kölenin öldürülmesi durumunda da kısas hükmünün uygulanması gerektiğini söylemiştir.

2- İslâm şeriatı kolaylık ve rahmet kaynağı bir güzellikler sistemidir. Kısasa karşılık diyet ve af seçeneklerine cevaz vermesi de bunun güzel bir örneğidir.

3- Kur'an'ın ifade tarzı göz kamaştırıcı bir belagat numûnesidir. Cahiliye döneminde arap alimleri: "Öldürme öldürmeyi giderir." derlerdi. Buna karşılık Kur'an: "Kısasta sizin için hayat vardır." buyuruyor. Bir kez bile "öldürme" sözcüğünü kullanmadan hem lafını hem de eylemini ortadan kaldırıyor.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿١٨٠﴾ فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَمَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا
إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾
فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ
عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾

180- Sizden birine ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya bilinen bir

tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir hak olarak- size yazıldı.

181- Bundan böyle kim onu işittikten sonra değiştirirse, günahı elbette onu değiştirenlerin üzerinedir. Şüphesiz Allah, işitendir, bilendir.

182- Bunun yanında, kim, vasiyet edenin haksızlığa eğilim göstereceğinden ya da günaha gireceğinden korkup da ikisinin arasını bulup düzeltirse, artık ona günah yoktur. Gerçekten Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

كُتِبَ — Yazıldı, farz kılındı, kesinleştirildi.

خَيْرًا — Hayırlıdır. Bir mal, nakit veya eşya, ya da akarı olan bir mülk.

اَلْوَصِيَّةُ — Vasiyet. Mal ve benzeri şeylerle ilgili olarak yapılan tavsiyeler.

اَلْمَعْرُوفْ — İnsanların az veya çok olarak üzerinde anlaştıkları miktar. Ama mirasın üçte birinden fazla olmaması gerekir.

اَلتَّبْدِيل — Bir şeyi diğer bir şeyle değiştirmek.

جَنَفًا — Bilmeden haksızlığa eğilim gösterme. Değişiklik.

أَوْ اِثْمًا — Bilinçli olarak haktan ve adaletten sapma.

AÇIKLAMA

Kısas ayetinden, katilin öldürülme cezası ile karşı karşıya olduğundan ve onun bu ceza uygulanmadan vasiyette bulunması gerektiğinden sözedildiği bir sırada yüce Allah, vasiyet hakkında ayrıca şöyle buyuruyor: "Ey müslümanlar, içinizden birine ölüm gelip-çattığı zaman, eğer bir mal bırakacaksa, vasiyette bulunması farz kılındı." Yani anne-babaya ve akrabalara geleneğe uygun olarak vasiyette bulunmak muttakilerin boynuna bir borçtur. Daha sonra bu hüküm, Nisa Suresi'nde yer alan "Varisler"e ilişkin ayetin içerdiği hükümle yürürlükten kaldırılmıştır. Rasûlüllah efendimiz (s.a.s): "Meşru varis için ayrıca vasiyete gerek yoktur." buyuruyor. Buna göre vasiyetin farziyetine ilişkin hüküm yürürlükten kaldırılmış, ama bu hüküm müstahab bir uygulama olarak şeriat sistemi içindeki yerini almıştır. Şu kadarı var

ki, bu vasiyet anne-baba, akrabalar ve varisler dışındaki kimseler içindir. Bunun için de varislerin izin vermeleri ve vasiyet edilen miktar da mirasın üçte biri ve daha aşağısı olmalıdır. Eğer fazla ise ve varisler de buna izin vermişlerse, İbn-i Abbas'tan rivayet edilen hadise göre caiz olur. Darekutni'ye göre varisler istemedikçe bir varis için vasiyette bulunmak caiz olmaz. Vasiyetin müstahab olduğuna ilişkin delil sahih kaynaklarda yer alan Sa'd'ın (r.a.) rivayet ettiği hadistir. Buna göre Rasûlüllah efendimiz (s.a.s.) mirasın üçte birinin vasiyet edilmesine izin vermiştir. Eğer bir müslüman ödemek zorunda olduğu borçlar bırakacaksa, onun vasiyet etmesi farz olur. Eğer zimmetinde bulunan haklar var ise, yerine getirilmesini vasiyet etmesi bir zorunluluktur. İbn-i Ömer kanaliyle rivayet edilen ve sahih kaynaklarda yer alan bir hadiste şöyle buyuruluyor: "Bir müslüman, yanında vasiyet edilmesi gereken bir şey varsa, vasiyetini yazmadan iki gece gecelemek hakkına sahip değildir." 180. ayetle ilgili olarak söyleyeceklerimiz bundan ibarettir.

181. ayete gelince; burada Allah-u Teâlâ mü'min kullarına bir uyarıda bulunuyor. Buna göre: Kim vasiyet edenin vasiyetini değiştirirse, eklemede bulunursa veya noksanlaştırırsa ya da tersine çevirirse yahut başka türlü ifade ederse, vasiyet edenin bunda bir günahı yoktur. Fakat vasiyeti değiştiren, başka türlü aktaran kimse günaha girer. Bu uyarı, Allah'ın her şeyi işittiği ve herşeyi bildiği değerlendirmesiyle son buluyor. Kuşkusuz bunun altında bozuk bir niyetle ve kötü bir dürtü ile vasiyetleri değiştirmeye yeltenenlere yönelik ağır bir tehdit yatmaktadır.

182. ayette ise, Allah-u Teâlâ şu hususa değiniyor: Bir kimse vasiyet edenin bilmeden haktan ve adaletten sapma eğilimi gösterdiğini, dolayısiyle bilinçsiz olarak varislere haksızlık etmek üzere olduğunu sezerse veya bilerek haksızlık etmek istediğinin farkına varır ve araya girip tarafları uzlaştırmaya çalışırsa, hatayı düzeltmede, yanlışı doğrultmada onun için bir sakınca yoktur. Bu hükmün sonunda şu değerlendirme cümlesi yer alıyor: "Allah, bağışlayandır, esirgeyendir." Kuşkusuz bunda bilmeden hata işleyenlere yönelik bir bağışlama ve merhamet etme va'di vardır.

SONUÇ

1- Varisler üzerine mutlak olarak vasiyet etme gereği yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak varislerin izin vermeleri başka.

2- Çok miktarda mal bırakan bir kimsenin bunların hayır ve iyilik

amacına yönelik olarak harcanmasını vasiyet etmesi müstahaptır.

3- Alacağı veya borcu olan bir kimsenin ölmesinden sonra bu hakların kayb olma ihtimali varsa, ölüm anı gelsin veya gelmesin, vasiyette bulunması gerekir. Aksi taktirde bu hakların kaybından dolayı günaha girer.

4- Vasiyeti, tarafları uzlaştırma amacına yönelik olmadan değiştirmek haramdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا
أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ
طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ
وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

183- Ey iman edenler, sizden öncekilere yazıldığı gibi, oruç size de yazıldı. Umulur ki sakınırsınız.

184- Oruç sayılı günlerdir. Artık sizden kim hasta ya da yolculukta olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun. Oruca zor dayanabilenlerin (oruç tutamıyanların) üzerine bir yoksulu doyuracak kadar fidye vardır. Kim gönülden bir hayır yaparsa bu da kendisi için hayırlıdır. Oruç tutmanız -eğer bilirseniz- sizin için daha hayırlıdır.

SÖZLÜK

كُتِبَ	Yazıldı, farz kılındı, kesinleştirildi, pekiştirildi.
اَلصِّيَامُ	Oruç. Sözlükte, terketme, tutma anlamına gelir. Burada ise,

fecrin doğuşundan güneşin batışına kadar yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiye girmekten kaçınma anlamında kullanılmıştır.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ — Belirli günler. Ramazan ayına göre yirmidokuz veya otuz gün.

فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ — Sayısınca diğer günlerden. Hastalık veya yolculuktan dolayı oruç tutamayan bir kimsenin, tutamadığı günler sayısınca başka günlerde oruç tutması gerekir.

يُطِيقُونَهُ — Güç yetirenler fidye vermeye güç yetirip de yaşlılıktan veya iyileşme ihtimali bulunmayan bir hastalıktan dolayı oruçta zorlananlar.

فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ — Bir miskinin yemeğini fidye olarak vermek. Fıkıh bilginlerine göre, yukarıda sayılan mazeretlerden dolayı oruç tutamayan bir kimsenin yapması gereken, tutamadığı her bir güne karşılık bir yoksulu doyurmasıdır. Ayrıca kaza etmesi gerekmez.

فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا — İki müdden (avuç dolusu bir ölçek) daha fazla vermek isterse, veya bir yoksuldan daha çok kimseyi doyurursa, bu onun için daha hayırlıdır.

وَ أَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ — Zorlukla dahi olsa, oruç tutabilecek durumda olan bir kimsenin, oruç tutması, yoksulu doyurmak suretiyle orucunu yemesinden daha hayırlıdır.

AÇIKLAMA

Rasûlüllah efendimiz (s.a.s.) Medine'ye hicret edip, kenti bir İslâm yurdu haline getirince yaşamaya ilişkin hükümler peşpeşe inmeye başladı. Sözgelimi bundan önceki ayetlerde kısas, vasiyet ve bütün bunlarda Allah'ın denetiminin hissedilmesine ilişkin hükümlere yer verilmişti. Bir mü'minin özündeki takva duygusunu en güzel biçimde yansıtan amel oruçtur. Yüce Allah hicretin ikinci yılında orucun farz kılındığına ilişkin hükmü indirdi. Bu hükmü indirirken onlara: "Ey iman edenler" diye seslenerek mü'minlik niteliklerini ön plana çıkardı ve geçmiş ümmetlere olduğu gibi kendilerine de orucu farz kıldığını bildirdi: "Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, oruç, size de farz kılındı..." Bunun içindeki hikmeti de şu ifadeyle dile getirdi: "Umulur ki sakınırsınız." Yani, umulur ki, bu oruç, sizi takva duygusu ile süsler, güzelleştirir. Bilindiği gibi takva, Allah'ın emirlerine uyma ve yasaklarından kaçınma, demektir. Allah'ın denetimi de en açık biçimde oruç sırasında hissedilir. "Oruç

sayılı günlerdir." ifadesi, meşakkatini ve zorluğunu basitleştirmeye yönelik bir ifadedir. Öyle ya, oruç aylarca veya senelerce süren bir ibadet değildir! Sayılı bir kaç gündür. Bu psikolojik hafifletmeye ek olarak, hastalara ve yolculara oruç tutmama izni veriliyor. Bunlara tutamadıkları oruçları iyileştikten veya yolculuktan döndükten sonra kaza etme imkânı tanınıyor ve buyuruluyor ki: "Sizden kim hasta ya da yolculukta olursa tutamadığı günler sayısınca başka günlerde tutsun..." Bunun yanında hasta ya da yolcu olmamakla beraber, oruç tutarken zorlanıp ızdırap çekenlerin de tutmayabileceğine, tutamadıkları her gün için bir yoksulu doyurmalarına izin veriliyor. Bu arada her halükârda oruç tutmanın daha hayırlı olduğu vurgulanıyor. Fakat daha sonra bu son izin şu hükümle neshediliyor: "Sizden kim bu aya şahit olursa artık onu tutsun"... "Eğer bilirseniz..." ifadesiyle kastedilen anlam şudur: Eğer orucun dünyevi ve uhrevi faydalarını bilirseniz. Bunlar saymakla bitmez. En önemlileri günahların bağışlanması ve hastalıkların bertaraf edilmesidir.

SONUÇ

1- Ramazan ayı boyunca oruç tutmak farzdır.

2- Oruç mü'minin içindeki takva duygusunu besler, pekiştirir.

3- Oruç günahların bağışlanmasına yol açar. Rasûlüllah efendimiz (s.a.s.) buyuruyor ki: "Kim inanarak ve sevabını umarak Ramazan ayında oruç tutarsa, Allah-u Teâlâ, onun o güne kadar işlediği tüm günahlarını bağışlar."

4- Hasta(1) ve yolcunun oruç tutmasına izin verilmiştir.

5- Hamile veya emzikli kadınların durumu, 'orucu zorlukla tutanlar' ifadesinin kapsamına girer. Yani bunlar daha sonra kaza etmek üzere oruç tutmayabilirler. Yaşlılara gelince, onlar oruç tutmazlar ve daha sonra kaza etmeleri de gerekmez. Aynı şey tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanan kimse için de geçerlidir. Fakat fidye vermeye gücü yeten yaşlı ve hastaların tutamadıkları her bir güne karşılık bir yoksulu doyurmaları gerekir. İki kap yiyecek vererek yoksulu doyurması şarttır. Yine hamile veya emzikli kadın, kendisi veya emzirdiği çocuğu için herhangi bir zararın sözkonusu olacağından endişelenirse, tutmadığı her gün için bir yoksulu doyurması gerekir.

(1) Hastalığın derecesi şiddetliyse iftar etmesi orucu bozması şarttır, şiddetli değilse isterse bozabilir. Yani şart değildir.

Eğer kadın hamilelik veya emzirme olayından sonra orucunu kaza ederse artık fidye vermesi gerekmez.

6- Orucun dini ve sosyal bakımından topluma çok büyük faydaları vardır. Buna "eğer bilirseniz" ifadesiyle işaret edilmiştir. Bu faydaları şu şekilde sıralayabiliriz:

a) Oruçlu kimse gizli ve açık olarak Allah'tan korkma, O'na tazim gösterme duygusuyla iç içe bulunur.

b) Şehvetin önü alınıp dindirilir. Bu yüzden bekârların oruç tutması tavsiye edilmiştir.

c) İnsan nefsi şefkat ve merhamet duygularıyla dolar.

d) Zengin-fakir, eşraf-avam herkes eşit olur.

e) Ümmete birlik ve bütünlük egemen olur. Toplumsal kaynaşma sağlanır.

f) Vücuda yerleşmiş zararlı artıklar dışarı atılır, böylece oruçlu kimse sıhhat bulur.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيٓ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْءَانُ هُدًى لِّلنَّاسِ
وَبَيِّنَٰتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ ۚ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ
الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ ۖ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ
مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ۗ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ
الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَىٰكُمْ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

185- Ramazan ayı... İnsanlar için hidayet olan ve doğru yolu ve hak ile batılı birbirinden ayırdeden apaçık belgeleri kapsayan Kur'an onda indirilmiştir. Öyleyse, sizden kim bu aya şahid olur-

sa artık onu tutsun. Kim hasta ya da yolculukta olursa, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde tutsun. Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez. Bu kolaylık sayıyı tamamlamanız ve sizi doğru yola ulaştırmasına karşılık Allah'ı tekbirlerle anmanız içindir. Umulur ki şükredersiniz.

SÖZLÜK

شهر رمضان Ramazan ayı. Kamerî senenin dokuzuncu ayı "Ay" anlamına gelen (eş-Şehr) kelimesi (şöhret) kökünden gelir. (Ramazan) ise, oruç tutan kimsenin karnının susuzluktan kavrulması anlamındaki (el-Atşu) kökünden türemiştir.

اَلَّذِي اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ Onda Kur'an indirildi. Bu ifade Ramazan'ın diğer aylardan üstünlüğünü gösteren bir delil. Çünkü Kur'an Ramazan ayında ve Kadir gecesinde inmiştir. "Biz onu mübarek bir gecede indirdik "..." Biz onu Kadir gecesinde indirdik." Kur'an-ı Kerim bir kerede Levh-i mahfuz'dan, dünya semaındaki "Beytu'l-izzet"e indirilmiş, ardından parça parça indirilmeye devam olunmuştur. Kur'an'ın Rasûlüllah efendimize indirilmesi de Ramazan ayına rastlar.

هُدًى لِلنَّاسِ İnsanlar için bir yol gösterici. İnsanları dünya ve ahiret mutluluğuna; erdeme ileten bir yol göstericidir.

وَ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَ الْفُرْقَانِ "Beyyinat" "Beyyine"nin çoğuludur. El-Huda ise; yol gösterme demektir. Kastedilen anlam ise şudur: Kur'an-ı Kerim insanlar için yol gösterici, hidayete ulaştırıcı, yolları açıklayıcı, kurtuluş yolunu açıcı, dünya hayatına ilişkin tüm meselelerde hak ile batılı ayırıcı olsun, diye indirilmiştir.

شَهِدَ الشَّهْرَ Ay'ı gördü. Hilâlin görüldüğünün ilan edildiğine tanık olursa.(1)

فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ Sayısınca diğer günlerden. Hasta veya yolcu iken tutmadığı oruçları normal zamanlarda kaza etmesi gerekir.

---

(1) Ulemanın büyük çoğunluğunun kabul ettiği genel görüşe göre, Ramazana başlangıç için adil bir kişinin hilali gördüğüne ilişkin tanıklığı yeterlidir. Fakat bayram yapmak için iki adil şahidin olması zorunluluğu vardır.

وَ لِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ — Sayıyı tamamlayın. Ayı otuz veya yirmi dokuza tamamlamak için tutulmayan oruçları kaza etme zorunluluğu vardır.

وَ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰاكُمْ — Sizi hidayete erdirdiği için Allah'ı yüceltin. Ramazanın bittiğini gösteren hilalin görülmesinden bayram namazından dönünceye kadarki zaman içinde tekbir getirmek meşru ve ecri büyüktür. Bu sırada getirilecek tekbirler şöyledir: "Allahu ekber, Allahu ekber, lailahe illallah-u vallahu ekber, Allahu ekber, velillahilhamd."

وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ — Olurki şükredersiniz. Size oruç farz kılındı, tekbirler getirmeniz de sünnet kabul edildi ki, böylece verdiği nimetlere karşılık olarak Allah'a şükreden kullardan olasınız, yani O'na itaat edesiniz.

AÇIKLAMA

Önceki ayetlerde yüce Allah, Müslümanlara oruç tutmayı farz kıldığını ve bu ibadeti sayılı günler içinde yerine getirebileceklerini buyurmuştu. Burada ise, bu sayılı günlerin, içinde hidayet yollarını gösterip açıklığa kavuşturan ve hak ile batılı birbirinden ayıran Kur'an'ın indiği mübarek Ramazan ayı olduğunu buyuruyor: "Ramazan ayı... İnsanlar için hidayet olan, doğru yolu ve hak ile batılı birbirinden ayıran apaçık belgeleri kapsayan Kur'an o ayda inmiştir... Öyleyse sizden kim o aya şahit olursa artık onu tutsun..." O ay'dan maksat, Ramazan ayıdır. Şahit olmak ise, yolcu olmadan, mukim olarak o ayda bulunmak anlamındadır. Ramazan hilalinin görüldüğü ilan edilince, mükellef olan birinin ay boyunca oruç tutması farzdır. Ardından hastalık ve yolculuk mazeretinden söz ediliyor. Bu mazeretten dolayı tutulmayan oruçların ileride kaza edilmeleri gerektiği hatırlatılıyor. Yüce Allah, bu arada, hasta ve yolcuya oruç tutmama izninin verilmiş olmasının ümmete yönelik bir kolaylaştırma olduğunu, onlara zorluk çıkartmak istemediğini vurguluyor (Bize verdiği nimetlerinden dolayı O'na hamd olsun): "Sizden kim hasta ya da yolculukta olursa, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde tutsun. Allah size kolaylık diler, zorluk dilemez."

Ardından yüce Allah, tutulmayan oruçların neden kaza edilmeleri gerektiğini şöylece açıklıyor: Ki sayıyı, yani Ramazan ayını tamamlayasınız ve Şevval ayının hilâlini görüp orucunuzu tamamladıktan sonra, size doğru yolu göstermesine karşılık O'nu büyük tanıyasınız. Oruç ve zikir ile şükür görevini yerine getirmiş olasınız: "Umulur ki şükredersiniz."

SONUÇ

1-Ramazan ayının ve Kur'an-ı Kerim'in fazileti.

2- Mükellef olanlara Ramazan ayında oruç tutmak farzdır. Mükellef, bülûğ çağına ermiş akıllı müslüman demektir. Bunun yanısıra kadının da aybaşı hali ve lohusalık döneminde olmaması gerekir.

3- Hastalığının iyileşmesini geciktirecekse veya arttıracaksa hastanın ve yolcunun oruç tutmamasına izin verilmiştir.

4- Herhangi bir mazeretten dolayı oruç tutumayan bir kimsenin, daha sonra tutamadığı oruçları kaza etmesi vaciptir.

5- İslâm şeriatı kolay uygulanan, zorluklardan ve sıkıntılardan uzak bir hayat sistemidir.

6- Bayram gecesi ve gündüzünde tekbir getirmek sünnettir. Bu tekbirler müslüman olma nimetine karşı yerine getirilmesi gereken şükrün bir parçasıdır.

7- Şükür, itaat etmek demektir. Allah'a ve Rasûlüne şükretmeyen kimse şükür görevini yerine getirmiş sayılmaz ve şükredenler zümresine katılmaz.

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي
عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾

186- Kullarım beni sana soracak olursa, muhakkak ki ben pek yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm. Öyleyse, onlar da benim çağrıma cevap versinler ve bana iman etsinler. Umulur ki doğru yolu bulmuş olurlar.

SÖZLÜK

اَلدّاعِی Dua eden. Muhtaç olduğu bir şeyi Rabbinden isteyen (kimse).

فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي Bana uyun.Yani, bana ve Rasûlüme itaat etmeye çağırdığım

zaman, emredileni yapmak, yasaklananı bırakmak suretiyle bana icabet etsinler. Öfkemi gerektirecek şeylerden kaçınarak iş ve hareketlerinde bana yakın olmaya çalışsınlar.

يَرْشُدُونَ Doğru yolu bulurlar. İlim ve amel gücünün mükemmele ulaşması ile. Çünkü, Rüşd: Allah'ın sevdiği ve öfkelendiği şeyleri bilmek, sevdiği şeyleri yapıp öfkelendiği şeylerden kaçınmak, demektir. İlmi ve ameli olmayan kimse o yoldan çıkmış, sapık bir ahmaktır; sonunda helâk olup gidecektir.

AÇIKLAMA

Rivayete göre bir grup sahabe Rasûlüllah efendimiz'e (s.a.s) şu soruyu yöneltmişlerdi: "Acaba Rabbimiz bize yakın mıdır? O'na yalvarmalı mıyız? Yoksa uzaktır da seslenmemiz mi gerekiyor?" Bunun üzerine şu ayet-i kerime indi: "Kullarım beni sana soracak olursa, muhakkak ki ben pek yakınım. Bana dua ettiği zaman dua edenin duasına cevap veririm." Yukarıda sunduğumuz hadisin metninde geçen "münacaat" kelimesi, alçak sesle konuşmak, demektir. "Munadat" ise yüksek sesle konuşmak, demektir. Yüce Allah'ın kulunun çağrısına cevap vermesi, isteğini kabul edip arzusunu yerine getirmesi anlamındadır. Kulun yapacağı, Rabbine inanmak, emir ve yasakları hususunda O'na itaat etmektir. Böylece doğru yola kavuşup dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmiş olur.

SONUÇ

1- Yüce Allah kullarına yakındır. Çünkü bütün kâinat O'nun avucu içinde ve hakimiyet altındadır. Hiç bir yaratık Allah'a uzak olamaz. Çünkü hiç bir varlık yoktur ki, Allah onu görmesin, onu işitmesin, ona güç yetirmesin... İşte yakınlığın hakikatı budur.

2- Telbiye (hac esnasında söylenen "Lebbeyk" sözü), ezan ve kamet dışında, ibadetlerde yüksek sesle dua etmek uygun değildir.

3- İman ve salih amelle Allah'ın çağrısına cevap vermek farzdır.

4- Doğru yol üzere olmak Allah'a itaat ile mümkündür. Allah'a isyan etmek sapıklıktır, ahmaklıktır.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَىٰ نِسَائِكُمْ ۚ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ
وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ۗ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتَانُونَ أَنفُسَكُمْ
فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ ۖ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا
مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ ۚ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ
الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۖ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ
إِلَى اللَّيْلِ ۚ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ۗ
تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا ۗ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ
لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾

187- Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin örtüleriniz, siz de onlara örtüsünüz. Allah, gerçekten sizin kendinize ihanet etmekte olduğunuzu bildi, tevbenizi kabul etti ve sizi bağışladı. Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazdıklarını dileyin. Fecir vakti, sizce beyaz iplik siyah iplikten ayırd edilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Mescidlerde itikafta olduğunuz zamanlarda kadınlara yaklaşmayın. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onlara yanaşmayın. İşte Allah, insanlara ayetlerini böylece açıklar; umulur ki sakınırlar.

SÖZLÜK

لَيْلَةَ الصِّيَامِ Oruç gecesi. Kişinin sabahleyin oruca başlayacağı gece.

اَلرَّفَثُ Cinsel ilişki. Cima.

لِبَاسٌ لَكُمْ Sizin için elbise. Elbisenin bedeni bürümesi gibi birbirinizi ko-

rumanızdan, kinayedir.

تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ — Nefsinizi azaba sürüklemek ve Allah size helal kılmadan önce oruç geceleri cinsel ilişkiye girerek sevaptaki payını azaltmak suretiyle kendinize, ihanet etmeniz.

بَاشِرُوهُنَّ — Onlarla cinsel ilişkiye girin. Artık oruç geceleri bunu yapmak mübahtır.

وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ — Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Cinsel birleşme hem neslin devamını sağlar hem de yaratılışın bir gereğidir.İşte Allah'ın size bahşettiği bu güzellikleri yayaşayabilirsiniz.

اَلْخَيْطُ الاَبْيَضُ — Beyaz iplik. Yalancı şafak. Ufukta kurt kuyruğu gibi parlayan bir beyazlıktır.

اَلْخَيْطُ الاَسْوَدُ — Siyah iplik. İlk beyazlıktan sonra gelip onu tamamen gideren karanlık.

اَلْفَجْرُ — Tan yeri. Siyah ip diye nitelenen karanlığı ortadan kaldırıp ufukta yayılan ve tüm ufku kaplayan aydınlık.

عَاكِفُونَ فِى اَلْمَسَاجِدِ — Allah'a yakın olmak için, ibadet maksadıyla mescide kapandığınız zaman.(1)

حُدُودُ اللَّهِ — Allah'ın ölçüleri. "Hudud" "had"din çoğuludur. Yüce Allah'ın bir şeyin terki veya uygulanmasını isteyerek koyduğu hükümler demektir.

كَذَالِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ اَيَاتِهِ — Allah ayetlerini böyle açıklar. Yani orucun hükümlerini açıkladığı gibi, diğer ibadetlere ilişkin hükümleri de, yapılması ve terkedilmesi gereken şeyleri de açıklar. Ki, cennete varis olmanın sebebi olan takva duygusuna sahip olabilsinler.

AÇIKLAMA

Orucun farz kılındığı ilk dönemlerde, gece uyuyan kimsenin bir dahaki geceye kadar bir şey yiyip içmemesi ve eşi ile cinsel ilişkiye girmemesi gerekiyordu. Sanki oruç fecrin doğuşu ile değil, uyku ile başlıyordu. Daha sonra

(1) İtikaf: İbadet amacı ile mescide kapanmaktır. Dinen sünnettir. Rasûlüllah itikafa girmiştir. Ramazanın son on gününde itikafa girmek müstahaptır. En azı bir gün, bir gecedir. Ancak cuma namazı kılınan mescidlerde itikafa girilebilir. Cinsel ilişki itikafı bozar. Bu yüzden itikafta iken karısı ile cinsel ilişkiye giren kimsenin sonradan bunu kaza etmesi gerekir.

bazı insanlar eşleri ile ilişkiye girdiler ve gidip bunu Rasûlüllah'a haber verdiler. Bunun üzerine yüce Allah bu ayet-i kerimeyi indirerek, geceleyin fecrin doğuşuna kadar yiyip-içmelerini ve eşleriyle cinsel ilişkiye girmelerini serbest etti: "Oruç gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helâl kılındı." Yani onlarla iç içe olmanız helâl kılındı. Çünkü karı-koca birbirlerinden ayrı olamaz. Her zaman birbirlerine ihtiyaçları vardır. "Onlar, sizin örtüleriniz, siz de onların örtülerisiniz." Bedeni örten giysi gibi, kadın erkeği, erkek de kadını örter. Daha sonra yüce Allah bu ayet-i kerimede, oruç geceleri eşlerle birleşmeye izin vermeden önce bazılarının uykudan sonra eşleri ile ilişkiye girdiklerini bildiğini ve bu davranışın kendi-kendine (nefislerine) hıyanet olduğunu haber veriyor: "Allah, gerçekten sizin, nefislerinize ihanet etmekte olduğunuzu bildi, tevbenizi kabul etti ve sizi bağışladı." Ve sözü edilen hususları mübah kıldığını bildirdi. "Artık onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için yazdıklarını dileyin." Yani çocuk olmasını talep edin. Çünkü sırf şehevi duyguları tatmin etmek için cinsel ilişkiye girilmez. Bilakis, cinsel ilişkinin amaclarından biri de soyun devamı, yani, çocuk olmalıdır. Bu arada oruçlu olacakları zamanın sınırlarını da çiziyor. Buna göre fecrin doğuşundan gün batımına kadarki süre içinde oruçlu kalınacaktır: "Fecir vakti, sizce beyaz iplik siyah iplikten ayırdedilinceye kadar yiyin, için, sonra geceye kadar orucu tamamlayın." Ama mescidlere, ibadet maksadıyla kapananların (itikafa girenlerin) eşleriyle ilişkiye girmelerini yasaklıyor. Mescidde itikafa giren bir adamın, mescidden çıkıp eşi ile cinsel ilişkiye girmesi helal değildir. Böyle yaparsa günah kazanır ve itikafını bozmuş olur. İtikafı daha sonra kaza etmesi gerekir: "Mescidlerde itikafta olduğunuz zamanlarda kadınlara yaklaşmayın." Bu arada, kendilerine bildirilen farz ve haramların Allah'ın çizdiği hudutlar olduğu, bunlara yaklaşmamaları gerektiği vurgulanıyor. Bu hudutları çiğnemenin helal olmayacağı belirtiliyor: "Bunlar Allah'ın sınırlarıdır, onlara yanaşmayın." Ardından şöyle buyuruluyor: "İşte Allah, insanlara ayetlerini böylece açıklar; umulur ki sakınırlar." Yüce Allah bu nimeti bahşetmekle insanlara büyük bir iyilikte bulunduğunu vurguluyor. Yasaları, hükümleri ve hudutları, Rasûlün indirdiği kitap ve sünnette açıklaması büyük bir lütuftur. Bütün bunlar mü'minlerin takva duygularının pekişmesi içindir. Çünkü Allah'ın şeriatına tabi olunmadıkça, O'nun çizdiği sınırlar gözetilmedikçe takva duygusuna sahip olmak mümkün değildir. Kuşkusuz Allah bize bu nimeti bahşetmiştir. Bu nimetinden dolayı O'na hamdederiz.

SONUÇ

1- Oruç geceleri, gün batımından fecrin doğuşuna kadar yemek, içmek ve cinsel ilişkiye girmek serbesttir.

2- Oruçlu olma zamanı, fecr-i sadıkın (gerçek şafak'ın) doğuşundan güneşin batışına kadardır.

3- Oruçlu yemekten, içmekten ve cinsel ilişkiden kaçınmak zorundadır.

4- İtikafa girmek, -özellikle Ramazan ayında- yapılır. İtikafa giren bir kimse, belirlediği süre dolmadan eşine yanaşamaz.

5- Açıkça zikredilmesi haya duygusuna uygun düşmeyen meselelerde kinayeli ifadeler kullanılmıştır. Meselâ, "cinsel ilişki" yerine "yaklaşma" deyimi kullanılmıştır.

6- Şeriatın yasakladığı şeyleri işlemek, sınırlarını aşmak haramdır.

7- Allah tarafından şeriatın indirilip, sınırlarının belirlenmiş olmasının amacı, Allah korkusunu, takvayı gönüllere yerleştirip pekiştirmektir.

8- Şu hususlar Peygamber efendimizin (s.a.s) fiili uygulaması ile sabit olmuştur: a) Fecrin doğduğundan endişe edilmediği sürece sahuru geciktirmek(1), b) İftarda acele etmek(2), sünnettir.

وَلَا تَأْكُلُوٓا۟ أَمْوَٰلَكُم بَيْنَكُم بِٱلْبَٰطِلِ وَتُدْلُوا۟ بِهَآ إِلَى ٱلْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا۟ فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَٰلِ ٱلنَّاسِ بِٱلْإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾

188- Birbirinizin mallarını haksızlıkla yemeyin ve bile bile günahla insanların mallarından bir bölümünü yemeniz için onları hakimlere aktarmayın.

---

(1) "Bizim orucumuz ile, ehl-i kitabın orucu arasındaki fark, bizim sahur yememizdir." (Müslim)

(2) Ümmetim iftarda acele edip sahuru geciktirdiği sürece hayır kazanır." (Ahmed, İbni Hanbel'in müsnedi)

SÖZLÜK

اَلْبَاطِلُ — Batıl. Hakkın karşıtı. Yanlış.

تُدْلُوا — Bir şeyi atmak, demektir. Burada kastedilen anlam ise, başkalarının malını ellerinden almak amacı ile yargıç ve hakimlere rüşvet vererek yanlış bir hüküm vermelerini sağlamaktır.

فَرِيقًا — Bir kısım. Malın bir parçası, bir grubu.

بِالْاِثْمِ — Günah. Burada kastedilen anlam, rüşvet, yalancı şahitlik ve yalan yeminle hakimin hak gibi görünen batıl bir hüküm vermesini sağlamaktır.

AÇIKLAMA

Bundan önceki ayette yüce Allah insanlara dininin hükümlerini açıklayarak, onların emirlere uyup yasaklarından kaçınmak suretiyle takvaya erişmelerini dilediğini belirtmişti. Bu ayette ise, müslümanların mallarını haksızlıkla yemenin hükmünü açıklıyor. Buna göre, müslümanın malını haksızlıkla yemek haramdır. Bir müslümanın diğer bir müslümanın malını onun rızası olmadıkça yemesi helal değildir. Bu arada insanların mallarını haksızlıkla yemenin en kötü örneklerinden birini gözler önüne seriyor: Kendi lehine haksız bir hüküm versinler diye hakimlere ve kadılara rüşvet vermek, onları haksız hükümler vermeye yöneltmek, yalancı şahitlikle ve yalan yeminle kardeşinin malını yemek, haksız kazanç sağlamanın en iğrenç yoludur. Bu konuda yüce Allah şöyle buyuruyor: "Birbirinizin mallarını haksızlıkla yemeyin ve bile bile haksızca insanların mallarını elde etmek için hakimlere rüşvet vermeyin." Yani bunun haram olduğunu bildiğiniz halde böyle bir şeye tenezzül etmeyin.

SONUÇ

1- İster hırsızlık, ister gasb, ister hile, ister aldatma, ister yanıltma suretiyle olsun, müslümanın malını haksızlıkla yemek haramdır.

2- Hakimlere, yanlış hüküm versinler diye rüşvet vermek haramdır.

3- Müslümanlarla savaşmayan kâfirin malı da tıpkı müslümanın malı gibi haramdır, dokunulmazdır. Ancak müslümanın malının haramlığı daha kesindir. Çünkü Peygamber efendimiz: "Bir müslümanın kanı, ırzı ve malı müslümana haramdır." buyuruyor. Ve ayet-i kerimede de yüce Allah: "Birbirinizin mallarını (...) yemeyin." buyuruyor. Buradaki hitap müslümanlara yöneliktir.

يَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ ٱلْأَهِلَّةِ ۖ قُلْ هِىَ مَوَٰقِيتُ لِلنَّاسِ وَٱلْحَجِّ ۗ وَلَيْسَ ٱلْبِرُّ
بِأَن تَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنِ
ٱتَّقَىٰ ۗ وَأْتُوا۟ ٱلْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَٰبِهَا ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

189- Sana hilalleri sorarlar. De ki: O, insanlar ve hacc için belirlenmiş vakitlerdir. İyilik, evlere arkalarından gelmeniz değil-dir, ama iyilik sakınanların tutumudur. Evlere kapılarından girin. Allah'tan sakının, umulur ki kurtuluşa erersiniz.

SÖZLÜK

اَلْاَهِلَّةُ	"Hilal"in çoğulu. Ayın ilk üç gününde görülen aya bu ad verilir. Çünkü insanlar onu gördüklerinde "Hilal... Hilal..." diye seslenirler.
اَلْمَوَاقِيتُ	Vakitler. "Mikat"ın çoğulu. İnsanlarca bilinen belirlenmiş vakit.
اِتْيَانُ الْبُيُوتِ مِنْ ظُهُورِهَا	Evlere kapılarından girmek yerine, duvarları yarıp oradan içeri girmek.
وَ لَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى	Allah katına ulaşan, kabul gören iyilik, Allah'ın emirlerine uyan, yasaklarından kaçınan müttaki kulun yaptığı iyiliktir. Evlere arkalarından girmek iyilik değildir.
اَلْفَلَاحُ	Kurtuluş. Ateşten çıkıp cennete girmek.

AÇIKLAMA

Rivayete göre, bazı sahabeler -Allah onlardan razı olsun- Rasûlüllah efendimize (s.a.s) şöyle bir soru yöneltmişler: "Neden hilâl önceleri çok ince

görünür, sonra gitgide büyüyerek dolunay halini alır? Sonra tekrar yavaş yavaş eski haline döner?" Bunun üzerine yüce Allah bu ayeti indirmiştir: "Sana hilalleri sorarlar..." Sonra şöyle demesini emreder: "O, insanlar için belirlenmiş vakitlerdir. Önceleri ince, sonra büyüyüp dolunay haline gelmesinin, ardından tekrar küçüle küçüle eski halini almasının sebebi, insanların işleri için belirledikleri vakitleri bunun aracılığı ile bilmeleridir. Söz gelimi, ayın bu hareketleri ile kadınların iddeti bilinir. Ayları, Ramazan ayını ve hacc mevsimini bu sayede öğreniriz. Alış-veriş ve kiralama işlemlerinde süreyi bununla belirleriz. Borç ödeme vakti ayın bu halleri ile bir düzen içinde belirlenebilir v.s.... Cahiliye döneminde Medineliler, hacc veya umre niyetiyle ihrama girdiklerinde, herhangi biri özel bir işi nedeniyle evine geri dönmek zorunda kalınca, kapıdan girmeyip, evin arkasındaki duvarı yararak içeri girerdi. Medineliler, cahiliye döneminin bu anlamsız geleneğini ibadet ve iyilik olarak algılıyorlardı. Yüce Allah cahiliyenin bu ilkel tapınma biçimini iptal ederek şöyle buyurdu: "İyilik, evlere arkadan gelmeniz değildir, ama iyilik..." takva sahibi olup da salih amel işleyenlerin tutumudur. "Evlere kapılarından girin." Dünya ve ahirette kurtuluşa erebilmeleri için kendisinden korkup sakınmalarını emretti: "Allah'tan sakının; umulur ki, kurtuluşa erersiniz."

SONUÇ

1- Kişi kendisine yararı olan hususları sormalı, faydasız şeyleri sormaktan kaçınmalıdır.

2- Gökteki Ay'ın hareketlerine bağlı zamanın büyük yararları vardır. Bir çok ibadetimizi onun aracılığı ile bilebiliyoruz.

3- Allah'a itaat etmek ve ecir elde etmek arzusu ile dahi olsa, dinde bidat ortaya atmak haramdır.

4- Takva, kulun dünya ve ahiret kurtuluşuna yol açar.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ
يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾
وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ

اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يُقَاتِلُونَكُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
الدِّينُ لِلّٰهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

190- Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda savaşın, aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmez.

191- Onları, bulduğunuz yerde öldürün ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın. Fitne, adam öldürmekten beterdir. Onlar size karşı savaşıncaya (saldırıncaya) kadar siz, Mescid-i haram yanında onlarla savaşmayın. Sizinle savaşırlarsa siz de onlarla savaşın. Kafirlerin cezası işte böyledir.

192- Onlar son verirlerse, şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

193- Fitne kalmayıncaya kadar onlarla savaşın. Eğer vazgeçerlerse, artık zulüm yapanlardan başkasına karşı düşmanlık yoktur.

SÖZLÜK

سَبِيلِ اللّٰهِ — Allah yolu. Allah'ın rızasına götüren yol. O da İslâm'dır. Ayetteki maksat, Allah kelimesini yüceltmek için cihad etmektir.

اَلَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ — Size savaş açanlar.

وَ لَا تَعْتَدُوا — Haddi aşmayın. Kadınları, çocukları ve savaşmaktan kaçınanları öldürmek suretiyle aşırı gitmeyin.

ثَقِفْتُمُوهُمْ — Onları bulduğunuzda, savaşma imkânını bulduğunuz anda.

اَلْفِتْنَةُ — Fitne, şirk, küfür ve zulüm.

اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ — Mekke ve civarı.

وَ يَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ — Din olarak yalnız Allah'ın seçtiğinin kalması için, Allah'tan

başkasına kulluk eden kimse kalmaya...

فَلَا عُدْوَانَ Düşmanlık yoktur. Yani, ancak zalimlerle savaşılır. Ancak onlar öldürülür. Fakat müslüman olan kimse öldürülemez.

AÇIKLAMA

"Allah yolunda savaşın..." diye başlayan bu üç ayet, müşriklerle savaşmayı öngören ilk emri içermektedir. Burada Rasûlüllah Efendimiz (s.a.s) ve beraberindeki mü'minlere kendilerine karşı savaş başlatanlarla savaşmaları izni veriliyor. Bunun yanısıra, kendilerine karışmayanlara da ilişmemelerini emrediyor. Şöyle buyuruyor Allah-u Teâlâ: Allah yolunda, yani Allah'ın sözünün en yüksek olması uğrunda savaşın ki, yeryüzünde Allah'tan başkasına ibadet edilmesin... Size savaş açanlara savaş açın, fırsatını bulduğunuz anda onları öldürün. Ey muhacirler, müşrikler sizi nasıl yurdunuzdan çıkardılarsa, siz de onları yurtlarından çıkarın ve sakın savaşmaktan kaçınmayın. Çünkü müşriklerin, mü'minleri dinden döndürmek için uyguladıkları baskı ve işkence adam öldürmekten beterdir. "Onlar sizinle orada savaşmadıkça, siz Mescid-i haram'da onlarla savaşmayın." Savaşı başlatan siz olmayın. Onlar savaşırlarsa, siz de savaşın. Böylece sizin onları öldürmeniz ve onları yurtlarından sürmeniz, zalim ve saldırgan her kâfir için bir ceza olur. Eğer şirkten, küfürden vazgeçip müslüman olurlarsa, hiç kuşkusuz Allah onları bağışlar, onlara merhamet eder. Çünkü Allah bağışlayıcıdır, merhametlidir.

193. ayette ise şöyle buyuruluyor: "Fitne kalmayıncaya kadar onlarla savaşın." Bu ifade, bundan önceki hükmü pekiştirici niteliktedir. Bundan önce müslümanlara savaş açan müşriklerle savaşılabileceği belirtilmişti. Mekke'de hiç kimseye dininden dolayı baskı yapılmadığı özgür bir ortam oluşana kadar sürecek bir savaştı bu. Savaşın amacı dinin bütünüyle Allah'a özgü olması, O'ndan başkasına kulluk edilmeyen bir ortamın oluşmasıydı. Şayet şirkten ve küfürden vazgeçip müslüman olurlarsa, Allah'ın birliğini onaylarlarsa, onlardan elçekin, artık savaşmayın. Çünkü zalimlerden başkasına düşmanlık olmaz. Bu zalimler ise, müslüman olduktan sonra zulmeden kimselerdir.(1)

---

(1) Müslümanlara savaş açan kimselerle savaşmak, saldırganlık değildir. Bu "kötülüğün cezası, benzeri bir kötülüktür" ifadesindeki gibidir. Birincisi gerçekten kötülüktür. İkincisi ise, adalete uygun kısastır. Kötü-lük diye adlandırılması, aralarındaki biçimsel benzerlikten dolayıdır.

SONUÇ

1- Müslümanlara savaş açanlara karşı savaşmak ve müslümanlarla savaşmaktan vazgeçen kimselerden de el çekmek gerekir. Bu hüküm, sözkonusu ayetin neshedilmesinden önceki dönemde geçerliydi.

2- Savaşta çocukları, yaşlıları ve kadınları öldürmek suretiyle aşırı gitmek haramdır. Ama fiilen savaşa katılmış olmaları başka.

3- Mekke ve civarından oluşan harem bölgesinde savaşmak haramdır. Ancak düşman orada savaş başlatırsa müslümanlar da savaşabilirler.

4- Müslüman olan kimsenin, geçmişte işlediği günahları affedilir: "Eğer vazgeçerlerse, artık zulüm yapanlardan başkasına karşı düşmanlık yoktur."

5- Cihad farzdır. Bir müslüman dininden dolayı baskıya, işkenceye maruz kalıyorsa, cihad etmek farz-ı kifayedir.

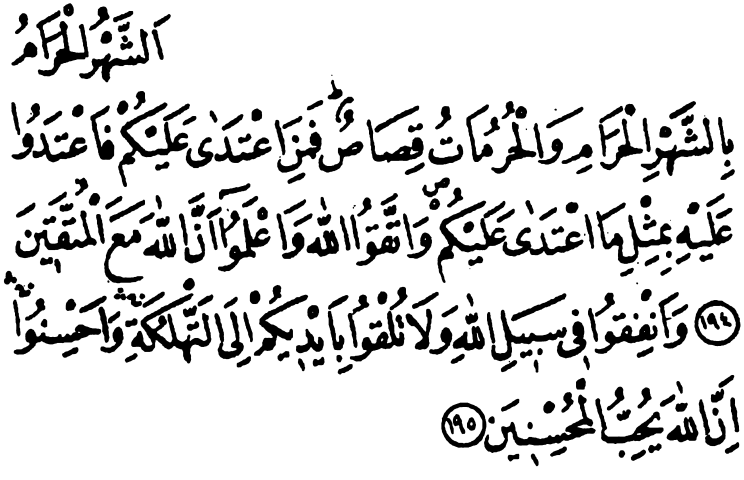
الشَّهْرُ الْحَرَامُ
بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا
عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَىٰ عَلَيْكُمْ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ
﴿١٩٤﴾ وَأَنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَأَحْسِنُوا ۛ
إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٩٥﴾

194- Haram ay, haram aya karşılıktır; hürmetler karşılıklıdır. Öyleyse kim size saldırırsa, onun saldırdığı gibi siz de ona saldırın. Allah'tan korkup sakının ve bilin ki Allah muhakkak ki korkup, sakınanlarla beraberdir.

195- Allah yolunda infak edin (yardımlaşın) ve kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın. İyilik edin. Şüphesiz Allah, iyilik edenleri sever.

SÖZLÜK

اَلشَّهرُ الْحَرَامُ Haram aylar. İçinde savaşılması yasak olan ay. Haram aylar dört tanedir. Üç tanesi peş peşe geliyor. Bunlar: Zilkade, Zilhicce ve Muharrem'dir. Bir tanesi de tektir. O da Recep ayıdır.

اَلْحُرُمَات Saygılar, karşılıklı saygı duyulanlar. Dokunulmazlar. (Hürmet)'in çoğulu. Haram ay, haram belde ve ihram gibi şeyleri ifade eder.

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِين Allah takva sahipleriyledir. Muttakiler mü'minlerdir: Allah'a karşı çıkmaktan, O'nun kâinat ve toplumsal hayat için koyduğu yasaları çiğnemekten sakınırlar. Allah'ın onlarla beraber olması, onları desteklemesi, onlara yardım etmesi ve onları başarıya ulaştırması anlamındadır.

اَلتَّهلُكَةُ Tehlike. Helak.

اَلاِحْسَان İyilik ve Allah'ı görür gibi ibadet etmek. İtaatin sağlamlığı, şirk şaibesinden ayrı oluşu. Hayır işine de denir.

AÇIKLAMA

194. ayetin akışı bir önceki ayetin akışı ile uyum içindedir. Saldırıya uğrayan mü'minler, düşmanlarına karşı savaşmaya teşvik ediliyor. Bu ayetlerde yüce Allah mü'minlere diyor ki: Haram aylarda sizinle savaşanlarla siz de savaşın. Mescid-i haram'da size saldıranlara siz de saldırın. Böylece haramları çiğnemede kısas ve eşitlik söz konusu olur. Mü'minler bir saldırıya uğradıkları zaman, benzeri bir saldırıyla karşılık verebilirler. Ama sonunda Allah, kendisinden korkup, sakınmalarını emrediyor. Ve kendisinin muttakilere yardım ettiğini, destek olduğunu, onlarla beraber olduğunu vurguluyor.

195. ayete gelince;(1) burada yüce Allah, cihad için, askeri hazırlık için ve küçük müfrezelerin techizi için mü'minleri mali harcamada bulunmaya davet ediyor. Allah yolunda infak etmeyi, yani cihada maddi destekte bulunmayı

(1) Rivayete göre Ebu Eyyub el-Ensari şöyle demiştir: "Bu ayet biz Ensar topluluğu hakkında inmiştir. Şöyleki: Allah, Rasûlüne yardım edip onu muzaffer kılınca, biz: "Haydi, mallarımızın başına, artık mali durumumuzu düzeltmeye çalı-şalım..." dedik. Bunun üzerine yüce Allah: "Kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın!" ayetini indirdi. Kendimizi kendi ellerimizle tehlikeye atmamız, mallarımızın başına geçip onları ıslah etmemizdi."

terketmelerini yasaklıyor. Çünkü cihad ve infakı terketmeleri kendi elleriyle kendilerini helaka, ölüme atmaları demekti. Çünkü onların her hareketini büyük bir dikkatle izleyen düşman, cihad işini savsadıklarını gördüğü anda onlara saldırır, hepsini kılıçtan geçirerek ağır bir yenilgiye uğratır. Böylece onları helak eder. Bunun yanısıra bütün amellerinde ihsan unsurunu gözönünde bulundurmalarını emrediyor. Amelde ihsan; amelin sağlam ve güzel olması, övgüye değer olması, fesattan, bozukluktan uzak olması demektir. Amellerinde ihsanı esas aldıkları sürece kendilerini yardımı ile destekleyeceğini haber veriyor: "İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever." Allah birini sevdi mi onu onurlandırır. Ona yardım eder, onu yüzüstü bırakıp küçük düşürmez.

SONUÇ

1- Haram ayın ve diğer dokunulmazların bu özelliklerine saygı göstermek gerekir.

2- Saldırıda bulunana karşı, denk bir saldırıda bulunmak, onun tavrını esas alarak tavır takınmak caizdir. Onun yaptığına eşit şekilde karşılık verilebilir.

3- Saldırıyı, zulüm ve saldırganlıkla saldıran düşmanın verdiği zararı benzeri bir saldırıyla karşılamak caizdir.

4- Allah iman, takva ve iyilik ehli ile beraberdir.

5- İhsan büyük bir fazilettir. Çünkü Allah muhsinleri (iyilik yapanları) sever.

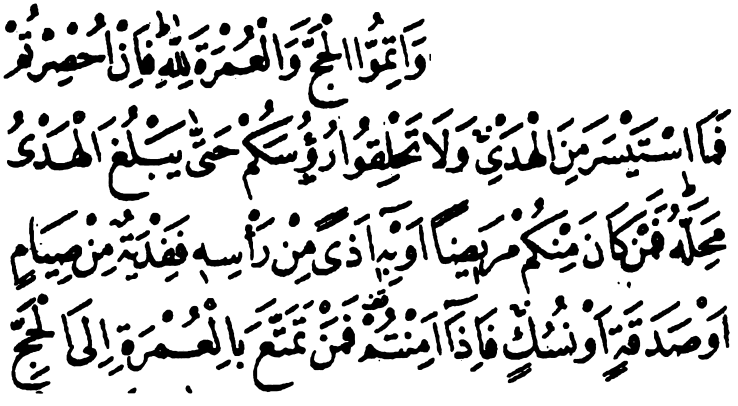

فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ ۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ۗ ذَٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ
حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

196- Haccı ve umreyi Allah için tamamlayın. Eğer kuşatılırsanız (bir engel çıkarsa), artık size kolay gelen kurbanı gönderin. Kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden kim hasta ise veya başından şikayeti varsa, onun ya oruç, ya sadaka veya kurban olarak fidye vermesi gerekir. Güvenliğe kavuşursanız, hacca kadar umre ile yararlanmak isteyene kolayına gelen bir kurbanı kesmek gerekir. Bulamayana da, hacda üç gün, döndüğünüzde yedi gün olmak üzere, tamı tamına on gün oruç vardır. Bu, ailesi Mescid-i haramda olmayanlar içindir. Allah'tan korkun ve bilin ki, muhakkak Allah'ın cezası pek çetin olacaktır.

SÖZLÜK

وَ أَتِمُّوا الْحَجَّ وَ الْعُمْرَةَ لِلّٰهِ Hac ve umreyi Allah için tamamlayın. Hac ve umreyi tamamlamak, belli vakitte ihrama girmek, yüce kanun koyucunun öngördüğü biçimde rükünlerini ve farzlarını eksiksiz eda etmek ve en önemlisi, bunları yaparken sırf Allah'ın rızasını gözetmek, demektir.

فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ Eğer engellenirseniz. Hacının veya umre edenin gerek düşman tarafından Mekke'ye girişinin engellenmesi ve gerekse Mekke'ye ulaşmaya imkan vermeyen şiddetli bir hastalık yüzünden, haccı ve umreyi tamamlayamaması.(1)

(1) İmam Malik ve Şafii'ye göre, hastalıktan dolayı Mekke'ye ulaşamayan kimsenin bu durumu bir yıl bile sürse ihramdan çıkması helal olmaz. Tavaf etmedikçe ihramdan çıkmamalıdır. Diğer fıkıh bilginleri ise, hasta kimse, düşman tarafından yakından alıkonulan kimse gibidir, kurbanını bulunduğu yerde keser ve ihramdan çıkar; eğer niyet ettiği hac farz ise, daha sonra kaza etmesi gerekir, demişlerdir.

فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ — Kurbanlardan kolayınıza gelen. Yani, bir şekilde haccı veya umresi engellenen kimsenin kolayına geldiği gibi koyun, sığır veya deve kurban etmesi gerekir.

وَ لاَ تَحْلِقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْىُ مَحِلَّهُ — Hac veya umresi (başlamışken) engellenen kimse, kolayına gelen bir kurban kesmedikçe ihramdan çıkamaz. İstenen kurbanı kestikten sonra saçını traş etmek suretiyle ihramdan çıkar.

فَفِدْيَةٌ — Fidye. Gerekli olan oruç, sadaka veya kurban olarak fidye vermektir.

مَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ — Kim hac mevsiminde umre için ihrama girerse, sonra ihramdan çıkarsa, bu arada Mekke'de kalmaya devam ederse, haccı bekler ve fiilen hacceder. Bunun için kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir.

فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ اَيَّامٍ — Kim hac mevsiminde umre yapmak istese ve imkan bulamadığı için bir kurban kesemezse, Mekke'de üç gün, yedi günde kendi memleketinde olmak üzere on gün oruç tutması gerekir.

ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ — Kurban kesememe durumunda gerekli olan oruç kefareti, Mescid-i haram halkından olmayan kimseler içindir. Mekke ve civarı olan harem bölgesinde oturanlar Mescid-i haram halkından kabul edilirler ve bunlar hac mevsiminde umre yapsalar, herhangi bir kefaret vermeleri gerekmez.

AÇIKLAMA

Yukarıda meallerini sunduğumuz ayet-i kerimelerde yüce Allah, mü'min kullarına hac ve umreyi kendisi için tamamlamalarını, bu ibadetleri istenen biçimde yerine getirmelerini, bununla Allah'ın rızasını gözetmelerini emrediyor. Bunun yanısıra, her hangi bir şekilde kuşatılıp (engellenip) hac ve umreyi tamamlama imkânını bulamadıkları zaman, onlar için vacip olanın kolaylarına gelen bir hayvanı kurban etmeleri olduğunu haber veriyor. Bir hayvan kurban ettiklerinde ihramlarından çıkabileceklerini bildiriyor. Bunun yöntemi de saçlarını tıraş etmeleri veya kısaltmalarıdır. Yine onlara bildiriyor ki: Hasta olan veya başında bir rahatsızlık bulunan, dolayısıyle saçlarını traş etmesi, üzerine bir giysi geçirmesi veya başını örtmesi zorunlu olan bir kimsenin, fidye

vermesi gerekir. Fidye olarak da şu şıklardan birini tercih edebilir: Üç gün oruç tutmak; altı yoksulu doyurmak; veya bir koyun kesmek. Aynı şekilde hac mevsiminde umre yapan bir kimse, şayet Mescid-i haram halkından değilse, onun kolayına gelecek şekilde bir koyun veya bir sığır ya da bir deve kurban etmesi lazım geldiğini, bunu yapamayacaksa, üç günü hac mevsiminde, yani Zilhicce ayının dokuzuna kadarki süre içinde, yedi günü de memleketine döndükten sonra olmak üzere on gün oruç tutması gerektiğini haber veriyor. Sonunda Allah'tan sakınıp-korkmalarını emrediyor. Bu da Allah'ın emirlerine sarılmak, koyduğu yasaları uygulamakla olur. Yanısıra Allah'ın emirlerini ihmal etmeye, şeriatını küçümsemeye karşı uyarıyor ve şöyle buyuruyor: "Allah'tan korkun ve bilin ki Allah, muhakkak cezası pek çetin olandır."

SONUÇ

1- Vaktinde ihrama girip üzerine farz hale getirdikten sonra hac ve umreyi tamamlamak farzdır. Eğer hac nafile ise, bu durumda umre farz olmaz.

2- Bir şekilde kuşatılıp hacdan alıkonmanın hükmü şu şekilde açıklanmıştır: Kuşatmanın (engellenmenin) söz konusu olduğu yerde bir koyun kesilir, sonra saçları kazımak veya kısaltmak suretiyle ihramdan çıkılır. Daha sonra eğer imkân bulunursa, hac ve umre ibadetini kaza etmek gerekir. Çünkü Hudeybiye antlaşmasının olduğu sene Mescid-i haram'a girmeleri engellenen Rasûlüllah ve arkadaşları umreyi kaza etmişlerdi.

3- Bir rahatsızlığı bulunan kimsenin fidyesi şöyledir: İhramlı iken yapılmaması gereken şeylerden birini yapan, sözgelimi bir mazeretinden dolayı saçını traş eden, elbisesini diken veya başına örtü örten kimsenin fidyesi ya oruç tutma, ya yoksulları doyurma ya da bir koyun kesmesidir.

4- Temettü haccının ayrıntılı açıklaması şöyledir: Mekke ve çevresindeki harem bölgesi halkından olmayan bir kimse, hac mevsiminde umre niyetiyle ihrama girer, sonra ihramdan çıkıp, o yılki haccı beklemek üzere Mekke'de kalmaya devam ederse, onun bir koyun kesmesi gerekir. Eğer bu imkana sahip değilse üç günü Mekke'de, yedi günü de döndükten sonra memleketinde olmak üzere on gün oruç tutması gerekir.

5- Ayet-i kerimelerde takva emrediliyor. Takva ise, emir ve yasaklarına uymak suretiyle Allah'a itaat etmektir. Takvayı terketmekten şiddetle kaçınmak gerekir. Çünkü bu, cezası çok şiddetli olan ağır bir suçtur.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ
فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِندَ
الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ
وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ أَفِيضُوا
مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ
رَّحِيمٌ ﴿١٩٩﴾

197- Hac, bilinen aylardadır. Böylelikle kim onlarda haccı eda ederse, bilsin ki haccda kadına yaklaşmak, fısk yapmak ve kavgaya girişmek yoktur. Siz, hayır adına ne yaparsanız, Allah, onu bilir. Azık edinin, şüphesiz azığın en hayırlısı takvadır. Ey temiz akıl sahipleri, benden korkup-sakının.

198- Rabbinizden bir fazl (zenginlik) istemenizde sizin için bir sakınca yoktur. Arafat'tan hep birlikte indiğinizde Allah'ı Meş'ar-i haram'da anın. O, sizi nasıl doğru yola ilettiyse, siz de O'nu anın. Gerçek şu ki, siz bundan evvel sapmışlardandınız.

199- Sonra insanların topluca akın ettiği yerden siz de akın

edin ve Allah'tan bağışlanma dileyin. Şüphesiz Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ	Bilinen aylar: Şevval, Zilkade ve Zilhiccenin ilk on günü. Bu aylarda hac niyetiyle ihrama girilir.
فَرَضَ	Kasdeder. Hacca niyet eder ve bu amaçla ihrama girerse.
فَلاَ رَفَثَ	Cinsel ilişki ve öncesinde oynaşma.
وَ لاَ فُسُوقَ	Farzı terketmek veya haramı işlemek suretiyle Allah'a itaatin çerçevesinin dışına çıkmak.
اَلْجِدَالَ	Tartışma, çekişme.
اَلْجُنَاحَ	Günah.
تَبْتَغُوا فَضْلاً	Ticaret isteğiniz. Hacda ticaret yapabilirsiniz.
اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ	Arafat'tan indiniz. Zilhicce ayının dokuzuncu gününde gün batı-mından sonra, hac günü, Arafat'taki vakfenin ardından Ara-fat'tan inilir.
اَلْمَشْعَرُ الْحَرَامِ	Müzdefile. Orada Allah'ı anma. Yanında akşam ve yatsı namazlarını cemederek kılma. Sonra sabah namazını kılma.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, hac ve umreye ilişkin hükümleri açıklamaya yöneliktir. Burada yüce Allah, hac ibadetinin bilinen aylarda yerine getirildiğini haber veriyor(1). Bu aylar, Şevval, Zilkade ve Zilhicce'den on gündür. Ancak bu aylarda hac için ihram giyilebilir. Aynı şekilde, hac niyetiyle ihrama giren bir kimsenin cinsel ilişkiden, fısktan ve kavgadan kaçınması gerektiği vurgulanıyor; ki, ihrama giren kimsenin haccı geçersiz olmasın veya sevabında bir eksilme olmasın. Hac görevini yerine getiren kimsenin hayır ve sadaka benzeri amellerde bulunması güzeldir.

"Siz hayır adına ne yaparsanız Allah onu bilir." Bunun sonunda kişi sevab kazanır, büyük bir ecre kavuşur. Başkalarından isteme durumunda kalmamaları için, yolculuk sırasında kendilerine yetecek miktarda yiyecek ve

(1) Ayet-i Kerime'de ayların ismi geçmiyor. Çünkü bu aylar halk tarafından biliniyordu ve Peygamberimiz de bunları açıklamıştır.

içecek hazırlamaları da emrediliyor: "Azık edinin" deniyor. Bu arada en hayırlı azığın takva olduğu belirtiliyor. İnsanlardan bir şey istememek takvanın bir gereğidir. Kul Allah'tan başkasına muhtaç değildir. Bunun yanısıra Allah, kendisinden korkup-sakınmayı emrediyor, ki, emir ve yasaklarını çiğnemek suretiyle O'na karşı gelmiş olmasınlar: "Ey akıl sahipleri, benden korkup-sakının." Korkulması gereken sadece yüce Allah'tır. Çünkü O, karşı konulmaz güce sahip tek ilahtır. Ardından Mekke ve Mina'da bulundukları süre içinde ticaret yapmalarını serbest bırakıyor: "Rabbinizden bir fazl istemenizde bir sakınca yoktur." Burada işaret edilen "fazl"dan maksat, mübah ticaret aracılığı ile elde edilen helal rızıktır. Sonra Müzdelife'de akşam, yatsı ve sabah namazını kılmak suretiyle Allah'ı anmaları emrediliyor. Bu, güneşin batışından sonra Arafattan inilince yerine getirilmesi gereken bir ibadettir: "Arafat'tan hep birlikte indiğinizde Allah'ı Meş'ar-î haram'da anın." Ardından yüce Allah, sapıklıktan sonra kendilerini ilettiği doğru yola kavuşmuş olma nimetini anmalarını emrediyor. Bunun yanısıra, kendisini daha çok anarak şükür görevini yerine getirmeleri için de onları teşvik ediyor: "O, sizi nasıl doğru yola yöneltip, ilettiyse, siz de Onu anın. Gerçek şu ki, siz bundan önce sapmışlardandınız." Ardından Arafat vakfesinde ve oradan inişte herkesin eşit derecede olduğunu, hep birlikte Arafat'ta durmalarını emrediyor. Hepsinin birlikte oradan inmeleri gerektiğini vurguluyor: "Sonra insanların akın ettiği yerden siz de akın edin." Daha önce, kendilerine "ahmas" adını veren Kureyşliler, Arafat dağının en aşağısında vakfeye durur, böylece izdiham ve yorgunluktan kurtulmuş olurlardı. Sonra Allah'tan bağışlanma dilemelerini emrediyor. Bu arada böyle yapmaları durumunda kendilerini bağışlayacağını da va'dediyor: "Allah'tan bağışlanma dileyin, şüphesiz Allah bağışlayandır, esirgeyendir."

SONUÇ

1- İhramdayken cinsel ilişkiye girmek, kötülük yapmak ve kavga etmek haramdır.

2- Sevabı artsın ve haccı iyilik bakımından daha çok makbul olsun diye hac ziyaretinde bulunan kimsenin çeşitli hayırlar işlemesi müstahaptır.

3- Hac ziyaretinde bulunan kimsenin rızık elde etmek için ticaret yapması ve çalışması mübahtır. Ama sırf bunun için hacca gelmemiş olması gerekir.

4- Müzdelifede geceleyen kimsenin Allah'ı zikretmesinde çok fazilet vardır.

5- Hidayetine ve bahşettiği nimetlere karşılık O'nu zikretmek ve O'na itaat etmek suretiyle Allah'a şükretmek farzdır.

6- Hac mevsimine özgü ibadetleri yerine getirme hususunda bütün hacılar eşit konumdadır. Hacca özgü herhangi bir şiarı yerine getirme esnasında, bazı kişi veya gruplar diğer bazılarına göre ayrıcalıklı olamazlar.

7- İstiğfara teşvik etme ve çokça istiğfarda bulunmak gerekir.

فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ
كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا ۗ
فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ
مِنْ خَلَاقٍ ﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾
أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا ۚ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾
وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ
فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ
وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

200- İbadetlerinizi bitirdiğinizde, artık atalarınızı andığınız gibi, hatta ondan da kuvvetli bir anma ile Allah'ı anın. İnsan-

lardan öylesi vardır ki: "Rabbimiz, bize dünyada ver" der; onun ahirette nasibi yoktur.

201- Onlardan öylesi de vardır ki: "Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru" der.

202- İşte bunların kazandıklarına karşılık nasipleri vardır. Allah, hesabı pek çabuk görendir.

203- Sayılı günlerde Allah'ı anın. Elini çabuk tutup Mina'daki ibadeti iki günde bitirene günah yoktur, geri kalana da günah yoktur. Bu, sakınan içindir. Allah'tan korkup sakının ve gerçekten bilin ki, siz O'na döndürülüp toplanacaksınız.

SÖZLÜK

قَضَيْتُمْ	Yerine getirdiğinizde; eda edip tamamladığınız zaman.
اَلْمَنَاسِكُ	Hac ibadetleri.
اَلْخَلَاقِ	Pay. Nasip.
حَسَنَةً	Hoş iyilikler. Dünya iyiliği: Salih eş, salih evlat ve onurlu rızık gibi helal olan dünya güzellikleri. Ahiret iyiliği: Ateşten kurtuluş ve cennete giriş.
قِنَا	Bizi koru, bizi ateşin azabından kurtar.
نَصِيبٌ	Pay. Salih amellerin ve makbul dualarının karşılığı.
اَلْاَيَّامُ الْمَعْدُوْدَاتُ	Sayılı günler. Bayram gününden sonra ardarda gelen üç gün.
تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ	İlk gün ve ikinci günde acele etmek..
وَمَنْ تَأَخَّرَ	Kim ertelerse. Üç gün boyunca şeytan taşlarsa.
فَلَا اِثْمَ	Yani acele etmenin ve gecikmenin bir sakıncası yoktur.
لِمَنِ اتَّقَى	Farzı terketmemek veya haram kıldığı bir şeyi yapmamak suretiyle Rabbinden korkan için.
تُحْشَرُوْنَ	Kıyamet günü amellerinizin karşılığını görmek ve hesaplaşmak üzere toplanacaksınız.

AÇIKLAMA

Yukarıda meallerini sunduğumuz bu dört ayetle birlikte haccın hükümle-

rine ilişkin açıklama son buluyor.

200. ayette yüce Allah, mü'minlere: İbadetlerini tamamladıkları zaman Akabe cemresinde şeytan taşlamalarını, kurban kesmelerini ve ifada tavaf etmelerini emrediyor. Sonra istirahat etmek ve dinlenmek için Mina'da kalmalarını ve şeytan taşladıkları sırada ve namaz çıkışlarında Allah'ı çokça anmalarını emrediyor. Cahiliye döneminde babalarının övünçlerini, atalarının asaletlerini sayıp dökmelerinden daha kuvvetli bir anma ile Allah'ı anmalarını buyuruyor. Bu arada yüce Allah onların içinde bulundukları bir duruma işaret ediyor: Buna göre, içlerinden bazı kimselerin tek derdi dünyadır, Allah'tan sadece dünyalık şeyleri istemektedir. Cahiliye döneminde Kâbe'yi hac maksadıyla ziyaret eden bir çok insanın durumu buydu. Bunun yanında diğer bazıları da var ki, hem dünya ve hem de ahiret iyiliğini istemektedir. Bunlar Allah'ın birliğini ve ortaksızlığını onaylayan mü'minlerdir. Derler ki: "Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru." Aslında bu ifade, mü'minlere kuşatıcı bir duanın, yararlı ve yapıcı bir niyetin nasıl olacağını göstermektedir. Bize doğruyu gösteren Allah'a hamd olsun.

202. ayette, yüce Allah yapıcı ve salih duada bulunan tevhid ehli mü'minlerin, dünyada işledikleri amellere karşılık ahirette büyük bir ecir alacaklarını bildiriyor. O, hesapları çabuk görür. Bir an önce sevaplarına, yani cennete kavuşmalarını sağlar.

203. ayette ise Allah-u Teâlâ, hac görevini yerine getiren mü'min kullarını şeytan taşlandığı teşrik günlerinde ve her beş namazdan sonra kendisini anarak, üçüncü teşrik gününün ikindi vaktine kadar -üç kere- "Allahu ekber, Allahu ekber, Lailahe illallah, Allahu ekber, Allahu ekber ve lillahil hamd." demelerini emrediyor. Ardından yüce Allah; şeytan taşlandıktan sonra, herhangi bir kimsenin ailesine kavuşmak üzere acele etmesinin veya üçüncü günün sonuna kadar beklemesinin bir sakıncasının olmadığını haber veriyor: "Elini çabuk tutana günah yoktur, geri kalana da günah yoktur." Mesele, isteğe bağlı bir halde sunulmuş ve günah işleme, Allah korkusu ile nehyedilmiştir. Buna göre kim bir vacibi terketmek veya bir haramı işlemek suretiyle, Allah'a karşı çıkma günahını işlerse, bu suçunu ancak tevbe etmesi silebilir. Şu halde günahın, tevbeyi acele etmenin veya etmemenin varlığı ile kayıtlıdır. Yüce Allah'ın "sakınan için" kaydını koymasının ince bir esprisi vardır. Bu yüzden Allah-u Teâlâ onları kendisinden korkup sakınmaya davet ederek,

kaçınılmaz akibetleri karşısında dikkatlerini çekmiştir. Bu akibet Allah'ın huzurunda toplanmadır. Bu yüzden insanların Allah'ı anmakda, O'na şükretmede ve O'na itaat etmede kararlı olmakla bu güne hazırlanmaları gerekir.

SONUÇ

1- Mina'da şeytan taşlanırken Allah'ı zikretmek, yani her bir taşın atılışı sırasında "Allahu ekber" demek çok faziletlidir.

2- Zikretme, zikir arzusuna sahip olma büyük bir fazilettir. Çünkü bu, Allah'ın sevdiği bir durumdur.(1)

3- Yüce Allah'tan iki hayır dilemek, sadece biri ile yetinmemek övgüye değer bir davranıştır. Dünya nimetleri ile yetinmek, sırf dünyayı talep etmek son derece kötü bir tutumdur.

4- "Rabbimiz, bize dünyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateşin azabından koru." diye dua etmenin fazileti büyüktür. Çünkü bu dua, hem dünya, hem de ahiret hayrını kapsamaktadır. Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) Kâbe'yi tavaf ettiği zaman, her tavafın sonunda bu duayı okurdu.

5- Minada üç gece kalmak ve cemrelerde şeytan taşlamak hac da yapılan ibadetlerdir. Çünkü sayılı günlerde, yani teşrik günlerinde Allah'ı anmak ancak bu şekilde mümkün olabilir.

6- Minadaki ikinci günde şeytan taşlama işini bitirenin dönmekte acele etmesine izin verilmiştir.

7- Takvayı emretmek, haşir, hesaplaşma ve cezayı hatırlama. (İnsan bunları hatırlayınca Allah'tan daha çok korkar.)

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ
قَوْلُهُ فِي الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللَّهَ عَلَىٰ مَا فِي قَلْبِهِ

(1) İmam Ahmed, Peygamberimizin (s.a.s) şöyle buyurduğunu rivayet eder: "Teşrik günleri yeme, içme ve Allah'ı anma günleridir." Müslim'in rivayetindeki ifade ise şöyledir: "Bu günlerde oruç tutmayın, çünkü bu günler yeme, içme ve Allah'ı anma günleridir."

وَهُوَ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِي ٱلْأَرْضِ
لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ
ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتْهُ ٱلْعِزَّةُ
بِٱلْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ ٱلنَّاسِ
مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ٱبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ رَءُوفٌۢ
بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾

204- İnsanlardan öylesi vardır ki, dünya hayatına ilişkin sözleri hoşuna gider ve kalbindekine rağmen Allah'ı şahid getirir; oysa o azılı bir düşmandır.

205- O, işbaşına geçti mi yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya, ekini ve nesli helak etmeye çaba harcar. Allah ise, bozgunculuğu sevmez.

206- Ona: "Allah'tan kork" denildiğinde, büyüklük gururu onu günaha sürükler, kuşatır. Böylesine cehennem yeter; ne kötü bir yataktır o.

207- İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah'ın rızasını aramak amacı ile nefsini satın alır (canını verir). Allah, kullarına karşı şefkatli olandır.

SÖZLÜK

يُعْجِبُكَ	Hoşuna gider. Sana parlak görünür. Seni şaşırtır.
فِي الدُّنْيَا	Dünyada. Dünya işleri ile ilgili olarak konuştuğu zaman.
أَلَدُّ الْخِصَامِ	En şiddetli düşman. Sivri dilinden dolayı husumeti şiddetli, azılı bir düşmandır.

تَوَلّى	Sırtını çevirip gidince veya yönetimi ele alınca.
اَلْحَرْثُ وَ النَّسْلُ	Ekin ve nesiller.
أخذته الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ	Günahı ile övünmeye, burnunu havalara kaldırmaya başlar. Günahla. Çünkü Allah'tan korkup sakınmaz.
يَشْرِى نَفْسَهُ	Malı ve canı ile Allah yolunda cihad etmek suretiyle nefsini Allah'a satar.

AÇIKLAMA

Yüce Allah Elçisine ve mü'minlere münafıkların ve gerçek mü'minlerin halini haber veriyor. Bu meyanda elçisine hitaben buyuruyor ki: İnsanlar arasında bazı münafık tipler vardır. Güzel konuşmayı becerirler. Konuşurken sözleri yaldızlı ve parlak olduğu için hoşuna gider. Özellikle dünya meseleleri ile ilgili olarak konuştuğu zaman. Ama ahiretin cahilidir. O konuda söyleyecek bir sözü de yoktur zaten. Çünkü ahirete inanmamaktadır. Konuştuğu zaman, söylediklerine gerçekten inandığını ıspatlamak için Allah'ı şahit gösterir. Rasûlüllah'a (s.a.s) der ki: "Ben mü'minim ve seni seviyorum..." ... Meclisinden kalktığı, arkasını dönüp gittiği veya yönetimi ele aldığı zaman" yeryüzünde çabalar..." bozgunculuk çıkarmaya çalışır. Ürünleri ve insanları mahveder. Bu günahları işler. Bu yüzden yağmur yağmaz olur. Tarlalar, ekinler kurur. Kuraklık baş gösterir. Canlılar yok olmaya ve nesil kesilmeye yüz tutar. Onun bu ameli Allah'ın gazabına nedendir. Allah bu tür amelleri ve bu amelleri işleyenleri sevmez. Bunun yanısıra yüce Allah, bu münafığa bir iyiliği yapması emredildiği veya bir kötülüğü işlememesi istendiği zaman; Allah'tan kork, bunu yap veya böyle yapma, dendiği zaman, işlediği günahtan dolayı gurura kapıldığını, Allah'tan korkup tevbe etmeye yanaşmadığını haber veriyor. Münafıklığının, şerliğinin ve bozgunculuğunun cezası olarak cehennem yeter. Oraya bir döşek serer ve ebediyen bu iğrenç barınaktan çıkamaz olur.

Karşı tabloda ise, gerçek mü'minin portresini görüyoruz. Yüce Allah buyuruyor ki: İnsanlar içinde gerçek mü'minler vardır. Rızasını elde etmek, cennette, barış yurdu katında onurlu bir hayat sürdürmek için canlarını ve mallarını Allah'a satmışlardır. "İnsanlardan öylesi vardır ki, Allah'ın rızasını aramak amacı ile nefsini satın alır. Allah, kullarına karşı şefkatli olandır." Kullarına karşı merhametlidir.

Rivayete göre bu ilk üç ayette sözü edilen münafık adam, Ahnes b. Şerik'tir. Dördüncü ayette (207) işaret edilen gerçek mü'minden maksat ise, Ebu Yahya Süheyb b. Sinan er-Rumi'dir. Müşrikler onun Rasûlüllah ve arkadaşlarına katılmak üzere Medine'ye hicret edeceğini öğrendiklerinde: "Beraberinde mallarını götürüp Muhammed'e veremezsin. Bütün malını bize vermediğin sürece hicret etmene izin vermeyiz." demişlerdi. Bunun üzerine Süheyb bütün mal varlığını onlara vererek hicret etti. Medine'ye vardığı zaman Rasûlüllah onu gördü ve şöyle buyurdu: "Kârlı bir alış veriş, ey Ebu Yahya, kârlı bir alış veriş..." Ayetler her ne kadar Ahneş ve Süheyb hakkında inmişse de mesaj geneldir. Ahnes, bütün kötü niteliklere sahip kimseleri temsilen, Süheyb de hayır ve kemal niteliklerine sahip mü'minleri temsilen seçilmişlerdir.

SONUÇ

1- İman ve ihlas ehli olmayan bir kimsenin etkileyici konuşmalarına ve parlak, yaldızlı sözlerine kanmamak lâzım.(1)

2- İnsanların en kötüsü, ağır suçlar işlemek suretiyle insanların ve diğer canlıların helak olmasına, yeryüzüne bozgunculuğun egemen olmasına neden olan kimselerdir.

3- "Allah bilir." ve "Allah şahittir." sözü yemin sayılır. Şu halde bir mü'min yalan olduğunu bildiği bir şeyi söylerken, pekiştirici mahiyette bu ifadeleri kullanmamalıdır.

4- Bir mü'mine "Allah'tan kork" denildiği zaman, öfkelenmemesi, takvaya davet edilmekten hoşlanmamış gibi davranmaması gerekir. Bilakis günahını itiraf edip Allah'tan bağışlanma dilemeli ve en kısa zamanda masiyetten kurtulmalıdır.

5- Mal ve can ile cihad teşvik edilmeli. Bir müslümanın varını yoğunu Allah yolunda harcaması caizdir ve bu israf ve savurganlık sayılmaz. Çünkü israf ve savurganlık günah amaçlı harcamalara denir.

---

(1) Rasûlüllah buyuruyor ki: "Şiirde bir hikmet, beyanda da bir tür sihir vardır."

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً
وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ
مُبِينٌ ﴿٢٠٨﴾ فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمُ
الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٠٩﴾
هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ
وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٢١٠﴾

208- Ey iman edenler, hepiniz topluca İslâm'a girin. Ve şeytanın adımlarını izlemeyin. Çünkü o, size apaçık düşmandır.

209- Size apaçık belgeler geldikten sonra yine ayağınız kayarsa, bilin ki Allah, gerçekten üstün ve güçlüdür, hüküm ve hikmet sahibidir.

210- Onlar bulut gölgeleri içinde Allah'ın azabının, meleklerle onlara gelmesini ve azap emrinin gerçekleşmesini mi gözlüyorlar?! Oysa bütün işler Allah'a döner.

SÖZLÜK

اَلسِّلْمُ	Barış, İslâm, esenlik.
كَافَّةً	Topluca. Her yönüyle. Tek kişi dahi İslâm'a girmekten geri kalmasın. İslâm şeriatının tek bir prensibini, tek bir hükmünü terketmesin.
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ	Şeytanın adımları. Kötülüğünü yaldızlaması.
فَإِنْ زَلَلْتُمْ	Ayağınız kayarsa. Eğer günah batağına düşerseniz.
اَلْبَيِّنَاتُ	Deliller. Apaçık belgeler.
هَلْ يَنْظُرُونَ	Gözlüyorlar mı? İfadenin başındaki soru, olumsuzluk içindir.
اَلظُّلَلُ	Gölgeler. Bulut veya ağaç gibi şeylerin gölgesi.
اَلْغَمَامُ	Bulut. İnce, beyaz bulut.

AÇIKLAMA

Noksan sıfatlardan münezzeh yüce Allah mü'min kullarına sesleniyor: "Her yönüyle İslâm'a girsinler diye, şeriatın hükümleri arasında tercih yapma hakkına sahip değildir. Çıkarlarına, heva ve heveslerine uygun olanı alıp, uygun olmayanı da bırakma serbestisi verilmemiştir kendilerine. Hükümlerinden beğendiklerine uyup, beğenmediklerine uymamazlık edemezler. Bilakis İslâm şeriatının tüm hükümlerini kabul edip yaşamak zorundadırlar... Bu çağrının ardından yüce Allah mü'min kullarını şeytanın adımlarını izlemekten men ediyor. Onun çirkin olanı beğendirme ve güzel gösterme yöntemlerine karşı onları uyarıyor. Çünkü, İsrailoğullarının salihlerinin uydukları din budur, diye ehl-i kitaptan bazı grupların Cumartesi'nin saygınlığına gölge düşürmeleri-ni, deve etini yememelerini cazip hale getiren şeytandır. Bu ayet-i kerime onlara ve tüm mü'minlere yönelik bir çağrıdır. Herkesi İslâm şeriatını ve hükümlerini eksiksiz kabule ve uygulamaya davet ediyor. Şeytana uymaktan sakındırıyor. Çünkü şeytana uymak felakettir, helaktır, ölümdür. İnsanoğlu-nun ezeli düşmanı İblisin istediği de budur. 208. ayette sunulan mesaj budur.

209. ayette ise,şeytan tarafından ayakları kaydırılan, dolayısıyle İslâm'ın ve şeriatının hak getirdiği olduğunu bilmekle beraber, sırf nefsine öyle hoş geliyor diye bazı hükümlerini kabul edip bazılarını kabul etmeyenlere yönelik korkunç bir tehdit savuruluyor. Dehşet verici bir uyarı yöneltiliyor: "Size, apaçık belgeler geldikten sonra yine ayağınız kayarsa..." Allah'ın kitabı Kur'an'ın getirdiği ve Allah'ın elçisi Muhammed'in (s.a.s) açıkladığı açık belgelere rağmen ayağınız kayarsa, muhakkak Allah sizden intikam alacaktır. Çünkü Allah emrini zor kullanarak yerine getirir. Eşya ve olaylara ilişkin tedbiri bir hikmete dayanır. Va'dini ve tehditini kesinlikle yerine getirir.

210. ayette, İslâm'a girmekte ağır davrananlara yönelik teşvik edici bir çağrıya yer veriliyor. Çünkü İslâm'a girmemelerini haklı çıkaracak hiç bir mazeretleri yoktur. Deliller ortaya konmuş, apaçık belgeler gözler önüne serilmiştir. Çünkü: "Gözlüyorlar mı?" Yani, gözlemiyorlar. "Bulut gölgeleri içinde Allah'ın azabının ve meleklerin gelmesini..." Yani onlar ancak o zaman iman edecekler. Halbuki, azabın kaçınılmaz olduğu böyle bir anda gerçekleşen zorunlu inanç kişiye bir yarar sağlamaz. Artık Allah'ın adalete dayalı hükmü işlerini yerine getirecektir. "Emir gerçekleşmiştir." Yani, Allahu Teâlâ hükmünü verip, meseleyi sonuçlandırdığı zaman iş işten geçmiş olur. Şu halde, İslâm'a girmekte ayak sürtenler barış ve esenliğin bir diğer adı olan İslâm'a bir an önce girsinler ve tereddüt etmesinler. Çünkü İslâm'a girmek gerçekten

barış ortamında kalmak demektir. İslâm'dan çıkmak veya İslâm'a girmemek gerçekten savaş ortamına girmek demektir. Şu halde İslâm'a girmeleri gerekir. Ey Allah'ın kulları, İslâm'a girin, İslâm'a!.. Çünkü barış savaştan daha iyidir.

SONUÇ

1- İslâm şeriatını bir bütün olarak kabul etmek farzdır. Hükümlerinin bir kısmını kabul edip bir kısmını etmek insanı dinden çıkarır.(1)

2- Haramı helal gören, şirkinden dolayı farzı terkeden küfür de şeytana tabi oluyordur.

3- Allah'ın hesabına karşı duyarsız olmamak ve kendini güvenlikte hissetmemek için büyük günahların açıktan ve yaygın biçimde işlendiği dönemlerde ağır bir azabın beklentisi içinde olmak gerekir.

4- Kıyamet günü hükmetmek ve meseleleri sonuçlandırmak için, yüce Allah'ın geleceği ifade ediliyor. Gelme sıfatı kullanılıyor.

5- Tevbe etmeyi erteleme, günahlardan vazgeçmeyi sürüncemede bırakmak haramdır.

سَلْ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ كَمْ ءَاتَيْنَٰهُم مِّنْ ءَايَةٍۭ بَيِّنَةٍ ۗ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ ٱللَّهِ
مِنۢ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا۟ ٱلْحَيَوٰةُ ٱلدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۘ وَٱلَّذِينَ
ٱتَّقَوْا۟ فَوْقَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ وَٱللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

211- İsrailoğullarına sor, onlara nice açık ayetler verdik. Kendisine geldikten sonra, kim Allah'ın nimetini değiştirirse, bilsin ki, şüphesiz, Allah'ın cezası pek şiddetlidir.

(1) Allah buyuruyor ki: "Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıyor, bir kısmını da inkar mı ediyorsunuz?" (Bakara, 85)

212- İnkâr edenlere dünya hayatı çekici kılındı. Onlar, iman edenlerden kimileriyle alay ederler. Oysa korkup sakınanlar kıyamet günü onların üstündedir. Allah, dilediğine sayısız rızık verir.

SÖZLÜK

سَلْ — Sor. Kelimenin aslı 'İsel'dir. Hafiflik olsun diye iki hemze düşmüştür.

بَنِي إِسْرَائِيلَ — İsrail oğlu. İbrahim oğlu İshak oğlu Yakub'un soyu. İsrail, Yakup Peygamber'in lakabıdır.

آيَة — Olağanüstü işaret. Mucize. Musa'nın asası gibi. Bu tür mucizeler, onları gösterenlerin gerçekten Peygamber olduğunu gösterir. İsrailoğullarına gösterilen mucizeler, denizin yarılması ve çölde üzerlerine bıldırcın eti ve kudret helvasının indirilmesidir.

نِعْمَةُ اللَّهِ — Allah'ın nimeti. Yüce Allah'ın kuluna bahşedip de mutlu olup sıkıntısının gitmesine yolaçan lütuf. Nimet. Allah'ın kullarına yönelik nimetleri çoktur.

يَسْخَرُونَ — Küçümsüyorlar. Alay ediyorlar.

AÇIKLAMA

Yüce Allah Peygamberine, Allah tarafından İsrailoğullarına gönderilen mucizeleri ve bunları nasıl inkâr ettiklerini, dolayısıyle gönderilen mucizelerin kendilerine hiç bir yarar sağlamadığını bildirip, bu konuyu onlara sormasını emrediyor. Bundan maksat, ehl-i kitabın ve müşriklerin kendisi aracılığı ile bildirilene inanmamalarından dolayı Peygamberimizin ruhunda başgösteren sıkıntıya karşı onu teselli etmektir. Bu bağlamda yahudilerin Allah'ın ayetlerini inkâr edişlerine, İslâm'a girmemekte ısrar edişlerine göndermede de bulunuluyor. Ardından yüce Allah, kullarına bahşettiği nimeti değiştirenlerin yani İslâm'ı ve İslâm Peygamberi Hz. Muhammed'i (s.a.s) inkâr edenlerin ağır bir cezaya çarptırılacaklarını haber veriyor. Gerek dünyada ve gerekse ahirette bu azaptan kurtulmaları mümkün değildir. Çünkü Allah'ın azabı çok şiddetlidir. 211. ayetin içerdiği mesaj bundan ibarettir.

212. ayette yüce Allah, şeytanın, Allah'ı, Peygamberini ve şeriatını inkâr edenlere dünya hayatını çekici gösterdiğini, bu yüzden kâfirlerin dünyayı ar-

zuladıklarını, dünyevi amaçlara ulaşmak için çalıştıklarını, gözlerinin dünyadan başka bir şey görmediğini, bu nedenle de, dünyanın geçici olduğunu, yararının çok az olduğunu bildikleri için dünya ile ilişkilerini asgari düzeyde tutan mü'minlerle alay ettiklerini haber veriyor. Mü'minler dünyanın bu özelliklerini bildikleri için bütün çabalarını dünyevi çıkarlar üzerinde yoğunlaştırmazlar. Bilakis Rablerine itaatı bir amaç edinerek, O'nun rızasını elde etmek için ellerinde bulunan malı Allah yolunda harcarlar. Bu arada yüce Allah, kıyamet günü sakınan mü'min kullarını en iyi şekilde ödüllendireceğini, bol bol nimetler bahşederek, onları yüce âlemindeki barış yurduna, yani cennete yerleştireceğini, dünyadayken onlarla alay eden düşmanlarını küçük düşürerek, onur kırıcı bir şekilde ateşin en alt katına atacağını haber veriyor.

Allah-u Teâlâ büyük lütuf sahibidir. İhsanı boldur. Dilediği zaman kullarına sayısız rızık verir. Bu, O'nun fazlının büyüklüğünden ve katındaki nimetlerin sınırsızlığından ileri gelir.

SONUÇ

1- Nimetleri inkâr etmekten, nankörlükten kaçınmak gerekir. Çünkü bu, elem verici bir azaba ve ağır bir cezaya sebep oluşturur. Nimetlerin en görkemlisi, en onur vericisi ise İslâm'dır. Bu yüzden İslâm'ı inkâr eden, ona sırtını dönen bir kimse en ağır ve en acımasız cezayı hakeder. Tarih boyunca İsrailoğullarının maruz kaldıkları horlamalar, onur kırıcı hayat biçimi bunun en güçlü delilidir. Aynı şekilde günümüzde müslüman olup da İslâm'a sırt çeviren, onun yerine asılsız hurafelere, ardından beşer aklının ürünü uydurma kanunlara bağlanan toplumların rencide edici, küçük düşürücü ve insan haysiyetine yakışmaz onur kırıcı hayatı bunun canlı tanığıdır.

2- Dünya hayatının çekiciliğine kapılmaktan, büyük bir arzuyla dünyalık peşine düşmekten, bütün çabasını dünya malı toplamak için harcamaktan, bunun yanında ahireti ve ahirete dönük amelleri unutmaktan şiddetle kaçınmak gerekir. Çünkü dünyaya bel bağlayıp dünya için yaşayanlar bu gün ahirete dönük çabalar içinde olanlarla alay ediyorlarsa, hiç kuşkusuz iman ve takva sahibi kimseler kıyamet günü dünya için yaşayanlardan kat be kat üstün olacaklardır. Çünkü ahiret için çalışanlar o gün cennetin yüksek köşklerinde, ötekilerse ateşin kör kuyularında olacaklardır.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ
وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا
فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ
الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا
فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٢١٣﴾

213- İnsanlar tek bir ümmetti. Allah, müjdeciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdi ve beraberlerinde, insanların anlaşmazlığa düştükleri şeyler konusunda, aralarında hüküm vermek üzere hak kitaplar indirdi. Oysa kendilerine apaçık ayetler geldikten sonra, birbirlerine karşı olan azgınlık ve kıskançlıkları yüzünden anlaşmazlığa düşenler, o kitap verilenlerden başkası değildir. Böylece Allah, iman edenleri, hakkında ayrılığa düştükleri gerçeğe kendi izniyle eriştirdi. Allah, kimi dilerse onu doğruya yöneltir.

SÖZLÜK

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً — İnsanlar tek bir ümmet idi. Şirk dininin egemen olmasından önce insanlar İslâm'a bağlı ve tevhide dayalı bir hayat sürdüren tek bir ümmetti. Bu durum Nuh kavminden önceydi.

اَلنَّبِيُّونَ — Nebiler. Bundan maksat elçilerdir. Çünkü her nebi Rasûldür (elçidir). Bunun delili müjdeleme ve uyarı içeren, Allah katından indirilen kitaplardan kaynaklanan mesajlarıdır.

اَلْكِتَابُ — Kitap. Cins isimdir. Allah katından inen kitapları ifade eder.

أُوتُوهُ — Kendilerine kitap verilenler. Yani kitap verilenler.

اَلْبَيِّنَاتُ — Deliller. Elçilerin getirip kendilerine sundukları belgeler. Bunları sosyal yasalar ve hükümler olarak, genel yol göstericiler halinde pratik hayatlarına yerleştirmişlerdi.

بَغْيًا — Azgınlık, zulüm ve kıskançlık.

اَلصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ — Dosdoğru yol. Kişiyi dünya ve ahiret mutluluğuna eriştiren İslâm.

AÇIKLAMA

Yüce Allah insanların Hz. Adem (a.s) ile Hz. Nuh (a.s) arasındaki uzun dönemde İslâm dinine bağlı tek bir ümmet olduklarını bildiriyor. Birlik halindeki bu ümmet fert ve toplum olarak Allah'tan başkasına kulluk etmiyordu. Daha sonra şeytan, Allah'tan başkasına ibadet etmeyi bu toplumun bazı kesimlerine çekici gösterdi. Böylece şirk ve sapıklık ortaya çıktı. Bunun üzerine yüce Allah belki doğru yolu bulurlar diye Hz. Nuh'u (a.s) onlara peygamber olarak gönderdi. Bunun neticesinde mü'min-kâfir, tevhid ehli-şirk ehli diye iki gruba ayrıldılar. Peygamberler peşpeşe gelmeye başladı; Allah katından kitaplar sundular insanlığa. Bu kitaplarda, insanların görüş ayrılığına düştükleri her meseleye ilişkin ayrıntılı hükümler yer alıyordu... Bundan sonra yüce Allah, insan hayatına egemen olan evrensel bir yasadan (sünnetullah) sözediyor: Kitap hakkında (yani kitabın içerdiği hükümler ve yasalar hakkında) ihtilafa düşenler, daha önce kendilerine kitap verilen, apaçık belgeler sunulan topluluklardır. Kıskançlık, baş olma sevdası ve çıkarlarını koruma iç güdüsü bu kitaplı toplumları, yeni sunulan kitabı kabule yanaşmamaya sürükler. Bu yasanın en belirgin örneği yahudilerdir. Kendilerine Allah'ın hükümlerini içeren Tevrat verilmişti, peşpeşe gelen nebi ve rasûller sayısız belge ve delil sunmuşlardı. Ama onlar Allah'ın kitabının içerdiği yasa ve hükümlerin bir çoğu hakkında görüş ayrılığına düştüler. Bunun nedeni hiç kuşkusuz aralarındaki çekememezlik, azgınlık ve kıskançlıktı. Bu tür niteliklere sahip olmaktan Allah'a sığınırız.

Yüce Allah iki kitaplı toplum olan yahudi ve hıristiyanların görüş ayrılığına düştükleri meselelere ilişkin gerçekleri Muhammed (s.a.s) ümmetine gösterdi. "Allah iman edenleri gerçeğe eriştirdi." Ehl-i kitabın üzerinde büyük tartışmalar çıkardıkları gerçeği açık biçimde sundu. İzni, lütfu ve desteği ile onları hidayete eriştirdi. (O'na sonsuz hamd-u senalar olsun.) Ehl-i kitabın hakkında ihtilafa düştüğü, buna karşı yüce Allah'ın biz Muhammed ümmetine

gerçeğini gösterdiği meseleler şunlardır:

a) Allah'ın kulu ve Rasûlü olan Hz. İsa'ya inanmak. Yahudiler O'nu inkâr etmiş, yalancılıkla suçlamışlardı. Sihirbazlıkla itham etmişlerdi. Sonuçta O'nu öldürmeye kalkışmışlardı. Hristiyanlar ise, O'nu ilahlaştırmış, Allah'la beraber bir ilah konumuna getirmişlerdi. "O, Allah'ın oğludur," demişlerdir. Oysa Allah eş ve çocuk edinmekten münezzehtir.

b) Günlerin en faziletlisi Cuma günüdür. Yahudiler Cumartesi gününün, hristiyanlar ise Pazar gününün kudsiyetine inanırlar. Yüce Allah en kutsal gün olan Cuma'yı Muhammed ümmetine gösterdi.

c) Kıble. Peygamberlerin atası İbrahim'in kıblesi. Yahudiler Kudüs'teki Beytu'l-mukaddes'e, hristiyanlar da güneşin doğduğu yere yöneliyorlardı. Yüce Allah Muhammed ümmetine Hz. İbrahim'in (a.s) kıblesi olan kutsal Kâbe'yi kıble olarak gösterdi. Allah dilediğini doğru yola iletir.

SONUÇ

1- İnsanlığın ilk ve asıl dini tevhittir. Şirk sonradan ortaya çıkmış bir sapmadır.

2- Peygamberlerin temel görevi iman eden ve sakınan kimseleri müjdelemek, kâfir olup günahlarla içiçe yaşayan kimseleri de uyarmaktır. Kendilerine karşı savaş açanlarla savaşmaları da ilahi şeriat gereğidir. Nitekim Rasûlüllah efendimize (s.a.s)'de bu yetki verilmiştir.

3- Bir ümmetin Allah tarafından yüzüstü bırakılıp ağır bir hüsrana ve sosyal yıkıma uğramasının ön belirtilerinden biri, Allah tarafından kendilerine gönderilen kitap hakkında ihtilafa düşüp, Allah'ın dini çerçevesinde derin görüş ayrılıkları yaşamalarıdır. Bundan sonra söz konusu toplumlar liderlik elde etmek için, heva ve heveslerinin, asabi duygularının tatmini için Allah'ın kelamını tahrif eder, O'nun şeriatının hükümlerini değiştirirler. Muhammed ümmetinin yakın geçmişte ve günümüzde yaşadığı durum bunun bir örneğidir. İsrailoğullarının yıkımının altında yatan neden de budur.

4- İnanç, ibadet ve hukuk sistemi olarak kitap ve sünnete uygun yaşayan Muhammed ümmeti şu ifadelerle tanımlanmıştır: "Allah, iman edenleri, hakkında ayrılığa düştükleri konuda kendi izniyle doğru yola eriştirdi."

5- İnsanı doğru yola iletme yetkisi yüce Allah'a aittir. Bu yüzden kul, her zaman kendisini gerçeğe iletmesi için Allah'a yalvarmalıdır.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ
مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ
وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ
نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾

214- Yoksa sizden önce gelip geçenlerin hali başınıza gelmeden cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle bir yoksulluk, öyle dayanılmaz bir zorluk çattı ve öylesine sarsıldılar ki, sonunda elçi, beraberindeki mü'minlerle: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyordu. Dikkat edin; şüphesiz Allah'ın yardımı pek yakındır.

SÖZLÜK

أَمْ حَسِبْتُمْ — Öyle mi sanıyorsunuz? Sorunun şekli inkâridir. Yani, onların bu zanları reddediliyor ve yersizliği vurgulanıyor.

لَمَّا يَأْتِكُمْ — Size gelmeden.

مَثَلُ — Sizden önce gelip geçenlerin hali, niteliği.

اَلْبَأْسَاءُ — Zorluk. Şiddet. Yoksulluk ve benzeri durumların şiddetlisi.

وَ الضَّرَّاءُ — Hastalık, yaralanma ve öldürülme.

مَتَى نَصْرُ اللّٰه — Allah'ın yardımı ne zamandır?

AÇIKLAMA

Yüce Allah bu ayet-i kerimede, zor bir süreçten geçen mü'minlerin yanlış bir zannına dikkat çekerek bunun yersizliğini vurguluyor. O sırada mü'minler mal ve can konusunda herhangi bir denemeye tâbi tutulmadan, sınavdan geçirilmeden cennete gireceklerini sanıyorlardı. Bilakis, geçmişteki toplulukların başına gelen yoksulluk, hastalık ve benzeri musibetler onların da başına gelecek, onlar da dehşet verici olaylar karşısında sarsılacak, kimi zaman bunalma noktasına geleceklerdi. Hatta mü'minlerle birlikte Peygamber

de -vaad edildikleri yardımın biraz gecikmesi üzerine- geleceğine kesin inanılan yardımın vaktini bilmek için. "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyeceklerdi. Bütün bunlar da oldu. Allah onlara şu cevabı veriyor: "Dikkat edin; şüphesiz Allah'ın yardımı pek yakındır."

SONUÇ

1- Şeriatın getirdiği yükümlülükler birer sınama aracıdır. Özellikle mal ve can ile cihad, cennete girmek için bir zorunluluktur.

2- Salih kimselerle birlikte olmak, amel ve sabırda onları örnek almak, olumlu ve övgüye değer bir tavırdır.

3- İlahi vaadin beklentisi içindeyken, bu vaadin gecikmesinden dolayı, derin sıkıntılı bir ortamda bazı üzüntülerin peygamberlerde baş göstermesi normaldir.

4- Ayette ayrıca Peygambere ve arkadaşlarının başına gelen zorluğa, cihad ve müşriklerin kuşatması sırasındaki sınav amaçlı şiddete işaret edilmektedir.

يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ ۖ
قُلْ مَآ أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَٰلِدَيْنِ وَٱلْأَقْرَبِينَ وَٱلْيَتَٰمَىٰ
وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا۟ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ بِهِۦ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

215- Sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: "Hayır olarak infak edeceğiniz şey, anne-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışadır. Hayır olarak her ne yaparsanız, Allah onu şüphesiz bilir."

SÖZLÜK

مِنْ خَيْرٍ	Hayırdan. Maldan. Çünkü mal "hayır" olarak nitelendirilebilir.
الْأَقْرَبِينَ	Akrabalar. Erkek ve kızkardeşler ve çocukları, amcalar, halalar ve çocukları, dayılar, teyzeler ve çocukları gibi.

وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ — Hayırdan yaptıklarınız. İfadenin başındaki "ma" şart edatıdır. "min" ise, açıklayıcıdır. Bu ifadede geçen "hayır" ise, diğer iyilik ve ihsanlar anlamın-da kullanılmıştır.

فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ — Allah onu bilir. Cümle mahzuf şartın cevabı konumundadır. Buna göre takdiri anlam: Hayır olarak ne yaparsanız, Allah size ondan dolayı sevap verir, çünkü Allah herşeyi bilir.

AÇIKLAMA

Zengin bir adam olan Amr b. Camuh, Rasûlüllah efendimize (s.a.s) neyi ve kime infak edeceğini sordu. Bunun üzerine yukarıdaki ayet indi. Burada mal ve diğer hayırların infak edileceği belirtilirken, infak edilecek kesimlerin, anne-baba, akrabalar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar olduğu ifade ediliyor. Sonunda yüce Allah, kulun işlediği tüm hayırları bildiğini ve bunu en iyi bir şekilde ödüllendireceğini belirterek, her türlü hayrı işlemeye insanları teşvik ediyor.

SONUÇ

1- Bilmeyen bilmediği şeyi sormalı. Bilgi edinmenin yolu budur. Bu yüzden: "Soru sormak ilmin yarısıdır." denilmiştir.

2- Ayette sözü edilen kimselere infak etmek büyük bir fazilettir. Şayet infak eden zengin ve onlar da muhtaç yoksullar iseler.

3- Yüce Allah'ın hayır işleyenleri ödüllendireceğini belirtmesi, hayır işlemeye yönelik önemli bir teşviktir.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

216- Savaş, hoşunuza gitmediği halde üzerinize yazıldı. Olur ki hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin için hayırlıdır ve olur

ki, sevdiğiniz şey de sizin için bir şerdir. Allah bilir de siz bilmezsiniz.

SÖZLÜK

كُتِبَ — Yazıldı. Yazılı olarak tescil edilmiş gibi üzerinize farz kılındı.

اَلْقِتَالُ — Savaş. Müslüman olana veya cizye verene kadar kâfirlerle cihad etmek, savaşmak.

كُرْهٌ — Hoş değil. Doğal olarak sizin hoşunuza gitmez.

عَسَى — Umulur. Bu fiil, umut ve beklenti ifade eder. Yani, asâ fiili başına geldiği bir fiilin manasında umut edilir ifadesini kazandırır. Ama kesinlik söz konusu değildir. Fakat yüce Allah ile ilgili olarak kullanıldığı zaman kesinlik ifade eder.

AÇIKLAMA

Bu ayet-i kerimede yüce Allah Elçisine (s.a.s) ve mü'min kullarına müşrik ve kafirlerle savaşmalarını farz kıldığını, savaşınsa, beraberinde acılar, meşakkatler, mal ve cana yönelik zayiatlar getirdiği için pek hoşlandıkları bir şey olmadığını bildiğini ifade buyuruyor. Fakat hoşlanmadıkları bir şeyin hayır, hoşlandıkları bir şeyin de şer olabileceğini vurguluyor. Sözgelimi cihad, hoşlarına gitmemekle birlikte onlar için onur, zafer ve Allah'ın dininin egemenliği demektir. Ayrıca ahiret yurdunda büyük bir sevap da kazanılacaktır. Buna karşılık cihadı terketme nefislere hoş gelen bir durumdur. Oysa bu, kendileri için bir kötülüktür. Çünkü onların bu hareketsizliği düşmanı cesaretlendirir, yurtlarına göz koymalarına, dinlerinin kutsal ve dokunulmaz saydığı şeyleri çiğnemelerine neden olur. Ayrıca cihadı terketmek, ahirette azabı gerektiren bir suçtur. Yüce Allah'ın verdiği bu örnek, insanların hoşlanıp ta aslında onlar için şer olan, hoşlanmayıp da aslında onlar için hayır olan bir hususdur. Bunun yanısıra Allah-u Teâlâ, bunu yaratışından önce bildiğini haber veriyor. Allah bilir, ama onlar bilmezler. Şu halde emirleri ve şeriatı açısından Allah'a teslim olmak, emrini ve şeriatını memnunlukla karşıla-mak gerekir. Bunların şer değil, hayır olduğuna inanmak bir zorunluluktur.(1)

(1) Kurtubi der ki: "Endülüslüler cihadı terkettikleri ve savaşmaktan korkup dağlara sığındıkları zaman, düşman memleketi istilâ etti. Halkın bir kısmını tutsak etti. Bir kısmını kılıçtan geçirdi. İşe yarayanları köleleştirdi. "İnna lillah ve inna ileyhi raciuun." Bu kendi ellerimizle hazırladığımız bir sondu.

SONUÇ

1- Yeryüzünde müslümanlara yönelik dinden döndürme amaçlı baskı, fitne olduğu ve şirkin egemenliği devam ettiği müddetçe İslâm milletinin cihad görevini yerine getirmesi farzdır.

2- İleri görüşlü olmayan, dolayısıyle sonuçları önceden kestiremeyen insanlar kötüyü sevimli, sevimliyi de kötü görürler.

3- Allah'ın bütün emirleri hayırdır ve yasakladığı şeyler de, insanlar için şer olduğundan dolayı yasaktır. Bu yüzden emirlerini yerine getirmek ve yasaklarından kaçınmak gerekir.

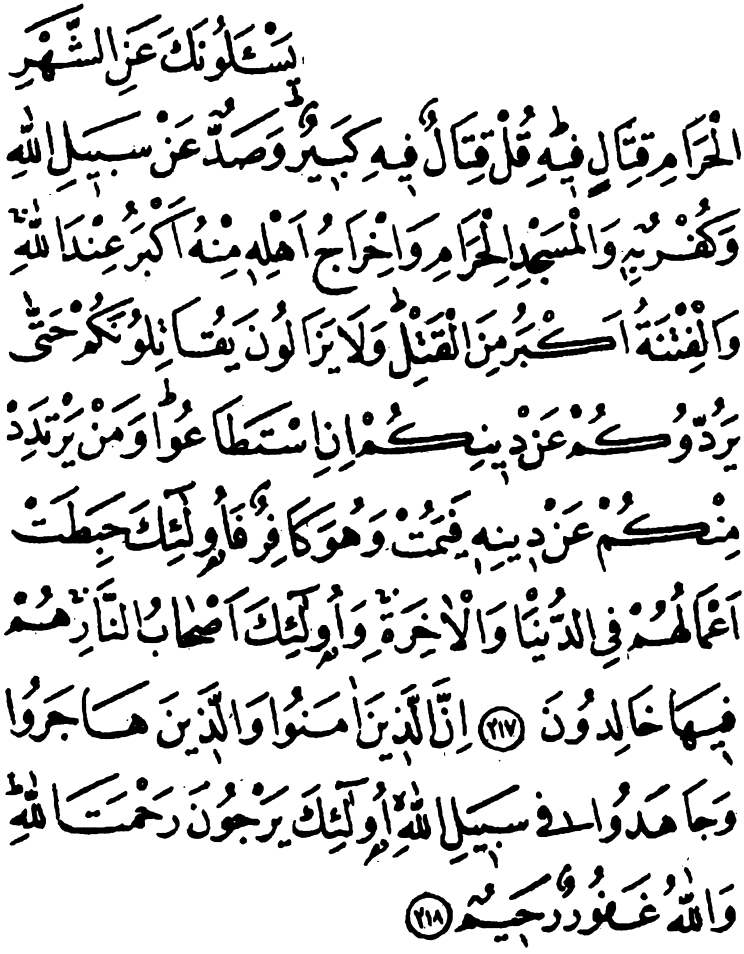
يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ
الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ
وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ اللَّهِ ۚ
وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ
يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَن يَرْتَدِدْ
مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۙ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ ۚ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

217- Sana haram olan ayı, onda savaşmayı sorarlar. De ki: "Onda savaşmak büyük bir günahtır. Ancak Allah katında, Allah'ın yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescid-i haram'a engel olmak ve halkını oradan çıkarmak daha büyük bir günahtır. Fitne, adam öldürmeden beterdir. Eğer güç yetirirlerse, sizi dininizden geri çevirinceye kadar sizinle savaşmayı sürdürürler. Sizden kim dininden geri döner ve kâfir olarak ölürse, artık onların bütün işledikleri amelleri dünyada da, ahirette de boşa çıkmıştır. Ve onlar ateşin halkıdır, onda süresiz kalacaklardır.

218- Şüphesiz iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler; işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

SÖZLÜK

اَلْحَرَامُ قِتَالٌ فِيهِ	Haram ayda savaş. O ayda savaşmak yasaktır. "Savaş" kelimesi, "haramlığın" genelliğini ifade eder. Çünkü sonu, haram ay olan (Recep) ayda savaşmanın hükmü ile ilgilidir.
كَبِيرٌ	Yani, büyük bir günahtır.
صَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ	İnsanları Allah'ın dininden alıkoymak.
وَ كُفْرٌ بِهِ	Küfür. Yüce Allah'ın ilahlığını, Rabliğini inkar etmek.
اَلْمَسْجِدُ الحَرَامُ	Mekke ve içinde yer alan Mescid-i haram. Kâbe.
أَهْلِه	Onun ehli. Hz. Peygamber (s.a.s) ve muhacirler.
أَكْبَرُ	Daha büyük. Daha ağır bir suçtur.
اَلْفِتْنَةُ	Fitne. Şirk. Mü'minleri kâfir olmaya zorlama.
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ	Ecirleri geçersiz kılındı. Dinden döndükleri için, amellerinin sevaplarını alamayacaklardır.
هَاجَرُوا	Hicret ettiler. Fitneden ve Allah'ı inkâr amaçlı baskılardan korktukları için yurtlarını terkedenler.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, mü'minlere savaşmayı farz kıldığını bildirince, Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) kafirlerin durumunu tesbit etmek üzere Abdullah b. Cahş komutasındaki bir müfrezeyi (Seriyye) Nihle vadisine gönderdi. Yüce Allah Abdullah ve adamlarının Kureyşlilere ait bir kervan ile karşılaşmalarını diledi.

Aralarında çatışma çıktı. Amr b. Hadremi denilen bir adamı öldürdüler. İki kişiyi de esir alarak kervana elkoydular. Bu iş olup da Medine'ye döndüklerinde, Cemaziye'l-âhirin sonu ve Recep ayının ilk gecesiydi. Bunun üzerine Kureyşliler homurdanmaya, söylenmeye başladılar." "Savaşmak sûretiyle Muhammed haram ayın kudsiyetini çiğnedi..." Bu dedikodu Medineli yahudiler ve münafıklarca da dile getirildi. Öyle ki, Rasûlüllah (s.a.s) kervanı ve iki esiri bir yerde tuttu ve haklarında herhangi bir işlem yapmadı. Halkın büyük çoğunluğu Abdullah ve arkadaşlarını eleştiri yağmuruna tuttular; bu davranışlarından dolayı onları kınadılar. Bu durum böylece devam etti. Ta ki tefsirini sunduğumuz bu ayetler ininceye kadar: "Sana haram olan ayı, onda savaşmayı sorarlar." Haram ayda savaşmanın hükmünü sorarlar. Onlara şu cevabı ver: Haram ayda savaşmak büyük bir günahtır. Fakat insanları Allah'ın dininden alıkoymak, Allah'ın ilahlığını ve Rablığını inkâr etmek, insanların Mescid-i haram'ı ziyaret etmelerine engel olmak, halkını, yani Hz. Peygamber ve arkadaşlarını, mescidin bakımcılarını oradan çıkarmak Allah katında daha ağır bir suçtur. Müşriklerin Harem'de Allah'a ortak koşmak, hak dini bırakıp küfre girsinler diye mü'minlere baskı uygulamak, onları türlü işkencelerden geçirmek, haram ayda savaşmaktan daha ağır bir suçtur Bütün bunlarla beraber müşrikler şayet yapabilirlerse, mü'minleri dinlerinden döndürmek için savaşmaktan asla kaçınmazlar... Bu açıklamanın ardından Allah-u Teâlâ mü'minlere bir uyarıda bulunuyor. Gördükleri işkencenin dozu hangi boyutlarda olursa olsun, dinlerinden asla dönmemelidirler. Çünkü dininden dönen bir kimse, tevbe etmez de kâfir olarak ölürse, işlediği bütün salih ameller boşa gider ve süresiz olarak ateşin ehli olur. İlk ayette bunlar anlatılıyordu.

218. ayette ise, "iman edenler hicret edenler..." ifadesi Abdullah b. Cahş ve arkadaşları ile ilgilidir; onlara moral vermeye ve haram ayda savaşmış olmaktan dolayı günaha girmediklerini vurgulamaya dönüktür. İnsanların bu yöndeki eleştirileri karşısında bu ayet-i kerime onlar için manevi bir destek ve güç kaynağı olmuştu kuşkusuz... Yine bu ayet-i kerimede onların Allah'ın rahmetini, yani cenneti ümit ettikleri, Allah'ın günahlarını bağışlayacağını bekledikleri belirtiliyor. Bu duygular içinde olmaları onların inanmaları, hicret etmiş olmaları ve Allah yolunda cihada çıkmış olmalarından kaynaklanıyor: "Şüphesiz iman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda cihad edenler; işte onlar, Allah'ın rahmetini umabilirler. Allah bağışlayandır, esirgeyendir."

SONUÇ

1- Haram ay ve haram beldenin dokunulmazlığı vardır.

2- Haram ayda savaş yasağı neshedilmiştir (kaldırılmıştır). Bunun delili, Rasûlüllah efendimizin (s.a.s) haram aylardan sayılan Şevval ve Zilkade aylarında Havazin ve Sakıf kabileleri ile savaşmış olmasıdır.

3- Kâfirlerin dışa vurmadıkları duyguları ortaya konuyor: İslam'dan ayrılmalarını sağlayana kadar müslümanlarla savaşma azim ve gayreti içinde olurlar.

4- Dinden dönme(1) amellerin boşa gitmesine sebeptir. Bu yüzden mürted (dönen) tevbe ederse, yeniden amel eder. Eğer tevbe etmeden ölürse(2) o ateş ehlidir ve orada süresiz kalacaktır.

5- İman, hicret ve Allah yolunda cihad, bir müslüman için değeri ölçülemez faziletlerdir.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ
قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ
مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١٩﴾
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَّهُمْ
خَيْرٌ وَإِن تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٠﴾

(1) Mürted kişi, tevbeye davet edilir mi, yoksa bekletilmeksizin öldürülür mü? Bu hususta farklı görüşler ileri sürülmüştür. Âlimlerin geneli, önce tevbeye davet edileceği, ama inat ederse öldürüleceği görüşündedir.

(2) Mürtedin öldürülmesinde esas alınan delil şu hadistir: "Dinini değiştireni öldürün."

219- Sana içkiyi ve kumarı sorarlar. De ki: "Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için yararlar vardır. Ama günahları yararlarından daha büyüktür." Ve sana neyi infak edeceklerini sorarlar. De ki: "İhtiyaçtan artakalanı." Böylece Allah, size ayetlerini açıklar; umulur ki düşünürsünüz.

220- Hem dünyada, hem ahirette... Ve sana yetimleri sorarlar. De ki: "Onları ıslah etmek hayırlıdır. Eğer onları aranıza katarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir." Allah bozgun çıkaranı ıslah ediciden ayırdeder. Eğer Allah dileseydi size güçlük çıkarırdı. Şüphesiz Allah güçlü ve üstün olandır, hüküm ve hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

اَلْخَمْرُ — İçki. Aklı perdeleyen örten şey. Kişinin ayırdetme ve akletme yeteneğini yitirmesine yolaçan içecek. Üzüm, hurma ve arpa suyu v.b. den üretilen içkilere denir.

اَلْمَيْسِرُ — Kumar. "Meysir" diye nitelendirilmesinin nedeni kişinin kolay ve zahmetsiz olarak mal elde etmesine yol açıyor olmasıdır.

اَلاِثْمُ — İnsan nefsine, aklına, bedenine, malına veya eşyasına zarar veren ifsad edici her türlü zararlı şey.

اَلْمَنَافِعُ — Faydalar. "Menfaat"in çoğulu. İnsanı sevindiren. Herhangi bir zararı olmayan söz, fiil ve maddeler.

اَلْعَفْوُ — Bu ayette, ihtiyaç fazlası mal, anlamında kullanılmıştır.

تَتَفَكَّرُونَ — Düşünürsünüz. İçki ve kumarda sizin için zararlı olan, dünyanız açısından yıkıcı sayılan unsurları belirler, böylece ahiretiniz ve ahiret mutluluğunuz için çalışırsanız, sonuçta azaptan kurtulmuş olursunuz.

تُخَالِطُونَ — Karıştırıyorsunuz. Mallarını mallarınıza katarak eşit hale getirirseniz.

لَأَعْنَتَكُمْ — Size zorluk verir. Altından kalkılmaz ağır meşakkat.

AÇIKLAMA

Cahiliye döneminde Araplar içki içer, kumar oynarlardı. İslâm gelince, önce onları tevhide (ilah ve Rab olarak Allah'ın birliğine) ve ahiret gününe i-

nanmaya davet etti. Çünkü tevhid ve ahiret inancı, dengeli ve doğru bir hayatın temel kaideleriydi. Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) ve arkadaşları Medine'ye hicret edip, burada bir İslâm toplumu örneğini meydana getirdikten sonra, toplum hayatının düzenine ilişkin hükümler yavaş yavaş inmeye başladı. Bir gün sahabeden biri serhoş bir haldeyken bir grup müslümanın önüne geçip namaz kıldırmağa başladı ve ayetleri yanlış okudu. Bunun üzerine: "Ey iman edenler, serhoş iken namaza yaklaşmayınız." (Nisa, 43) ayeti indi. Bundan sonra müslümanlar ancak belli zamanlarda içki içtiler. Fakat bu arada içki içme ile ilgili bir takım sorular da sorulmaya başlandı. Bunun üzerine yüce Allah şu ayeti indirdi: "Sana içkiyi ve kumarı sorarlar." (Yüce Allah onlara şu cevabı verdi:) "De ki: Onlarda hem büyük günah, hem insanlar için faydalar vardır. Ama günahları faydasından daha büyüktür." Bu ayetin inişinden sonra bir çok müslüman içkiyi ve kumarı bıraktı. Bundan sonra da bazıları bu alışkanlıkları sürdürdü. Hz. Ömer ise, bunların kesin bir ifadeyle yasaklanmasını arzuluyor ve şöyle dua ediyordu: "Allah'ım, bize içki ile ilgili tatmin edici bir açıklama gönder." Yüce Allah duasını kabul etti ve şu ayeti indirdi: "Ey iman edenler, şüphesiz içki, kumar(...) Şimdi vazgeçtiniz mi?" (Maide, 90) Ömer: "Vazgeçtik, Allah'ım." dedi. Böylece içki ve kumar kesin olarak haram kılındı. Peygamber efendimiz (s.a.s)'de içki içmenin cezasını kırbaçlama olarak belirledi. Müslümanları bu iki günaha yanaşmamaları hususunda uyardı, bunları pisliklerin anası olarak nitelendirdi. Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) bu hususta şöyle buyuruyor: "Yüce Allah kıyamet günü alkoliklerle konuşmaz. Arındırmayacağı üç grup (ki biri de onlardır): Anne-babaya iyi davranmayanlar, gösteriş için elbiselerini yerlerde sürüyenler ve alkolikler." ("Onlarda insanlar için büyük günah ve yararlar vardır.") Maide suresindeki içki ve kumar ile ilgili ayette yüce Allah bunlardaki günah unsurlarını, müslümanlar arasında düşmanlığa ve kine sebep olmak, insanları Allah'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak, olarak ifade buyurmuştur. Hangi günah müslümanların arasına kin ve düşmanlak tohumlarını ekmekten, insanları Allah'ın zikrinden alıkoymaktan ve namazın kılınmamasına yol açmaktan daha büyük olabilir? Gerçekten de içki ve kumarda büyük günah (zarar) vardır. Yararlarına gelince; bu günahın yanında onların sözü edilemez. Bunları; içki satışından ve üretiminden elde edilen kâr; içen kimsenin geçici bir süre için yaşadığı neşe, coşku, cömertlik ve cesaretlilik hali olarak sıralamak mümkündür. Kumarın yararlarına gelince; emeksiz ve zahmetsiz mal kazanıp ve kimi yoksullara dağıtmak sayılabilir. Bilindiği gibi Araplar, bazı semiz develer üzerine kamar oynar, sonra bunları boğazlayarak fakir-fukaraya dağıtırlardı.

"Ve sana neyi infak edeceklerini sorarlar" ifadesine gelince; bu, "Allah yolunda infak edin!" emrini yerine getirme amacı ile sorulmuş bir sorudur. Amaç, Allah yolunda infak etmek üzere mallarının hangi kısımlarını ayırmaları gerektiğini öğrenmektir. Yüce Allah bu soruya şu cevabı veriyor: "De ki: İhtiyaçtan artakalanı." Kendiniz için ayırdığınız kısımdan artakalanı, ihtiyaç fazlasını infak edin. Nitekim Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) de bir hadisinde şöyle buyuruyor: "Sadakanın en hayırlısı, ihtiyaç fazlası maldan verilenidir." (Buhari) "Böylece Allah, size ayetlerini açıklar; umulur ki düşünürsünüz; hem dünya, hem ahiret konusunda..." ifadesine gelince; verilmek istenen mesaj şudur: Allah yasalarını, hükümleri, helal ve haramı bu şekilde açıklar ki, dünya ve ahiret üzerinde bilinçli olarak düşünesiniz; ihtiyaç duyduğunuz kadar dünya için çalışasınız; sonsuzluk diyarı olan ahiret için de bu hususu gözönünde bulundurarak amel edesiniz... 219. ayete ilişkin yorumumuz bundan ibarettir.

220. ayette ise, "Ve sana yetimleri sorarlar." şeklindeki bir ifadeyle söze başlanıyor. Nisa suresinde yer alan: "Gerçekten, yetimlerin mallarını zulmederek yiyenler, karınlarına ancak ateş doldurmuş olurlar. Onlar, çılgın bir ateşe gireceklerdir." ayeti inince, mü'min erkek ve kadınlar bu dehşet verici tehditten korktular. Bunun üzerine ailesinde yetim kimseler bulunan müslümanlar onları ve onlara ait yiyecek ve içecekleri kendi mallarından ayırdılar. Bu da büyük bir zorluğa ve meşakkate neden oldu. İnsanlar bir çıkış yolu, bir çözüm aramaya başladılar. Bunun üzerine tefsirini sunduğumuz ayet inerek onlara amacın yetimin malını kendi mallarından ayırmak veya mallarına katmak olmadığını, asıl amacın onları yararlı kılmak olduğunu bildirdi: ""De ki: Onları ıslah etmek hayırlıdır..."Islah etmeye dönük bir katma, böyle bir amacı bulunmayan ayrışmadan daha hayırlıdır. Ayrıca yetimin malını, kendi malına katmanın bir sakıncasının olmadığı da vurgulanıyor: "Eğer onları aranıza katarsanız, artık onlar sizin kardeşlerinizdir." Kardeş kardeşinin malını malına katabilir. Bu arada yüce Allah yetimin malını yararlı hale getirmeye çalışanlarla onu bozguncu bir şekilde kullananları bildiğini vurgulayarak, mü'minlerin bu konuda duyarlı olmalarını sağlıyor. Bütün bu önlemler, babasını kaybeden yetimin malını koruma altına almaya yönelik tedbirlerdir. Bunun yanısıra yüce Allah, içinde bulundukları açmazı gidermek suretiyle, bahşettiği bir lûtfuna da dikat çekiyor: "Eğer Allah dileseydi size güçlük çıkarırdı." Yani, yetimin malını, mallarınızdan ayırmadan kaynaklanan zorluğun devamını sağlardı. Kuşkusuz Allah dilediğini yapandır, üstün iradelidir. Her yaptığı yerindedir. Her hükmü bir hikmete dayalıdır.

SONUÇ

1- İçki ve kumar haramdır.Yukarıda tefsirini sunduğumuz ayetin içerdiği hüküm, Maide sûresindeki ayetin inişi ile yürürlükten kaldırılmıştır. Söz konusu ayette yüce Allah: "Ondan uzak durun" ve "artık vazgeçtiniz mi?" buyuruyor.

2- En iyi sadaka gönüllü olarak ihtiyaç fazlası maldan verilenidir.

3- Dünya ve ahiret üzerinde düşünmek çok faziletlidir. Dünya ile geçiciliği oranında, âhiret ile de sonsuzluğu oranında ilgilenmek gerekir.

4- Eğer daha kârlı ve gelişmeye elverişli ise, yetimin bakımını üstlenen kişi, malını kendi malına katabilir.

5- Eğer azalmasına ve heder olmasına neden olacaksa, yetimin malını kendi malına katmaktan kaçınmak gerekir. Buna sebebiyet vermesi durumunda yetimin malını yemek haram olur.

وَلَا تَنكِحُوا
الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ ۚ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ
وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ۗ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا ۚ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ
خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ ۗ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ ۖ
وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ ۖ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

221- Müşrik kadınları, iman edinceye kadar nikahlamayın; iman eden bir cariye, -hoşunuza gitse de- müşrik bir kadından daha hayırlıdır. Müşrik erkekleri de iman edinceye kadar nikahlamayın; iman eden bir köle, -hoşunuza gitse de- müşrik bir erkekten daha hayırlıdır. Onlar ateşe çağırırlar, Allah ise kendi iz-

niyle cennete ve mağfirete çağırır. O, insanlara ayetlerini açıklar. Umulur ki öğüt alıp düşünürler.

SÖZLÜK

وَ لاَ تَنْكِحُوا	Evlenmeyiniz.
اَلاَمَةُ	Özgür olmayan kadın, cariye.
وَ لَوْ اَعْجَبَتْكُمْ	Güzelliği ve çekiciliği hoşunuza gitse de.
يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ	Durumları, sözleri ve tavırlarıyla ateşe çağırırlar.
اٰيَاتِهِ	Dininin hükümlerini ve şeriatının kapsadığı meseleleri.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, Allah'a ve Rasûlüne inanmadıkça mü'minlerin müşrik kadınlarla evlenmelerini yasaklıyor. Müşrik kadınlar inanırlarsa, onlarla evlenmek caiz olur. Müşrik kadınlarla evlenmekten kaçınıp mü'min kadınlarla evlenmeyi arzulamaları amacı ile şöyle buyuruyor: Hür bir mü'min kadın şöyle dursun, mü'min bir cariye bile, hür bir müşrik kadından daha iyidir, müşrik kadının güzelliği ve cazibesi sizi kendine çekse bile. Aynı şekilde mü'min kadınların müşrik erkeklerle evlendirilmelerini de yasaklıyor. Ama müşrik erkekler iman ederlerse müslüman kadınlarını ve kızlarını onlarla evlendirmeleri caizdir. Bu yönde Allah şöyle buyuruyor: "Müşrik erkekleri de iman edinceye kadar nikahlamayın." Teşvik edici bir uslupla "Mü'min bir köle, özgür bir müşrikten daha hayırlıdır, müşrikin şanı, şöhreti, malı ve saltanatı ilginizi çekse bile." diyerek bu yasağın gerekçesini şu şekilde açıklıyor: Onlar, yani müşrik kadın ve erkekler, ateşe davet ederler. Şu halde onlarla iç içe yaşamak zararlıdır. İfsad edicidir. Özellikle onlarla evlenmek bu zararı ve bozgunculuğu katmerleştirir. Allah ise, iman edip salih amel işlemenizle sizi cennete davet eder. Samimi bir tevbe ile bağışlanmaya çağırır. O'nun çağrısına olumlu karşılık verin, emir ve yasaklarına uyun. Hem O, insanlara ayetlerini ayrıntılı biçimde açıklar ki, üzerinde düşünüp gerekli dersi alsınlar. Sonuçta Allah'a itaate yönelerek, O'nun hoşnutluğuna ve cennete erişsinler. Allah'ın gazabını ve ateş azabını gerektirici günahlardan uzak dursunlar.

SONUÇ

1- Müşrik kadınlarla evlenmek haramdır. Ehl-i kitap (hristiyan ve yahudi) kadınları ile evlenmeyi Allah-u Teâlâ, Maide sûresinde yer alan şu ayet-i

kerime ile mübah kılmıştır: "Sizden önce kitap verilenlerden özgür ve iffetli kadınlar..."(1) (Maide, 5)

2- Mü'min bir kadının, ister müşrik, ister kitabi bir kafirle evlenmesi, kesin olarak haramdır.

3- Kadının nikahında velinin bulunması şarttır.(•) Çünkü Allah-u Teâlâ: "Müşrik erkeklerle evlendirmeyin." buyuruyor. Hitap mü'min kadınların velilerine yöneliktir. Bu yüzden nikah ancak velinin bulunması ile sahih olur.

4- Müşriklerle iç-içe yaşamaktan kaçınmak, onlardan uzaklaşmayı teşvik etmek gerekir. Çünkü kâfirler halleriyle, söz ve davranışlarıyla küfre, yani ateşe davet ederler.

5- İman ehline dost olmak, küfür ve sapıklık ehline de düşman olmak farzdır. Çünkü öncekiler cennete, diğerleri de ateşe davet ederler.

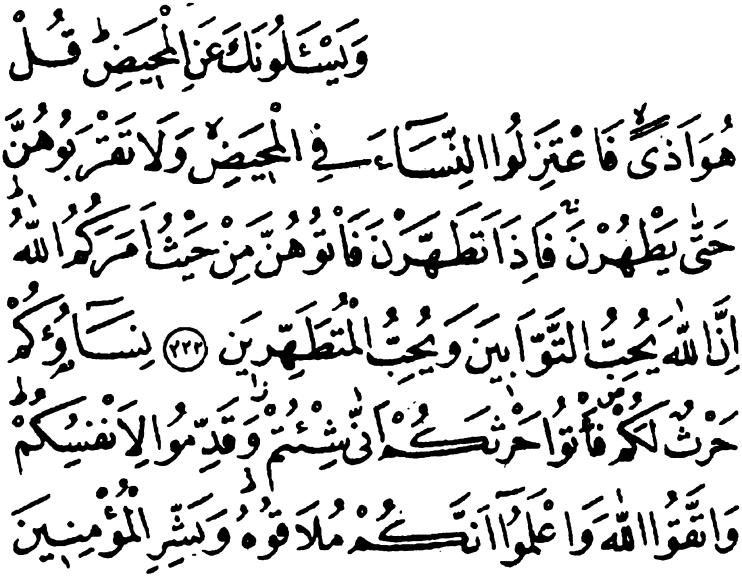

(1) Alt tabakaya mensup olup da herhangi bir özelliği bulunmayan düşük düzeyli kitabi (hristiyan ve yahudi) kadınlarla evlenme hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ama bunlarla evlenmemek daha selametli ve daha hayırlı olsa gerektir. Bu mübahlık ümmiler içindir. Daru'l-harbteki ehl-i kitap kadınlarıyla evlenmek caiz değildir. İmam Malik bu görüştedir. İbn-i Abbas'a daru'l-harpteki kitabi kadınların durumu sorulmuş, o da, bunlarla evlenmenin helal olmadığını, söylemiştir.

(•) Hanefi mezhebinde velinin izni şart değildir.

222- Sana, kadınların aybaşı halini sorarlar. De ki: O, bir rahatsızlıktır. Aybaşı halinde kadınlardan ayrılın ve temizlenınceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendiklerinde, Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin. Şüphesiz Allah, tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.

223- Kadınlarınız sizin için nesil kaynağınızdır, nesil kaynağınıza dilediğiniz gibi varın. Kendiniz için salih ameller takdim edin. Allah'tan korkup sakının ve bilin ki elbette O'na kavuşucusunuz. İman edenlere müjde ver.

SÖZLÜK

اَلْمَحِيضُ — Hayız. Hayızın yeri ve zamanı. Hayız, kadınların ay hallerinde rahimden gelen kana denir.

أذًى — Sıkıntı. O sırada cinsel ilişkide bulunan kimseye zarar verir.

فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ — Aybaşı halindeyken kadınlarla cinsel ilişkiye girmeyin.(1)

وَ لاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ — Hayız kanı kesilinceye kadar onlarla cinsel ilişkiye girmeyin.

فَإِذَا تَطَهَّرْنَ — Hayız kanı kesilip gusül edince.

فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ — Onlar hayızdan kurtulup temizlenmiş oldukları sırada, onlarla Allah'ın emrettiği yerden, yani önden ilişkiye girin.

نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ — Kadınlarınız sizler için nesil kaynağıdır. Döllenmenin gerçekleştiği yer kastediliyor. Bu açıdan kadınlar nesil kaynağına benzetilmişlerdir. Örneğin toprak sürüldüğü zaman ekin yeşertir hale gelir. Kadın da kendisi ile cinsel ilişkiye girildiği zaman Allah'ın izniyle çocuk doğurur.

فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ — Nesil kaynağınıza dilediğiniz gibi varın. Burada kadına hem önden, hem arkadan sarılmağa izin verilmiştir. İlişkinin çocuk oluşacağı yere yönelik olduktan sonra ve orası da aybaşı ve lohusalık kanından temizlenmiş bulunduktan sonra bunun hiç

(1) Fıkıh ulemasının çoğunluğu, aybaşı halinde eşi ile cinsel ilişkiye giren kimse için kefaret gerekmediği, sadece tevbe edip bağışlanma dilemesinin yeterli olacağı görüşündedir. Bu alimler: "Yarım veya tam dinar kefaret vermelidir." şeklindeki hadisi, karışıklığından dolayı zayıf kabul etmişlerdir. İmam Ahmed ise, bu hadise uygun görüş belirtmiş ve buna göre amel etmiştir.

bir sakıncası yoktur.

وَ قَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ

Kendiniz için takdim edin. Burada salih ameller kastedilmiştir. Cinsel birleşme ile nefsin ve eşin koruma altına alınması, Allah'ın tek ve ortaksız ilah olduğunu kabul eden ve hayatları boyunca anne-babalarına dua eden salih evlad sahibi olma isteği de kastedilmiş olabilir.

AÇIKLAMA

Bu ayetlerde Allah-u Teâlâ, Elçisine, bazı mü'minlerin kadınların aybaşı hali hakkında soru soracaklarını; kadınlar aybaşı halindeyken onlarla birlikte yemeğe oturulabilir mi, yoksa temizleninceye kadar onlardan tamamen uzaklaşmak mı gerekir, sorusuna cevap arayacaklarını haber veriyor. Bilindiği gibi cahiliye döneminde, aybaşı halini gören kadınlardan her yönüyle ayrı kalınırdı. Bu soruya cevap olarak yüce Allah, hayızın cinsel ilişkiye giren erkek için bir eziyet olduğunu, dolayısıyle erkeklerin bu durumda olan kadınlardan uzak durmaları gerektiğini söylemesini emrediyor elçisine... Ama bu uzak durma sırf cinsel ilişkiye özgü bir durumdur. Aybaşı halinde olan kadınla birlikte yenir, içilir, aynı yatak paylaşılır. Cinsel ilişki ile ilgili yasak da, kanın aktığı günlerde, göbekle diz kapağı arasındaki bölge ile sınırlıdır. Sahih hadiste de vurgulandığı gibi, kadının vücudunun diğer tarafları için bir yasak söz konusu değildir. Yanısıra Allah-u Teâlâ bu yasağı "onlara yaklaşmayın" ifadesiyle pekiştiriyor. Yani, kan kesilmedikçe ve onlar gusül abdesti almadıkça onlarla cinsel ilişkiye girmeyin. Kadınlar temizlenince, yani hayızdan kurtulup gusül alınca, Yüce Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Kadınlarla ancak ferc yoluyla ilişki kurulabilir. Ters ilişki ise haramdır. Bu arada Yüce Allah günahlardan tevbe edenleri, maddi ve manevi pisliklerden arınanları sevdiğini haber veriyor. Şu halde insanlar tevbe etmeli, pisliklerden arınmalı, Yüce Mevlanın sevgisi ile kurtuluşa ermelidirler. 222. ayetin verdiği mesaj budur.

223. Bu ayet "kadınlarınız sizin tarlalarınızdır (nesil kaynağınızdır)" ifadesiyle başlıyor. Bu, aynı zamanda, kadınlara arkadan sarılmak caiz midir, şeklinde sorulmuş bulunan bir soruya da cevap oluşturmaktadır. Burada Yüce Allah erkeğin karısına arkadan sarılmasının -ama vajinaya yönelik olmak koşuluyla- bir sakıncasının olmadığını belirtiyor. Kuşkusuz kadının hayız ve lohusalık kanından temizlenmiş olması da gereklidir. Bazı açıdan kadın, ekim alanına benzetilmiştir. Çünkü kadının rahmi, tıpkı ekime elverişli, verimli bir toprak gibi çocuk doğurur. Durum böyle olunca, amaç iffeti koruma ve çocuk

sahibi olma olduğu sürece erkek ister arkadan, ister önden karısına sarılabilir.

"Kadınlarınıza dilediğiniz gibi varın" ifadesi ile, ne şekilde isterseniz, ister önden, ister arkadan sarılabilirsiniz, anlamı kastedilmiştir. Ama normal bir ilişki olmalı bu. (Ön taraftan cinsel ilişki kurulmalı.) Ters ilişki olmamalı.(1) Ardından Yüce Allah kullarına öğüt veriyor: "Kendiniz için hayırlar ve ahirette size yarayan salih ameller takdim edin. Biliniz ki, Allah ile buluşacaksınız, sakın O'nu anmamazlık, O'na itaat etmemezlik etmeyin. çünkü Rabbinizin huzurunda toplandığınız gün size yarayacak azık zikir ve itaattir. Son olarak Yüce Allah Elçisine, mü'minleri dünya-ahiret iyiliği ile, dünya-ahiret mutluluğu ile müjdelemesini emrediyor. İmanı sahih olup, takva ve salih amel olarak yaşayışına yansıyan kişi, dünya-ahiret mutluluğuna kavuşacaktır.

SONUÇ

1- İnsana maddi ve manevi zararı olduğu için, kadınlar aybaşı halinde iken veya lohusa iken onlarla cinsel ilişkiye girmek haramdır: "Aybaşı halinde kadınlardan ayrılın ve temizlenmelerine kadar onlara yaklaşmayın."

2- Hayız veya lohusalık kanı kesilmiş olmakla beraber eğer kadın henüz gusül abdesti almamışsa, onunla cinsel ilişki kurmak haramdır: "Temizlendiklerinde (...) onlara yaklaşın."

3- Kadınlarla ters ilişkiye girmek haramdır: "Allah'ın size emrettiği yerden onlara gidin." Yani, onlarla ön mahalden ilişki kurun.

4- Günahlardan tevbe ile, pislik ve necasetten de su ile temizlenmek gerekir.

5- Ahiret yolculuğunda azık olsun diye, elden geldiğince salih amel işlemek suretiyle hazırlık yapmak gerekir. "Kendiniz için (...) takdim edin."

6- Emrettiğini yerine getirmek ve yasakladığını terk etmek suretiyle Allah'tan korkup sakınmak farzdır.

7- Yüce Allah, Rasûlünün (s.a.s) diliyle mü'min erkek ve kadınları müjdelemektedir.

---

(1) Ayet-i Kerimede ve birçok sahih hadiste vurgulandığı gibi, kadınla ters ilişki kurmak haramdır. Bir hadiste Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyuruyor: "Ey insanlar, Allah hakkı söylemekten utanmaz, kadınlarla ters ilişki kurmayın." Bir diğer hadiste şöyle buyuruyor: "Bir kadınla ters ilişkiye giren kişinin, kıyamet günü Yüce Allah yüzüne bakmaz." Ayrıca bu ilişki "küçük homoseksüellik" olarak nitelendirilmiştir.

وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّوا
وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٤﴾
لَّا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا كَسَبَتْ
قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَّلِيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ
أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۖ فَإِن فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَإِنْ عَزَمُوا
الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٢٧﴾

224- Bir de yeminlerinizi bahane ederek, iyilik yapmanız, sakınmanız ve insanların arasını düzeltmenize Allah'ı engel kılmayın. Allah işitendir, bilendir.

225- Allah sizi, yeminlerinizdeki rastgele söylemenizden, boş, amaçsız sözlerden dolayı sorumlu tutmaz; fakat kalplerinizin kazandıklarından dolayı sorumlu tutar. Allah bağışlayandır, yumuşak davranandır.

226- Kadınlarından uzaklaşmaya yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu süre içinde eşlerine) dönerlerse, şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir.

227- Eğer boşamada kararlı davranırsa, şüphesiz Allah, işitendir, bilendir.

SÖZLÜK

اَلْعُرْضَةُ — Bahane, engel. Bir şeyi engellemek için yolu üzerine konulan şey. Bir mü'minin hayır işlememek üzere yemin etmesi.

الايمان — Yeminler. "Yemin"in çoğulu. "Allah'a andolsun ki şunu yapmayacağım." Veya, "Allah'a andolsun ki şunu kesinlikle yapacağım." gibi.

اَلْبُرُورُ	İyilikler, hayırlar. Alla[illegible] [illegible]taat etme. Hayır yapma.
اَللَّغْوُ	Boş. Faydasız. Yemin ile ilgili olunca bu ifade, bir kişinin herhangi bir şeyin kendi bildiği gibi olduğunu düşünerek yemin etmesi, ardından işin öyle olmadığının anlaşılması demektir. Veya bir insana yemin amacını gütmeden, dilinden yemin sözünün dökülmesi.
كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ	Kalbiniz kazandı. Kalbin bilinçli olarak yöneldiği, olmasını veya olmamasını kesin olarak kastettiği şey.
يُؤْلُونَ	Yemin ediyorsunuz. Adamın karısı ile cinsel ilişkiye girmemeye yemin etmesi demektir.
اَلتَّرَبُّصُ	Bekleme, süre tanıma.
فَاءُوا	Döndüler. Yemin etmek suretiyle eşleriyle cinsel ilişki kurmayı kendilerine yasaklayanlar bu yeminlerinden dönüp eşlerine yanaşacak olurlarsa...
اَلطَّلَاقُ	Ayrılmak. Boşamak. "O boştur." veya, "boşanmıştır." veya, "seni boşadım." diyerek evlilik bağını koparmak, karı-kocalık ilişkisine son vermek.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, mü'min kullarının O'nun zatına yemin edip bunu hayırlı işleri engelleyici bir unsur olarak kullanmalarını yasaklıyor. Kulun "falana sadaka vermemeye" veya "falan adam ile konuşmamaya" ya da "iki adamın arasını düzeltmemeye" yemin etmesi gibi. Yüce Allah buyuruyor ki: Allah'ı, yani O'nun adına ettiğiniz yeminleri, hayır işlemeye, yahut bir günahı terketmeye ya da insanların arasını düzeltmeye engel birer unsur olarak kullanmayın... Sözlerini işittiğini, niyetlerini bildiğini haber vererek, kendisinden korkup sakınmalarını istiyor.

Daha sonra Yüce Allah, onları boş ve anlamsız yeminlerinden dolayı sorumlu tutmayacağını bildiriyor. Boş ve anlamsız yeminden maksat, bir insanın herhangi bir şey hakkında, onun kendi bildiği gibi olduğunu sanarak yemin etmesi, sonradan onun öyle olmadığının anlaşılması veya kulun yemin kasti taşımaksızın dilinden yemin sözcüğünün dökülmesidir. "Hayır, vallahi" veya "evet vallahi" gibi. Yüce Allah kullarının bu tür yeminlerini affetmiştir. Bu şekilde yemin eden kul günah kazanmadığı gibi, herhangi bir kefaret de vermesi gerekmez. Ama Allah kullarını kalplerinin kazandıklarından sorumlu tu-

tar. Bir insanın, müslüman kardeşinin hakkını gaspetmek için yalan yere yemin etmesi gibi. İşte kişiyi önce günaha sonra ateşe daldıran yemin budur. Bu tür bir yemini eden kişinin, yapmaya veya yapmamaya yemin ettiği şeye uymamaktan dolayı kefaret ödemesi ona bir yarar sağlamaz. Onun yapacağı şey, kendini yalanlayarak tevbe etmesi, günahını itiraf etmesi ve yalan yeminle gaspettiği hakkı asıl sahibine iade etmesidir. Böyle yaparsa Yüce Allah günahını bağışlar, ona merhamet eder. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir.

Yemin konusunda Yüce Allah, karısı ile cinsel ilişki kurmamaya yemin eden kişinin durumu hakkında buyuruyor ki: Bu şekilde yemin eden kişinin dört ay beklemesi, kendini gözlem altında tutması gerekir. Bu süre zarfında eğer karısına dönerse ve tekrar onunla cinsel birleşmeye girerse, bu durumda güzel bir hareket yapmış olur. Ancak, yemininin kefaretini vermesi gerekir. Şayet bu bekleme sonunda karısına dönmeyip, bu tutumunda ısrar ederse, hakimin onu karşısına alıp dönmeye ikna etmesi, aksi taktirde boşanmalarına, karar vermesi gerekir.

Bu meyanda Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Kadınlarından uzaklaşmaya yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer dönerlerse, şüphesiz Allah, bağışlayandır, esirgeyendir... Tevbe ettikleri için, eşine yaptığı haksızlığı affeder. Eğer boşanmaya kararlı iseler, şüphesiz Allah, onların sözlerini işitir, kalplerinden geçenleri bilir. Şu halde O'nun hoşnut olmadığını işlemekten, hoşnut olduğu şeyi de yapmamaktan kaçınmalıdırlar.

SONUÇ

1- Yemin yüzünden bir hayrın engellenmesi mekruhtur. Hayır yapmamaya yemin eden kişi, yeminine karşılık olarak kefaret vermeli ve o hayrı işlemelidir. Çünkü sahih bir hadiste Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyuruyor: "Biriniz bir şeye yemin eder de, ondan daha hayırlısını görürse, kefaretini vererek yemininden dönsün ve daha hayırlı olan şeyi yapsın."

2- Boş ve anlamsız yeminin bir sorumluluğu yoktur. Bunun iki şekli vardır. Birincisi: Kişinin yemin etmeyi kastetmeksizin ağzından yemin sözcüğünün dökülmesi. "Hayır vallahi" "Evet vallahi" gibi... İkincisi: kişinin herhangi bir şey hakkında, kendi bildiği gibi olduğunu düşünerek yemin etmesi, sonra aksinin ortaya çıkması. Kesinlikle cebinde dirhem ve dinar olmadığını düşünen birinin: "Vallahi cebimde dirhem ve dinar namına bir şey

yoktur!" diye yemin etmesi, sonra cebinde bunların çıkması gibi. İşte, boş ve anlamsız yemin, buna denir.

3- Kişiyi sorumlu kılan yemin, dünyevi bir çıkar sağlamak için, bilinçli olarak edilen yalan yemindir. "Fakat kalplerinizin kazandıklarından dolayı sorumlu tutar." Buna, günaha ve ateşe daldıran günah yemin, denir.

4- Kefareti gerektiren yemin, bir insanın bir şeyi yapmaya yemin etmesi, sonra onu yapamaması ve birşeyi yapmamaya yemin etmesi, sonra bu sözünde duramamasıdır. Ayrıca "inşaallah" dememiş olması gerekir. Maide suresinde yeminin kefareti, on yoksulu doyurmak veya giydirmek yahut bir köleyi azad etmek, yoksa üç gün oruç tutmak, olarak belirlenmiştir.

5- Bir insanın belli bir müddet karısına yanaşmamaya yemin etmesinin, yani "ila"nın hükmü şudur: Eğer adamın belirlediği süre dört aydan az ise, yeminini bozmadan ve cinsel ilişkiye girmeksizin süreyi doldurabilir. Ancak efdal olanı karısı ile ilişkiye girip, yemini için de kefaret vermesidir. Eğer yemine konu olan süre dört aydan daha fazla ise, bu durumda adamın eşine dönmesi ya da eşine zulmetmemek için ayrılmaları gerekir.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ
ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٍ ۚ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَن يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ ٱللَّهُ فِىٓ أَرْحَامِهِنَّ إِن كُنَّ
يُؤْمِنَّ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِى ذَٰلِكَ
إِنْ أَرَادُوٓا۟ إِصْلَٰحًا ۚ وَلَهُنَّ مِثْلُ ٱلَّذِى عَلَيْهِنَّ بِٱلْمَعْرُوفِ ۚ وَلِلرِّجَالِ
عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ وَٱللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

228- Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hali ve temizlenme süresi beklerler. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa Allah'ın rahimlerinde yarattığını saklamaları onlara helal olmaz. Kocaları, bu süre içinde barışmak isterlerse, onları

geri almada daha çok hak sahibidirler. Onların lehine de aleyhlerindeki maruf hakka denk bir hak vardır. Yalnız erkekler için onlar üzerinde bir derece var. Allah azizdir, hakimdir.

SÖZLÜK

اَلْمُطَلَّقَاتُ Boşanmış hanımlar. Birlikte olmaya elverişli olmayan, bu yüzden kocası veya kadı tarafından boşanan kadın.

يَتَرَبَّصْنَ Beklerler. Kendilerini gözlem altında tutarlar.

قُرُوءٍ Aybaşı hali veya temizlenme süresi.

مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ Allah'ın rahimlerinde yarattığı çocuk. Boşanmış bir kadının bunu gizlemesi helal olmaz.

وَ بُعُولَتُهُنَّ Kocaları.

بِرَدِّهِنَّ فِي ذٰلِكَ Kendini gözlem altında tutma ve bekleme süresi içinde onları geri almada hak sahibidirler.

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ Onların hakları sorumluluklarına denktir. Burada kastedilen anlam şudur: Kocanın kadın üzerinde hakları olduğu gibi, kadının da kocası üzerinde hakları vardır. Bunlar eşittir.

وَ لِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ Erkekler için onlar üzerinde bir derece vardır. Burada kastedilen derece bir üstünlük ve fazilet değil. Bir hizmet etme ve koruyuculuk sorumluluğudur. Tıpkı Nisa sûresi 34. ayette geçen "Erkekler kadınların koruyucusu ve hizmetçisidir." Çünkü İslâm, üstünlüğü sadece Allah'a olan yakınlığa bağlamıştır. Soya, sopa ve cinsiyete değil.

AÇIKLAMA

Karısı ile birleşmemeye yemin eden (İla yapan) ve bu konuda ısrarlı olan kişinin durumunun gündeme gelmesi münasebetiyle, Yüce Allah boşanmış kadınlarla ilgili bir meseleye değiniyor. Buna göre aybaşı halinde olup ta boşanmış bulunan kadın, beklemelidir. Üç aybaşı hali veya temizlenme süresi geçmeden herhangi bir evlilik yapmamalıdır. Şayet boşanma sonrası bekleme süresi sona erer de kocası onu geri almazsa, kadın bir başkasıyla evlenebilir. Şer'i dilde bu bekleme süresinin adı "iddet"tir. Kadının bu süreyi tamamlaması farzdır ve kocasının onun üzerindeki bir hakkıdır. Çünkü koca bu süre zarfında karısını geri alabilir. "Kocaları, onları geri almada daha çok hak sahibidirler." ifadesinin taşıdığı anlam budur.

Boşanmış kadın da aybaşı halini gizlememelidir. Yani kocasına dönmeyi arzuladığı için, üç aybaşı halini geçirdiği halde, bir kez, veya, iki kez aybaşı hali gördüm, dememelidir. Ya da kocasına dönmek istemediğinden, henüz bir veya iki kez aybaşı hali gördüğü halde, üç kez aybaşı halini gördüm, demek suretiyle kocasının geri alma hakkını elinden almamalıdır. Ayrıca çocuğunu gizleyerek, bir başkası ile evlenmeye ve başkasının çocuğunu yeni kocasının soyuna katmaya, nüfusuna geçirmeye kalkışmamalıdır. Bu yüzden Yüce Allah: "Kadınlar Allah'ın rahimlerinde yarattığı şeyi gizlemesinler" buyuruyor. Burada kastettiği, hayız ve cenindir. Bu arada meseleyi Allah'a ve ahiret gününe inanma ile bağ kuruyor. "Kocaları bu süre içinde onları geri almada daha çok hak sahibidirler." Yani koca, boşanma sonrası bekleme süresi içinde karısını geri almada, başkalarından daha çok hak sahibidir. Fakat, burada kocanın amacı, karısını geri alıp ona zarar vermek, eziyet etmek olmamalıdır. Aksine geri almadaki amacı, aralarını düzeltme ve hoş geçinme olmalıdır. "Barışmak isterlerse" sözü ile verilmek istenen mana budur. Kadın da barışmayı dileyerek kocasına gönül rızasıyla dönmek isterse.

Sonra Yüce Allah, kocanın kadın üzerinde bulunan haklarına denk hakların da kadın için sözkonusu olduğunu dile getiriyor. Kadının koca üzerinde haklarının olduğuna işaret ediyor: "Onların hakları da sorumluluklarına uygun olarak vardır." Bunun yanısıra, erkeğin kadına karşı bir derece olduğunu, bildiriyor. Kastedilen derece, "sorumlu gözeticilik"tir. Bunu Nisa suresinin konuya ilişkin ayetinden anlıyoruz: "Allah'ın, bazısını bazısına üstün kılması ve onların kendi mallarından harcaması nedeniyle erkekler, kadınlar üzerinde sorumlu gözeticidir." (Nisa, 34) Tefsirini sunduğumuz ayetin sonunda yer alan "Allah azizdir, hakimdir." cümlesi ile, bu hükümlerin uygulanmasının zorunluluğuna işaret edilmektedir. Çünkü Allah üstündür. Hüküm ve hikmet sahibidir. Üstün olana iaat etmek, hüküm ve hikmet sahibine teslim olmak, şeriatına uymak gerekir. Çünkü şeriat düzelticidir. yararlıdır ve kesinlikle insana zarar vermez.

SONUÇ

1- Boşanmış kadın eğer aybaşı halini görüyorsa, üç aybaşı hali veya temizlenme müddetince başkasıyla evlenmeden beklemelidir. Bu, onun iddetidir.

2- Hangi amaçla olursa olsun, boşanmış bir kadın Yüce Allah'ın rahminde yarattığı hayızı veya cenini gizleyemez. Böyle yapması şer'an ha-

ramdır.

3- Kadının boşanma sonrası bekleme süresi dolmadıkça koca, karısını geri almada başkalarından daha çok hak sahibidir. Öyle ki: "Eğer bu süre içinde kadın ölürse kocası, erkek ölürse de karısı ona mirasçı olur" denilmiştir. Kadın bu süre içinde bir başkasıyla nişanlanamaz veya evlenemez.

4- Eşlerden herbirinin diğeri üzerinde hakları ve sorumlulukları vardır.

5- Yüce Allah kadınlara hizmet etmeyi ve onları korumayı erkeklere sorumluluk olarak vermiştir.

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ
شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا
حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ
فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾

229- Boşanma iki defadır. Sonra ya iyilikle tutmak veya güzellikle bırakmak gerekir. Kadınlara verdiğiniz bir şeyi geri almanız size helal değildir; ancak ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutamayacaklarından korkmuş olmaları başka. Eğer ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutamayacaklarından korkarsanız, bu durumda kadının fidye vermesinde ikisi için de günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın sınırlarıdır; onlara tecavüz etmeyin. Kim Allah'ın sınırlarına tecavüz ederse, onlar zalimlerin ta kendileridir.

SÖZLÜK

اَلطَّلَاقُ — Boşama. 'Tallake' kökünden bir isim. kocanın karısına: "Sen boşsun" veya "Seni boşadım" demesi.

İki defa. Bir kere boşadığında tekrar geri alabilir. İkinci kez

مَرَّتَانِ boşadığında boşar, yine geri alabilir. Yani, koca ilk iki boşamada karısını geri alma hakkına sahiptir. Üçüncü kez boşadıktan sonra, artık böyle bir hakka sahip olmaz ve kadın bir başkasıyla evlenmedikçe onu geri alamaz.

فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ Eğer ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutamayacaklarından korkarsanız. Yani geçinemeyeceklerinden endişe duyuyorsanız. Kadın ya da erkek evliliğin getirdiği yükümlülüğü yerine getirmekte endişeliyse, kadının kocasına fidye vermek suretiyle, kendisini serbest bıraktırması, dilediği yere gidebilecek olması caizdir. Fıkıh dilinde buna "hal" denir.

حُدُودُ اللَّهِ Allah'ın sınırları. Allah'a itaat ölçülerinde kulun varabileceği son nokta ve ötesine geçmemesi gereken sınır.

الظَّالِمُ Zalim. Allah'ın belirlediği sınıra tecavüz eden. Zulüm; bir şeyi ait olmadığı yere koymak, demektir.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, boşanmaya ilişkin hükümleri açıklamakla sürüyor; bu konuda Yüce Allah kocanın sonradan karısını geri alabileceği boşamanın yalnızca iki kez olduğunu vurguluyor. Buna göre, karısını bir kez boşayıp geri aldıktan sonra tekrar boşayan bir kimsenin önünde iki seçenek vardır: Ya karısını iyilikle yanında tutacak ya da güzellikle ayrılacaktır. İkinci boşama sonrasında karısını geri almaksızın ayrılan bir kimsenin tekrar o kadınla evlenmesi, ancak kadının bir başkasıyla evlenip boşanmasından sonra müm-kün olabilir bu evlilik. Tekrar ilk kocasına dönebilmek için yapılan anlaşmalı evlilik olmamalıdır. "Boşanma iki defadır. Sonra ya iyilikle tutmak (...) vardır." diye başlayan ayetin ifade ettiği anlam budur. Yani, koca karısını tutacaksa onun evlilikten doğan haklarını vererek hoşça geçinmelidir. Ya da güzellikle ayrılıp, varsa mihrinin geri kalan kısmını vermelidir. Ayrıca kendisini incitici söz söylemeden bir miktar mal da bağışlamalıdır.

"Kadınlara verdiğiniz bir şeyi geri almanız size helal değildir." ifadesine gelince; Yüce Allah burada, kocanın karısının rızası olmadan ona verdiği mihirden almasını haram kılmaktadır. Ancak kocanın karısına verdiği mihri bir tek durumda helaldir. O da kadının kocası ile birlikte olamayacak kadar nefret etmesi durumunda söz konusu olur. Kadın nefret ettiği, ama kendisine zulmetmeyen kocasına bir miktar mal vererek kendisini boşatabilir. Bu tür boşanmaya "hal" denir ve karısına zulm etmeyen koca ile ilgili olarak devreye

sokulabilir. "Eğer ikisinin Allah'ın sınırlarını ayakta tutamayacaklarından korkarsanız." ifadesinden çıkan sonuç budur. Allah'ın sınırlarından maksat hoşça geçinmektir. Bu durumda kadının kocasına bir miktar mal vererek kendini boşatmasında ve kocanın da bu malı alıp evlilik aktini çözmesinde bir günah yoktur.

"Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır." Yani: "Bunlar Allah'ın şeriatının hükümleridir." Dolayısıyle helal sınırı aşıp harama geçmek, iyiliği bırakıp kötülüğe başvurmak, hakkın yerine batılı tutmak doğru ve helal değildir. Allah'ın belirlediği sınırları, yani Allah'ın şeriatının hükümlerini çiğneyenler nefislerini ateşe sürüklemek suretiyle kendilerine zulmetmektedirler. Bunu yapmaya hakları yoktur.

SONUÇ

1- Kadını bir lafızla üç kere boşama haramdır. Fakat alimlerin çoğuna göre, bir lafızla üç kere boşama olabilir. İki durum da uygulanabilir.

2- Üç kere boşanmış kadın, bir başkasıyla evlenip boşanmadıkça veya kocası ölmedikçe eski kocasına helal olmaz.

3- 'Hal' yöntemine başvurmak meşrudur. Yani kadın, birlikte olamayacağı kadar nefret ettiği, ancak herhangi bir zulüm görmediği kocasından ayrılmak için, kendisinden aldığı mihrin bedeli olarak bir miktar mal vererek kendini boşatması şeriata uygundur.

4- Allah'ın belirlediği sınırların berisinde durmak bir zorunluluktur. Onları çiğneyip aşmak haramdır.

5- Zulmetmek haramdır. Zulmün üç çeşidi vardır: a) Şirk. Bu tür bir zulmü işleyen kişi tevbe etmedikçe bağışlanmaz. b) Bir insanın diğer bir insana haksızlık etmesi. Bunun için zulme uğrayanın hakkını helal etmesi gerekir. c) Kişinin Allah'ın belirlediği herhangi bir sınırı aşarak kendine zulmetmesi. Bu tür bir zulüm işleyen adamın durumu Allah'a kalmıştır; dilerse onu bağışlar, dilerse cezalandırır.

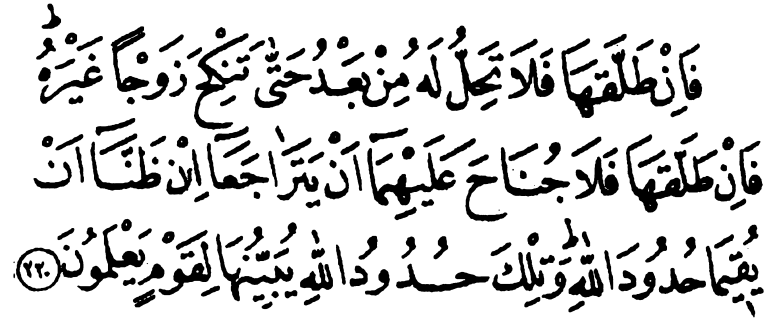
فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُۥ مِنۢ بَعْدُ حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۥ
فَإِن طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ أَن يَتَرَاجَعَآ إِن ظَنَّآ أَن
يُقِيمَا حُدُودَ ٱللَّهِ ۗ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

230- Yine kadını üçüncü defa boşarsa, kadın onun dışında bir başka kocayla nikahlanmadıkça ona helal olmaz. Eğer bu koca da onu boşarsa, onlar Allah'ın sınırlarını ayakta tutacaklarını sanıyorlarsa, tekrar birbirlerine dönmelerinde ikisi için bir günah yoktur. İşte bunlar, Allah'ın sınırlarıdır; bilen bir topluluk için bunları böyle açıklar.

SÖZLÜK

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ Eğer hanımını boşarsa ona helal olmaz. Eğer kadını üçüncü kez boşarsa, kadın bir başka adamla evlenip normal bir şekilde ayrılmadıkça ona helal olmaz.

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا İkisine de günah yoktur. Yeniden evlenmelerinin ikisi için bir sakıncası yoktur. Bundan dolayı günaha girmezler.

أَنْ يَتَرَاجَعَا Birbirlerine dönmelerinde... Allah'ın sınırlarını ikame edeceklerine inanmaları koşuluyla yeniden birleşmelerinde ikisine de herhangi bir sakınca ve günah yoktur.

AÇIKLAMA

Yüce Allah, karısını üçüncü defa boşayan kimseye ilişkin hükmü açıklamaya yönelik olarak şöyle buyuruyor: Eğer adam karısını üçüncü kez boşarsa, başka bir erkekle evlenmediği sürece kadın ona helal olmaz. Kadının gerçekleştirdiği bu ikinci evlilik sahih olmalı ve ikinci koca kadınla gerçek anlamda birleşmiş olmalıdır. Nitekim bir hadiste, Rasûlûllah efendimiz (s.a.s) ilk kocasından boşanmış ve ikinci bir kocayla evlenme durumunda olan bir kadına hitaben şöyle buyurmuştur: "Sen onun, o da senin tadına bakmalı (cinsel birleşme ile orgazm olmalısınız)." İkinci koca söz konusu kadını nikahladıktan, başbaşa kalıp cinsel ilişkiye girdikten sonra boşarsa veya ölürse, kadın ilk kocasına dönebilir. Tabiî ki, erkek de bunu istiyorsa ve her ikisi de Allah'ın belirlediği sınırları gözetip koruyacaklarını biliyorlarsa. Hoşça geçinip, birbirlerinin evlilikten doğan haklarını gözetebileceklerine inanıyorlarsa, yoksa birbirlerine dönmeleri helal olmaz. Bu yüzden Yüce Allah: "Eğer Allah'ın sınırlarını ayakta tutacaklarını inanıyorlarsa..." buyuruyor ve bu sınırların önemini şu ifadeyle vurguluyor: "İşte bunlar Allah'ın sınırlarıdır." Allah'ın koyduğu yasalardır. Yüce Allah bunları bilen bir kavim için açıklıyor. Çünkü Allah'ın koyduğu yasaları bilenler onlar üzerinde durup düşünürler, onları çiğnemeye

kalkışarak kendilerini zulmün çirkinliğine ve dayanılmaz azabına atma cüretini göster-mezler.

SONUÇ

1- Üçüncü kez boşanan kadın ancak iki şartla eski kocasına dönebilir: 1) Kadın geçerli bir nikahla başka birisiyle evlenmeli, onunla birlikte olmalı, cinsel birleşmeye girmelidir. Sonra gerçek bir boşanma olmalıdır. 2) Gerek kadın ve gerekse erkek tekrar bir araya geldiklerinde iyi geçineceklerine ve üç kez boşanmaya yol açan eski düşmanlığın ortaya çıkmayacağına inanmalıdır.

2- İkinci kocanın ölümü boşanma sayılır ve kadın şartlarına uygun olarak eski kocasına dönebilir.

3- Üç kez boşanmış kadın, ilk kocasına dönmek için biriyle evlense ve kendini boşatıncaya kadar dikbaşlılık etse, bu nikah geçerli olmaz. Çünkü Rasûlüllah efendimiz (s.a.s) bu tür hülle evliliklerini geçersiz saymış ve: "Allah hülle yapana ve yaptırana lanet etsin!" buyurmuştur. Bu tür evlilikler gerçekleştiren erkeğe "Teke" adı verilmiştir. Bunlar üç kez boşanan kadınlarla, ilk kocalarına helal olsunlar diye evlenirler.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا
وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم
بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾

231- Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini tamamlamışlarsa, onları ya güzellikle tutun ya da güzellikle bırakın. Fakat haklarını ihlal edip zarar vermek için onları tutmayın. Kim böyle yaparsa artık o, kendi nefsine zulmetmiş olur. Allah'ın a-

yetlerini oyun konusu edinmeyin ve Allah'ın size verdiği nimeti ve size öğüt olarak indirdiği Kitabı ve hikmeti anın. Allah'tan korkup, sakının ve bilin ki, Allah her şeyi bilendir.

SÖZLÜK

أَجَلَهُنَّ Onların zamanları. Boşanma sonrası bekleme süresinin sonuna doğru onlar için bir geriye dönüş vaktini belirleyin.

أَوْ سَرِّحُوهُنَّ Veya onları bırakın. Kadını geri almaksızın terketmek ve süre bitinceye kadar ilişmemek, böylece kesin olarak boşamak.

ضِرَارًا Zarar. Ona zarar vermek veya zarara uğramasına yol açmak.

لِتَعْتَدُوا Sınırı aşmanız için. İyiliği bırakıp kötülüğe başvurmak suretiyle haddi aşmanız...

هُزُوًا Eğlence. Hükümlerini uygulama gereğini duymaksızın sırf eğlence olsun diye konuşmak.(1)

نِعْمَةَ اللّٰهِ Allah'ın nimeti. Burada kastedilen İslâm'dır.

اَلْحِكْمَةِ Hikmet. Peygamber efendimizin sünneti.

يَعِظُكُمْ بِهِ Onunla size öğüt veriyor. Helal ve harama ilişkin olarak indirdiği hükümlerle size öğüt veriyor ki, O'na itaat etmek suretiyle şükrünü eda etmiş olasınız.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, 'boşanma, hal ve boşanma sonrası yeniden bir araya gelmenin hükümlerini açıklamakla sürüyor. Bu ayet-i kerimede Yüce Allah mü'min kullarına şu emri yöneltiyor: Herhangi biri karısını boşar da, boşanma sonrası bekleme süresinin sonuna yaklaşıldığı zaman, koca karısını geri alırsa, onu İslâm'a uygun olarak yanında tutmalıdır. Maruftan maksat, iyi geçinmedir. Böyle yapmayacaksa, o zaman iddetinin sonuna kadar kendi halinde bırakmalıdır ve yine İslâm'a uygun olarak ayrılmalıdır. Bütün haklarını eksiksiz vermeli ve hakkında iyilikten başka bir şey söylememelidir. Dilediği yere gitmesine izin vermelidir. Yüce Allah bir kimsenin sırf kadına zarar ver-

(1) İlim ehli, şakadan karısını boşayan birinin karısının boş olacağı hususunda görüş birliği içindedir. Ebu Davud'un rivayet ettiği bir hadiste Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyuruyor: "Üç şey vardır ki, bunların ciddisi de ciddidir, şakası da ciddidir: Nikah, boşama ve boşanmış kadını geri alma."

mek için geri almasını haram kılmıştır. Yani bir kimse iyi geçinmenin yollarını aramadan, ama aynı zamanda boşanma yöntemine de başvurmadan, kadını doğal haklarından yoksun bırakma hakkına sahip değildir. Bu amaçla Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Fakat haklarını ihlal edip zarar vermek için onları yanınızda tutmayın." Kadını fidye karşılığı kendini boşatma zorunda bırakmayın. Sırf bu yolla onlardan mal koparmak için böyle bir şeye yeltenmeyin. Sonunda Yüce Allah kadınlarına bu şekilde zarar verenlerin kendilerini ahiret azabına atmış olacaklarını haber veriyor.

Yüce Allah mü'minlerin şeriatın hükümlerini oyun-eğlence konusu yapmalarını yasaklıyor. Şeriatı oyun konusu yapmak, onu ihmal etmek, uygulamamak demektir. Konuya ilişkin olarak Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Allah'ın ayetlerini oyun konusu edinmeyin." Bunun yanısıra Allah'ın kendilerine yönelik nimetini anmalarını emrediyor. Çünkü Allah rahmet, adalet ve güzellik dini olan İslâm'ı kendilerine bahşetmiştir. Şu halde Allah'ın emirlerine ve yasaklarına uymak suretiyle O'na karşı şükür görevini yerine getirmelidirler.

Yüce Allah'ın İslâm dinine ek olarak bahşettiği diğer nimetleri de anmaları gerekir. Kendilerine kitap ve hikmetin indirilmiş olması ve bunlarla öğüt almalarının istenmesi, eşi bulunmaz bir lütuftur. Allah'ın kendilerine mutluluk ve erdem bahşedecek şeyleri emretmesi, buna karşılık mutsuzluğa ve yıkıma yol açacak şeyleri de yasaklaması her zaman anılması gereken ilahi bir bağıştır. Sonunda Yüce Allah, kendisinden korkup, sakınmalarını emrediyor: "Allah'tan korkup, sakının." Ayrıca, en çok kendisinden korkup sakınmalarının gereğini vurgulamak amacı ile, her şeyi bildiğini, kendileri ile ilgili hiç bir şeyin kendisine gizli olmadığını haber veriyor. Şu halde, Allah'ın kendilerini itaatten kaçınan ve günah işleyen kimseler olarak görmesinden sakınmalıdırlar.

SONUÇ

1- Karısını boşadıktan sonra bir kimsenin, ondan belli bir mal koparmak suretiyle "hal" yoluna gitmek amacı ile sırf zarar vermek için karısını geri alması helal değildir.

2- Şeriatın hükümlerini gözetmemek ve uygulamamak suretiyle onları oyun konusu yapmak haramdır.

3- Allah'ın kullarına bahşettiği nimetleri dil ile ikrar ve kalp ile itiraf etmek suretiyle anmak farzdır.

4- Gizlide ve açıkta olsun, her durumda Allah'ın bizi bildiğini düşünmeli ve ona göre hareket etmeli.

5- Dünya hayatının her alanında Allah'ın ölçülerine uymak gerekir. Çünkü O, her şeyi bilir.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ
النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ
إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ذَٰلِكُمْ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

232- Kadınları boşadığınızda, bekleme sürelerini de tamamlamışlarsa, birbirleriyle maruf biçimde anlaştıkları takdirde, onların kendilerini kocalarına nikahlamalarına engel çıkarmayın. İşte, içinizde Allah'a ve ahiret gününe iman edenlere bununla öğüt verilir. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Allah, bilir de siz bilmezsiniz.

SÖZLÜK

بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ — Zamanlarına ulaştılar. Boşanma sonrası bekleme sürelerini tamamladıklarında...

فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ — Onlara baskı yapmayın. Bir kez daha, kendilerini boşayan ve iddetin sonuna kadar kendilerini geri almayan kocaları ile evlenmelerine engel çıkarmayın.

إِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ — Aralarında uygun olarak razı olurlarsa. Kendisini boşayan koca, onun (kadının) kendisine dönmesine razı olursa ve o da bunu kabul ederse...

ذَٰلِكَ يُوعَظُ بِهِ — İşte bununla öğüt verilir. Yani, engel çıkarmanın yasaklanma-

sı ile iman ehli bununla yükümlüdür. Çünkü bunu yapmak ellerinden gelir.

ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ Bu sizin için daha temizdir. Engel çıkarmamak, sizin için engel çıkarmaktan daha hayırlı ve kalplerinizin arınmış olarak kalması için daha uygundur. Çünkü evliliği engellemeniz, fuhuşa da neden olabilir.

AÇIKLAMA

Bu ayet-i kerimede Allah-u Teâlâ kocasından sadece bir veya iki kez boşanan ve boşanma sonrası bekleme süresi de sona eren kadının, tekrar kocasına dönmesini engellememeleri hususunda kadınların yasal velilerine bir uyarıda bulunuyor. Karı-kocanın birbirlerine dönmeye razı ve hoşça geçinmeye kararlı olmaları hiç kuşkusuz bu hususta bir ön koşuldur. Bu ayet-i kerime, Makel b. Yesar'ın kız kardeşi hakkında inmiştir. Kadın kocası tarafından boşanmış ve iddetin bitiminden sonra karı-koca aralarında anlaştıkları halde Makel buna engel olmuştu. "İşte size bununla öğüt verilir." Yani, Allah'a ve ahiret gününe inananlara yönelik bu yasaklama ile size bu şekilde öğüt veriliyor. Onlar bir emir veya yasağa muhatap oldukları zaman, tereddütsüz Allah'a ve Rasûlüne icabet ederler.

Sonunda Yüce Allah, boşanmış kadının kocasına dönmesini engellememelerinin kendileri açısından, yaşantı ve sonuç bakımından daha hayırlı ve kalplerinin ve toplumsal hayatlarının temiz kalması bakımından daha uygun olduğunu haber veriyor. Bunu pekiştirici mahiyette olayların sonunu bildiğini, ama onların böyle bir bilgiden yoksun olduklarını dile getiriyor. Şu halde yapacakları tek şey Allah'ın şeriatını kabul etmek, emir ve yasaklarına eksiksiz uymak suretiyle teslim olmaktır. "Allah bilir de siz bilmezsiniz."

SONUÇ

1- Boşanmış kadının yeniden eski kocasına dönmesine engel çıkarmak haramdır.

2- Kadına birinin velilik etmesi gerekir.(•) Çünkü ayetteki hitap kadının yasal velilerine yöneliktir: "Engel çıkarmayın..."

3- Kalpleri diri olduğu için öğüt mü'minlere fayda verir.

4- Allah'ın emrettiğini yapmak, yasakladığından kaçınmak sadece hayırdır, bütünüyle temizliktir, arınmışlıktır.

(•) Hanefi mezhebine göre veli şartı yoktur.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ
لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا
وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ ۚ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَٰلِكَ ۗ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا
عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَإِنْ أَرَدْتُمْ
أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ
مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٣﴾

233- Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Annelerin yiyeceği, giyeceği örfe uygun olarak, çocuk kendisinden olana (babaya) aittir. Kimseye güç yetireceğinin dışında teklif edilmez. Anne çocuğu, çocuk kendisinin olan baba da çocuğu dolayısıyle zarara uğratılmasın; mirasçı üzerindeki sorumluluk da bunun gibidir. Eğer anne ve baba aralarında rıza ile ve danışarak çocuğu sütten ayırmayı isterlerse, ikisi için de bir güçlük yoktur. Ve eğer çocuklarınızı emzirtmek isterseniz, vereceğinizi örfe uygun olarak ödedikten sonra size bir sorumluluk yoktur. Allah'tan korkup sakının ve bilin ki, Allah yaptıklarınızı görendir.

SÖZLÜK

حَوْلَيْنِ	İki yıl.
وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ	Çocuk kendisinden olan; baba.
بِالْمَعْرُوفِ	Örfe uygun. Adamın durumuna göre, yoksul veya zengin oluşu gözönünde bulundurulur.

وُسْعَهَا Gücü oranında. Güç yetirebileceği kadar.

لاَ تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا Kadının çocuğundan dolayı ona zarar verilmez. Çocuğun annesine, çocuğunu emzirmesine engel olmak veya emzirmesine karşılık ücret vermemek sûretiyle zarar verilemez. Bu, kadının boşanmış olması veya kocasının ölmüş olması durumunda geçerli olan bir uygulamadır.

وَ لاَ مَوْلُودٍ لَهُ Baba da zarara sokulmaz. Yani, baba da, çocuğunu boşanmış anasına emzirtmesi veya gücünün yetmeyeceği bir ücret ödemesi yönünde zarara sokulmaz.

وَ عَلَى الْوَارِثِ Varis, süt emen çocuğun kendisidir. Eğer malı bulunuyorsa... Yoksa yükümlülük onun bakımını üstlenen akrabasına aittir.

فِصَالاً Sütten kesilmesi. İki yılı bitmeden önce çocuğun sütten kesilmesi.

AÇIKLAMA

Boşanma ile ilgili hükümlerin açıklandığı bir sırada, bazen hamile kadınların da boşanacağı gözönünde bulundurularak bu ayet-i kerimede emzirmeye ilişkin hükümler açıklanıyor. Bu münasebetle Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Emzirmeyi tamamlamak isteyenler için anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler." Şayet anne ve baba emzirmeyi tamamlamak isterlerse, boşanmış ana çocuğunu iki tam yıl emzirmekle yükümlüdür. Çocuk kendisinden olan kişi de, zengin veya yoksul oluşuna göre, çocuğu emziren boşanmış ananın yiyeceğini, içeceğini ve giyeceğini üstlenmelidir. Kuşkusuz bunda ölçü, onun maddi durumudur. Çünkü Yüce Allah insana kaldıramayacağı yükü teklif etmez.

Ardından Yüce Allah şu uyarıda bulunuyor: "Anne çocuğundan dolayı zarara uğratılmasın. Sözgelimi, çocuğunu emzirmesine engel olunmasın, veya istemiyorsa, emzirmeye zorlanmasın. Yahut, emzirmesine karşılık olarak verilmesi gereken nafakası kesilmesin, ya da kısılmasın... Aynı şekilde baba da çocuğundan dolayı zarara uğratalmamalıdır. Çocuğunu, boşadığı karısına emzirtmeye zorlanmamalı ve kendisinden altından kalkamayacağı bir nafaka istenmemelidir. Eğer varisin, yani çocuğun malı varsa, emzirme ücreti kendisine, yoksa en yakınından başlamak üzere akrabalarından erkeklere aittir. Eğer çocuğun malı ve akrabası yoksa, o zaman anne çocuğu karşılıksız olarak emzirmelidir. Çünkü insanlar arasında çocuğa en yakın olan kimse kendisidir. Sonra Yüce Allah emzirme ile ilgili iki ruhsattan söz ediyor. İlkinde, şayet anne-baba çocuğu iki yıldan önce sütten kesmek isterlerse, bunu yapabile-

cekleri belirtiliyor. Kuşkusuz bunun için birbirlerine danışmaları ve çocuğun bu şekilde erken sütten kesilmesinin yararına olacağını takdir etmiş olmaları gerekir. Bu arada Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: "Eğer ana-baba aralarında rıza ile ve danışarak çocuğu sütten ayırmayı isterlerse, ikisi için de bir güçlük yoktur." Kendilerine bir zorluk çıkarılmaz. Ayrıca bunun bir sakıncası da yoktur. İkincisinde ise, şayet çocuk kendisinden olan kişi, çocuğunu öz anasından başka birine emzirtmek isterse, eğer anne de buna razıysa, bunu yapabilir. Konuya ilişkin olarak Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Eğer çocuklarınızı süt anneye emzirtmek isterseniz (...) size bir günah yoktur." Ancak bunun için, üzerinde anlaşılmış ücretin, sürüncemede bırakılmadan süt anneye verilmesi gereklidir. Son olarak Yüce Allah, çocuğunu emzirten ve emzirenlerin her ikisine de, koyduğu sınırları gözetmelerini öğütlüyor, yaptıklarını gördüğünü bildiriyor. Buna göre, emirlerine muhalefet etmekten ve yasaklarını çiğnemekten kaçınmaları gerekir. Kullarına karşı merhametli, lütufkâr olan Yüce Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir.

SONUÇ

1- Eğer anne kocasından boşanmışsa, çocuğunu emzirmelidir. Şayet boşanmamışsa, emzirmenin dışında da çocuğuna bakmalıdır.

2- Çocuk emzirmenin en son sınırı iki yıldır. Bu yüzden iki yıldan fazla emzirme şeriat açısından bir değer ifade etmez.

3- Boşanmış annenin çocuğunu emzirmesine karşılık ücret alması caizdir.

4- Yoksul olmaları durumunda akrabaların birbirlerine yardım etmeleri, infakta bulunmaları farzdır.

5- Baba çocuğunu, öz annesinin dışındaki bir kadına emzirtebilir.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ
أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

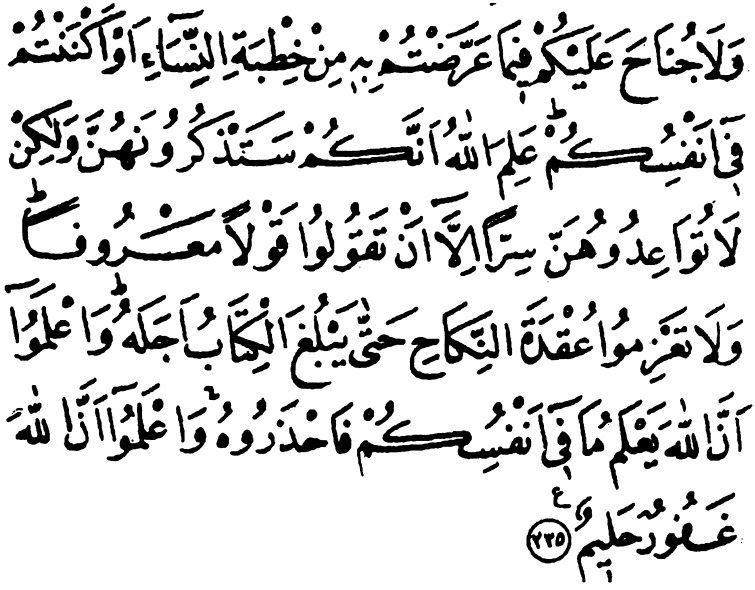

234- İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Bu bekleme süresi dolduğunda, artık onların kendi haklarında maruf bir şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur. Allah, işlediklerinizden haberi olandır.

235- İddet bekleyen kadınları nikahlamak istediğinizi onlara sezdirmenizde ya da böyle bir isteği gönlünüzde saklamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Gerçekte Allah, sizin onları anacağınızı bilir. Sakın meşru sözler dışında onlarla gizlice vaadleşmeyin; bekleme süresi tamamlanıncaya kadar nikah bağını bağlamaya kesin karar vermeyin. Ve bilin ki, elbette Allah kalbinizden geçeni bilmektedir. Artık ondan kaçının. Ve bilin ki, şüphesiz Allah bağışlayandır, kullara yumuşak davranandır.

SÖZLÜK

يَتَوَفَّوْنَ	Vefat ederler. Allah'ın kendileri için belirlediği ömür tamamlayıp ölenler.
وَ يَذَرُونَ اَزْوَاجًا	Geride eşler bırakırlar.
يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ	Kendi kendilerine beklerler. Süresi dört ay on gün olan iddetin dolmasını beklerler.

بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ Vakitlerine eriştiler. İddetleri bitince.

لاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ Size günah yoktur. Ey kadınların yasal velileri, onların bu sürenin sonunda koku sürünmek ve süslenmek suretiyle evlenmeye hazır olduklarını göstermelerinde sizin için bir sakınca yoktur.

لاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ Size herhangi bir günah ve sakınca yoktur. Nişanlanmak suretiyle bunu daha açıkça ortaya koymadan önce evlilik isteğinizi ima yoluyla sezdirmenizde veya bu isteği gönlünüzden geçirmenizde sizin için bir günah yoktur.

حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ İddet müddeti sona erinceye kadar.

AÇIKLAMA

Ayetlerin akışı, boşanma, boşanma sonrası bekleme dönemi ve nafakaya ilişkin hükümleri sunmaya devam ediyor. Bu konunun bir devamı olarak 234. ayette, kocası ölen kadının, şayet özgür ise dört ay on gün, eğer cariye ise bunun yarısı kadar bir süre kendini gözlem altında tutacağı, söz konusu süre dolmadıkça koku sürünemeyeceği, süslenemeyeceği ve nişanlanma girişiminde bulunamayacağı belirtiliyor. Fakat kadın hamile ise, onun bekleme süresi çocuğunu doğurması ile sona erer. Çünkü Yüce Allah Talâk sûresinde, kocası ölmüş hamile kadınların iddetini şu şekilde açıklıyor: "Hamile kadınların bekleme süresi ise, yüklerini bırakmaları ile biter."Kadın bekleme süresini tamamlayınca, yani kendisi için belirlenen müddet dolunca, kadının matemi bırakıp biri ile evlenme girişiminde bulunmasında ne kadın için, ne de kadının velileri için bir sakınca vardır. Bunu şu ifadeden çıkarıyoruz: "İçinizden ölenlerin geride bıraktığı eşler, kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. Bu bekleme süresi dolduğunda, artık onların kendi haklarında meşru bir şekilde yaptıklarından dolayı size bir sorumluluk yoktur." Yani onlar için mübah olanı yapmalarından dolayı sorumlu tutulmazsınız. Ayetin sonunda Yüce Allah şu öğüdü veriyor: "Allah, işlediklerinizden haberi olandır." Şu halde ondan sakının ve sadece izin verdiği şeyleri yapın.

235. ayet ise, boşanmadan veya kocasının ölümünden dolayı iddet bekleyen kadının nişanlanmasına ilişkin bir yasak içeriyor. Böyle bir girişimin çeşitli zararları, sosyal sakıncaları olduğu için kadının buna kalkışması haramdır. Çünkü malından veya dininden ya da soyundan dolayı istenen erkeğin bu durumu, kadını, iddeti bitmeden bittiğini söylemeye yöneltebilir. Ayrıca böyle bir girişim, kendisini boşayan kocanın tekrar kendisini geri alma şansını

da ortadan kaldırır ki, bu büsbütün haramdır. Bunun yanısıra ayetin giriş kısmı, haram olan açık evlilik teklifine yeltenmeden, böyle bir isteği ima yoluyla sezdirmenin herhangi bir sakıncasının olmayacağını vurguluyor: "Sizin için bir sakınca yoktur." Ey müslümanlar, iddet bekleyen kadınlara: "Ben evlenmek istiyorum." (Veya:)' "İddetin dolduğu zaman, eğer evlenmek istersen bana danış." demenizde, bir sakınca yoktur. Bu arada erkeklik psikolojisine de işaret edilmiş olunuyor: "Allah, sizin onları anacağınızı bilir." Onlarla evlenmek istediğinizi göstereceğinizi bilir. Bu yüzden açıkça evlilik teklifinde bulunmadan, dolaylı olarak sezdirmenize izin verdi. Ama, gizlice onlarla sözleşmeyin. Bu ifade, kocası ölen veya geri dönmeksizin boşanan kadının iddet dönemine ilişkin yasağı içermektedir. Fakat geri dönmeli (ilk veya ikinci) boşanma sonrası iddet bekleyen kadınlara dolaylı ve açık evlilik teklifinde bulunmak haramdır. Çünkü bu durumdaki kadın, halâ bir başkasının karısı hükmündedir. "Meşru sözler hariç" ifadesi ile, imalı anlatım, dolaylı sezdirme kastedilmiştir.

Bunun yanısıra ayet-i kerime, iddet bekleyen kadını nikahlamanın haram olduğunu da vurgulamaktadır: "Bekleme süresi tamamlanıncaya kadar nikah bağını bağlamaya kesin karar vermeyin." İfadenin metninde geçen 'kitab'tan maksat, Yüce Allah'ın iddetli kadınların kendilerini gözlem altında tutmaları için öngördüğü süredir. Ayet, Yüce Allah'ın mü'minlere yönelik bir öğüdü ile sona eriyor. Burada Yüce Allah, onların nefislerinde olan her duygu ve düşünceyi bildiğini akıllarından çıkarmamalarını, hiç bir tutum ve davranışlarının kendisine gizli olmadığını, vurguluyor. Şu halde Allah'tan sakınmalı ve hiç bir emir ve yasağını çiğnemeye kalkışmamalıdırlar. Bu arada günah işledikten sonra tevbe edenleri bağışlayacağını, onlara yumuşak davranacağını, cezalandırmada acele etmeyeceğini, tevbe etmeleri için kendilerine fırsat tanıyacağını, dile getiriyor.

SONUÇ

1- Kocası ölen kadının iddetinin dört ay on gün olduğu belirtiliyor. Kocası ölen cariyenin iddetininse bunun yarısı olduğu sünnet ile kesinleşmiştir.

2- Kocası ölen kadının üzülmesi normaldir. İddet süresi içinde kadın evlenemez.

3- İddet bekleyen kadına evlilik teklif etmek, nişanlanmak haramdır. Açık bir teklife yeltenmeden dolaylı olarak sezdirmek ise caizdir.

4- İddeti dolmadan bir kadınla nikah bağını bağlamak haramdır. Nişan-

lanmak bile haram olduktan sonra, nikahın haramlığı çok daha önceliklidir. İddeti dolmadan kadınla nikah akti bağlanırsa, onları birbirinden ayırmak ve birleşmelerine izin vermemek gerekir.

5- Gizli-açık her zaman Allah'ı gözetmek ve kulu harama yönelten sebeplerden kaçınmak gerekir.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ
مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ
قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ
﴿٢٣٦﴾ وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ
فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي
بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَن تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ
وَلَا تَنسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٣٧﴾
حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا
لِلَّهِ قَانِتِينَ ﴿٢٣٨﴾ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنتُمْ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ
﴿٢٣٩﴾

236- Kendilerine el sürmediğiniz, mehirlerini tesbit etmediğiniz kadınları boşamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Onları yararlandırın, zengin olan kendi gücü, darda olan da kendi gücü oranında örfe uygun bir şekilde yararlandırsın. Bu, iyilik edenler

üzerinde bir haktır.

237- Eğer onlara mehir tesbit eder de, el sürmeden boşarsanız, bu durumda -kendileri veya nikah bağı elinde olanın bağışlaması hariç- tesbit ettiğiniz mehrin yarısı onlarındır. Sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır. Aranızdaki üstünlüğü unutmayın. Şüphesiz Allah, yapmakta olduklarınızı görendir.

238- Namazları ve orta namazını koruyun ve Allah'a gönülden boyun eğiciler olarak namaza durun.

239- Eğer korkarsanız, yaya veya binekte iken kılın. Güvenliğe girdiğinizde ise, yine Allah'ı, bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği gibi zikredin.

SÖZLÜK

اَلْجُنَاحُ	Allah'a isyan etmeden doğan günah.
مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ	Cinsel ilişkide bulunmadıklarınız.
اَوْ تَفْرِضُوا	Veya tayin ettiniz. Kendilerine belli bir mihir(1) tesbit etmeniz.
اَلْمُوسِعُ قَدَرُهُ	Geniş olan miktarınca. Eli geniş olan, hali-vakti yerinde olan, gücü nisbetinde verir.
اَلْمُقْتِرُ	Geçim sıkıntısı çeken.
اَلَّذِى بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ	Nikah bağı elinde olan. Koca.
وَ لَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ	Aranızdaki iyilikleri, fedakarlıkları unutmayın. Birbirinizi sevmeyi, iyilikte bulunmayı unutmayın.
حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ	Şartlarını, rükûn ve sünnetlerini gözeterek, vaktinde cemaatle kılmak suretiyle, namazları koruyunuz.

(1) Kendisiyle cinsel ilişkide bulunmadan ve mehrini tespit etmeden kocası ölen kadının mehr-i misil (günün raicine göre) mi alacağı, mehir alıp alamayacağı konusu ihtilaflıdır. Ama bu kadının mirasçı olma hakkı vardır ve iddet beklemesi gerekir. Kıyasla hüküm veren fukaha: "Bu kadına mehir yoktur" derken, Tirmizi'nin rivayet ettiği Burû hadisini kabul edip, sahih sayan fukaha ise: "Bu kadının mehr-i misil hakkı vardır, mirasçı da olur, iddet de bekler." demektedir. Burû, cinsel ilişkide bulunmadan ve mehrini belirlemeden kocası ölen bir kadındı. Allah Rasûlü (r.a.) onun mehr-i misil almasına, mirasçı olmasına ve iddet beklemesine hükmetmişti.

اَلصَّلَاةُ الْوُسْطَى — Orta namaz. İkindi veya sabah namazı. Bütün namazları, özellikle de ikindi ve sabah namazını, titizlik göstererek kılmak gerekir. Peygamber efendimiz (s.a.s) şöyle buyuruyor: "Sabah ve ikindi namazlarını kılan cennete girer."

قَانِتِينَ — İç ürpertisi, gönülden boyun eğerek ibadet edenler, severek Allah'a itaat edenler.

فَرِجَالًا — Yürüyerek.

AÇIKLAMA

İlahi kelam, boşamaya ve buna ilişkin konuya devam etmektedir. 236. ayette, Allah-u Teâlâ mü'min kullarına kendileriyle cinsel ilişkide bulunmadan ve de mehirlerini belirlemeden eşlerini boşamalarında herhangi bir günah ve suç olmadığını haber vermektedir. Bu iki durumda kocaların cinsel ilişkide bulunulmadan, mehir verilmeden hatta mehrin adı konmadan –ki adı konsa miktarı belli olacaktır– boşanan hanıma mal vermek suretiyle hanımları faydalandırmaları(1) gerekir. Boşayan kocanın hanımının hatırına mecburen kendi zenginliğine veya fakirliğine göre evlilikten istifade ederek geçirdiği günlere, karşılık istifade etsin diye hanımına mal vermesi gerektiğini bildirmektedir. Nitekim Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır."

"Henüz dokunmadan, ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur. Onları faydalandırın. (Bir miktar birşey verin). Eli geniş olan kendi gücü nisbetinde, eli dar olan da kendi gücü nisbetinde güzel bir şekilde faydalandırmalı (herkes gücü ölçüsünde birşey vermeli)dir. Bu, iyilik edenlerin üzerine borçtur."

239. ayete gelince, burada Allah-u Teâlâ az veya çok, mehrini tespit etmişken zifafa girmeden hanımını boşayan kimsenin hanımına mehrin yarısını vermesi gerekmektedir. Ne var ki boşanan hanımın kendisine ait olan mehirden vazgeçip ikram olsun diye hiç almayabileceği gibi, boşayan kocanın da ikram olsun diye mehirden hiçbir şey almayıp tamamını hanımına verebileceğini bildirmektedir: "Bir mehir biçtiğiniz takdirde henüz dokunmadan onları boşamışsanız, belirlediğiniz mehrin yarısını (verin)!" Yani gerekli olan, tespit ettiğiniz mehrin yarısıdır. Ancak boşanan hanımlar mehirlerini kocalarına bağışlarlarsa veya nikahı elinde bulunduran koca mehrin tamamını hanımına ba-

(1) Cinsel ilişkide bulunulmadan ve mehri de belirlemeden boşanmış kadına mehir verilmesi, boşayan kocaya gerekir.

ğışlarsa o başka. Bu, gayet merhametli, adil hükmün açıklanmasından sonra Allah-u Teâlâ iki tarafı da(1) mehiri diğerine bağışlamaya davet etmektedir. Bağışlayan takvaya daha yakındır: "Almamanız takvaya daha yakındır." Bununla beraber aralarındaki sevgiyi ve iyiliği unutmayı yasaklamıştır: "Aranızda birbirinize iyilik etmeyi unutmayın! Şüphesiz Allah yaptıklarınızı görür."

238. ayete gelince, burada Allah-u Teâlâ mü'min kullarını, bu şer'i vecibelere ve yüce İslâm adab-ı muaşeretine sarılmaya yardımcı olacak bir hususa yönlendiriyor: Genel itibariyle beş vakit namazın, özellikle de "orta namaz"ın kılınmasındaki titizliğe şöyle dikkat çekiyor: "Namazları ve orta namazı koruyun (kılmakta özen gösterin)."

Bu ayetten önce namazda konuşuyorlardı. Bunu yasaklıyor: "Gönülden bağlılık ve saygı ile Allah'ın huzuruna durun!" Yani sakin ve huşu içinde. Şayet (düşmandan veya başka bir şeyden) korkulacak bir durum varsa, istenildiği gibi namazı sakin ve huşulu bir biçimde eda etmeye imkân bulunmazsa korkulacak durum yok olup güven hasıl oluncaya kadar yürür veya hayvan üzerinde gidiyor bile olsanız, namazınızı eda edin. Emniyet sağlanınca namazınızı daha önce kıldığınız gibi sakin, konuşmaksızın, huşu içinde kılın. Bu, şöyle buyurulmaktadır: "Eğer (bir tehlikeden) korkarsanız, yaya yahut binmiş olarak kılın; güvene kavuştuğunuz zaman bilmediğiniz şeyleri size öğrettiği şekilde Allah'ı zikredin!"(2)

Allah-u Teâlâ burada zikir ile önce namazın kılınmasını, sonra da ilim nimetini hatırlatıp bu nimete şükredilmesini isteyerek genel zikri kasdetmektedir. O da en mükemmel ve en güzel şekliyle namazın edasıdır. Zira namaz, diğer ibadetlere yardımcıdır. Kılanı fuhşiyattan ve dinen çirkin sayılanlardan alıkoyması bile yeter. Bu, 239. ayetin anlamıdır.

SONUÇ

1- Cinsel ilişkide bulunulmadan ve mihri tespit edilmeden boşanan kadının, erkeğin zenginliğine ve fakirliğine göre günün raicine göre faydalandırılma hakkı olduğuna dair hüküm açıklanmaktadır.

---

(1) Buradaki hitap, hem koca hem karısı için uygunsa da, kocanın bağışlaması daha uygundur; çünkü boşayan odur, her ne kadar kadın boşama sebebi ise de... Belki de Allah'ın: "Takvaya daha yakındır," sözünün sırrı budur.

(2) "Güvene kavuştuğunuz zaman Allah'ı zikredin." Yani namazı size emrettiği gibi kılıp rükûunu, secdesini, kıyamını, oturuşunu güven içinde ve korkusuz halde iken yaptığınız gibi tam yapın.

2- Mehri belirlenmişken cinsel ilişkide bulunulmadan boşanan kadının mehrin yarısını alabileceğine, ancak kadının kendi rızasıyla mehrini almaktan vazgeçebileceğine, erkeğin de mehrin yarısını geri almaktan vazgeçip belirlenen miktarın tamamını hanımına verebileceğine dair hüküm açıklanmaktadır.

3- Boşama düşmanlığa ve dargınlığa sebep olmasın diye, boşanan kadının ailesiyle, boşayan erkeğin ailesi, aradaki sevgiyi, birbirine ikram ve iyilik etmeyi sürdürmeye davet etmelidir.

4- Beş vakit namazın, özellikle ikindi namazının[1] ve sabah namazının, yani "orta namazın" kılınmasında titizlik göstermenin lâzım olduğu görülmektedir.

5- Namazda, konuşmak yasaktır.

6- Namazda huşu gereklidir.

7- Düşmandan ya da başka tehlikelerden korkan kişinin namazının nasıl olacağı ve bu kimsenin yürürken veya binekte iken namaz kılmasının caiz olduğu açıklanmaktadır.

8- Zikrullaha ve Allah'ın nimetlerine, özellikle de İslâm'ı tanıma nimetine şükretmeye sarılmak emredilmektedir.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً
لِّأَزْوَاجِهِم مَّتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ
وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٤٠﴾ وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ

(1) Orta namazın açıklamasında görüş farklılığı vardır. Farklılık on görüşe kadar çıkmıştır. Sonuçta beş vakit namazın tamamı, özen tam olsun diye, "orta namaz" sayılmıştır. En güçlü görüş, orta namazın sabah veya ikindi namazı olmasıdır. İmam Malik sabah namazını, diğer imamlar ise ikindi namazını tercih etmişlerdir. Sahih sünnet, ikindi namazı diyenlerin şahididir. Bu şu sahih hadise dayanır: "Bizi orta namaz olan ikindi namazından alıkoydular."

حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ ﴿٢٤١﴾ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ
آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٤٢﴾

240- İçinizden ölüp geriye eşler bırakan (koca)lar eşlerinin, (evinden) çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Şâyet (hanımların) kendileri çıkarlar-sa, onların, kendileri hakkında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günâh yoktur. Allâh dâimâ üstündür, hikmet sâhibidir.

241- Boşanmış kadınların uygun olan geçimlerini sağlamak, (Allah'ın azâbından) korunanlar üzerine bir borçtur.

242- Düşünesiniz diye Allah size âyetlerini böylece açıklamaktadır.

SÖZLÜK

اَلْحَوْلُ	Sene. Yıl.
فَاِنْ خَرَجْنَ	Eğer çıkarlarsa. Önceden ölen kocanın evinden çıkarlarsa...
مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ	Uygun faydalanmak.
حَقًّا	Hak. Boşayan itaatkâr kocalara düşen...

AÇIKLAMA

Kocaları ölmüş boşanmış kadınlara dair ilâhi kelam devam etmektedir. Allah-u Teâlâ'nın mü'minlerden geride eşler bırakarak ölenlerin[1] varislerine,

(1) Bu ayet hakkında farklı görüşler ileri sürülmüştür. Ayetin neshedildiği, nesh eden ayetinse bir önceki şu ayet olduğunu iddia edenler vardır: "Sizlerden ölüp de geride eşler bırakanların eşleri dört ay on gün beklerler..." Bu ayeti miras ayetlerinin neshettiğini söyleyenler de vardır. Zira kocası ölen kadın, kocasının çocuğu yoksa, mirasın dörtte birini alır. Neshin olmadığını ve bu ayetteki hükmün kocası ölen inanmış hanıma bir merhamet olduğunu, vefat iddetini 4 ay 10 güne tamamlayınca ölen kocasının evinde sene sonuna kadar kalmasına müsaade edileceğini, bunun ise kadının seçimine ve isteğine bağlı bulunduğunu, bu tavsiyenin ona ısmarlanmış bir merhamet tavsiyesi olduğunu söyleyen de vardır ki, bu İmam Mücahid'dir. İbn Cerir et Taberi de bu görüşü tercih etmiştir. Bu görüş, Mücahid'in ayetin tefsirinde tercih ettiği görüş olup, düşünülmeğe değer.

geride kalan hanımlar lehine yerine getirmeleri gereken bir tavsiyesi vardır: Kocası ölen kadının, kocasının evinde kendileriyle (varislerle) beraber içinde iddet süresinin de (ki 4 ay 10 gündür) bulunduğu bir sene boyunca yiyip içerek oturmasına izin vermeleridir. Ancak kadın iddetin bitmesinden sonra çıkmak isterse çıkabilir. Bu, şu ayetin manasıdır.. "İçinizden ölüp geride eşler bırakan kocalar eşlerinin evinden çıkarılmaksızın bir seneye kadar geçimle-rinin sağlanmasını vasiyet etsinler. Şayet (hanımların) kendileri çıkarlarsa, kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir."

"... kendi haklarında uygun olanı yapmalarında sizin için bir günah yoktur." anlamı daha önce geçti. Yani iddet bekleyen kadının, iddetini tamamlayınca süslenmesi, güzel kokular kullanması ve evlenmek için görücüye çıkması hakkıdır. Ayet-i kerimenin, "Allah daima üstündür ve hikmet sahibidir" sözüyle bitmesinde, bu tavsiyenin daima üstün ve de hikmet sahibi olan Allah tarafından kararlaştırılmış olduğuna bir işaret vardır ki, bu tavsiye mutlaka gerçekleştirilip uygulanmalıdır.

241., "Boşanmış kadınların uygun olan geçimlerini sağlamak, (Allah'ın azabından) sakınanlar üzerine bir borçtur." ayetine gelince, burada başka bir hüküm vardır. Cinsel ilişkide bulunulduktan sonra boşanmış kadını boşayan kocanın, ona uygun olan geçimi sağlaması gerekir; cinsel ilişkide bulunmadan boşadığına da böyle bir şey vermesi gerekir. Onun için mihrin belirlenmesi gerekli kılınmıştır. Zira bu kadının bundan başkasına hakkı yoktur, da denilmiştir. Mihri belirlenmişken cinsel ilişkide bulunulmadan boşanan kadının (ki bu ayette kastedilen odur, ister vaciptir isterse müstehaptır denilsin) hakkı, tayin edilen mihrin yarısıdır.

242. ayetteki: "Düşünesiniz diye Allah size ayetlerini böylece açıklıyor."un anlamı, boşanma, üçüncü boşanmadan sonraki durum, emzirme, bekleme süreleri ve faydalandırmalara ilişkin açıklamalar gibi, Allah Teâlâ düşünüp amel edelim, dünya ve ahiret hayatında mutlu olalım diye bize dininin hükümlerini kapsayan ayetlerini açıklıyor, demektir.

SONUÇ

1- Kocası öldükten sonra kadın, isterse kocasının evinde farz olan iddetle birlikte bir yıl oturabilir. Fazlalık 7 ay 20 gündür. Ancak alimlerin çoğunluğu bu tavsiyenin nesh edildiğini söylemektedir. Bu tavsiyeyi hangi ayetin nesh ettiğine dair ulema arasındaki ihtilaftan dolayı, neshin olmadığını iddia eden

görüş daha uygundur.(1)

2- Cinsel ilişkiden sonra boşanmış kadının geçim hakkı, günün şartlarına uygun olandır.

3- Allah, bu ümmete mutlu olsunlar ve olgunlaşsınlar diye hükümlerini açıklayarak ikram ediyor. Allah'a hamd ve şükürler olsun.

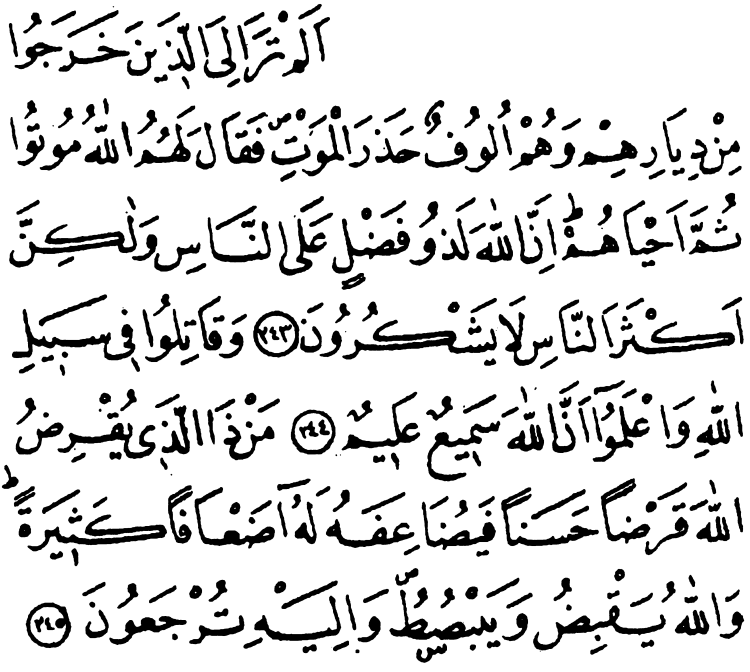

243- Şu, binlerce kişi iken ölüm korkusiyle yurtlarından çıkanları görmedin mi? Allah onlara, "Ölün" demişti de sonra kendilerini diriltmişti. Şüphesiz Allah, insanlara karşı ikrâm sâhibidir. Ama insanların çoğu şükretmezler.

244- Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah, işitendir, bilendir.

245- Kimdir o adam ki, Allah'a güzel bir borç versin de, Allah da ona kat kat fazlasiyle (verdiğini) ödesin! Allah (rızkı) kısar da, açar da. Hep O'na döndürüleceksiniz.

(1) Bu görüşü İbn Teymiyye tercih etmiş ve öğrencisi İbn Kayyim de bu görüşe itirazsız katılmıştır

SÖZLÜK

أَلَمْ تَرَ	Görmedin mi. Buradaki görme normal gözle görmedir.
أُلُوفٌ	1000 (Bin)'in çoğuludur? Bu kalıp çokluk kalıbıdır. O halde bunlar onbinlercedir.
فِي سَبِيلِ اللَّهِ	Allah'ın yolunda. Yani. İslâm.
يُقْرِضُ اللَّهَ	Allah'a borç verir. Malından ayırıp onu silah almak ve mücahidleri teçhiz etmek için harcar. Buradaki 'borç' mecazidır.
يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ	Darlaştırır ve bol verip genişletir. Denemek için darlaştırır, az verir; sınamak için bol verir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ Rasûlü'ne (s.a.v.) hitap ederek buyuruyor ki: "Ölümden kaçarak yurtlarından çıkan binlercesinin başından geçenlerin haberi sana ulaşmadı mı?" Bunlar, İsrailoğulları şehirlerinden bir şehrin halkıydı. Allah onlara bir veba hastalığı musallat etmişti. Ölümden korkup kaçtılar. Allah da onları bir kişi kalmamacasına öldürdü. Sonra da Peygamberleri Hızkil'in (a.s.) duası sebebiyle diriltti. Kaçışları kendilerini ölümden kurtardı mı? Ya savaştan kaçan; firarı, onu ölümden kurtarır mı? Elbet, hayır. Öyleyse başladığında cihaddan kaçış niyedir? O toplumu öldürüp ardından dirilterek hizaya getirmesi, Allah'tan onlara büyük bir lütuftur; ama insanların çoğu şükretmezler. Öyleyse, ey Müslümanlar, Allah yolunda savaşın; canınızla, malınızla ne zaman cihada çağrılırsanız geri durmayın ve bilin ki Allah sözlerinizi işitir, niyetlerinizi ve yapıp ettiklerinizi bilir. Öyleyse O'ndan çekinin...

Sonra Allah Teâlâ cihad için malî hazırlık kapısını açarak: "Kim Allah'a güzel bir ödünç verir?" buyurdu. Yani şek ve şüpheye düşmeksizin gönül rızasıyla... Zira Allah-u Teâlâ onu kat kat artıracaktır. Bir dirheme 700 dirhem verecektir. O halde ey mü'minler Allah yolunda harcayın ve fakirleşmekten korkmayın! Çünkü Rabbiniz az az da verir, çok çok da... Kulunu denemek için az az verir, sınamak için bol bol da... Allah yolunda harcamaktan geri durmanız Allah'ın tedbir aldığından en ufak bir şeyi değiştirmez.

SONUÇ

1- Bir beldede veba hastalığı görülünce, oradan ayrılmak doğru değildir. Sünnet budur.

2- Nimetleri hatırlayıp şükretmek farzdır.

3- Savaş çıktığında Allah yolunda savaşmak farzdır.

4) Allah yolunda harcamak fazilettir.

5) Ayetlerde, Allah'ın kulun rızkını azaltmasının ve arttırmasının hikmeti açıklanmaktadır. O da şudur: Sabredecek mi diye denenmesi, şükredecek mi diye sınanması... Rızkı azaldığında sabretmeyen, bollaştığında şükretmeyen ne kadar yanılmıştır!

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ
إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا
قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا
مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا
إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾ وَقَالَ لَهُمْ
نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللَّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا
قَالُوا أَنَّىٰ يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ
مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ
عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ
وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٧﴾

246- Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Peygamberlerine: "Bize bir hükümdar gönder, (onun önderliğinde) Allah yolunda savaşalım." demişlerdir. "Ya size savaş yazılınca savaşmazsanız?" dedi. Dediler: "Bizler neden Allah yolunda savaşmayalım ki; oysa biz yurtlarımızdan ve oğullarımız arasından çıkarılıp sürüldük?" Fakat kendilerine savaş yazılınca, içlerinden pek azı hâriç, yüz çevirdiler. Allah zâlimleri bilir.

247- Peygamberleri onlara dedi ki: "Allah Tâlût'u size hükümdar gönderdi." Dediler ki: "O bizim üzerimize nasıl hükümdar olabilir? Biz hükümdarlığa ondan daha lâyıkız, ona geniş mal da verilmemiştir." Dedi: "Allah onu sizin üzerinize (hükümdar) seçti, onun bilgisini ve gücünü artırdı." Allah mülkünü dilediğine verir. Allah(ın lûtfu) geniştir, (O, herşeyi) bilendir.

SÖZLÜK

اَلْمَلَأُ	Liderler. İnsanların işlerini kendilerine havale ettikleri ileri gelenler. Kişi onlara baktığında gözü korkar, kalbi ürperir.
عَسَى	Umulur ki...
كُتِبَ	Farz kılındı.
مَلِكًا	Barışta ve savaşta onları yönetecek idareci...
اَنّٰى يَكُونُ	Nasıl olur... Nasıl olur da hükümdarlık ona layık görülür?!
اصْطَفَاهُ	Onu seçti. Size üstün kıldı ve başınıza tayin etti.
بَسْطَةً فِي الْجِسْمِ	Vucutça iri ve kuvvetli. Başkalarından daha uzun boylu ve güçlü.

AÇIKLAMA

Allah, inananlara savaşı farz kılmıştır ve savaş Bedir Gazvesi'nden itibaren başlamıştır. Dolayısıyla mala mülke, adama ve kahramanlara gerek duyulmuştur. Bu durum, hem Arapların hem de Acemlerin (Arap olmayanların) savaşlarına karşı koyabilmek için Medine'deki İslâm Toplumu'nun gayretinin bilenmesini ve yüreklendirilmesini gerektirmiştir. Bu sebeple, Allah-u Teâlâ en kötü özelliklerden olan korkaklık ve cimriliği defetmek için ülkelerini başkalarına terkederek ölümden kaçanların başından geçenleri, Allah'ın onları

nasıl öldürdüğünü ve kaçışlarının onları kurtaramadığını, sonra hem kendilerine hem de başkalarına ibret olsun diye onları yeniden nasıl dirilttiğini anlatmıştır. Ölümden kaçış fayda vermez, sadece zafere kadar sabır ve direnme fayda verir. Bu manzara zihinlerine yerleştikten sonra Allah Teâlâ inananlara: "Allah yolunda savaşın!" diye emretti. Şayet savaşa mal-mülk sarfederlerse, Allah onlara maddi kazanç nasip edecek ve samimiyet ve gönül hoşluğu şartıyla harcadıklarının karşılığını kat kat verecektir. Ardından Allah-u Teâlâ, kendileriyle bir çok toplumun ve devletin acımadan uzun süre harbedeceği konusunda, müslümanlara, ibretlerle dolu bir başka olayı tafsilatıyla bildirdi. Cenab-ı Hakk, mü'minlere Peygamberlerinin şahsında hitab ederek buyurdu ki: "Musa'dan sonra İsrailoğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani Peygamberlerine:(1) "Bize bir hükümdar gönder de Allah yolunda savaşalım!" demişlerdi..." Yani, bizim sana haber vermemizle Musa'nın vefatından sonra İsrailoğulları ileri gelenlerinin Peygamberlerine, bize bir hükümdar gönder de(2) Allah yolunda savaşıp düşmanlarımızı yurdumuzdan atalım, iktidarımızı geri alalım ve Rabbimizin şer'i şerifi ile hükmedelim, deyişlerinin bilgisi sana ulaşmadı mı? Ruhi, bedeni ve mali güçsüzlüklerinden dolayı Peygamberleri talep ettikleri hususta sadık olmamalarından korkup: "Ya (komutan bir hükümdar tayin edilerek) savaş size farz kılınır da savaşmazsanız?!" diyor. Duyguları kabarıp: Yurdumuzdan çıkarılmış(1) ve çoluk çocuğumuzdan uzaklaştırılmışken nasıl olur da Allah yolunda savaşmayız?! diyorlar. Düşmanları, İsrailoğullarının fısk ve fücura dalıp, kadınlarının

(1) Bu Peygamber Şemûyil b. Bal b. Alkame'dir. Kurtubi, tefsirinde böyle kaydetmiştir. Bu peygamberin Şem'ûn olduğu ve İbnu'l-Acûz (Kocakarının oğlu) diye tanındığı da söylenir. Çünkü annesi bir kocakarı idi. Allah'tan bir erkek çocuk istedi, Allah da kısır ve yaşlı olmasına rağmen ona bir erkek çocuk nasib etti.

(2) "Bize bir hükümdar gönder de savaşalım!" ayetinde cihadın ila-yı kelimetullah için olacağına ve ümmetin etrafında biraraya geleceği bir imamın (önder) gerekliliğine, bayrağı altında savaşılacak dini bir liderlikten yoksun herhangi bir cihadın sonucunun hüsran olacağına delil vardır. Bunun şahidi, müslümanların bugünkü halidir. Sömürgeciliğe karşı çeşitli grupçuluk sloganlarıyla savaşmışlar, zafere ulaşınca da dinlerine kadar herşeyi kaybetmişlerdir.

(3) Vatan'dan sürülmek insana zor gelir. İşte Allah Rasûlü (s.a.v.), Mekke'den çıkarken ne diyor: "Ben kesinlikle biliyorum ki, sen Allah'ın en sevdiği yersin. Üzerinde yaşıyanlar beni çıkarmasalardı çıkmazdım." Yine: "Ya Rab, Medine'yi bize Mekke'yi sevdiğimiz kadar veya daha da fazla sevdir!"

naz ve cilveli ile yürümeye başlaması , zinayı ve faizi helal saymalarından, ilahi kitaplarını yürürlükten kaldırmalarından ve peygamberlerinin sünnetinden yüz çevirmelerinden sonra Filistin'e saldıran Babillilerdir. Bütün bu kötülükleri işleyince Allah onlara bu zalim düşmanı musallat etmiş, sonuçta Babilliler İsrailoğullarını şehirlerinden sürmüşler ve İsrailoğulları sığıntı durumuna düşmüşlerdir.

Allah'ın Peygamberi Şemûyil 'in manevi olarak ölmüş bu cemaatten bir adamı –ki Tâlût'tur ve onlara komuta etmiştir– tayin etmekten başka çaresi yoktu. Savaş yaklaşınca korkmuşlar ve çoğu(1) savaştan önce hezimete uğrayarak geri dönmüştür. Peygamberlerinin sezgisi de doğru çıkmıştır. Çünkü: "Ya savaş size farz kılınır da savaşmazsanız?!" demişti.

247. ayet, İsrailoğulları ileri gelenlerinin, asil olmayan bir aileden ve fakir olmasından dolayı ve kendilerinin bu makama daha lâyık görerek, Tâlût'un hükümdar tayin edilmesine itiraz edişlerini, anlatmaktadır. Peygamberleri onların bu boş delillerini şöyle reddetmiştir: "Şüphesiz Allah size onu seçti ve ilim(2) ve beden gücünü artırdı. Allah hükümdarlığı dilediğine verir. Allah herşeyi kaplar ve bilir." Bu söz, "Biz hükümdarlığa ondan daha layık iken(3) ve ona malca da bir bolluk verilmemişken bize nasıl hükümdar olabilir?" diyen ileri gelenlere Şemuyil"in cevabıdır. Sanki onlar bu delil kendilerini susturunca -ki Allah Teâlâ'nın Talût'u seçmesi, Talût'u onlara tercih etmesi ayrıca ilmi ve bedeni güçle yönetime aklen ve kalben ve savaş komutanlığına ehil kılmasıdır. Yani sanki itirazları boşa çıkıp Tâlût kabul edince, İsrailoğullarının inatçılık adetleri üzere Allah'ın Tâlût'u gerçekten kendilerine komutan seçtiğini gösteren bir delil taleb etmişlerdir. Peygamberleri de aşağıdaki ayette yer alan sözlerini sarfetmiştir.

---

(1) Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.), ümmetinin düşmanla savaşmayı dilemesini yasaklayıp: "Düşmanla karşılaşmayı temenni etmeyin, Allah'tan afiyet dileyin! Ancak düşmanla karşılaşırsanız sebat edin, direnin!" buyurmaktadır.

(2) İlmin, bedenden önce zikredilmesinde, cahilin imamlığında ve komutanlığında hayır olmadığına bir işaret vardır. İlimden maksat, barış ve savaşla ilgili dini hükümleri bilmektir. Bundan dolayı Talût buna tam anlamıyla lâyıktır. Allah'ın onu seçip tercih etmesi layık oluşu açısından yeter de artar.

(3) Çünkü krallık Yahuda'nın neslinde, peygamberlikse Lâvîoğullarında idi. Tâlût, Bünyamin'in neslindendi. Dolayısıyla ne kraliyet sülâlesindendi, ne de peygamberliği elinde bulunduran Lâvîoğullarındandı.

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ
فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ
آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ ۚ
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٤٨﴾

248- Ve peygamberleri onlara dedi ki: "Onun hükümdarlığının alâmeti, içinde Rabbinizden bir huzûr ve Mûsâ âilesinin, Hârûn âilesinin geriye bıraktığından bir kalıntı bulunan, meleklerin taşıdığı (Allah'ın Ahid sandığı) Tâbût'un size gelmesidir. Eğer inanıyorsanız bundan sizin için (Tâlût'un hükümdarlığına) kesin bir alâmet vardır."

SÖZLÜK

نَبِيُّهُمْ — Onlara haber verdi.

آيَةَ ملكه — Liderliğinin delili. Allah-u Teâlâ'nın hükümdar tayin etmesi.

اَلتَّابُوتُ — İçinde Musa ve Harun ailelerinin geride bıraktıklarından arta kalanların bulunduğu tabut.

سَكِينَةٌ — Gönül rahatlığı ve iç huzuru.

بَقِيَّةٌ — Geri kalan. Çoğu gittikten sonra ondan arta kalanlardır. Burada "Musa'ya (a.s.) ait levha kırıkları, asası ve peygamberlerinden geriye kalanların bir kısmı, anlamındadır.

تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ — Onu melekler taşıyorlar. Amalika ülkesinden getirip kamplarında bulunan İsrailoğullarının önüne bırakırlar.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً — Muhakkak ki, bunda delil vardır. Düşmanın sizden zorla aldığı tabutun getirilip size geri verilmesinde, Allah'ın Tâlût'u size hükümdar olarak seçtiğine güçlü bir alâmet vardır.

AÇIKLAMA

Gerçi sözlüğü verince ayetlerin anlamı açığa çıkmış oldu ama özeti

şudur: Şemuyil Peygamber onlara, Allah'ın kendilerine Tâlût'u kral yapmasının delilinin, kendilerinden gasp edilmiş olan levha kırıkları, Musa'nın asası, ayakkabısı, Harun'un sarığı ve Tih çölünde onlar için indirilen kudret helvasından bir miktarı gibi, Musa ve Harun ailelerinin geriye bıraktığı bazı şeyleri içinde bulundurduğundan, birlik ve beraberliklerinin sembolü ve yardım aldıkları manevi güç kaynağı "tabut"un kendilerine gelmesi olduğunu, haber verdi. Bu tabut, altında çarpıştıkları bayrak mesabesindeydi. Zira İsrailoğulları savaşa çıktıklarında, onu savaş alanının içlerine kadar yanlarında taşırlardı. Durmadan savaşmışlar, tabut ellerinde bulunduğu sürece düşmanları hiç galip gelememişti. Bundan dolayı, savaşa hazırlanırlarken, Allah onlar için tabutun gelişini Tâlût'un onlara kral yapılışının alâmeti yapmıştı. Aynı zamanda tabutu, savaşta yanlarında taşıyanlar da gönülleri rahat içleri huzurlu olarak savaşıp Allah-u Teâlâ'nın izni ile zafer kazansınlar, diye göndermiştir.

Meleklerin tabutu nasıl taşıdığına gelince, rivayetlere göre Amalika kavmi yanlarındaki tabutu uğursuz saydılar. Çünkü basur hastalıklarına, zirai afetlere v.s. uğramışlardı. Tabutu İsrailoğullarına iade etmeyi düşündüler. Allah tabutu bölgeden bölgeye sürükledi. Sonra tabutu iki öküzün veya iki atın çektiği bir arabaya koyup İsrailoğullarının bulunduğu yerlere doğru yönelttiler. Araba hareket etti. Melekler de arabayı İsrailoğullarının bulundukları yerlere varıncaya kadar sürmüşlerdir.(1) Bu, çok büyük bir delildir. İsrailoğulları Tâlût'un komutanlığını kabul ettiler. O da Alllah'ın adına onlara komuta etti. Gelecek ayette savaş alanına nasıl yüründüğü anlatılmaktadır.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ
بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ
فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ

(1) Meleklerin tabutu taşıyışına dair rivayetler böyle söylenmektedir. Araba, İsrailoğulları tarafına sürülüp götürülmekteydi. Ayeti zahirine göre tefsir etmeye bir engel yoktur. O da şudur: Melekler tabutu alıp İsrailoğullarına taşımışlardır ki bu açıktır.

إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا
مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ ۗ
قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلَاقُو اللَّهِ كَم مِّن
فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ ۗ
وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿٢٤٩﴾

249- Tâlût, askerleri(ni) yürütüp (ordugâhtan) çıkarınca dedi ki: "Allah sizi bir ırmakla deneyecektir. Kim ondan içerse benden değildir.(1) ***Ondan (kana kana) tadmayıp sâdece eliyle bir avuç alan bendendir." İçlerinden pek azı hâriç, hepsi ondan içtiler. Nihâyet Tâlût ve kendisiyle berâber inananlar, ırmağı geçince: "Bugün Câlût'a ve askerlerine karşı bizim gücümüz yok." dediler. Allah'a kavuşacaklarına kanâat getirenler***(2) ***ise: "Nice az bir topluluk var ki, Allah'ın izniyle çok topluluğa gâlib gelmiştir. Allah, sabredenlerle berâberdir." dediler.***

SÖZLÜK

فَصَلَ طَالُوتُ Tâlut ayrıldı. Talût(2) Ülkeden ayrılıp, düşmanla savaşmak üzere çıktı.

---

(1) "Bu savaşta benim emrime uymayanlar benim askerim değildir." Talût bu sözüyle, imandan çıkmayı kastetmiş değildir. Bu söyleyiş tarzı, Hz. Peygamberin (s.a.v.): "Bizi aldatan bizden değildir." "Sünnetime uymayan benden değildir." sözleri gibidir ki, inkâr ve kâfirlik anlamına gelmez.

(2) Buradaki zan kelimesi, kesin inanç anlamındadır veya Alah'a kavuşmak değil de bu savaşta ölmek şeklinde zan demek olabilir. Yani ya şehid edilip Allah'a kavuşacaklardır ya da sağ kalacaklardır.

(3) Tâlût, peygamber miydi? Allah'ın: "Allah onu size seçti" ve "Allah sizi bir nehir ile deneyecektir.." sözü peygamber oluşuna delil kabul edilmektedir. Doğrusunu Allah bilir. Ama şüphesiz o salih bir kuldu.

بِالْجُنُودِ	Askerler ile.(1) Askeriyle ve ordusuyla... 70 bin savaşçı olduğu söylenmiştir.
مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ	Bir nehir ile sizi sınayacaktır. (Şimdiki Ürdün Nehri olabilir.)
وَ مَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ	Ondan içmeyen.
غُرْفَةً	Avuçla içmek.(2) "Ğarfeten" olursa "bir defa", "ğurfeten" olursa "içmek" anlamına gelir.
اَلَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ	Kendisiyle birlikte olan inananlar. Bunlar nehirden içmeyenlerdir. İçenler ise, harpte Tâlût'la birlikte olmayanlardır.
اَنَّهُمْ مُلَاقُو اللّٰهِ	Allah'a kavuşacaklardır.
كَمْ مِنْ فِئَةٍ	Nice topluluklar vardır. Kem, çokluk içindir. Fi'e ise topluluk anlamındadır.
وَ اللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ	Allah sabredenlerle beraberdir. Kaçmadan sebat edip direnenleri takviye eder, onlara yardımda bulunup zafere ulaştırır.

AÇIKLAMA

Tâlût, ordusuyla yola çıkınca, askerlere Allah'ın kendilerini düşmana karşı şu yürüyüşleri sırasında, şiddetli bir sıcak ve aşırı bir susuzluk halindeyken ulaşacakları bir nehir ile sınayacağını; ondan sadece bir avuç içmelerine izin verdiğini; itaat edip içmeyenin mü'min, isyan edip izin verilmediği halde içenin kâfir olduğunu haber verdi. Nehre ulaşınca pek azı hariç hayvanlar gibi ağızlarıyla içtiler. Tâlût yürüyüşüne devam etti. O ve yanındakiler nehri geçtiler. Yaklaşık 100 bin kişi olan düşman ordusuna yakın bir yerde iken kâfirler ve münafıklar: "Bugün Calût'la ordusuna karşı koyacak bir gücümüz yok!" deyip hezimetlerini ilan ettiler ve kaçarak gerisin geri döndüler. Allah'ın haklarında: "Allah'a kavuşacaklarına kesinlikle inananlar.." buyurduğu gerçek mü'minler ise: "Nice az topluluk çok topluluğa Allah'ın izniyle galip gelmiştir. Allah sebat edenlerle beraberdir." dediler. Bu ayet, Tâlût'un düşmana karşı yürüyüşünü anlatmaktadır. Bundan sonraki iki ayetse, savaşı ve sadık mü'minlerin ulaştıkları kesin zaferi anlatacaktır.

---

(1) Cünd ve çoğulu olan *cünûd ve ecnad*, katı, sert toprak anlamına gelen "cened"den türetilmişitr. Zira askerler birbirine sokulup güçlenirler ve düşmanlarına karşı sımsıkı ve kaskatı (bir toprak gibi) olurlar.

(2) *Ğurfe, ekle*'nin yemek anlamına gelmesi gibi avuçlamak anlamına gelir. Yüksek binaya da ğurfe denir, çoğulu ğuraftır.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ
أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
﴿٢٥٠﴾ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ
وَآتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ
وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ
الْأَرْضُ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ
آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾

250- (Tâlût'un askerleri) Câlût ve askerlerinin karşısına çıktıklarında şöyle dediler:(1) ***"Rabbimiz,***(2) ***üzerimize sabır dök! ayaklarımızı sağlam tut ve o kâfir millete karşı bize yardım et!"***

251- Derken, Allah'ın izniyle onları bozdular.(3) ***Dâvûd Câlût'u öldürdü; Allah ona (Dâvûd'a) hükümdarlık ve hikmet verdi ve ona dilediğini öğretti. Eğer Allah, insanların bir kısmiyle di-***

---

(1) el-Beraz: Geniş yerdeki geniş alan. Müteberriz diye beraz'a gidene derler. Abdest bozmak için beraza çıkarlardı. Oradaki büyük abdest pisliklerine de beraz denmiştir.

(2) Böyle bir durumda dua etmek meşrudur. Rasûlüllah da (s.a.v.) Bedir'de üzerindeki cübbesi omuzundan düşünceye kadar dua etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) düşmanla karşılaştığında: "Ya Rabbi, senin desteğinle çarpışıp vuruşuyorum!" ve "Ya Rabbi şerlerinden sana sığınır, öldürülmelerini sana havale ederim!" derdi. Ashabına da bunu öğretmişti.

(3) el-Hezm: Hezimet, bozgun.

ğerlerini savmasaydı, dünyâ bozulurdu. Fakat Allah, bütün âlemlere karşı lutuf sâhibidir.

252- Bunlar, Allah'ın âyetleridir; bunları sana gerçek ile okuyoruz (bunlarla sana gerçekleri açıklıyoruz). Elbette sen gönderilen elçilerdensin.

SÖZLÜK

بَرَزُوا لِجَالُوتَ Câlût için ortaya çıktılar. Savaş alanına çıktılar. Câlût Amalika kuvvetlerinin komutanıydı.

اَفرِغ عَلَيْنَا صَبْرًا Üzerimize sabır yağdır. Gönüllerimize doluncaya kadar sabır serp de korkup ürkmeye yer kalmasın.

وَ ثَبِّتْ اَقْدَامَنَا Ayaklarımızı sabit kıl. Savaş mevziinde ayaklarımızı sabit tut ki, bozguna uğramayalım; bunu kalplerimizi takviye ve kararlılığımızı perçinleyerek yap.

دَاوُدُ Allah'ın peygamberi ve elçisi olan Hz. Dâvud. O gün Tâlût'un ordusunda ne peygamberdi(1) ne de rasûl.

وَ اٰتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكْمَةَ Allah ona mülk ve hikmet verdi. Hz. Davud'a saltanat ve hikmetin verilmesi Şemuyil ve Tâlût'un ölümünden sonradır.

وَ عَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ Allah, Dâvud'a zırh yapma sanatı, ayrıca ona ve oğlu Süleyman'a -Allah'ın selâmı her ikisinin üzerine olsun- kuşların dilini anlama yeteneği vermişti.

لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ Muhakkak ki, yeryüzü fesat oldu. Dünyanın düzeninin bozulması, müşriklerin mü'minlere karşı galip gelmesiyle olur.

AÇIKLAMA

İki ordu (iman ordusuyla küfür ordusu) karşılaşınca, Câlût(2) meydan

(1) Henüz ne peygamberlik, ne de rasûllük verilmişti. Çünkü peygamberlere, peygamberlik ve rasûllük genellikle 40 yaşında verilir.

(2) Davud'un babası İşâ, altı oğluyla birlikte Tâlût'un ordusundaydı. Davûd en küçükleriydi. Koyun güderdi. Peygamberleri Şemuyil'in bir zırhı vardı. Allah: "Zırhın kime uyarsa o Câlût'u öldürecektir" diye vahyetti. Zırh da Davûd'a uydu. Vuruşma başlamadan Tâlût: "Kim Calût'u öldürürse ona saltanatımın, krallığımın yarısını vereceğim ve iki kızımla evereceğim!" demişti. Davûd da daha önce bir taşa rastlamış, taş ona: "Davûd, beni al ve benimla savaş!" demiş. O da taşı alıp dağarcığına koyarak saklamıştı. Calût'un karşısına çıkınca, taşı sapanına koyup -iyi bir atıcıydı- Câlût'a atarak onu öldürdü.

okuyarak kendisiyle vuruşabilecek bir savaşçı istedi. Tâlût'un ordusundan karşısına Davûd çıkıp Câlût'u öldürdü. Sonra iki ordu birbirine girdi. Allah, Tâlût'un ordusunu zafere ulaştırdı. Bütün ordu sadece 314 savaşçıydı. Bunu, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Bedir Savaşı'na katılan sahabilere söylediği şu: "Siz Tâlût'un askerleri sayısıncasınız" sözünden çıkarıyoruz. Bedir'de 314 sahabe vardı. Ancak Allah, çokluğuna rağmen bâtılın ordusunu hezimete uğratıp, azlığa rağmen hakkın ordusunu zafere ulaştırdı. İşte burada, şerrin başı Calût'u öldürmesiyle, Davûd'un yıldızı parladı. Allah da ona Şemuyil Peygamber'in ve Sultan Tâlût'un ölümünden sonra peygamberlik ve sultanlık verdi. "Davûd Calût'u öldürdü. Allah ona krallık ve hikmet(1) verdi ve dilediğinden öğretti."

Allah, büyük ibret ve öğütlerle dolu bu kıssanın sonunda şöyle buyuruyor: "Şayet Allah'ın insanları birbiriyle savuşturması olmasaydı, dünyanın düzeni bozulurdu."(2) Yani, Allah insanları cihad ve savaş ile savuşturmasaydı, kâfirler heryeri istilâ edip, zulüm, şirk ve isyanlarla dünyanın düzenini bozarlardı. Ama, Allah-u Teâlâ hikmet dolu tedbiriyle bazısını diğerine musallat ederek bir bağış ve ihsan olarak birini diğeriyle savuşturur. Nitekim: "Fakat Allah âlemlere lütûfkârdır..." buyurulmuştur.

Sonra elçisi Muhammed'e (s.a.v.) hitap ederek, peygamberliğini, mevkiinin yüceliğini belirterek (tasdik etmek suretiyle) buyuruyor: "İşte bunlar (daha önce geçmiş olan) Allah'ın ayetleridir. Biz onları sana doğru olarak okuyoruz. Şüphesiz sen peygamberlerden (biri)sin.

SONUÇ

1- İslâmî cihad, beyat edilmiş bir imamla olmayı gerektirir.

---

(1) İbn Kesir, hikmet kelimesini peygamberlik şeklinde tefsir etmiştir. Çünkü Allah-u Teâlâ oğlu Süleyman gibi Davud'u da -aleyhimüsselam-peygamber-kral yapmıştır.

(2) Sahih bir hadiste: "Sadece zayıflarınızdan dolayı zafere ulaştırılıyor ve rızıklandırılıyorsunuz." denmiştir ki bunda: "Allah'ın insanları birbiriyle savuşturması olmasaydı." ayetinin anlamı vardır. İbn Kesir, bu anlamda hadisler kaydetmiş ve zayıf olduklarını belirtmiştir.
Bir ilave olarak şunu da diyebiliriz: Tâlût'un: "Kim Câlût'u öldürürse onu krallığıma ortak eder ve iki kızımla everirim." sözünün benzeri İslâm'da da vardır. Meselâ, devlet başkanı: "Kim bana falanın başını getirirse ona şunu vereceğim" veya "Kim filan kaleye girerse ona şunları vereceğim." diyebilir.

2- Yöneticilik için yeterlilik şarttır ve yeterliliğin en önemli özellikleri ilim, akıl ve vücut sağlığıdır.

3- Peygamberlerin geri bıraktığı (mesela sarık, elbise ve nalın gibi) hatıralarla bereketlenmek caizdir.

4- Savaşa ne derece yatkın ve dayanıklı olduklarını bilmek için ordudaki askerleri denemek caizdir.

5- Allah'a kavuşmaya iman. Allah'a, özellikle Allah yolunda cihad meydanlarında itaat hususunda direnip sabretmek de üstünlüktür.

6- Ayetler, cihadın meşru kılınışındaki hikmeti açıklamaktadır. Bu hikmet, hayatın düzenli ve dünyanın mamur olması için kâfirlerin ve zalimlerin mü'minlerle ve adaletli insanlarla durdurulmasıdır.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللَّهُ
وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ
وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ ۗ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ
مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا
فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ ۚ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَٰكِنَّ
اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُم
مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ ۗ
وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

253- İşte, o elçilerden[1] kimini kiminden üstün kıldık. Allah onlardan kimine konuştu, kimini de derecelerle yükseltti. Meryem oğlu İsâ'ya da açık deliller verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile destekledik. Allah dileseydi onların arkasından gelen milletler, kendilerine açık deliller gelmişolduktan sonra birbirlerini öldürmezlerdi. Fakat anlaşmazlığa düştüler, onlardan kimi inandı, kimi de inkâr etti. Allah dileseydi, birbirlerini öldürmezlerdi. Ama Allah dilediğini yapar.

254- Ey inananlar, ne alışverişin, ne dostluğun ve ne de şefâatin olmadığı gün gelmezden önce, size verdiğimiz rızıktan (Allah için) harcayın. Kâfirler, zâlimlerin tâ kendileridir.

SÖZLÜK

تِلْكَ الرُّسُلُ — Bunlar Peygamberlerdir. Allah'ın bir kısmını anlattığı ve bundan önceki ayette "Şüphesiz sen peygamberlerdensin" sözüyle onlardan birisi olduğunu haber verdiği Peygamberler.

مِنْ كَلَّمَ اللّٰهُ — Allah'ın kendisiyle konuştuğu. Musa (a.s.) gibi.

وَ رَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ — Allah onlardan kimini daha faziletli kıldı. Muhammed (s.a.v.) ki onu diğer peygamberlere bir şekilde üstün kılmıştır.[2]

اَلْبَيِّنَاتُ — Deliller. İsa'nın (a.s.) peygamberliğinin ve rasullüğünün doğru olduğunu gösteren mucizeler.

رُوحُ الْقُدُسِ — Ruhul Kudüs. Allah, katına kaldırıncaya kadar destek ve takviye için daima İsa'nın yanında olan Cebrail (a.s.)

اقْتَتَلُوا — Birbirlerini öldürdüler.

---

(1) Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir: Ebu Zerr Rasûlüllah'a şöyle sorduğunu anlatıyor:
— Peygamberlerin ilki kimdir?
— Âdem.
— Hem peygamber hem de rasûl müydü?
— Evet. Allah'ın kendisiyle konuştuğu bir peygamberdi.
— Ya Rasûlüllah, kaç peygamber gelmiştir?
— Üçyüzon ila üçyüzdoksan kadar, büyük bir topluluk.

(2) Bunun delili Hz. Peygamber'in (s.a.v.): "Ben Âdemoğullarının efendisiyim, övünme yok!" hadisidir. Bununla beraber mükemmel bir olgunlukla: "Beni Musa'ya üstün tutmayın!" ve Mettaoğlu Yunus için: "Allah'ın selâmı üzerine olsun, ne yüksek makamı var!" demiştir.

أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ	Size verdiğimiz rızıklardan verin. Farz olan zekattır. Nafile sadaka ise müstehaptır.
لَا بَيْعٌ فِيهِ	Orada herhangi bir alış-veriş yoktur. Hiç kimse azaptan kurtarmak için fidye olarak vereceği bir mal satın alamaz.
وَلَا خُلَّةٌ	Dost da yoktur. Sahibine fayda verecek bir dost ve arkadaş.
وَلَا شَفَاعَةٌ	Şefaat da yoktur. Kabul olunacak bir şefaat. Allah'ın dilediği ve razı olduğu kimselere şefaat için izin vermesi müstesnadır.
وَالْكَافِرُونَ	Kâfirler. Allah'a ve kullarına karşı yerine getirilmesi farz hakları engelleyenler, onlar kâfirler.

AÇIKLAMA

Allah, Peygamberine İsrailoğulları ilerigelenlerinin Peygamberleri Şemuyil'den kendilerine cihadda komuta edecek bir kral tayin etmesini istediklerine dair olayı bundan önce bildirmişti. Kısasada, Allah'ın kendisine vahiy yoluyla öğretmesi dışında, Muhammed (s.a.v.) gibi ümmi (okur yazar olmayan) bir peygamberin bilmesi mümkün olmayan hususlar vardır. Allah kıssayı: "Şüphesiz sen peygamberlerdensin" sözüyle peygamberliğini ve rasûllüğünü açıklayarak noktalıyor.

Allah, peygamberleri arasında üstünlükler tayin etmiştir: Hz. Musa ile konuşmuş; Hz. İbrahim'i dost ilan etmiş; Peygamberimiz Hz. Muhammed'i katına yükseltip huzuruna kabul ederek yüzyüze konuşmuş; Hz. Davud'a saltanat ve hikmet(1) bahşedip demirden zırh yapmayı öğretmiş; Hz. Süleyman'a saltanat ve hikmetin yanısıra, kuşdilini öğretip cinleri emrine vermiş; Hz. İsa (a.s.) gibi diğer peygamberlere de mucizeler verip rühu'l-küdüsle desteklemekle üstün kılmıştır. Nitekim Allah Teâlâ: "İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerine üstün kıldık.(2) Onlardan Allah'ın kendisiyle konuştukları, derecelerle yükselttikleri vardır." buyurmuştur ki, Peygamberimiz Hz. Mu-

(1) Daha önce İbn Kesir'den naklen dile getirdiğimiz gibi burada hikmet "peygamberlik" anlamındadır.

(2) Müslümanın, meselâ: Musa Harun'dan veya İbrahim İsa'dan üstündür.. demesi caiz midir? Hz. Peygamber'in: "Peygamberler arasında şu daha hayırlıdır, bu daha hayırlıdır; ve, şu daha üstündür bu daha üstündür, demeyin" sözünden dolayı caiz değildir. Yani filan falandan daha hayırlıdır ve falan filandan daha üstündür demeyin. Çünkü üstünlüğü biz takdir edemeyiz, sadece Allah takdir eder. Zira dilediği kimseye dilediğini veren O'dur.

hammed (s.a.v.) böyledir. Çünkü Allah onu bütün cin ve insanlara Peygamber kılmakla Peygamberliği onunla sona erdirmekle, ümmetini üstün kılmakla, ölmeden önce daha hayattayken cennete koymakla, yüzyüze söyleşmekle, ayrıca kıyamet günü ona özel bir şefaat hakkı tanımakla üstün kılmıştır.

Sonra Allah-u Teâlâ bildirdi ki: Eğer insanların hidayete ermesini dileseydi hidayete erdirirdi de peygamberlerinden sonra ayrılığa düşmezler ve kendilerine belgeler geldikten sonra savaşmazlardı. Fakat Allah hiç kimseyi küfre veya hidayete zorlamaz. Herkes iradesinde serbesttir. Bu, gücünün ve özgür iradesinin büyüklüğünden böyledir. Dolayısıyla o dilediğini yapar ve istediğine karar verir. 253. ayetin bahsi budur.

254. ayette, Allah mü'min kullarına seslenerek, kendisine yakınlaşma ve kavuşmaya hazırlık olmak üzere ve hiç bir sadakanın, fayda sağlayacak bir şefaatin olmadığı kıyamet gününden önce Allah yolunda harcamalarını emretmiştir. Allah'ın nimetlerini ve yasalarını inkar edenler ise azabı, mahrumiyeti ve hüsranı hak etmiş(1) zalimlerdir.

SONUÇ

1- Peygamberlerin birbirine üstünlüğü cihadlarına, sabırlarına ve Allah'ın kendilerini lâyık gördüğü makamlarına göredir.

2- Allah'ın "Kelâm" sıfatı vardır, Hz. Musa ile Tur'da, Hz. Muhammed ile de meleküt-i a'lâ'da konuşmuştur.

3- Kâfirlikle iman, hidayetle dalalet, barışla savaş; bütün bunlar Allah-u Teâlâ'nın dilemesine ve hikmetine bağlıdır. Herhangi bir zorlama olmadığından da kulların mesuliyetleri dahilindedir.

4- Dinde ayrılığa düşmek kötüdür ve azap kaynağıdır

6- Gafletten sakınmalı, fidyenin ve dostluğun fayda etmediği, şefaatin de olmadığı kıyamet günü için kurtuluş sebeplerine şimdiden sarılmalıdır. En güçlü kurtuluş sebebi iman, salih amel ve Allah'a yakınlaşmak için cihad vs. uğrunda malını vermek, harcamaktır.

---

(1) Kurtubi "kâfirler zalimlerdir" ayeti hususunda, yani onlara canınızla ve malınızla savaşarak karşı koyun, manasınadır, demektedir. Ata b. Dinar: "Kâfirler zalimlerdir" buyurup "zalimler kâfirlerdir" buyurmayan Allah'a hamdolsun, demiştir.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ ۚ
لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۗ
مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ
كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ۖ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ
وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

255– Allah, ki O'ndan başka tanrı yoktur. dâimâ diri ve yaratıklarını koruyup yöneticidir. Kendisini ne bir uyuklama, ne de uyku tutmaz. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan kendisinin katında kim şefâat edebilir? Onların önlerinde ve arkalarında olanı bilir. Onun ilminden, ancak kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O'nun Kürsüsü, gökleri ve yeri kaplamıştır. (O, göklere, yere, bütün kâinâta hükmetmektedir) Onları koruyup gözetmek, kendisine ağır gelmez. O yücedir, uludur!

SÖZLÜK

اَللّٰهُ — Allah. Rabbimizin zatına ait özel isimdir.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ — Ondan başka ilah yoktur. Tapılacak ilah. Allah'tan başka hakkıyla tapılacak (ma'bud) yoktur. Çünkü O yaratan, bol bol rızık veren, evirip çevirip yönetendir, herşey elindedir, herşeyin dönüşü O'nadır, O'nun dışındaki ilahlar ve onlara haksız yere ibadet etmek batıldır, boştur.

اَلْحَيُّ — Canlı. Başkası için mümkün olmayacak yüce hayat sahibi: O hayat ki kudret, irade, ilim, semi, basar ve kelâmı gerektirir.

اَلْقَيُّومُ Yukarı ve aşağı bütün alemlerin yönetimine hakim ve her canlının kazancını gözeten.(1)

اَلسِّنَةُ Uykuya götüren dalgınlık.

كُرْسِيُّهُ Onun kürsisi. Ayakların yeri. Aslını Allah-u Teâlâ'dan başkası bilmez.

يَؤُودُهُ O'na ağır ve zor gelir. Burada baştarafındaki olumsuzluk eki yoktur. Yani Allah'a ağır ve zor gelmez.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ kıyamet gününü ve onun alışverişin ve şefaatın geçmeyeceği bir gün olduğunu haber veriyor. Kâfirlerin de zâlim olduğunu bildirdikten sonra celâlinden, kemâlinden, hükümranlığının büyüklüğünden, kendisinin hakkıyla tapılacak (ma'bud) olduğundan ve sadece kendisine yapılan ibadetin kıyamet sıkıntılarını hafifleteceğine işaret ediyor: "Kendinden başka tanrı olmayan Allah..."(2) Yani O, hakkıyla tapılacak olan Allah'tır ve O'ndan başka hakkıyla tapılacak yoktur. "el-hayyu'l-kayyûm" Yani, ezelden ölümü tatmamış, ebediyyen de tatmayacak olan daima diri ve herşeyi gözetip duran... Şayet O'nun yarattıklarını gözetimi olmasa âlemlerde en ufak bir şey düzgün gitmez. "O'nu ne uyuklama, ne de uyku tutar..."(3) Çünkü uyuklama ve uyku eksiklik sıfatlarındandır. Halbuki Allah-u Teâlâ kesin (mutlak) mükemmellik sahibidir. Bu cümle, bir önceki cümlenin delilidir. Çünkü uyuklayanın ve uyuyanın yaratıkları kontrolü ve gözetip yönetmesi, onları koruyup rızıklarını vererek idare etmesi mümkün değildir. "Göklerde olanlar da yeryüzünde olanlar da O'nundur." Yaratma, mülk ve tasarruf olarak O'nundur. "O'nun izni ol-

(1) Tirmizi, hasen sahih bir hadistir, diyerek rivayet etmiştir: "Yezid kızı Esma anlatıyor: "Rasûlüllah'ın (s.a.v.) şu iki ayet (Allahu lâ ilâhe illâ huve'l hayyu'l kayyum) ile, (Elif, Lam, Mim. Allahu lâ ilâhe illâ huve'l hayyu'l kayyum) hakkında, şüphesiz bu ikisinde Allah'ın ism-i azamı vardır, dediğini duydum." Hadisi Ebû Davûd da rivayet etmiştir.

(2) Bu ayete'l Kürsi hakkında Allah Rasülü (s.a.v.): "Kim her farz namazın arkasından Ayet el-kürsi'yi okursa onu cennete girmekten sadece hayat alıkor." buyurmuştur. Bu hadisi, Neseî ve diğerleri rivâyet etmişlerdir.

(3) Sahih-i Buhari'de Ebu Musa'dan şöyle rivayet olunmuştur: "Rasûlüllah (s.a.v.) aramızda ayağa kalkıp dört cümle söyledi: "Şüphesiz Allah uyumaz. Zaten uyuyan adaleti yerine getiremez. Gece işlenenlerden önce gündüz işlenenler, gündüz işlenenlerden önce de gece işlenenler, kendisine arz olunur.

madan katında şefaat edecek kimdir?" Allah-u Teâlâ göklerde ve yeryüzünde olanın kendisine ait olduğunu kesinlikle belirttikten sonra, dünyada olsun ahirette olsun kendisinin şefaate izin verdiği kimseler dışında, katında şefaat edecek bir kimsenin olmadığını bildiriyor. Tam anlamıyla aciz oluşlarından dolayı "onların işlediklerini de işleyeceklerini de bilir."(1) Zatının mükemmelliğinden "Kürsisi (hükümranlığı) gökleri ve yeri kaplamıştır." "Onların gözetilmesi O'na ağır gelmez." Göklerin ve yerin, göklerde ve yerde ve bu ikisi arasında olanların gözetilmesi O'na ağır ve zor gelmez. "O gerçekten yüce ve büyüktür." Büyüklüğü karşısında herşeyin küçük ve değersiz kalacağı derecede de büyüktür.

SONUÇ

1- Ayet el-kürsi,(2) Allah'ın kitabındaki en büyük ayettir. Açıkça veya üstü kapalı biçimde. Allah'ın 18 ismini kapsar, 50 kelime 10 cümledir, her bir cümlesi Allah'ın mükemmel zatının, ilminin, kudretinin ve saltanatının büyüklüğünü gösteren isim ve sıfatlarını, Rabliğini ve ilâhlığını dile getirmektedir.

2- Farz namazlardan sonra, uyumadan önce şeytanı kovmak için evlerde okunması müstehaptır.

لَآ إِكْرَاهَ فِي ٱلدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ
ٱلرُّشْدُ مِنَ ٱلْغَيِّ ۚ فَمَن يَكْفُرْ بِٱلطَّٰغُوتِ وَيُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ فَقَدِ
ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ لَا ٱنفِصَامَ لَهَا ۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

(1) Bu Allah'ın ilminin herşeyi kuşatmasından benzetmedir. Zira O'nun ilminden ne göklerde ne de yerde zerre miktarı birşey ne uzaklaşabilir, ne degizlenebilir. O herşeyi bilir. Yaratıklarsa ancak O'nun kendilerine öğretmek istediğini bilebilirler.

(2) İbn Kesir, İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet etmiştir: "Kürsi ayakların ve arşın yeridir. Hiç kimse aslını takdir edemez." Hadisi, Hakim mevkuf olarak rivayet edip: "Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" demiştir. Ancak hadis Buhari ve Müslim'de rivayet edilmemiştir.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيٰٓؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ
مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ هُمْ فِيهَا
خٰلِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

256- Dinde zorlama yoktur. Doğruluk, sapıklıktan seçilip belli olmuştur. Kim tâğût (şeytan)ı inkâr edip Allah'a inanırsa, muhakkak ki o, kopmayan, sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah işitendir, bilendir.

257- Allah inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin dostları da tâğûttur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara çıkarır. Onlar ateş halkıdır, orada ebedî kalacaklardır.

SÖZLÜK

لَا اِكْرَاهَ فِى الدِّينِ	Dinde zorlama yoktur. Kişi dine girmek için zorlanamaz.(1) Ancak kendi iradesiyle ve tercihiyle girer.
اَلرُّشْدُ	Doğruluk, olgunluk. Mutluluk verip, tamamına erdiren yol.
اَلْغَيُّ	İnsanı eşkiyalığa ve hüsrana düşüren sapıklık.
اَلطَّاغُوتُ	Tağut.(2) İnsan, şeytan gibi Allah'a ibadetten alıkoyan herşey.
اَلْعُرْوَةُ الْوُثْقَى	Sapsağlam, kopmaz kulp. Lâ ilâhe illallah Muhammedür Rasûlûllah bunun özüdür.
لَا انْفِصَامَ لَهَا	Hiçbir durumda gevşemeyen ve çözülmeyen.

(1) el-İkrah: Hoşlanılmayan birşeyi yapmaya zorlama. Ayetteki "din" İslâm'dır.
(2) Cahiliyye döneminde Araplar, tapılan puta "et-Tağiye" derlerdi. Hadiste de "et-Tağiye (Allah'a ibadetten saptıran) Menat putunda birşeyler var, diye vehmedip sapıtıyorlardı." diye geçer.

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا	Allah inananların dostudur. Koruyup kollanmasıyla, yardımıyla ve başarıya ulaştırmasıyla onları dost edinmiştir.
اَلظُّلُمَاتُ	Karanlıklar. Cehalet ve inkâr karanlıkları.
اَلنُّورُ	Nur. İman ve ilim nuru.
اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ	Tağut onların dostudur. Onların dostu da, kendilerine putlara tapmayı güzel bir şeymiş gibi gösterip imandan inkâra, ilimden cahilliğe götüren şeytanlar ve şeytanın yolunda giden insanlardır.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, Ayet, el-kürside Celâl ve Kemâl sıfatlarını zikrettikten sonra, dininde zorlama olmadığını bildiriyor. Ensardan bazıları, yahudi veya hristiyan olmuş oğullarından birisinin yeniden İslâm dinine girmesi için baskı ve zorlama yaptığında bu ayet nazil oldu. Çünkü ehl-i kitab olan yahudi ve hıristiyanlarla benzerlerinden cizye alınır ve dinlerinde serbest bırakılırlar. Onlar da dinlerinden ancak kendi seçimleri ve hür iradeleriyle çıkarlar.(•) Bu islâm'ın bütün insanlar için koyduğu genel bir prensiptir. Dolayısıyla hiç kimse başka birine dini inancından dolayı baskı yapamaz.

Sonra Allah-u Teâlâ Kitabını indirmek, Elçisini göndermek ve dostlarına yardım etmekle hidayetin sapıklıktan, hakkın batıldan ayrılıp belirginleştiğini, bundan dolayı putlara tapmayı iyi bir şeymiş gibi gösteren şeytanı reddederek iman edip Allah'tan başka ilah olmadığını ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlû olduğunu (Kelime-i şehadeti) kabul edenin dinin en sağlam ve en güçlü ipine sımsıkı yapıştığını; Allah'ı inkârda ve Tağut'a inanmakta inad edeninse örümceğin ördüğü en zayıf ağa tutunduğunu haber veriyor. Üstelik Allah kullarının sözlerini en mükemmel şekilde işitir, niyetlerini ve saklı gizli davranışlarını gayet iyi bilir ve herkese yapıp ettiğine göre karşılık verecektir. Sonra Allah-u Teâlâ, mü'min kullarının dostu olduğunu, onları inkâr ve cahillik

(•) İslâm'da; hangi dinden olursa olsun hiç bir insana katiyyen en ufak bir baskı unsuru taşıyabilecek herhangi bir tavır, söz ve davranış sergilenemez. İster bu insan yahudi, hıristiyan olsun, ister putperest veya dinsiz olsun, aynıdır. Hiç kimseye İslâm'da zorlama yapılmaz. Her insan kendi seçeneğinde hürdür ve bağımsızdır. İslâm'ın insana vermiş olduğu inanç ve düşünce özgürlüğü eğer anlatılabilse, tüm insanlar toplu olarak İslâm devrimini gerçekleştirmek için kendi yöneticileriyle mücadeleye başlarlar. (Yayın danışmanı)

karanlıklarından[1] çıkaracağını, sonuçta olgun ve mutlu olacaklarını, inkârcıların dostlarınınsa batılı ve kötülükleri hoş göstererek, küfrü, fasıklığı ve isyanı süsleyip püsleyerek böylece nurdan karanlıklara çıkarıp cehenneme –ki oraya düşenler ebedi olarak orada kalacaklardır– girmeye layık hale getiren insan ve cin şeytanlardan saptırıcılar olduğunu haber verdi.

SONUÇ

1- Hıristiyan, Yahudi ve Mecusilerle Sabiiler ve diğerleri, kendi tercihleriyle girmeleri hariç İslâm'a girmek için zorlanamazlar[2], kendilerinden cizye alınır ve dinlerinde serbest bırakılırlar.

2- İslâm'ın tamamı doğruluk,[1] İslâm'dan başkası ise sapıklık ve batıldır.

3- Kötülüklerden arınmak, faziletlerle donanmaktan önce gelir.

4- La ilahe illallah'ın anlamı, Allah'a inanmak ve tağutu inkâr etmektir.

5- Allah'ın dostluğuna, imanla ve takva ile ulaşılır.

6- Allah'ın yardımı ve gözetimi düşmanlarına değil dostlarınadır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ
أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ

(1) Allah Teâlâ "nur"u tekil, "zulmet"i çoğul kullandı. Çünkü hak tektir, inkârınsa çeşitli türleri olup hepsi batıldır.

(2) "La ikrahe fi'd-din" ayeti kılıç ayetiyle nesh edilmiş midir? Tercih edilen, bu ayetin mensuh değil, muhkem oiduğudur. Ehl-i kitab dışındakilerden cizye alınır mı ve ehl-i kitab sayılmaları muhtemel olanlar kimlerdir? Kureyş müşriklerinden cizye alınmayacağında icma vardır, bunlar dışındakiler konusunda İmam Malik'in görüşü cizye alınacağı noktasındadır. Belki de bu, zaruret halinde böyledir. Yukarıda tefsir metninde zikrettiğim hükümse en sağlıklı ve en uygun görüştür.

3) Sahih-i Buhari'de şöyle bir rivayet vardır (özetle): Abdullah b. Selâm rüyasında kendisini, bir bahçedeki, altı dünyada üstü gökyüzünde demirden bir direk bulunan yeşil ulu bir ağaçta gördü. Bir de ip görmüştü. Hz. Peygamber (s.a.) rüyasını şöyle tabir etti. Ey Abdullah b. Selâm: "Bahçe, İslâm dır, direk ise, İslâm direğidir. İp de urve-tül vüska'dır. Yani sen ölünceye kadar müslümansın."

قَالَ أَنَا أُحْيِۦ وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ
مِنَ ٱلْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ ۗ
وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

258- Allah, kendisine hükümdarlık verdi diye (şımararak) Rabbi hakkında İbrâhim'le tartışanı görmedin mi? İbrâhim: "Benim Rabbim O'dur ki yaşatır, öldürür." demişti. "Ben de yaşatır, öldürürüm." dedi. İbrâhim: "Allah, güneşi doğudan batıya getirir, sen de onu batıdan getir!" deyince inkâr eden o adam şaşırıp kaldı. Allah, zâlim toplumu doğru yola iletmez.

SÖZLÜK

أَلَمْ تَرَ	Görmedin mi? Ey elçimiz haberin olmadı mı? Buradaki soru uslubu, İbrahim'le tartışan Tağut'tan hayret ifade eder.
حَاجَّ	Münakaşa etti inatlaşarak tartıştı.
فِي رَبِّهِ	Rabbi hakkında. Allah'ın varlığı, bütün yaratıkların Rabbi ve ilahı oluşu hususunda.
آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ	Allah ona mülk verdi.(1) Ükesine hakim ve yönetici kılmıştı.
إِبْرَاهِيمُ	İbrahim. O, Peygamberin, peygamberlerin Halil İbrahim'dir (a.s.). Ayetteki tartışma İbrahim'in Şam yöresine hicretinden önce olmuştu.
فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ	Ve kâfir şaşırıp kaldı.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, sevdiklerine olan dostluğunu, onların destekçisi, yardımcısı oluşunu, kendilerini karanlıklardan aydınlığa çıkarışını belirtince, buna

(1) Yani Babil'e kral olmuştu. Mamure krallığına getirilen ikisi müslüman, ikisi kafir -ki müslüman olanlar Süleyman ve Zülkarneyn (a.s.), kafirlerse Nemrud' ve Buhtunnasr aleyhimellanedir. Hadiste geçtiği üzere dünyaya tekbaşına hakim olan dört Kraldan birisi olduğu da söylenir.

Babilli Nemrud'un(1) İbrahim'le tartışmasını örnek gösterdi. Allah-u Teâlâ, elçisi Muhammed'e (s.a.v.) hitab ederek: "Rabbi hususunda İbrahim'le tartışanı görmedin mi?" buyurdu. Yani, sınamak için verdiğimiz saltanat nimetiyle şımaran şu azgının (tağiye) iddialarından bilgin olmadı mı? İnkar etmiş, rablik iddiasında bulunmuş ve dostumuzla (Halil) ileri geri tartışmıştı da bunun şaşılacak birşey olduğunu beyan etmiştik. Hatırlarsan İbrahim: "Benim Rabbim O'dur ki yaşatır, öldürür. Sense ne yaşatabilirsin ne de öldürebilirsin!.." demişti. O da: "Ben de yaşatır(2) ve öldürürüm!.." dedi. Bunun üzerine İbrahim ona şöyle diyerek delilini gösterdi: "Rabbim güneşi doğudan getirir, hadi sen de batıdan getir bakalım!.." Dehşete kapılıp şaşırarak dili boğazına kaçtı. Allah, dostu İbrahim'i destekleyip zafere ulaştırdı.(3) İşte bu, Allah'ın dostlarını bilgisizlik karanlığından ilim aydınlığına çıkarışının örneğidir.

SONUÇ

1- Allah'ın dostluğundan uzak olunursa, nimetler, nimet verilenleri şımartır.

2- Allah dostlarına yardım eder ve düşmanlarıyla mücadelelerinde deliller ilham eder.

3- Kul zulmetmede alışkanlık kazanınca, zulüm, Allah'ın hidayetinden ebediyen mahrum kalacak tarzda onun özelliği olur.

4- Sağlam ve doğru inancı ortaya çıkarmak için tartışma caizdir.

---

(1) Adı Nemrud b. kü'eten b. Ken'an b. Sam b. Nuh (a.s.)'dır. Ayette kâfir hükümdara "melik/kral" denmesinin caiz olduğuna delil vardır. Nemrud, Allah'a savaş açınca, Allah onu ordusuyla beraber sivrisineklerle yoketti. Cenab-ı Hak onlara sivrisinekleri musallat etmişti de orduyu sadece kemikleri kalmacasına yok etti. Nemrud'un da dimağına bir sivrisinek girmişti. Bunun üzerine beynini tokmaklata tokmaklata öldü gitti.

(2) Nemrud, kendisinin de dilediğini yaşatacağını, dilediğini öldüreceğini söylemek istiyor. Bu, sadece bir aldatmaca ve safsatadan ibaretti. Bu sebeple İbrahim (a.s.) bundan vazgeçerek, Nemrud'u delil getirmek zorunda bıraktı: Eğer iddiasında samimi ise, nasıl Allah doğudan getiriyorsa, o da güneşi batıdan getirmek zorundaydı.

(3) Müfessirler, burada İbrahim'in de diğerleri gibi kraldan yiyecek temin etmek için gittiğini, ancak kralın onunla tartışarak yiyecek vermediğini, bunun üzerine hiçbir şey alamadan döndüğünü, dönüş yolunda kırmızı bir kuma rastlayarak, ailesi düş kırıklığına uğramasın diye bu kumdan iki çuval doldurduğunu, eve varınca uyuyakaldığını, hanımı Sare'nin kalkıp çuvalı açtığını ve en kaliteli bembeyaz bir un bulduğunu kaydeder.

أَوْ كَالَّذِي
مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْيِي هَٰذِهِ
اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ
كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ
مِائَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ
وَانظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ
إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا
فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾

259- Yahut şu kimse gibisini (görmedin mi) ki, duvarları, çatıları üstüne yığılmış (alt üst olmuş)ıssız bir kasabaya uğramıştı "Allah, bunu böyle öldükten sonra nasıl diriltecek?" demişti. Allah da kendisini yüz sene öldürüp sonra diriltti. "Ne kadar kaldın?" dedi. "Bir gün ya da bir günün birazı kadar kaldım" dedi. (Allah) "Hayır, dedi, yüz yıl kaldın. Yiyecek ve içeceğine bak, bozulmamış. Eşeğine bak, seni insanlar için bir ibret kılalım diye (böyle yaptık). Kemiklere bak, nasıl onları birbiri üstüne koyuyor, sonra onlara et giydiriyoruz!" Bu işler ona açıkça belli olunca: "Allah'ın herşeye kadir olduğunu biliyorum." dedi.

SÖZLÜK

قَرْيَةٌ Şehir, köy, belde.(1) Allah'ın adını vermediği bir şehir olup, bi-

(1) Karye: İnsanların orada toparlanmasından karye diye isimlendirilmiştir. Kur'an'da büyük şehir anlamındadır. Burada maksat Kudüs şehridir. Kudüs'ü zalim Buhtunnasr tahrib etmiş, 70 sene sonra eski haline getirilmiştir.

linmesi önemli olmadığından araştırılmamıştır.

خَاوِيَةٌ Alt-üst olan.(1) Halkı boşalmış, çatıları yapısının ve duvarlarının üstüne çökmüş.

أَنَّىٰ يُحْيِي Nasıl diriltecek.(2)

بَعْدَ مَوْتِهَا Ölümünden sonra. Boşalıp yerle bir olduktan sonra.

لَبِثْتُ Kaldım, ikamet ettim.

لَمْ يَتَسَنَّهْ Değişmedi.(3) Seneler geçmesine rağmen değişmemiş.

آيَةً Delil. Kıyamet günü insanları yeniden diriltmeye muktedir oluşuna bir alamet olarak.

نُنْشِزُهَا Onu giydiririz, diriltiriz. Hayat veririz. Kemiklerini etle, sinirle ve kanla donatırız.

AÇIKLAMA

Bu da önceki örnekle ilgili bir başka örnektir. Birincide, Allah'ın İbrahim'e dostluğu, kesin bir delille destek verip düşmanı Nemrud'a galip getirmesiyle görülmüştü. Bu örnekte Allah şöyle buyuruyor: "Yahut şu kimse gibisini (görmedin mi) ki, kimsesiz ve harabolmuş bir şehre uğramıştı..." Yani halkı boşalıp alt üst olmuş bir şehre... Oraya uğrayan, buranın yeniden canlanmasını uzak bir ihtimal görerek: "Harab olduktan sonra Allah bu şehri nasıl canlandıracak?" dedi. Bunun üzerine Allah onu yüz yıl ölü bırakıp sonra diriltti ve sordu: "Kaç yıl (ölü) kaldın?" O da bir gün uyuyup aynı gün uyanan birisi gibi bir gün veya bir günün birazı kadar, uyuduğu kanaatinde olduğunu söyledi. Allah-u Teâlâ, onun bu yanlış tahminini düzelterek: "Hayır, haber verdiğim şeye ikna olasın diye yüz yıl (ölü) kaldın. Şu yiyeceğine bak!" dedi. Bir sepet inciri vardı. "İçeceğine bak!" Biraz üzüm suyu vardı ve bir asır geçmesine rağmen ne tadı ne de rengi değişmişti. "Eşeğine bak!" Vaktin geçip gitmesiyle ölmüş ve ondan sadece beyazı gözüken kemikleri kalmıştı. Bu, yüzyılın geçmesi sonucu ölüp yokoluşuna kesin delildir. "Kemiklere bak,

(1) el-Ariş: Evin damı, demektir. Çoğulu, erüş'tür. Altında konaklayan veya gölgelenen olsun diye yapılmış herşeye ariş denir.

(2) Bu şehre uğrayanın Üzeyr mi, Ermiya mı yoksa Hızır mı olduğu noktasında farklı görüşler ileri sürülmüştür. En tercih edilen görüş Üzeyr olmasıdır. Allah ve Rasûlü bu kimsenin ismini vermediğine göre, ismini tesbite de, bilmeğe de ihtiyaç yoktur. Bundan dolayı ben de tefsir metninde adını anmadım.

(3) Sene'den türetilmiştir. Çünkü senelerin geçmesi değişiklik gerektirir. Mesela, balçık zamanla sertleşip taş olur.

nasıl bir araya getirip et giydiriyoruz!" Yüz sene sonra, işte daha önce bindiğin eşek. Yanında otlar vaziyette bırakıp da uyumuştun. Normalde bir gün zarfında bozulan bir sepet incir ve uzüm suyu, Allah'ın kudreti tecelli etti de değişip bozulmadı. Normalde sadece onlarca senede değişen eşek de değişime uğramadı. Bunlar da sahiplerinin ölüp, yüz sene boyunca hiç kimse bulmadan yeryüzünde ölü olarak kaldıktan sonra dirilttiğini açıkça göstermektedir. Allah-u Teâlâ, onu bu kudret manzaralarına vakıf kıldıktan sonra buyurdu ki: "Bunları, bir şehri ne zaman istersek diriltmeye muktedir olduğumuzu sana göstermek ve senin başından geçenleri insanları bize iman etmeye, bir tek bize tapmaya ve herkes yaptığının karşılığını görsün diye şeksiz şüphesiz son defa diriltmeye (bas) gücümüz yettiğine yönelten bir delil kılmak için yaptık."

Sonuçta, şehrin harab haline hayret edip, yeniden diriltilmesini uzak bir ihtimal olarak gören, bu mü'min kulun gönlünde Allah'ın dostluk nurları parlayınca: "Biliyorum (ve tanıyorum)(1) Allah herşeye kadirdir." dedi. Bu, Allah'ın: "Allah mü'minlerin dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır."(2) sözünü doğrulamaktadır.

SONUÇ

1- Bu mü'min yolcunun, ıssızlığını ve yerle-bir olmuşluğunu gördükten sonra şehrin yeniden canlandırılmasını uzak bir ihtimal görmesi gibi, insanın çok zor olabileceğine inandığı şeyde mutmain olmayı istemesi caizdir.

2- Allah'ın kudreti büyüktür, hiç bir şey O'nu aciz bırakamaz. O herşeye

---

(1) İ'lem: Bil ki... diye de okunmuştur. O zaman bu sözü söyleyen ya Allah'tır, ya da meleklerinden bir melektir. Veya o kimse kendi kendine: "Ey nefsim, daha önce bilmediğin şu yakîn ilmi bil!" demiştir.

(2) Allah-u Teâlâ mü'min kullarına olan dostluğunu ve onları cehalet karanlıklarından ilim aydınlığına çıkardığını ifade edince buna, herbirinde haber verdiğini doğrulayan şeylerin meydana geldiğini gösteren üç olayı örnek verdi:
a) Nemrud'un İbrahim'le tartışmasını ve Allah'ın İbrahim'e, mücadele ettiği kâfir Nemrud'u susturan ilim nurunu verişi.
b) Yıkılıp terkedilmiş Kudüs şehrinin yeniden canlandırılabileceği hakkında Üzeyir'in şüpheye düşmesi üzerine, Allah'ın şehrin canlandırılmasına dair gönlünde oluşan o lekeyi giderecek bir delil göstermesi.
c) İbrahim'in Rabbinden ölüleri nasıl dirilttiğini kendisine göstermesini isteyişi üzerine, Allah'ın ona bunu göstermesi ve İbrahim'in bunu öğrenmeye dair nefsinde bulunan merakı gidermesi.

kaadirdir.

3- Hesap günü yeniden diriltilme (ba's) değişmez bir karardır, mutlaktır.

4- Allah'ın takva sahibi inanmış kuluna olan dostluğu, şehri canlandırmaya gücü yetip yetmeyeceğini uzak gören o mü'minin gönlünde peyda olan karanlığı gidermede tecelli etmiştir . Yani, Cenab-ı Hak ona: "Biliyorum, Allah herşeye kadirdir!" sözünde dile getirdiği kudret tecellilerinden bazısını göstermiştir.

260- ibrahim de bir zaman: "Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster!" demişti. (Allah); "İnanmadın mı?" dedi. (İbrahim): "Hayır (inandım), fakat kalbim kuvvet bulsun diye (görmek istiyorum.) dedi. "O halde kuşlardan dördünü tut, onları kendine çek (kendine alıştır) sonra her dağın başına onlardan birer parça koy. Sonra onları kendine çağır; koşarak sana gelecekler. Bil ki, Allah dâimâ gaalib ve hikmet sâhibidir." dedi.

SÖZLÜK

اِبْرَاهِيمُ	İbrahim. Allah'ın dostu, peygamberlerin atası (a.s.).
يَطْمَئِنَّ قَلْبِي	Kalbim mutmain olur. Görerek gönlüm yatışsın diye.
فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ	Onları kendine alıştır.(1) Kuşları kendine yaklaştır.

(1) "Surhunne"yi, kendine yaklaştır ve parçala, diye tefsir etmişlerdir. Nitekim bu fiil Araplar arasında her iki anlamda kullanılmış olup, delilleri vardır.

سَعْيًا — Koşarak ve uçarak.

عَزِيزٌ — Azizdir. Galiptir, hiçbir şey hiçbir zaman O'ndan kurtulamaz.

حَكِيمٌ — Hakimdir. Lüzumsuz olarak yaratmaz ve hikmetsiz icad etmez; hiçbir şeyi lâyık olduğu yerin dışında bir yere koymaz.

AÇIKLAMA

Peygambere ve mü'minlere yöneltilmiş üçüncü misal budur. Ve bunda da Allah'ın mü'min kullarına olan dostluğu, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarmak suretiyle tecellî etmiştir. Hatta sadece Allah'ın kudretinden bir şeyi uzak sanmak veya birşeyin nasıl icad edildiğine ve bunun ne şekilde olacağını görmek isteme gibi hususlarda bile böyledir. Allah-u Teâlâ: "İbrahim'in de bir zaman: "Rabbim, ölüleri nasıl dirilttiğini bana göster"(1) deyişini hatırlayın," buyurmuştur.

İbrahim Rabbinden, diriltiş yolunu ve nasıl tamamlandığını göstermesini istedi. Diriltme, belli kurallara göre mi, yoksa sahibinin bir şeye ol, deyip onun da olması gibi mücerred bir kudrete göre mi oluyordu? Rabbinden bunu istedi. Allah da bildiği halde: "Bu dediğini inanmayarak mı söylüyorsun?" buyurdu. İbrahim ise: "Hayır, ben senin herşeye kadir olduğuna inanıyorum, ama gönlüm mutmain olsun, bence meçhul olan şeyi öğrenip kavrayarak sakinleşsin diye bunun bir örneğini görmek istiyorum," dedi. Allah da isteğini kabul ederek –zira dostuydu, dolayısıyla onu Rabbinin ölüleri nasıl dirilttiğini öğrenmek ister vaziyette bırakmak istemedi– dört adet kuş(1) alarak kesmesini, parçalara ayırmasını ve parçaları birbirine karıştırmasını, sonra da bu karışık parçaları dört dağa(1) dağıtmasını emretti. Hz. İbrahim öyle yaptı. Sonra her kuşun başını tek tek gelip çağırdı. Diğerlerinin parçalarıyla karışık dağınık parçalar toplanıp koşarak geldi, başını önüne alıp yapıştı ve gökyüzü-

(1) Bu istek, vallahi asla İbrahim'in şüphe etmesinden kaynaklanmış değildir. Nasıl kaynaklanabilir ki? Allah Rasûlü (s.a.): "Bizim şüphe etmeye İbrahim'den daha fazla hakkımız var." demiştir. Yani, şayet İbrahim şüphe etseydi, biz zayıflığımız dolayısıyla buna daha lâyıktık; ama İbrahim şüphe etmemiştir. Onun bütün isteği diriltme işlemini ve nasıl tamamlandığını görerek imanını güçlendirmekti. Hem Halil İbrahim'e hem de Muhammed'e her iki âlemde salât ve selâm olsun.

(2) İbn Abbas'tan ve diğer selef ulemasından rivayet edilmiştir: Bu dört kuş güvercin, horoz, karga ve tavuktu.

(3) Cebel, dağ demektir. Allah-u Teâlâ yeryüzüne denge görevi görsün diye yaratmıştır, pek çok faydaları vardır.

ne uçtu. İbrahim bakıyor ve Aziz, Hakim olan Rabbinin kudret manzaralarını seyrediyordu. Kendinden başka Tanrı ve O'ndan gayri Rabb olmayan Allah'ı tesbih ederiz.

SONUÇ

1- İnsan bilinmeyeni öğrenip kavramaya aşırı isteklidir. (Meraklıdır.)

2- Allah, İbrahim'le öylesine dosttur ki, ona kalbinin yatışacağı ve huzur bulacağı ayetlerini (delillerini) göstermiştir.

3- Hesap ve ceza için ölmüşlerin diriltileceği ikinci hayat (ahiret hayatı) inancı böylece sabit olmuştur.(1)

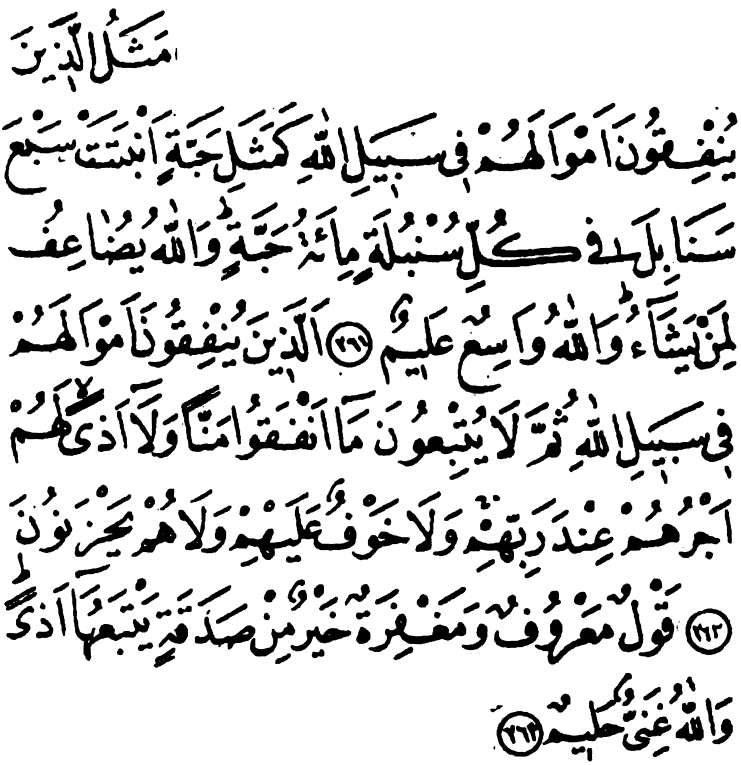

(1) Zira İbrahim'in Allah'ın ölüleri nasıl dirilttiğini kuşlarda görmesi, Allah'ın kullarını kıyamet günü diriltmeye kadir olduğuna en büyük delildir. Ayetler, dirilişi inkâr eden müşriklere bu garip hadise ile gösteriyor ki, sanki o dirilişi görüyormuş oluyorlar. Böylece dirilişi ve ahiret hayatını inkâr eden herkesin aleyhine bir delil olmaktadır.

261- Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, her başağında yüz tâne olmak üzere yedi başak veren bir tânenin durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir. Allah(ın lütfu) geniştir, (O) bilendir.

262- Mallarını Allah yolunda verip de sonra verdiklerinin ardından başa kakmayan ve eziyet etmeyenlerin, Rab'leri katında ödülleri vardır. Onlara korku yoktur ve onlar üzelmeyeceklerdir.

263- Güzel bir söz (söylemek) ve affetmek, peşinden eziyet gelen sadakadan iyidir. Allah, zengindir, halîmdir.

SÖZLÜK

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ — Sadaka verenlerin özellikleri.(1) Güzel, hoş olma özellikleri.

سَبِيلُ اللّٰهِ — Allah'ın yolu. Allah'ın rızasına ulaştıran her türlü inanç ve salih amel, yararlı davranış.

يُضَاعِفُ — Kat kat oluncaya dek çoğaltır ve artırır.

مَنًّا وَ لاَ أَذًى — Başa kalkmaksızın ve eziyet vermeksizin. *el-Menn*(2) üstünlük taslamak maksadıyla sadakanın sadaka verilene hatırlatılması ve sayılıp dökülmesi. *el-Ezâ* ise, sadaka verilene hakaret etmek, veya saygınlığını zedeleyecek sözler söylemek.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ — Doğru ve güzel söz. İhtiyacından dilenen dilenciye söylenen, "Allah size de bize de versin, Allah cömerttir, Allah bize de size de bereket kapılarını açsın..." gibi güzel sözler.

وَ مَغْفِرَةٌ — Affetmek. Fakirin fakirliğini açığa vurmayarak gizlemek ve eğer kötü huyluysa bunu gizlemek.

---

(1) Kurtubî, "meselü'llezine yünfikune (Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu)" ayetinin Osman b. Affan'la Abdurrahman b. Avf hakkında indiğinin rivayet edildiğini söyler. Çünkü Osman, Tebük Gazvesi'ne çıkan "Zorluk ordusunu" (ceyşü'l-usra) donatmış, Abdurrahman da malının yarısını -dört bin (dirhem?)- bağışlamıştı da Rasûlüllah (s.a.v.) ona: "Allah, bağışlamadığına da bağışladığına da bereket versin!" diye dua etmişti.

(2) Başa kakmak büyük günahlardandır. Çünkü yaptığı iyiliği başa kakan kimse, Allah'ın kıyamet günü yüzlerine bakmayacağı, temize çıkarmayacağı ve acıklı bir azaba uğratacağı üç kişiden biridir (Müslim). Başa kakan, hiç bir şeyi minnetsiz vermeyendir.

غَنِيٌّ Zengin. Asla hiçbir şeye muhtaç olmayan bir zenginlik.

حَلِيمٌ Merhametli, hoşgörülü. Ceza vermede acele etmez, aksine bağışlayıp cezadan vazgeçiverir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, canla cihaddan önce malla cihada teşvik ederek –çünkü önce teçhizat, sonra insan unsuru gelir– Allah yolunda malını harcayan mü'mini kâr, bereket ve kat kat artış bakımından buğday tanesine(1) benzetiyor: Güzel bir yere ekilmiş, her birinde yüz tane olan yedi(2) başak vermiştir. Böylece bir tek tane yedi yüz tane vermiştir. İşte mü'minin Allah yolunda harcadığı her bir dirhem yedi yüze katlanacaktır, hatta daha fazlasına da katlanabilir. Dayanağı, Allah'ın şu ayetidir: "Allah dilediğine kat kat verir. Allah(ın lütfu) geniştir. (O) bilendir." 261. ayetin kapsamı budur.

262. ayette, Allah yolunda harcama yapanlara, verdiklerini ardından başa kakmaz ve infak ettiklerine eziyet etmezlerse, bundan sonraki hayatlarında korkmayacaklarına ve arkalarında bıraktıkları hususunda da üzülmeyeceklerine dair Allah'ın müjdesi verilmektedir. İşte bu gerçek mutluluktur: Hayatlarından korku ve üzüntü çıkmış yerini güven ve sevinç almıştır.

"Güzel bir söz..." diye başlayan (263.) ayetinde ise Allah-u Teâlâ, fakirin gönlüne su serpecek ve hoşuna gidecek bir güzel sözün, fakire, başına kakılacak ve küçümsenecek bir sadaka verip fakirliğin acısını daha çok, muhtaçlığın ızdırabını daha fazla hissettirilmesinden hayırlı olduğunu haber veriyor. Yine bir kişinin hatasını affetmenin ve kusurlarını örtmenin, verildikten sonra başa kakılacak bir sadakadan daha hayırlı olduğunu bildiriyor.(3) Ayetin sonunda ise "Allah zengindir ve halimdir." yani yarattıklarına muhtaç olmaktan uzaktır. Emrine karşı geleni cezalandırmakta da acele etmez.

---

(1) el-Habb: İnsanın ekip biçtiği her şeye verilen bir cins isimdir; genelde buğday tanesine denir.

(2) Ayette, ziraatçiliğin meşru olduğuna delil vardır ve farz-ı kifayedir. Hadiste: "Rızkı yeryüzünün sakladıklarında arayın." buyurulmuştur. (Tirmizi, Hz. Aişe'den)

(3) Hz. Peygamber'den (s,a.v.) gelen bir sahih hadiste: "Güzel söz sadakadır." buyurulmaktadır. Bir başka hadiste: "Din kardeşini güleç bir yüzle karşılaman sadakadır." Bir diğerinde ise: "Devamlı içki içen (ayyaş), ana babasına isyan eden ve verdiği sadakayı başa kakan cennete giremez." denmektedir.

SONUÇ

1) Cihad uğruna yapılan harcamanın en değerli harcama olduğu anlaşılmaktadır.

2) Sadakaların değeri ve övülecek sonuçları ortaya çıkmaktadır.

3) Sadakayı başa kakmak haramdır. "Şu üç kişi cennete giremez..." diye başlayan hadiste, verdiği sadakayı başa kakan, bu üç kişiden biri sayılmışır.

4) Verilecek bir şey bulunmadığında fakiri güzelce reddetmek ve onun kötü sözlerini vs. hoş görmek, sadaka verip hemen peşinden eziyet etmekten daha hayırlıdır. Hadiste de: "Güzel söz sadakadır." denmektedir.

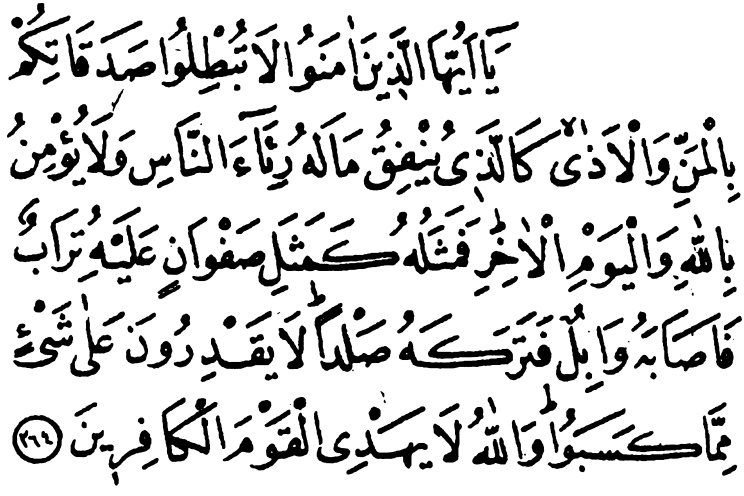
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تُبْطِلُوا۟ صَدَقَٰتِكُم
بِٱلْمَنِّ وَٱلْأَذَىٰ كَٱلَّذِى يُنفِقُ مَالَهُۥ رِئَآءَ ٱلنَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ
بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ فَمَثَلُهُۥ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ
فَأَصَابَهُۥ وَابِلٌ فَتَرَكَهُۥ صَلْدًا ۖ لَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ
مِّمَّا كَسَبُوا۟ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴿٢٦٤﴾

264- Ey inananlar, insanlara gösteriş için malını verip Allah'a ve ahiret gününe inanmayan adam gibi, başa kakmak ve eziyet etmekle sadakalarınızı boşa çıkarmayın. Öylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan şu kayaya benzer ki, bir sağanak indi de (üstündeki toprağı silip süpürerek) onu sert bir taş hâlinde bıraktı. (Böyleleri), kazandıklarından bir şey elde edemezler. Allah, kâfir toplumu doğru yola iletmez.

SÖZLÜK

إِبْطَالُ الصَّدَقَة Sadakanın iptal edilmesi. Sevabından mahrum olmak.

اَلْمَنُّ وَ الْاَذَى Başa kakma ve eziyet etmek.

رِئَاءَ النَّاسِ Övgülerini kazanmak, yergilerini savuşturmak için insanlara gösteriş yapmak.

صَفْوَانٌ Kaya.

وَابِلٌ Sağanak.

صَلْدًا Üzerinde hiç toprak bulunmayan kaya.

لَا يَقْدِرُونَ

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, sadaka vermeye özendirdikten ve sadakadan hasıl olacak sevabı yokeden şeylere –ki başa kakmak ve eziyet etmektir– dikkat çektikten sonra mü'min kullarına seslenerek: "Ey iman edenler, sadakalarınızı başa kakmak ve eziyet etmekle boşa çıkarmayın!" buyurdu. Boşa giden sadakaların durumunu, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan ikiyüzlünün boşa gitmiş sadakasının durumuna benzeterek: "İnsanlara gösteriş için malını verip(1) Allah'a ve ahiret gününe inanmayan adam gibi..."(2) dedi. Sadakasını peşinden başa kakan, eziyet eden, insanlara gösteriş yapan veya Allah'a ve ahiret gününe inanmayan kimsenin sadakalarının boşa çıkmasına bir örnek vererek: "Onun durumu, üzerinde biraz toprak bulunan şu kayaya benzer..." buyurdu. Yani üzerinde birazcık toprak bulunan sert kayaya.(3) "... Bir sağanak boşandı da" bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağdı da toprağını silip süpürüp üzerinde hiçbir şey kalmamacasına çıplak, sert bir taş halinde bıraktı. İşte boş sadakalar da böyle gider de, böyle sadaka verene kıyamet günü istifade edebileceği bir şey kalmaz. Zaten Allah: "(böyleleri sadaka verdiklerinde) kazandıklarından bir şey elde edemezler." "Allah, kâfir toplumu doğru yola iletmez!"(4) Yani inkarlarından dolayı mutluluğa ulaşacakları ve olgunlaşacakları hale erdirmez.

---

(1) Kâfir mal verir, ama insanlar görüp de övsünler ve teşekkür etsinler diye... İşte geçmiş ve mevcut dönem cahiliyyesinin yaptığı budur.

(2) Övgülerini arzulayarak, yermelerinden korkarak insanlara gösteriş için malını harcayanın verdiği gibi vererek.

(3) Kaya üzerindeki toprağı gören çiftçi imrenir ve ürün almak niyetiyle tohum eker. Ama şakır şakır bir yağmur yağıp toprağı siler süpürür, tohumu alır götürür, çiftçinin de umudu boşa çıkar. İnsanlara gösteriş için sadaka veren de böyledir.

(4) Kelam-ı ilahi, mü'minleri infakta ve davranışlarında kâfirlerin yolundan gitmekten şiddetle sakındırmak için hemen peşinden bu cümleyi getirdi; zira kâfirlerin tuttukları yollar, boş ve sonucu hüsran olan yollardır.

SONUÇ

1- Sadakaları başa kakmak, sadakalardan dolayı eziyet etmek ve bu tür şeylerle sadakaları boşa çıkarmak haramdır.

2- Başa kakanın, eziyet edenin ve gösteriş yapanın sadakası boşa gitmiştir.

3- Riya (gösteriş) haramdır ve bir çeşit şirktir. Dayanağı: "Riyadan sakının, zira küçük şirktir." hadisidir.

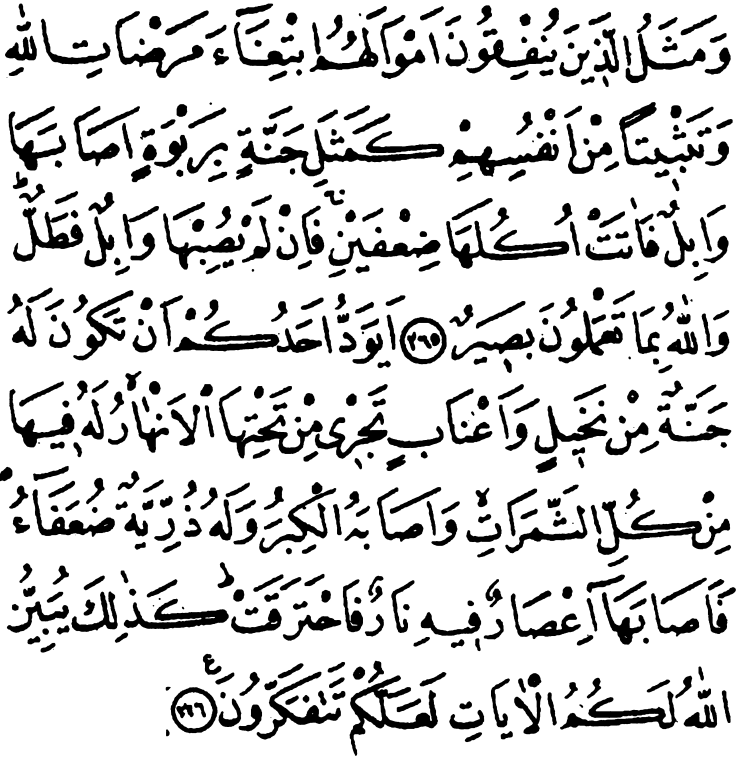

265- Allah'ın rızâsını kazanmak ve ruhlarındaki (imânı)nı kökleştirmek için mallarını harcayanların durumu da tepe üzerinde bulunan bir bahçeye benzer ki, bol yağmur değince ürününü iki kat verdi. Yağmur değmeseydi bile çisinti olurdu. Allah, yaptıklarınızı görmektedir.

266- Biriniz ister mi ki, kendisinin altından ırmaklar akan, içinde her çeşit meyvası bulunan, hurmalardan ve üzümlerden

oluşmuş bir bahçesi olsun; kendisinin üstüne tam ihtiyarlığın çöktüğü, âciz çocuklarının da bulunduğu bir sırada birden ateşli bir kasırga gelsin de bahçeyi yakıp kül etsin? Allah, düşünesiniz diye size âyetleri böyle açıklıyor.

SÖZLÜK

اَلْمَثَلُ	Benzer, örnek.
اِبْتِغَاءُ مَرْضَاةِ اللّٰه	Allah'ın rızasını isteyerek.
تَثْبِيتًا	Sabit olarak.(1) Uğrunda, yolunda infak edişlerinden Allah'ın kendilerine sevap vereceğine gerçekten inanarak...
جَنَّةٌ بِرَبْوَةٍ	Bir tepe üzerindeki bir bahçe. Ki, bol ağaçlıklı ve yeşilliklidir.
ضِعْفَيْنِ	İki kat veya diğer bahçelerin iki katı meyve vermesi.
اَلْوَابِلُ	Sağanak halinde yağmur.
اَلطَّلُّ	Çisenti. İnce yağmur.
اِعْصَارٌ	Ateşli kasırga.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, mallarını insanlara gösteriş yapmak için harcayanların eli boş çıkacağını, mü'minleri böyle yapmaktan sakındırarak zikredip, kulun Allah'ın rızasını ve ahirette vereceği sevapları umarak harcama yapmasını teşvik ederek hatırlattı ve buna bir örnek verdi: "Sırf Allah rızası için", "ve kendilerini razı ederek" Allah'ın bu harcamadan dolayı sevap vereceğine yakinen, gerçekten inanarak "harcayanların durumu" ümid ettikleri Allah rızasını ve büyük ödülü kazanmakta benzerleri, bir tepe üzerindeki bol yağmur alıp diğer bahçelerin iki katı meyve veren bir bahçedir. Sözkonusu bahçe, tepede olduğundan bol yağmur almasa da, sulanması ve suya kanması için üzerine düşen çisenti de yeterdi, yine iki kat meyve verecekti. Ve Allah kelam-ı şerifini şu sözüyle tamamladı: "Allah yaptıklarınızı görmektedir." Bu sözüyle rızasını kazanmak, kendilerini razı etmek için harcama yapanlara

(1) "tesbîten min enfüsihim" in anlamı hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür ve bizim tefsir metnindeki yorumumuz daha çok tercih edilmiştir. Şöyle güzel bir anlam daha söylenmiştir: Nefislerini imanda ve hayırda (iyilik yapmada) kökleştirmek için... Çünkü iyilik iyiliği doğurur. Yani onlar, mallarını hem Allah'ın rızasını kazanmak, hem de kendilerine hayır ve iyilik yapmaya razı etmek için harcarlar.

büyük ödül ve güzel mükafaat verece[illegible]ı vaadetti; verdiklerinin ardından başa kakıp eziyet edenlerle insanlara gösteriş için harcayanları da eli boş kalmakla ve zarara uğramakla tehdit etti. 265. ayetin açıklaması budur.

266. ayette Allah, eğitmek, huylarını güzelliştirmek ve ruhi olgunluk basamaklarında yüceltmek için soruyor: "Biriniz (hiç) ister mi ki?..."(1) Ey Allah'ın rızasını kazanma gayesi dışındaki gayelerle infak edenler, sizden birinin altından ırmaklar akan, içinde her çeşit meyvesi bulunan, hurma ve üzümlerden oluşmuş bir bahçesi olsun, üstelik yaşı ilerleyip ihtiyarlamış bir durumda bulunsun, bu acizliğin yanısıra kazanmaya ve kendi kendilerine geçimlerini sağlamaya güçleri yetmeyen küçük çocukları da varken, gerek babanın gerekse çocuklarının geçim kaynağı olan bu bahçeye zehir gibi kavurucu bir kasırga gelip yaksın,(2) ister mi?.. Bu yaşlı adamın ve çocuklarının hali ne olur?(3) İşte malları insanlara gösteriş için harcayanlar, mallarını o yaşlı adamdan ve kücük çocuklarından daha da muhtaç oldukları bir demde, bir anda kaybederler.(4) İşte o an, kıyamet günüdür... Son olarak Allah-u Teâlâ, düşünsünler de ışığında mükemmelliğe ve mutluluğa yol bulsunlar diye akâid, ibâdet, âdab ve muamelata dair ayetlerini açıklıyor. İşte böylece "Allah, düşünesiniz diye size ayetlerini açıklıyor."(5)

SONUÇ

1- Manalar zihinlerde canlansın diye örnekler verilmesi güzeldir.

2- Başa kakmadan, eziyet ve gösterişten uzak sadakanın sevabı kat kat fazladır.

---

(1) el-Vuddu: Bir şeyi severek istemek.

(2) Bundan dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sıcak havada namazınızı (vakti içinde) sıcağın serinleyeceği bir zamana erteleyin. Çünkü aşırı sıcakta cehennem kokusu vardır." (Buhari v.d.)

(3) Hakim rivayet etmiş, İbn Kesir zikretmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) "Ya Rab, en bol rızkını bana yaşlılığımda ömrümün sonunda ver!" diye dua ederdi.

(4) Buhari, Ömer'den (r.a.) rivayet ediyor: "Bir gün Allah Rasûlü'nün ashabına: "Sizden biri ister mi ki..." ayetini sordu. "Allah bilir", dediler. "Ya evet, ya da, bilmiyoruz, deyin" dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Abbas (r.a.): "Mü'minlerin başkanı, aklıma birşey geliyor ama..." dedi. Ömer de: "Yeğenim, söyle, kendini de küçük görme!" dedi. O da: "Allah'a itaat eden zengin bir adam için örnek verilmiştir. Sonra Allah, başına şeytanı musallat etti ve isyanlara dalıp iyi amellerini batırdı..." dedi.

(5) Yani dünyanın yok olacağını, geçiciliğini ve ahiretin geleceğini ve ebediliğini düşünesiniz diye...

3- Başa kakanın, eziyet edenin ve gösteriş için verenin sadakası boşunadır ve ondan hiç faydalanamayacaktır.

4- Allah'ın ayetleri, özellikle inançlar, hükümler, edepler ve ahlâkı açıklayan ayetler üzerinde düşünmek gerekir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا أَنفِقُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُم
مِّنَ الْأَرْضِ ۖ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم
بِآخِذِيهِ إِلَّا أَن تُغْمِضُوا فِيهِ ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٢٦٧﴾
الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ ۖ
وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦٨﴾
يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ ۚ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾

267- Ey inananlar, kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkardığımız nîmetlerin iyilerinden (Allah için) verin, kendiniz (utandığınızdan ve iğrendiğinizden dolayı) göz yummadan alamayacağınız kötü şeyleri sadaka vermeye kalkmayın! Bilin ki Allah zengindir, övülmüştür.

268- Şeytan sizi fakirlikle korkutur, (fakir düşeceğinizi söyleyerek sadaka vermekten geri kalmanızı ister) ve size çirkin şeyleri yapmayı emreder. Allah ise size kendi tarafından bağışlama ve lûtuf va'dediyor. Şüphesiz Allah(ın lûtfu) geniştir, (O) bilendir.

269- Hikmeti dilediğine verir. Hikmet verilen kimseye çok hayır verilmiştir. Bunu ancak sağduyu sâhipleri düşünüp anlar(lar).

SÖZLÜK

مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ	Kazandıklarınızın temizlerinden. Mallarınızın iyisinden ve vermeye en layık olanından...
وَ مِمَّا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ	Ve sizin için yerden çıkardıklarımızdan. Hububat ve meyva çeşitleri...
وَ لَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ	Kötüyü kasdetmeyin. Kötüyü ayırmayın. Sadaka vermek için kötü, adi olanı seçmeyin.
اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ	Ancak gözünüzü onda kapatınca.(1) Adiliğinden ötürü göz yummup, istemeye istemeye alacağınız kötü şey.
حَمِيدٌ	Övülmüştür. Yaratıklarına bol bol verdiği ve vermekte olacağı için ezelden ebede yerde ve gökte övülmüştür.
يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ	Size fakirlik vadeder. Allah yolunda vermekten alıkoymak için sizi fakirlikle korkutur.
وَ يَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ	Ve size kötülüğü emreder. Şeytan sizi –cimrilik ve pintilik gibi– kötülükleri işlemeye çağırır.
اَلْحِكْمَةَ	Hikmet, şer'i şerifin sırları ve kitaba ve sünnete sahip olmak.
اُولُو الْاَلْبَابِ	Akıl sahipleri faydalı konularda düşünen, doğru akla sahip olanlar.

AÇIKLAMA

Bir önceki ayette Allah-u Teâlâ, mü'min kullarını yolunda harcama yapmaya teşvik ettikten sonra, burada da onlara, "Ey mü'minler" diye seslendi ve zekâtlarını kazandıklarının iyisinden vermelerini emir buyurdu: "Ey iman edenler, kazandıklarınızın ve yerden sizin için çıkardığımız nimetlerin iyilerin-

(1) Haydi olsun bakalım, deyip hakkının birazına razı olup vazgeçtimi, "Adam şu işe şöyle göz yumdu," denir. Tefsirdeki anlamı, kusur ve adiliğini görmemek için göz yummak, anlamınadır. Çoğunluğun okuyuşu hem vazgeçivermek hem de gözünü yumma anlamına gelmektedir.

den Allah için verin!"(1) "Kazandıklarınız" derken bu, hem altın ve gümüşü ve o dönem paralarını ve günümüz paralarını, hem de deve, sığır ve koyun sürülerini kapsar. "Yerden çıkardığımız" derken de bu, hem hububatı hem de meyveleri kapsar. Allah, mü'minlerin mallarının adisinden sadaka ve zekât vermelerini de şöylece yasaklar: "(Utandığınızdan ve iğrendiğinizden) göz yummadan alamayacağınız kötü şeyleri(2) sadaka vermeye kalkmayın!"(3) Size verildiğinde yüzünüzü ekşiterek ve canınız istemeye istemeye alacağınıza göre, âdi şeyleri vermemeniz gerekir. Bu Allah'tan mü'minlere bir edep ve terbiye dersidir. Son olarak da Allah-u Teâlâ, kulların kendilerine ve sadaka vermelerine muhtaç olmadığını, dolayısıyla zekât ve sadakayı bir ihtiyaçtan ötürü emretmediğini, sadece onları olgunlaştırmak ve mutlu kılmak için emrettiğini, nimetlerini diğer kullarına da verdiğinden zaten Allah'ın tam anlamıyla övülüp durduğunu bildiriyor. 267. ayetin anlamı budur.

268. ayete gelince(4), Allah, kullarını şeytandan ve vesveselerinden sakındırıyor: Zekât ve sadaka vermesinler diye şeytan kendilerini fakirlikle korkutur; kötü şeyleri emreder; buna uyanlar da, mallarını şer ve fesada harcamakta, hayra ve umumi menfaate karşı cimrilik yapmaktadır. Bu konuda müslümanlar uyanık olmalıdır. Zira Allah, zekât ve sadaka vermeyi emret-

(1) Ayet, kesinlikle zekât hakkındadır. Kötü, âdî malları vermenin yasaklanması hem zekâtı, hem de nâfile sadakayı kapsar.

(2) Yani, âdî şeyleri.

(3) Hâkim, bu ayetin iniş sebebine dair şu hadisi rivayet edip, "Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir" der. Bera anlatıyor: "Bu ayet bizim hakkımızda indi. Hurma bahçelerimiz vardı. Bahçe sahibi çokluğuna veya azlığına göre hurma getirirdi. Bazen bahçe sahibi, hurma salkımını getirip Mescid-i Nebevi'ye asardı. Ehl-i Suffe'nin belli bir yiyeceği yoktu. Onlardan biri acıkınca, gelip sopasıyla vurur, hamını ve olgununu düşürüp yerdi.) Hayra rağbet etmeyen, ilgi göstermeyen insanlar vardı, çekirdeksiz, kabuksuz, tatsız ve etsiz, ayrıca ham hurma salkımlarını getirip asarlardı. "... kötü şeyleri sadaka vermeye kalkmayın!" ayeti nazil oldu."

(4) İbn Abbas (r.a.), "Şeytan sizi korkutuyor" ayeti hakkında şöyle demiştir: "İkisi Allah'tan, ikisi de şeytandandır." Bunu Tirmizi'nin rivayet ettiği bir hadis açıklamaktadır. Hadiste, Efendimizin (s.a.v.) şöyle buyurduğu geçer: "İnsana şeytanın bir vesvesesi, meleğin de bir tavsiyesi vardır. Şeytanın vesvesesi, şerri övüp hakkı inkârdır. Meleğin tavsiyesi ise, hayrı öğütlemek ve hakkı tasdik etmektir. Kim bu sonuncu duyguyu hissederse, bilsin ki Allah'tandır; kim de diğer duyguya kapılırsa, bilsin ki şeytandandır, hemen şeytandan Allah'a sığınsın (eûzü çeksin)! Sonra Allah Rasûlü "Şeytan sizi fakirlikle korkutur..." ayetini okudu.

mekle günahlarını bağışlamayı (çünkü sadaka günahlara keffarettir ve tarafından bir lütuf ki; güzel bol kazanç) vaadetmektedir. Allah'ın lûtfu geniştir ve kullarını her yönden tanımakta ve her hallerini bilmektedir. O halde ey mü'minler, Allah'ın çağrısına uyun! Şeytan'ın çağrısına aldırmayın! Zira şeytan, sizin düşmanınızdır, yalnızca şerri vaadeder ve sadece kötülükle bâtılı, boş şeyleri emreder. 268. ayet bunlardan söz etmektedir.

Allah, faydalı, insanı salih amele götürecek ilim öğrenmeyi teşvik ediyor. Bu, ancak ezberlenen, anlaşılan ve derinliğine kavranan Kitab ve Sünnet ilmidir. Buyurdu ki: "Verir." Yani Allah verir. "Hikmeti, dilediğine (verir)."(1) Allah'tan öğretmesini dileyip rağbet ederek isteyen ve arzu edenlerden dilediğine... Son olarak, hikmet verilen kimseye bir çok hayır(2) verildiğini bildirdi. O halde aklı başında olan, dünyalık istemeden önce hikmet verilmesini istesin! Bu bir hatırlatmadır: "Bunu ancak akl-ı selim sahipleri düşünüp anlar.

SONUÇ

1- Altın, gümüş gibi şeylerden ve deve, sığır, koyun gibi canlı mallardan zekat vermek farzdır. Çünkü bunların tamamı Allah'ın "kazandıklarınız" sözünün kapsamına girer. Tabii üzerinden bir yıl geçmesi(3) şartıyla...

2- Zirai ürünlerden zekât vermek de farzdır. Yani hubûbât ve meyva gibi... Tabii yine nisaba ulaştığında... Ayrıca "yerden çıkan" sözü bunları da kapsadığından, madenlerden de zekat vermek farzdır.

3- Kötüsünü verip iyisini vermemek iyi bir davranış değildir.

4- Şeytandan sakınmalıdır. Vesveselerine aldırmayıp emirlerine uymayarak şeytanla mücadele etmek farzdır.

5- Allah'ın çağrısına uyup, gösterdiği biçimde davranmalıdır.

6- İlim, maldan üstün ve değerlidir.

---

(1) Hikmet: peygamberlik; Kur'an; ve her işi yerli yerince yaparak isabet kaydetmek ,demektir. Hikmetin en yüce mertebesi peygamberlik, sonra Kur'an ve Sünnettir. Buhari'den bir hadis: "Sadece iki kişiye hased (gıpta) edilir: Allah'ın mal verip de doğru yere harcattığı kişi ve Allah'ın hikmet verdiği ve onunla hükmedip, onu öğreten kişi." Yani Kur'an ve Sünnet.

(2) Hikmetin kelime manası, bir şeyi sağlıklı ve sapasağlam yapmaktır. Buna göre, Kur'an'ı ve Sünneti ezberleyip anlamak ve amel etmek hikmettir. Buhari'de: "Allah kimin hakkında hayır dilerse, onu dinde anlayışlı ve kavrayışlı kılar." ve bir başka hadiste: "Hikmetin başı Allah korkusudur." diye geçer.

(3) Havelan-ı havl ve nisab hususunda daha fazla bilgi için ilmihallere bakılmalıdır.

وَمَآ أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُهُۥ
وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِن تُبْدُوا۟ ٱلصَّدَقَٰتِ
فَنِعِمَّا هِىَ وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا ٱلْفُقَرَآءَ
فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

270- (Allah için) yaptığınız her harcamayı yâhut adadığınız her adağı Allah bilir. Zâlimlerin yardımcısı yoktur."

271- Sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Eğer onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu, sizin için daha iyidir ve sizin günâhlarınızdan bir kısmını kapatır. Allah yaptıklarınızı **duyar.**

SÖZLÜK

مِنْ نَفَقَةٍ — Sadakadan. İyisinden veya kötüsünden az olsun, çok olsun.

مِنْ نَذْرٍ — Adaktan.(1) Nezir, mü'minin dinin mecburi tutmadığı birşeyi kendine mecbur kılmasıdır. Şöyle demesi gibi: "Allah rızası için şu kadar para sadaka vereceğim. Veya, bir ay oruç tutacağım. Veya şu kadar rek'at namaz kılacağım..." Veya şöyle demesi gibi: "Şayet şu hayırlı işim olursa şu ibadetleri yapacağım..."

اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ — Sadakaları açıklarsanız. Onu açıktan verirseniz.

فَنِعِمَّا هِيَ — O ne güzeldir.

وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ — Günahlarınızı örter. "yukeffir" gizler, hesaba çekmez anlamınadır. "Min" harf-i cerri bir kısmı içindir. Yani günahlarınızın bir kısmını... Zira sadaka, kul hakkını düşürmez.

---

(1) Müslüman halk kesimi evliyaullaha adak adamak bir hayli yaygınlaşmıştır. Bu konunun iki ayrı yönü vardır. Allah rızası için kesilse ve Allah'tan istense caizdir.. Evliyadan istemek ve onların rızası için kesmek şirktir.

AÇIKLAMA

Bir önceki ayette Allah, kullarını sadaka ve zekât vermeye çağırdıktan sonra, kullarının ne verdiğini bildiğini bildirmişti. Şayet zekât ve sadaka verilen şey iyi ve güzelse, onu bilir ve ödülünü ona göre verir. Kötü ve adi ise, onu da bilir ve karşılığını da ona göre verir. Allah mü'min kullarına hitab ederek: "Allah, yolunda yaptığınız her harcamayı, adadığınız her adağı bilir"(1) buyurdu. Şayet Allah rızası için malın iyisinden verilmişse, bu, günahlara bedel sayılır ve kulun dereceleri yükselir. Yok âdi bir mal ve Allah'tan başkası adına adanmış bir adaksa böyle yapanlar zalimlerdir, harcamalarının ve Allah'tan başkası adına adadıklarının karşılığını görecekler, kendilerine herhangi bir sadaka ya da adaktan dolayı sevap verecek birini bulamayacaklardır. Çünkü zalimdirler, gerekeni yerli yerince yapmamışlardır: "Zalimlerin asla bir yardımcısı yoktur." 270. ayet bunlardan söz etmektedir.

271. ayette Allah-u Teâlâ, mü'min kullarına, rızasını kazanmak için mallarının iyilerinden açıkça ve göstererek verdiklerini, bunun, verene sevap kazandıran, kâr getiren bir mal ve makbul bir sadaka olduğunu; ancak vereni gösterişten(1) uzaklaştırması, fakirlerin onurunu koruması ve sadaka alma zilletine maruz bırakmaması bakımından, gizlice fakirin eline konuluverilenlerin sahibi için daha hayırlı olduğunu; sadakalarından dolayı sadaka verenlerin günahlarının affedileceğini, haber verip, yapıp ettiklerinden haberdar olduğunu bildiriyor. Bu, sadakaların ve diğer salih amellerin mükafatının alınacağına dair teminattır.

---

(1) Ayette açık bir mucizevi anlatım vardır. "Her ne sadaka vermişseniz Allah onu bilir veya her ne adamışsanız Allah onu da bilir." fe-innellahe ya'lemuha" lafzı, ikincinin ona işaret edişinden dolayı belağata, edebi inceliğe ters düşmesin diye tekrardan kaçınmak suretiyle düşürülmüştür.

(2) Nafile sadakayı gizlice vermek daha iyidir, daha sevaplıdır. Bir hadiste: "Gizlice verilen sadaka, Allah'ın gazabını söndürür" diye geçer. Buhari'de de: "Şu yedi kişiyi Allah, gölgesinden başka gölge olmayan günde gölgesinde gölgelendirir: "Adaletli yönetici, Allah'a ibadet ederek yetişen genç, Allah için birbirini sevip bu duyguyla bir araya gelen ve bu duyguyla ayrılan iki kimse, namaz kılıp camiden çıktıktan sonra tekrar camiye gelinceye kadar gönlü mescide, camiye bağlı olan kişi, tenhada Allah'ı zikredip gözyaşı akıtan şahıs, mevki, makam sahibi güzel bir kadının zina teklifine: "Ben alemlerin Rabbi Allah'tan korkarım" diyen adam ve sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek derecede sadakasını gizleyen kimse..."

SONUÇ

1- Az da olsa sadaka vermelidir. Sadaka verirken gösterişten de, malın kötüsünü seçmekten de kaçınmalıdır.

2- Gösterişe girmeyeceğinden emin olunduğunda sadakayı açıktan vermek caizdir.

3- Sadakayı gizliden gizliye vermek daha iyi olup sevabı da büyüktür. Sahih bir hadiste: "Bir sadaka verip de sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyen kimse..." gölgesinden başka gölge olmayan günde, Allah'ın arşının gölgesinde gölgelendireceği yedi kişi arasında sayılmıştır.

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰىهُمْ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَّشَآءُ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ
فَلِاَنْفُسِكُمْ ۗ وَمَا تُنْفِقُوْنَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ ۗ
وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ يُّوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ
لَا تُظْلَمُوْنَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَآءِ الَّذِيْنَ اُحْصِرُوْا فِيْ
سَبِيْلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ ۖ يَحْسَبُهُمُ
الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ ۚ تَعْرِفُهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۚ
لَا يَسْـَٔلُوْنَ النَّاسَ اِلْحَافًا ۗ وَمَا تُنْفِقُوْا مِنْ خَيْرٍ
فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيْمٌ ﴿٢٧٣﴾ اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَّعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ

عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

272- (Ey Muhammed) onları yola iletmek sana düşmez, dilediğini doğru yola getiren Allah'tır. Verdiğiniz her hayır, kendiniz içindir. Çünkü yalnız Allah'ın rızâsını kazanmak için veriyorsunuz. Verdiğiniz her hayır, size tastamam verilir ve hiç hakkınız yenmez.

273- (Sadakalar) şu fakirlere mahsustur ki, Allah yolunda kapanıp kalmışlardır. Yeryüzünde gezip dolaşamazlar. Bilmeyen, utangaçlıklarından dolayı onları zengin sanır. Onları sîmâlarından (yüzlerinden) tanırsın. Yüzsüzlük edip insanlardan istemezler. Yaptığınız her hayrı Allah bilir.(1)

274- Mallarını gece gündüz, gizli ve açık Allah yolunda verenlerin ödülü Rab'leri yanındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

SÖZLÜK

هُدَاهُمْ	Onların hidayetleri. İmana ve salih amele eriştirmek.
مِنْ خَيْرٍ	Hayırdan. Herhangi bir şeyden hayırda bulunmak.
فَلِأَنفُسِكُمْ	Kendiniz içindir. Ömrünüze bereket vermek ve yaptıklarınızın sevabı kıyamet gününe size ulaşacaktır.
يُوَفَّ إِلَيْكُمْ	Size verilir. Sevabı tam olarak, en ufak bir şey eksiltilmeksizin.
أُحْصِرُوا	Engellendiler. Tasarruftan alıkonulup engellendiler. Çünkü yurtlarından hicret etmişlerdi.
ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ	Yeryüzünde gezmek. İnsanların rızık temin etmek için yeryüzünde dolaşması.
بِسِيمَاهُمْ	Yüzlerinden. Muhtaç olduklarına dair, üst başlarının dökük-lüğü, renklerinin solukluğu.
مِنَ التَّعَفُّفِ	Utanmaktan. İnsanlardan istemeyi bıraktıklarından.

(1) Bu ayet, Hz. Ali hakkında inmiştir, dendi. Çünkü 4 dirhemi vardı, ayette geçtiği üzere infak etti. Ayet, israf ve cimrilik etmeksizin infak edenler hakkında geneldir. Her halükarda, gece olsun gündüz olsun, açıktan olsun gizlice olsun infak yapılması istenir.

إِلْحَافًا Israr etmek, yüzsüzlük etmek.(1) Israrla... Dilencinin, dilendiğinden alıncaya kadar ayrılmaması.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, sadakayı emir ve teşvik edince, kâfirler ve yahudiler de sadaka istediler. Allah Rasûlü ve mü'minler kâfirlere sadaka vermekten kaçındılar. Allah onların bu sıkıntısını giderip gayr-i müslimlere sadaka vermelerine müsaade etti. Tabii söz konusu sadaka, farz sadaka olan zekât değil, nafile sadakadır. Allah, elçisine ve ümmetine seslenerek: "Onların doğru yola iletilmeleri sana düşmez.." buyurdu. Onların hidayete erdirilmeleri işi, bundan aciz olduğun için sana bırakılmamıştır. Sana sadece yolu açıklamak düşer. Bunu yaparsan hidayete ermemelerinin sorumluluğu sana ait değildir. Allah zorla hidayete ermelerini dileseydi, onlara hidayet verirdi. Allah'ın rızasını ve hoşnutluğunu umarak, mü'min olsun, kâfir olsun, ne verirseniz infak sevabını alırsınız. Allah-u Teâlâ bu cömert va'dini şu sözüyle pekiştiriyor: "Harcadığınız her hayrın karşılığı size tastamam verilir. " Üstelik, harcadıklarınızın karşılığını almada -azıcık bile olsa- eksikliğe uğratılmayacaksınız. 272. ayetin anlamı budur.

273. ayette ise: "... kendilerini Allah yoluna adayıp yeryüzünde dolaşamayanlara..." Allah Teâlâ, en güzel sadaka verme yolunu açıklıyor: Diyarlarından çıkarılıp malları ellerinden alınan ve Medine'de Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) yanındaki, yeryüzünde ticaret ve iş için dolaşamaz vaziyette mahsur kalan muhacirlerin fakirlerine vermektir. Allah bu fakir muhacirlerin, elçisinin ve mü'minlerin tanıyabileceği özelliklerini de sayıyor. Bu özellikler olmasa, iffetlerinden ve onurlu kişiliklerinden dolayı tanımayan bir kimse onları ihtiyacı olmayan zenginler sanabilir: "Hayâlarından dolayı, kendilerini tanımayanlar zengin sanır. Onları yüzlerinden tanırsın." Bırak ısrar edip peşini bırakmamayı, insanlardan bir defa olsun(2) istemezler.(3) Ayetin sonunda da Allah-u Teâlâ, yolunda harcananlara verilecek mükafata dair cömert vaadini tekrar-

(1) İlhah da İlhaf da ısrar anlamınadır. Yani, dilendiği adamın sağından solundan yaklaşıp, verinceye veya kovuncaya kadar ister.

(2) Ne ısrarla, ne de başka türlü isterler. Sahabe, elbette dilenmezdi.

(3) Dilencilik ne zaman helal olur? (Hanbel oğlu İmam Ahmed şöyle der: "Kişinin öğle ve akşam yemeği yoksa dilenmesi caiz olur." Ve yine şöyle hükmetmiştir: "Kişi, başkası adına dilencilik yapamaz. Ancak başkasına, tasadduk edin, diyebilir." Dayanağı: "Aracı olun, ecir kazanırsınız..." hadisidir.

layıp "Harcadığınız iyi bir şeyi Allah bilir." diyor. Dolayısıyla sizi en güzel sevapla sevaplandırması gerekir. O halde size müjdeler olsun ve bu müjdeye güvenin!

274. ayet, infaka (Allah için vermeye) davet eden ayetlerin sonuncusu olup, her halde, geceleyin ve gündüz, açıkça ve gizlice infak edenlere, verdiklerinin sevabının onlar adına Rableri katında toplandığına, O'na kavuştukları gün teslim alacaklarına, dünyada, kabir âleminde ve de ahirette onlara korku olmadığına, üzülmeyeceklerine dair en büyük müjdeyi taşımaktadır.

SONUÇ

1- Muhtaç kâfire –zekât değil de, çünkü o mü'minlerin hakkıdır– nafile sadaka vermek caizdir.(1)

2- Sadakanın sevabı, alana değil verene aittir. Bu sebeple alan kâfir bile olsa zarar etmez.

3- Sadakayı, ihlasla vermek lazımdır. Yani sadakayı başka bir şey için değil sırf Allah rızası için vermelidir.

4- Sadaka alanın aziletine ve ihtiyacına göre sadakaların ecri birbirine üstün olabilir.

5- Taaffüf, yani ihtiyacı varken bile istememek(2) fazilettir. Alah'tan başkasından ısrarla istemek yerilmiştir. Allah (c.c.) ise, duada, istekte ısrar edenlerden hoşlanır.

6- Gece gündüz, gizlice ve açıkça sadaka vermek caizdir. Çünkü Allah-u Teâlâ başkasının değil de sırf kendisinin rızası istendikçe çeşitli usûllerle her verilen sadakayı sevaplandırır.

7- Allah-u Teâlâ, sadaka veren mü'minlere, mükâfaatlarının kendi yanında toplandığını, korkudan ve hüzünden kesinlikle uzak olacaklarını müjdelemektedir.

---

(1) Delili, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) "Bana, sadakayı zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermem emredildi." hadisidir. Buhari'deki delili: "Sadakayı zenginlerinden al, fakirlerine ver." hadisidir.

(2) Şu sahih hadise dayanarak, istemeden bir şey verilen kimsenin onu alması caizdir: Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ömer'e (r.a.) bir miktar mal verdi. Ömer (r.a.): "Bunu, benden daha çok ihtiyacı olana ver!" dedi, sonra "Kendin istememişken bunu da, kendi malından sana geleni de al" buyurdu.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَوٰا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبَوٰا ۗ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَوٰا ۚ فَمَن جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ
مِّن رَّبِّهِ فَانتَهَىٰ فَلَهُ مَا سَلَفَ ۖ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَمَنْ عَادَ
فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللَّهُ
الرِّبَوٰا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ ۗ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ
﴿٢٧٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾

275- Faiz yiyenler, ancak şeytanın dokunup çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların: "Alış-veriş de faiz gibidir" demelerinden ötürüdür. Oysa Allah, alış-verişi helâl, faizi haram kılmıştır. Kime Rabbi'nden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak fâizden) vazgeçerse, geçmişte olan kendisinindir ve işi de Allah'a kalmıştır. (Allah onu affeder). Kim tekrar (fâize) dönerse onlar ateş halkıdır, orada ebedî kalacaklardır.

276- Allah, fâizi mahveder, sadakaları artırır. Allah, hiçbir günâhkâr nânkörü sevmez.

277- Onlar ki, inandılar, güzel işler yaptılar, namazı kıldılar, zekâtı verdiler; işte onların ödülleri, Rab'leri yanındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

SÖZLÜK

يَأْكُلُونَ الرِّبَا — Faiz yiyorlar. Faizi alıp yemek suretiyle veya başka biçimde kullanıyorlar. Buradaki faiz, Riba'n-nesi'e'dir. Aslı şudur: Birine bir borcun vardır. Vakti dolup da ödeyemeyince alacaklıya, "ertele ve artır" dersin. Yani, borcunu ödemeyi bir süre erteleyip borca belli bir miktar ilave edersin. İşte cahiliyye dönemi faiz şekli budur ve bugün faizci bankalar da böyle çalışmaktadır. Adama önce bir vakte kadar bir meblağ verirler ve %10 veya daha az yahut çok bir miktar daha ilave ederler. Faiz, kitabla, sünnetle ve icmayla haramdır. Riba'l-fudl veya Riba'n-nesi'e olması farketmez.

لاَ يَقُومُونَ — Kalkmıyorlar. Kıyamet günü kabirlerinden.

يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ — Ona şeytan çarpar. Şeytanın düzensiz bir darbe vurması.

مِنَ الْمَسِّ — Dokunmasından.(1) Cin çarpması: "Falanı cin çarpmış" denir.

مَوْعِظَةٌ — Nasihat. Ribayı terketme ve yasaklama emri.

فَلَهُ مَا سَلَفَ — Geçmiş olan ondan sorulmaz. Geçen geçmiştir.

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا — Allah faizi yokeder. Yavaş yavaş giderir de sonunda ayın, ay sonunda yokoluşu gibi ondan geriye hiçbir şey kalmaz.

وَ يُرْبِي الصَّدَقَاتِ — Sadakaları fazlalaştırır. Sadaka, verilen malı bereketlendirip ecrini kat kat artırır.

كَفَّارٍ — Kâfir. Her türlü hakkı, adaleti ve hayrı inkâr eden, inkârcı.

أَثِيمٍ — Günahkâr. Büyük küçük günah bırakmayıp işleyerek, günahlara dalmış kimse.

AÇIKLAMA

Allah, sadaka vermeye teşvik edip, verenlere büyük mükafaat ve kat kat sevap vereceğini vaadedince, mâli kazançlarını faizle kat kat artıran faizcileri de hatırlatıyor. Onlar böylece iyilik yolunu tıkamakta ve iyilik yolundan sapmaktadırlar. Mallarını sadaka vermek yoluyla artıracaklarına, faizlerle artırmaktadırlar. Allah, onların kıyamet günü kabirlerinden nasıl kalkacaklarını da

(1) Mess: Elle dokunmak demektir. Şeytan kimi çarparsa, aklı karışır, bağırıp çağırmaya başlar. Filanı cin çarpmış, bayılıp ayılıyor, denir. Şeytan da cinlerdendir. Faizci, kıyamet günü kabrinden cin çarpmış (deli) gibi, saralı olarak kalkar.

anlatıyor: Kalkarlar, otururlar, uykusuzluk çekerler ve ayılıp bayılırlar. Durumları, dünyada iken cin çarptığından ayılıp bayılan kimselerin durumu gibidir. Kıyamet günü faizcilerin tanınacağı özellikleri bunlardır. Nitekim, sanki göbeklerinin, üstüne çadır kurulmuş gibi şişmesinden de tanınırlar. Allah "Faiz yiyenler, mahşerde ancak cin çarpmış kimsenin kalktığı gibi kalkarlar." buyurmaktadır. Böyle cezalandırılışlarının sebebini de belirtiyor: "Bu halleri, yani bu rezilliğe ve azaba uğramaları, faizi haram kılan hükmümüzü reddedip "alış-veriş de faiz gibidir. Çünkü faiz, sürenin sonundaki artış, alışveriş de başındaki artıştır, demelerindendir." Allah onlara şöyle cevap verdi: "Oysa Allah, alışverişi helal, faizi haram kılmıştır."(1) Faiz haram oldukça, itirazın anlamı yoktur. Kaldı ki alışverişteki artış, malın değerinin yükselmesi veya düşmesidir. Bu da ticarette izin verilen ilahi kanuna göre geçerlidir. Fakat alış-verişin sonundaki artış, sadece artıştır. Sonra Allah, kullarına kurtuluş yolunu izah edip, mahvoluş yolundan sakındırarak: "Kime Rabbinden bir öğüt gelir de" buyurdu. Söz konusu öğüt, Allah'ın faizi haram ve yasak kılmasıdır. O halde faizcilikten vaz geçin. Haram olduğunu bilmeden veya faizcilikten tevbe etmeden önce geçen geçmiştir. Bundan sonra işi Allah'a kalmıştır. O dilerse tevbesinde devam ettirip kurtarır. Dilerse kötü ameli ve bozuk niyeti sebebiyle yardımsız bırakıp yok eder. Allah'ın: "Kimler faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliklerdir!" ayetinin anlamı budur. Allah-u Teâlâ, adaleti sayesinde faizi mahvettiğini,(1) fazl-u ihsanıyla sadakaları verilen malları artıracağını, Allah'ın yasasını, dinini ve koyduğu hadleri (kural ve kanunları) aşırı şekilde inkâr edenleri ve de isyanlar içinde, günah işleyip duran günahkârları sevmediğini de haber verdi. 275. ayetin muhtevası budur. 276. ayet, her iman eden, salih amel işleyen, gereği gibi dosdoğru namaz kılan ve zekât veren kimsenin içine işleyecek, ecrinin Rabbi indinde tastamam durduğuna ve ihtiyacı olduğu kıyamet gününde teslim alacağına, dünya ve ahiret hayatındaki geleceğinden korkmayacağına ve yine dünyada ve ahirette hüzünlenmeyeceğine dair Rabbani hak, bir vaad ve ilahi bir müjdedir.

SONUÇ

1- Faiz yiyenler, faizi yiyişlerinden ve tevbe etmeyişlerinden dolayı

(1) Burada, nass varken kıyas yapılamayacağı, genel kuralına bir delil vardır. Zira müşrikler, faizi alışverişe kıyaslamışlar ama Allah kıyaslarını boşa çıkarmıştır. Çünkü faiz haram olup helal alışverişle kıyaslanamaz.

(2) İbn Mes'ud aktarıyor: Hz. Peygamber (s.a.) "Faiz, çok da olsa, sonucu azlıktır" buyurmuştur. Yani sonucu (kârı, kazandırdığı) az ve eksik olacaktır.

kıyamet günü kötü bir cezaya çarptırılacaktır.

2- Faiz ve her türlü haram mal, ayetteki korkunç tehdit sebebiyle yasaklanmıştır.

3- Allah sevgisini kazanmanın yolu şudur: Allah, dostları olan mü'minleri ve emrine uyanları sever. Düşmanlarından, yani inkârcılardan, faiz ve benzeri büyük günahları işleyenlerden nefret eder.

4- Fıkıh kitaplarında belirtilen şartlara uygun olmak kaydıyla alışveriş helâldir.

5- Kim faizden tevbe ederse, tevbesi kabul olur.

6- Allah faizciyi yoklukla tehdit etmekte, sadakayı (sadaka verilen malı) ise çoğaltacağını vaadetmektedir.(1)

7- Allah, inanan salih amel sahiplerine, namazı dosdoğru kılıp zekatı da öderlerse, müjdeler vermektedir.

(1) Kitaptan delili: "Allah faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir." ayetidir. Sünnetten delili: "Faiz çok da olsa sonucu azlıktır." "Kul, güzel bir maldan sadaka verince Allah kabul eder, ve eline alıp sizden birinin tay'ını veya sütten kesilmiş buzağısını büyüttüğü gibi büyütüp çoğaltır. Adam bir lokma sadaka verdimi Allah'ın elinde Uhud Dağı kadar oluncaya dek büyür. O halde sadaka verin!.."

إِلَى اللَّهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨١﴾

278- Ey inananlar, Allah'tan korkun, eğer inanıyorsanız fâizden (henüz alınmayıp) geri kalan kısmı bırakın (almayın).

279- Eğer böyle yapmazsanız, Allah ve Elçisiyle savaşa girdiğinizi bilin. Tevbe ederseniz, ana malınız sizindir. Ne haksızlık edersiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız.

280- Eğer (borçlu) darlık içinde ise, bir kolaylığa çıkıncaya kadar beklemek (lâzımdır). Eğer bilirseniz (verdiğiniz borcu, eli darda olan borçluya) sadaka olarak bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

281- Şu günden sakının ki, o gün (hepiniz) Allah'a döndürüleceksiniz, sonra herkese kazandığı tastamam verilecek ve onlara hiç haksızlık edilmeyecektir.

SÖZLÜK

اِتَّقُوا اللّٰهَ	Allah'tan sakının. İtaatini, sizi, koruyan bir kalkan yaparak, itaat etmek suretiyle cezalandırmasından korkun!
وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا	Faizden geriye kalanı bırakın. Yapmış olduğunuz faizli alışverişin faizini bırakın. Faizi yemeyin.
فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ	Allah'a ve Peygamberine açılmış bir savaş olduğunu bilin ve harp açın silahlarınızı kuşanın. Ama silahın size bir faydası dokunmayacaktır.(1) Zira peşinen mağlup ve yeniksiniz.
فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ	Ana paranız sizindir. Tevbe ettikten sonra yalnız borç verdiğiniz sermayeniz sizindir, onu alın ve faizinden vazgeçin.
اَلْعُسْرَةُ	Zorluk. Mâli sıkıntı.
فَنَظِرَةٌ إِلَى الْمَيْسَرَةِ	Borçluyu, Allah kendisine ödeme imkânı verinceye dek beklemek. Ondan sonra size borç aldığı kadarını öder.
وَأَنْ تَصَدَّقُوا	Borcunu ödeyemeyene alacağınızı tasadduk etmeniz, sizin için daha hayırlıdır.

(1) İbn Abbas (r.a.) şu görüştedir: "Faiz muamelesi yapıp bundan vazgeçmeyen kimseyi, devlet başkanının tevbe ettirmeye, vazgeçirmeye çalışma hakkı vardır.

AÇIKLAMA

Geçmiş ayetlerde, faiz yiyenlerin sonunun anlatılması münasebetiyle, Allah Teâlâ mü'min kullarına kendinden sakınmalarını (takva) –bu, O'na itaat etmek, isyanı bırakmak, bazıları üzerinde kalmış faizli işlemlerden vazgeçmekle olur– emrediyor: "Ey iman edenler, Allah'tan sakının! Eğer mü'minseniz faizden arta kalmış hesaptan da vazgeçin!" Böyle yapmazsanız, Allah'la ve Rasûlüyle çetin, kırıp geçiren bir savaşa tutuştuğunuzu bilin![1] Sonra da mü'minlere faizin bela ve fitnesinden kurtuluş ve tevbe yolu şöyle açıklanıyor: Faizi bırakarak tevbe ederseniz, ve verdiğiniz borç ne kadarsa sadece onu alabilirsiniz.[2] Böylece ne faiz alarak haksızlık etmiş, ne de sermayenizi eksik alarak haksızlığa uğramış olursunuz. Şayet sıkıntı içinde bir borçlunuz varsa, eli genişleyinceye kadar beklemeniz, Allah'ın bir tavsiyesidir.[3] Başka bir şey daha var ve bu sizin için daha hayırlıdır: Faiz bulaşmış mallarınızı temizlemek ve kendinizi faizin kötü etkilerinden arındırmak için alacağınızın tamamından vazgeçmeniz... Daha sonra Allah, kıyameti ve sıkıntılarını hatırlatıyor: "Allah'a döndürüleceğiniz, sonra herkese kazandığının haksızlığa uğratılmaksızın tastamam verileceği o günden sakının!" 280. ayetin yaptığı bu hüküm, insanlığın Rabbinden aldığı son hükümdür. Çünkü bu ayet, Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) inen son ayettir.

SONUÇ

1- Faizden ve bütün günahlardan tevbe etmek farzdır.

2- Hakim'in (yönetici veya kadı), faizli işlemlerde ısrar edenlerle, onları tasarruftan yani her türlü ticari işlemden alıkoymak suretiyle faizi terkedinceye kadar savaşması gerekir.[4]

---

(1) Riba'nın haram olduğu ayet ve hadislerle sabittir. Bu konuda en ufak bir şüphe yoktur.

(2) Fukahadan bazıları, bu ayeti malı teslim almadan alışverişte meydana gelecek her artışı, anlaşmayı haram kıldığına ve iptal ettiğine delil getirmiştir.

(3) Sıkışık borçluya süre tanımanın faziletine dair hadisler vardır: "Kim eli dar olan borçluya süre tanırsa, her gününe bir sadaka vermiş sayılır." "Kimi Allah'ın, kıyamet günü kendisini bir sıkıntısından kurtarması sevindirecekse, güç durumdaki borçlusuna süre tanıyıp, erteleyerek sıkıntısını gidersin ya da o alacaktan vazgeçsin..."

(4) İbn Huveyz Mindad: "Bir belde halkı, helâl sayarak hepsi faiz alıp verse dinden çıkmış olurlar. Hükümleri dinden çıkanların hükmü gibidir. Eğer bu işi, helal saymadan yaparlarsa devlet reisinin onlarla savaşma yetkisi vardır. Görmez misin ki, Allah buna müsaade etmiştir: "Allah'a ve Rasûlü'ne savaş açtıklarını bilsinler..."

3- Faizden tevbe eden, borç verdiği ana para kadarını almaması sağlanarak haksızlığa uğratılmaz. Aksine verdiği miktar, kendisine tamı tamına ödenir. Verdiği miktarı bile almaması, onun için maddeten ve manen daha hayırlıdır.

4- Âhiret âlemini hatırlayıp imanla, salih amellerle, faizi ve haramları terkederek ahirete hazırlanmak farzdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ
كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ
رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ
سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ
وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ
فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ
مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَىٰ
وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْئَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ
صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَىٰ أَجَلِهِ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ
لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً

حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَلَّا تَكْتُبُوهَا ۗ وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ ۖ وَلَا يُضَارَّ
كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ ۚ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ ۗ
وَاتَّقُوا اللَّهَ ۖ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾

282- "Ey inananlar,(1) belirli bir süreye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman, onu yazın! Aranızdaki bir yazıcı (onu) adâletle yazsın. Yazıcı, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazmaktan kaçınmasın, yazsın; borçlu olan da yazdırsın, Rabbi olan Allah'tan korksun, borcundan hiç bir şeyi eksik etmesin. Eğer borçlu olan kimse aklı ermez, yâhut zayıf, ya da kendisi yazdıramayacak durumda ise velîsi onu adâletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki kişiyi de şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa, râzı olduğunuz şâhitlerden bir erkek, iki kadın (şahitlik etsin). Tâ ki kadınlardan biri şaşırırsa diğeri ona hatırlatsın. Şahitler çağırıldıkları zaman (gelmekten) kaçınmasınlar. Az olsun, çok olsun, onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah katında daha adâletli, şâhitlik için daha sağlam, kuşkulanmamanız için daha elverişlidir. Yalnız, aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin ticâret olursa onu yazmamanızdan ötürü üzerinize bir günâh yoktur. Alışveriş yaptığınız zaman da şâhit tutun. Yazana da, şâhide de asla zarar verilmesin. Eğer (bir zarar) yaparsanız, bu kendinize kötülük olur. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor. Allah herşeyi bilir.

SÖZLÜK

تَدَايَنْتُمْ — Borç aldınız. Birbirine satışta, alışta, veresiyede ve borçlanmada borç verenler.

---

(1) İbn Abbas (r.a.): "Bu ayet, özellikle veresiye alışverişi hususunda inmiştir." der. Ancak, itirazsız bütün borçlar için geçerlidir.

اِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى	Belirlenmiş vakte kadar.(1) Günlük, aylık veya yıllık belli bir vakit.
بِالْعَدْلِ	Adaletle. Artırmaksızın, eksiltmeksizin, aldatmaksızın, hilesiz olarak hakla, insafla.
وَ لَا يَأْبَ	Doğru yazı yazan yazmaktan çekinmesin
وَ لْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ	Üzerinde hakkı olan yazdırsın. Çünkü yazdırması, borçlunun borcunu kabulü ve onaylaması demektir.
وَ لَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا	Borcu olan, ondan hiçbir şeyi eksiltmesin, bir kuruş bile olsa tamamını söylesin.
سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا	Mali işlemleri güzelce yapamayan. Veya, güçsüz ihtiyar gibi yazdırmaktan aciz olan.
وَلِيُّهُ	İşine velilik eden; acizliğinden ve kusurundan dolayı birinin işlerini üstlenmiş olan.
مِنْ رِجَالِكُمْ	Erkeklerinizden.
أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا	Birinin unutması veya tam anlayamadığından yanılması.
وَ لَا تَسْأَمُوا	Bıkmayın, usanmayın. Yazmaktan sıkılıp usanmayın; hatta borç küçük bir meblağ bile olsa.
أَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ	Allah'ın indinde ve kanunlarında en adil olan.
وَ أَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ	Şahitlik için daha sağlamdır. Çünkü yazı unutulmaz, şahitlik unutulur veya şahit ölür ya da kaybolur.
وَ أَدْنَى أَنْ لَا تَرْتَابُوا	Yazmakta değil de şahitlikte ihtilafa düşerek şüphe etmemenize daha yakın.
تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ	Aranızda dolanan. Peşin alışverişlerin yazılmamasında size bir zorunluluk yoktur.
وَ أَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ	Alış-veriş yaptığınızda şahit tutun. Birisi birisine herhangi bir şeyi sattığında bu satışa şahit tutsun.
وَ لَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَ لَا شَهِيدٌ	Ne kâtip ne de şahit zarara uğratılmasın. Kâtip ve şahit hiç bir zaman zorlanmasın ve zarara sokulmasın.
فُسُوقٌ بِكُمْ	Sizin için haddi aşmaktır. Rabbinizin itaatinden çıkmak, koy-

(1) Belli bir sürenin anılması, Buhari'de geçen şu hadisten dolayı ayetin veresiye hakkında olmasını gerektiriyor: "Kim borç olarak hurma verirse, belli bir süreye kadar belli bir ölçekle ve belli bir tartıyla versin."

duğu ölçüyü aşmanızdır.

اتَّقُوا اللَّهَ Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmada, dikkâtli olun! Bunları size öğrettiği gibi bütün muhtaç olduklarınızı da öğretir. Öyleyse O'na dilinizle hamd, davranışlarınızla şükredin. O, sizi bunlara göre mükafatlandırıp cezalandıracaktır. O, her şeyi bilir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, sadaka vermeye teşvik buyurup, faizi yasaklayıp, eli daralmış borçluya mühlet vermeye, hatta alacağı düşürerek bağışlamaya çağırınca insan zihninde malın bir işlevi ve hayatta bir değeri olmadığı gibi bir anlayış doğmuştur. Hemen mala hakkını vermek ve değerini yükseltmek için –ki mal hayatın kıvamı olup korumak gerekir– bu mübarek borç ayeti inmiştir. Mala hakkını verip değerini yükseltmek, borçları yazmakla ve adaletlerine, dürüstlüklerine razı olunan kimselere şahitlik ettirmekle olur. Şahidler, iki hür müslüman erkek olmalıdır. Eğer bir erkek bulunamazsa yerine iki kadın geçer.(1) Allah Teâlâ, doğru yazı yazanı yazmaya teşvik etti, şahitlere de şahitlik etmeye çağrıldıklarında, durumları müsait olduğu halde, bundan kaçınmalarını haram kıldı. Borç alana ve verene de azıcık da olsa borçlarını / alacaklarını tavsiye etti: "Az olsun, çok olsun, onu süresine kadar yazmaktan üşenmeyin!" Allah Teâlâ, merhametinden peşin alışverişle-ri yazmamaya ruhsat verdi: "Yalnız aranızda hemen alıp vereceğiniz peşin ticaret olursa, onu yazmamanızdan dolayı üzerinize bir günah yoktur." Alış-verişe şahitlik ettirilmesini de emretti: "Alışveriş yaptığınızda da şahit tutun." Yazana veya şahide, yazıcının işi varken yazdırmaya zorlanarak veya şahidden işi başından aşkınken şahitlik etmesini isteyerek yahut ona zor gelecek uzak mesafelere çağrılarak –çünkü şahitlik gönüllü yapılan bir şey ve bir hayır işidir, başka bir şey değil– zarar verilmesini yasakladı. Meşguliyet-lerinden dolayı mümkün olmadığında, bir başka kâtip (yazıcı) ve bir başka şahid aranır. Allah, şahitliği gizlemekten veya yazımda haksızlık etmekten de, yazana ve şahide zarar vermekten de sakındırdı: "Eğer (bir zarar) verirseniz, bu kendinize kötülük olur." Kendisinden çekinilmesine dair emriyle de bunu pekiştirdi: "Allah'tan sakının..." yani emrine ve yasağına uyarak... Bu tak-

(1) Âlimlerin çoğunluğu, yeminin şahid yerine geçeceği konusunda ittifak halindedir. İkinci şahid bulunmazsa kadı, bir şahitle ve taraflardan birinin edeceği yeminle hükmeder. Buradan hareketle, şahitler sadece iki kadınsa şahit sayılırlar ve yemin eklenir. Kadı böylece hükmeder. Bu, özellikle mallarda böyledir.

dirde mutluluğa erersiniz. Size bu faydalı ilmi öğrettiği gibi size başka şeyleri de öğretmeye devam edecektir. O, herşeyi bilir. İşte "Ey iman edenler, belirli bir süreye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman yazın..." ayetinin anlamı budur.

SONUÇ

1- Mal veya nakdi olarak borçlanmada miktarın ve sürenin yazılması farzdır. Bu, İbn Cerir et-Taberi'nin görüşüdür. Buna, bir tavsiyedir fazilet olduğu söylenerek cevap verilmiştir.

2- Allah'ın kâtibe (yazıcıya) olan şu sözünden, nimeti şükrederek gözetmek gerektiği anlaşılmaktadır: "Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde yazsın." Çünkü Allah, kendisine okuma yazmayı öğretmiş ve başkaları ondan mahrum olmuşlardır.

3- Aciz olunduğunda ya da gücü yetmediğinde yazdırmada vekil tayin etmek caizdir.

4- Her şeyde, özellikle ertelenecek borçların yazımında adalet, dürüstlük ve insaf şarttır.

5- Pekiştirmek ve borcun miktarını ve süresini unutmamak için yazımda şahitlik yaptırmak gerekir.

6- Mâli meselelerdeki şahitlerin[1] iki kişi olması sağlamlık açısından daha iyidir.

7- Küçük ve değersiz de olsa, borçların yazılmasında titiz ve bu hususta kararlı olmalıdır.

8- Parası peşin olan ticaretin yazılmamasında da ruhsat vardır.

9- Akarların, tarlaların ve fabrikaların alışverişine, şahitliği geçerli kişilere şahitlik yaptırmak lazımdır.

10- Yazıcıya ve şahide zarar vermek haramdır[2]

11- Allah'tan sakınmak, Allah'ın izniyle ilim ve irfan elde etmeye sebep olur.

---

(1) Bazı şahitlikler iki kişiden duyar. Bazen tek.. Zina şahitliğinde ise 4 kişiden az olmaz- hariç bütün şahitliklerde geçerlidir. Kölelerin ve çocukların şahitliği konusunda ihtilaf vardır.

(2) Allah-u Teâlâ'nın: "Allah'tan sakının, Allah size öğretiyor." sözü, Allah'ın, itaatkâr kulun gönlünde, kendisine iletileni anlayacağı ve hakla batılı ayıracağı bir nur yaratacağına dair bir vaaddır. Bunu, Allah'ın şu sözü de destekler: "Allah'tan korkarsanız, size hakla batılı ayıracak bir anlayış verir." (Enfal 8/29)

وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ ۖ
فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ ۗ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ ۚ وَمَن يَكْتُمْهَا
فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾ لِّلَّهِ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِن تُبْدُوا مَا فِي أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ
يُحَاسِبْكُم بِهِ اللَّهُ ۖ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ ۗ وَاللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾

283- Ve eğer seferde olur da yazacak birini bulamazsanız, alınan rehinler (yeter). Birbirinize güvenirseniz, kendisine güvenilen kimse emâneti (borcunu) ödesin, Rabb'i olan Allah'tan korksun. Şahitliği gizlemeyin, onu gizleyenin kalbi günâhkârdır. Allah, yaptıklarınızı bilir.

284- Göklerdekilerin ve yerdekilerin hepsi Allah'ındır. İçlerinizdekini açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker; dilediğini bağışlar, dilediğine azâbeder. Allah herşeye kaadirdir.

SÖZLÜK

اَلسَّفَرُ	Yolculuk. Evinden ve yurdundan ayrılarak yolculuğa çıkmak.
وَ لَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا	Ve kitap bulamadınız. Yazacak birisini veya kalem mürekkep gibi yazım araçlarını bulamazsanız...
فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ	Yazı yerine rehine karar verdiklerinde, borçlu alacaklının yanına bir rehin bıraksın.
فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا	Birinizden emin olursanız. Rehine ihtiyaç yoktur

فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ — Kendisine emanet edilen emanetini versin. Çünkü yazamamışlar ve alacaklısı borcuna karşılık kendisinden bir rehin de almamıştır.

اٰثِمٌ قَلْبُهُ — Kalbi günahkar. Çünkü gizleme, kalbe bağlıdır, dolayısıyla günah da kalbe aittir.

وَ اِنْ تُبْدُوا — Açıklasanız da.

AÇIKLAMA

Allah, geçmiş ayetlerde alışverişlerde, veresiyede ve borçlanmalarda şahit bulundurmayı emredince, burada da yazıcı veya yazım araçları bulunmadığından –seferde– yazamadıklarında, yazma yerine rehin alıp vermelerini emretti. Şöyle ki: Borçlu alacaklısının yanına, yazı yerine borcunu belgeleyecek bir rehin bırakır. Bu, alacaklının güvenmediği ve borçlunun (borcunu ödememesinden korktuğu anda yapılır. Ama birbirlerine güvendiklerinde rehin alıp verme olmasa da olur. "Ve eğer seferde olur da yazacak birini bulamazsanız,(1) alınan rehinler yeter."(2)

Ayette geçen "rihan" kelimesi rehin'in çoğuludur.(3) Yine: "Birbirinize güvenirseniz..." rehin almayın!.. "Kendisine güvenilen kimse emâneti (borcunu) ödesin ve Rabbi olan Allah'tan korksun!" buyurdu. Sonra şahitlerin, gördüklerini gizlemelerini kesin bir biçimde yasakladı: "Gördüklerinizi gizlemeyin..." Bu günahın büyüklüğünü de açıkladı: "Kim gizlerse onun kalbi günahkârdır."(4) Ve yine bildirdi ki, O yaptıklarınızı bilir, dolayısıyla onları bilgisine göre ödüllendirip cezalandırır. Bu, Allah'tan şahitlikten kaçınanlara ve

---

(1) Rehin alıp vermek, Kitab'la caizdir. Bu ayet, seferde rehin alıp vermekle ilgili nass'tır. Yolculuk halinde değil de ikamet halinde ise, sünnet ve icma ile caizdir. Buhari ve Müslim'de geçer: "Hz. Peygamber (s.a.v.) yahudinin birinden biraz yiyecek istedi. Yahudi de karşılığında bir rehin taleb etti. O (s.a.v.), zırhını rehin bıraktı. Zırh, bir miktar arpa karşılığında rehindeyken, Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) vefat etti.

(2) Ayette geçen "makbûda" sözü, rehinde vekalette bile olsa rehinin teslim alınmasının şart olduğunu göstermektedir. Hatta dürüst birisi rehini teslim alsa caizdir. Çünkü kabz anlamındadır. Zimmetteki birşeyin rehin verilmesi de caiz olur.

(3) Rehinin aslı, devam, demektir. Dini bakımdan ise, borçlu ödeyemediğinde ya bizzat rehin verilen maldan ya da sağladığı faydalardan borcu çıkartmak için bir malın borç karşılığı tutulmasıdır.

(4) Alimler, "Kalbin günahı, kirlenmesi sebebiyledir.." demişlerdir.

yalancı şahitlik yapanlara bir gözdağı ve tehdittir. 282. ayetin muhtevası budur.

283. ayete gelince, Allah göklerde ve yerde olan herşeyin yaratılış, sahipleniliş ve tasarruf ediliş bakımından kendisine ait olduğunu, buna dayanarak bir hayrı veya şerri açığa vuranın yahut gizleyenin buna göre hesaba çekileceğini haber veriyor. Sonra Allah-u Teâlâ, hesaptan sonra mü'minlerden ve muttakilerden dilediğini bağışlar, şirk ve isyan sahiplerinden de dilediğine azab eder. Tam yetkisi vardır. Çünkü hepsi, O'nun yaratıkları, sahip olduğu şeyler ve kullarıdır.

SONUÇ

1- Yolculukta olsun, ikamet halinde olsun borçludan borcunu belgelendirmesi için rehin almak caizdir.

2- Borcun ödeneceğine güvenilir ve borçludan korkulmazsa rehin almayabilir.(1)

3- Gördüğünü gizlemek, şahitlikten kaçınmak ve yalancı şahitlik yapmak haramdır ve Buhari'deki bir hadiste yer aldığı üzere büyük günahlardandır.

4- Kul, gönlünde gizlediği şüphe, şirk, münafıklık, Allah dostlarına buğz etmek, düşmanlarına sevgi beslemek vb. şeylerden hesaba çekilecektir.

(1) Rehin; bir binek hayvanı, sağmal bir koyun, oturulacak bir ev veya bir hurma bahçesi ve kıymet ifade eden her şeyden olur. Rehin, süt sağılan hayvan ise hayvanın sütünü alabilir. Binek hayvanı ise binebilir. Kısacası canlı ise onu bakmasına karşı ondan yararlanabilir.

وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ
نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ
عَلَيْنَا إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا
مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
أَنْتَ مَوْلَانَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

285- Elçi, Rabbi'nden kendisine indirilene inandı, mü'minler de. Hepsi Allah'a, meleklerine, kitâblarına ve Peygamberlerine inandı. "O'nun elçilerinden hiçbirini diğerlerinden ayırdetmeyiz" (dediler). Ve dediler ki: "İşittik, itaat ettik! Rabb'imiz, (bizi) bağışlamanı dileriz. Dönüş(ümüz) sanadır!"

286- Allah, kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. "Rabb'imiz, unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Rabb'imiz, bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmız (sâhibimiz, efendimiz)sin! Kâfirler toplumuna karşı bize yardım eyle!"

SÖZLÜK

آمَنَ	İnandı. Haberin doğruluğunu kesinlikle tasdik etti, bunda asla tereddüt veya şüphe göstermedi.
اَلرَّسُولُ	Peygamber. Peygamberimiz Muhammed (s.a.v.).
كُلٌّ	Hepsi. Peygamber ve mü'minler, hepsi.
لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ	Peygamberlerin arasını ayırdetmeyiz. Hepsine inanırız; yahudi ve hıristiyanlar gibi bazısına inanıp, bazısını inkâr etmeyiz.

سَمِعْنَا	Kulak verip uyarız ve itaat ederiz.
اَلْمَصِيرُ	Dönüş yeri; yani, ey Rabbimiz dönüşümüz sanadır, bizi bağışla!
لاَ يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا	Allah kimseye yüklemez.(1) Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.
اِلاَّ وُسْعَهَا	Ancak gücü yettiği ve yapabileceği kadarını yükler.(2)
لَهَا مَا كَسَبَتْ	O nefse kazancından vardır. Hayırdan ne kazanmış ise.
وَ عَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ	O nefsin aleyhine olur. Şerden ne kazanmışsa
لاَ تُؤَاخِذْنَا	Bizi cezalandırma! Bize sorma.
اِنْ نَسِينَا	Eğer unutursak. Bile bile değil de unutarak bize emrettiğini terkedersek, yasakladığını yaparsak.
اَوْ اَخْطَأْنَا	Veya hata edersek. İsteyerek ve niyetlenerek değil de yanlışlıkla emrettiğinden başkasını yaptığımızda.
إِصْرًا	Ağır yük.(3) Bize ağır ve güç gelip yapamayacağımız zor bir teklif.
مَوْلاَنَا	Dostumuz. Sahibimiz, Rabbimiz! Herşeyimizi üstlenmiş olan, senden başka mevlamız yoktur.

AÇIKLAMA

284. ayet olan "Göklerdekilerin... hepsi allah'a aittir" ayetiyle, "... İçinizdekileri açıklasanız da, gizleseniz de Allah sizi onunla hesaba çeker" lafzı ince, Müslümanların yüreği yerinden oynadı ve: "İçimizden geçirdiğimiz istekler, vesveseler ve kendi kendimize dediklerimizden sorgulandığımızda, kimse kurtulamaz!" dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.), Allah'ın hükmüne razı ve teslim

(1) Kurtubi, Ebu Hureyre'den rivayet ediyor: "Ca'fer b. Ebi Talib hariç, annesinin beni doğurmasını istediğim hiç kimse yoktur. Bir gün açken Cafer'i takip ettim. Evine varınca, biraz bulaşığı kalmış bir tereyağ tulumundan başka bir şey bulamadı. Tulumu önümüze yardı, içindeki yağı ve hurma tortusunu yalamaya başladık. Cafer şöyle diyordu: "Allah bir kimseye gücünün üstünde bir şeyi teklif etmez, yüklemez. El de sadece bulduğunu ikram eder."

(2) Gönülden geçen vesveseleri insanın anında savuşturması kulun gücünü aşar. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bu sorulduğunda: "Bu, apaçık imandır" buyurmuştur. (Müslim, Alkame b. Abdullah'dan)

(3) el-Isr: Katı,sert emir. Veya tevbe ve kefâret imkânı bulunmayan günah.

olmalarını emretti ve: "Dinledik, itaat ettik, deyin. Duyduk ve isyan ettik diyen yahudiler gibi olmayın." dedi. Onlar da bunu samimiyetle söyleyince Allah şu iki ayeti indirdi: "Amenerrasûlü"(1) ki bu ayette onları iltifat edip rahatlatmak için Peygamberlerinin imanına bağlı olarak imanlarından haber verdi: "Rasûl, Rabbinden kendine indirilene inandı, mü'minler de... Onlar Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandı. "O'nun peygamberlerinden hiçbirini diğerlerinden ayırmayız." dediler. Onlara, Allah'ın rızasına sebep olan sözlerini de bildirdi ve şöyle bahsetti: "Dediler ki: Duyduk, itaat ettik. Rabbimiz (bizi) bağışlamanı dileriz. Dönüş(ümüz) sanadır." Allah-u Teâlâ, mü'minlere, merhametinden, kulları üzerindeki tasarrufundaki hikmetinden hiç kimseye gücünün yeteceği ve yapabileceği dışında bir teklifte bulunmayacağını, hayırdan kazandığının lehine olup buna göre hayırla ödüllendirileceğini, şerden işlediğininse aleyhine olup (affedip bağışlaması hariç) buna göre cezalandırılacağını haber verdi: "Allah kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez.(2) Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır."

Sahih bir hadiste geçtiğine göre "öğretmiştim" demek için, Cenab-ı Hakk nasıl dua edeceklerini de tarif etti: "Rabbimiz, unutur ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Rabbimiz, bize bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet, bizi bağışla, bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın, kâfirler topluluğuna karşı bize yardım eyle!" Gerçekten de unutarak ve yanılarak yaptıklarını affetti, dinini kolaylaştırdı ve dinde güçlük çıkarmadı. Bağışladı, affetti, acıdı ve kâfirlere karşı fikri bakımdan, kılıçla ve mızrakla yapılan savaşlarda yardım edip zafer verdi. Hamd O'nadır, şükran O'nadır. O, yücelerin yücesidir.

SONUÇ

1- İmanın temel esasları belirtilmiştir: Allah'a, meleklerine, kitaplarına peygamberlerine vesaire.

---

(1) Müslim, İbn Abbas'tan aktarıyor: "İçinizdekileri gizleseniz de... ayeti inince," diyor İbn Abbas, "bu ayete dair gönüllere birşey girdi. Hz. Peygamber (s.a.) "İşittik, itaat ettik, deyin!" buyurdu. Bunun üzerine Allah gönüllerine imanı yerleştirdi. Böyle yapınca, Allah bu ayeti nesh edip, "Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez..." ayetini indirdi."

(2) Bakara sûresinin şu ayeti hakkında bir çok hadis vardır. Birisi: "Benden önce hiçbir peygambere verilmemiş Bakara suresinin sonundaki ayetler, bana Arş'ın altındaki bir hazineden verildi." hadisidir.

2- Peygamberlerin hepsine inanmak farzdır. Bazısına inanıp bazısına inanmamak olmaz ve bu, Allah korusun, kâfirliktir.

3- Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etmek, Allah'ın ve Rasulü'nün koyduğu dini hükümlere teslim ve razı olmak farzdır. Bu hükümlerden herhangi birisini reddetmek ise küfürdür.

4- Merhamet edilerek bu ümmete güçlük çıkarılmamıştır.

5- Unutarak ya da yanılarak yapılanlardan sorumluluk yoktur. Örnek: Oruçlu iken unutarak yiyip içen kimseye bundan dolayı günah yoktur veya yanlışlıkla katil olmuşsa, günahsızdır.(1)

6- Mü'min dile getirmedikçe veya yapmadıkça, kendi kendine konuştuğu ve içinden geçirdiği şeyler affedilmiştir.(2)

7- Bu iki ayeti ezberleyip, Allah Rasûlü (s.a.v.) ile ashabına uyarak böyle dua etmek müstehaptır. "Uyumadan önce bu iki ayeti (Bakara, 285-286) okuyana, bunlar yeter."(3) şeklinde hadis vardır.

---

(1) Hadiste: "Ümmetimden yanılma, unutma ve zorlanmayla (yaptıklarının günahı) kaldırılmıştır." (Bunlardan dolayı günah yoktur.) diye geçer. Yalnız hükümleri farklıdır. Meselâ, yanlışlığa veya unutarak kap-kacak kıran, öder, farz namazı unutan kaza eder, yanlışlıkla adam öldüren diyetini verir, hata ile kısas düşer. Yanılarak ya da farkında olmadan kâfir olmaya sebep olacak bir lafı söyleyen de kâfir olmaz.

(2) "Dile getirmedikçe veya yapmadıkça, ümmetimin kendi kendine konuştuğunu (içinden geçirdiğini) Allah affetmiştir." (Hadis)

(3) Yani teheccüd namazı yerine bu iki ayeti okuması yeter. Dayanağı: "Kim yatsı namazından sonra iki defa okursa, teheccüd namazı yerine geçer. Şeytanın şerrinden korumaya yeter ve şeytan ona yaklaşamaz." hadisidir.

Sûre 3
Âl-i İmran Sûresi

Medine Döneminde İndirildi
Ayet Sayısı: 200

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ
هُدًى لِلنَّاسِ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ لَهُمْ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ
شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الْأَرْحَامِ
كَيْفَ يَشَاءُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦﴾

1- Elfm lâm mîm...

2- Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur. Daima diri ve koruyup yöneticidir.

3- Sana kitabı hak ile ve kendinden öncekini doğrulayıcı olarak indirdi. Bundan önce de insanlara doğru yolu göstermek için tevrat ve incil'i indirmişti.

4- Doğruyu ve eğriyi ayırdeden kitapları da indirdi. Allah'ın ayetlerini inkar edenler için mutlaka çetin bir azap vardır. Allah, daima üstündür ve öc alandır.

5- Ne yerde, ne gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

6- Rahimlerde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. O'ndan başka ilah yoktur. Allah daima üstündür, hikmet sahibidir.

SÖZLÜK

الم Elif-Lâm-Mim. Bu konuda Bakara Sûresi'nin başında gerekli açıklama yapıl-mıştı.

اَللّٰهُ	Allah.(1) Hak mabud, gerçek tapılacak.
لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ	O'ndan başka ilah yoktur.
اَلْحَيُّ	Hayat sahibi. İrade, ilim, semi', basar ve kudret sıfatlarını gerektiren hayat sahibi.
اَلْقَيُّومُ	Bütün yaratıklarının terbiyesini, gözetimini ve korunmasını üstlenmiş.
اَلْكِتَابَ	Kitap. Kur'an.
بِالْحَقِّ	Hakla. Çünkü Kur'an'da yer alan her şey haktır, hiçbir surette bâtıl değil, hak ve gerçektir.
مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ	Daha önceki kitaplara, ters düşmeksizin ve onları yalanlamaksızın doğrulayan.(2) Çünkü hepsinin kaynağı birdir, o da Allah'tır.
اَلتَّوْرَاةَ	Taraf.(3) Musa'ya (a.s.) verilen kitap. İbranice anlamı, şeriat demektir.(4)
اَلْاِنْجِيلَ	İncil.(5) İsa'ya (a.s.) verilen kitap.Grekçe (Yunanca) anlamı, yeni talimat (öğreti)dir.(6)
اَلْفُرْقَانَ	Furkan.(7) Allah'ın hakla batılı ayırdığı, hiç bir geleneğin, doğmanın ve hevesin galip gelemeyeceği Kur'ani deliller, ilahi mucizeler ve insani parlak akıllar.
يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ	Sizi rahimlerde şekillendirir. Tasvir. Daha önce şekilsiz olan bir şeye şekil vermek, şekil icad etmektir. Erham, rahim'in çoğuludur. Çocuğun barındığı yer.

(1) Allah: Cenab-ı Hakk'ın özel ismidir. Anlamı: O'ndan başkasının ibadete layık olmadığı Hak İlah. Bu sebeple, Allah lafzını yukarıdaki tefsir metninde hak mabud, gerçek tapılacak, diye tefsir ettik.

(2) Beyne yedeyhi'nin anlamı, kendinden önce inmiş demektir. Kur'an'ın önündedir de Kur'an önceki kitapların arkasındadır, manasına gelmektedir.

(3) Tevrat, kelimesinin anlamı hakkında değişik görüşler ileri sürülmüştür: Çakmağın çakmasından (vera) türetilmiştir, denirse, o zaman Tevrat, içindeki hidayet nurundan dolayı Tevrat olarak adlandırılmıştır. Yoksa İbranice (tura) kelimesinin arapçalaştırılmışı ise, ura'nın anlamı, hidayettir. Öyle ya da böyle bu, yararsız bir bilgi ve zararsız bir cahilliktir.

(4) Yahudilerce İncil beş bölümdür: Tekvîn, Hurûc, Lavîn, Aded, Tesniyetü'l İşti.

(5) İncil'in "asıl, temel" anlamına geldiği söylenmiştir. Çünkü ilim ve hikmetlerin aslı, temelidir. Çoğulu "enacil"dir. Tevrat'ın çoğulu da "tevar"dır.

(6) Dört kitaba ortak olarak İncil denir. Yuhanna, Markos, Luka ve Barnaba incilleri.

(7) Furkan'ı Kur'an diye tefsir ettik. Dayanağımız şu ayetidir: "Alemlere korkutan bir uyarıcı olsun diye kuluna Furkan'ı indiren Allah'ın şanı çok yücedir.." (Furkan, 25/48) Hakk'la batılın arasını açıkça ayırdığı için Furkan denmiştir.

AÇIKLAMA

İbn Cerir et-Taberî, sahih senedlerle rivayet etmiştir ki: Aralarında ileri gelenleri ve yöneticileri de bulunan altmış atlıdan oluşmuş Necran heyeti, İsa (a.s.) hakkında tartışmak için, boş bir iddiayla İsa'nın tanrılığını ispat etmek isteyerek Allah Rasulü'ne (s.a.v.) gelmişlerdi.(1) Allah-u Teâlâ, surenin başında yer alan "Elif lam mim"den itibaren, yaklaşık seksen küsür ayeti bu konu hakkında indirdi. Bu ayetleri, batıl iddialarına cevap vermek, karşı deliller öne sürmek için indirmişti. Ayetleri inceleyen bunu gözlemleyecek ve Kur'an'ın akışı içinde çok açık bir biçimde görecektir.

Allah Teâlâ, "Elif lam mim. Allah ki, O'ndan başka ilah yoktur." buyurdu. Ve haber verdi ki, O'ndan başka hakkıyla tapılacak (mâbud) yoktur. Allah'tan başka diğer tüm mabudlara da, İsa'ya da (a.s.) ibadet batıldır, boştur. "O daima diridir ve (yaratıklarını) koruyup yöneticidir." Başkasının değil de kendisinin ibadete hakkı oluş delilini zikretti: Allah Teâlâ'nın ezelden ebede diri oluşu. Allah'tan gayri her diri, önceden yoktu ve yok olacaktır. O halde nasıl ilah olabilir? Bu sebeple O'ndan başkasının ilahlığa hakkı yoktur. İsa da (a.s.) Önceleri yoktu ve sonra öldü. Nasıl ilah olabilir? Allah "Kay-yûm"(2) dedi. Yani bütün yaratıkların terbiyesini, gözetimini, korunmasını, yönetilmesini ve rızıklandırılmasını üstlenmiştir. O'ndan başkaları ise bunları yapamaz. Aksine, terbiye edilir, rızıklandırılır. Öyleyse Allah'a rağmen nasıl ilah olabilir? Bunun delili, sana Kitabı, Kur'an'ı hakla indirmesidir. Kur'an'da batıl hiçbir şey yoktur. Ayetlerinin tamamı, Allah'ın ilahlığını ispat etmekte, O'ndan başkasının ilahlık iddialarını reddetmektedir. O halde Necran hristiyanlarının ve diğer Yunan, Roma hristiyanlarının vs. iddia ettiği gibi İsa (a.s.) Allah'a rağmen nasıl Allah'ın oğlu yahut ilah olabilir? Allah, Kur'an'ı ayrılığa ve çelişkiye düşmeksizin kendinden önceki kitapları doğrulayıcı olarak indirmiştir. Bu, onun Allah'ın vahyi olduğunu gösterir. Zaten daha önceden de Allah, tarafından Tevrat'ı ve İncil'i insanlara hidayet kaynağı olarak indirmişti; Furkan'ı da (Kur'an'ın bir ismi) indirdi(3) de onunla insanların karıştırdığı her

(1) Bu hey'etin gelişi Hicret'in 2. yılındadır. Âmu'l-vufûd (Heyetler Senesi) denilen 9. yılı değildir. Bu sebeple sûrenin baş tarafı son tarafından önce inmiştir. Sûrenin son ayetleri Uhud Gazvesi'nde inmiştir ki Hicret'in 3. yılı demektir.

(2) Allahu lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyu'l-kayyûm" âyetiyle, "Ve ilahukum ilahun vahid" ayetinde Allah'ın ism-i âzamı vardır, denilmiştir.

(3) Furkan kelimesi bir önceki sayfadaki 7 no'lu dipnotta geçtiği gibi Kur'an'a denir. Ayrıca mucizeler gibi doğru yolu sapıklıktan ayıran her şeye ve muttaki mü'minde oluşan zararlıyla faydalıyı, yanlışla doğruyu ayıran nura (basiret) da "furkan" denir.

konuda hakla bâtılı birbirinden kesinkes ayırdı.

Böylece hayatın ve ölümün Rabbi, Hâlıkı, Rezzâki ve yöneteninin, hiç ölmeyecek Hayy'in hak ilah olduğu; O'ndan başkasının, –Allah'ın izniyle– bir hastaya şifa verse, dilsiz bir insanı konuştursa veya bir ölüyü diriltse bile ilahlığa ve ibadet edilmeye hakkı olmayan bir kul ve yaratık olduğu; bütün bunların onu, Meryem oğlu İsa'da (a.s.) olduğu gibi, Allah'a rağmen bir ilah olma hakkını vermeyeceği ortaya çıktı. Dilsizi ve alacalıyı iyileştirmesi, bazı ölüleri diriltmesi Allah'ın kudretiyle ve İsa'ya bu konuda izin vermesiyle olmuştur. Yoksa, bu türden bir şey yapamazdı. Onun durumu da Allah'ın kullarının durumu gibidir... Gelen heyet, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) ileri sürdüğü delilleri ve aleyhlerine ortaya koyduğu belgeleri reddedince, böylece kâfirlikleri ortaya çıktı. İşte o zaman Allah Teâlâ onları şu sözüyle tehdit etti: "Allah'ın ayetlerini inkâr edenler için çetin bir azap vardır. Allah daima üstündür ve öc alandır!" Bu tehdit, Allah'ın ayetlerini yalanlayan ve Allah'ın birliğini ve hem Allah'a hem de Rasûlü'ne (s.a.v.) itaatın farz olduğunu inkâr eden herkese şiddetli bir tehdittir. "Ne yerde, ne de gökte Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz." Şayet Allah'la beraber ilahlığı haketmiş kimse olsaydı, Allah onu bilir ve bildirirdi. İsa'nın ilahlığının batıl, boş olduğuna bir delil daha getirdi: "Ana rahminde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur."[1] İsa da (a.s.) Meryem'in rahminde şekillendirilmiştir. O, kesinlikle Allah'ın şekillendirdiklerindendir. Öyleyse nasıl olur da Allah varken hristiyanların saçmaladığı gibi ilah veya Allah'ın oğlu olabilir?! İşte burada gerçeği açıklıyor: "O'ndan başka ilah yoktur. Güçlüdür, hikmet sahibidir." Bu, sonsuz bir üstünlük ve yanılmaz bir hikmettir. Necran heyeti; ve benzeri kâfirlerle inatçılar gibi kibirlilerden başkası-nın tartışmayacağı ve böyle inatçılardan başkasının inkâr etmeyeceği bir ilahlığı gerçektir.

SONUÇ

1- Allah'ın ilahlığı, rabliği delillerle açıklanmış ve O'ndan başkasının –üstelik bunlar O'nun yaratıklarıdır– ilahlığı reddedilmiştir.

2- Allah Rasûlû Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği, Allah'ın Kur'an'ı ona indirmesiyle ispat edilmiştir.

3- Allah Teâlâ, kitaplarını ve hayatla karşılaşılacak her hususta hakla batılı açıklayan Furkan'ı indirerek kullarına delil getirmiştir.

---

1) Güzelliğini-çirkinliğini, siyahlığını-beyazlığını, sakatlığını-sağlamlığını, yaratan odur.

4- İsa'nın ilah olduğu iddiası bâtıldır. O da, diğerleri gibi Allah'ın ana rahminde istediği şekli verdiği bir kuldur. O halde nasıl olur da Allah'a rağmen ilah ya da O'nun oğlu olabilir?! Allah, bütün bunlardan uzak ve yücedir.(1)

هُوَ الَّذِي أَنزَلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ۖ فَأَمَّا الَّذِينَ
فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ
تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ ۘ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ
كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ
قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً ۚ إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ
﴿٨﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَّا رَيْبَ فِيهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

7- "Sana Kitabı indiren O'dur.(2) Onda kitabın temeli olan kerim anlamlı muhkem ayetler vardır, diğerleri de müteşabih çeşitli anlamlıdırlar. Kalplerinde eğrilik olan kimseler, fitne çıkarmak ve kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar. Oysa onların yorumunu ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar (Rasihun), "Ona inandık, hepsi

(1) Hristiyanların sapıklığı tam ve en kötü sapıklıktır. İnançlarına göre, öldürülmüş ve çarmıha gerilmişken İsa'nın ilah olması nasıl mantıklı olabilir?! Onun Meryem isminde bir kadının oğlu olduğunu kabul etmişlerken nasıl ilah olabilir? Acaba akılları başlarında değil midir?!

(2) Müslim, Aişe'den (r.a.) aktarıyor: Rasûlüllah (s.a.v.): "Sana Kitab'ı indiren O'dur."dan başlayıp "Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler."e kadar okudu. Sonra: "Müteşabih ayetleri yorumlamaya kalkışanları görürseniz, ki Allah burada onları söylüyor, onlardan sakının!" buyurdu.

Rabbimizin katındandır." derler. Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler."

8- "Rabbimiz, bizi doğru yola erdirdikten sonra kalplerimizi eğriltme, katından bize rahmet bağışla. Şüphesiz sen, sonsuz bağışta bulunansın."

9- "Rabbimiz, doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları toplayacak olan sensin. Şüphesiz ki allah verdiği sözden caymaz."

SÖZLÜK

مُحْكَمَاتٌ Muhkem.(1) Sadece bir anlama gelen. Belirttiği şey açık. Anlamı belli olan ifade. Bunlar, helal, haram ve hadlere dair hükümlere, ibadetlere, ibretlere ve öğütlere ait ayetlerdir.

مُتَشَابِهَاتٌ Benzeşen. İlimde derinleşmemiş olanların hakkında görüş belirtmesinin zor olacağı, sûre başlarında yer alan şifre nitelikli bazı harfler ve gaybi meseleler gibi,(2) neyi gösterdiği açık olmayan ve çeşitli anlamlara gelebilen ayetlerdir. Örnek: Allah Teala'nın İsa (a.s.) hakkındaki: "(İsa Allah'ın) Meryem'e ulaştırdığı kelimesi ve kendinden bir ruhtur."(3) ve "Hüküm ancak Allah'ındır."(4) ayetleri.

فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ Kalplerinde sapıklık vardır. Herhangi bir şüphe, şehvet veya fitne sebebiyle haktan sapmak.

ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ Fitne isteyerek. Mü'minleri dinlerinde ve inançlarında fitneye düşürmek isteyerek.

ابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ Açıklamasını isteyerek. Bozuk inançlarına uydurmak için yorumlamak isteyerek.

وَ مَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللَّهُ Onun izahını Allah'tan başkası bilmez. Müteşabih'in neye yorumlanacağını ancak Kur'an'ı indiren Allah bilir.

---

(1) Abdullah oğlu Cabir (r.a.) aktarmıştır: "Kur'an'daki muhkem ayetler, yorumu bilinen, manası ve tefsiri anlaşılan ayetlerdir. Müteşabih ayetler ise, Allah'ın, sırf kendine has kıldığı ilminden, hiç kimsenin bilmeye yol bulamayacağı ayetlerdir.

(2) Mesela: Kıyametin ne zaman kopacağı, Ye'cüc ve Me'cüc'ün ve Deccal'ın ne zaman çıkacağı, İsa'nın ne zaman ineceği ve de sure başlarında yer alan "elif-lâm-mim" gibi tek başına yazılan harfler.

(3) Nisa Sûresi, 171.

(4) En'am Sûresi, 157.

اَلرّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ İlimde derinleşenler.(1) Ayakları hakkı tanımada kök salmış olup herhangi bir şüpheye veya bâtıla kaymayan ve sapmayan, yakîn ilmine sahip kimseler.

كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا Hepsi de Rabbimizin indindendir. Muhkem de, müteşabih de Allah'ın ayetleridir, hepsine inanırız.

أُولُوا الْأَلْبَابِ Seçkin akıl ve doğru anlayış sahipleri.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا Rabbimiz kalplerimizi kaydırma.(2) Bizi ona ulaştırıp tanıttıktan biz de kabul ettikten sonra gönüllerimizi haktan çevirme!

هَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ Bize senin katından ver.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, Rabliğini ve ilahlığını açıklamaya, Necran hristiyanlarının İsa'nın (a.s.) ilahlığı konusundaki iddialarını boşa çıkarmaya devam etmekte ve demektedir ki: Kur'an'ı sana indiren Hayy ve Kayyum (daima diri ve yaratıklarını çekip çeviren, gözeten)Allah'tır. Bazı ayetleri, nesih bulunmayan, anlamı gizli olmayan, ne hakkında indiğini açıkça gösteren muhkem ayetlerdir. Kur'an ayetlerinin çoğu böyledir ve bunlar Kur'an'ın aslı ve temelidir. Yine Kur'an'da başka müteşabih ayetler vardır ve bunlar azdır. Müteşabih ayetlerin indirilişindeki hikmet, helal, haram ve gayb meseleleriyle imtihan etmek gibi, sınamadır. Nitekim Allah Teâlâ "Kalplerinde eğrilik... olanlara gelince," hıristiyanların yaptığı gibi, sayesinde hakkın yolundan ve kulları gittiği doğru yoldan çıkarmak amacıyla "ayetleri kendilerine göre yorumlamak için onların çeşitli anlamlı olanlarına uyarlar." Ki hristiyanlar Allah'ın üçün üçüncüsü olduğunu, çünkü O'nun "yarattık, yaşattık, öldürdük" dediğini, bununsa bir grubun ya da fazlasının sözü olabileceğini iddia etmektedirler. Yine hıristiyanlar, Allah Teala'nın İsa hakkındaki: "Ve O'ndan bir ruhtur."(3) ayeti konusunda İsa O'nun O'nunla birleşik (müttahid) bir parçasıdır, demektedirler. Hariciler de, Allah Teala'nın: "Hüküm sadece Allah'a aittir."(4) ayetine dayanarak hiç

(1) Rivayet edilmiştir: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) "İlimde rasih olanlar" soruldu. "Eli iyilik yapan, doğru söyleyen ve istikamet sahibi ve ihlaslı olandır" buyurdu.

(2) Tirmizi'nin Hz. Hasan'dan rivayet ettiği bir hadise göre Ümmü Seleme'nin annesine (r.a.), Allah Rasulü'nün (s.a.), yanında en çok hangi duayı ettiği soruldu. O da: "En çok ettiği dua, Ya Mukallibe'l-kulüb, sebbit kalbi alâ dinike (Ey kalpleri döndüren, kalbimi dininde sabit kıl) idi." dedi.

(3) Nisa Sûresi, 171

(4) En'am Sûresi, 57.

kimsenin hiçbir hususta hüküm vermesinin caiz olmadığını söyleyip, Ebu Musa el-Eş'ari'yi Muaviye ile aralarındaki ayrılığın hakikatini ortaya çıkarsın diye hakem tayin ettiği için Ali'yi kafirlikle suçlamış ve yanından ayrılmışlardır.(1) Kalplerinde eğrilik olanlar sapıklığa işte böyle düşerler. Çünkü müteşabihin ardına takılırlar; anlamının açığa çıkması ve Allah Teala'nın ondan neyi kastettiğini anlamaları için müteşabihi muhkemle de karşılaştırmazlar. Allah Teâlâ, müteşabihin yorumunu ancak kendisinin bileceğini de haber verdi. İlimde derinleşmiş olanlarsa,(2) müteşabih meselesini onu indiren Allah'a havale ederek: "O'na inandık.(3) Hepsi Rabbimiz tarafındandır (derler). Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilirler."(4) derler ve Rablerinden daima hakta kalmayı dilerler: "Rabbimiz bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme! Bize tarafından..." "dünyada da ahirette de merhamet edeceğin bir "...rahmet bağışla!" Şüphesiz sen, sadece sen lütfu en bol olansın. Senden başka ilah, senden gayri rab yoktur... Ondan sonra kıyameti ve ahireti tasdik edip boyun bükerek ve yalvararak: "Rabbimiz, gelmesinde şüphe edilmeyen bir günde insanları" hesaba çekmek ve yapıp ettiklerine (amel) göre ödüllendirip cezalandırmak için "mutlaka toplayacak olan sen'sin." O günde bizi bağışla, bize

---

(1) Ebû Umâme, Şam Mescidi (Emevi Camii olmalı.) kapısına asılmış başları görüp sorduğunda, Irak'tan getirilmiş Harici başları olduğu söylendi. O zaman, üç defa: "İşte bunlar cehennem köpekleridir!" dedi. "Gök kubbe altında öldürülenlerin de en şerlileridir. –Yine üç defa– Ne mutlu onları öldürenlere!" Sonra ağladı. "Niye ağlıyorsun?" denildi. Haricilere acıyarak: "Müslümandılar, İslam'dan çıktılar..." dedi. Sonra "Sana kitabı indiren O'dur" ayetini, "Bunu ancak akıl sahipleri düşünebilir!"e kadar okudu.

(2) İbn Abbas'ın: "Tefsir dört çeşittir: 1- Hiç kimsenin anlamamakta mazur görülmediği tefsir. 2- Arapların dillerinden dolayı bildiği tefsir. 3- İlimde derinleşenlerin bileceği tefsir. 4- Allah'tan başka hiç kimsenin bilemeyeceği tefsir" dediği aktarılmıştır. Hz. Aişe de (r.a.) böyle demiştir.

(3) Alimlerin çoğunluğu, ayetteki durak yerinin ve ma ya'lemu İlla'llah" olduğu görüşündedir. Buradan hareketle: "Müteşabihi Allah'tan başkası bilmez; Allah, onu kullarından öte sırf kendine has kılmıştır" denir. Şöyle diyenler de vardır: "Allah'ın "ve'r-rasıhune fi'l-ilm" sözü "ve mâ ya'lemu te'vîlehü illa'llah"a bağlıdır." Şöyle de demişlerdir: "İlimde derinleşmiş olanlar, bazısını değilse de müteşabihin bir kısmını bilebilirler. Zaten: "Hepsi Rabbimiz katındandır." demeleri bunu göstermektedir. Yani bilebildiğimiz de bilemediğimiz de O'nun katındandır." İbn Abbas'ın: "Ben, müteşabihin yorumunu bilenlerdenim" dediğini de rivayet etmişlerdir.

(4) Ayetteki ve ma yezzekker'dan itibaren olan bölüm derin âlimlerin değil, Allah'ın kelâmıdır.

acı! Çünkü biz sana, Peygamberine ve muhkem ve müteşabih ayetleriyle Kitabına iman ettik. Şüphesiz sen asla sözünden dönmezsin!..

SONUÇ

1- Allah'ın Kitabında muhkem de müşetabih de vardır. Muhkem'e iman edip gereğiyle amel etmek farzdır. Muteşabihe ise iman edip yorumunu onu indiren Allah'a bırakmak ve şöyle demek gerekir: "O'na iman ettik. Hepsi Rabbimiz katındandır."

2- Müteşabih ayetlerin(1) yorumuna yeltenen kalbi bozuk insanlardan uzak durup, yüz çevirmek gerekir. Çünkü bid'atçıdırlar ve arzularının peşine takılmaktadırlar.

3- Kalpte eğrilik ortaya çıkıp, fitne(2) ve sapıklıklar görüldüğünde, kurtuluş isteyerek dua etmek müstehaptır.

4- Ayetler, kıyameti ve ahireti tasdik etmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم
مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَدَأْبِ
آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ

(1) Mürtedlerle (dinden çıkıp İslâm'a savaş açanlar) savaşların olduğu günlerde Ebu Bekir Sıddık'ın, akşam namazını kılıp Fatiha ile kısa sûrelerin uzunlarından bir sureyi okuduğu, üçüncü rek'atte de Fatiha'yı okuduğu, sonra gizlice "Rabbimiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Eminiz ki lütfu en bol olan sensin." ayetini okuyarak kunut yaptığı, rivayet edilmiştir. Aynı şekilde Aişe'den de (r.a.): "Rasûlüllah (s.a.v.) geceleyin uyandığında: "Senden başka ilah yoktur. Seni tesbih ederim. Günahlarımı bağışlamanı dilerim. Rahmetini isterim. Ya Rabbi, ilmimi artır. Doğru yola ilettikten sonra kalbimi eğriltme. Bana katından rahmet bağışla. Şüphesiz, lütfu en bol olan sensin." derdi " diye rivayet olunmuştur.

(2) Ulema: Teşabih hakiki veya izafi (nispeten) olur. Hakikisi, anlaşılmasına yol olmayanıdır. Allah'ın: "Onun tevilini ancak Allah bilir" sözünden maksat budur. İzafiye gelince, başka bir delile ihtiyacından dolayı manası karışık olandır. Alim isterse anlamını bulur. Ve böylesi çoktur. Mesela: "Allah, günahların hepsini bağışlar" ayetinin anlamını "Şüphesiz ben, tevbe edenleri bağışlayanım," ayeti açıklamaktadır.

بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا
سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ
لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا ۖ فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ ۚ وَاللَّهُ
يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

10- İnkar edenlerin ne malları, ne de evlatları Allah huzurunda kendilerine bir fayda sağlamayacaktır. İşte onlar cehennemin yakıtıdırlar.

11- (Onların yolu) Firavun hanedanının ve onlardan öncekilerin tuttuğu yola benzer. Zira ayetlerimizi yalanladılar, Allah da onları günahları yüzünden yakalayıverdi. Allah'ın cezası çok şiddetlidir.

12- İnkar edenlere, yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürüleceksiniz. Orası ne kötü bir kalma yeridir.

13- (Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki grubun halinde sizin için mühim bir ibret vardır. Bir grup Allah yolunda çarpışıyor, diğeri ise kafirdir... Bunların gözüne ötekiler iki misli görünüyordu Allah dilediğini yardımı ile destekler. elbette bunda basiret sahipleri için büyük bir ibret vardır.

SÖZLÜK

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا — Kâfir olanlar. Necran heyeti, Medine yahudileri, müşrikler, münafıklar. Bütün kâfirler.

لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ — Onlara fayda sağlamaz. Kefaret olmayacak ve üzerlerine indiğinde Allah'ın azabından koruyamayacaktır.

وَقُودُ النَّارِ — Yakıt, ateş yakılan şeyler.

كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ — Firavunun taraftarları gibi. Kâfirlikteki, yalanlamadaki ve dünyada, ahirette uğradıkları azaptaki adetleri ve usulleri gibi.

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا — Kâfirlere söyle. Benû Kaynuka kabilesi. Genelde tüm kâfirler.

آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ — İki gurup hakkında delil.(1) Açık alâmet. İki grup ise, Bedir'de karşı karşıya gelen müslümanlar ile Kureyş'tir.

يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ — Yardımıyla destekler. Takviye eder.

عِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ — Basiret sahipleri için bir ibrettir. İbret. Basiret (görüş) sahibinin, tehlikeli noktaları onunla anlayıp, sezmekle atlatacağı şey.

AÇIKLAMA

Necran heyeti inkârda, yalanlamada, fitne çıkarmak ve hakkı kendilerine göre yorumlamak ve haktan ayrılmak için Kur'an'ın ayetlerinden müteşabih olanları izlemekte ısrar edince, Allah Teâlâ hristiyanları, yahudileri, Arapları ve Arap olmayanları tehdit etti: "İnkâr edenler..." Yani, gelen ayetleri apaçık anlamasına rağmen, toplumdaki mevki ve çıkarları sarsılacağı düşüncesiyle hakkı dile getiren bu ayetleri inkâr edenler... İşte bunlara Allah cehennem ateşinde azab edecektir. Malları ve çocukları da Allah'ın azabından hiçbir şeyi önleyip eksiltemeyecektir.

Allah Teâlâ, onlara, inkâr etmek suretiyle hazırlandıkları cehennemin yakıtı olacaklarını, ayrıca cehennemi, kendileri için hazırlanmış ne kötü bir döşek, olduğunu da haber veriyor.

Bundan sonra Allah-u Teâlâ, kâfirlik ve inatlarında ısrar etmeleri halinde, Firavun hanedanı ve peygamberlerini yalanlayıp zarar veren Nuh'un, Hûd'un ve Salih'in toplumlarını yokedip dünyalarını harabe ettiği ve ahirette de cehennem ateşiyle –ki o ne kötü bi yerdir!– azaba çarptırdığı gibi bir azaba çarptıracağını, bildiriyor. Başlarına gelenler, Allah'ın zulmetmesinden değil günahlarından dolayıdır. Medine yahudileri, Bedir zaferinden sonra müslümanlara şöyle alayvari sözler ediyorlardı: "Bedir savaşında, savaşta çarpışmayı bilmeyen Kureyş'e karşı zafer kazanmanızla yanılıp sevinmeyin! Bizimle karşılaşsaydınız savaşmanın nasıl olduğunu görürdünüz!.." Bunun üzerine Cenab-ı Hakk, Rasûlü'ne (s.a.v.), onlara şöyle cevap verilmesini(2) buyurdu: "Size de galip gelinecek!" Yani savaşta... Bozguna uğrayıp gebereceksiniz.

---

(1) el'fi'e: Grup, cemaat.

(2) Gerçekten de Rasûlüllah (s.a.) yahudileri toplayıp: "Yahudiler! Allah'ın Bedir'de Kureyş'in başına gelenlerin bir benzerini sizin de başınıza getirmesinden sakının! Biliyorsunuz ben kitabınızda (vasfını) gördüğünüz ve Allah'ın size haber verdiği Peygamber ve Elçiyim." buyurdu.

Öldükten sonra cehenneme sürüleceksiniz. İnkar ve inad ederek, hakkı, tanıdıktan sonra kabul etmeyerek bizzat kendinize hazırladığınız o cehennem ne kötü bir yerdir! Bir gerçeği de görmüyorlardı ki, bu gerçeği düşünselerdi, kendilerini yenecek, öldüreceğini öldürüp, süreceğini sürecek olan peygamberle savaşma tehlikesini göze alamazlardı. Çünkü müşriklerle Bedir'de çarpışıp galip gelen müslümanlar, pek az sayıda ve hazırlıksız ve silahsızdılar. Bununla beraber zafere ulaştılar. Zira onlar Allah yolunda (fi sebilillah), kâfirlerse tağut, şirk, zulüm ve isyan yolunda savaşıyorlardı. Allah az sayıdaki müslüman tarafa(1) yardım edip çok olan kâfir tarafı bozguna uğrattı. Eğer yahudiler bundan ibret alsalardı, asla Peygamberle (s.a.v.) savaşmaya kalkışmazlardı atılmazlardı. Ama maddi gözleri değilse de gönül gözleri, yani basiretleri kördü. Allah şöyle buyurdu: "(Bedir'de) karşı karşıya gelen şu iki grubun halinde sizin için mühim bir ibret vardır..." Bir grup ilâ-yı kelimetullah için Allah yolunda, diğer kâfir grupsa tağut yolunda savaşıyordu. "Onları, gözleriyle açıkça kendilerinin iki katı görüyorlardı."(2) O kadar yakındılar. Buna rağmen Allah müslüman azınlığa zafer verdi, kafir çoğunluğu da hezimete uğrattı. Evet, Allah Teâlâ dilediğine yardım ederek destekler. Nitekim dostlarını desteklemiş, düşmanlarını bozguna uğratmıştır. Bu olayda bir ibret, öğüt ve düşünülecek bir husus vardır; ama basiret sahibi için. Basiretsize gelince, o cehenneme yuvarlanmaya kadar hiçbir şey görmez. Allah buyuruyor: "Elbette bunda," yani size anlatılan şu şeylerde "basiret sahipleri için bir ibret vardır."

SONUÇ

1- İnkâr, kıyamet günü azaba sebep olur. Kâfir, kesinlikle ebedi azaba çarptı-rılacaktır.

2- Mallar, çoluk-çocuk, emir bekleyen adamlar ve teçhizat ne kadar çok olursa olsun, dünya ve ahirette kâfirler için Allah'ın şiddetli azabına karşı hiçbir fayda sağlamayacaktır.

3- Günahlar, hemen veya daha sonra verilecek azabın davetçisidir.(3)

---

(1) Çünkü müslümanların sayısı 314, müşriklerse 900'den fazlaydı.

(2) Müslümanlar, kâfirleri kendilerinin iki katı görüyorlardı, yani müslümanların iki katı sayıda... Azaltmanın anlamı budur. Kafirler 900 kişiyken Müslümanlar onları 600 kişi kadar görmüşlerdir. Söz konusu azaltma budur.

(3) Delili, Allah'ın: "Kim bir kötülük yaparsa cezasını görür." (Nisa Suresi) 4/110), "Başınıza gelen bir musibet kendi yapıp ettikleriniz sebebiyledir." (Şura Suresi, 42/30)

4- Övünme, kibirlenme ve getirdiği sonuçları kötülenmiştir.

5- Akıllı kimse, başkalarından ibret alan kimsedir. Basiret sahibi olmayanlar hiçbir şeyden ibret almazlar.

6- Kur'an'ın, yahudilerin hezimete uğrayacaklarına dair verdiği haber gerçekleşmiştir. Dolayısıyla bu, Kur'an'ın Allah'ın vahyi, Muhammed'inse Allah'ın Rasûlü, İslam'ın da Allah'ın hak dini oluşunun doğruluğuna delildir.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ
الْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
عِندَهُ حُسْنُ الْمَآبِ ﴿١٤﴾

***14-* Zevklerin sevimliliği insanlara süslü gösterilmiştir. (Sevilmeye lâyık olanların en önemlileri) Kadınlar, oğullar, kantarlarca yığılmış altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler. İşte bunlar dünya hayatının gerekleridir. Asıl varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır..**

SÖZLÜK

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ — Zevklere ilgi duymak.(1) Bu şeylerin sevgisi insanlara güzel gösterildi. Hayatın gerekleri olarak onlara sevdirildi.

اَلشَّهَوَاتُ — Arzular. İstekler.(2) Şehvet'in çoğulu. Leziz bir yiyecek ve içecek gibi (insan-ca) tabiat ve karakter itibariyle arzu duyu-

(1) Ömer (r.a.)dan. "İnsanlar için... süslendi." ayeti inince: "Bize onları süslü gösterdiği zaman, ya Rabbi, işte şu an bu andır!" dedi. Bunun üzerine Allah: "Size bunlardan daha hayırlısını bildireyim mi?" ayetini indirdi.

(2) Müslim'de geçer: Rasûlüllah (s.a.v.) buyurur: "Cennet sevilmeyecek şeylerle kuşatılmıştır. Cehennemse iştiha duyulacak şeylerle kuşatılmıştır." Anlamı: Cennete ancak haramlara dalmaktan vazgeçmekle ulaşılır, cehennemden ise ancak terk edip, nefsi onlardan kesmekle kurtulunur.

lan şey, anlamına.

اَلْقَنَاطِيرُ الْمُقَنْطَرَةُ — Yığınlarca. el-Kıntar, Ölçü birimi. demektir. Mukantara ise kat kat fazla anlamınadır.

اَلْخَيْلُ الْمُسَوَّمَةُ — Nişanlı atlar.(1) Savaşta ve cihadda üzerine binmek için hazırlanmış otlamakta olan güzel atlar.

اَلْاَنْعَامُ — Deve, sığır, koyun, yani canlı mal.

اَلْحَرْثُ — Ekinlikler.(2) Tarlalar ve diğer faydalı bitkiler.

ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا — Bunlar dünya hayatının gerekleridir. Bunlardan dünyada istifade eder, sonra ölür ve geride bırakırsınız, demek istiyor.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ; kâfir hıristiyanların, yahudilerin ve müşriklerin inatçılığını, inkârcılığını ve nankörlüğünü zikredince, kâfirliğin nedenini de açıkladı: Bunlar Allah-u Teâlâ'nın insanoğluna, dünya hayatının gerekleri için süslü(3) gösterdiği şeylerdir. Aslında bu sevimli gösterilen her şey yaratılışın bir gereği ve insan hayatının vazgeçilmez unsurlarıdır. İnsanların eşler olarak birbirlerine olan ilgileri ve ihtiyaçları, ki bu en başta zikredilmektedir. Çünkü kadın erkek için, erkek de kadın için dünya hayatının en önemli süslerindendir. Arkasından da yine insanoğlunun yaşamasını sağlayacak olan yeme, içme ve geçim kaynaklarının başta gelenleri hatırlatılarak bütün dünya nimetleri gözönüne getirilmiştir. Bunların hepisi de çok değerli ve mübarektir. Ancak insanolğu Allah'ı terkedecek bir şekilde dünyanın gereklerine kendisini kaptırmamalıdır. İşte bütün bu şeyler hıristiyanlar, yahudiler ve müşrikleri) hakkı reddetmeye yöneltmiştir. Çünkü hak, aşırılıkları arasına girip denge sağlamaktadır. Bunların sadece gelip geçici olduğunu da bilmemektedirler. Bunlar karşılığında sonsuzluk ve esenlik ülkesi olan cennet gözden çıkarılmamalıdır. Onun için Allah Teâlâ bunların, yani sevilen sözkonusu şeylerin başka bir şey değil de sadece dünya hayatının gerekleri olduğunu dile getirmektedir. Ahirette ise, Allah'ın rızası ve Cennet nimetleri vardır. Oradaki hayat ebedidir. Dünya hayatından ve onun süslerinden daha kıymetlidir. Onun için Allah-u Teâlâ,

(1) Otlağa salınıvermiş atlar.
(2) Hem "ekmek" anlamına masdardır, hem de ekilen yere verilen isimdir.
(3) Allah, âyetini, gönülleri ebedî cennete bağlansın diye, kullarını gelip-geçici dünya mallarından zühd'e ve ahiret hazırlığı için gayrete özendirerek, şöyle bitiriyor: "Varılacak asıl güzel yer, Allah'ın katındadır." Konaklamaya değer asıl güzellikler yurdu, mutlu hoş komşuluk, Allah'ın yanındadır.

dünya hayatının süslerinden onun gösterdiği gibi serbestce yararlanmamıza işaret etmiştir. Diğer taraftan da kendimizi tamamen bu dünyaya kaptırmamamızı haber vermektedir. Çünkü ahiret hayatı dünyaya nisbetle çok daha kıymetlidir.

SONUÇ

1- Allah, sınamak için bir şeyi insanlara çekici ve sevimli kılmak için süsler. Zaten: "İnsanların hangisinin daha iyi iş işlediğini ortaya koyalım diye yeryüzünde olan şeyleri yeryüzünün süsü yaptık."(1) buyurmuştur. Şeytan da sapıtma ve yoldan çıkarmak için süsler. Allah güzeli güzel, çirkini çirkin gösterirken, şeytan çirkini güzel, güzeli çirkin gösterir. Aradaki farkı görüp, düşünün.

2- Ayette geçen süslü, cazip şeyler, bu dünyanın gerekleridir ve hepsi gerçekte süstür. İçlerinde çirkin olan yoktur. Ancak helâlin dışında talep edersen, şerlisini ve yasaklanmışını alırsan o başka. O zaman bunlar, yapanlarının ahlâkını bozar veya bunların sevgisi gönlünü doldurup taşırır da, Allah'ın huzuruna çıkacağını ve Allah katındaki mükafaatı unutturur; sonuçta sözkonusu süslü, cazip şeyler sebebiyle yahudiler, hristiyanlar ve müşrikler gibi helâk olur.

3- Dünyada mevcut herşey bu hayatın gerekleridir ve geçicidir. Akıllı insan, Allah katındaki varılacak güzel yerin cennetten mahrum ettiği şeyler karşılığında bu gelip geçici olanları talep etmeyeceği gibi bu gelip geçici olanlardan da Allah'ın ölçülerince yararlanmalıdır. Allah'ım bizi cennet ve nimetlerinden mahrum etme! Ya Allah, Ya Rahman, Ya Rahim!

(1) Kehf Suresi, 7.

وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾
الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ
وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ﴿١٧﴾

15- De ki: Size bunlardan daha iyisini bildireyim mi? Allah'tan korkanlar için Rableri katında altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır. Ve Allah görür o kulları...

16- ... Onları ki, Rabbimiz biz iman ettik, günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru! derler.

17- O sabredenleri, o doğru olanları, o gönülden boyun büküp huzurunda divan duranları, o mallarını (Alah için) harcayanları ve o seherlerde istiğfar edenleri...

SÖZLÜK

أُؤَنَبِّئُكُمْ — Size büyük bir haberi bildireyim mi? Çünkü "nebe" kelimesi arapça'da büyük meseleler için kullanılır.

بِخَيْرٍ مِّنْ ذَٰلِكُمْ — Bunlardan daha hayırlısını.

اتَّقُوا — Rablerinden korkup, şirki ve hem O'na, hem de Rasûlü'ne isyanı terkedenler...

مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ — Altlarından ırmaklar. Su ırmakları, süt ırmakları, bal ırmakları ve şarap ırmakları akar.(1)

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا — Orada, bundan sonra asla göç etmeyecekleri bir ikametle ebedi otururlar.

أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ — Tertemiz eşler.

---

(1) Bunun delili şu ayettir: "Muttakilere söz verilen cennetin durumu şudur: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır." (Muhammed suresi, 47/15)

اَلصّابِرِينَ Sabredenler. İbadette sebat edenler, haramlara bulaşmayanlar ve isyanlardan uzaklaşanlar.

اَلصّادِقِينَ Sadıklar. Doğrular.

اَلْقانِتِينَ İtaatkâr olanlar. Tazarru niyazla dua ederek Allah'ı görüyormuşcasına ibadet yapanlar.

وَ الْمُنْفِقِينَ Zekatı verip mallarından ihtiyacı dışında olanını Allah yolunda sadaka verenler(1)

اَلْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحارِ Seher vaktinde gecenin sonuna doğru Rablerinin bağışlamasını isteyenler.(2)

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, insanlara cazip gösterdiği dünya hayatındaki nimetlerini açıkladıktan sonra Cennet ve nimetlerinin de yine kendi katında olduğunu bildirmektedir. Arkasından da bu nimetleri kendisinden istemek gerektiğini belirttikten sonra Peygamberine bütün insanlara: "Size sayılan şu şeylerden daha iyisini bildireyim mi?" demesini emretti. Devamını da şöyle getirdi: "Allah'tan korkanlar için, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır..." Yani Allah'ın onlardan razı olması(3) vardır ki, daha önce sayılan nimetlerin en büyüğüdür. Bir başka ayette de:(4) "Allah'ın rızası bunların en büyüğüdür." buyurulmuştur.

---

(1) Çünkü kendisinin zaruri ihtiyacı varken, çoluk çocuğu muhtaç durumdayken sadaka vermek uygun bir davranış değildir.

(2) Tercih edilen tevbe, Buhari'nin rivayet ettiği şu tevbedir. "Allah'ım, sen benim Rabbimsin. Senden başka ilah yoktur. Beni sen yarattın. Ben senin kulunum. Gücüm yettiğince sana verdiğim söze ve vaade bağlıyım. Yaptığım kötülüklerin şerrinden sana sığınırım. Bana verdiğin nimetleri kabul, günahımı itiraf ederim. Beni bağışla! Çünkü günahları senden başka hiç kimse bağışlayamaz. Kulun şöyle demesi de tercih edilmiştir: Senden başka ilah yoktur. Sen her türlü noksanlıktan uzaksın. Kötülük yaptım ve kendime zulmettim. Beni bağışla. Çünkü günahları senden başka hiç kimse bağışlayamaz."

(3) "Allah mü'min erkek ve kadınlara, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaadetmiştir. Allah'ın rızası ise hepsinden daha büyüktür. İşte büyük kurtuluş budur." (Tevbe Sûresi, 72)

(4) Müslim rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor: "Cennetlikler cennete girince Allah onlara: İster misiniz, size daha fazla birşey vereyim? buyurur. Ey Rabbimiz, bundan daha güzel ne var ki? derler. O da bu benim rızamdır, diye buyurur.

Sonra Allah Teâlâ kullarını gördüğ..nü, gerçek mü'minle yalancı münafığı, iyi davranışta bulunanla kötü davranışta bulunanı bildiğini, herkese adaletiyle ve cömertliğiyle karşılık vereceğini haber veriyor. Ardından müttakilerin, şu sayılan nimetlere hak kazanacakları özellikleri sıraladı: "... onlar ki, Rabbimiz biz iman ettik, bizim günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem azabından koru, derler." Onlara ait iman, Allah korkusu, Allah'a boyun eğme ve dua etme özelliğini de kaydediyor. Geri kalan olgunluk özelliklerini ise şöyle zikrediyor: "O sabredenleri, o doğru olanları, o gönülden boyun eğip huzurunda duranları, o (mallarını Allah için) harcayanları, o seherlerde istiğfar edenleri..." (teheccüde kalkanları...)(1)

SONUÇ

1- Ahiret nimetleri, dünya nimetlerinden ne olursa olsun daha iyidir.

2- Ahiret nimetleri, müttakilere hastır. Dünya nimetleri ise genelde günahkârlara, günahtan çekinmeyenlere ait olur.

3- Takva, şirki ve isyanları terk etmek demek. Aynı zamanda cenneti elde etmenin de sebebidir.

4- Gecenin sonunda boyun büküp dua etmek ve Allah'ın bağışlamasını istemek duaların kabulüne daha elverişlidir.

5) Muttakilerin burada anılan özelliklerinin hepsi herkese farzdır. Bir mü'minin veya mü'minenin hayatta bu özelliklere sahip olması gerekir.

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ

(1) Delili, hadis imamlarının Ebu Hureyre'den rivayet ettiği şu hadistir: Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor: "Allah azze ve celle her gece gecenin ilk üçte biri geçince en yakın semaya inip: "Ben Melik'im! Ben Melik'im! Bana kim dua ederse duasını kabul ederim. Benden kim isterse isteğini veririm. Benden kim bağışlanma dilerse bağışlarım" der. Tan yeri ağarıncaya kadar böyle demeye devam eder." (Müslim)

لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ
ٱلْإِسْلَٰمُ ۗ وَمَا ٱخْتَلَفَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ
بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ ٱلْعِلْمُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۗ وَمَن يَكْفُرْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ
فَإِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِىَ
لِلَّهِ وَمَنِ ٱتَّبَعَنِ ۗ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْأُمِّيِّـۧنَ
ءَأَسْلَمْتُمْ ۚ فَإِنْ أَسْلَمُوا۟ فَقَدِ ٱهْتَدَوا۟ ۖ وَّإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّمَا
عَلَيْكَ ٱلْبَلَٰغُ ۗ وَٱللَّهُ بَصِيرٌۢ بِٱلْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

18- Allah, kendinden başka ilah olmadığına şahitlik etti. Melekler ve ilim sahipleri de O'ndan başka tanrı olmadığına adaletle şahitlik ettiler. (O) Aziz'dir, Hakim'dir.(1)

19- Allah katında din(2) ***İslam'dır. Kitap verilmiş olanlar (ehl-i kitab), kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki***

(1) Kurtubi'nin naklettiğine göre, Kelbi şöyle rivayet etmiştir: "Rasûlüllah (s.a.v.) peygamberliğini ilân edince, Şam hahamlarından iki haham kendisiyle görüşmeğe geldi. Şehri (Mekke veya Medine) görünce biri diğerine: "Bu şehir, ahir zamanda ortaya çıkacak peygemberin şehrine ne kadar da benziyor!.." dedi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) huzuruna girince, onu sıfat ve özelliklerinden tanıdılar. Sonra: "Sen Muhammed misin?" dediler. "Evet" dedi. "Sen Ahmed misin?" dediler. Yine "Evet" dedi. "Sana bir "Şehadeti" soracağız, eğer haber verirsen (bilirsen) dinine inanır ve seni tasdik ederiz." dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.) "Sorun!" dedi. "Bize, Allah'ın kitabındaki en büyük şehadeti bildir" dediler. Allah Teâlâ da Peygamberine "Şehidallahu ennehü..." ayetini indirdi." İlim sahiplerinin şahitliğinin, Allah'ın şehadetine benzetilip alâkalandırılmasında ilim sahipleri için büyük bir şeref ve onur vardır. Hadislerde de: "Alimler, peygamberlerin mirasçılarıdırlar." ve "Alimler, Allah'ın kulları üzerine emirleridirler." buyurulmuştur.

(2) Gerçek din İslâm'dır, başkası değil.

kıskançlıktan ötürü ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkar ederse, bilsin ki Allah hesabı çabuk görendir.

20- Seninle tartışmaya girişirlerse de ki: "Ben de kendimi Allah'a teslim ettim; bana uyanlar da..." Kendilerine kitap verilenlere ve ümmilere de ki: "Siz de İslam oldunuz mu?" Eğer İslam olurlarsa, doğru yolu bulurlar. Yok eğer dönerlerse, sana düşen yalnız duyurmaktır. Allah kulları(nı hakkiyle) görendir.

SÖZLÜK

شَهِدَ Şahid oldu. Gözlemlenmiş bir meseleye vakıf oluşuyla bir ilimden haber verdi.

لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ O'ndan başka ilah yoktur. Ne yeryüzünde ne de gökyüzünde Allah'tan başka hakkiyle ibadet edilecek yaratıcı yoktur..

أُولُو الْعِلْمِ İlim sahipleri. Hak üzre doğru ilme sahip olanlar: Peygamberler ve âlimler.

اَلْقِسْطُ Adalet. Kararda, sözde ve davranışta adaletli olmak.

اَلْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Azizdir. Hakimdir. Üstün gelinemeyecek üstünlük sahibi (galip); yaratmasının, davranışının ve diğer yapıp ettiklerinin hepsinde hikmet sahibi olan; işi yerli yerince yapan.

اَلدِّينُ Din.

الاِسْلاَمُ İslâm.(1) Allah'a itaat üzere olmak ve şirkten uzak durmaktır. Bununla kastedilen, İslâm dinidir.

بَغْيًا Zulmen. Haksızlık ve kıskançlıktan dolayı.

حَاجُّوكَ Seninle tartıştı. Kuru, boş deliller öne sürerek seninle mücadele ve münakaşa ederlerse...

أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّهِ Yönümü Allah'a yönelttim. Ona teslim oldum. Bütün kalbî ve bedenî amellerimi (davranışlarımı), sadece, ortağı olmayan, "bir" olan Allah'a tahsis ettim.

وَ مَنِ اتَّبَعَنِ Bana tabi olan. Aynı şekilde bütün amellerini ortağı olmayan, "bir" olan Allah'a has kıldılar.

---

(1) İslâm'ın dînî anlamı: Hakka inanıp, diliyle de söylemek, gereği olan ibadeti, ahlâkı ve ahkâmı yerine getirmektir. Böylece sonunda müslümanın bütün hayatı Allah Teala'nın kendisinden istediğine, yaratmaktaki maksadına ve arzuladığına uygun hale gelir.

أُوتُوا الْكِتَابَ — Kendilerine kitap verilenler. Yahudiler ve hristiyanlar.

اَلْأُمِّيِّينَ — Ümmiler. Okur yazarlarının az oluşundan "ümmiler" diye adlandırılan müşrik Araplar.

أَأَسْلَمْتُمْ — Teslim oldunuz mu? Hak ortaya çıkmış, Allah'ın kitabı ve Rasûlü (s.a.v.) sayesinde aranızda nûru parlamıştır. O halde sizin için daha hayırlı olana teslim olun! şeklinde emir anlamında soru kalıbıdır.

فَإِنْ أَسْلَمُوا — Eğer teslim olurlarsa. Sana uyup teslim olurlarsa kurtuluş yoluna ermişlerdir.

وَإِنْ تَوَلَّوْا — Eğer yüz çevirirlerse. Görüp tanıdıktan sonra haktan yüz çeviririlerse, böyle yapmaları sana bir zarar vermez. Çünkü senin görevin sadece tebliğ etmektir ve tebliğ etmişsindir.

AÇIKLAMA

Allah kendisinden başka ilah olmadığına şehadet ediyor,(1) Meleklerle ilim sahiplerinin de aynı şekilde Allah'ın zati ve fiili varlığına; yerleri ve gökleri adaletle çekip çeviriş ilkesine dayalı bilgi ve gerçeklik şehadetiyle şehadet ettiğini, haber veriyor. Dolayısıyla kendinden başka rab, ondan başka ilah olmadığını, sahipliğinde ve yaratıklarına karşı aziz (tam anlamıyla üstün), çekip çevirmesinde hakîm olduğunu, bu sebeple hiçbir şeyi lâyık olmadığı bir yere koymayacağını bildiriyor. Bu şehadetle, Necran hristiyanlarının batıl inancını, yahudilerin hilesini ve arapların şirkini reddetmiş ve bütün yersiz iddialarını boşa çıkarıyor. Sonra hak dinin, Allah'a itaat ederek tam teslim olma ve şirkin bütün türlerinden tam uzaklaşma, ilkesine dayalı İslam dini olduğunu, bundan başkasını kabul etmediğini açıkça ortaya koyuyor: "Allah indinde din..." hükmedip kararlaştırdığı din İslâm'dır. İslâm'dan başkasını reddeder.(2)

Sonra Allah Teâlâ, Rasûlü ile münakaşa eden Necran hristiyanlarının

(1) Şöyle rivayet olunmuştur: Kim "Şehidellahu" ayetini okuyunca, "Ben de Allah'ın şahitlik ettiği şeye şahidim" der ve bu şehadeti "Benim Allah'a bıraktığım emanetimdir" diyerek Allah'a emanet ederse, kıyamet günü böyle diyen kimse getirilir, sonra Allah (c.c.): "Kulum benimle anlaşma yapmıştı, ben de anlaşmasını yerine en iyi getirenim. Kulumu Cennet'e koyun!" buyurur.

(2) Müslim rivayet etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor: "Vallahi, beni (ve peygamberliğimi) yahudi olsun, hıristiyan olsun bu ümmetten hiçbir kimse duymazlık edemez. Peygamber gönderildiğim şeylere iman etmeden de ölürse mutlaka cehennemliktir."

İsa'yı haksız yere ilah tanıyışlarındaki hâlini haber veriyor: "Ehl-i kitap kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki kıskançlıktan ötürü ayrılığa düştüler." Allah, ehl-i kitabın ayrılığa düşmesinin gerçeği bilmeyişlerinden ve tanımayışlarından değil,(1) bilakis gerçek bilgiden kaynaklandığını, ancak bu bilginin onları fitnelere, savaşlara, dini yitirmeye, kıskançlığa ve hasede sebep olan ayrılığa sürüklediğini kastediyor. Çünkü her grup dinî ve dünyevî başkanlığı, diğerleri bir yana, kendisine istiyordu. Böylece din de, dünya da bozuluyordu. Bu, beşeri bir zaaf olup müslümanlar da şerefli çağlardan sonra bu felâkete düşmüşlerdir. Tarih buna şahitlik etmektedir.

Allah (c.c.) ardından şöyle buyurdu: "Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çabuk görendir." Allah-u Teâlâ, hükümleriyle yüklü ayetleri kabul etmeyip, inkâr ederek yüz çeviren herkese gözdağı verip tehdit ediyor. Ve Allah, hesabı çabuk görendir. Çünkü O'nun bir günahla uğraşması diğeriyle uğraşmasına engel olmaz, sayıp dökmekten de yorulmaz.

Sonra Allah Teâlâ, şöyle diyerek hitabını Peygamberine yöneltiyor. Hristiyan Necran Heyeti "seninle tartışmaya girişirlerse..." bildikleri halde, başkanlığı ve çıkarlarını korumak için inkâr ettikleri İslâm'a daveti reddederlerse, "Ben de kendimi Allah'a teslim ettim, bana uyanlar da aynen kendilerini Allah'a teslim ettiler." de. İçimizde Allah'tan başkası için bir şey yok; gönüllerimiz de, işlerimiz de, hayatımız da bütünüyle Allah'a teslim olmuştur. Ey ehl-i kitap ve ey ümmiler, sizler de Allah'a teslim olun!..(2) "Eğer İslâm olurlarsa doğru yolu bulurlar." Yüz çevirirlerse, yüz çevirmeleri sana zarar vermez. Çünkü sen ancak tebliğ etmekle yükümlüsün ve tebliğ ettin. Hesabına ve cezasına gelince, o, kullarının amellerini gören ve niyetlerini bilen Allah'a aittir. İlmiyle onları cezalandıracak ve aralarında hükmederek karar verecektir. O Aziz'dir ve Hakîm'dir.

---

(1) Buhari'nin şu rivayeti bunu destekler: "Yahudi bir çocuk, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) abdest suyunu hazırlar, ayakkabılarını verirdi. Bir gün hastalandı. Hz. Peygamber de (s.a.v.) ziyaretine gitti. Allah Rasûlü (s.a.v.) çocuğa: "Lâ ilâhe illâllah, de!" buyurdu. Çocuk babasına baktı. Babası ses çıkarmadı. Rasûlüllah (s.a.v.) sözünü tekrarladı. Yine babasına baktı. Babası da: "Ona uy!" dedi. Çocuk, kelime-i şehadet getirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.): "Çocuğu, benim sebep olmamla cehennemden çıkaran Allah'a hamd olsun!" diyerek çıktı."

(2) Muhammed b. İshak rivayet ediyor: Necran heyeti, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) Mesudine girince reisleri ve papazları konuştu. Rasûlüllah (s.a.v.) bu ikisine "Müslüman olun!" dedi. "Senden öncekine teslim olduk" dediler. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle cevap verdi: "Yalan söylüyorsunuz! Allah'ın bir oğlu olduğunu iddia etmenizle, haç'a tapmanız sizi İslâm'dan alıkoydu." buyurdu."

SONUÇ

1- Bilgiye dayalıysa, doğru sözlü bir müslü-mansa, şâhitliği kabul edilmelidir.

2- Allah'ın şahitliği, yasaların ve hükümlerin kesinleştiği en büyük şahitliktir. Ardından meleklerin ve ilim erbabının şahitlikleri gelir.

3- İslam'dan başka her din bâtıldır. Çünkü Allah'ın buna dair şahitliği vardır: "Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, ahirette kaybedenlerden olacaktır."(1)

4- Dünya hayatını ahiret hayatına tercih ederler ve yeme-içme derdine düşer, koltuk ve makam sevdasına kapılırlarsa, işte o anda birbirlerini kıskandıklarından ve hasetten, ayrılığa düşerler. İlim ve din erbabı arasındaki ayrılık iyice artar.

5- İman ve amelleriyle hayatını Allah'a teslim edip, Cenab-ı Hakk'a vakf eden kimse kurtuluş ve selamet yoluna ermiştir.

6- Gönlünü dünya hayatına bağlayan, uğruna ibadetleri terk eden kimse ise hayatında, çabasında ve hesabında Allah'ı şaşırmıştır, cezasını görecektir.

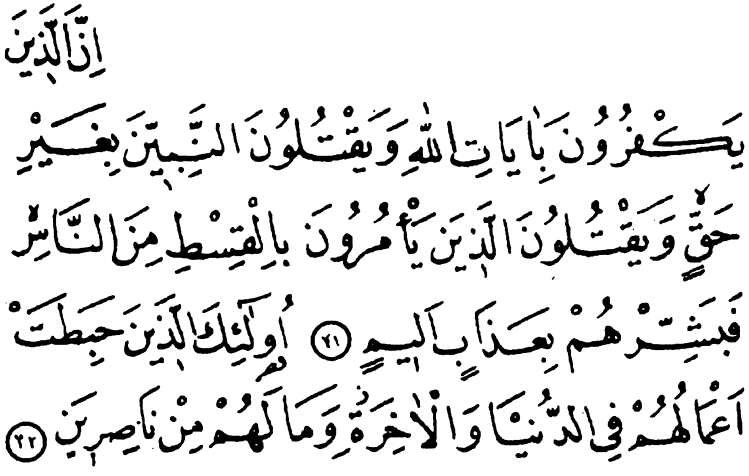
إِنَّ الَّذِينَ
يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ
حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ
فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ
أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

21- O Allah'ın ayetlerini inkar edenler, haksız yere Peygamberleri öldürenler, insanlar arasından adaleti emredenleri öldürenler (yok mu), onları acı bir azab ile müjdele!

(1) Al-i İmran 85.

22- İşte onların yaptıkları, dünyada da ahirette de boşa çıkmıştır. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

SÖZLÜK

يَكْفُرُونَ — İnkâr ediyorlar. Yalanlıyorlar.

اَلنَّبِيِّينَ — Peygamberler. Nebi kelimesinin çoğulu. Allah Teâlâ'nın kendisine vahyettiği kimseler.

اَلْقِسْطُ — Adalet, hak, hayır ve iyilik.

بَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ — Onları acıklı azapla müjdele. Onlara, etkisi yüzlerinde elem ve hasret olarak belirecek şekilde bildir.

حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ — Amelleri boşa çıktı. Boşa gitmiş amellerinden fayda sağlayacak bir şey elde edememişler ve böylece helak olup yardımcılarını kaybetmişlerdir. Çünkü yaptıklarından dolayı onları Allah yardımsız bırakmıştır Öldüklerinde de gidecekleri yer cehennemdir.

AÇIKLAMA

İlâhî kelâm, yahudi ve hristiyanların sırlarını açığa çıkarmağa devam etmektedir. Allah Teâlâ, burada da delilleri, dininin belirtileri ve peygamberlerini uğruna gönderdiği şeyler demek olan ayetlerini inkâr edenlerle,(1) yanısıra haksızlıkla,(2) öldürmeyi gerektirecek bir şey olmaksızın peygamberleri ve de kendilerine adaleti emreden(3), peygamberlerin salih mü'min tebasını öldür-

(1) Sıla cümlelerindeki fiiller; "inkâr ediyor, öldürüyor," gibi geniş (şimdiki) zaman kipiyle gelmektedir. Bu, bir yönden o kötü durumu daha iyi vurgulamak için; diğer yönden de çağdaş yahudilerin niyetlerini açığa vurmak içindir. Gerçekten de yahudiler bir çok defa Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öldürmeye kalkışmışlardır.

(2) Peygamberlerin öldürülmesi zaten bir haksızlıktır. Bir de bunun haksız yere olduğu söylenerek suçun büyüklüğü pekiştiriliyor.

(3) İbn Ebi Hatim ve İbn Cerir (et-Taberi) rivayet etmişlerdir. Ebu Ubeyde (r.a.) anlatıyor: "Ya Rasulallah, kıyamet günü hangi insan en zor azaba çarptırılacaktır?" dedim. "Bir peygamberi ya da iyiliği emredip kötülükten sakındıran bir adamı öldüren kişi." buyurdu. Sonra: "İnnellezine yekfurune..." ayetini okudu. Sonra: "Ebu Ubeyde! İsrailoğulları, bir sabah bir saatte kırküç peygamber öldürdüler. İsrailoğullarının abidlerinden yüzyetmiş adam kalkıp, peygamberleri öldürenlere iyiliği emredip kötülükten sakındırdılar.. Bunun üzerine, aynı gün akşam üzeri onların da hepsini öldürdüler. İşte Allah-u Teâlâ onları zikretmiştir." buyurdu.

melerini zikrediyor. Sonra bu şer, fesat, zulüm ve inat kuyularına dalanların amellerinin dünyada boşa gittiğini, ondan ne güzel bir netice, ne övgü, ne de takdir elde edemiyeceklerini, aksine amelleri sebebiyle aleyhlerine dünyada ve ahirette lânetler edileceğini; ahirette kendilerine yardım edecek ve Allah'ın azabından kurtaracak yardımcıları da olmayacağını haber veriyor. Ne yazık ki orada Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı vardır.

SONUÇ

1- İnkar ve zulüm dünyanın harab oluşunu ve ahiret azabını gerektiren şeylerdendir.

2- İyiliği emredip kötülükten alıkoyanların(1) öldürülmesi, peygamberlerin öldürülmesi gibi büyük günahlar arasındadır.

3- Şirk, dünyada da, ahirette de amelleri boşa çıkarır.

4- Allah'ın yardımsız bıraktığına hiç kimse yardım edemez. Allah'ın yardım ettiğine de kimse üstün gelemez.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ
اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ
﴿٢٣﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ

(1) Kurtubi, Tefsirinde şu rivayeti zikretmiştir: "İçinde şu dört özelliği bulunan her yöre belâdan korunmuştur: 1- Zulmetmeyen yönetici, 2- Doğru yol üzere bir âlim, 3)İyiliği emredip kötülükten alıkoyan, ilim ve Kur'an öğrenmekte hırslı yaşlılar, 4- İlk cahiliyye döneminde olduğu gibi, dikkat çekmek için yürürken kırıtmayan, açılıp saçılmayan tesettürlü kadınlar." İbn Mâce de Enes b. Malik'ten aktarıyor: "Ya Rasûlüllah, iyiliği emredip kötülükten men etmek ne zaman terk edilir?" diye soruldu. "Sizden önceki ümmetler arasında ortaya çıkanlar sizin aranızda da ortaya çıktığı zaman." buyurdu. "Ya Rasûllüllah, bizden önceki ümmetler arasında neler ortaya çıkmıştı ki?" dedik. "Otorite küçüklerinizde, fuhuş büyüklerinizde, ilim de rezillerinizde olur." buyurdu. Rezil diye, hayırsız adama denir.

وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ
لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

23- Baksana Kitap'tan kendilerine bir pay verilmiş olanlar, aralarında hüküm versin diye Allah'ın kitabına çağrılıyorlar da sonra onlardan bir topluluk yüz çevirerek dönüyorlar.(1)

24- Bu hareketleri, onların 'Bize, ateş sayılı birkaç günden başka dokunmayacak!' demelerinden ileri gelmektedir. Ve uydurdukları şeyler, onları dinlerinden yanıltmıştır.

25- Peki ya kendilerini, hiç şüphe olmayan bir gün için topladığımız ve herkesin kazandığı, kendisine tastamam verilip hiç kimseye haksızlık edilmediği zaman (durumları) nasıl (olacak)?

SÖZLÜK

أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ — Kitaptan pay ve nasib verilenler. Tevrat'tan kendisine bir hisse ve pay verilenler.

يُدْعَوْنَ — Çağırırlar. Kendilerine ihtilafa düştükleri hak hususunda iman ettikleri kitaplarının -Tevrat'ın- hakemliğine başvurmaları teklif edilir de kaçınıp yüz çevirirler.

يَتَوَلَّى — Yüz çevirir. Hakka dönmemekte direnerek geri gider.

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ — Sayılı günler. Bu, yahudilerin sözü olup, "eyyam" la Musa'nın (a.s.) yokluğunda buzağıya taptıkları o kırk günü kastetmektedirler.

يَفْتَرُونَ — İftira ediyorlar. Yalanlıyorlar.

لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ — Kendisinde şüphe olmayan bir gün için. Kıyamet günü.

---

(1) İbn Abbas aktarıyor: Bu ayet şu sebeple inmiştir: Allah Rasûlü (s.a.v.) Beyt-i Midras'taki (Yahudilerin Tevrat okuduğu mukaddes mekân) yahudilerin yanına girip, İslâm'a davet etti. "Sen hangi din üzeresin?" dediler. "İbrahim dini üzereyim" dedi. "İbrahim yahudi idi." dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Gelin Tevrat'a başvuralım, aramızda o hakem olsun!" dedi. Çekindiler, bu ayet indi.

مَا كَسَبَتْ Kazandığı. Hayır veya şerden ne işlemişse...
لَا يُظْلَمُونَ Zulme uğratılmazlar. Şirk, inkâr ve isyan gibi azabı gerektiren bir şey olmaksızın azab edilerek haksızlığa uğratılmazlar.

AÇIKLAMA

İlahi kelâm, günahlarını ve suçlarını sayarak ehl-i kitabın ayıplarını ortaya dökmeye devam etmektedir. Allah-u Teâlâ, yahudilerin haline hayret eden Rasûlüne şöyle diyor: Görmedin mi, ey Peygamberim, şu kendilerine Kitap'tan azıcık bir pay(1) verilenleri? Yani bilgin olmadı mı? Şöyle ki: özelliklerin, peygamberliğinin ve elçiliğinin durumu gibi inkâr ve ihtilaf ettikleri(2) konularda Allah'ın Kitabı'nın hakemliğine(3) çağrılıyorlar da, bir kısmı (Kitab'a) başvurmamakta, gerçeği istememekte ve onaylamamakta direnerek dönüp gidiyorlar. Bu, gerçekten şaşılacak bir durumdur. Onları hakkı kabulden ve hakka başvurmaktan saptıran, cehennemin kendilerine sadece 40 (kırk) gün dokunacağına dair bozuk inançlarıdır. Bu 40 günlük süre, Tûr Dağı'nda Rabbine yakarmak için (Musa'nın) yanlarından ayrıldığı günlerde atalarının buzağıya taptıkları müddettir. Bu iddia boş bir iddiadır. Doğruluktan yana hiç aslı yoktur. Aksine, atalarının buzağıya 40 gün tapmalarından değil, bilâkis kendi inkârlarından, zulümlerinden, reddedişlerinden ve inatlarından dolayı cehennemde ebedi kalacaklardır... Ve Allah Teâlâ Peygamberine ve mü'minlere gerçeği açıklıyor: Bu yahudi iddiası, hahamlarının, yahudilerin suç işlemelerini ve büyük günahlara dalmalarını kolaylaştırmak için attıkları bir iftiradan başka birşey değildir.(4) Nitekim İslâm tarihinin karanlık çağlarında müslümanların başına da böyle şeyler gelmiştir: Tarikat şeyhleri, müridlerine şefaat edeceklerini ve bağışlanacaklarını söylemişlerdir.(5) Sonra Allah Teâlâ, feci hallerini görerek: Halleri "nasıl (olacak)?" buyurdu. Yani, ya kendilerini hiç şüphe olmayan gün –ki kıyamet günüdür– için topladığımızda halleri nasıl olur?.. O, tanımlanmaktan aciz kalınacak bir haldir. "Ve herkesin kazandığı

(1) Nasiben kelimesinin "nekre" oluşu, azımsama içindir.
(2) Yani, İbrahim'in (a.s.) yahudi olmayışına dair. Çünkü daha önce de geçtiği gibi yahudiler İbrahim'in (a.s.) yahudi olduğunu iddia ediyorlardı.
(3) Ayet, Allah'ın yasasının hakemliğine başvurmaya çağrılan kimsenin buna icabet etmesinin ve kaçınmamasının –değilse imanı yaralanır– vacip olduğuna delildir.
(4) Onların iftiralarından biri de şudur: Allah, yahudilere azab etmeyeceğine" söz vermiştir.
(5) Burada kastedilen, tasavvuf kisvesine bürünen sapıklardır.

kendisine tastamam verildiğinde..." hayır olsun, şer olsun ne kazanmışsa... İyilikleri eksiltilerek –tabii iyilikleri varsa– ve kötülüklerine ilave edilerek –ki zaten kötülükten başka bir şeyleri yoktur– haksızlığa uğratılmazlar.

SONUÇ

1- Dinin hakemliğini reddetmek, ondan yüz çevirmek ve inkâr etmek demektir. Allah Teâlâ: "Hayır! Rabbin hakkı için, onlar aralarında çıkan çekişmeli işlerde seni hakem yapıp, sonra da senin verdiğin hükme karşı içlerinde bir burukluk duymadan (verdiğin hükme gönülden razı olup) tam anlamıyla teslim olmadıkça inanmış olmazlar."(1) buyuruyor.

2- İnanç, ahkâm ve ibadet konusunda dine karşı işlenen en kötü şey, bu konularda dine iftira etmek, bid'at çıkarmak ve bilgisizce ileri geri konuşmaktır.

3- Müfessirlerin ve dini kitaplara açıklama yazanların, hikayeler ve gerçek dışı şeyler türünden teşvik ve sakındırma amacıyla söyledikleri zararlıdır. Neticede insanlar bunlara aldanıp sapıtarak helâk olurlar.4- Kıyamet gününün ve o gün zalimlerin, şer ve fesad (kötülük ve bozgunculuk) erbabının karşılaşacağı korkunç olayların hatırlanması ve anılması güzel bir davranıştır. Kur'an'da da: "Biz onları ahiret yurdunu düşünme özelliğiyle temizleyip, kendimize halis (kul) yaptık."(2)

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ
وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ
بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ
وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ

(1) Nisa Suresi, 65
(2) Sad Suresi, 46

الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

26- De ki: "Allah'ım, (ey) mülkün sahibi, sen mülkü dilediğine verir ve mülkü dilediğinden alırsın; dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın. İyilik senin elindedir. Sen herşeye kadirsin.

27- Geceyi gündüze sokarsın, gündüzü de geceye sokarsın. Ölüden diri çıkarırsın, diriden de ölü çıkarırsın. Dilediğini hesapsız rızıklandırırsın.

SÖZLÜK

اَللّٰهُمَّ	Ey Allah demektir. Seslenme harfi "ya" gizlenmiş, yerine şeddeli "mim" konmuştur. Bu Lafzatullah'ın nidasına hasdır.
مَالِكَ	Sahip, yöneten, çekip çeviren. Otoritesinin büyüklüğünden ve iradesinin güçlülüğünden mülkünde istediğini yapan ve dilediğine hükmeden...
اَلْمُلْكُ	Mülk. Yaratılmışlar. Canlı-cansız şeyler. Malik olan Allah'tan gayri kainattaki herşey.
تُؤْتِي الْمُلْكَ	Mülkü verirsin. Bazı şeylerde saltanatı ve tasarrufu verirsin. Kullarından; dilediğin kişilere zenginlik, sıhhat, ilim, liderlik ve hakimiyet verirsin.
تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ	Geceyi gündüze sokarsın da gece kalmaz. Gündüzü de geceye sokarsın da gece kalmaz.
تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ	Ölüden diriyi çıkarırsın. Görünür âlemde ölü bir cisimden diri bir cismi çıkarırsın: Yumurtadan tavuğu, tavuktan yumurtayı... Manevi âlemde ise mü'minden kâfir, kâfirden mü'min çıkarırsın.
بِغَيْرِ حِسَابٍ	Hadsiz hesapsız.(1) Tabii, cömertliğinden ve başkasına muhtaç olmamasından dolayı.

(1) İnsanın yararlandığı her şeye "rızık" denir. Cinsi ne olursa olsun –buğday, hurma et... v.s.– yiyeceklere ve insanın vücudunu ibadet edecek biçimde korumak için ihtiyaç duyduğu herşeye rızık adı verilir.

AÇIKLAMA

Bu iki ayetin iniş sebebi hakkında şu da zikredilir: Allah Rasûlü (s.a.v.) sahih hadislerde ashabına, ümmetinin mülkünün şuralara, buralara kadar ulaşacağını bildirince yahudiler ve münafıklar, bilgisizliklerinden ve kâfirliklerinden bunu gayet uzak görerek Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) bu haberiyle alay ettiler.

Allah Teâlâ, bu iki ayeti Necran hristiyanlarına verilen cevaplar arasında indirerek, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şöyle demesini emretti: "Allah'ım,[1] (ey) mülkün sahibi, mülkü dilediğine verirsin..." Allah, Hz. Peygamber'e (s.a.v.), ümmetine İran ve Bizans hükümranlıklarını kapsayacak derecede vaadettiği geniş mülkü vermek ve hristiyanların İsa'yı (a.s.) ilah kabul etme sapıklığını cevaplandırmak için böyle söylemesini emretmiştir. Çünkü ibadete ve kendinden başka ilah tanınmamaya lâyık hak mabud; bütün mülkün sahibi olan, her şeyi tek başına yöneten, istediğine istediği kadar mülk veren, verdiklerinden de istediği anda istediği kadarını alan, yönetimine herhangi bir engel bulunmayan, vermesine veya almasına kimsenin mani olamadığı biri olmalıdır. O istediği zaman alçağı yükseltir, istediği vakit de yükseği alçaltır. İyilik[2] başkasının değil O'nun elindedir, istediğine bol bol verir, dilediğine de vermez. O herşeye kadirdir. Gündüzü geceye sokar da gündüz kalmaz. Geceyi gündüze sokar da gece kalmaz. Bu da Rab'lığının tanınmasını, itaat edilmesini ve muhabbet beslenmesini gerekli kılan kudret görüntülerinden bir görüntüdür. Geceye ait saatleri gündüze sokar, gece, kısalır gündüz uzar. Gündüz saatlerini de geceye sokar da gece uzar... Hikmet, kudret ve rahmet manzaralarından bir görüntü de şudur: Diriden ölüyü çıkarır: Meniden insanı, tohumdan bitkiyi, ölüden de diriyi çıkarır; yani diri insandan nutfeyi ve tavuktan yumurtayı çıkarır. Yine diri mü'minden ölü sayılan kâfiri ve bu ölü sayılan kafirden de diri mü'mini. Ki bunlar, Rab'liğini gerektiren görüntüleridir. Bu şekilde O'nun hak ilah olduğu, O'ndan başka Rab ve O'ndan başka ilah olmadığı kesinleşir. Böylece iki mesele pekişmiştir:

1- Allah Teâlâ, ümmeti adına Rasûlü'ne (s.a.v.) vaadettiği şeyi vermeye kadirdir, gücü yeter. Vermiştir de...

---

(1) Kurtubi, Nadr b. Şemuyil'in: "Allahümme, diyen kimse, Allah Teâlâ'ya bütün isimleriyle dua etmiştir." ve Hasan Basri'nin de, "Allahümme, sözü, duaları bir araya toplar." dediğini aktarır.

(2) Şer de O'nun elindedir.

2- İsa sadece Allah'a ibadet için terbiye edilmiş, peygamberlikle onurlandırılmış ve mucizelerle desteklenmiş bir kuldur.

SONUÇ

1- Kulun bu iki ayeti okuyarak ardından: "Dünya'nın ve ahiretin Rahman'ı ve Rahim'i! Dünyadan da ahiretten de dilediğine verir, dilediğini mahrum edersin. Borcumu öde." diye dua etmesi fazilettir.(1) Allah'ın izniyle borcunu öder ve Allah dünya ve ahiret ihtiyaçlarından o kulun istediği ihtiyacı verir.

2- Allah Teâlâ, Rasûlü'nün (s.a.v.) isteğini kabul etmiş ve ümmetine vaadettiği şeyleri gerçekleştirmiştir.(2)

3- İsa'nın (a.s.) ilah olduğu iddiası bâtıl; kulluğu, peygamberliği ve şerefli bir insan oluşu haktır.

لَا يَتَّخِذِ
الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ وَمَنْ يَفْعَلْ
ذَٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً ۗ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ ۗ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ إِنْ تُخْفُوا

(1) Ebu Nu'aym, Hilye tü'l-Evliya'da kaydeder: "Muaz (b. Cebel) bir gün Cuma namazını Rasûlüllah'la (s.a.v.) beraber kılamadı. Allah Rasûlü (s.a.v.) onu cemaate gelmekten neyin alıkoyduğunu sordu. Muaz: "Yahudi Yuhanna'ya borcum vardı. Beni gözetleyerek kapımın önüne dikildi." dedi. Hz. Peygamber de (s.a.v.): "Rabbinin borcunu ödemesini ister misin?" diye sordu. Muaz: "Evet," dedi. "O zaman her gün "Kuli'llahumme malike'l-mülk..." ayetini "biğayri hisab"a kadar oku; sonra: 'Dünyanın ve ahiretin Rahman'ı ve Rahim'i;. dünyadan da ahiretten de dilediğine verir, dilediğine vermezsin. Benim de borcumu ödememi kolaylaştırır!' de. Dünya dolusu altın borcun olsa, Allah kolaylık nasip eder." buyurdu."

(2) Gerçekten de daha Rasûlüllah (s.a.v.) vefat etmeden neredeyse Arap Yarımadası'nın tamamı müslüman olmuştu. Bir çeyrek asır geçmeden ümmetinin mülkü uzak doğuya ve uzak batıya ulaşmıştı. İran ve Bizans İmparatorlukları da bunlar arasındaydı.

مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي
السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾
يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ
تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ
وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

28- Mü'minler, mü'minleri bırakıp kafirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir dostluğu kalmaz. Ancak onlardan (gelebilecek bir tehlikeden) korunmanız başka (şerlerinden korunmak için dost gözükebilirsiniz). Allah sizi kendisinden sakındırır (sakın hükümlerine aykırı davranarak, düşmanlarını dost tutarak O'nun gazabına uğramayın. Çünkü) dönüş Allah'a'dır.

29- De ki: Göğüslerinizde olanı gizleseniz de, açığa vursanız da Allah onu bilir, göklerde ve yerde olanları da bilir. Allah her şeye kadirdir.

30- O gün her nefs (herkes) yaptığı her hayrı hazır bulacaktır; işlediği her kötülüğü de... İster ki o kötülükle kendisi arasında uzak bir mesafe bulunsun. Allah sizi kendisinden sakındırıyor. Allah kullarına şefkatlidir.

SÖZLÜK

لَا يَتَّخِذْ	Kılmasın, edinmesin.
أَوْلِيَاءَ	Dostlar. Dost'un çoğulu. Yardımlaşarak, severek ve destekleyerek kâfirleri dost edinirler.
فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ	Allah ile hiç bir ilişkisi kalmaz.(1) Allah ondan uzaktır ve Allah kimden uzaklaşırsa o helâk olur.

(1) Yani "Allah'la bir dostluğu kalmaz" anlamına "Fe-leyse min velâyeti'llahi ve hizbihi fi şey", demektir.

تُقَاةً Korunmak. Takiyye. Dille korunmak, yani yanına çekecek, hoşnutsuzluğu giderecek söz.

مُحْضَرًا Hazır olmak. Kıyamet günü hazır.

أَمَدًا بَعِيدًا Uzak ara, mesafe.

وَ يُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ Allah sizi kendisinden sakındırıyor. Allah-u Teâlâ koymuş olduğu emirlere karşı gelinmemesini bildirmektedir. Kendisinden sakındırmak, yani Allah'ın (c.c.) azabından korunmaktır. Bu da ancak Allah'ın emir ve yasakları çerçevesinde hareket etmekle mümkündür. Aksi taktirde Allah'ın azabından kurtulamaz.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, mü'min kullarını mü'minleri bırakıp kâfirleri dost yani yardımcı ve destekçi edinmelerini, mü'min kardeşlerine karşı kafirlerle karşılıklı sevgi göstermelerini ve yardımlaşmalarını yasaklıyor. Ve Allah Teâlâ, mü'minlere kendisinin, inkarından ve dinden çıkışından dolayı (çünkü Allah düşmanlarına yanaşmış ve Allah dostlarına düşman kesilmiştir) böyle yapandan uzak olduğunu haber veriyor. Cenab-ı Hakk şöyle buyuruyor: "Mü'minler, mü'minleri bırakıp kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa Allah ile bir dostluğu kalmamıştır." Allah ondan uzaktır, Allah'la arasındaki dostluk bağı kopmuştur. Vay başına gelenlere! Sonra Allah Teâlâ kâfirlerin yönetimi altında imanını ve ibadetlerini terketmeden yaşayan biçare mü'minlere, gönüllerine ve amellerine sahip olarak tatlı dil göstermelerine ve böylece şerlerinden ve sıkıntılarından korunmalarına ruhsat verdi. Bu, süslü püslü yapmacık kelimelerle olur. Allah şöyle buyuruyor: "Ancak onlardan korunmanız başka..." İyilik ve dostluk meselesi tehlikeli bir hal alınca Allah Teâlâ: "Allah sizi kendisinden sakındırır." buyurdu. Yani dostlarının aksine düşmanlarını dost edinmekten sakındırır. Ve haber verdi ki, dönüş başkasına değil O'nadır. O halde âsîler Allah'ın önünde hesap vermeğe çıkmaktan sakınsınlar: "Dönüş Allah'adır."

28. ayetin muhtevası budur. 29. ayette Allah-u Teâlâ, Rasulü'ne (s.a.v.) mü'min olsun kâfir olsun insanlara şunu demesini emretti: "Göğüslerinizde olanı gizleseniz de..." Sevgiyi veya nefreti, hoşnutluğu veya kızgınlığı. Konuşmasanız da, hiçbir zaman açığa vurmasanız da veyahut bir sözle, amelle ya da bir durumla açığa vursanız da Allah bilir. Kaldı ki O, göklerde ve

yerde olanları bilir, ona göre hesaba ç .ρ karşılığını verir. O herşeye kadirdir. Dikkat edin! Aklı başında olan Allah'ın uyarılarını gözetsin ve O'ndan sakınsın da isyana yeltenmesin! Özellikle dostlarına karşı düşmanlarına dostluk göstermesin.

30. ayete gelelim. "O gün herkes bulacaktır..." Burada da Allah kullarına şerden uzak durmalarını, zulümden ve fesaddan kaçınmalarını emrediyor. Herkesin yaptığı her hayrı hazır bulup ona göre karşılığını göreceği, işlediği her kötülüğü ve şerri de hazır bulacağı ve görüntüsünün ona kötü geleceği ve bütün kalbiyle onunla arasında gayet uzak, bilinmez mesafelerin olmasını dileyeceği "o gün"ü hatırlayın, diyor. Ve bu konudaki aydınlatma ve yol göstericiliğini şu sözüyle sona erdiriyor: "Allah sizi kendisinden sakındırıyor!" Böylece daha önceki sakındırmayı pekiştiriyor. Ayet şöylece noktalanıyor: "Allah kullarına şefkatlidir." Evet, ayeti bu sözüyle noktalıyor. Çünkü böyle demeseydi insanların kalpleri korku ve dehşetten fırlardı. Kullarına şefkat sahibidir Allah'ın rahmetinden ümit kesilmez.

SONUÇ

1- Kâfirlerle dostluk kesinlikle haramdır.(1)

2- Mü'minlere karşı kâfirlerle dostluk, dinden çıkma, kâfirlik ve Allah'tan uzak olmaktır.

3- Mü'minlerin zayıf, kâfirlerin güçlü olması durumunda takiyye caizdir.

4- Allah-u Teâlâ'nın azabından kaçınmak –bu da O'na itaatle olur– farzdır.

5- Kıyamet günü tehlikeli bir hesaplaşma vardır ve o hesaplaşmaya imanla, takvayla hazırlanmak gerekir.

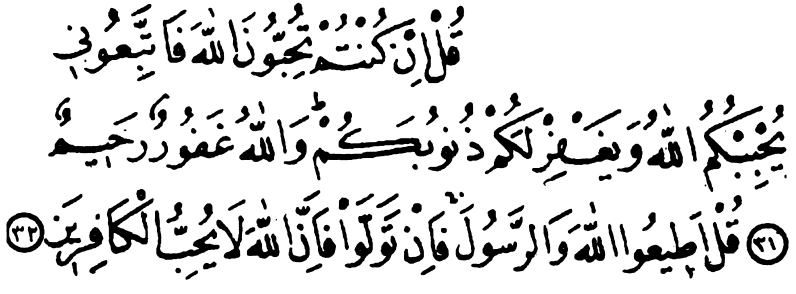
قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي
يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ۖ فَإِن تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾

(1) Hatta mü'minlere zararı olmasa bile. Takıyye geçicidir ve devam ettirmek caiz değildir. Ancak hicretten aciz olunursa ne âlâ.

31- De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayandır, esirgeyendir.

32- De ki: Allah'a ve Peygambere itaat edin. Eğer aldırış etmezlerse muhakkak ki Allah kafirleri sevmez.

SÖZLÜK

تُحِبُّونَ اللَّهَ	Allah'ı seviyorsunuz. Zatının mükemmelliğinden ve size olan ikramından dolayı...
يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ	Allah sizi seviyor. O'na itaat ederek ve O'ndan sakınarak ruhlarınızı temizlemenizden.
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ	Günahlarınızı örter ve sizi günahlarınızdan dolayı hesaba çekmez. Affeder.
فَإِنْ تَوَلَّوْا	Eğer yüz çevirirseniz. İmandan ve itaat etmekten yüz çevirirlerse.

AÇIKLAMA

Hristiyan Necran Heyeti, İsa'yı (a.s) yüceltmelerinin, onu ve annesini kutsamalarının sadece, Allah'ın sevdiklerini sevmek, yücelttiklerini yüceltmek suretiyle Allah'ın sevgisini isteme, türünden birşey olduğunu iddia edince, Allah-u Teâlâ bu ayette Rasûlü Muhammed'e (s.a.v.) şöyle demesini emretti: Sizi sevsin diye Allah'ı seviyorsanız getirdiğim tevhid (Allah'ın birliği ilkesi) ve ibadet hususunda bana uyun ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı da bağışlasın. O bağışlayandır, esirgeyendir... Böylece, hristiyanların İsa'yı (a.s) ancak Allah-u Teâlâ'nın sevgisini arzuladıklarından ve kazanmak istediklerinden ilah tanıdıklarına dair iddialarını boşa çıkardı. Ayrıca onlara Allah-u Teâlâ'nın sevgisini[1] kazanmak için en uygun yolu da gösterdi: Getirdiği iman, tevhid ve Allah sevgisine lâyık, ruhu arındıran ibadet konularında Hz.

(1) Müslim, Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) buyuruyor: "Allah bir kulu sevince, Cebrail'i çağırır ve: "Ben filanı seviyorum, sen de sev!" der. O kulu Cebrail de sever. Sonra gökyüzünde şöyle ilan eder: "Allah, filanı seviyor; siz de sevin!" Onu gökyüzündekiler de severler. Sonra yeryüzünde onun için bir makbuliyet üstünlük oluşturulur... Bir kula öfkelenince de, Cebrail'i çağırıp: "Ben falana öfkelenip lânet ediyorum, sen de et!" der. Ona Cebrail'de öfkelenip lânet eder. Sonra gökyüzündekiler arasında şöyle ilân eder: "Allah falana öfkelenip lânet ediyor, siz de edin!" Ona onlar da öfkelenip lânet eder. Sonra yeryüzünde onun (o kul) için bir öfke buğz edilir."

Peygamber'e (s.a.v.) uymak. 31. ayetin açıklaması budur. 32. ayette. Allah-u Teâlâ, Rasûlüne, hristiyan Necran Heyetine ve diğer ehl-i kitap ile müşriklere, hem kendisine hem de elçisine uymalarını emretmesini buyuruyor. Çünkü Allah'a ve elçisine uymak, dünyada da ahirette de olgunluğa ve mutluluğa ulaştıran yoldur. Çekinirlerse ve yüz çevirirlerse, Allah'ın gazabını ve kızgınlığını haketmişlerdir. Çünkü onlar kâfirdirler ve Allah kâfirleri sevmez. İşte bu da "Allah'a ve peygambere itaat edin de! Eğer aldırmazlarsa, muhakkak ki Allah kâfirleri sevmez."(1)

SONUÇ

1- Kulun Allah'ı sevmesi farzdır(•) ve Rasûlüllah'ın (s.a.v.) şu hadislerine istinaden de, imandır: "Alla-u Tehâlâ'yı sizi gıdalandırdığı nimetler dolayısıyla sevin, beni de Allah-u Teâlâ'yı sevdiğiniz için sevin.",(1) "Allah ve Resûlü, kendisine başka her şeyden daha sevimli olmadıkça sizden birisi (hakkıyla) iman etmiş olmaz."

2- Allah-u Teâlâ'nın kulu sevmesi ilim erbabının hayatta peşinden koştuğu gayedir.

3- Kulun Allah-u Teâlâ tarafından sevilmesinin yolu: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiklerine iman etmek, şeriatine uymak, darlıkta bollukta itaat etmektir. Dayanağı: "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin..." ayetidir. Çünkü, mesele kulun sevmesi değil Allah'ın sevmesidir.

4- Hem emirlerine ve yasaklarına uymayıp hem de Allah'ı ve Resûlünü (s.a.v.) sevdiğini iddia etmek, boş bir iddiadır ve bu kişi de zarardadır.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰٓ ءَادَمَ وَنُوحًا وَءَالَ إِبْرَٰهِيمَ وَءَالَ عِمْرَٰنَ
عَلَى الْعَٰلَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةًۢ بَعْضُهَا مِنۢ بَعْضٍ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

(1) Al-i İmran Suresi, 32.

(2) Sevgi, sevilene itaat etmeyi gerektirir. Şair de şöyle der: "Sevgi gösterdiğin halde, ilaha isyan ediyorsun / Bu, vallahi kıyasta bedî'dir (harikul-âdeliktir) Şayet sevdiğin doğru olsaydı itaat ederdin/Seven sevdiğine elbette itaatkârdır."

(•) Buradaki farziyet iman karşılığıdır. Çünkü Allah'ı sevmemek küfürdür.

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَٰنَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا
فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ
رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ
كَالْأُنثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا
مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنۢبَتَهَا
نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِندَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكِ هَٰذَا قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٧﴾

33- Allah Adem'i, Nuh'u ve İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçip(1) alemlere üstün kıldı.

34- (Bunlar) birbirinden türeyen bir nesildir. Allah işitendir, bilendir.

35- İmran'ın karısı demişti ki: "Rabbim karnımda olanı tamamen hür olarak sana adadım, benden kabul buyur. Şüphesiz sen

(1) Adem'in seçilişi; kendisine vahyedilmesi, Allah'ın onu bizzat eliyle yaratması, ona ruhundan üfürmesi ve melekleri ona secde ettirmesiyle olmuştur. Nuh'un seçilişi; Allah'ın onu peygamber göndermesiyle, Tufan'dan sonra insan nesline baba yapmasıyla, ömrünü uzatmasıyla ve bedduası üzerine zâlimleri helâk etmesiyledir. İbrahim ailesinin seçilişi, Allah'ın Peygamberliği İbrahim'den sonra da onlara vermesi ve öncekilerinin de, sonrakilerinin de övülmüşü ve efendisi Muhammed'le sona erdirmesiyledir. Allah, İmran ailesini de seçmiştir ve Hanne, Meryem ve İsa onlardandır. Seçilişleri, yaşadıkları günlerde onlardan başka hiç kimsede olmayan olgunluklarladır.

işitensin, bilensin.

36- Onu doğurunca --Allah, onun ne doğurduğunu bilirken- yine şöyle dedi: "Rabbim, onu kız doğurdum. Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytanın şerrinden sana ısmarlıyorum.

37- Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu, onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi de Zekeriyya'yı da o(nun bakımı)na memur etti. Zekeriyya, onun yanına, mabede her girdiğinde yanında bir rızık bulurdu. "Ey Meryem, bu sana nereden?" derdi. (O da) "Bu, Allah tarafından." derdi. "Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

SÖZLÜK

اصْطَفَى آدَمَ	Ademi seçti.
آلَ إبْرَاهِيمَ	İbrahim'in ehli. Kişinin ailesi ve (hak dininde) ona uyanlar.
عِمْرَانَ	İmran. İsrailoğullarının son dönemlerindeki salihlerinden bir salih adam; Hanne'nin kocası ve Meryem'in babası -aleyhimüsse-lâm-.
اَلْعَالَمِينَ	Alemler. Çağdaş (aynı çağda yaşamış) insanlar.
امْرَأَةُ عِمْرَانَ	İmran'ın hanımı Hanne.(1)
نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي	Karnımdakini tamamen sana adadım. İbadet etsin ve evin olan Beyt-i Makdis'e (el-Aksa Camii) hizmette bulunsun diye, adadım.
مُحَرَّرًا	Hür olarak. Başka hiç kimse ortak olmaksızın(2) –ondan ebediyen yararlanmamak üzere– sırf Allah'a ait olarak.
مَرْيَمُ	Meryem. Hz. İsa'nın (a.s.) annesi. Allah-u Teâlâ'nın hizmetkârı.
أُعِيذُهَا بِكَ	Onu sana sığındırıyorum. Sana emanet ediyorum. Şeytandan korunmasını ve muhafaza edilmesini senden diliyorum.
وَ كَفَّلَهَا زَكَرِيَّا	Ona Zekeriyya kefil oldu. Zekeriya. Yahya'nın (aleyhimesselam) babası Zekeriya'nın karısı ile kardeş idi.

(1) Hanne bint Makuda. Kocası, Hanne hamileyken ölmüştür.
(2) Yani, Allah'a ibadette sadece onun rızasını gözetmek.

اَلْمِحْرَابُ Mihrab.(1) Mescide bitişik olan özel yer.
أَنّى لَكِ هَذَا Bu sana nereden geldi?

AÇIKLAMA

Necran heyeti hristiyanları, İsa (a.s) hakkındaki, onu ve annesini ilah tanımalarına dair iddialarını öne sürünce, Allah Teâlâ, İsa'nın ve annesinin başlangıçtaki durumlarını ve meselenin gerçeğini açıkladığı bu ayetleri indirdi. Allah-u Teâlâ haber verdi ki, O, Adem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini seçmiştir. Onları kendisine ibadet etsinler diye seçmiş ve böylece diğer insanlara tercih etmiştir. Yine haber vermiştir ki, onlar birbirinden türeyen inançları farksız, ruhî üstünlük ve olgunluklar taşıyan bir nesildir(2) ve bu, Allah-u Teâlâ'nın onları koruyup gözetmesi sayesindedir.

Cenab-ı Hakk, işiten ve bilen olduğunu da bildiriyor. Yani İmran'ın hanımının şu dualarını kabul etmiştir: "Rabbim, karnımda olanı tam hür olarak sana adadım..." Olay şöyle olmuştu: Henüz doğurmamıştı. Evinin bahçesinde yavrularını besleyen bir kuş gördü de, çocuğum olsa, diye iç geçirdi ve Rabbinden bir çocuk istedi, o çocuğu da O'na ibadet etmek ve beytine, mabedine hizmet etmek üzere bağışlamayı diledi. Alla-u Teâlâ da dileğini kabuletti de hamile kaldı. Henüz hamileyken kocası öldü. Bundan sonra Hanne, Allah-u Teâlâ'nın şu ayette anlattığı sözü söyledi: "Hani İmran'ın karısı: "Rabbim, karnımda olanı tam hür olarak sana adadım(3) benden kabul buyur. Şüphesiz sen işitensin, bilensin." demişti ya!" Doğum anı geldi, doğum yaptı. Fakat erkek değil kızdı. Buna üzüldü ve: "–Allah onun ne doğurduğunu bilirken– yine de, Rabbim, onu kız doğurdum!" dedi. Nasıl bilmez ki, o yaratandır ve bilendir. Yine: "Erkek, kız gibi değildir!" dedi; yani Beyt-i Makdis'te hizmet etmek için. Bundan dolayı o çok üzgündür. Kızına Meryem, adını verdi. Meryem, Allah'ın hizmetkârı, anlamına gelir. Rabbinden, Meryem'i ve neslini kovulmuş şeytanın şerrinden korumasını, diledi, Allah Teâlâ da kabul etti. Sonunda hem

(1) Bugün imamın namaz kıldırmak için durduğu yere "mihrab" diyoruz. Hz. Meryem'in mihrabı ise el-Aksa mescidinin kıble tarafında bulunan odacık diye tarif edebileceğimiz bir hücre idi. (Çev.)

(2) Zürriyet, kelimesinin tekili de, çoğulu da çocuğa da, babaya da "zürriyyet" denebilir.

(3) Erkek çocuklarını Mescid-i Aksa'ya hizmet etmek üzere adamak adetine uyarak kız çocuğunu Mescid-i Aksa'ya adamıştır.

onu, hem de oğlu İsa'yı (a.s) korudu da, Şeytan İsa'ya hiç yaklaşamadı. Allah-u Teâlâ, kabul ettiği[1] adak Meryem'den güzel bir bitki türetti. Bu bitki, doğan diğer çocukların aksine garip bir biçimde gelişti. Zekeriya, bakımını üstlendi, böylece teyzesinin evinde büyüdü. Çünkü Hanne doğum yapınca emzirip kundağına sararak, evinde terbiye etmesini uygun gördükleri kimseye versinler diye İsrailoğullarının salihlerine göndermişti. Zira annesi, onu Allah teala'ya adamıştı, dolayısıyla -hem de babası ölmüşken- onu evde bırakamazdı. Her biri bakımını üstlenmek istedi. Sonunda bakımını Zekeriya üstlendi. Allah-u Teâlâ'nın takdiri teyzesinin evine düşmüştü.[2] Büyüyünce, ibâdet etsin diye Zekeriya (a.s) onu mihraba koydu. Yiyeceğini getiriyor ve yanında kışın yaz, yazın da kış meyvesi bulunuyordu. Bu durum garibine gidip şöyle soruyordu: "Ey Meryem, bu sana nereden?" O da: "O, Allah tarafındandır."[3] diye cevap veriyor ve sebebini açıklıyordu: "Zira Allah, dilediğine hesapsız rızık verir."

SONUÇ

1- Allah Teâlâ, dilediğini üstün kılıp nimetler verir.

2- İsa (a.s) ne Allah'ın oğludur, ne ilahtır, ne de üçün üçüncüsüdür. Bilâkis O Allah'ın kulu ve peygamberidir. Annesi Meryem, anneannesi Hanne, dedesi İmran; İsrailoğullarının asil ve soylu bir hanedânıdır.

3- Allah-u Teâlâ, dostlarının dualarını kabul eder. Nitekim Hanne'nin duasını kabul etmiş, ona bir çocuk vermiş, kızını ve onun oğlunu kovulmuş şeytandan korumuştur.

4- Allah'a adakta bulunmak dine uygundur, meşrudur. Adak, mü'minin Allah'a yaklaşmak amacıyla kendini O'na itaatla yükümlü kılmasıdır.

5- İslâm'da iman ve amel açısından kadın-erkek arasında fark yoktur. Herkes yaptıklarının mükafatını alır. Allah şöyle buyuruyor: Erkek veya kadın her kim inanarak salih amel işlerse Cennete girerler ve zerre kadar

---

(1) Razı oldu ve cömert bir insana hediye verilince kabul edip ödüllendirdiği gibi kabul etti.

(3) İbn Abbas'tan rivayet olunmuştur: Zekeriya, Meryem'e bir süt anne kiraladı ve tam iki yıl emzirdi.

(4) Meryem, meyvenin kendisine bilinen sebeplerden başka bir yolla ulaştığını, şerefine binaen önüne konuverdiğini, kendisini rızıklandıranın Allah (c.c) olduğunu söylemek istiyor.

haksızlığa uğratılmazlar. Nisa Sûresi, ayet: 124

6- Umut ettiği hayrı kaçıran kul üzülebilir.

7- Meryem'e mihrabında vaki olduğu gibi, evliyaullahın kerameti kesindir.

8- Ayetler, Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini açıklamaktadır. Çünkü bu tür olaylar, vahiy gelen bir peygamber değilse bir ümminin anlatabileceği şeyler değildir. Bunun için ayet: "Bunlar sana vahyettiğimiz görünmez âlemin haberlerindendir."(1) diye noktalandı.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ
يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ
اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ
أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ
قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي
آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَاذْكُر
رَّبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾

38- Orada Zekeriyya Rabbine dua etmişti: "Rabbim, bana katından temiz bir nesil ver. sen duayı işitensin!" demişti."

39- Zekeriyya, Mihrab'da durmuş namaz kılarken melekler ona: "Allah sana, Allah'tan bir kelimeyi doğrulayıcı, efendi, nef-

(1) Al-i İmran Suresi, 44.

sine hakim, iyilerden peygamber olacak Yahya'yı müjdeler" diye bildirdiler.

40- Dedi ki: Rabbim, bana ihtiyarlık gelip çatmış, karım da kısırken benim nasıl oğlum olur? (Allah:) Öyle (ama) Allah, dilediğini yapar, dedi.

41- Rabbim, o halde bana (oğlum olacağına dair) bir alamet ver! dedi. (Allah) buyurdu ki: senin alametin, üç gün insanlarla işaretten başka türlü konuşamamandır; Rabbini çok zikret ve akşam sabah (O'nu) tesbih et!

SÖZLÜK

هُنَالِكَ	Orada.(1)
زَكَرِيَّا	Zekeriyya. İsrailoğullarının peygamberlerinden.
هَبْ لِي	Bana ver.
مِنْ لَدُنْكَ	İndinden, katından.
ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً	Temiz, sâlih evlât.
بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ	Allah'tan bir kelime ile. İsa (a.s). Çünkü, Allah-u Teâlâ'nın "ol" kelimesiyle olmuştur.
وَ سَيِّدًا وَ حَصُورًا	Şerefli, efendi,(2) iftiradan korunmuş(3) ve nefsine hakim.
غُلَامٌ	Erkek evlat.
عَاقِرٌ	Kısır,(4) doğurgan olmayan.
آيَةً	Delil. Nimetine şükretmek için hamileliğin başladığına delil sayacağım bir belirti.
إِلَّا رَمْزًا	Ancak işaretle. Konuşma ile anlaşılabilecek şeyin anlaşılabileceği tarzda, baş veya el işaretleriyle anlatılması.
الْإِبْكَارُ	Günün başlangıcı, sabah. "Aşiyy" de sonudur; akşam.

(1) Hemen orada, mihrabta. Harikuladelikleri gördüğü için uyandı. Çocuk isteyerek dua etti. Allah-u Teâlâ duasını kabu etti.

(2) Seyid'in dini tarifi, insanların dünyevi ve uhrevi hallerini düzeltmeye çalışan kimse, şeklindedir. Dayanağı: "Ben Ademoğullarının efendisiyim ama övünme yok." ile, Hz. Hasan hakkındaki: "Şu benim oğlum efendidir." hadisidir.

(3) Hasûr'un ne olduğu hususunda müfessirler bir çok şey söylemişlerdir. En uygunu, fuhşiyattan ve iftiradan korunmuş (masum) olmasıdır. Tabii bu, evlenip meşru ilişkide bulunarak çoluk çocuk sahibi olmaya engel değildir.

(4) Kısır anlamına gelen "âkır" kelimesi, Arapça'da sadece kadınlar için kullanıldığından "âkıra" şeklinde bir kalıbı yoktur.

AÇIKLAMA

Zekeriya, Allah'ın Meryem'e kışın yaz, yazında kış meyvesi vermesi, şeklindeki kerametlerini görünce, kâinatta olagelen sistemin dışında Allah-u Teâlâ'nın istediğine istediği şeyi verebileceğini hatırladı. Öyleyse yaşının ilerlemiş ve hanımının kısır olması, Allah-u Teâlânın bir çocuk vermesine engel olamazdı. Bunun üzerine Rabbinden çocuk istedi. Rabbi duasını kabul etti(1) de, Zekeriya mihrabında durmuş namaz kılarken melekler: "Şüphesiz Allah, sana Yahya(2) adında Allah'tan bir kelimeyi tasdik edecek bir oğlan çocuğunu müjdeliyor..." diye çocuğunun olacağını müjdelediler. Allah'tan bir kelimeyi tasdik edecek, derken, Hz. Yahya'nın Meryem oğlu İsa'yı (a.s.) tasdik edeceğini ve yolu üzere olacağını kastetmektedir. Çünkü İsa kelimedir. Zira Allah'ın ona olan sözü "kün-ol!" idi, o da oldu. Cenab-ı Hakk, Zekeriya'ya vereceği çocuğu ilim ve hilim sahibi bir efendi, muttaki, haya ve ölçü sahibi, nefsine hakim bir kimse ve salihlerden bir peygamber olmakla niteledi. Şeytan, meleklerden müjdeyi duyunca geldi ve: "Duyduğun müjde şeytandandır. Allah'tan olsaydı sana bunu vahyederdi..." dedi. İşte o anda Zekeriya haberin kesinleşmesini istedi: "Rabbim, bana ihtiyarlık gelip çatmış, karım da kısırken benim nasıl oğlum olur?!" dedi. Bunun üzerine Allah ona şöyle vahyetti: Şüphesiz bu Allah'ın işidir ve "Allah dilediğini yapar. "Burada Zekeriya: " Rabbim bana bir belirti göster," dedi. Zekeriya, nimete şükrederek karşılık vermek için hamileliğin varlığına delil edineceği bir belirti istiyordu. Rabbi ona şöyle cevap verdi: "Delilin, insanlarla üç gün konuşamamandır." Yani üç gün süreyle insanlarla konuşmaktan aciz halde kalacaksın, hiç kimseyle işaret dışında konuşamayacaksın, yalnız işaretlerin anlaşılacak. Allah-u Teâlâ, bu nimeti eksiksiz bir şükürle karşılamasını emretti: "Rabbini çok zikir ve tesbih et!"(3) Akşam sabah namaz kıl, manasınadır.

---

(1) De ki: "fa" tertib içindir. Yani, duasının hemen peşinden Allah kabul buyurdu, demektir. Sebebiyye de olabilir.Yani, duası sebebiyle Allah ona bir oğul verdi, anlamına.

(2) Yahya, İbranice Yuhanna'nın arapçalaştırılmışıdır. Araplar muzari (şimdiki zaman) sigasıyle telaffuz etmişlerdir.

(3) Kurtubî, Ka'b'dan rivayet eder: Bir kimsenin zikri terketmesine izin verilseydi, Zekeriya'ya verilirdi. Çünkü Allah ona çocuğu olacağının belirtisi olarak insanlarla üç gün işaret dışında konuşamama alâmeti verdi ama zikirden muaf tutmadı, aksine şu sözüyle emretti: "Rabbini çok zikret ve akşam sabah tesbih eyle!" Bir de savaşmakta olan adama izin verilirdi. Çünkü Allah: "Bir grupla karşılaşıp, savaşırsanız direnin, sebat edin ve Allah'ı çok zikredin..." (Enfal sûresi, 845) buyurmuştur.

SONUÇ

1- Başkalarından ibret almak olabilir. Çünkü, Zekeriya (a.s.) Cenab-ı Hakk'ın Meryem'e vermiş olduğu kerameti görerek dua etmiştir.

2- Dua etmek güzeldir. Özellikle kabul edilmesi açısından duanın gizli ve namazlarda yapılması daha iyidir.

3- Şeytanın mü'minlere vesvese verebileceği anlaşılmaktadır. Fakat Cenab-ı Hakk, şeytanın hile ve tuzaklarını bertaraf edeceğini öğreniyoruz.

4- Allah-u Teâlâ'dan hayırlı evlat istemek güzel bir davranıştır.

5- Allah-u Teâlâ'nın kullarına vermiş olduğu kerametlerden biri de onların dualarının kabul edilmesidir.

6- Allah-u Teâlâ'yı çokça zikretmenin, sabah namazı ve ikindi namazının faziletini öğrenmekteyiz.

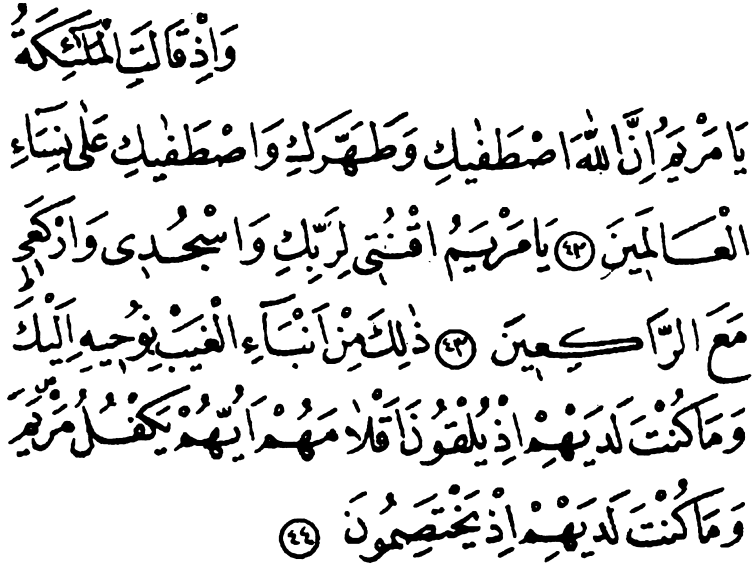

42- Melekler demişti ki: Ey Meryem, Allah seni seçti, arındırdı ve seni alemlerin kadınlarına üstün kıldı.

43- Ey Meryem, Rabbine divan dur, secde et ve (O'nun huzurunda) rukû edenlerle (eğilenlerle) rüku et!

44- Bunlar, sana vahyettiğimiz görünmez alemin haberlerindendir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken

sen onların yanında değilsin; çekiştikleri zaman da sen yanlarında değildin.

SÖZLÜK

وَ اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ	Melekler dediğinde. Hristiyan Necran Heyeti'ne, meleklerin ne dediğini hatırlat! Çünkü bu, peygamberliğinin doğruluğunun, tevhid (Allah'ın birliği) ve İsa'nın tanrı olmayışı meselesinde de doğru söylediğinin delilidir.
اصْطَفٰيكِ	Seni seçti. İbadet ve güzelce itaat etmen için seni seçti.
وَ طَهَّرَكِ	Seni temizledi. Günahlardan ve Allah-u Teâlâ'nın veliliğine (dostluğuna) halel getirecek eksikliklerden arındırdı.
وَ اصْطَفٰكِ عَلٰى نِسَاءِ الْعٰلَمِينَ	Seni kadınlar aleminin üzerine seçti.(1) İsa'yı babasız dünyaya getirme kerametine ehil kılarak seni âlemlerin kadınlarına üstün kıldı.
اُقْنُتِي	Bana itaat et.(2) Rabbine itaat et, boyun eğ ve eğil.
وَ ارْكَعِي مَعَ الرّٰكِعِينَ	Rûku edenlerle birlikte rûku et. Mescid-i Aksa'da cemaatle namaz kıl.
ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ	Bu gayıp haberlerindendir. Meryem'in ve Zekeriya'nın başından geçenlere dair anlattıkların gayb haberlerindendir.
لَدَيْهِمْ	Yanlarında, aralarında.
اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ	Kalemlerini,(3) Meryem'in terbiyesini üstlenmek üzere kur'a çekmek için bıraktıklarında.
يَخْتَصِمُونَ	Tartışıyorlar. Meryem'in yetiştirilmesini üstlenmek için mücadele ettiklerinde. -Allah'ın selamı Meryem'e ve hepsinin üzerine olsun-.

(1) Sıddîka, diye lâkap veriliş sebebi, "Meryem'in çocuk müjdelenince, Zekeriya'nın (a.s) istediği gibi alâmet istemeyişidir ve Allah-u Teâlâ'nın şu sözüyle övmesidir" denilmiştir: "O, Rabbinin sözlerini ve kitaplarını tasdik etti ve gönülden itaat edenlerden oldu." (Tahrim Sûresi, 12).

(2) Evzaîden rivayet edilmiştir: Allah Meryem'e namazı emredince, ayakları şişip kan ve irin akıncaya kadar namaz kıldı.

(3) Kalemlerini, akan Ürdün Nehri'ne atmışlardı. Bu ayet, kur'a çekmenin meşruluğunu dile getirmektedir. Kur'a her ne kadar "şer'u men kablena" (bizden önceki ümmetlere ait bir dini uygulama) ise de, Rasûlüllah'ın dilinden bize de meşru kılınmıştır. Şu hadis de delildir: "İnsanlar ezan okumaktaki ve birinci saftaki (fazileti, sevabı) bilselerdi de sonra kur'a çekmekten başka bir çözüm yolu bulamasalardı kur'a çekerlerdi."

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, Peygamberine (s.a.v.), İsâ'nın ilâhlığı konusunda inat eden Necran Heyeti'ne şunu hatırlat diyor: Hani melekler, İsâ'nın annesi Meryem'e hitab ederek, salih kullarından olsun diye Allah-u Teâlâ'nın lâyık görüp ikram etmek suretiyle kendisini seçtiğini, dönemindeki kadınlara üstün kılarak günahlardan, eksikliklerden ve kusurlardan arındırdığını haber vermişlerdi ya... Şöyle ki, onu temize çıkarmış, ikramda bulunmuş ve gücünün delilini Meryem'de göstermiştir de, Meryem, Allah'ın kelimesi olan İsa'yı doğurmuştur. Halbuki bu, Allah-u Teâlâ'nın beşer neslini bir erkek ve kadından devam ettirme usûlüne göre değildir. Allah, Meryem'e, kendisine olan itaatini, teslimiyetini ve boyun bükmesini sürdürmesini emretmiştir: "Ey Meryem, Allah seni seçti, arındırdı ve dünya kadınlarına üstün kıldı."(1) "Ey Meryem, Rabbine divan dur, secde et(2) ve O'nun huzurunda eğilenlerle beraber eğil."(3) Önemine binaen özellikle namazı andı ve namazın farzlarını bildirdi. Secde ve rûkü, hem de Mescid-i Aksa'da rüku edenlerle beraber (cemaatle). (42 ve 43. ayetin açıklaması böyledir.)

44. ayette. Allah-u Teâlâ, elçisi Muhammed'e; İmran ailesi, Hanne, Meryem, Zekeriya' ve son olarak yine Meryem'e ilişkin olaylarda geçenlere işaret ederek, bütün bunların ona vahyettiği gayb haberleri olduğunu; böylece peygamberi ve elçisi olduğunun ortaya çıktığını; getirdiği dinin hak olduğunu,diğerlerininse bâtıl olduğunu; böylelikle tevhid ilkesinin kesinleştiğini; Allah'tan başka ilah olmadığını, hrıstiyanların iddiasının boşa çıktığını; ne Üzeyir'in ve ne de İsa'nın Allah'ın oğlu olmadığını, İsa'nın Allah'la beraber ilah da olmadığını; onun sadece Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğunu, söyledi. Sonra vahiy hakikatini açıklayıp pekiştirerek, Allah-u Teâlâ, yine elçisine şöyle buyurdu: "Sen yanlarında değildin..." Yani İsrailoğulları âlimlerinin ve salihlerinin

---

(1) Kadınların peygamberliği konusunda ihtilaf vardır. Alimlerin çoğu, meleklerin hitabından ve Allah'ın kendisini seçtiğini bildirmesinden Meryem'in peygamber olduğu görüşünü tercih etmişlerdir.

(2) Daha sonra yapıldığı halde secde, rükudan önce anılmıştır. Çünkü secde şükre daha yatkındır ve makam da şükür makamıdır.

(3) Bunda kadının cemaatle namaz kılmasına delil vardır. Rasûlüllah da (s.a.v.) bunu şu gibi sözleriyle sünnet kılmıştır: "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescidlerinden alıkoymayın!" Her ne kadar "rükı' edenlerle rüku et..." emri cemaatle namazı gerektirmiyorsa da... Çünkü sadece rüku etmeye dair bir emirdir. Tek başına da rüku edebilir, başkalarıyla da...

yanında ve orada hazır değildin; Meryem'in bakım ve yetiştirilmesini kim üstlenecek, diye kur'a çekerlerken... Kalemlerini nehre attılar. Kimin kalemi suyun üzerinde kalırsa, Allah'ın izniyle o, Meryem'e kefil olacak, bakıp büyütecekti. Bugün çoğu gazete ve dergi mensubunun kalemlerinin yazdığı gibi batıl yalan ve sapıklık değil de hak ve doğruluk yazan kalemlerini bıraktılar. Zekeriya'nın kalemi suyun üzerinde kaldı ve Allah'ın (c.c) izniyle Meryem'in kefaletini bakımını[1] o kazandı. Allah'ın (c.c) dilediği oldu da onun Zekeriya üstlendi. Böylece hristiyan ve başkaları aleyhine olarak, Allah'tan başka ilâh olmadığı ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü, hak dinin İslâm, diğerlerinin ise bâtıl ve sapıklık olduğu delili dikilmiş oldu.

SONUÇ

1- Meryem -aleyhe's-selâm- üstün bir hanımdır. O, velidir, sıddîkadır. Hz. Peygamber (s.a)'de Meryem'in kamil kadınlardan olduğunu bildirmiştir. Buhârî'deki bir rivayette: "Erkeklerden kemâl mertebesine ulaşanlar çoktur. Kadınlardansa[2] sadece Firavun'un hanımı Asiye ve İmran kızı Meryem kemâle ermiştir. Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğü ise et yemeğinin diğer yemeklere üstünlüğü gibidir." diye geçer.

2- Allah'a yakın olanlar, boyun bükerek itaat edenlerdir.

3- Namaz, melekler alemine çıkış merdivenidir.

4- Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy indiği kesinleşmiş ve ayetlerde açıklanmıştır.

5- Anlaşmazlık halinde kur'a çekmek meşrudur. Her ne kadar bu, bizden önceki ümmetlerin dinlerinin hükümlerinden ise de Allah'a hamd olsun, bizim şeriatimizce de onaylanmıştır.

---

(1) Kurtubi şöyle der: "Ona Zekeriyya kefil oldu" ayeti, küçük çocuğun veliliğine babaanne hariç teyzenin diğer yakınlardan daha çok hakkı olduğunu göstermektedir. Allah Rasûlü de (s.a.v.) Hamza'nın kızı Emetullah'a Cafer'in bakmasına hükmetmişti. Çünkü teyzesi Cafer'le evli idi. Ve şöyle buyurmuştur: "Teyze kesinlikle anne konumundadır."

(2) Bir başka rivayette şöyle geçer: "Alemlerin kadınlarının en hayırlıları dörttür: İmran kızı Meryem, Firavun'un hanımı Asiye, Huveylid kızı Hatice ve Rasûlullah (s.a.v.) kızı Fatıma."

إِذْ قَالَتِ الْمَلَٰٓئِكَةُ
يَٰمَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ ٱسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى
ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾
وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾
قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَٰلِكِ
اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰٓ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن
فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾

45- Melekler demişti ki: "Ey Meryem, Allah seni kendisinden bir kelimeyle müjdeliyor: Adı, Meryem oğlu Mesih'tir; dünyada da, ahirette de yüzde şerefli ve Allah'a yakın olanlardandır.

46- Beşikte ve yetişkinlikte insanlarla konuşacak ve iyilerden olacaktır.

47- Dedi ki: "Rabbim, bana bir beşer dokunmamışken benim nasıl çocuğum olur?"(1) "Allah, böylece dilediğini yaratır." dedi. Birşey(in olmasın)ı istedimi, ona "ol"(2) der, o da oluverir.

---

(1) Kurtubî şu kanaattedir: "Meryem, "rabbin kelimesi" derken, efendimin, yani, Cebrail'in kelimesi, demektedir." Bu, apaçık bir yanlıştır. Söylenmek istenen Rabb-i Teâlâ'dır. Zira Meryem, çocuğun doğuşuna neyin sebep olacağını bilmek isteyerek sormaktadır. Çünkü, alışılagelen sebepler (evlilik, erkek ile ilişki) meydana gelmemiştir. O halde nasıl çocuk olacaktır?

(2) Kelime'den, maksat, "ol" kelimesidir. İsa, özellikle "kelimetullah" olarak nitelenmiştir ki, bu kelime "ol" kelimesidir.

SÖZLÜK

يُبَشِّرُكَ	Seni müjdeliyor. Seni sevindirip ferahlatacak bir haber veriyor.
بِكَلِمَةٍ مِنْهُ	Ondan bir kelime ile. İsa (a.s.).
اَلْمَسِيحُ	Mesih. İsa'nın (a.s) lakâbı.(1) Manalarından birisi de sıddiktir.
اَلْوَجِيهُ	İnsanlar arasında makam, kıymet ve şeref sahibi.
فِى الْمَهْدِ	Emzikli iken beşikte..
وَ كَهْلاً	Gençlikle yaşlılık arasındaki olgunluk yaşı.
وَ لَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ	Ne ilişki maksadıyla ne de başka bir maksatla bana bir erkek yaklaşmıştır. Kısırlığından ve yabancı erkeklerden uzak duruşundan böyleydi.
قَضَى أَمْرًا	Hüküm verdi.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, hristiyan Necran Heyeti'ne karşı deliller hususunda devam etmektedir. Allah-u Teâlâ Rasûlü'ne şöyle demektedir: Onlara, meleklerin Meryem'e: "Ey Meryem, Allah seni kendisinden bir kelime ile müjdeliyor..." deyişlerini hatırlat. Melekler, yani Cebrail (a.s) ona Allah-u Teâlâ'nın, kendisine Allah-u Teâlâ'nın kelimesiyle var olacak, Meryemoğlu İsa Mesih adında bir çocuk vereceğini; dünyada da ahirette de mevki ve şeref sahibi ve Allah'a yakın olanlardan olacağını; gençliğinde ve olgunluk çağında konuşacağı gibi(2) emziklik çağında henüz beşikte iken de insanlara konuşacağını; hem Allah-u Teâlâ'nın hukukunu hem de kulların hukukunu eksiksiz, tastamam eda edecek salihlerden olacağını, haber verdi. Meryem ise şöyle dedi: "Rabbim, benim nasıl çocuğum olur?" Herhangi bir insan benimle ilişkide bulunmamışken ve çocuk yaratmakta Allah'ın kanunu ilişki iken nasıl çocuğum olur? Cebrail şöyle cevap verdi: Durum bundan ibarettir. Allah Teâlâ senden babasız bir

(1) İsa'ya Mesih lâkabının verilmesi hususunda anlaşmazlık çıkmıştır. Meşhur olan görüş, Mesih lâkabının Faruk, Melik ve Sıddik gibi bir şeref lâkabı olduğudur. İsa ismi Eyşu'un arapçalaştırılmışıdır.. Anlamı "efendi" demektir. Mesih, "mesh"ten mi türetilmiştir ve "masih" veya "memsuu" anlamına mı gelmektedir, konularında ciddi görüş ayrılıkları vardır.

(2) Olgunluk yaşı burada, annesine onun küçük yaşta ölmeyeceğine işaret etmek için söylenmiştir.

çocuk yaratacaktır. O (c.c), dilediğini yaratır. Herhangi bir sebebe bağlı olmaksızın bir şeyi var etmeye karar verdimi, sadece ona "ol" der, o da Allah-u Teâlâ'nın karar verip dilediği gibi oluverir.

SONUÇ

1- Ayetler, Meryem'in Allah katındaki şerefini ve değerini açıklamaktadır. Çünkü Cebrail, insan kılığına girdikten sonra onunla konuşup müjde vermiştir.

2- İsa'nın da (a.s) şerefi, dünyada ve ahirette şan-şeref sahibi olacağı, Allah'a yakın olanlardan ve salihlerden olacağı, açıklanmaktadır.

3- Allah-u Teâlâ'nın delillerinden bir delil olarak İsa (a.s) beşikte[1] konuşmuştur. Delildir, çünkü emzirilen çocuk emziklik çağında konuşamaz.

4- Sırrını, sebebini veya hikmetini öğrenmek için olağandışı bir şeyin açıklanmasını istemek caizdir.[2]

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ
وَالْإِنجِيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم
بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ
فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ
وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ

(1) Beşikte birden fazla çocuk konuşmuştur: Yusuf'un (a.s) Şahidi olan çocukla Cüreyc'i kurtaran çocuk ve İsa'nın (a.s) beşikte konuşması bu türdendir. İsa (a.s) "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, bana kitab verildi." demiştir. (Meryem Suresi, 30)

(2) "Rabbim benim nasıl çocuğum olabilir?" diye Hz. Meryem'in sorduğu gibi.

وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَّكُمْ
إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾ وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ
وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم
بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٥٠﴾ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي
وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ۗ هَٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٥١﴾

48- Ona Kitabı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretecek...

49- Onu İsrailoğullarına (şöyle diyen) bir elçi yapacak. Ben size Rabbinizden bir mucize getirdim: Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar ona üflerim, Allah'ın izniyle hemen kuş oluverir; körü ve alacalıyı iyileştiririm; Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim; evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer mü'minseniz (inanıcı iseniz) elbette bunda sizin için bir ibret vardır.

50- (Ben) benden önce gelen tevrat'ı doğrulayıcı olarak size haram kılınan bazı şeyleri helal yapayım diye gönderildim. Size Rabbinizden bir mucize getirdim. Allah'tan korkun, bana itaat edin.

51- Allah benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir; O'na kulluk edin, doğru yol budur.

ÖZLÜK

اَلْكِتَابَ	Kitap. Hat ve yazmak.
اَلْحِكْمَةَ	Hikmet. Doğru bilgi, isabetli iş yapma ve ilahi (kanun koymanın sırrını anlama.
وَرَسُولًا	Elçi. Peygamber.
آيَةً	Delil. Elçiliğini ve peygamberliğinin doğruluğunu gösterecek bir alâmet.

أَخْلُقُ لَكُمْ	Sizin için yaparım. Yoktan varetme anlamına yaratma değil. Çünkü bu Allah-u Teâlâ'ya aittir.
كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ	Kuş şeklinde.(1)
اَلْاَكْمَهُ	Doğuştan âmâ. İki gözü de görmeyen.
اَلْاَبْرَصُ	Abraş, alacalı. Eski ve yeni tıbbın aciz kaldığı devasız hastalık. Deride yer yer beyaz lekeler halinde oluşur.
تَدَّخِرُونَ	Biriktiriyorsunuz.
لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ	Benden önce.
اِنَّ اللّٰهَ رَبِّي وَ رَبُّكُمْ	Allah, kesinlikle benim de Rabbimdir, sizin de Rabbinizdir; öyleyse O'na ibadet edin.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, İsa (a.s) gerçeğini açıklamaya devam ediyor. O, Allah'ın kulu ve Resûlü'dür. Allah'ın oğlu değildir, Allah'la beraber ilah da değildir. Allah Teâlâ, İsa'yı (a.s) "ol" kelimesiyle yarattığını; yazıyı, hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğreteceğini bildiriyor. Nitekim öğretmiştir de. Ayrıca onu İsrailoğullarına peygamber göndereceğini haber veriyor. Nitekim göndermiştir. Ve İsa, onlara Rablerinden peygamberliğini doğrulayacak bir mucize getirdiğini haber vermiştir. Bu mucize,(2) balçıktan kuş heykeli yapıp, ona üfürmesi ve Allah'ın izniyle kuş olmasıdır. Ayrıca doğuştan âmâ olanı ve abraşı alacalıyı (deri hastalığı) iyileştirmesi ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltmesi de mucizedir. Gerçekten, Hz. İsa (a.s) deri hastalığı gibi çaresiz hastalıklara yakalanmışları sıvazlıyordu da hasta derhal iyileşiyordu. Ondan Nuh'un oğlu Sam'ı(3) diriltmesini istediler de Allah'ın izniyle diriltti. O, evlerinde yediklerini ve biriktirdiklerini bildirirdi de hiç yanılmadı. Sonra İsrailoğullarına şöyle dedi: Bütün

(1) Denildi ki: İsa'dan (a.s) kendilerine bir yarasa yapmasını isteyenler yahudilerdir. Çünkü yarasa yaratıkların en acayibidir. Et ve kandan oluşmuş olması, tüysüz (kanatla) uçması, memeli hayvanlar gibi yavrulaması, diğer kuşlar gibi yumurtlamaması, yavrularını emzirdiği sütü olması, insan gibi gülmesi, kadın gibi hayız olması, gün ışığında ve gece karanlığında görememesi, sadece güneşin batışından sonra bir saattan yerinin ağarmasından sonra bir saat olmak üzere iki saat görmesi, acayipliklerindendir.

(2) "Size Rabbinizden bir mucize getirdim." ayetinde "mucizeler" getirmişken "bir mucize" diye geçmektedir. Çünkü cins isim olarak kullanılmıştır.

(3) Denilir ki İsa (a.s) onlara dört kimseyi diriltmiştir: 1) Nuh'un oğlu Sam'ı, 2) Kendisini tasdik eden Azer'i, 3) Kocakarının oğlunu . 4) Aşir'in oğlunu.

bunlarda, eğer inanıcı iseniz sizin için doğru söylediğimi gösteren bir delil vardır. Öyleyse bana iman edin ve beni yalanlamayın! Benden önce gelmiş Tevrat'ı tasdik edici ve size haram olanların(1) bir kısmını helâl kılmak için geldim. Bunda size bir hayır ve acıma vardır. O halde bana iman edin!.. Yalanladılar. Tekrar dedi ki: Allah'tan korkun ve bana itaat edin ki kurtulup, mutluluğa ulaşın... Son olarak onlara, Allah-u Teâlâ'nın, kendisinin de, onların da Rabbi olduğunu; kemâle ermek ve mutluluğu yakalamak için O'na ibadet etmeleri gerektiğini; Allah'ın birliği prensibi üzere Allah-u Teâlâ'ya, O'nun hükmettiği biçimde ibadet etmenin, her iki dünyada bu yola koyulanları kemale ve mutluluğa götüren dosdoğru yol olduğunu bildirdi.

SONUÇ

1- Yazmak, şerefli ve faziletli bir olaydır.

2- Hikmet(2) fazilettir. Hikmet, dinin sırlarını derinlemesine kavramak ve isabetli iş yapmaktır.

3- Gaybı bilmek, Allah'a mahsustur ve dilediği kadarını peygamberine öğretir.

4- İsa'nın (a.s) mucizeleri kesindir.

5- Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın Resulü'dür. İsa Allah'ın kelimesi, O'ndan bir ruh ve İsrailoğullarına gönderilmiş Allah'ın elçisidir.

6- Kemâl ve mutluluk bunlara bağlı olduğu için Allah'tan korkmak ve Rasûl'e itaat emredilmiştir.

فَلَمَّآ أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ ٱلْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ
قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ۖ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ ۖ وَٱشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

(1) Allah'ın Musa zamanında onlara haram kıldığı şeyler, içyağı v.b.dir. Fakat bir zarurete bağlı aslen haram olanlar, onlara da helâl olmaz. Bunlar, hırsızlık, zina, faiz gibi şeylerdir. Zira bu tür şeyler onlara ebediyen helâl olmaz.

(2) Hikmet, şeref ve üstünlük olarak yeter. Dayanağı şu: "Hikmet verilen kimseye çok hayır verilmiştir." (Bakara/269) ayeti ve şu hadistir: "Allah'ın hikmet verdiği bir adam, hikmetle hükmedip, o hikmeti öğretir (buna da gıpta edilir)."

رَبَّنَآ ءَامَنَّا بِمَآ أَنزَلْتَ وَٱتَّبَعْنَا ٱلرَّسُولَ فَٱكْتُبْنَا مَعَ ٱلشَّٰهِدِينَ
﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا۟ وَمَكَرَ ٱللَّهُ ۖ وَٱللَّهُ خَيْرُ ٱلْمَٰكِرِينَ ﴿٥٤﴾ إِذْ قَالَ
ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ
ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوْقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟
إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۖ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا
كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾

52- İsa, onlardan inkarı sezince: "Allah'a gitmek için kimler bana yardımcı olacak?" dedi. Havariler: "biz, Allah (yolunun)'ın yardımcılarıyız. Allah'a iman ettik. Şahid ol, biz Müslümanlarız." dediler.

53- Rabbimiz, senin indirdiğine iman ettik, peygambere uyduk; bizi şahitlerle beraber yaz!

54- Tuzak kurdular, Allah da onların tuzaklarına karşılık verdi. Çünkü Allah (istese), herkesten daha iyi tuzak kurar.

55- Allah demişti ki: "Ey isa, ben seni öldüreceğim, bana yükselteceğim, seni inkar edenlerden temizleyeceğim ve sana uyanları ta kıyamet gününe kadar inkar edenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz bana olacaktır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim.

56- İnkar edenlere gelince, onlara dünyada da, ahirette de şiddetli bir şekilde azab edeceğim. Onların yardımcıları da olmayacaktır.

57- İman edip salih amel işleyenlere (Allah) mükafatlarını tastamam verecektir. Allah zalimleri sevmez.

58- İşte bu sana okuduğumuz (olaylar), ayetlerden ve hikmetli zikirdendir (Kur'an).

SÖZLÜK

أَحَسَّ مِنْهُمُ الْكُفْرَ — Onlarda inkârı hissetti.(1) Kendisini ve getirdiğini inkâr ettiklerini bilip sıkıntı vereceklerinden endişe edince.

اَلْحَوَارِيُّونَ — Havariler.(2) Yani seçkin adamları ve arkadaşları.

مُسْلِمُونَ — Müslümanlar. Allah'ın emrine bağlı, Rasûlü'ne itaatkâr olanlar.

اَلشَّاهِدِينَ — Şahitler. Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet edenler ve gerektiği şekilde ibadet edenler.

مَكَرُوا — Tuzak kurdular. İsa'yı (a.s) öldürmeyi düşünenler.

وَ مَكَرَ اللّٰهُ — Allah önlem aldı. Allah Teâlâ, İsa'yı kurtarmayı ve ona karşı niyetlendikleri şeyi boşa çıkarmayı takdir etti.

خَيْرُ الْمَاكِرِينَ — Plan yapanların en hayırlısı. Dostlarını kurtarmakta ve düşmanlarını yok etmekte en güzel tedbiri alandır.

مُتَوَفِّيكَ — Seni öldürücüdür. Kavminle birlikte kaç gün sağ kalacağına dair, kaderine ne yazılmışsa onu tamamlayacaktır.

وَ رَافِعُكَ إِلَيَّ — Kendi kadıma yükselticiyim. Melekût-i â'lâ'da yakınıma.

وَ مُطَهِّرُكَ — Tertemiz kılıcıdır. Pisliklerinden ve inkârcılıklarından temiz ve uzak tutacaktır.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ — Bunu senin üzerine okuyoruz. İsa meselesine dair şu sayılan şeyleri sana Kur'an-ı Kerim'in ayetleri cümlesinden okuyoruz.

AÇIKLAMA

İlâhî kelâm, hıristiyan Necran Heyetiyle olan tartışmalara devam ediyor. Allah-u Teâlâ İsa'nın kavminin inkârını ve öldürmek için suikaste niyetlendiklerini sezince, mü'minlerden yardım istedi: "Allah'a gitmek için bana kimler

---

(1) Beş duyu organıyla bilip tanımaya "ihsas" denir.

(2) 12 (oniki) kişiydiler. Kalbinin temizliğinden ve ruhunun berraklığından dolayı peygambere yardım eden kimseye "havari" adı verilmiştir. Hadiste: "Her peygamberin bir havarisi vardır, benim havarimde Zübeyr (b. Avvâm)'dır." buyurulmuştur. "el-Haver" sözlük itibariyle, beyaz, "Havari" ise, beyaz ekmek, demektir.

yardımcı olacak?".(1) Seçkin adamları ve arkadaşları olan havariler: "Biz, Allah'ın (yolunun) yardımcılarıyız." dediler. Allah'a inandık, sen de şahid ol ey Allah'ın ruhu (İsa), biz müslümanız. "Rabbimiz, senin indirdiğine inandık, Peygambere uyduk;(2) bizi şahitlerle beraber yaz." Yani birliğine ve Resûllerinin elçiliğine şehadet edenlerle yaz...

Allah-u Teâlâ olanları bildirmeye şöyle devam ediyor: Yahudiler götürüp çarmıha germek için İsa'nın evinin etrafında tuzak kurdular. Allah da bir plan kurdu ki en iyi plan kurandır. Kulu ve Rasûlü İsa'ya: ""Ben seni öldüreceğim." Yani, seni alıp katıma yükselteceğim, dedi. Nitekim Allah-u Teâlâ onu evin çatı çıkışından ya da penceresinden(3) katına yükseltti.(4) Tuzak kurup evi kuşatmış olan saldırganların gözlerine de, baş zorbayı İsa benzeri gösterdi de, onu İsa sanıp öldürerek çarmıha gerdiler. Fesubhanallah. İşte böylece "Tuzak kurdular, Allah tuzaklarına karşılık verdi. Allah herkesten daha iyi tuzak kurar."(5) İsa'ya, seni kâfirlerden temizleyeceğim, demekle, yahudilerin bâtıl ithamlarından nezih tutacağım, demek istiyor. Çünkü, sihirbaz ve veled-i zina, demişlerdi. Ve yine kâfirlikleriyle, pisliklerıyle, şerleriyle ve fesatlarıyla kokuşmuş toplum adet ve alışkanlıklarından uzak tutacağım, demek istiyor. Ayrıca getirdiği iman, İslâm ve ihsan konularında ona uyanları da böylece kıyamete kadar inkâr edenlere üstün kılacağını vadediyor; ki Allah vaadini gerçekleştirmiştir. Müslümanları üstün kılmış ve zafere ulaştırmış, yahudileri ve kâfirleri de hor-hakir eyleyip kahretmiştir. Yine kıyamet günü herkesin

(1) Ayetteki "ila" harfi cerri "ma'a" anlamınadır. Yani "Allah'la beraber kimler benim yardımcılarımdır?" Bu ayetin bir benzeri: "Yetimlerin mallarını kendi mallarınızla karıştırarak yemeyin!" ayetidir. Ya da "ila", kendi asli anlamıyladır. O zaman da ayetin anlamı "Allah'a giden yolda kimler benim yardımcılarımdır?" olur.

(2) İsa (a.s).

(3) Damda veya duvarda bulunan oyuk, çatı çıkışı veya pencere.

(4) Bir çok âlimin ileri-geri görüşlerini çağrıştırmak istemedim. İsa (a.s) meleküt-ı â'lâ'ya diri olarak yükseltilmiştir ve bu dünyanın son günlerinde ininceye kadar orada tutulacaktır. Rasûlullah (s.a.v.) isa'nın (a.s.) bu dünyaya tekrar ineceğini şüpheye mahal bırakmaksızın açıklamıştır. Allah Teâlâ yarattığı kâinat düzeninden istediğini değiştirmeye muktedirdir. O herşeye kâdir değil midir? Elbette kadirdir. O halde mü'minler, İsa'nın diri olarak yükseltilip dünyanın sonunda ininceye kadar diri olarak cennette bırakılmasından niye şüphe etsinler ki?

(5) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: "Ya Rabbî bana hayır ver kötülüklerden sakındır." Bilmek gerekir ki, Allah'ın fiilleri kulların fiillerine benzemez. Zira zatı, kulların zatına benzemez ki.

kendisine döneceğini, dünyada anlaşmazlığa düştükleri iman ve küfür, doğruluk ve kötülük gibi konularda aralarında hükmedeceğini ve her gruba hayır veya şer ne kazanmışsa karşılığını vereceğini vadetmiştir: "Sonra dönüşünüz bana olacaktır. Ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim. Kâfirlere gelince, onlara dünyada da, ahirette de şiddetli bir şekilde azab edeceğim..." Dünyada öldürülmek, sürülmek, sürünmek ve perişanlık ile, etmekle; ahirette de cehennem azabıyla azab edeceğini ve onları bu azabdan kurtaracak yardımcıları da olmayacağını bildiriyor. İman edip salih (yararlı) işler yapanlarsa, onlara imanlarının ve salih amellerinin mükafatını,dünyada zafer ve imkân vererek, ahirette ise cennetle ve nimetlerle tastamam verecektir. Allah (c.c) haksızlık yapanları sevmez. Öyleyse kullarına nasıl haksızlık eder? Onlara amellerine göre karşılık verecektir. O, mü'min olsun kafir olsun hiçbir kuluna zerre kadar haksızlık etmez. Bilâkis adaletiyle cezalandıracak, fazlu keremiyle merhamet edecektir.

SONUÇ

1- Necran hıristiyanları aleyhine bir delil vardır. Çünkü Allah Rasûlü (s.a.v.) onlara vahiyle haber vererek, İsa'nın özelliklerini ve kavmiyle arasında geçenleri, Allah-u Teâlâ'nın hem ona hem de kendi döneminde ve kendinden sonra ona uyanlara dünyada ve ahirette vereceği değeri zikretmek suretiyle İsa'nın (a.s) ilah olduğu iddiasının bâtıl oluşunu açıklamıştır.

2- İslâm, peygamberlerin ve diğer ümmetlerin dinidir. Ondan başka hak din yoktur.(1) Ondan başka her din bâtıldır.

3- Allah Rasûlü (s.a.v.), her peygamberin havarileri ve yardımcıları olduğunu söylemiştir.

4- "Lâ ilâhe illâ'llah" diyenler faziletlidirler. Çünkü hakkı tasdik ve dille ikrar etmektedirler.

5- Allah Teâlâ İsa'yı katına yükseltmiştir. Dünyanın sonunda bir süre hükmetmek için inecektir. Sonra da Allah Teâlâ'nın her insan için takdir ettiği şekilde ölecektir,

6- Allah-u Teâlâ'nın, dünya hayatı boyunca müslümanların üstün, yahudilerin rezil olacağına dair vaadi gerçektir.

---

(1) Çünkü "Allah nazarında din İslâm'dır."

إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ ٱللَّهِ كَمَثَلِ ءَادَمَ
خَلَقَهُۥ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ ٱلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ
فَلَا تَكُن مِّنَ ٱلْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِنۢ بَعْدِ
مَا جَآءَكَ مِنَ ٱلْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا۟ نَدْعُ أَبْنَآءَنَا وَأَبْنَآءَكُمْ
وَنِسَآءَنَا وَنِسَآءَكُمْ وَأَنفُسَنَا وَأَنفُسَكُمْ
ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَتَ ٱللَّهِ عَلَى ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٦١﴾
إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ ٱلْقَصَصُ ٱلْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَهُوَ
ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَإِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌۢ بِٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

59- Allah yanında İsa'nın durumu, Adem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı, sonra ona "Ol" dedi, artık olur.

60- (Bu), Rabbinden gelen gerçektir. Öyle ise kuşkulananlardan olma.

61- Kim sana gelen ilimden sonra seninle tartışmaya kalkarsa, de ki: "Gelin oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı kendimizi ve kendinizi çağıralım. Sonra gönülden lanetle dua edelim de, yalancıların üstüne Allah'ın lanetini dileyelim."

62- İşte (İsa hakkındaki) gerçek kıssa (öykü) budur. Allah'tan başka ilah yoktur. Allah, elbette aziz (mutlak galib) ve hikmet sahibidir.

63- Eğer dönerlerse (aldırış etmezlerse), muhakkak ki Allah, bozguncuları (müfsid) bilir.

SÖZLÜK

اَلْمَثَلُ — Misal, örnek. Garipsenecek harikulade özellik.

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ — Hak Rabbindendir. İsa meselesine dair sana anlattığımız şeyler, Rabbinden gelen gerçektir.

اَلْمُمْتَرِينَ — Şüphe edenler.

حَاجَّكَ — Seninle münakaşa etti. Delil sürerek mücadele edenler.

نَبْتَهِلْ — Lânetleşelim. Yalancı olanımıza lânet edelim.

اَلْقَصَصُ الْحَقُّ — Gerçek kıssalar. Allah-u Teâlâ'nın anlattıkları, içinde şüphe bulunmayan gerçek, hak olaylardır.

اَلْمُفْسِدِينَ — Fesatçılar. Yeryüzünde Allah-u Teâlâ'nın emirlerine karşı gelerek fesat çıkaranlar, günah işleyenler.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm İsa'nın ilah değil, kul ve peygamber olduğunu açıklamaya devam ediyor. Şöyle aktarılmıştır: Aktarıldığına göre Necran heyeti sözcüsü Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) dedi ki: Her adamın babası var, İsa'ya ne oldu ki babası yok? Bunun üzerine Allah-u Teâlâ Rasûlü'ne (s.a.v.) şu ayeti indirdi: "Allah indinde İsa'nın durumu, topraktan yaratıp sonra "ol" dediği Adem'in durumu gibidir." O da hemen oluvermişti. O halde İsa'nın ilah edinilmesini gerektiren şey nedir? Allah'ın onu babasız yaratmış oluşu mu? Adem de öyledir.(1) Babasız ve anasız yaratılmış ve sadece Allah'ın ol kelimesiyle olmuştur. İsa da böyle, Allah'ın "ol" kelimesiyle yaratılmış ve var olmuştur. İsa (a.s) meselesi hakkında Allah-u Teâlâ'dan gelmiş hak beyan budur. Sakın bu konuda şüphe edenlerden olma! Elbette Allah Rasûlü (s.a.v.) -haşa- şüphe etmemiştir.(2)

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) karşı tereddüt ve mücadelelerini artırınca, Cenab-ı Hakk Rasûlü'ne (s.a.v.) kurtuluş yolunu gösterdi: Mübahele; (lânetleşme, belâ okuma...) Bir araya gelinir ve her grup: "Ya Rabbi bizden yalancı olanın belâsını ver!" der Kim yalancıysa hemen ölür. Allah Teâlâ şöyle buyurdu. "Seninle tartışırlarsa, gelin de..." Gelin de oğullarımızı(3) oğullarınızı, kadınlarımızı kadınlarınızı çağıralım. Sonra lânetleşelim; Allah yalancılara

(1) Adem'le (a.s) İsa (a.s) arasındaki benzerlik bir hususdadır: Her ikisinin de babasız ve sadece "ol" emriyle yaratılması.

(2) Hitab, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yönelikse de, maksat şüphe eden insanlardır. O, küfür demek olan en ufak şüpheden bile korunmuştur.

(3) Bunda, kızından olan torununa "oğul" deneceğine ve böyle adlandırılacağına delil vardır.

lânet etsin, diyelim. Ertesi gün Rasûlüllah (s.a.v.) Hasan, Hüseyin ve Fatıma (r.a) ile[1] çıktı. Ne ki, hristiyanlar gerçeği sezinleyip, bela okurlarsa helak olacaklarından korktular da lânetleşmekten kaçtılar. Allah Rasulü (s.a.v.) onları İslam'a davet etti de çekindiler. Başkanlıkları ve dünyalıkları üzere kalmak için kafirliğe razı oldular. Antlaşmayı kabul ettiler. Batıl dinlerinde kalarak mü'minlere cizye vermeyi taahhüd ettiler...

Sonra Allah-u Teâlâ: "Şüphesiz hak kıssa gerçek olay budur." buyurdu. Yani İsa (a.s) hakkında sana anlattığımız şey gerçektir. İsa, Allah'ın kulu, O'nun elçisi, Meryem'e bıraktığı kelimesi ve O'ndan bir ruhtur. Allah'tan başka ilah, O'ndan başka hakkıyla tapılacak yoktur. Allah Teâlâ, dilediğinde engellenemeyecek şekilde üstündür ve gâliptir. Yaratmasında ve takdirinde hikmet sahibidir.

Daha sonra Cenab-ı Hakk, Necran hristiyanları ile yeryüzündeki diğer fesat ehlini şöyle tehdit etti: Hepsini bilmektedir; intikam alacaktır ve lânetini üzerlerine yağdıracaktır. O herşeye kâdirdir.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ, Rasûlüne olan dostluğunu, ona sıkıntı veren hristiyanların mücadelesini sona erdireceği yolu ona göstermekle ortaya koymuştur.

2- Lânetleşme meşrudur. Ancak duaları kabul olunacak salih insanların yapmasıyla olur.

3- Allah'tan başka ilah yoktur ve hıristiyanların İsa'yı (a.s) ilah saymaktaki iddiaları batıldır.

4- Allah, dünyadaki bozguncuları tehdit etmiştir. Onlar, şirk ve isyanlarla amel edenlerdir.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا

(1) Hz. Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'e: "Ben dua edince, amin, deyin!" demişti.

بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ اللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا
بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ
وَمَا أُنزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنجِيلُ إِلَّا مِن بَعْدِهِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾
هَا أَنتُمْ هَٰؤُلَاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ
فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ
إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَٰكِن كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ وَهَٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا ۗ وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

64- De ki: "Ey Kitab ehli, bizimle sizin aranızda eşit olan bir kelimeye gelin: Yalnız Allah'a tapalım. O'na hiç bir şeyi ortak koşmayalım; birimiz Allah'tan başka diğerini ilah edinmesin." Eğer yüz çevirirlerse, "Şahit olun, biz müslümanlarız!" deyin.

65- Ey Kitab ehli, neden İbrahim hakkında tartışıyorsunuz? Oysa Tevrat da İncil de ondan sonra inmiştir. Akledemiyor musunuz?

66- Haydi (diyelim) siz biraz bilginiz olan şey hakkında tartıştınız. Ama hiç bilginiz olmayan şey hakkında neden tartışıyorsunuz? Oysa Allah bilir, siz bilmezsiniz.

67- İbrahim ne yahudi, ne de hristiyandı, dosdoğru bir müslümandı. Müşriklerden de değil.

68- Doğrusu, insanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, bu peygamber ve mü'minlerdir. Allah da mü'minlerin dostudur.

SÖZLÜK

أَهْلُ الْكِتَابِ	Kitap ehli. Yahudiler ve hıristiyanlar. Çünkü yahudilere Tevrat hıristiyanlara da İncil verilmiştir.
اِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ	Eşit kelime, doğru adil söz ve yol demektir. O da: "Ortağı olmayan bir Allah(a ibadet etmek ve Allah varken birimizin diğerini Rab edinmemesidir.)
أَرْبَابًا	Rabler.(1) Allah-u Teâlâ'yerine itaat edilip ilah edinilen.
فَاِنْ تَوَلَّوْا	Yüz çevirirlerse. Allah'ı birlemekten (tevhid).
اِشْهَدُوا	Şahid olun. Görüp gözetleyerek biliniz ki, biz müslümanız.
تُحَاجُّونَ	Bâtıl delillerle mücadele ediyorsunuz.(2)
يَهُودِيًّا وَ لَا نَصْرَانِيًّا	Ne yahudiler ne de hristiyan. İbrahim (a.s.) Âdem (a.s.)'dan beri gelen İslâm dini üzereydi.
كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا	Dosdoğru bir müslümandı. Bâtıl dinlerden hak din İslâm'a yönelmişti. Bu din Hanif diye Allah tarafından isimlenmiştir.
أَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرَاهِيمَ	İbrahim'e yakın olmaya ve ona tevhid üzre uyanlarla dostluğa en lâyık olanlar.
وَ اللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ	Allah mü'minlerin dostudur. İşlerini üstlenen ve yardımcı olandır. Onları kâfirlere karşı destekleyen ve koruyandır.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, yahudi ve hıristiyanların yanlışlarını açıklamaya devam ediyor devam ediyor. Allah Teâlâ Rasûlü'ne, onlara şöyle demesini buyuruyor: Ey yahudi ve hristiyanlardan oluşmuş ehl-i kitab; gelin ve içine, düştüğünüz batıl çukurundan aramızdaki insaflı, âdil, doğru bir kelimeye yükselin. Tek Allah'a tapalım ve O'na başkasını ortak etmeyelim. Allah'ı bırakıp da birbirimizi

(1) Benzeri şu ayettir: "Hahamlarını ve rahiplerini Allah'tan ayrı rabler edindiler." (Tevbe Suresi, 31) Yani Allah'ın haram ve helâl kılmadığı hususlardaki haram ve helâl kılışlarını kabulde hahamlarla papazları Rab mevkiine koydular ve onlara da secde ettiler.

(2) Güzel şekliyle, ilmi esaslara dayalı olarak yapılan tartışma övülmüştür, yerilmemiştir. Örneği şudur: "Bir adam Allah Rasûlü'ne gelip: "Ya Rasûlüllah, hanımım esmer bir çocuk doğurdu!" dedi. Allah Rasûlü de: "Develerin var mı?" diye sordu. "Evet." dedi. "Renkleri ne?" Adam: "Doru." dedi. "Aralarında boz renklisi var mı?" diye sordu. Adam: "Evet." dedi. "O nereden geldi?" buyurdu. Adam: "Belki bir ırka çekmiştir." deyince Rasulullah konuşmayı: "(Senin çocuğun da) belki (senin atalarından) bir ırka çekmiştir." diye noktaladı."

de rab edinmeyelim ki, o rab edindiğimiz kişi başkasının kendisine itaat etmesini farz kılıp, yüceltmek ve kutsallaştırmak için kendisine secde etmeye mecbur tutmasın! (1)

Bundan yüz çeviririlerse, ey mü'minler şöyle deyin: "Ey haktan yüz çevirenler; şahid olun ki, biz müslümanız!" Bunda kendilerinden başkasının müslüman olmadığını açıklama vardır. (64. ayetin açıklaması budur.)

65. ayete gelelim. Allah-u Teâlâ Rasûlüne (s.a.v.), haktan dönenlere yine şöyle demesini emretmiştir: "Ey ehl-i kitab, İbrahim hakkında niye tartışıyorsunuz ve sizden hem hıristiyanlar, hem yahudiler niye İbrahim'in kendi dininden olduğunu iddia ediyor? Halbuki yahudilik ancak Tevrat'ın inişinden sonra ortaya çıktı. Hristiyanlık da ancak İncil'in inişinden sonra var oldu. İbrahim ise bu iki kitabın inişinden yüzyıllar önce yaşamıştı. Size ne oluyor da kabul edilmeyecek ve aklın almayacağı şeyleri söylüyorsunuz?! Akletmiyor musunuz?! "Sonra onların içinde bulundukları çirkinlikleri kınadı: "Dininiz ve kitabınız gibi bilginiz olan konularda tartıştınız ama İbrahim ve tevhid ilkesine ve ibadeti sadece bir Allah'a tahsis etmeye dayanan hak dini gibi bilginiz olmayan konularda niye tartışıyorsunuz? Allah İbrahim'in durumuna ve dinine dair sizin bilmediklerinizi bilir. Bilmediğiniz konularda söz hakkınız yoktur..!" Bu kınamasının ardından yalanlarını ortaya koydu: "İbrahim ne yahudiydi ne de hristiyandı. Hanif (hakka yönelmiş), tevhid ehli, Rabbine itaatkâr ve teslim olmuş (müslüman) biriydi; müşriklerden değildi." Allah-u Teâlâ, Rasûlü ile tartışanları kınadıktan ve İbrahim'in kendi dinlerinden olduğuna ilişkin iddialarını yalanladıktan sonra, bilmeleri ve kabul etmeleri gereken büyük gerçeği açıkladı: İbrahim'in kendilerinden olmaya en layık olanlar(2) tevhid dini ve Allah'a bildirdiği şekilde ibadet etmek hususunda İbrahim'in izinden gidenlerdir. Yani, büyük asil peygamber Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği hak yola u-

(1) Hz. Peygamber (s.a.v.) Bizans İmparatorlarına, bu ayetin muhtevasını içeren mektuplar göndermiştir. Hirakl'e şöyle yazmıştı: Bismillâhirrahmanirrahim. Allah'ın Rasûlü'nden (s.a.v.) : Bizans'ın ulusu Hirakl'e... Hidayete tâbi olana selâm olsun. Ben seni İslâm çağrısıyla çağırıyorum. Müslüman ol, kurtuluşa er, Allah da sana iki kat sevap versin. Eğer arkanı dönersen, yönettiklerinin günahı da sanadır. "Ey ehl-i kitab, bizimle sizin aranızdaki eşit bir kelimeye gelin..."den "müslüman" lâfzına kadar yazdı. (Müslim)

(2) İbn Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur: Yahudi ilerigelenleri: "Vallahi ey Muhammed, sen bizim, İbrahim'in dininden olmaya senden ve başkalarından daha lâyık olduğumuzu biliyorsun. Zira İbrahim yahudi idi. Senin yaptığın hasetten başka birşey değildir!" dediler. Allah-u Teâlâ da, "İbrahim yahudi değildi..."den "Allah mü'minlerin dostudur." kısmına kadar indirdi.

yanlardır. Allah Teâlâ mü'minlerin dostu, kâfirlerin ve müşriklerinse düşmanıdır.

SONUÇ

1- İnsanlığın hâlinin düzelmesi, işinin düzgün gitmesi ancak doğru kelime ilkesini kabul etmesiyle olur. O da: ortak koşmadan bir Allah'a ibadet etmek ve hangi kânun ve laf altında olursa olsun, insanların birbirinin tepesine binmemesidir.

2- Tarihin şahitliği önemlidir, tarihe ihtiyaç vardır. Çünkü Allah Teâlâ, ehl-i kitabın İbrahim'in kendi dinlerinden olduğuna ilişkin iddialarını, Tevrat'ın da, İncil'in de ancak İbrahim'in vefatından sonra indiğini açıklamakla reddetmiştir. (O halde nasıl yahudi veya hristiyan olabilir?)

3- Kendisini ilgilendirmeyen bilgi sahibi olmadığı konularda tartışan kimse yerilmiştir.(1)

4- Yahudilik ve hristiyanlık da Allah'ın indirdiği dinlerdir. Ancak daha sonra değiştirdiler ve dinden olmayan bir çok bidat ve hurafeler katarak asliyetini bozdular.

5- Mü'minler, bölgeleri uzak olsa da birbirinin dostudurlar ve Allah da mü'minlerin dostudur.

وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ
وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِـَٔايَٰتِ اللَّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾
يَٰٓأَهْلَ الْكِتَٰبِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَٰطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

(1) Kurtubi: Bu ayet, Muaz b. Cebel, Huzeyfe b. Yeman ve Ammar b. Yasir hakkında, Beni Nadir, Beni Kurayza ve Beni Kaynuka kabilelerinden bir grup yahudi kendilerini yahudiliğe davet ettiği zaman inmiştir. Ama sözü herkesedir.

69- Kitab ehlinden bir grup istedi ki sizi saptırsınlar. Oysa sadece kendilerini saptırıyorlar, fakat farkında değiller.

70- Ey Kitab ehli, (gerçeği) gördüğünüz halde, niçin Allah'ın ayetlerini inkar ediyorsunuz?

71- Ey Kitab ehli, niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz?

SÖZLÜK

وَدَّتْ طَائِفَةٌ Bir grup –ki bunlar hahamları ve başkanları idi– saptırmak istedi.(1)

لَوْ يُضِلُّونَكُمْ Sizi saptırmayı istediler.(2) Kendileri gibi isyan edip helak olasınız diye sizi dâlalete düşürmeyi dilediler.

وَ مَا يَشْعُرُونَ Bilmiyorlar ve farkına varmıyorlar ki, mü'minleri saptırmaya teşebbüs etmekle ancak kendilerini saptırıyorlar. Çünkü şerre dalıyorlar da azabları kat kat artıyor.

لَبْسُ الْحَقِّ بِالْبَاطِلِ Hak ile bâtılı karıştırmak. Bâtılı hakmış gibi göstermeye çalışmak.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, mü'min kullarına, ehl-i kitabtan bir grup, mahv olasınız diye sizi sapıklığa düşürmeyi temenni etti, diye haber veriyor. Her ne kadar yahudi ve hristiyanların çoğunluğu, hak üzerine bulunuşlarını kıskandıklarından müslümanları saptırmak isterlerse de, genelde ayette geçen bu grup hahamlardan ve papazlardan oluşan başkanlarıdır. Cenab-ı Hakk, yine haber verdi ki, müslümanların yok olmasını isterken bilmeden ve farkına varmadan kendi kendilerini yok ediyorlar: "Oysa sadece kendilerini saptırıyorlar fakat farkında değiller." (69. ayetin anlamı budur.)

70. ayette ise Allah-u Teâlâ, kınamak ve sapıklıklarını teşhir etmek için ehl-i kitaba seslendi: "Ey ehl-i kitab niye Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?!"(2) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) özelliklerinden ve Allah'a karşı tutumun-

(1) Saptırmak, burada da olduğu gibi bazan helak anlamına gelir.

(2) Bunlar, Medine yahudileri idi. Ama bugüne kadar müslümanları saptırmaya uğraşanların tümü için geçerlidir.

(3) "Allah'ın ayetleri" sözü, Allah Rasûlü Hz. Muhammed'in (s.a.v.) özelliklerini ve sıfatlarını kapsar. Hz. Peygamber (Muhammed)in (s.a.v.) elinde tecelli eden mucizeler de ayetlerdendir.

dan bahseden Tevrat ve İncil'deki ayetleri niye inkar ediyorsunuz?! Üstelik bunların Rasûlüllah'ın (s.a.v.) sıfatları ve özellikleri olduğunu ve de Hz. Muhammed'e (s.a.v.) tıpatıp uyduğunu gözlemliyorsunuz..!? Bu yaptığınız, sizin işlediğiniz, sonucu aleyhinize bir kabahat ve kötülük değil midir?!

71. ayette de yine onları; tanınıp kabul edilerek yoluna girilmeyecek tarzda hakkı batılla karıştırmalarından dolayı azarlıyor: "Ey ehl-i Kitab(1), niçin hakkı batıla karıştırıyorsunuz?" Kitaplarında ve peygamberlerinin diliyle açıklanan Allah Rasulü Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği demek olan hakkı gizleyişlerini kötülüyor: Allah tarafından bir gerçek olduğunu "görüp durduğunuz halde niçin gizliyorsunuz?!"

SONUÇ

1- Yahudi ve hristiyanlardan bir çoğu müslümanları saptırıp mahv etmeye düşkündür.

2- Kötülük ve fesadın sonucu, işin sonunda onu yapana mal olur.

3- Bildiği halde hakkı gizleyen kimse kötü bir kimsedir.

4- Her şeyde, özellikle de insanları dinden uzaklaştırmak için Allah-u Teâlâ'nın emirlerini saptırmak küfürdür..

5- Tanıklıkta v.s. gerçeği gizlemek haramdır.

وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ءَامِنُوا بِالَّذِىٓ
أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ ءَامَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوٓا ءَاخِرَهُۥ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا تُؤْمِنُوٓا إِلَّا لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَىٰ
هُدَى اللَّهِ أَن يُؤْتَىٰٓ أَحَدٌ مِّثْلَ مَآ أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ

(1) İkinci defa "Ey ehl-i kitab" denmesi, onları yine azarlamak ve bâtıl üzere bulunuşlarını ortaya koymak içindir.

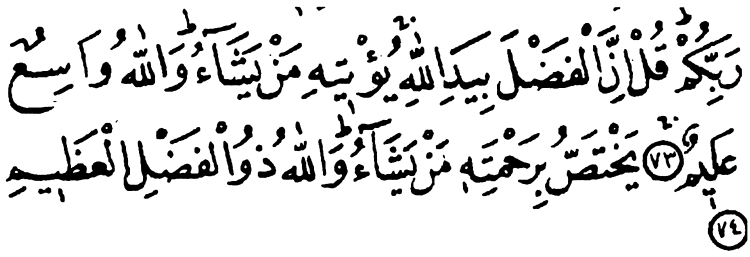

72- Kitab ehlinden bir grup dedi ki: İnananlara indirilmiş olana, günün başında inanın, sonunda inkar edin. Belki (bu hareketinizle onlar da) dönerler.

73- Sizin dininize uyanlardan başkasına inanmayın!" (dediler). De ki: ""Hidayet Allah'ın hidayetidir. Birine verilen size verilenin misli (bir misli, bir benzeri) veriliyor veya Rabbinizin huzurunda aleyhinize deliller getirirler diye mi (böyle düşündünüz ve yaptınız)?" De ki: "Lutuf Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir. Allah ('ın lütfu) geniştir, (o her şeyi) bilendir.

74- Rahmetini dilediğine has kılar. Allah, büyük lütuf ve kerem sahibidir.

SÖZLÜK

وَجْهُ النَّهَارِ وَ آخِرُهُ Günün başı ve sonu; sabah ve akşam. Sabah'a günün yüzü denilmiştir. Bunun sebebi gün sabahları yüz gibi parlak olduğundan dolayıdır.

وَ لاَ تُؤْمِنُوا الاَّ لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ Dininize uyanlardan başkasına inanmayın. Yahudi ve hristiyan olmayanların dinlerine uymayın. Müslümanlığı kabul etmeyin. Hz. Muhammed (a.s.)'a tabi olmayın.

اَلْهُدَى هُدَى اللّهِ Gerçek ve dosdoğru olan hidayet Allah'ın hidayetidir. İnsanları saptırmak için yahudilerin karıştırıp bulaştırdıkları değil, Allah'ın açıklaması ve hidayetidir.

أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ Birisine verilen tıpkı size verilendir. Yani Peygamberlik ve fazilet.. Yani, sizlere de peygamber gönderildi ve o peygambere tabi olmak suretiyle faziletler bahşedildi.

أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ Kıyamet günü Rabbinizin yanında sizinle davacı olması. Hesaplar görülürken, onların sizi Rabbinize şikayet etmesi ve davacı olarak hak iddia etmesi.

قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ وَ اللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

De ki; fazilet Allah'ın elindedir. İslam'a inanmaya ve yol bulmaya muvaffak kılmak, başkasının değil Allah'ın elindedir. Allah alim ve cömerttir. Cömertliğiyle bol bol verendir ve lütfuna layık olanı bilip ihsan edendir.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, yahudilerin müslümanlara karşı düzenledikleri hile ve tuzağı haber veriyor: "Kitab ehlinden bir grup(1) dedi ki: İnananlara indirilmiş olana günün başında inanın, sonunda inkâr edin. Belki bu hareketinizle onlar da dönerler." Ka'b b. Eşref ve Malik b. Sayf -Allah ona lanet etsin- bazı din kardeşlerine (yahudilere) şöyle demişlerdi: "Müslümanlarla birlikte sabah namazını Kâbe'ye yönelerek kılın, ikindiyi de Kudüs de bulunan Kubbe-i Sahra'ya yönelerek kılın. Size:

— Kâbe'ye karşı namaz kıldıktan sonra Kâbe'den niye döndünüz? denilirse;

— Gerçeğin, Kâbe'yi değil Kudüs'ü kıble edinmek olduğu belli oldu, deyin."

Bu, Allah Teâlâ'nın, haklarındaki şu ayetinin anlamıdır: "Kitab ehlinden bir grup dedi ki: İnananlara kıble konusunda indirilmiş olana günün başında (sabah) inanın, sonunda akşam inkâr edin.. Umulur ki onlar böylece Kâbe yerine Kubbe-i Sahra'yı kıble edinmeye dönerler." Maksat, müslümanları fikir ayrılığına düşürüp içlerine şüphe sokmaktır.(2) "Sizin dininize uyanlardan başkasına uymayın" ayetindeki bu söz yahudilere aittir- Allah yahudilerin birbirlerine, dindaşlarınızdan dininize uyanlardan başka hiçbir kimseyi tasdik etmeyin, demelerini kastediyor. Bu, başkanlarının, yahudileri İslâm'dan ve müslüman olmaktan vazgeçirmeleridir. Yani size söyledikleri hususlarda müslümanları tasdik etmeyin, demektir. İşte burada Allah-u Teâlâ şöyle buyuruyor: (Ey Rasûlüm) "De ki: Hidayet (yahudilerin sapıklıktan derledikleri, gerçek yol ve hidayet sandıkları, yahudi uydurması olan şey değil) "Allah'ın hidayetidir." Allah-u Teâlâ'nın: "Birine size verilenin misli veriliyor veya Rabbinizin

(1) "Veddet ta'ife" kelimesine gönderme vardır. Önceki "grup" müslümanları açıkça ve alenen saptırmak istemişti. Bu grup ise hile ve oyun metodlarıyla kandırıp saptırmaya çabalamıştır.

(2) Sabah müslüman olup İslâm'ı kabul edecekler, akşam ise vazgeçecekler ki, gören de onları gerçeği aramaktadırlar, onun için müslüman olmuşlardır ve İslâm'ın batıl olduğunu anlayınca da vazgeçmişlerdir, zannetsin...

huzurunda aleyhinize deliller getirirler diye mi?" ayetindeki ifadeler yahudilere ve: "Sizin dininize uyanlardan başkasına inanmayın!" sözlerine gönderme vardır. Cenab-ı Hakk'ın: "De ki: Hidayet, Allah'ın hidayetidir." sözü, yahudilerin söylediklerini aktarma sırasında, hemen cevap vermek için öne alınmış sözüdür. "Birine size verilenin misli veriliyor... "un anlamı, sizce Muhammed'in hak peygamber, dininin hak olduğunun kabulü çirkin bir şeydir. Yalıudiler ve müşrikler bu hususta ona uyarlar da müslüman olurlar ha! Veya en azından müslümanlar müslüman kalırlar. Halbuki biz atalarının dinine dönünceye kadar onları sarsmak ve şüpheye düşürmek istiyoruz. Veya Rabbinizin huzurunda kıyamet günü sizinle karşılıklı deliller öne sürerler de bugün onlara peygamberlerinin hak, dinlerinin de hak olduğunu itiraf ederseniz, bu onlar adına aleyhinize delil olur. Onun için yahudilikten başka hak din olmadığında ve ondan gayrisinin batıl olduğunda ısrarınızı sürdürün.

Burada Allah-u Teâlâ, Rasûlü'ne, onları aşağılayarak şöyle demesini emretti: "Lütuf, Allah'ın elindedir." yahudilerin değil. "... onu verir..." Peygamberlik, hidayet, başarı ve peşinden gelen dünya ve ahiret hayrı demek olan lütfu, kullarından "... dilediğine." verir, dilediğine de vermez. O geniş lütuf sahibidir, lütfa ehil ve lütfa hakkı olanı bilir. "Rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük lütuf ve kerem sahibidir."

SONUÇ

1- Yahudilerin hile ve tuzağı ortaya konulmuştur bu, kıyamete kadar onların ayrılmaz özellikleridir.

2- Yahudi inadı yobazlığı, allayıp pullama ve saptırma metodları açığa çıkarılmıştır. Bugünkü uluslararası basın-yayın, yahudi saptırma görüntülerinden bir görüntüdür.

3- Din ve inanç konularını kavramada bugüne kadar devam edegeldikleri yahudi ilkelliği görülmüştür. Değilse Allah'a ve ahiret gününe inanan hangi inanç sahibi: "Kıyamet günü bu itirafınızı aleyhinize delil getirmesinler diye müslümanlara hak üzere olduklarını itiraf etmeyin!" der.

Allah Teâlâ, yahudilerin hak olduğu halde İslam'ı reddettiklerini, Rablerinden gelmiş hak ortada olduğu halde inkar ettiklerini; sonsuza kadar kalacakları cehennemde onlara azab edeceğini bildirdi. Müslümanların dinlerinde hak üzere olduklarını bildikleri halde müslümanlara hak üzere olduklarını açıklamıyor oluşları, onları İslam'ı inkarları yüzünden hak ettikleri Allah'ın

azabından koruyacak mıdır? Vallahi, hayır! O zaman: "İslam'ı itiraf etmeyin ki, müslümanlar bu itirafınızı kıyamet günü aleyhinize delil getirmesinler." deyişlerinin anlamı nedir? Anlayış kıtlığı ve ilkelliğidir. Allah, Allah... ne acayip insanlar var!..

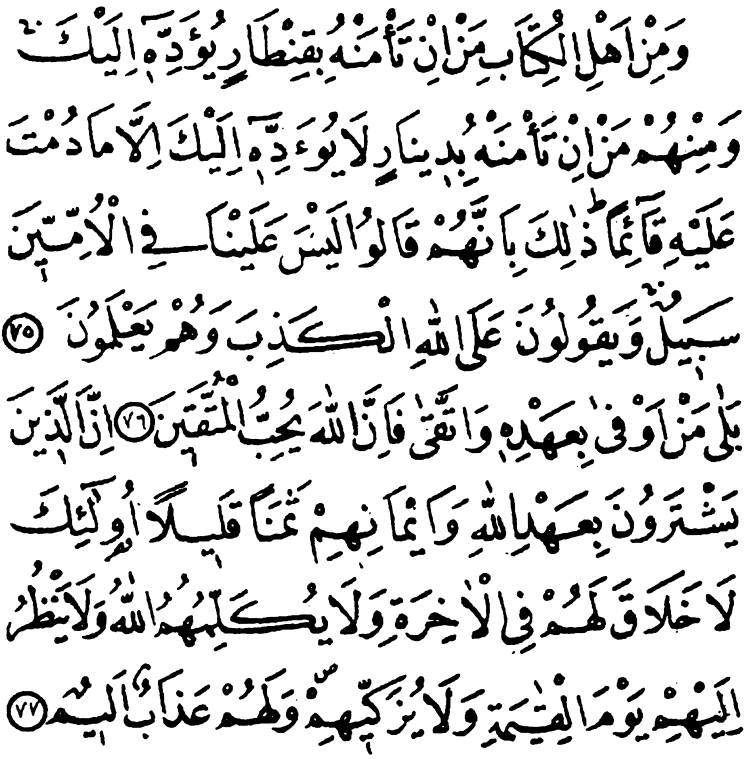

75- Kitab ehlinden öylesi vardır ki, ona kantarlarca emanet bıraksan, onu sana öder, onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar versen, devamlı olarak başına dikilmeden onu sana ödemez. "Ümmilere karşı bize bir sorumluluk yoktur." dedikleri için böyle yapıyorlar ve Allah'a karşı bile bile yalan söylüyorlar.

76- Hayır, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az (bir) pahaya satanlar var ya, işte onların bir payı yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için acı bir azab vardır.

SÖZLÜK

اِنْ تَأْمَنْهُ	Emanet bıraksan.
قِنْطَارٌ	Bilinen ağırlık. Burada, dinar kelimesinin açıklık getirmesiyle "bir kantar altın" olduğu anlaşılıyor.
اِلاَّ مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا	Yanından ayrılmayıp, gece gündüz izleyip dursan. Onu koruyup, muhafaza etmeye çalışırsan.
اَلْاُمِّيِّيْنَ	Okuma-yazma bilmeyenler. Müşrik Araplar.
سَبِيلٌ	Yol. Mallarını yersek Allah bizi sorumlu tutmaz. Zira müşriktirler.
بَلَى	Durum, yahudilerin dediği gibi müşrik Arapların mallarını yemekte kendilerine bir zorluk ve günah olmadığı, şeklinde değildir. Aksine günah ve sorumluluk vardır.(1)
لاَ خَلاَقَ لَهُمْ	Ahiret hayırlarından ve cennetlerin nimetinden ne nasip ne de pay vardır.
لاَ يُزَكِّيهِمْ	Onları günahlarından temizlemez ve suçlarını ört-bas etmez.

AÇIKLAMA

İlahi kelam, ehl-i kitabın perdelerini açmaya, hastalıklı psikolojilerini ve yerilmiş özelliklerini açıklamaya devam ediyor. 75. ayette Allah-u Teâlâ, yahudiler arasında öyle kimse vardır ki, en yüksek meblâğda malı emanet versen tastamam eksiksiz geri verir; yine onlardan öylesi vardır ki, bir dinar veya daha da azını emanet etsen, hainlik yapar, inkâr eder de ancak dâvâ açarsan ve yakasını bırakmazsan öder, diye haber veriyor. Allah Teâlâ Rasûlüne şöyle hitab ediyor: "Kitab ehlinden öylesi vardır ki, ona yüklerle emânet bıraksan, onu sana öder. Onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar versen, devamlı olarak başına dikilmeden onu sana ödemez".(2) Allah-u Teâlâ, böyle davranmalarını, şöyle deyişlerine bağlıyor: "Ümmilere (okuma-yazma bilmeyen) karşı bize bir sorumluluk yoktur." Yani arapların mallarını yemekte bize herhangi bir güçlük ve günah yoktur. Çünkü müşriktirler. Dolayısıyla mallarını

(1) Bir adam, İbn Abbas'a: "Biz bile bile ümmilerin tavuk ve koyun gibi mallarını alıyoruz ve bunda bizim için sakınca yoktur, diyoruz." dedi. İbn Abbas da: "Bu, ehl-i kitab'ın: "Ümmilere karşı bize bir sorumluluk yoktur." demeleri gibidir. Cizyeyi ödediler mi, gönül hoşluğuyla verdikleri hariç, malları size helâl olmaz." dedi.

(2) Halen ehl-i kitab arasında güvenilir ve hain kimseler vardır.

yemekten sorumlu tutulmayız... Cenab-ı Hakk, bu batıl iddialarını yalanlıyor: "Allah'a karşı bile bile yalan söylüyorlar!" Bu, Allah'a yapılmış bir iftiradır, ama yalanlarını ve emanete hıyanetlerini mübah kılmak için yalan söylüyorlar.

76. ayette Allah-u Teâlâ: "Hayır" diyor. Yani, durum iddia ettikleri gibi değildir. Aksine günah, güçlük ve sorumluluk vardır. Ancak Allah'a verdiği sözü yerine getirip Rasulü'ne ve getirdiklerine iman ederek, şirkten ve isyanlardan sakınan kimseye günah, güçlük ve sorumluluk yoktur. İşte o, Allah'ın sevdiği, dolayısıyla azab etmeyeceği kimsedir. Çünkü Allah (c.c) muttakileri sever. 77. ayette Cenab-ı Hakk, dünyanın ve azıcık dünyalığı ele geçirmek için sözleşip de ihanet eden, sözünü tutmayan ve yalan söyleyen kimseleri en şiddetli ceza çeşitleriyle tehdit ediyor: "Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini(1) az (bir) pahaya satanlar var ya, işte onlara ahirette bir pay yoktur." Ahiret yurdundan yararlanmakta payları ve nasipleri yoktur. Allah (c.c) onurlandırmak ve değer vermek için onlarla konuşmayacak, överek ve günahlarından temizleyerek aklamayacaktır. Onlar için cehennemde kalıcı, elem verici bir azap vardır.

SONUÇ

1- Hainlikleri bilindiğinden yahudilere güvenip aldanmamak gerekir.

2- Allah'a karşı yalan söyleyenin, insanlara yalan söylemesi daha da mümkündür.

3- Yahudilerin, yahudiler dışındaki insanların necis (pis), mallarının ve eşyalarının yahudilere mübah ve helâl olduğuna dair inançları açıklanmıştır. Çünkü, onlara göre yahudiler mü'min, diğerleri kâfirdir.

4- Mal uğruna sözünü çiğneyenin günahı çok büyüktür. Mal uğruna yalan yere yemin etmek de öyle. Allah Rasulü (s.a): "Mal kazanmak için yalan yere yemin eden, (kıyamet günü) Allah'a, kendisine kızgın bir halde iken kavuşur."(2)

---

(1) Sünen müellifleri ve diğer hadis imamları, İbn Mes'ud'dan (r.a) rivayet etmişlerdir: Allah Rasûlü (s.a.v.): "Kim, müslüman bir adamın hakkını yemek için yalan yere yemin ederek anlaşırsa, Allah'la, Allah kendisine kızgın bir vaziyette iken karşılaşır." buyurmuştur.

(2) Ahmed bin Hambel rivayet etmiştir. Sahihlerde benzerleri de vardır. Hadis imamları Allah Rasûlü'nden (s.a.v.) şöyle rivayet etmişlerdir: "Yemin ederek bir müslüman adamın hakkını gaspedene, hakkını ödeyinceye kadar Allah cehennemi hak, cenneti haram kılar." Bir adam: "Azıcık bir şeyse ya Rasûlüllah?" dedi. "Erak ağacından bir dal (bir misvak parçası) bile olsa!" buyurdu.

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلْوُۥنَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَٰبِ لِتَحْسَبُوهُ
مِنَ الْكِتَٰبِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَٰبِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ
وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

78- Onlardan bir grup var ki, Kitabda olmayan birşeyi, siz Kitabdan sanasınız diye dillerini Kitab'a eğip büker (uydurdukları sözleri, vahiymiş gibi göstermek içi kelimeleri dillerinde bükerek okur, onları Kitab'ın sözlerine benzetmeye çalışır)lar ve "O, Allah katındandır." derler. Oysa o, Allah katından değildir. Bile bile Allah'a karşı yalan söylerler.

SÖZLÜK

وَ اِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا — Onlardan bir grup. Hz. Peygamber'le (s.a.v.) çağdaş Medineli bir yahudi grup.

يَلْوُنَ اَلْسِنَتَهُمْ — Dillerini dolandırıyorlar.(1) Sanki Kitab'ı okuyor gibi dillerini kelimelerle değiştirirler. Sözü çarpıtıyorlar.

وَمَاهُوَ مِنَ الْكِتَابِ — O Kitab'tan değildir.

وَ يَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ — Allah'a karşı yalan söylüyorlar. Allah'ın kitapta söylemediği şeyleri ona isnad ediyorlar. Söylemiş gibi ilan ediyorlar.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, yahudileri ve rezaletlerini açıklamaya devam ediyor. Yüce Allah, onlardan bir grubun dillerini çarpıttıklarını, yani sanki Tevrat'ı ve ayetlerini okuyorlarmış gibi dinleyenlere allayıp pullayarak konuşmalarını kelime oyunlarıyla bozduklarını, halbuki bunun herhangi bir şey hakkında Allah katından indirilmiş Kitab'tan olmadığını, tersine sırf yalan olduğunu; onları aldatmak için Allah katından olduğunu söylediklerini, Allah katından olmadığını; değersiz dünyalığı ve gelip geçici başkanlığı korumak uğruna Allah'a karşı yalan söylediklerini haber verdi.

SONUÇ

1- Yahudilerin din ve ilim adına yaptıkları hilekârlık, insanları sapıklığa düşürmeleri ve onlara oyun oynamaları, açıklanmıştır.

2- Yahudiler yalan söylediklerini bile bile insanlara ve Allah'a yalan söylemeye cür'et etmektedirler. Bu, en büyük kabahat ve zulümdür.

3- Kötü dünyevi maksatlar için saptırmak, Allah ve Rasulü aleyhine konuşmak hususunda sakındırılmıştır.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللَّهِ
وَلَٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ
وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

79- Hiçbir insana yakışmaz ki, allah ona Kitab, hüküm ve peygamberlik versin de, sonra (o kalksın) insanlara: "Allah'ı bırakıp bana kul olun." desin. Fakat "öğrettiğiniz ve okuttuğunuz Kitab gereğince rabbe halis kullar olun." der.

80- Ve size: "Melekleri ve peygamberleri ilahlar edinin." diye de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra size inkarı emreder mi?

SÖZLÜK

مَا كَانَ لِبَشَرٍ İnsan için değildir.(1) Allah'ın kitab, hüküm ve peygamberlik verdiği insanın yapacağı iş değildir.

(1) Bir kişiye de, cemaate de "beşer" denebilir.

اَلْكِتَابُ وَ الْحُكْمُ وَ النُّبُوَّةُ Kitab: Allah'ın yazılmış vahyi. Hüküm: Hikmet anlamına gelir ki, şeriatin sırlarını inceden inceye kavramaktır. Nübüvvet: Allah-u Teâlâ'nın, gaybden haber vermek ve vahiyle konuşmak gibi kulunu şereflendirdiği şeyler.

رَبَّانِيِّينَ İbadetinin çokluğundan ve ilminin bolluğundan Rabbe yönelmiş; ya da, insanları yönetip, işlerini düzene sokan Rabban kelimesine mensup kabul edilen kimse.

أَرْبَابًا Rabler. Mevlâ, mabud anlamındaki Rabb'in çoğulu.

أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ Size küfrü emreder mi? Kâfirlik, burada İslam'dan dönmek anlamındadır.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, ehl-i kitab'a cevap vermeye devam ediyor.

79. ayette, özellikle İsa'yı (a.s) tanıyan Hristiyan Necran Heyeti'ne cevap vardır. Allah-u Teâlâ, kendisine kitab verdiği herhangi bir insanın yapacağı iş değildir, diyor. Yani kendisine kitab indirsin ve ona o kitabta hikmet - ki sırlarını anlama ve kavrama demektir- versin, peygamberlikle şereflendirip vahyetsin ve peygamberler zümresine dahil etsin de sonra o(1) insanları kendisine tapmaya çağırıp, "Allah'ı bırakıp bana kul olun!" desin. Bu olmamıştır ve hiç olmayacaktır da. Hatta olması düşünülebilecek şeylerden değildir. O halde ey hristiyanlar, size ne oluyor da İsa (a.s) hakkında buna inanıyorsunuz? Böylesine bir olgunluk verilen kimse, insanlara: "Bana kul olun!" demez. Ancak Allah'a itaat ederek olgunlaşıp böylece mutlu olsunlar, diye, insanları düzeltip Rabblerine yönelterek "Allah'a halis kullar olun!" der. Bu, Kitab'ı öğretmeleri, Kitab'la ders verip, incelemeleri ile olur. 79. ayetin anlamı budur.

80. ayette Allah Teâlâ peygamberi Muhammed'in (s.a.v.) insanlara, o kişi ister değerli bir kral veya elçi gönderilmiş bir peygamber olsun, Rabbinden başkasına ibadet etmelerini emretmeyeceğini haber veriyor. Ve Allah (c.c) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) böyle bir davranışı yakıştıranı da reddediyor: "Siz müslüman olduktan sonra size inkârı emreder mi?".(1) Ona dair böyle

(1) Yahudiler, bir gün Allah Rasûlü'ne (s.a.v.): "Seni Rab edinmemizi mi istiyorsun ey Muhammed?" dediler. Allah-u Teâlâ da: "Hiçbir insana yakışmaz ki Allah ona kitab, hikmet ve peygamberlik versin de, sonra (o kalksın) insanlara: "Allah'ı bırakıp bana kullar olun." desin." ayetini indirdi.

birşey doğru değildir ve ondan böyle birşey asla sadır olmamıştır.

SONUÇ

1- Allah'ın kitab, hikmet verdiği, peygamberlikle şereflendirdiği bir kimsenin başkalarına ibadet bir yana, kendine ibadete çağırması mümkün değildir.

2- İnsanların asıl idarecileri onları ilimle ve hikmetle yönetip düzelterek hak yolu gösteren Rabbani alimlerdir.

3- Büyük insanlar(2) insanlara hayrı öğretip, hayra rehberlik edenlerdir.

4- Allah Teâlâ'dan başkasına secde etmek kafirliktir. Dayanağı, Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) secde etmek isteyenlere cevap olarak inen şu ayettir: "Siz müslüman olduktan sonra size küfrü emreder mi?"

وَإِذْ أَخَذَ ٱللَّهُ مِيثَٰقَ ٱلنَّبِيِّۧنَ لَمَآ ءَاتَيْتُكُم مِّن كِتَٰبٍ
وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ
بِهِۦ وَلَتَنصُرُنَّهُۥ ۚ قَالَ ءَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِى ۖ
قَالُوٓا۟ أَقْرَرْنَا ۚ قَالَ فَٱشْهَدُوا۟ وَأَنَا۠ مَعَكُم مِّنَ ٱلشَّٰهِدِينَ ﴿٨١﴾
فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٨٢﴾

(1) İnsanları, ilahlık taslayarak kul edinmesi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yapacağı iş değildir. Bundan hareketle Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Biriniz, abdi (kulum, kölem) ve emeti (kadın kulum ve cariyem) demesin. Oğlum, kızım desin. Biriniz de, Rabbi (mevlâm, efendim) demesin, seyyidi (beyim) desin."

(2) İbn Abdilberr, Hz. Ali'den (r.a) aktarıyor: "Kim ilim öğrendi, ilmiyle amel etti ve öğrettiyse gökyüzü âleminde büyük olarak anılır." Bu söz Hz. İsa'dan (a.s) da rivayet edilmiştir.

أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

81- Allah peygamberlerden şöyle söz almıştı: "Bakın size Kitab ve hikmet verdim, sonra yanınızda bulunan (Kitablar)ı doğrulayıcı bir peygamber geldiğinde, ona mutlaka inanacak ve ona mutlaka yardım edeceksiniz. Bunu kabul ettiniz mi? Ve bu hususta yüce ahdimi üzerinize aldınız mı?" demişti. "Kabul ettik." dediler. "O halde şahit olun, ben de sizinle beraber şahit olanlardanım." dedi.

82- Artık kim bundan sonra dönerse, işte onlar fasıklardır.

83- Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde olanların hepsi, ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürülüp götürüleceklerdir.

SÖZLÜK

اَلْمِيثَاقُ	Yeminle pekiştirilmiş söz verme.
لَمَا آتَيْتُكُمْ	Ne zaman size verdiysem...
لَتُؤْمِنُنَّ	Mutlaka inanırsınız Peygamberliğini tasdik edecek...
أَأَقْرَرْتُمْ	Kabul ettiniz anlamına, kabul ettiniz mi?
إِصْرِي	Ahdimi ve misakımı...
فَمَنْ تَوَلَّى	İtiraf ve kabul ettiğinden döndü.
اَلْفَاسِقُونَ	Fasıklar. Allah'ın ve Rasûlü'nün itaatinden çıkanlar.
أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ	Allah'ın dininden başkasını mı istiyorlar. Yani Allah'ın hükümlerinden başka hükümlerle mi idare olmak istiyorlar.
وَلَهُ أَسْلَمَ	Onun için teslim oldu. Allah'ın takdirinin ve hükmünün işleyişine boyun büküp teslim oldu.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, Necran hristiyanlarını cevaplamaya devam ediyor. Allah-u Teâlâ, Rasûlü'ne diyor ki: Onlara Allah'ın peygamberlerden ve ümmetlerden

aldığı sözü hatırlat: Allah, onlara ne zaman bir kitab ve hikmet verir, sonra da onlara yanlarında olan nuru ve hak yolu tasdik eden bir rasûl gönderirse, ona inanacaklar ve kafir düşmanlarına ve hasımlarına karşı yardım edeceklerdi. Allah (sözleşmenin maddelerini) açıklamış, onlar da kabul edip onaylamışlardı; sonra Allah buna şahitlik etmelerini istemiş, bunun üzerine onlar da, Allah da şahitlik etmiş ve Cenab-ı Hakk: "Ben de sizinle beraber şahit olanlardanım." demişti. Allah Teâlâ, bunu bir daha pekiştiriyor. Bu sözleşmeden cayan ve yerine getirmeyen fâsık sayılır ve fâsıkların cezasına uğrar: "Artık kimler bundan sonra dönerlerse(1) işte onlar fâsıklardır." Hem yahudiler, hem de hıristiyanlar bu sözleşmeyi bozmuşlardır. Çünkü Muhammed'e ve getirdiğine inanmamışlardır. Ona inanıp yardım edeceklerine dair söz alınmış ama inkâr etmişler ve yardımsız bırakmışlardır. Böylece Allah'ın azabını hak eden fâsıklar olmuşlardır.

Sonra Cenab-ı Hakk, ehl-i kitab'ı azarlıyor: "Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar?!"(2) Yani, İslâm'dan başkasını mı? Göklerde bulunan melekler ve yeryüzünde bulunan yaratıklar ister istemez Allah'a teslim oldu, boyun büktü, el-pençe divan olurdu. Bunlardan da ötesi, O'na döneceksiniz de sizi hesaba çekecek ve amellerinize göre karşılık verecek.

83. ayetin açıklaması budur. Çünkü Allah-u Teâlâ: "Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Oysa göklerde ve yerde olanların hepsi, ister istemez O'na teslim olmuştur ve O'na döndürülüp götürüleceklerdir." buyurmaktadır.

SONUÇ

1- Allah-u Teâlâ'nın önceki peygamberlere tavsiyesi açıklanmıştır: Birbirlerine inanıp yardım etmeleri.

2- Ehl-i kitab, anlaşmayı bozdukları, iman edeceklerine ve uyacaklarına dair söz vermişken Hz. Muhammed'i (s.a.v.) inkâr etmekle beraber İslam'ı

(1) Allah'ın peygamberleri ve rasûlleri hakkında döneklik ve fasıklık mümkün değildir. Bu sebeple söz alınanlar, onların tâbileri, ümmetleridir. "Misakun nebiyyin" (peygamberlerden söz alınması) diye, onlar ümmetlerine neye söz verdiklerini ulaştırdıkları için denmiştir. Nitekim"şahid olun!" lafzı bunu açıklıyor.

(2) Kelbi'den rivayet olunmuştur: Yahudi Ka'b b. Eşref ve etrafındakiler, hristiyanlarla anlaşmazlığa düşüp Hz. Peygamber'e (s.a.v.) başvurdular: "İbrahim'in dinine hangimiz daha lâyıkız?" dediler. "İki grup da onun dininden uzaktır." buyurdu. "Hükmüne razı olmayız, dinini de kabul etmeyiz!" dediler. Bunun üzerine: "Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar!" ayeti indi.

kabul etmedikleri ve İslam'dan yüz çevirdikleri için kâfirdirler.

3- Sözleşme ve antlaşmaların Allah-u Teâlâ katındaki değeri büyüktür.

4- Allah'ın dini olan İslâm'dan yüz çeviren kimse kınanmıştır. Çünkü bütün kâinat, Allah'ın emrine, kaderinin akışına bağlı ve O'na teslim olmuştur.

قُلْ آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ
مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ
دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

84- De ki: "Allah'a, bize indirilene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve torunlara indirilene; Musa'ya, İsa'ya ve Peygamberlere Rableri tarafından verilene inandık. Onlar arasında bir ayrım yapmayız. Biz O'na tam teslim olanlarız.

85- Kim İslam'dan başka bir din ararsa, bilsin ki, (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, ahirette kaybedenlerden olacaktır.

SÖZLÜK

اَلْأَسْبَاطُ	Sıbt'ın çoğulu. Sıbt, torun demektir. Buradaki "esbat"tan maksat, Yakub'un 12 çocuğudur. Yahudilerde esbat, Araplardaki kabîleler gibidir.
يَبْتَغِ	İster. İslâm dininden başka bir din arar ve ister.
اَلْخَاسِرِيْنَ	Zarara uğrayanlar. Cehennem ateşinde sonsuza kadar kalarak helâk olanlar, benliklerine kadar her şeyi ziyan edenler.

AÇIKLAMA

İlahi kelam, ehl-i kitab'a karşı delil getirmeye devam ediyor. Allah-u Teâlâ önceki ayetlerdeki şu: "Ey yahudi ve hristiyan cemaati, Allah'ın dininden başka bir din mi arıyorsunuz?" sözüyle onları azarladıktan sonra: Eğer evet derlerse sen de ey Rasulümüz, "De ki: Hem Allah'a, hem bize inen (vahye ve din)e (iman ettik; Rahman'ın dostu) İbrahim'e (inene de), (oğulları) İsmail ve İshak'a (inene de), Yakub'a ve torunlarına inene de (inandık); Musa'ya (verilen Tevrat'a,) İsa'ya (verilen İncil'e) ve Rablerinden peygamberlere verilene de iman ettik. (Allah'ın peygamberlerinden) hiç birini ayırdetmeyiz (aksine onlara ve getirdiklerine inanırız. Ey yahudi ve hıristiyan cemaati, sizin yaptığınız gibi bazısına iman edip bazısını inkâr etmeyiz.) Biz Allah-u Teâlâ'ya teslim olmuşuzdur. (Yani boyun büküp itaat etmişizdir. O'na din olarak vaz ettiğinden başka türlü ibadet etmeyiz. O'nunla beraber başkasına da tapmayız.) 84. ayetin açıklaması budur.

85. ayette Allah-u Teâlâ İslam'dan başka her dinin batıl olduğunu ve İslam'dan başka bir din arayandan, bulduğu o dinin hiçbir halde kabul edilmeyeceğini ve ahirette büyük bir kayba uğrayacağını açıklıyor: "Kim İslam'dan başka bir din ararsa(1) bilsin ki (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, ahirette kıyamet gününde kaybedenlerden olacaktır." Ve bu, apaçık bir kayıptır.

SONUÇ

1- Allah Teâlâ'nın peygamberlerine indirdiğinin bazısına inanıp bazısını inkâr eden kulun imanı iman olmadığı gibi, peygamberlerin bazısına inanıp bazısını inkâr eden kulun imanı da iman değildir.

2- İslam, Allah Teâlâ'ya boyun büküp teslim olmaktır. Hem İslam olup

---

(1) İmam Ahmed (b. Hanbel), Ebû Hureyre'den (r.a) rivayet etmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) dedi ki: "Kıyamet günü ameller toplaşır. Namaz gelip: "Ya Rabbi, ben namazım," der. Allah: "Sen hayırlısın," buyurur. Sonra sadaka gelip: "Ya Rabbi, ben sadakayım," der. Allah: "Sen hayırlısın," buyurur. Sonra oruç gelip: "Ya Rabbi, ben orucum," der. Allah: "Sen hayırlısın," buyurur. Sonra amellerin hepsi gelir. Allah tealada "Sen hayırlısın." buyurur. Sonra İslam gelip: "Ya Rabbi, sen Selâm'sın, bense İslâm'ım." der. Allah-u Teâlâ: "Sen hayırlısın. Bugün seninle alır, seninle veririm," buyurur...
Allah-u Teâlâ Kitab'ında: "Kim İslâm'dan başka bir din ararsa, bilsin ki (o din) ondan kabul edilmeyecek ve o, ahirette kaybedenlerden olacaktır!" buyurdu." (Hadisi sadece Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.) Yani, İslâm'ın bütün emirleri hayırdır.

hem de Allah'ın peygamberleri ve onlara indirdiği vahiy arasında ayrım yapmak birbirine zıt şeylerdir.

3- Gönderilişinden itibaren İslâm dini ve Muhammed (s.a.v.) ümmeti dışındaki dinler ve ümmetlikler bâtıldır.

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا
أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ لَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾

86- İman ettikten ve Rasulü'nün hak olduğunu gördükten ve kendilerine açık deliller geldikten sonra, inkar eden bir kavme Allah nasıl yol gösterir? Allah zalim kavmi doğru yola iletmez...

87- İşte onların cezası: Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onların üzerindedir.

88- O (lanet)in içinde ebedi kalacaklardır. Onlardan azab hafifletilmeyecek ve onlara asla bakılmayacaktır.

89- Ancak ondan sonra, tevbe edip uslananlar başka. Çünkü Allah bağışlayan, merhamet edendir.

SÖZLÜK

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا — Allah zalim bir kavme nasıl hidayet nasip etsin? Kendileri hidayeti istemezse Allah kimseyi zorlamaz ki.

اَلْبَيِّنَاتُ — Deliller. Peygamberlerin mucizelerinden ve Kur'an'ın itikad ve amelde gerçeği açıklayan ayetlerinden deliller.

اَلظَّالِمِينَ — Zalimler. Ayrılmaz özellikleri olacak derecede zulümde haddi aşıp ileri gidenler.

لَعْنَةَ اللّٰهِ — Allah'ın laneti. Allah'ın onları her hayırdan uzaklaştırması. Meleklerin ve insanların lâneti ise, onların hayırlardan uzaklaştırılmalarına dair beddua etmeleri.

وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ — Onlara mühlet verilmez. Erteleyip azab etmede acele etmedi, anlamına kullanılan manasına. (Yani ne azabları hafifletilecektir, ne de azaba ara verilecektir.)

أَصْلَحُوا — İslah ettiler. Kendilerinden ve başkalarından bozduklarını düzelttiler.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, her ne kadar, İslâm'dan çıktıktan sonra yeniden dönüp müslüman olarak İslâm'ı güzelce yaşayan bir Ensari'yi de alıyorsa da ehl-i kitab'a(1) dairdir. Allah Teâlâ, bütün bu kişiler hakkında şöyle buyuruyor: "İman ettikten sonra inkâr eden bir kavme Allah nasıl hidayet eder?" Yahudiler İsa'yı (a.s) inkâr etmiş Muhammed peygamberin hak olduğunu görmüşlerdir. Peygamberliğinin doğruluğuna ve getirdiği hak dinin sıhhatine dair kendilerine deliller gelmiştir. Allah ise kulları hakkındaki tavrı gereği, zulümde ileri gitmekle haddi aşıp, zulüm adeta, karakterlerinden karakteri haline dönüşmüş kimselere hidayet vermez. Onun için durumu böyle olanın hidayete ermesi, imkansız olmasa da gayet uzaktır. Sonra Allah-u Teâlâ, tehdit ederek onlar hakkında şöyle haber veriyor: "İşte onların cezası: Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lâneti onların üzerinedir." "Onda (yani cehennem azabını gerektiren o lanette) ebedi kalacaklardır." "Onlardan azab hafifletilmeyecek ve süre de tanınmayacaktır." Mazeret beyan etmelerine fırsat veril-

(1) İbn Abbas'tan (r.a.) rivayet olunmuştur: "Bu ayet bir Ensari hakkında inmiştir. O müslüman oldu, sonra dinden çıktı ve müşrik oldu. Sonra kavmine, onun adına Allah Rasûlü'ne /s.a.v.): "Tevbe imkanı var mıdır?" diye sormaları için haber gönderdi. Kavmi gelip onun adına sordu. Allah-u Teâlâ da bu ayeti indirdi: "Allah... bir kavme nasıl hidayet nasip eder"den "Gafuru'r Rahîm"e kadar. Ayetin yahudileri ele alması daha uygundur. Tamamen onlara uymaktadır. Onlardan tevbe edeni de, etmeyeni de aynı şekilde kapsamaktadır.

meyecektir veya azapları da hafifletilmeyecektir. Yine de, tevbeleri imkansız olmadığından ve Allah Teâlâ kullarının tevbelerini sevip kabul ettiğinden, günahları ne olursa olsun kullarına rahmet kapısını açarak: "Ancak ondan sonra (kâfirlikten ve zulümden) tevbe[1] edenler ve (nefislerini imanla, salih amelle) ıslah edenler başka. Çünkü Allah bağışlayandır, merhamet edendir." Bu, Allah-u Teâlâ'dan, günahlarını bağışlayacağına ve cennete girmeleri için merhamet edeceğine bir söz verme gibidir.

SONUÇ

1- Şer ve fesada ya da zulüm ve inkâra dalmak, kulu tevbeden gevşetir[2] Bunun için, kula –bir günah işlediğinde– hemen tevbe etmek ve tevbeyle ara-sına girmesinden korkarak o günahı ısrarla sürdürmemek gerekir.

2- Tevbe, usûlüne uygun olduğunda ve şartları yerine getirildiğinde makbuldür. Günahtan hemen vazgeçmek, işlendiği için pişman olmak tevbe ettiği günahı yeniden işlememeye kesin niyet etmek ve yaptığı kötülükten tamiri mümkün olanı tamir etmek, tevbenin esaslarından ve de şartlarındandır.

إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ

(1) İbn Kesir ve Kurtubi rivayet etmiştir: "Cellas b. Süveyd'in kardeşi Haris b. Süveyd el-Ensari, müslüman olduktan sonra 12 (oniki) adamla beraber dinden çıkıp Mekke'ye sığındılar. Sonra Haris tevbe edip müslüman, hem de iyi bir müslüman oldu.

(2) Kurtubi burada bir soru sormuştur: "Allah zalim kavme hidayet nasip etmez." ayetinin zahiri, Allah'ın, müslüman olduktan sonra kafir olan kimseye hidayet nasip etmeyeceğine delildir. Ama zalimlerden çoğu zulümlerinden tevbe etmişlerdir (bu nasıl oluyor?)" Ve şöyle cevap vermiştir: "Hidayet nasip etmez'in anlamı, kafirliklerinde ve zulümlerinde inada, İslam'ı kabul etmemeye devam ettikçe hidayet nasip etmez, demektir. Yok eğer İslam'ı kabul ve tevbe ederlerse, Allah onları buna muvaffak kılar."

كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَىٰ
بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٩١﴾

90- Onlar ki, inandıktan sonra inkar ettiler, sonra inkarları arttı, onların tevbeleri kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar sapıkların ta kendileridir.

91- İnkar edip kafir olarak ölenler, dünya dolusu altın fidye vermiş olsa dahi, hiçbirinden kabul edilmeyecektir. Onlar için acı bir azab vardır. Ve onların hiçbir yardımcıları yoktur.

SÖZLÜK

اَلْكُفْرُ	KafirlerAllah-u Teâlâ'yı inkâr, Rasûlü'nü ve getirdiği din ve şeriatı yalanlama.
بَعْدَ إِيمَانِهِمْ	İmanlarından sonra. Müslüman olduktan sonra kâfirliğe döndüler. İslam'dan vazgeçip küfre daldılar.
اَلضَّالُّونَ	Sapıklar. Hidayet yolunu şaşırmışlar, sapıtmışlar.
مِلْءُ الْأَرْضِ	Yeryüzü dolusunca.
وَلَوِ افْتَدَىٰ بِهِ	Kendisi için cehenneme karşı fidye olarak takdim etse.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, burada özellikle yahudilik demek olan ehl-i kitab konusuna devam ediyor. Allah-u Teâlâ, iman ettikten sonra kâfir olduklarını, Musa'ya ve Tevrat'a inandıktan sonra İsa'yı ve İncil'i inkâr ettiklerini haber veriyor. Sonra, Muhammed'i (s.av.) ve Kur'an'ı inkâr etmekle kâfirlikleri artmıştır(1)

(1) Kurtubi "... tevbeleri kabul edilmeyecektir..." ayetinden bir soru çıkarmaktadır. "Biliyoruz ki sahih bir hadiste geçtiği gibi, Allah-u Teâlâ can boğaza gelmedikçe kulun tevbesini kabul eder. Ve: "O'dur ki kullarından tevbeyi kabul eder ve kötülükleri bağışlar." (Şura, 25) buyururken, tevbeyi nasıl kabul etmez?" Kurtubi bu soruya üç tür cevap veriyor: 1- Ayette de geçtiği gibi ölüm anındaki tevbelerini kabul etmez: ... nihayet ölüm gelip çatınca, ben şimdi tevbe ettim... diyenlere... tevbe yoktur." 2- Kabul edilecek tevbeleri kâfir olarak ölmeden önceki tevbedir. Çünkü kâfir olmaları, amellerini sıfırlamıştır. 3- Kafirlikte ısrar halinde can boğazda iken ettikleri tevbe kabul olmaz.

(azıtmıştır). Artık tevbeleri kabul edilmeyecektir. Ancak Muhammed'e ve Kur'an'a inanarak tevbe ederlerse, başka... Fakat her ikisini de inkârda ısrarlıdırlar. O halde inkârda ısrar etmelerine rağmen tevbeleri nasıl kabul edilebilir? Bunun için Allah-u Teâlâ, onların sapıklıkta en ileri mesafelere ulaşmış sapıklar olduklarını, durumu böyle olan kimselerinse ne tevbe edebileceğini ne de tevbesinin kabul edilebileceğini bildiriyor. Nihayet âkıbetlerini açıklıyor: "İnkâr edip kâfir olarak ölenler, dünya dolusu altını fidye vermiş olsalar dahi tevbeleri kabul edilmeyecektir." O günde, (–hesap günü– gerçi olmayacak, ama var olduğunu sayalım bir an için) şayet onlardan birisinin dünya dolusu altını olsa da Allah'ın azabına karşılık ondan fidye olarak kabul edilse, verirdi. Ama boşuna!..(1) O gün, mal mülkün ve çoluk çocuğun fayda vermeyeceği bir gündür! Ama Rabbine şirkten ve şüpheden ve diğer manevi kalp hastalıklarından temiz bir kalple gelen kimse, Allah Teâlâ'nın izniyle cehennemden kurtulup cennete girecektir.

SONUÇ

1- Allah'ın; kafirliğe, zulme veya fasıklığa dalıp öylece ölüp giden kimse hakkındaki tutumu, tevbesini kabul etmemektir.

2- Kâfir olarak ölenin kıyamet günü kurtulması sözkonusu değildir.

3- Kıyamet günü herhangi bir kimsenin fidyesi kabul edilmeyecektir. Zaten o günde hiç kimsenin fidye verme şansı yoktur.

لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

92- Sevdiğiniz şeylerden (Allah için) harcamadıkça asla iyiliğe eremezsiniz. Harcadığınız (her) şeyi Allah mutlaka bilir?

---

(1) Buhari ve Müslim, Ebu Katâde vasıtasıyla Enes (b. Malik)'ten rivayet etmişlerdir: Hz. Peygamber (s.a.v.): "Kıyamet günü kâfir getirilip: "Ne dersin, dünya dolusu altının olsa fidye olarak verir miydin?" denilir. "Evet" der. "Yalan söylüyorsun. Bundan çok daha azı istendi de yapmadın!" denilir." buyurmuştur.

SÖZLÜK

لَنْ تَنَالُوا	Asla ulaşamazsınız. Elde edip kazanamayacaksınız.
اَلْبِرَّ	Her türlü hayrı kapsayan bir kelimedir. Burada, sevab yani cennet anlamına gelir.
تُنْفِقُوا	Tasadduk ettiniz, sadaka verdiniz.
مِمَّا تُحِبُّونَ	Kendiniz için sevdiğiniz ve sizce sahip olduğunuz en iyi maldan. Yani, sevdiklerinizden sadaka vermedikçe.
مِنْ شَيْءٍ	Bir şeyden. Az olsun, çok olsun.
فَإِنَّ اللّٰهَ بِهِ عَلِيمٌ	Muhakkak ki Allah onu bilir. Bilmesinin gereği, sizi çokluğuna veya azlığına göre ödüllendirir.

AÇIKLAMA

Allah Teâlâ, kendisinin iyiliğine(1) ve cehennemden kurtarma, cennete koyma lütfuna istekli mü'min kullarına en hoş, en nefis ve en sevdikleri mallarından tasadduk etmedikçe Rablerinin arzu ettikleri iyiliğini elde edemeyeceklerini bildiriyor. Sonra mallarının en iyisini tasadduk ettiklerini bileceğini ve kendilerini ona göre ödüllendireceğini haber veriyor. Böylece onlara tasadduk etmeyi sevdirip teşvik ediyor.

Bir gün Ebû Talha gelip şöyle dedi: Ya Rasûlüllah, Allah-u Teâlâ "Sevdiğiniz şeylerden (Allah için) harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz."(2) buyuruyor. Benim en sevdiğim malım hurma bahçesidir. O'nu, Allah gönlüne nasıl ilham ediyorsa öyle kullan!" dedi. Allah Rasûlü "Kârlı bir mal (yatırım) veya

---

(1) Salih amele veya salih amelleri toplamaya ve sevabına "birr" denir. Buhari'de Hz. Peygamber (s.a.v.): "Doğru söyleyin! Çünkü doğru söz birr'e götürür, birr de cennete. Kişi doğru söylemeye ve doğruluğu aramaya durmadan devam ederse sonunda Allah katında "sıddik" yazılır. Yalandan kaçının!. Yalancılık, facirliğe (hakkı kaybetmeye, günaha) götürür, facirlik ise cehenneme. Kişi yalan söylemeye ve yalanı aramaya durmadan devam ederse, sonunda Allah katında "yalancı" yazılır.

(2) "Sevdiğiniz şeylerden (Allah için) harcamadıkça..." ayeti inince, ashab en sevdikleri mallarını tasadduk etmeye (muhtaçlara vermeye) koşuşturdu. Hz. Ömer cariyelerinden en sevdiği cariyesini azad etti. Oğlu Abdullah kölesi Nafi'yi azad etti. Zeyd b. Harise sahip olduğu en güzel atını tasadduk etti. Ebu Talha hurmalığını (Beyruha) tasadduk etti. İşte bu, sahabenin ince anlayışını ve Allah katında en hayırlı ve ecri en büyük şeye nasıl koştuğunu göstermektedir. Allah onlardan razı olup, bizi de onları sevmekten ve (cennette) onlara komşu olmaktan mahrum etmesin.

gözde bir mal (yatırım)." buyurdu. "Onu akrabaların arasında paylaştır!" Ebu Talha da hurma bahçesini akrabaları Hassan b. Sabit'le Übeyy b. Ka'b (r. a.) arasında paylaştırdı.

SONUÇ

1- Mü'minin hayır yapması, onu cennete götürür.

2- Kul, Allah'ın birr'ine ve katındaki âhiret nimetine en sevdiği mallarını infak etmedikçe erişemez.

3- İyilik, az olsun çok olsun, Allah rızası için yapıldıkça Allah katında boşa gitmez.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ ۗ قُلْ
فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرَىٰ
عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ مِن بَعْدِ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٩٤﴾
قُلْ صَدَقَ اللَّهُ ۗ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ۖ وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾ إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ ۖ
وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا ۗ وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

93- Tevrat indirilmeden önce, İsrail'in (Hz. Yakub'un unvanı) kendisine haram kıldığı şeyler dışında, İsrailoğullarına

bütün yiyecekler helaldi. De ki: Doğru iseniz Tevrat'ı getirip okuyun.

94- Artık bundan sonra da kim Allah'a yalan uydurup iftira ederse, işte onlar zalimlerdir.

95- De ki: "Allah doğru söyledi. Öyleyse dosdoğru Allah'ı birleyici olarak İbrahim dinine uyun. O, puta tapanlardan değildi.

96- Doğrusu insanlara (mabed) olarak ilk kurulan ev, Mekke'de olan (Kabe)'dir. Alemlere uğur, bereket ve hidayet kaynağı olarak kurulmuştur.

97- Onda açık açık deliller, İbrahim'in makamı vardır. Oraya giren güvene erer. Yoluna gücü yeten herkesin o Ev'e (gidip) haccetmesi, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır. Kim inkar ederse, şüphesiz Allah bütün alemlerden ganidir (zengindir, kimseye muhtaç değildir).

SÖZLÜK

اَلطَّعَامُ	Yiyecek türlerinden her birine taam denir.
حِل	Helâl. Ondan haramın düğümü çözüldüğü için helâl denmiştir.
بَنِي إِسْرَاءِيلَ	İsrailoğulları. Lâkabı İsrail olan Yakub'un 12 (oniki) çocuğundan bugüne dek gelmiş torunları.
حَرَّمَ	Haram etti. Yasakladı, engelledi.
اَلتَّوْرَاةُ	Tevrat; Ahd-i Atik. İsrail'in neslinden Musa'ya (a.s) indirdiği kitab.
فَاتْلُوهَا	Onu okuyun. İddianızın doğrusu eğrisi açığa çıksın diye ileri gelenlere okuyun.
افْتَرَى الْكَذِبَ	Uydurup, düzüp söyledi. İftira etti.
مِلَّةُ إِبْرَاهِيمَ	İbrahim'in dini; İbrahim'in milleti. Emir buyurduğu şekilde Allah'a ibadet edip, şirki ve bid'atleri atmak.
حَنِيفًا	Şirki bırakıp tevhide yönelmiş.
بِبَكَّةَ	Mekke.
لِلْعَالَمِينَ	Âlemler için. Bütün insanlara ve cinlere.
مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ	İbrahim Makamı.(1) Delillerden bir delil. Kâbe'yi yapımı es-

(1) Makam-ı İbrahim, ayetlerdendir. (ibretli delillerdendir). Çünkü İbrahim'in ayaklarının izi makamda –ki bir kayadır– durmaktadır.

nasında İbrahim'in (a.s) üzerinde durduğu taş.

مَنْ دَخَلَهُ Kim oraya girerse. Kâbe'nin etrafındaki malum sınırlara sahip hareme giren.

اٰمِنًا Emin olarak. Canından ve malından korkmadan.

اَلْحَجُّ Hacc. Tavaf ve diğer gerekleri eda etmek için Kâbe'ye gitmek.

سَبِيلًا Yol. Maksat, Kâbe'ye gitmeye ve hac şartlarını yerine getirmeye gücü yetmektir.

AÇIKLAMA

İlâhi kelâm, Ehl-i kitab'a karşı delil getirmeye devam ediyor. Bir yahudi, Hz. Peygamber'e (s.a.v.): "Onun dininde haram olan deve etini yediğin ve sütünü içtiğin halde nasıl İbrahim'in dini üzere olduğunu iddia edersin?" demişti. Allah-u Teâlâ bu yalan iddiaya şu sözüyle cevap verdi: İsrailoğullarına her yiyecek helaldi. İsrailoğulları, İsrail lakabına sahip Yakub'un soyudur. İbrahim'in dininde onlara, İsrail Yakub'un özellikle kendine haram kıldıkları dışında haram kılınmış bir şey yoktur. Onlar da (kendine haram kıldığı) adadığı bir adak sonucu (yemediği) deve eti ve sütü idi. Yakub (a.s) ızdırap veren bir hastalığa[1] tutulmuştu da Allah-u Teâlâ'ya, eğer şifa verirse en sevdiği yiyecek ve içeceği terk etmeyi adamıştı.[2] Deve eti ve sütü en sevdiği yiyecek ve içecekti. Bunları Allah (rızası) için terk etti.) Bu, şu ayetin manasıdır: "İsrail'in kendisine haram kıldığı şeyler dışında, İsrailoğullarına bütün yiyecekler helâldi." Tevrat inmeden önce... Çünkü Tevrat, Musa'ya, İbrahim ve Yakup'tan birkaç yüzyıl sonra inmiştir. Öyleyse İbrahim'in deve eti yemediğini ve deve sütü içmediğini nasıl iddia edersiniz? Hadi Tevrat'ı getirip okuyun bakalım! Allah-u Teâlâ'nın yahudilere haram kıldığı şeylerin sadece zulüm ve haksızlıklarından dolayı haram kıldıkları olduğunu göreceksiniz. Sa-

(1) Rivayetlerin çoğunluğu Yakub'un hastalığının siyatik olduğuna dairdir. En sevdiği yiyecek ve içeceği terk etmeyi adaması, şer'i değil içtihadi idi. (Yani kendi kendine düşünüp karar vermişti, vahiy v.s. gelmemişti.) Bu, mübahtır. Kul, ne zaman isterse, özellikle O'na yaklaşmak ve meselâ bir hastalıktan şifa bulmak gibi bir ihtiyacını gidermek amacıyla Allah için yaptığında, bir mübahı terk etme hakkına sahiptir.

(2) İbn Mace, Sünen'de, Enes b. Malik'ten rivayet eder: "Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) şöyle dediğini duydum: "Siyatiğin şifası, bir koyun eritilip üç parçaya ayrılır. Sonra, aç karna içilecek suyun üstüne (bu eritilmiş iç yağı) içilir." Bunu, yüzden fazla hastaya tarif ettim, Allah'ın izniyle iyileşti."

dece birkaç çeşit yiyeceği haram kılmıştı. O da İbrahim'den ve Yakup'tan asırlar sonra idi: "Yahudilerin zulmünden dolayı, kendilerine helâl kılınmış temiz ve hoş şeyleri haram kıldık."(1) "Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram ettik. Sığır ve koyunun da yağlarını (iç yağı) onlara haram kıldık."(2)

Tevrat'ı getirip okumaları istenince şaşırdılar, yapamadılar. Böylece Allah Rasûlü'nün eline onlar aleyhine bir delil geçmiş oldu. Allah-u Teâlâ'nın İbrahim'e de, İsrailoğullarına da İsrail'in kendisine haram kıldığı deve eti ve sütü hariç Tevrat'ın inişinden sonrakilerden başka hiçbir yiyecek ve içeceği haram kılmadığı şeklinde delil konduktan sonra Allah'a karşı iftirada bulunan kimseler, işte onlar hem Allah-u Teâlâ'ya, hem de insanlara karşı yalan söylemeleri sebebiyle zalim kimselerdir. Buradan hareketle Cenab-ı Hakk, Elçisine şöyle demesini emretti: Allah-u Teâlâ hem Rasûlü'nün (s.a.v.) hem de kendisinin haber verdiği konularda doğru söylemiştir; o Allah'tan gelen bir gerçektir. O halde ey yahudi topluluğu, Hanif olan ve asla müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine uyun. Üç ayetin (93, 94, 95) kapsamı budur.

Allah-u Teâlâ'nın: "Doğrusu insanlara (mabed olarak) kurulan ev, âlemlere uğur, bereket ve hidayet kaynağı olarak (kurulmuş olan) Mekke'de (ev)dir." Bu ayet, "Mescid-i Aksa'ya, yönelsinler diye insanlar için konulmuş ilk kıbledir. Muhammed ve ashabı Kâbe'ye yönelmek için ondan niye vazgeçiyorlar? Halbuki Kâbe daha sonra yapılmıştır." diyen yahudilere cevaptır.(3) Allah-u Teâlâ, insanlar için kurulan ilk mabedin, Mescid-i Aksa değil Kâbe olduğunu; ona dünya devam ettikçe devam edecek bir kutsallık ve bereket verdiğini, dolayısıyla ziyaret ederek, haccederek, tavaf ederek ona dokunan herkesin bu bereketi bulacağını ve ondan pay alacağını bildiriyor. Yine bildiriyor ki, Kâbe'yi insanlar için hidayet kaynağı kılmıştır. Mü'minler hac ve umre

(1) Nisa Suresi, 160.

(2) En'am Suresi, 146.
Müslim rivayet eder: Ebû Zer el-Ğıfârî (r.a) anlatıyor: "Allah Rasûlü'ne (s.a.v.), dünyada kurulmuş ilk mabedi sordum. "Kabe'dir" buyurdu. "Sonra hangisi?" dedim. "Mescid-i Aksa" buyurdu. "Aralarında kaç yıl vardır?" dedim. "Kırk yıl. Sonra dünyanın tamamı sana mescid kılındı. Nerede namaz vakti girerse (orada) namaz kıl!" buyurdu.

(3) Kurtubi, Mücahid'den aktarıyor: "Müslümanlarla yahudiler birbirlerine karşı öğündüler. Yahudiler: "Mescid-i Aksa, Kâbe'den üstün ve yücedir. Çünkü peygamberlerin mukaddes toprak(lar)daki hicret yeridir." dediler. Müslümanlar da: "Kâbe daha üstündür." dediler. Allah-u Teâlâ, "İnsanlara (mabed) olarak..." ayetini indirdi.

için gelirler de böylece çeşitli sevap ve hidayet kazanırlar. Dünyanın doğusunda ve batısında namaz kılanlar, namazlarında buraya yönelirler. Bunda sevap kazanmaya dair doğru yolu bulma vardır. Allah'ı anmak ve O'na yaklaşmak ise en büyük hidayettir. Allah-u Teâlâ'nın, "Onda açık açık deliller..." sözü şunu belirtiyor: Kâbe-i Muazzama'da açık deliller vardır; Makam-ı İbrahim de o delillerdendir. O, Kâbe'yi yaptığı sırada İbrahim'in üzerinde durduğu kayadır. Kayalardan bir kaya, sıradan bir taş olduğu halde, üzerinde Hz. İbrahim'in ayak izleri kalmıştır. Zemzem, Hicr mevkii, Safa ve Merve'de delillerdendir. Diğer yerlerin tamamı da delildir. Ve oraya girenin tam güvende olup Allah'tan başkasından korkmaması da delillerdendir: "Ona giren güvene erer."(1) Bu öyle bir güvendir ki, Araplar koyu cehalet ve sınırsız karışıklık ve başıboşluk içinde yaşıyorken, Allah onların gönlüne Kâbe'ye saygı, kutsallık, hacc veya umre yapmak için giren herkesin güvende olması gerektiği, hissini koydu. "Yoluna gücü yeten herkesin(2) o eve (gidip) haccetmesi, insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır." Allah-u Teâlâ, Kâbe'yi ve oradaki bereket, hidayet ve ayetleri zikredince kendisine ve Rasûlü'ne inanmış kullarına, sözkonusu hayrı, bereketi ve hidayeti elde etsinler diye Kâbe'yi haccetmeyi mecbur tuttu: "... insanlar üzerinde Allah'ın hakkıdır." Bu arada herhangi bir hastalık, korku veya yolculuk için ve yoluculuk sırasında kendisine ve geride bıraktığı ailesine harcamak için az parası olmak sebebiyle haccetmekten ve umre yapmaktan aciz olanları istisna etti.

Allah-u Teâlâ'nın ayetin sonundaki: "Kim inkâr ederse, şüphesiz Allah bütün âlemlerden zengindir." sözü, şu anlamda bir haberdir: Zikredilen açık belge ve delillerden sonra kim Allah'ı, Rasûlü'nü ve Kâbe'yi haccetmeyi inkâr ederse, ancak kendisine zarar verir. Allah-u Teâlâya ise hiçbir zarar veremez. Nasıl verebilsin ki, kullarına hâkim ve hepsinden müstağnidir (muhtaç değildir.)

---

(1) İnşa anlamında haberdir. Anlamı ise: Kim oraya girerse ona güven verin, demektir. Bazı müfessirler böyle demiştir. Haberdir veya "inşa anlamında haberdir" görüşleri arasında çelişki yoktur. Zira Kâbe, Allah'ın arapların kalbine koyduğu hürmet hissi sayesinde, cahiliyye döneminde asırlarca güvendeydi. Allah, barbarları Mekke'den def ederken, Mescid-i Aksa'ya saldıran barbarlar, orayı bir çok defa tahrib etmişlerdi.

(2) Birçok senedle gelen bir hadiste, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, "Yoluna gücü yeten" ayetindeki "yol" sorulmuş, o da: "Yiyecek, içecek ve binit." buyurmuştur. Mesele bundan ibarettir.

SONUÇ

1- İlahi şeri'atlerde nesih (iptal edip değiştirme) vardır. Allah-u Teâlâ, yahudilere kendilerine helâl olan bazı şeyleri haram kılmıştır.

2- Yahudilere ait, "İbrahim'e deve eti ve sütü haramdı." sözünün bâtıl olduğu ortaya konmuştur.

3- Yahudilerin meydan okuyup Muhammedin (s.a.v.) getirdiği hakkı reddetmekten âciz kalışlarıyla, Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliği (insanlar için) kanıtlanmıştır.

4- Kâbe, Mescid-i Aksa'dan öncedir ve Kâbe, tavaf edilerek ibâdet edilmek için kurulmuş ilk mâbeddir.

5- Kâbe'yi haccederek ve umre yaparak sözkonusu bereketi aramak meşrudur.

6- Kendisini engelleyecek bir engel bulunmayan kimsenin hemen[1] haccetmesi farzdır.

7- Gücü yetip ve başka bir engel yokken küçümseyip haccı terk eden kimsenin kafir olduğuna işaret edilmiştir.[2]

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ شَهِيدٌ
عَلَىٰ مَا تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

---

(1) Para bol, yol güvenli olduğunda, engel de bulunmadığında haccın fevri (derhal, hemen, ilk hac mevsiminde) olmasını gösteren delillerden birisi de Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) şu hadisidir: "Haccetmekte acele ediniz. Çünkü hiçbiriniz neye maruz kalacağını (başına ne geleceğini) bilemez." (Bu hadisi, Ahmed b. Hanbel rivayet etmiştir.
Acele etmekle emrolunduk durduk. Fevrilik en gerekli, acele etmemek ise en uzak ihtimaldir. En iyisini Allah bilir.

(2) (Farz olan) haccın hayatta bir defa olduğunda görüşbirliği vardır. Dayanağı, Rasûlüllah'ın (s.a.v.) şu hadisidir: "Hayır. Eğer "evet" deseydim, farz olurdu." Çünkü birisi şöyle sormuş: ""Her sene mi ya Rasûllüllah?" Soru, "Kabe'yi haccetmek insanlar üzerinde Allah'ın bir hakkıdır." ayeti indiğinde sorulmuştu.
Allah-u Teâlâ'nın hitabıyla pekiştirilmişken, farz oluşunu pekiştiren sözlerden biri de, Hz. Ömer'in (r.a.) şu sözüdür: "Haccetmeye gücü yetip de haccetmeyen kimse, yahudi veya hristiyan olarak ölsün, birdir." Yani, haccın farziyetini inkâr ettiğinde. (İbn Kesir rivayet eder. İsnadı sahihdir.)

مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾

98- De ki: "Ey Kitab ehli, Allah yaptıklarınızı görüp dururken Allah'ın ayetlerini niye inkar ediyorsunuz?

99- De ki: "Ey Kitab ehli, gerçeği gör(üp bil)diğiniz halde, niçin Allah'ın yolunu eğri göstermeye yeltenerek mü'minleri Allah yolundan çevirmeye çalışıyorsunuz? Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

SÖZLÜK

اَلْكُفْرُ	İnkâr. Küfür.
اٰيَاتِ للّٰهِ	Allah'ın ayetleri. Allah-u Teâlâ'nın Kur'an'da indirdiği, Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini açıklayan delil ve beyandır. Tevrat ve İncil'de indirdiği, Hz. Peygamber'in (s.a.v.), ona iman etmeyi ve getirdiği hak din -ki İslam'dır- üzere ona uymayı gerektiren sıfat ve nitelikleridir.
شَهِدًا عَلَ مَا تَعْمَلُونَ	Yaptıklarınıza şahittir. Yaptıklarınızı bilmektedir.(1) Yaptığınız inkâr, kötülük ve bozgunculuktur.
تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ	Allah yolundan alıkoyuyorsunuz. Sizden ve Arapların iman etmişlerinden (bazı) insanları, sahibini iki cihan saadetine götüren Allah yolu İslâm'dan çeviriyorsunuz.
تَبْغُونَهَا عِوَجًا	Onu bozmak istiyorsunuz. Haktan ve hidayetten çıkarmak için Allah yolunda, yolcunun yolu şaşıracağı eğrilik arıyorsunuz. Bunu tahrif ve saptırmakla yapıyorsunuz.
وَأَنْتُمْ شُهَدَاءُ	Ve siz şahitler olduğunuz halde. Sizler, İslâm'ın hak, ve müslümanları saptırıp yoldan çıkarma arzunuzun ise kâfirlik ve bâtıl olduğunu bilginizle görüyorsunuz.

(1) Bu şunu gösteriyor: Kitab ehli, Allah'ın ilminin kapsayıcılığına, O'na yeryüzünde de gökyüzünde hiçbir şeyin gizli kalmayacağına iman ediyordu. Onun için daha şiddetli azarlandılar.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, kitab ehlinin yaymak istediği şüpheleri bertaraf ettikten sonra, Rasûlü'ne, kafirliklerini şöyle kınamasını buyuruyor: Ey kitab ehli, Muhammed (s.a) Peygamberin peygamberliğini ve İslam dinini ispat eden Allah-u Teâlâ'ya ait delil ve belgeleri niye inkâr ediyorsunuz? Hem Kur'an, hem Tevrat, hem de İncil'in getirmiş olduğu o delil ve belgeleri... Allah (c.c) kâfirliğinizi bilmektedir. Cezasından korkmuyor, azabından ürkmüyor musunuz?!

Allah-u Teâlâ, Rasûlü'ne (s.a.v.), mü'minleri türlü hile ve saptırmalarla İslâm'dan çevirmelerini ayıplayıp kınayarak şöyle demesini de: Ey kitab ehli,(1) ey ilk ilim ehli, niye İslâm'da eğrilik olmasını dileyerek, aralarında şüphe ve vehim çıkarmak suretiyle müslümanları Allah'ın yolu olan İslâm'dan çeviriyorsunuz? Halbuki İslâm'ın gerçek ve peygamberi Muhammed'in (s.a.v.) doğru olduğunu tam anlamıyla bilmektesiniz. Allah'tan korkmuyor musunuz? Tuzağınızdan ve hilenizden gâfil olmayıp, bütün kötü davranış ve düşüncelerinizden haberdarken, Allah-u Teâlâ'dan ürkmüyor musunuz?

SONUÇ

1- Kitab ehlinden, hakkı önceden bilip de sonra kıskanarak isyan ve inkâr edip kâfir olanların inkâr ve zulümleri ne kadar çirkindir!.. Çünkü onlar, hakkı bile bile inkâr etmektedirler.

2- İnsanları, çeşitli hilelerle, türlü yalan ve kandırmacayla İslâm'dan çevirmek haramdır küfürdür. İslâm'ın aleyhine yapılan propagandaların hepisi bu türden olan küfür çeşitleridir.

3- Allah-u Teâlâ, kullarının hayır ve şer, bütün emellerini bilir ve fazlıyla ve adaletiyle onlara amellerinin karşılığını verecektir. Bu, Allah-u Teâlâ'nın kullarına bir vaadidir.

---

(1) İbn İshak, "Ey kitab ehli..." ayetinin iniş sebebi hakkında aktarır: "Yahudi Şemmas b. Kays, Evsli ve Hazrecli bir grubu dostane bir şekilde gördü. Kızdı. Bir yahudiye aralarına oturup Bu'as savaşından söz etmesini emretti. O da öyle yaptı. Aralarında, onları savaşmak için Harre mevkiine çıkaracak bir anlaşmazlık çıktı. Rasûlüllah (s.a.v.) bunu duyup yanlarına geldi ve onları şöyle yatıştırdı: "Ben aranızda iken cahiliyye iddiasıyla mı?" Silah bırakıp ağlaşarak kucaklaşıncaya ve bunun bir yahudinin -Allah lânet etsin onlara- tuzağı ve kandırmacası olduğunu anlayıncaya kadar nasihat etti. Ve Allah Teâlâ bu ayetle bir önceki ayeti indirdi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ
الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ ﴿١٠٠﴾
وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنْتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللَّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ
وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللَّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٠١﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ
فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾

100- Ey iman edenler,Kitab verilenlerden herhangi bir gruba uyarsanız, imanınızdan sonra sizi döndürüp kafir yaparlar.

101- Size Allah'ın ayetleri okunmakta ve O'nun elçisi de aranızda iken nasıl inkar edersiniz? Kim Allah'a sarılırsa muhakkak ki o, doğru yola iletilmiştir.

102- Ey iman edenler, Allah'tan O'na yaraşır biçimde korkun ve sadece müslümanlar olarak ölün!

103- Ve topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın, Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah kalplerinizi kaynaştırdı, O'nun nimetiyle kardeşler haline geldiniz. Siz ateşten bir çukurun kenarında bulunuyordunuz da Allah sizi ondan kurtardı. Allah ayetlerini böyle açıklıyor ki, yola gelesiniz?

SÖZLÜK

فَرِيقًا — Gurup. İslam'a ve müslümanlara tuzak kurmaya çalışan İslâm düşmanlarından bir grup.(1)

يَرُدُّوكُمْ — Sizi döndürürler. İman ettikten sonra inkâra döndürürler.

وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ — Nasıl inkar ediyorsunuz. Buradaki soru uslubu gerçek soru için değil inkar etme olayını reddetmek içindir.

اٰيَاتُ اللّٰهِ — Allah'ın ayetleri. Kur'an-ı Kerim ayetleri.

يَعْتَصِمْ — Sımsıkı yapışıyor.

حَقَّ تُقَاتِهِ — Hakkıyla sakınma. O'nun emrini yerine getirmekte ve yasağından kaçınmakta varını yoğunu sarfederek korkması.

حَبْلِ اللّٰهِ — Allah'ın ipi. Kur'an ve İslâm. Ki, müslümanın Rabb'iyle irtibatını sağlayan bağdır. Bir şeyi diğerine bağlayan her şey sebep ve iptir.

أَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ — Kalplerinin arasını ısındırdı. İman kardeşliği üzere bir araya getirdi; ayrılıktan ve nefretten sonra gönüllerini uzlaştırdı.

شَفَا حُفْرَةٍ — Kenarında, yamacında. Orada duran dikkatli olmazsa içine düşebilir.

أَنْقَذَكُم مِّنْهَا — Sizi ondan kurtardı. İslam'a yönelterek, ateşten kurtardı.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, yahudileri mü'minleri kandırmalarından, tuzak kurmalarından ve saptırmalarından dolayı kınayıp, bundan dolayı tehdit ettikten sonra, saptıran yahudilerin ağına düşmekten sakınmaları için mü'minlere seslendi: "Ey iman edenler, kitab verilenlerden bir gruba uyarsanız, imanınızdan sonra (onlar) sizi döndürüp kâfir yaparlar."

Şöyle olmuştu: Evs ve Hazrec kabilelerinden bir grup, Allah-u Teâlâ'nın hidayet ettiği, İslâm'ın bereketiyle sevgi ve samimiyet dolu bir mecliste oturuyorlardı. Yahudi Şas b. Kays yanlarından geçti de, bu samimiyet ve sevgi ona acı verip üzdü. Çünkü daha önce yahudiler, komşuları Evs ve Hazrec'ten -aralarındaki yıkım ve tahribattan dolayı- korkmaktan uzak yaşıyorlardı. Şas,

(1) Dediler ki: Bu grup, Evs ve Hazrec arasındaki fitne çıkaran yahudi Şemmas ve ashabıdır. Ayet özellikle onlar hakkında inmişse de hükmü geneldir. Allah düşmanı yahudi ve hıristiyanlara itaat etmek, İslam ümmetinin tahrip sebebi olmuştur ve olmaya devam etmektedir.

yahudi bir gence, onlara Bu'as Savaşını hatırlatmasını emretti. O genç aralarına girip, konuşmayı bu savaş üzerine getirdi. Hemen kendi kabilesini övüp, öbürünü yeren, karşılıklı şiirler okudular. Aralarında kabilecilik duygusu uyanıp kabardı. Savaşmaya niyetlenecek kadar sövdüler, saydılar. Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) yanlarına gelip Allah'ı ve aralarında bulunuşunu (kendini) hatırlatarak yatıştırdı da kötülük kayboldu ve şu ayet indi: "Ey iman edenler, kitab verilenlerden bir gruba uyarsanız, imanınızdan sonra sizi döndürüp kâfir yaparlar." Bu şekilde Allah (c.c.), müslümanları, hilebaz yahudi ve hristiyanların tuzağından sakındırdı ve iman ettikten sonra kâfir olmalarını, olmaması gereken hayret verici bir şaşkınlık olarak kötüledi. Durumuna hayret ettirerek yaptıkları davranışı inkar etti. Namazda v.s. şeylerde sabah akşam Allah'ın ayetleri size okunup dururken ve Allah'ın Rasûlü,(2) rehberlik ederek, müjdeleyip korkutarak aranızda bulunuyorken nasıl kâfir olursunuz?!

Sonra Allah, dinine sarılıp, mutluluk ve olgunluk yoluna girenlere müjdeledi: "Kim Allah'a..." yani kitabına ve peygamberinin sünnetine "... sarılırsa, muhakkak ki o doğru yola iletilmiştir." Sonra Allah-u Teâlâ, imanı hatırlatmak için onlara mü'minler(2) unvanıyla yine seslenip varlarını yoklarını Allah'tan sakınmaya (takva) harcamalarını emretti. Ki bu, Allah'ın emirlerine sarılıp, yasaklarından kaçınmak suretiyle, tam anlamıyla itaat etmekle olur. Değiştirmeden bozmadan müslüman olarak ölünceye dek Allah'ın dininde sebat etmeye de teşvik etti: "Ey inananlar, Allah'tan O'na yaraşır biçimde(3) korkun. Ve ancak müslümanlar olarak ölün?"

Allah (c.c.) inanç ve yaşayış itibariyle İslâm'a yapışmalarını emretti; ayrılık ve anlaşmazlığı yasakladı ve iman ve İslam'a ermelerinin meyvesi olan uzlaşma ve sevgi nimetini hatırlamayı tavsiye etti.

---

(1) Bu ümmetin günahlardan ve düşmekten korunması şu iki şeydedir: Kitap ve Sünnet. İslâm milleti ne zaman bunlara yapışırsa, bütün yeryüzü halkı tuzak kursa bile ne sapıtır, ne düşer. Bunlardan ne zaman yüz çevirirse, bütün yeryüzü halkı yardım etse bile düşer ve rezil olur.

(2) Allah Teâlâ'nın mü'minlere ikram ettiğini gösteren şeylerden biri de, onlara doğrudan doğruya "Ey iman edenler..." diye seslenmesidir. Halbuki ehl-i kitab'dan hoşlanmadığını ve kızdığını hissettirerek onlara Rasûlü'nün seslenmesini emretmiştir.

(3) Allah'tan O'na yaraşır biçimde korkmak şöyle olur: İtaat edip isyan etmemek, şükredip nankörlük etmemek, hatırlayıp unutmamak... "O halde Allah'tan gücünüz yettiği kadar korkun..." (Teğabun Sûresi 16) ayeti takvayı tahsis etmiştir.

Birbirini kesecek düşmanlar haline geldikten sonra gönüllerini uzlaştırdı da sayesinde sevişip yardımlaşan kardeşlere dönüştüler. Nitekim Allah'ın onları imana hidayet etme nimetinden önce ölseydiler ebedi cehenneme gideceklerdi.

Nimet verip cehennemden kurtardığı gibi, hidayet yolunu gösteren ve bu yolda sebat edip, kendilerini olgunlaştırmaları için kurtuluşa çağıran ayetlerini şöylece sürdürmekte Yüce Allah: "Ve topluca Allah'ın ipine yapışın, ayrılmayın.(1) Allah'ın size olan nimetini hatırlayın: Hani siz birbirinize düşmandınız da (Allah) gönüllerinizi uzlaştırdı ve O'nun nimetiyle kardeşler haline geldiniz... Siz ateşten bir çukurun (veya cehennem çukurunun) kenarında bulunuyordunuz, (Allah) sizi ondan kurtardı. Allah size ayetlerini(2) böyle açıklıyor ki, yola gelesiniz."

SONUÇ

1- Yahudi ve hristiyan bilginlerinin çoğuna, nasihatlerini, yönlendirmelerini ve müslümana işaret ettikleri şeyleri kabul ederek uymak, müslümanı farkına varsın varmasın inkâra götürür. Onun için onlardan tam anlamıyla uzaklaşmak gerekir.

2- İnkârdan ve cehennemden korunmak, Allah'ın Kitabına ve Rasûlüllah'ın (s.a.v.) sünnetine sarılmakla olur. Kitaba ve sünnete sarılan kimse sapıtmaz.

3- İslâm'ı bütünüyle kabul etmek, inanç ve hükümlerine sarılmak, kaymaktan ve sapıtmaktan, hayatın sonunda da helâktan ve hüsrana uğramaktan güvenli olmaktır.

4- İslâm dinine sımsıkı sarılmak farz, ayrılmak ve ihtilâfa düşmek ise haramdır.(3)

---

(1) Ayette dinde ayrılıp, zıtlaşma, gruplaşma haramlığı belirtiliyor. Tefrikaya düşenleri helaka ve hüsrana götürdüğünden her ikisi de haram kılınmıştır. İslam düşmanları bunu İslâm milletini tefrikaya düşürmek için çalışmaktadır. Mezheplere ve gruplara, sonra devletçiklere ve bölgelere ayırmışlardır. Ondan sonra da rezil ve perişan etmişlerdir.

(2) Bu da başka bir nimettir: Dünyada ve ahirette olgunluklarını ve mutluluklarını tamamlamak için hükümleri, yasaları, âdâbı, vaazları ve ibretleriyle Kur'an'ın ayetlerinin sürekli, peşpeşe inmesi. Allah'a hamd olsun.

(3) Müslim'in rivayet ettiği sahih bir hadiste geçer: "Allah sizden üç şeye razı olur, üç şeyden de nefret eder: O'na hiçbir şeyi ortak koşmadan ibadet etmenizden, tefrikaya düşmeden toptan Allah'ın ipine sarılmanızdan ve Allah'ın başınıza yönetici takdir ettiği kimseye öğüt vermenizden hoşlanır. Korkaklık göstermenizden ve amellerinizi zayi etmenizden nefret eder.

5- Allah'a ve Rasûlü'ne (s.a.v.) itaat ederek şükretmek için nimetleri hatırlamak farzdır.

6- Şirk ve isyan üzere olmak, cehennemin kenarında durmaktır. Kim bu halde ölürse, Allah'ın kararı ve hükmü ile derhal cehenneme düşer.

وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا
كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ۚ
وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ
وُجُوهٌ ۚ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ
وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۗ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾
وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ
الْأُمُورُ ﴿١٠٩﴾

104- İçinizden hayra çağıran, iyiliği emreden kötülükten meneden bir topluluk olsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir.

105- Kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın. İşte onlar, (evet) onlar için (kıya-

met günü) büyük bir azab vardır.

106- O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara "İnanmanızdan sonra inkar ettiniz ha! Öyleyse inkar etmenize karşılık azâbı tadın." (denilecektir).

107- Yüzleri ağaranlar ise Allah'ın rahmeti içindedirler.. (cennet'te) Orada ebedi kalacaklardır.

108- İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Bunları sana gerçek olarak okuyoruz. Allah âlemlere zulmetmek istemez.

109- Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. bütün işler Allah'a döndürülür.

SÖZLÜK

اَلْأُمَّةُ Ümmet. Din bağıyla bağlı olan insanlar. Burada ümmetten maksat, mücahidler ve iyiliği emredip kötülüğü nehyeden heyetleridir.

اَلْخَيْرُ Hayır. İslâm ve insana dünyada olsun ahirette olsun faydalı olan iman ve salih amel.

اَلْمَعْرُوفُ Uygun olan. Dinin tanıdığı, bireye ya da topluma faydasından dolayı emrettiği her şey.

اَلْمُنْكَرُ Kötü olan. Maruf'un (iyiliğin) zıddı. bireye veya topluma zararından ve bozuculuğundan dolayı dinin yasakladığı.

اَلَّذِينَ تَفَرَّقُوا Ayrımcılık yapanlar. Yahudi(1) ve hıristiyan Ehl-i Kitab.

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ Yüzlerin beyazlaştığı gün. Kıyamet günü.(2)

فَفِي رَحْمَةِ اللَّهِ Allah'ın rahmetinde. Burada, rahmetullah cennettir. Allah bizi cennetliklerden eylesin. Amin.

تِلْكَ ءَايَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ Bunlar, sana okuduğumuz, hakk olan ve içinde asla batıl bulunmayan Allah'ın ayetleridir.

وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ İşler Allah'a varır da istediği gibi muhakeme eder, fazlıyla ve adaletiyle dilediği gibi hükmeder.

---

(1) Bunlar "haruriyye"dir, "bu ümmetin bid'atçileridir" denilmiştir. Yahudi ve hıristiyan oluşları ise tercih edilmiştir, doğrudur. Müfessirlerin çoğunluğu bu görüştedir.

(2) Muttaki mü'minlerin yüzleri ağarır, nefsine uyan kâfirler ile bid'atçilerin yüzü de kararır.

AÇIKLAMA

Cenab-ı Hakk, mü'min kullarına kendisinden sakınmalarını (takva) ve dinine sarılmalarını emrettikten; ayrılığı ve düşmanlığı yasakladıktan; itaat ederek şükretsinler diye nimetlerini hatırlamaya özendirdikten sonra, onlara bu ayette (104), aralarından İslâm'a çağıran bir cemaat bulunmasını emretti. Bunu, İslâm'ı kavimlere ve kabilelere arzedip müslüman olmaya davet ederek yaparlar. Tabii İslam diyarında ve müslümanlar arasında iyiliği emredip kötülüğü de yasaklarlar. Allah-u Teâlâ onlara hitaben: "İçinizden(1)... olsun." Sizden olsun, yani hayra -İslam'a- davet eden, iyiliği emreden, kötülükten alıkoyan bir grup bulunması gerekir. Onlara, bu farzı yerine getiren ümmetin dünya ve âhiret mutluluğunu kazanmış olduğunu müjdele. De ki: İşte onlar, nardan ve cehennemden kurtulmayı, iyilerle birlikte cennete girmeyi hakedip kurtuluşa ermiş kimselerdir.

105, 106 ve 107. ayetlerde ise siyasette tefrikaya, fırkalara, gruplara ve dinde anlaşmazlığa düşmekte kitab ehlinin yoluna girip onlar gibi helak olmalarını yasakladı: "Kendilerine açık deliller geldikten sonra ayrılığa düşüp ihtilaf edenler gibi olmayın..." Allah'ın yasalarını bilip tanımak tefrika ve ayrılık(2) sebebi olmamalıdır. Bunlar birlik ve birleşme vasıtasıdır. İbret alıp ihtilafa ve tefrikaya düşmesinler diye, onlara kitab ehlinden ihtilaf edenlerin cezasını bildirdi: İşte onlar için miktarı takdir edilemeyecek, niceliği tanınamayacak kadar büyük bir azab vardır... Bu büyük azaba çarptırılacakları zamanı da haber verdi: Kitab ve sünneti yaşayan, birleşip bütünleşmiş müttefik mü'minlerin yüzünün parladığı, bid'atleri ve nefsi arzularını yerine getiren ayrılığa düşmüş kâfirlerin yüzünün ise karardığı kıyamet günü. "O gün bazı yüzler ağarır bazı

---

(1) "Min" bir grup ve bâzılık içindir. Ayeti buna göre tefsir ettik. Bütün ümmetin değil, "bir grubun bulunması, dedik. Çünkü iyiliği emredip kötülükten alıkoyan kimseler için ilim gereklidir. İlim ise herkeste bulunmaz. Bu sebeple emr-i maruf nehy-i münker farz-ı kifayedir.

(2) Allah-u Teâlâ tefrikayı ve ayrılığa düşmeyi yasaklamıştı. Yasakladığı şey vuku buldu ve Allah Rasûlü'nün haber verdiği şu şey gerçekleşti: "Yahudiler 71 (yetmişbir) veya 72 (yetmişiki) fırkaya ayrılmıştır. Hıristiyanlar da öyle.Ümmetim ise 73 (yetmişüç) fırkaya ayrılır." (Tirmizi rivayet etmiştir ve "sahih hadistir" demiştir.) Gerçekten 6 (altı) fırka kurulmuştur: Harûriyye, Kaderiyye, Cehmiyye, Mürci'e, Râfızi ve Cebriyye. Bu fırkalardan her biri 12 (oniki) fırkaya ayrılmıştır ve 72 (yetmişiki) fırka olmuştur. Ehl-i sünnet ve'l-cemaatten gayrı olan bu fırkaların hepsi cehennemliktir.

yüzler kararır..."(1) Her iki grubun aldığı karşılığı da açıkladı: Durumun korkunçluğuna dair gördüklerinin kötülüğünden yüzleri kararanlara başlarına kakılarak ve azarlanarak denilir ki: "İnanmanızdan sonra inkâr ettiniz ha!" Çünkü halleri böyle olanların yüzleri budur. Öyleyse Allah'ı ve yasalarını inkar etmenize karşılık, tadın azabı!

Yüzleri ağaranlar ise, Rablerinin huzurunda, durumlarında korkuya yer yoktur. "Allah'ın rahmeti içindedirler. Orada ebedi kalacaklardır."

108. ayette ise Allah Teâlâ, peygamberi Muhammed'i (s.a.v.), doğrudan kendisine hitab ve vahyetmekle şereflendirdi: "İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir. Bunları sana gerçek olarak okuyoruz."(2) Bunlar, Allah'ın hidayet ve hayır kapsayan âyetleridir. Onları sana şek ve şüphe olmayan bir gerçek olarak okuyoruz. Tebliğ et ve onlarla bize çağır! Sana uyan kurtulmuş, aldırış etmeyen mahvolmuştur. Allah insanlara zulmetmek istemez. Ancak bildirip uyardıktan sonra azab eder.

109. ayette Allah-u Teâlâ yaratılış, tasarruf ve tedbir itibariyle göklerin ve yerin mülkünün (sahipliğinin) kendisine ait olduğunu, işlerin kendine döneceğini; iyilik yapana iyilikle, kötülük yapana kötülükle karşılık vereceğini, haber veriyor.

SONUÇ

1- Müslümanlar arasından toplumları ve grupları İslam'a çağıracak, onlara İslam'ı arz edecek ve bu konuda savaşırlarsa savaşacak bir grubun bulunması farzdır. Tüm müslüman şehir ve köylerinde emr-i maruf nehy-i münker heyetlerinin olması da farzdır (farz-ı kifaye).

2- Müslümanlar arasında ayrılık ve Allah'ın dininde anlaşmazlık haramdır.

3- Bid'atçiler ve nefislerine uyanlar, kıyamet meydanında yüzlerinin kararmasından tanınırlar.

---

(1) İbn Kasım, Mâlik'ten konu hususunda şöyle rivayet eder. O, şöyle demiş: "Allah'ın Kitabı'nda kendi arzularına (nefis) uyan ihtilaf ehline dair bu âyetten daha şiddetli bir âyet yoktur: "O gün bâzı yüzler..." Malik şöyle demiştir: Bu Hayet sadece ehl-i kıble hakkındadır. Delili, Allah'ın: ".. imanınızdan sonra kâfir mi oldunuz?" sözüdür.

(2) Tilavet, kırâat gibidir. Ancak kırâat, genelde yazılmış bir sözü okumak demektir. Tilâvet ise, bir sözü lafzıyla tebliğ etmek için sadece kelimenin hikâye edilmesinden ibarettir.

4- Ehl-i sünnet ve'l-cemaat, inanç ve ibadet olarak Rasûlüllah (s.a.v.) ve ashabının hali üzere yaşayanlardır. Kıyamet günü yüzlerinin ağarmasından tanınırlar.

5- Allah Rasulü'nün (s.a.v.) Rabbi katındaki değeri vurgulanmış, peygamberliği ilan edilmiş ve ona iman edip, getirdiğine uyanların şerefi açıklanmıştır.

6- İşler, dünyada da, ahirette de Allah'a varacaktır. Akıllı kullar, kendileri için Allah katında, O'na iman ettiklerine ve Lâ ilâhe illallah Muhammedür Rasulullah (s.a) şehâdetini gerçekleştirerek O'na tevhid üzere taptıklarına dair bir vesika edinmelidirler.

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ
أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ إِلَّا أَذًى وَإِنْ يُقَاتِلُوكُمْ
يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ
أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُوا
بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ
ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

110- Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten menedersiniz ve Allah'a inanırsınız. Eğer Kitab ehli inanmış olsaydı, elbette kendileri için iyi olurdu. Onlardan inananlar da var ama çokları yoldan çıkmışlardır.

111- Size eziyetten başka bir zarar vermezler. Sizinle savaşsalar bile, size arkalarını dönüp kaçarlar, sonra onlara yardım da edilmez.

112- Nerede olsalar, onlara alçaklık (damgası) vurulmuştur (ezilmeye mahkumdurlar). Meğer ki Allah'ın ahdine ve insanların ahdine sığınmış olsunlar. Allah'ın gazabına uğradılar ve üzerlerine miskinlik damgası vuruldu. Böyle oldu, çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inkar ediyorlar. Haksız yere peygamberleri öldürüyorlardı. Ve çünkü onlar isyan etmişlerdi, haddi aşıyorlardı.

SÖZLÜK

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ — Hayırlı ümmet oldunuz. Yeryüzünde var olan en hayırlı ümmet oldunuz.

أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ — İnsanlar için çıkartılan. İnsanları hidayete erdirmek ve faydalı olmak için yaratılmış ve ortaya çıkarılmış.

أَذًى — Birazcık zarar.

يُوَلُّوكُمُ الْأَدْبَارَ — Size arkalarını dönerler. Bozularak size arkalarını, yani sırtlarını dönerek savaştan kaçarlar.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ — Üzerlerine zillet vuruldu. Alçaklık kendilerini kuşatmış ve ayrılmamacasına yapışmıştır.

وَبَاءُو بِغَضَبٍ — Allah'ın gazabıyla döndüler. Kafirlikteki ve kötülük işlemekteki uzun yolculuklarından Allah'ın gazabını kazanarak dönmüşlerdir.

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ — Bunun sebebi. çünkü onlar yapışan alçaklık, miskinlik; Allah'ın gazabıyla dönüşleri ve onu izleyen azaba işarettir. Bi-ennehüm'deki "ba" sebebiyyedir. Yani yaptikları şu, şu ve miskinlik –ki fakirlik ve yoksulluk içinde ezilmektir– sebebiyle...

يَعْتَدُونَ — Ölçüyü aşanlar. İ'tida, zulüm, şer ve fesadda haddi aşmaktır.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, mü'minlere kendinden sakınmalarını ve ipine yapışmalarını emredip, onlar da yapınca; içlerinden İslâm'a çağıran, iyiliği emredip kötülüğü engelleyen bir cemaat oluşturmalarını emretti. Onlar da bu emre uyunca, kendilerini büyük bir hayırla andı: "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz." Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) onlara dediği gibi: "Siz insanlar için insanların en hayırlısısınız." Bulundukları durum sebebiyle onları, en hayırlı ümmet olarak niteledi. İyiliği, yani İslam'ı ve Peygamberin (s.a.v.) getirdiği hidayete erdirici hükümleri ve iyilikleri emreder, kâfirliği ve şirki günahları ve kötülüklerini engelleyip, Allah'a iman edersiniz. Allah'ın iman edilmesini emrettiği meleklere, kitaplara, peygamberlere, kıyamet günü dirilmeye ve kadere de iman edersiniz.

Sonra Allah-u Teâlâ, kitab ehlini, Allah'ın azabından kurtaran doğru imana davet etti: Şayet kitab ehli, Muhammed Peygambere (s.a.v.) ve getirdiği İslâm'a iman etseydiler, onlar için iddia ettikleri yalancı iman davasından daha hayırlı olurdu. Allah-u Teâlâ, aralarından Abdullah b. Selâm ve kardeşi, Sa'lebe b. Said ve kardeşi gibi imanlarında sadık mü'minler çıktığını çoğunun ise Kitablarındaki inanç ve hükümlere göre amel etmeyen fasıklar olduğunu haber verdi. Söz konusu hükümlerden biri, Allah Teâlâ'nın ümmi peygambere iman etmelerini ve getirdiği İslam üzere ona uymalarını emredişidir.

Sonra mü'minlere, kitab ehlinin fasıklarının, batılı dinletmek ve yalan söylemek gibi birazcık sıkıntıdan başka zarar veremeyeceğini bildirdi. Şayet savaşırlarsa, kitab ehlinin, mü'minler karşısında bozgun uğrayacaklarını ve iki taraf arasında olacak her savaşta Müslümanlara galip geleceğini de bildirdi.

112. ayette haber verdiği gibi, nerede olurlarsa olsunlar Allah-u Teâlâ onlara alçaklık ve fakirlik damgasını vurmuştur.(1) Ve hangi ülkede bulunurlarsa bulunsunlar, Allah'ın ipi olan İslam'a girişin dışında bu zillet onların yakalarını bırakmayacaktır. Allah-u Teâlâ, inatlarından ve kâfirliklerinden Allah'ın gazâbını ve o gazâbı izleyen "meskenet" diye dile getirilmiş miskinlik hali olan dünya azabını ve ahiretteki cehennem azabını kazanarak döneceklerini haber verdiği gibi, cezalandırılış sebeplerini de zikretti: Allah'ın ayetlerini

(1) Bu ayet, "Rabbin "Elbette tâ kıyamet gününe kadar onlara azabın en kötüsünü yapacak kimseler gönderecektir." diye ilân etmişti." ayetinin genel anlamını özele indirgemiştir. Yani Müslüman olmaları durumunda bu azaptan kurtulurlar.

inkar etmeleri, peygamberleri haksız yere öldürmeleri, sürekli isyanda bulunmaları ve kesintisiz taşkınlıkları. "Ve çünkü onlar isyan etmişlerdi, haddi aşıyorlardı."

SONUÇ

1- Muhammed ümmetinin hayırlılığı ispat edilmiştir. Hadiste de: "Siz yetmiş ümmeti tamamlıyorsunuz. Siz, bu yetmişin, Allah nazarında en hayırlısı ve en değerlisisiniz."(1)

2- Muhammed ümmetinin hayırlı oluş sebebi açıklanmıştır: Allah'a iman, cihad, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmaktır.(2)

3- Allah-u Teâlâ Muhammed ümmetine –İslam'a sarıldıkça– aralarında olacak herhangi bir savaşta yahudilere gâlip gelmeyi vâdetti.

4- Kur'an'a tabi olmadıkları sürece, nerede olurlarsa olsun yahudilerin alçaklık ve zilletin kurtulamayacaklarını haber vermektedir.

5- Yahudilerin alçaklık ve yoksulluk içinde bulunmasına sebep olan günahları açıklanmıştır: sürekli inkâr, peygamberleri haksız yere öldürmek ve dinin hudutlarını aşmak.

لَيْسُوا سَوَاءً
مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ آنَاءَ اللَّيْلِ

(1) Buradan hareketle, sahabe döneminin onlardan sonraki kimselerin döneminden daha üstün olduğunu söylüyoruz. Bu, hayırlılığın oluştuğu sıfatların gerçekleşmesine göredir. Buna şu sahih hadis delildir: "En hayırlı dönem, benim dönemim, sonra daha sonrakilerin, sonra daha sonrakilerin (dönemidir)." bu ümmetin tamamının hayırlı olduğunda ihtilaf yoktur. Özellikle hayırlı olanlar ise, şu üç sıfatı geliştirenlerdir: İyiliği emredip kötülükten sakındırmak, her zaman ve mekanda tam iman etmek.

(2) Bunu Hz. Ömer'in, hac'ta söylediği şu söz açıklar. İnsanlar arasında tebliğciler görmüştü de şu "Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz..." âyetini okuduktan sonra "Bu ümmet içinde olmak kimi sevindirirse, Allah'ın ayetteki şartını yerine getirsin." dedi.

وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَٰئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

113- Ama hepsi bir değildir. Kitablılar içinde, gece saatlerinde ayakta durup Allah'ın ayetlerini okuyarak secdeye kapanan bir topluluk da vardır.

114- Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar, iyiliği emreder, kötülükten men ederler, hayır işlerine koşuşurlar. İşte onlar iyilerdendir.

115- Yaptıkları hiçbir iyilik inkar edilmeyecektir. Şüphesiz Allah (günahlardan) korunanları bilmektedir.

SÖZLÜK

لَيْسُوا سَوَاءً	Eşit değildirler.
أُمَّةٌ قَائِمَةٌ	Ayakta duran ümmet. İmanda ve salih amelde sebat ederek ayakta duran bir cemaat.
يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ	Allah'ın ayetlerini okurlar. Kur'an okuyarak.
آنَاءَ اللَّيْلِ	Gece saatlerinde.
وَهُمْ يَسْجُدُونَ	Secde ederler. Namaz kılarlar.
وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ	Hayırda yarışırlar. Geçip gitmesinden korkarak hayır işlerine koşuşurlar.
فَلَنْ يُكْفَرُوهُ	İnkâr edilmeyecek. İyilikleri yok sayılmayacaktır, aksine kabul edilecek ve karşılığında eksiksiz ödüllendirileceklerdir.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, kendilerine kitap verilenlerin hâlini, gerçek mü'min ve kâfir olarak iki gruba ayırarak zikrettikten sonra, burada, şu üç ayette (113,

114, 115) kendilerine kitap verilenlerin aynı,(1) yani eşit durumda olmadığını belirtip, düzgün olanlarını övdü: "Ama hepsi aynı değildir. Kitablılar içinde... kıyamda duran bir topluluk da vardır."(2) Yâni gerçek iman ve hak din üzere ibadet edenler –ki müslüman olanlardır– de vardır. Allah'ın ayetlerini okurlar, yatsı namazında ve teheccüd namazında (gece saatlerindeki namazlarında) Allah'ın ayetlerini okurlar. Secdeye kapanarak... Secde etmeleriyle övülmüşlerdir. Çünkü secde, Allah-u Teâlâ'ya en büyük boyun bükme göstergesidir. Allah-u Teâlâ samimi imanlarını ve sonra kendisine kulluk etmeye davet demek olan iyiliği emredişlerini de övmüştür. Allah-u Teâlâ'ya ortak koşmak, kendisini ve Rasûlü'nü inkâr etmek anlamındaki kötülükten de men ederler: "... iyiliği emreder, kötülükten men ederler; hayır işlerinde yarışırlar." Fırsat elden çıkmadan önce hayır işlerine koşuştururlar. Hayır işleri, Allah'a yaklaşmaya vesile olan her doğru söz ve davranıştır. Allah-u Teâlâ doğru, salih oluşlarına şahitlik etti: "İşte onlar iyilerdendir."

Nihayet, 115. ayette yaptıkları doğru davranışların ve işledikleri hayırların, iyiliklerin reddedilmeyip, kabul edileceği ve karşılığında tam olarak ödüllendirilecekleri, ünkü itaatkâr insanlar oldukları, Allah'ın itaatkârları bildiği, dolayısıyla mükafatlarını zayi etmeyeceğini bildirmektedir.

SONUÇ

1- Hak yolda sebat ve itaata devam etmek bir fazilettir.

2- Gece Namazından sonra Kur'an-ı Kerim okumak fazilettir.

3- Îman ve İslâm'a davet etmek farzdır.

4- Hayırlarda yarışmak ve iyiliklere koşuşturmak fazilettir.

5- Müslüman olup İslâm'ı güzelce yaşayan kitab ehlinden olan yahudi veya hristiyan faziletli bir insandır. Buhari ve Müslim'de geçtiğine göre, Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Üç kişiye mükafatı ikişer defa verilir: Bunlardan biri de kitab ehlinden kendi peygamberine iman eden, Hz. Peygamber'e yetişip, ona da iman eden, tâbi olup tasdik eden adama iki kat mükafat vardır."

---

(1) Bazı müfessirler, sözün "bir değildirler" de bittiği görüşündedirler. Yani Müslümanlarla, Kitab ehli bir değildir. Sonra yeni cümleye başlamış ve "Kitab ehlinden..." diye devam etmiştir.

(2) Maksat, Abdullah b. Selam, kardeşi, halası ve Sa'ye yahut Sen'a b. Garid, Sa'lebe b. Sa'ye, Eed el-Kurazi ve bugüne kadar İslam dünyasında Müslümanlar arasında Müslüman olup İslam'ı güzelce yaşayanlardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم
مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾
مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هَٰذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ
أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ
اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

116- O inkar edenler (yok mu), malları da evlatları da onlara Allah'a karşı bir fayda sağlamayacaktır. Onlar cehennem halkıdır. Orada ebedi kalacaklardır.

117- Bu dünya hayatında harcadıkları durumu, tıpkı dondurucu rüzgara benzer (ki), kendi kendilerine zulmeden bir topluluğun ekinine vurdu da onu mahvetti. Allah onlara zulmetmedi fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

SÖZLÜK

كَفَرُوا	Kâfir oldular. Allah'ı, Rasûlünü, şeriatını ve dinini yalanladılar.
لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ	Onlardan hiç bir şeyi gidermez. Kıyamet günü malları da, evlatları da onları Allah'ın azabından hiçbir şekilde kurtaramayacaktır. Çünkü o günde ne mal fayda verir, ne de evlat.
مَثَلُ	Örnek. İslam çağrısını boşa çıkarmak için harcadıklarının ve sadaka verdiklerinin niteliği ve durumu.
اَصِرٌّ	Rüzgar.(1) Ekini öldürüp mahveden çok soğuk rüzgar.
الْحَرْثَ	Ekin. Tarla uğruna toprağın sürüldüğü, ekin.
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ	Kendi nefislerine zulmettiler. Kendi kendilerini şirkte, isyanlarla kirletip helâka ve hüsrana maruz bırakanlar.

(1) es-Sırr, ses anlamındaki "sarir"den alınmadır. Hadiste: "Allah Rasulü (s.a) çok soğuk rüzgarın öldürdüğü çekirgeleri yemeyi yasakladı." diye geçer.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ kitab ehlinden mü'min olanların durumunu anlatıp, onları, kendilerine verdiği kemal sıfatlarıyla övdükten sonra, bu iki ayette, hidayete gelmek isteyen kimseler hak yolu kolay bulsun diye Kur'an'ın özendirme ve uyarma metodu üzere yahudiler, hıristiyanlar ve diğer müşriklere tehditlerini sıraladı: İnkâr edenler... Allah'ı ve Rasûlünü yalanlayıp iman etmeyenleri, ne malları ne de evlatları dünyada ve ahirette onları Allah-u Teâlâ'nın haklarında dilediği hiçbir şeyden kurtaramıyacaktır. Çünkü Allah (c.c) işinin üstesinden gelir. Aziz'dir, intikam sahibidir. "İşte onlar, orada ebedi kalacak olan cehennem halkıdır." Ayette, Allah'ın (c.c) onlar hakkında verdiği hüküm açıklanmaktadır: Bu, kâfirlikte ve sapıklıkta ileri gidenlerin, kötülüğe ve bozgunculuğa dalanların, sonsuza kadar cehennem halkı olacak olmasıdır. Övündükleri malları, güç alıp medet umdukları evlatları onlara fayda vermeyecektir. Çünkü kıyamet gününde, Allah'a selim bir kalple gelmek dışında, ne mal ne de evlâtlar fayda verir. Selim kalp, şüpheden, şirkten, kibirden, kendini beğenmişlikten ve münafıklıktan, arınmış kalp demektir. 116. ayetin kapsadıkları bunlardır.

117. ayette Cenab-ı Hakk; kâfirlerin ve müşriklerin, dünyada ve ahirette faydalı olacağını sandıkları harcama ve davranışlarının boşa gideceğine dâir bir misal veriyor: Çok soğuk bir rüzgar, insanların sevinç ve ümit içinde neredeyse toplamak üzere oldukları insanların ekinine esip mahveder ve ondan hiç istifade edemezler. Bu örneğe dair Allah-u Teâlâ: Harcadıklarının, yani kendilerine az çok iyiliği dokunacak diye o kâfirlerin şu dünya hayatında harcadıklarının durumu, buz kesen bir rüzgârın durumu gibidir. O dondurucu rüzgar, bir topluluğun ekinine esip mahveder; Ekinlerinden umduklarından mahrum olurlar, diyor. Rüzgârı gönderip ekinlerini mahvetmekle Allah onlara zulmetmemiştir.(1) Çünkü Allah-u Teâlâ bunu onlara ancak kâfirlikle, şirkle ve fesatla zâlim oldukları için yapmıştır. Böylece kendi kendilerine zulmetmiş olmuşlardır: "Allah onlara zulmetmedi, ama onlar kendi kendilerine zulmediyorlar. Allah hiçbir zaman zulmetmez. O adildir. Kullarının az veya çok yapmış oldukları her amelinin karşılığını hakkıyla verir.

---

(1) Bâtıla, şerre ve fesada harcama yapan bu kimselere zulmetmeyi, Allah kendisine yakıştırmamaktadır. Bu harcamalarından hiç hayır ve iyilik elde edemediklerini ve harcamalarının kötülük ve bozukluğundan kendi kendilerine zulmettiklerini ortaya koymaktadır.

SONUÇ

1- Zulmedip Allah-u Teâlâ'nın intikamına mâruz kaldığında kişiye ne mal, ne de evlatları fayda verir.

2- Kâfirler cehennemliktir, orada kalmalarına kendi küfürlerinden dolayı hükmedilmiştir.

3- Salih ameller, şirkle ve kâfir olarak ölmekle boşa gider.

4- Zihinlerde daha iyi yer etsin diye, konuşurken örnekler vermek güzeldir.

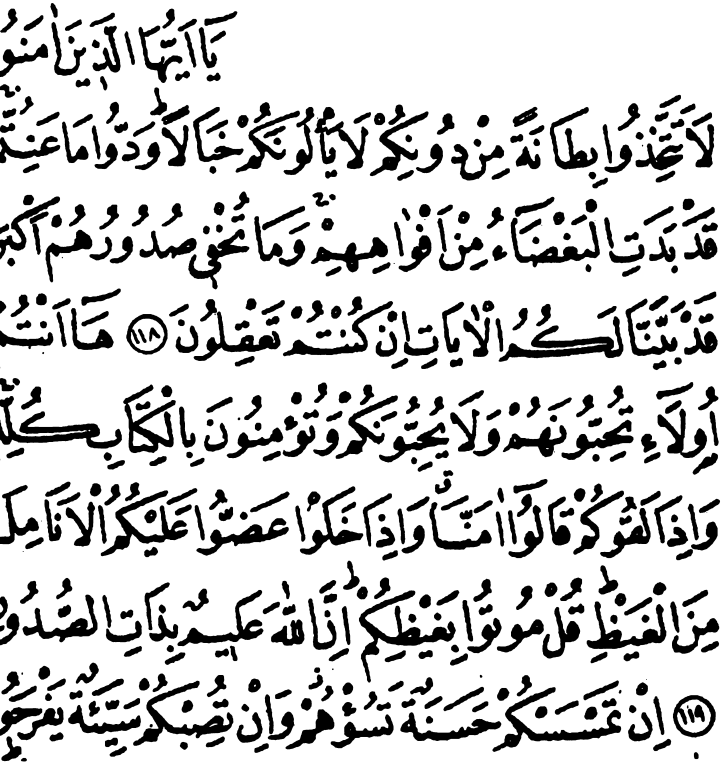
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ
قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَا أَنتُمْ
أُولَاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ
وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ
مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿١١٩﴾ إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا

(1) Batıla, şerre ve fesada harcama yapan bu kimselere Allah zulmetmediğini, bu harcamalarından hiç hayır, iyilik elde edemediklerini ve harcamalarının kötülük ve bozukluğundan kendi kendilerine zulmettiklerini haber vermektedir.

بِهَا وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا
إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

118- Ey inananlar, mü'minlerden başkasını kendinize dost edinmeyin. Onlar sizi bozmaktan geri durmazlar. size sıkıntı verecek şeyleri isterler. Onların ağızlarından öfke taşmaktadır. Göğüslerinde gizledikleri kin ise daha büyüktür. Düşünürseniz biz size âyetleri açıkladık.

119- İşte siz öyle kimselersiniz ki, onları seversiniz. Halbuki onlar sizi sevmezler. Kitabın hepsine inanırsınız. Onlar sizinle karşılaştıkları zaman "inandık" derler. Kendi başlarına kaldıklarında size karşı öfkeden parmaklarını ısırırlar. De ki: "Öfkenizden ölün! Şüphesiz Allah kalplerdekini bilir.

120- Size bir iyilik dokunsa bu, onları tasalandırır, size bir kötülük dokunsa ondan ötürü sevinirler. Eğer sabreder, Allah'tan korkarsanız, onların hilesi size hiçbir zarar veremez. Şüphesiz Allah'ın bilgisi, onların yaptıklarını kuşatmıştır ne yapsalar bilir.

SÖZLÜK

بِطَانَةً Sırdaş.(1) İnsanlardan saklanan gizli bir işin açıklandığı kimse. Sır saklayan ve özel arkadaş.

مِنْ دُونِكُمْ Kendinizden başkasını. Kâfirler ve kitab ehli gibi gayr-i müslimleri.

لَا يَأْلُونَكُمْ Sadece sizinle yetinmezler. İşinizi bozmakta ellerinden geleni yaparlar.

---

(1) Bitâneten, asıl olarak elbise astarı demektir. Burada "sırdaş" anlamınadır. Buhari, bunu hadislerin başlığında yer alan bir hadis olarak rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a) buyuruyor: "Allah hiçbir peygamber göndermemiş ve hiçbir halifeyi halife etmemiştir ki iki sırdaşı olmasın. Bir sırdaş, iyiliği emredip ona teşvik eder, bir sırdaş da kötülüğü emredip ona kışkırtır. Allah'ın koruduğu kimse korunmuştur."

خَبَالاً	Din ve dünya işlerinizde bozukluk.(1)
وَدُّواْ مَا عَنِتُّمْ	Sıkıntıya düşmenizi isterler.
بَدَتِ الْبَغْضَاءُ	Öfke açığa çıktı. Size olan öfkeleri gözüküyor.
أُولاَءِ	Onlar.
بِالْكِتَابِ كُلِّهِ	Kitab'ın tamamına.
عَضُّواْ عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ	Öfkelerinin şiddetinden parmaklarını ısırırlar. Çünkü kızgın adam kızgınlığından genelde parmağını ısırır. Öfke ve şiddetli kızgınlıklarından bunu yaparlar.
حَسَنَةٌ	Zafer, desteklenme, güç ve iyilik gibi hayır türlerinden güzel bir şey.
سَيِّئَةٌ	Kötülük. Bozgun, ölüm ve kıtlık gibi size kötülüğü dokunan şey.
كَيْدُهُمْ	Size tuzak kurmaları, kötülük yapmaları.
بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ	Yaptıklarını kuşatıcıdır. Bilerek, kâdir olarak. Çünkü onlar, hükmü ve gücünün büyüklüğü altında bulunmaktadırlar.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ, kafirlerin ahiretteki akıbetlerini haber vermişti ki bu karanlık akıbet kafirliklerinin ve zulümlerinin sonucudur. Bunun ardından, mü'minleri, kendilerinden başkalarıyla, özellikle mü'minler için içlerinde kin ve öfke taşıyan, müslümanların durumlarını bozmak için çalışmaktan geri durmayan; müslümanları bir-beraber, birbirine sevgi besleyip, müşriklere ve kâfirlere karşı güçlü, ve muzaffer görmekten kahrolan; müslümanları ayrılmış ve zayıf, yenilmiş görmekten sevinen kimselerle dostluk kurmaktan sakındırdı. "Ey..." Rab olarak Allah'a, din olarak İslam'a, peygamber ve elçi olarak Muhammed'e (s.a.v.) "... iman edenler..." kendi dışınızdaki(2), yahudiler, hıristiyanlar, münafıklar ve müşrikler gibi dininizden olmayan bireyleri, danışaca-

(1) el-Habel: Bozulma. Hadiste 'Kanı akan veya organını işlemez duruma getiren bir yara alan." diye geçer. Raculün habel: Aşk, aklını başından almış adam, kara sevdaya tutulmuş.

(2) Hz. Ömer'e (r.a) "Şurada Hire hristiyanlarından bir adam var. Ondan daha iyi konuşan ve kalemle daha güzel yazan bir kimse de yok. Sana kâtip olsun mu?" dediler. "Mü'minlerden başkasını sırdaş etnmem." dedi. Ebu Musa el-Eş'ari, Ömer'e hristiyan bir muhasip getirdi de Ömer Ebu Musa'yı azarlayıp: "Allah onları uzaklaştırmışken yaklaştırmayın; alçaltmışken değer vermeyin, hain demişken güvenmeyin!" dedi.

ğınız, sırlarınıza ve işinizin aslına, ha! dar edeceğiniz "sırdaş, dost edinmeyin!"

Allah-u Teâlâ onları tarif ederek şöyle diyor: "Onlar sizi bozmaktan geri durmazlar." Dini ve dünyevi işlerinizi bozmaktan geri durmazlar. "Size sıkıntı verecek şeyleri isterler." Sıkıntıya, düşmenizi isterler. Bu sebeple, si-ze işlerinizi bozacak, hayatınızda sıkıntılara ve darboğazlara sebebiyet verecek şeylerden başkasını tavsiye etmezler. "Ağızlarından öfke taşmaktadır. Göğüslerinde gizledikleri kin ise daha büyüktür." İşte şu sıkı-fıkı dost edinilmesi haram kılınmış düşmanların bir başka açık özelliği de, İslâm'a ve müslümanlara düşmanlık kelimeleriyle ağızlarından öfke ve inkâr kusmalarıdır. Ayrıca kalplerinde gizledikleri öfke ve kin ağızlarından kaçırdıkların-dan daha büyüktür.(1)

Tekrar Allah (c.c) mü'minleri iyice sakındırıyor: "Biz size..." ibret alasınız diye düşmanlarınızı, durumlarını ve özelliklerini belirtmekte olan "... ayetlerimizi açıkladık." size okunanları ve söylenenleri "... aklediyorsanız." Sonra Allah-u Teâlâ öğreterek, sakındırarak buyuruyor ki: Siz ey müslümanlar, onları seviyorsunuz ama onlar sizi sevmiyorlar.

Allah mü'minlerin içinde, aralarındaki maddi menfaat ilişkisinden bazı kâfirleri seven kimseler olduğundan haberdardı. Mü'min düşmanlarına bile merhamet ve şefkat gösterdiğinden, Allah bunu zikredip haber verdi ki gerçektir. "Kitabın hepsine inanırsınız." Halbuki onlar sizin kitabınıza inanmıyorlar. Onlarla aranızdaki farka bir bakın. Öyleyse onları nasıl dost sırdaş edinirsiniz?!

Allah-u Teâlâ, münafıkların mü'minlerle karşılaştıklarında, "Biz de mü'miniz," dediklerini, ayrılıp kendi başlarına kaldıklarında ise, öfkelerinden parmaklarını ısıracak derecede mü'minleri anıp öfkelendiklerini haber verdi: "... Sizinle karşılaştıklarında "inandık" derler. Kendi başlarına kaldıklarında size karşı öfkeden parmaklarını ısırırlar." Burada Rasûlü'ne, helak olmaları için beddua etmesini emretti: Ey Rasûlümüz, onlara şöyle de: "Öfkenizden ölün! Şüphesiz Allah göğüslerin içindekini bilir." Böylece, içlerinde tuttukları, gönüllerinde gizledikleri şeylerin perdesini açarak haber verdi. 118 ve 119. ayetin açıklaması budur.

---

(1) Ulema, bu ayeti düşmanın düşmanı aleyhine şahitliğinin doğru olmayacağına delil getirmiştir. Adil davranamıyacağı, şüphesi olduğu içindir. Adil olsa kim olursa olsun şahitliği kabul edilir.

120. ayet, sırdaş edinilecek derecede sıkı-fıkı dost edinilmeleri yasaklanan kafirlerin psikolojik özelliğini açıklamaktadır: Müslümanları birlik ve beraberlik içinde hareket etmek, zafer kazanmak, sözü dinlenir, güçlü ve huzurlu olmak gibi güzel halde görmekten fenalaşıp içlerinin yanması; ayrılıklarını, ordularından birinin yenilgisini, durumlarının berbat bir hal alması gibi şeyleri görmekten sevinç ve coşku duymaları... İşte azılı düşman olmak ve buğz etmek budur. Böyleleri hiç dost edinilir mi? Vallahi, hayır! "Size bir iyilik dokunsa(1) bu onları kahreder. Size bir kötülük dokunsa, ondan ötürü sevinirler."

Allah-u Teâlâ, bu kafirlerin korkunç ve müthiş özelliklerini böylece tanıtıp, mü'min kullarına onlardan korunmalarını söyledi: Eğer başınıza gelenlere sabreder ve emrine uyarak, yasağından kaçarak, kullarına davranışından ibret alarak Allah'tan korkarsanız, onların hilesi size zarar veremez. Çünkü Allah-u Teâlâ sizin dostunuzdur ve onların hareket tarzlarına ve diğer davranışlarına vakıftır, hepsini boşa çıkaracaktır. Ek cümledeki sözü bu anlamı belirtir: "Şüphesiz Allah'ın bilgisi onların yaptıklarını kuşatmıştır."

SONUÇ

1- Genel olarak kâfirlerden dost olarak danışman edinmek haramdır. İslâm devletinin sırlarını ve müslümanların düşmanlarından gizlediği işlerini diver kâfirlere bildirmek çok zararlı olduğundan haramdır.

2- Mü'minlerin kâfirlere merhamet edip, iyilik yaptığı açıklanmıştır.

3- Kâfirlerin psikolojik yapıları ve bunun onları müslümanlara karşı kötülük ve bozgunculuk dilemeye sevk edişi dile getirilmiştir.

4- Kâfirlerin hile ve tuzaklarından korunmak, onlara karşı sabırlı, dirençli, korkusuz olmak ve sonra da dinini yaşayarak, şeriatine sarılarak, O'na güvenerek, güçlenmek ve zafere ulaşmak için tavsiyelerini kabul ederek Allah'tan korkmakla mümkündür.

وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ
الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ ۗ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢١﴾
إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللَّهِ

فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ
فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

121- Hani sen, sabah erkenden ailenden ayrılmıştın. (Uhud'da) mü'minleri savaş mevzilerine yerleştiriyordun. Allah da işitendi, bilendi?

122- Sizden iki takım, korkup bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah, kendilerinin dostu idi. İnananlar Allah'a güvensinler.

123- Allah size Bedir'de de yardım etmişti. Siz o zaman zayıftınız. O halde Allah'tan korkun ki şükredesiniz.

SÖZLÜK

وَإِذْ غَدَوْتَ — Sabahleyin yola çıkışını hatırla.

مِنْ أَهْلِكَ — Ehlinden. Hanımı ve çocukları, ailesi içindir. Çünkü peygamberimiz (s.a.v.) evinden Uhud'a gitmek için cumartesi sabahı çıkmıştı. Müşriklerse oraya çarşamba günü gelmişlerdi.(1)

تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ — Mü'minleri savaş meydanında uygun gördüğün yerlere yerleştiriyordun.

هَمَّتْ — İçine Medine'ye dönmek isteği doğmuştu ve oraya yönelmişti.

طَائِفَتَانِ — İki grup. Ensardan, Selemeoğulları ile Hariseoğulları.

تَفْشَلَا — Gevşediler. Rasûlüllah'ı ve yanındakileri savaşta bırakarak yurtlarına dönmeye başladılar.

وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا — Allah onların dostudur. İşlerini üstlenmişti ve yardımcılarıydı. Onun için savaşa girmeyi terk etmekten korudu. Savaşmaktan vazgeçtiler. Daha önce kararlı oldukları halde gevşedikle-

(1) Bu olay Hicretin 3. yılında ve Şevval ayın 12'sine rastlıyordu. "Hz. Peygamber (s.a) bir rüya gördü. Rüyasında kılıcında bir gedik, uğruna kesilmiş bir kurban gördü. Ayrıca elini sağlam bir zırha soktuğunu da gördü. Rüyayı, ashabından bir grubun şehid edileceğine, ehl,i beytinden bir adamın da şehitlerden olacağına ve sağlam zırhın ise Medine olduğuna yordu." Uhud savaşında müslümanların karşılaştıkları olaylar daha önce Peygamber Efendimizin görmüş olduğu bu rüyaya tıpatıp uygun olarak ortaya çıkmıştır.

rinden dolayı savaşı terkettiler.

بِبَدْرٍ Bedirde. Bedir bir adamın adıdır. O mekan adını, o adamdan almıştır. Çünkü orada bir su kuyusu vardı. Halen Medine-i Münevvere'den yaklaşık yüzelli km. uzaklıkta bir köydür. Peygamber Efendimizin yapmış olduğu Bedir savaşı da burada gerçekleşmiştir.

وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ Ve siz zayıfsınız. Sayınızın ve silahlarınızın azlığından, düşmanın size olan üstünlüğünden dolayı siz o zaman zayıftınız.

AÇIKLAMA

Allah-u Teâlâ mü'minleri, kâfirlerden ve münafıklardan sırdaş edinmekten sakındırıp, ne zaman sabreder ve Allah'tan korkarlarsa düşmanlarının tuzağının onlara hiçbir zarar veremeyeceğini bildirip, iki hallerini de hatırlattı: Birinde sabredip Allah'tan sakınmamışlardı da hezimete uğramışlardı. O Uhud savaşındaydı. İkincisi ise sabredip Allah'tan sakınmışlardı da zafere ulaşmış ve düşmanlarını hezimete uğratmışlardı. O da Bedir savaşındaydı.

"Hani sen sabah erkenden ailenden ayrılmıştın. Uhud'da mü'minleri savaş mevzilerine yerleştiriyordun." Ey Rasûlümüz, onlara sabah erkenden evinden Uhud Savaş alanına çıkışını hatırlat. Mü'minleri savaş mevzilerine yerleştiriyordun. Yani savaşa girişmek için onları uygun biçimde savaşmaya uygun yerlere mevzilendiriyordun. Allah, düşmana karşı çıkma veya çıkmayıp Medine içinde çarpışma[1] hususunda aranızda geçen konuşmaların hepsini duymakta ve niyetlerinizi ve davranışlarınızı bilmekteydi. Allah, onların dostu olduğu için koruyup kollamasaydı Selemeoğulları ile Hariseoğulları dönmeye niyetlenmişlerdi. Bu da Allah'ın bildiği hususlardandır. "Sizden iki gurup gevşeyip bozulmaya yüz tutmuştu" sözü bu anlamdadır. Yani düşmanla karşılaşmaktan çekinip vazgeçmişlerdi. Allah onların dostudur. Dolayısıyla onları geri dönüp[2] Allah Rasûlü'nü (s.a.v.) savaşa sağ ve sol kanatsız gir-

(1) Allah Rasulü (s.a) Medine'den 100 (bin) kişiyle çıktı. Yolculuğu sırasında İbn Übeyy 300 (üçyüz) kişiyle geri döndü. Kızarak dönmüştü. Çünkü düşmanla Medine dışında savaşmamak fikrindeydi. bu hususta dediği olmayınca kızdı. Onun dönüşü, Hariseoğulları ile Selemeoğullarının dönmeye niyetlenmesine sebep oldu.

(2) Buhari, Cabir bin Abdullah'dan (r.a.) rivayet eder: Hakkımızda "Sizden iki grup korkup bozulmaya yüz tutmuştu. Halbuki Allah onların dostudur, ayeti indi. Hariseoğulları ile Selemeoğulları olan o iki grup bizdik.

miş vaziyette bırakma günahından korudu. Bunlar Hariseoğulları ile Seleme oğulları idi. "Mü'minler yalnızca Allah'a tevekkül etsinler." Nitekim o iki grup Allah'a güvendiler ve Rasûlüllah'la (s.a.v.) bearber yürüyüşlerine devam ettiler de, Allah onları günahın şerrinden ve en kötüsünden korudu. Elhamdülillah.

Burada maksat, sabırsızlıklarını ve takvayı Allah korkusunu terk ediş-lerini hatırlatmadır. Bu halde olunca, mü'minler en kötü bozguna uğramış, ensar'dan yetmiş, muhacirlerden de 4 dört kişi şehid olmuş, Hz. peygamber'in (s.a.v.) başı yarılmış,(1) küçük azı dişi kırılmış ve amcası Hamza (r.a) şehid düşmüştü.(2)

İkinci hal ise Bedir Savaşı'dır. Mü'minler orada sabretmiş ve bozgun sebeplerinden çekinmişler, Allah da onlara yardım edip verdiği sözü gerçekleştirmiştir. Çünkü sabredip, sakınmışlar; bu sayede yetmiş düşmanı öldürmüşler, yetmiş'ini esir almışlar ve bir çok ganimet elde etmişlerdir. "Nitekim Allah size Bedir'de de yardım etmişti. Siz o zaman zayıf idiniz."(3) Öyleyse itaat ederek Allah'tan sakının! buyurmaktadır.

Düşmanlarınızı sırdaş, sıkı fıkı dost edinmeyi bırakmak da takvadandır. Ki böylece Allah'ın size verdiği nimetlere şükredenler olursunuz da Allah daha fazlasını verir. Allah-u Teâlâ bu halde yardım edişini hatırlattı. Çünkü iyiliktir. "Nitekim Allah size Bedir'de de yardım etmişti. Siz o zaman zayıf idiniz." Halbuki ilk halde, "Allah sizi Uhud'da hezimete uğratmıştı. Siz o zaman güçlü idiniz." demedi. Çünkü O, haya sahibidir ve bağışlayandır. Sadece savaşı hatırlatmakla yetindi. Zaten onlar, oradaki hezimetlerini ve hezimet sebeplerini -ki itaat yokluğu ve sabır azlığıdır- hatırlıyorlardı.

SONUÇ

1- Sabır ve Allah korkusu fazilettir. Bu ikisi, hayatta cihad donanımıdır.

---

(1) Allah Rasulü'ne (s.a) atıp yüzünü yaran İbn Kami'e -Allah, lanet etsin- idi. Rasulullah'ın (s.a) dudağını kanatıp küçük azı dişini kıran Sa'd b. Ebi Vakkas'ın kardeşi Utbe b. Ebi Vakkas idi.

(2) Hz. Hamza'yı Vahşi öldürdü. Onu Hamza'yı öldürmeye kışkırtan kişi Hind b. Utbe idi ve şöyle diyordu: "Ey Ebu Düsme, derdime derman ol, derdine derman olmamı iste! (Yani Hamza'yı öldür azad etmemi iste!"

(3) Bedir Savaşı Hicretin ikinci yılında Ramazanın onyedisi, Cuma günü oldu. Oradaki düşman ordusu dokuzyüz ila bin kişi arasındaydı. Müslüman ordusu ise üçyüzondört kişiydi. Bedir Savaşı, Rasulullah'ın (s.a) savaştığı ilk savaştı.

2- İbret ve ders almak için nimetleri ve cezaları hatırlatmak güzeldir.

3- Allah-u Teâlâ'nın kula olan dostluğu, onu kötülükle karşılaşmaktan korur ve tehlikelerden uzak tutar.

4- Emirlerini işleyerek, yasaklarından kaçarak Allah-u Teala'dan sakınmak, kula farzdır.

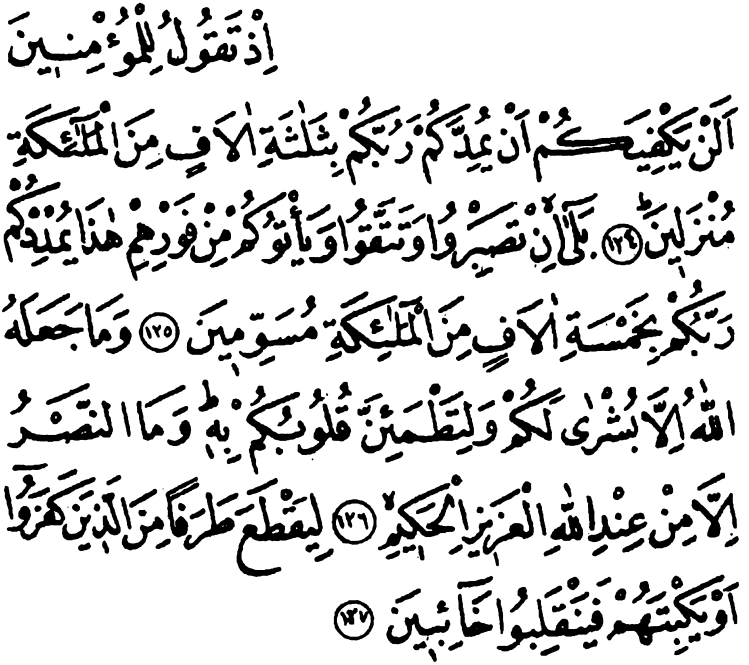

124- O zaman sen mü'minlere: "Rabbinizin size, indirilmiş üç bin melek ile yardım etmesi yetmez mi?" diyordun.

125- Evet, sabreder, Allah'tan korkarsanız; onlar hemen şu dakikada üzerinize gelseler, Rabbiniz size nişanlı beşbin melekle yardım eder.

126- Allah bunu sırf size müjde olsun ve kalpleriniz yatışsın diye yaptı. Yardım, yalnız daima galip ve hikmet sahibi Allah katındandır.

127- "İnkar edenlerden bir kısmını öldürsün veya perişan etsin de umutsuz olarak dönüp gitsinler diye size yardım eder.

SÖZLÜK

أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ	Size yetmezmi? Yeter, ihtiyacınızı giderir.
أَنْ يُمِدَّكُمْ	Sizi desteklemesi. Sayıca ve silahça size üstün düşmanlarınızla savaşmaya yardım etmeleri için meleklerle...
اَلْمَلَٰٓئِكَةُ	Melekler. Allah'ın değerli, nurdan yaratılmış, O'nun emrine hiç karşı gelmeyen kulları.
بَلَىٰ	Evet; yeter.
مِن فَوْرِهِمْ هَٰذَا	Hemen, şu anda.
مُسَوِّمِينَ	Tanıyacağınız alâmetlerle belirtilmiş.
إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ	Sadece size müjde olarak.
وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِۦ قُلُوبُكُمْ	Kalplerinizin huzur bulması, yatışması için. Duymuş olduğunuz endişelerden kurtulmanız ve rahatlamanız için.
لِيَقْطَعَ طَرَفًا	Düşman ordusundan bir bölük ölsün diye.
أَوْ يَكْبِتَهُمْ	Veya yardımsız bırakıp mahvetsin diye.
فَيَنقَلِبُوا۟ خَآئِبِينَ	Geldikleri yere, umdukları zaferi kazanamadan, eli boş dönsünler diye.

AÇIKLAMA

Ayetler, Allah Rasûlüne (s.a.v.) ve mü'minlere, Bedir'deki sabır halinde verilen zaferi hatırlatmaya devam ediyor. "O zaman mü'minlere diyordun."(1) Savaşa girmek üzereyken Kürz b. Cabir el-Muhâribi'nin birlikte savaşmak için adamlarıyla müşriklere yardım edeceğini duymak ashabının zoruna gittiğinde, şöyle demiştin: "Rabbinizin, size, indirilmiş üçbin melekle yardım etmesi yetmez mi?" Evet, yeterdi. "... Sabreder ve Allah'tan korkarsanız, onlar(2) hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz size..." kendilerine has özel belirti ve işaretlerle "... nişaneli beş bin melekle yardım eder." Kürz, daha harekete geçmeden korkup savaşçılarıyla Kureyş'e yardım etmekten vaz geçince, Allah-u Teâlâ Rasûlü'ne (s.a.v.) ve mü'minlere sözettiği meleklerle

(1) Mücahid ve İkrime v.d. müfessirler, "... mü'minlere diyordun..." ayetinin Uhud Savaşı'nda olduğu kanaatine varmıştır. Allah, onlara meleklerle takviye etmeyi, sabır ve takvayı şart koşarak vadetmişti. Bilindiği üzre bazı mü'minlerde gevşeme olunca Allah da, sözkonusu sayıda melekle takviye etmedi. Bizim tefsirimiz gerçeğe daha uygundur. En iyisini Allah bilir.

(2) Kürz'ün adamları olan müşrikler.

yardım etmedi. Savaşın başında yardım istemeleri üzerine imdat kuvveti olarak gönderdiği ilk bin meleğe ilave yapmadı. İmdat isteyişlerini şuradan biliyoruz: "Siz Rabbinizden yardım istiyordunuz. O da: "Ben size... bin melek ile yardım edeceğim." diyerek duanızı kabul buyurmuştu."(1) Bu bin melek inip mü'minlerle beraber savaşmıştır. Bu görülmüş ve kesin olarak anlaşılmıştır. Sonraki söz verme ise gerçekleşmemiştir. Çünkü yardım, Kürz'ün Kureyş'e yardıma gelmesine bağlı idi. Kürz yardıma gelemeyince, Allah-u Teâlâ da mü'minleri takviye etmedi. Allah sözkonusu imdat kuvvetini sadece mü'minlerin yaşıtması Kürz'ün savaşçılarıyla müşriklere yardım etmesi korkusundan kaynaklanan endişe ve heyecanlarının ortadan kalkması için "bir müjde olsun diye yaptı. Zafer, yalnız daima gâlip ve hikmet sahibi Allah katındandır." Zaferi yerli yerince, hak eden sabırlı ve muttaki olanlara verir. "İnkâr edenlerden bir kısmını öldürsün..." (Gerçekten yetmiş müşrik öldürülmüştür.) "... veya perişan etsin de..." (belalarını verip rezil etsin de. Gerçekten yetmişi de esir alınmıştır. "eli boş olarak, ümit ettikleri zaferi gerçekleştiremeden "... dönüp gitsinler diye" size yardım eder.

SONUÇ

1- Müslümanların Uhud'da hezimete uğrayışlarının sebebi açıklanmıştır: Sabırsızları ve gevşeklik göstermeleri. Çünkü okçular, Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) emrine uymayıp, ganimet peşinde koşarak dağdan inmişlerdir. "Üç bin ve beş bin melekle takviye sözü Uhud'da idi." şeklindeki tefsire göre böyledir.(2) Bu söz verme, sabretme ve Allah'tan korkma şartına bağlıydı. Sabretmeyip gevşeklik gösterince, Allah, sözkonusu meleklerle yardım etmedi.

2- Sayıca çokluk ve güçlü donanım gibi sebeplere bağlı olsa da, zafer Allah'ın elindedir. Mmazluma yardım eder, zalimi yardımsız bırakır. Onun için asker toplamadan önce, evvela Allah-u Teâlâ'nın dostluğunu gerçekleştirmek gerekir. Dostluk da; imanla, sabırla, Allah'a ve Rasûlü'ne (s.a.v.) tam itaat etmekle, sonra Allah'a (c.c) güvenmekle gerçekleşir.

3- Meleklerin, Bedir'de Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) ashabıyla beraber gerçek anlamda savaştığı kesindir. Çünkü onlar, özel işaret ve alametleriyle süvari birlikleri kılığında inmişlerdir. Hiç kimse: "Bir melek bile milyonlarca

(1) Enfal suresi, 8/9.
(2) İbn Cerir v.b. müfessirlerin kavlinden tercih edilen budur.

insanı mağlup etmeye yeterken, müşriklerle yapılan savaşa insan şeklinde[1] bin meleğin katılımı nasıl makul olabilir? Halbuki müşrikler bin kişiyi geçmiyordu..." diyemez. Çünkü Allah ne kadar melekle yardım edeceğini daha iyi bilir. Her bir meleğin görevinin ne olduğunu da yine Allah'tan başka kimse bilemez. Dolayısıyla bin tane melek indirmeye ne gerek vardır gibi bilgisizce sözler söylemeye hiç gerek yoktur.

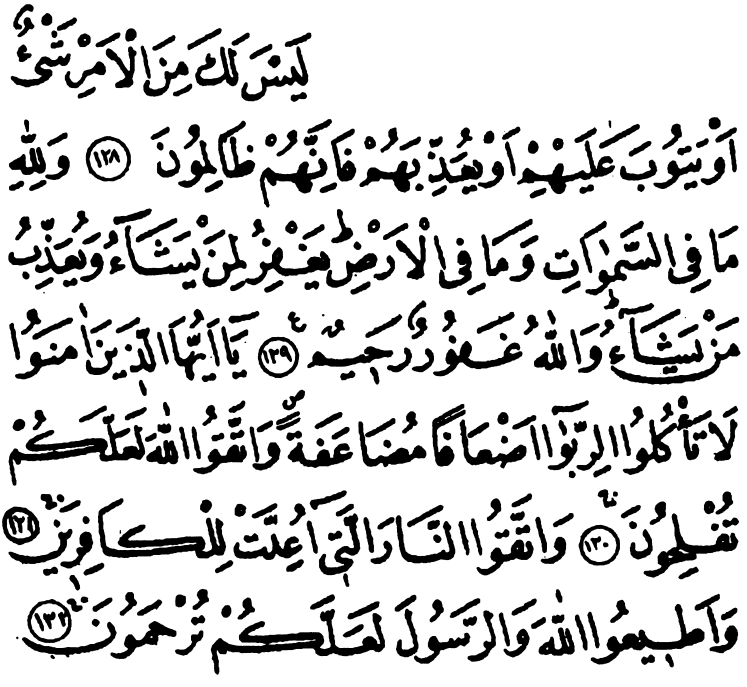
لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ
أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

128- Sana o işten hiçbir şey düşmez. Sen sadece uyarıcısın. Allah ya tevbelerini kabul edip onları affeder ya da zalim olduklarından dolayı onlara azab eder.

129- Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine azab eder. Allah çok bağışlayan, çok

(1) Allah'ın "nişanlı" sözü, bunu gösterir. Çünkü savaşçı kahraman, kendi başına veya atının başına renkli bir tüy takar. Bu tüy, aman bana ok atmasın diye düşmanı tarafından tanınmaktan korkmadığına işarettir.

esirgeyendir.

130- Ey iman edenler, kat kat faiz yemeyin. Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz.

131- Kafirler için hazırlanmış ateşten sakının.

132- Allah'a ve peygambere itaat edin ki, size de merhamet edilsin!

SÖZLÜK

اَلأَمْرُ İş. Burada, Allah'ın kafirlerin tevbesini kabul etmesi veya azab etmesi anlamındadır.

شَيْءٌ Şey. Bilinip, bildirilen şeyler.

أَوْ Burada hatta, anlamınadır. Yani ya tevbelerini kabul ya da azab edinceye kadar bekle...

لِلّه مَا فِي اَلسَّمَوَاتِ Göklerde ne varsa Allah'ındır. Mülkiyet, varlıklar ve kullar olarak. İstediği şekilde hareket eder, dilediği gibi karar verir.

لاَ تَأْكُلُوا الرِّبَا Faizi yemeyin. Sadece "yemek" anlamına değil. Aksine faizin her türlü kullanımı haramdır. İster yiyerek, ister içerek, isterse giyerek.

اَلرِّبَا Faiz.(1) Sözlük anlamı "artış" demektir. Faiz iki türlüdür: Riba el-fadl ve Riba en-nesi'e. Fadl: Altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzda olur. Aynı cins (altınla altın veya buğdayla buğday) alım-satımda fazlalık haramdır. Nesi'e ise: Kişinin, belli bir süreye kadar borcu vardır. Süre dolar, borcunu ödemeye imkân bulamaz. Alacaklıya: "Biraz daha süre tanı ve borca ilâvede bulun!" der.

أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً Kat kat. Bu ifade faizin bir veya iki katı helaldir anlamına gelmez. Çünkü genel anlamın dışına çıkmıştır. Çünkü bin katı da, bir katı da haramdır. Cahiliyye döneminde borcu erteliyor ve ertelemeye karşılık borç katlanıncaya kadar ilâve ediyorlardı ve sonunda birkaç katına çıkıyordu.

---

(1) Bugün bankaların uyguladığı faiz, cahiliyye faizinden daha şerlidir. Çünkü cahiliyye Arabı, bir vakte dek kardeşine bir şey satıyor, o da vakit gelip imkan bulamayınca "Süre tdanı ve alacağını artır!" diyordu. Bankalarsa, belli bir vakte kadar parayla parayı kaydettikleri peşin faizle satıyorlar.

تُفْلِحُونَ Kurtulursunuz. Azaptan kurtulup, Cennet'teki daimi nimeti kazanasınız.

أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ Kafirler için hazırlandı. Allah'ı (c.c) ve Rasûlünü (s.a.v.) yalanlayanlar için yapılıp hazırlanmış.

لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ Umulur ki affolunursunuz. Acınıp, işlediğiniz suça karşılık azaba uğramamanız için.

AÇIKLAMA

Sahih bir hadiste,(1) Hz. Peygamber (s.a.v.) bazı müşriklere azaba uğramaları için beddua etti. Uhud Savaşı'nda başı yarılıp, küçük azı dişi kırılınca: "Peygamberine bunu yapan bir toplum nasıl felah bulur?" dedi. Allah-u Teâlâ da: "Sana o işten hiçbir şey düşmez!" ayetini indirdi. Allah (c.c) tevbelerini kabul edinceye(2) veya zulümleri yüzünden azab edinceye kadar sabret! Çünkü zalimdirler. Göklerde ve yerde bulunanların mülkiyeti ve varlıkları Allah'ındır. Nasıl isterse öyle hareket eder, dilediğine karar verir. Azab ederse adaletinden, merhamet ederse lütfundandır. Tevbe edeni bağışlar, pişman olana merhamet eder. (128, 129) ayetin muhtevası budur.

130. ayet şunlardan söz eder: Allah-u Teâlâ, cahiliyyeden kurtulup İslam'a girmiş mü'min kullarına faiz yemeyi ve bütün faiz işlemlerini bırakmalarını emrediyor: "Ey..." Rab olarak Allah'a, din olarak İslam'a ve peygamber olarak Muhammed'e "... iman edenler, kat kat faiz yemeyin!" Çünkü birisi borçluysa ve vakti gelip ödeme imkanı bulamazsa, alacaklısına gelip: Borcumu ertele(3) ve ilave et! Ondan sonra 10 dirhemlik borç 20, 30 dirhem oluncaya kadar ikinci ve üçüncü defasında da böyle yapıyorlardı. "Kat kat"ın anlamı budur. Sonra Allah (c.c), kendinden korkmalarını emir buyurup kurtuluşa

(1) Müslim rivayet eder: "Rasülullah'ın (s.a) küçük azı dişi kırılınca ve başı yarılarak kan akmaya başlayıp beddua ederek "Peygamberinin başını yaran, azı dişini kıran bir toplum nasıl felah bulur?" deyince, Allah-u Teâlâ "Sana o işten hiçbir şey düşmez..." ayetini indirdi.

(2) Ayet "Allah onların tevbelerini kabul edinceye kadar..." ibaresiyle Rasulullah'ı (s.a) Müslüman olmaları için duaya teşvik edince Rasûlüllah "Allah'ım, kavmimi bağışla. Onlar bilmiyorlar." dedi. Müslim, İbn Mes'ud'dan rivayet ediyor: "Sanki ben Rasulullah'ı, peygamberlerden bir peygamberi anlatırken görür gibiyim. Kavmi o peygamberi yaralamış, o da yüzündeki kanı silerek "Allah'ım, kavmimi bağışlar zira onlar bilmiyorlar." diyor."

(3) Borçlu tüccar böyle söylüyordu. Alacaklı tüccar ise "Ödüyor musun yoksa artırayım mı?" diye soruyordu.

kavuşacaklarına söz verdi: "Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz." Allah'ın azabından kurtularak ve sevabı, yani Cenneti kazanarak kurtuluşa ermek için Allah'tan korkun!

131. ayette ise, Allah-u Teâlâ, mü'minlere kâfirler için hazırladı-ğı cehennemden sakınmalarını emretti. Orası, kâfirler için döşenip hazırlan-mıştır. Sakınmak ise, Allah'a (c.c) ve Rasûlüne (s.a.v.) itaat etmekle olur. "Kâfirler için hazırlanmış ateşten sakının!" Yani Allah'ı ve Rasûlü'nü inkar edenler için... İnkarcılar itaat edip salih amel işleyemezler. Çünkü inkar, ibadet ve itaate engeldir.

132. ayette Allah-u Teâlâ, mü'minlere, kendisine ve Rasûlüne itaat etmelerini emir buyurup, buna karşılık dünyada ve ahirette merhamet edeceğini vaadetti. Sanki Cenab-ı Hakk, Uhud'da Allah Rasûlü'ne (s.a.v.) işaret ediyor. Bunlar, savunma noktalarını terkeden okçulardır. Bu hareketleri, mü'minlerin en kötü bir biçimde hezimete uğramalarına sebep olmuştur. "Allah'a ve peygambere itaat edin ki merhamet edilin." Allah merhamet edip tevbelerinizi kabul buyurarak sizi bağışlasın ve cennetine, koysun diye itaat edin.

SONUÇ

1- Allah birdir ve herşeyin sahibidir. Yaratıklarından hiçbiri, izin verdiği hususlar hariç hiçbir hususta tasarruf edemez.

2- Tevbe kapısı açıktır. Kul tevbe etmedikçe Allah da ona hidayeti vermez, bu da azabı gerektirir.

3- Miktarı ne olursa olsun, faiz yemek kesinlikle haramdır.

4- Allah-u Teala'nın "... faiz yemeyin!" sözüyle yasakladığı cahiliyye adetlerinden olup, günümüzde de uygulanan faiz açıklanmıştır.

5- Dünya ve ahirette kurtuluş isteyene Allah'ın emirlerine göre yaşaması farzdır.

6- En küçük bir hayırla da olsa(1) cehennemden korunmak farzdır.

7- Bağışlanma ve cennete girme demek olan ilâhi merhameti kazanmak için Allah ve Rasûlü'ne itaat farzdır.

---

(1) Buhari, Sahih'te, ayrıca diğer hadis imamları da rivayet etmişlerdir: "Yarım hurmayla bile olsa, cehennemden korunun!" Yani, kişi hayır yapmak istediğinde hiçbir şeye gücü yetmese bile, en küçük bir hayrı dahi küçümsemeden yapmalıdır

وَسَارِعُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
السَّمَٰوَٰتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ
فِى ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلْكَٰظِمِينَ ٱلْغَيْظَ وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ ۗ
وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَٱلَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا۟ فَٰحِشَةً
أَوْ ظَلَمُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا۟ ٱللَّهَ فَٱسْتَغْفَرُوا۟ لِذُنُوبِهِمْ
وَمَن يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ إِلَّا ٱللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلُوا۟ وَهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّٰتٌ
تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ ٱلْعَٰمِلِينَ ﴿١٣٦﴾

133- Rabbinizden bir bağışa ve genişliği göklerle yer arası kadar olan, takva sahipleri için hazırlanmış bulunan cennete koşun!

134- O (takva sahibi ola)nlar, bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar, öfke(lerin)i yutkunurlar, insanları affederler. Allah da güzel davrananları sever.

135- Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah'tan başka kim bağışlayabilir? Ve onlar bile bile yaptıklarında ısrar etmezler."

136- İşte onların mükafatı Rableri tarafından bağışlanma ve altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlerdir. Çalışanların ecri ne güzeldir.

SÖZLÜK

وَسَارِعُوا	Koşun. Yarışın.
إِلَى مَغْفِرَةٍ	Mağfirete affa günahların görmezden gelinip, kulun, niye yaptın, diye hesaba çekilmemesidir. Burada, günahları terkedip çok istiğfar getirerek tevbeye koşmaktır. Hadiste: "Günah işleyip sonra abdest alarak ardından namaz kılıp Allah'tan bağışlanmasını dileyen bir kimse yoktur ki bağışlanmasın." diye geçer.
وَجَنَّةٍ	Cennet. Saadet yurdu, ahiretteki nimetlerin mekanı.
أُعِدَّتْ	Döşenmiş, hazırlanmış. Cennet şu anda var olup, hazırlanmıştır.
لِلْمُتَّقِينَ	Muttakiler; Allah'tan (c.c) korkup, bir farzı terkederek ve bir haramı çiğneyerek isyan etmeyen ve bir günah işlediklerinde hemen tevbe edenlerdir.
فِي ٱلسَّرَّاءِ وَٱلضَّرَّاءِ	Sevinç halinde; bolluk ve zenginlik halinde. Zararlı halde ve fakirlik durumunda.
وَٱلْكَاظِمِينَ ٱلْغَيْظَ	Öfkesini tutanlar. Öfke, kişinin kendine, haysiyetine veya malına gelen sıkıntıyla ortaya çıkan bir iç duygudur. Öfkeyi tutmak, yatışmak veya intikam almak için sövmek veya vurmak ve benzer şeylerle öfkeyi organlara taşımamak.
وَٱلْعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِ	Ve insanları affeden. Kötülük yapanı, gücü yetmesine rağmen hesaba çekmemek.
يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ	Muhsinleri sever. Muhsinler; iyilik yapıp sözle veya davranışla kötülük yapmayanlardır.
فَٰحِشَةً	Zina ve büyük günahlar gibi çok çirkin davranış.
أَوْ ظَلَمُوٓا أَنفُسَهُمْ	Veya nefislerine zulmettiler. Bir farzı işleyerek veya bir haramı çiğneyerek, böylece kendilerini pisliğe bulaştırmamakla... Aksi, kendine zulümdür.
وَلَمْ يُصِرُّوا	Israr etmediler.(1) Tevbeye koşarlar. Çünkü ısrar, bir şeye bağlanmak demektir.

(1) Kurtubi, burada bir konuya değinir: Kim, kendini bir günahı işlemeye alıştırırsa, herhangi bir acizlikten dolayı yapamasa da, fiilinde ısrarlı olduğundan hesaba çekilir. "Kendilerince yoksula vermemeye güçleri yetmiş gibi erkenden gittiler." ayetini de delil getirmiştir. Yani, fakirlere hiçbir şey vermeksizin meyvalarını toplamaya niyetlenmiş bahçe sahipleri böyle yapmışlardır.

وَهُمْ يَعْلَمُونَ Ve onlar biliyorlar. Faizin haram olduğunu biliyorlar. haram kılınanı yapmakla dine ters davrandıklarını bile bile...

وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ İyilik. Yapanların mükafatı ne güzeldir. İyilik işleyenlerin mükafatı. Cennettir, o da ne güzeldir.

AÇIKLAMA

Allah (c.c) mü'minlere, faiz yemeyi yasaklayarak, hem faizi, hem de Allah'ın (c.c) azabını gerektiren diğer isyanları bırakarak kendinden korkmalarını ve cehennemden korunmalarını emretti. Mü'minleri dünyada da, ahirette de merhamet edilmek için kendisine ve Rasulü'ne itaat etmeye çağırdı. İlk ayette (133) iki şeye koşmalarını emretti. Birincisi, samimi bir tevbeyle günahlarının bağışlanması. İkincisi, tarif ettiği cennete girmeleri: "Rabbinizden bir bağışa ve genişliği[1] göklerle yerler kadar olan, takva sahipleri için hazırlanmış cennete koşun!" Muttakiler için hazırlanıp döşenmiş. Cennete koşmak, girmeye sebep olan iman ve salih amele (güzel davranış) koşmaktır. Çünkü iman ve güzel davranış, ruhu temizler ve cennete girmeye lâyık kılar.

133. ayetin anlattıkları bunlardır. İkinci ve üçüncü ayetler ise (134, 135), esenlik ülkesi Cennet'in kendilerine hazırlandığı itaatkârların özel-liklerini anlatır: "... bollukta ve darlıkta Allah için harcarlar..." Allah yolunda çokça harcama özellikleri vardır. Her hâlükârda; zenginlikte, fakirlikte, dar-lıkta, bollukta. "Öfkelerini yutarlar..."[2] Yumuşak huylu ve kendilerine hakimdirler. "...İnsanları affederler..."[3] Başkalarının ufak tefek kusurlarından, büyüklük göstererek vazgeçer, bağışlarlar. Bu davranışları, açıkça bir iyiliktir. Buradan hareketle, kendilerine Allah-u Teâlâ'nın onları sevdiği müjdelendi: "Allah iyi

(1) Yüksekliği değil genişliği söylenmiştir. Çünkü yükseklik genişlik hakkında bir kanaat vermezse de genişlik yükseklik hakkında bir kanaat verir. Herşeyin Yüksekliği genişliğine göredir. Kat kat gökyüzü toplanabilse ve kat kat yeryüzü birbirine eklenebilse, işte cennetin genişliği o kadar olur, sahabe ve tabiinin tefsiri budur. Zühri: "Yüksekliğini Allah'tan başka kimse bilmez." demiştir.

(2) Öfkesini tutmak hakkında birçok hadis vardır. Mesela: "Güçlü kimse, güreşte rakibini yenen değil, öfke anında kendine sahip olandır."

(3) Affetmek hakkında da hadisler vardır: "Adına cennette köşkler dikilmesine ve derecesinin yükseltilmesine sevinen kimse, kendisine haksızlık yapanı affetsin, vermeyene versin, ilişkisini kesen akrabasıyla v.s. ilişki kursun." Hâkim rivayet edip "sahihtir" demiştir. "Üç şeye yemin ederim: Mal, sadaka vermekten eksilmez; Allah, kulunun başkalarını bağışlamasıyla ancak değerini artırır; ve Allah rızası için tevazu (alçakgönüllük) yapanı Allah yükseltir.

davrananları sever." Bu, aynı zamanda iyi davranmaya ve hem sözde hem eylemde bundan ayrılmamaya teşviktir. "Ve onlar bir kötülük yaptıkları ya da nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler." Allah'ı devamlı zikredip, unutmama özellikleri vardır. Bu sebeple, bir kötülük, büyük bir günah işlediklerinde veya büyük değilse de bir günah işleyerek kendi kendilerine zulmettiklerinde, Allah'ın (c.c), o yaptıklarına dair tehdidini ve yasağını hatırlarlar. Hemen tevbe ederler. Tevbe, günahtan el çekmek, yaptığına pişman olmak, o günahı bir daha işlememeye kesin karar vermek ve Allah'tan (c.c) bağışlamasını dilemektir. "Ve onlar bile bile yaptıklarında ısrar etmezler."(1) Israr etmeyiş özellikleri vardır. Bir farzı yapmamak veya bir haramı işlemek sonucu oluşan şeyin günah olduğunu bile bile günaha devam etmezler.

Dördüncü ayet ise (136), imanlarının, takvalarının ve özellikleri olan şahsi olgunluklarının ve ruhi temizliklerinin ödülünü açıklar: Tüm günahlarının bağışlanması ve ebediyen kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere girmek... Lütfu bol, çok çok veren Allah, onlara ödül olarak verdiği bağışlamayı ve dâimî, yerli yerindeki nimetlere sahip cennette sonsuza kadar kalmayı övdü: "Çalışanların ecri ne güzeldir!"

SONUÇ

1- Tevbe etmekte acele etmek ve ertelememek farzdır. Dayanağı Allah'ın (c.c) "... koşun!" sözüdür.

2- Cennet çok geniştir(2) ve şimdiden yaratılmıştır. Dayanağı Allah'ın (c.c) "... hazırlanmış..." sözüdür.

3- İman edip ameli salih işleyenler, hakkıyla cennetin sahipleridir.

4- Az da olsa, Allah yolunda hayrı devam ettirmek fazilettir.

---

(1) Kim tevbe ederse, Allah tevbesini kabul eder. Mücahid'den böyle rivayet olunmuştur. Bu ayeti tefsir edişimizle ve "Günde yetmiş defa işlese de, istiğfar eden kimse günahta ısrar etmiş olmaz!" hadisiyle çelişmez.

(2) Hz. Peygamber'e (s.a.v.): "Cennet'in genişliği gökler ve yer kadarsa cehennem nerededir?" diye soruldu. "Allah, Allah... Gündüz gelince gece nerededir?" diye cevap verdi. Soran: "Allah'ın dilediği yerde..." dedi. "İşte cehennem de öyledir. Allah'ın dilediği yerde olur." buyurdu. Bezzar merfû olarak rivayet etmiştir. Kitab ve sünnetin bildirdiğine göre, cennet yedinci göktedir ve tavanı Rahman'ın arşıdır. Cehennemse esfel-i safilindedir. İki haber arasında asla çelişki yoktur.

5- Yatıştırmaya ve intikam almaya koşuşturmaksızın öfkeyi tutma hasleti fazilettir.

6- Şahsi konularda insanların, iyisini, kötüsünü affetmek fazilettir.

7- İstiğfar bağışlanmayı dileme ve günahta ısrar etmeme farzdır. Dayanağı yukarıda geçen ayet ve şu hadis v.b'dir: "Günde yetmiş defa işlese de, istiğfar eden kimseye günah işlemekte ısrarlı denmez." Tirmizi ve Ebu Davud. İbn Kesir, "hasen hadistir" der.

قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ
فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١٣٧﴾ هَٰذَا
بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا
وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾
إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ
وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٠﴾
وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ ﴿١٤١﴾

137- Sizden önce de Allah'ın kanunlaştırdığı nice olaylar gelip geçti. Yeryüzünde dolaşın da yalanlayıcıların sonunun nasıl olduğunu görün.

138- Bu (Kur'an) insanlara bir açıklama, Allah'tan korkanlara yol gösterme ve öğüttür.

139- Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer gerçekten inanıyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz.

140- Eğer size Uhud'da bir yara dokundu ise, o topluluğa da Bedir'de benzeri bir yara dokunmuştu. O günler... (evet) onları biz insanlar arasında çevirip duruyoruz (kah bir kavme, kah ötekine galibiyet veriyoruz. Bâzan bir topluma iyi veya kötü günler gösteriyoruz, bâzan ötekine). Allah, inananları ortaya çıkarsın, sizden şehidler edinsin diye (zamanı kah lehinize, kah aleyhinize çevirmektedir. Allah zâlimleri sevmez.

141- Ve inananları (günahlardan) temizlesin ve kafirleri mahvetsin diye (böylece günleri insanlar arasında çevirmektedir.)

SÖZLÜK

قَدْ خَلَتْ	Geçmiştir.
سُنَنٌ	Sünnet'in çoğulu; sünnetler.(1) Bireyin veya cemaatin tuttuğu yol, usûl. Allah'ın yaratıklarına olan muamelesi (sünnetullah) ise, yaratıklarına uyguladığı kanunu.
فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ	Yeryüzünde gezin. Emir, ibret almak için geçmişte helak olanların diyarlarına yönlendirmek ve vâkıf olmak amacınadır.
عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ	Yalancıların sonu. İşlerinin acı sonu. Ad ve Semud gibi başlarına gelen yıkım ve tahribat.
هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ	Bu insanlara bir açıklamadır. Âyetlerde anlatılanlar, insanlar için hak yolu sapıklıktan ve bunlara bağlı olan kurtuluşu, zarara uğramaktan ayırdedecekleri bir açıklamadır.
مَوْعِظَةٌ	Nasihat. Mü'minin ders alıp kurtuluş yoluna gireceği hal.
وَلَا تَهِنُوا	Gevşemeyin.
قَرْحٌ	Yara. Sıkıntı.
اَلْاَيَّامُ	Günler.(2) Allah'ın yaptığı hayır, şer; yüceltme alçaltma gibi icraatlar.
شُهَدَاءُ	Şehidler.(3) Allah yolunda öldürülenler.

(1) Sünnet, yol demektir.

(2) "İnsanlar arasında çevirip duruyoruz." Yani rahatlığı, endişeyi, sağlığı, hastalığı, fakirliği, zaferi, hezîmeti ve hamle yapmayı. Şâirin dediği gibi; "Bir gün bize, bir gün size... Bir gün kötü oluruz, bir gün seviniriz."

(3) Allah yolunda öldürülen. Cennette hazır olduğu ve şehit olmasıyla cennet nimetlerini gördüğü için şehid denmiştir. Şehid, öldürülürken sadece insanın yaralanmaktan duyduğu acıyı duyar; bu, bir ikramdır.

لِيُمَحِّصَ — Temizlemek. Ayırdetmek için. Mü'minleri, muhalif hareket etme kirlerinden ve günahların pisliklerinden temizlemek için.

وَيَمْحَقَ — Ve ortadan kaldırmak için. İnkar ve kâfirlik izlerini silip[1] gidermek için.

AÇIKLAMA

Sabırsızlıkları ve komutanlığa karşı gereken itaati göstermemeleri sebebiyle bir kısım mü'minler gevşeklik gösterince, Allah-u Teâlâ, muttaki mü'minler için bir hidayet ve ders olarak kalsın diye anlaşılmaya matuf şu olayları da zikretti. Söze şöyle başladı: "Sizden önce de (Allah'ın kanunlaştırdığı) nice olaylar gelip geçti. Yeryüzünde dolaşın da yalanlayıcıların sonunun nasıl olduğunu görün!"[2] Allah-u Teâlâ, mü'minlere Ad, Semud, v.b. gibi önceki ümmetler hakkında geçen (kanunlarını) haber verdi. Onlara peygamberlerini göndermiş, hemen yalanlamışlardı. Allah-u Teâlâ da, haklarında hükmünü yerine getirmiş, yalanlayanları öldürmüş ve yalanlayan kavimlerinin sıkıntılarına uğradıktan sonra mü'minleri kurtarmıştır. Bugün de icraatı (sünnetullah) böyle olacaktır. Sizi kurtaracak, zafere ulaştıracak; düşmanınız olan yalanlayıcıları da yok edecektir. Şüphe ediyorsanız, dünyayı gezin ve yok edilenlerin kalıntılarını görün. Acı sonları nasılmış bakın. Bu âyetlerde anlatılanlar, insanlar için, hakkı bâtıldan, doğru yolu sapıklıktan ayıracakları bir açıklama; kurtuluş yoluna girecekleri bir hidâyet kaynağı; muttakilerin imanla, takvayla hazırlık yapmak için ders alacakları bir öğüttür. Ki hemen Allah'a ve Rasûlü'ne uyup, kurtuluşa ulaşsınlar. İşte 137. ve ikinci 138. ayetlerin muhtevası budur.

139. ve dördüncü 140. ayetlerde, Cenab-ı Hakk, Uhud Sava-şı'nda verdikleri şehidler için başsağlığı diliyor: "Gevşemeyin..." Gevşeyip de cihaddan ve çalışmaktan geri durmayın. Kaybettiğiniz adamlarınıza da üzülmeyin. Siz üstünsünüz, düşmanlarınıza gâlip gelip, onlara karşı zafer kazanacaksınız. Geçmişte böyleydi, gelecekte de böyle olacaktır. Ama îman edip Allah'tan korkmanız (takva) şartıyla. Biliniz ki, ölerek veya yaralanarak, sizi gevşetmemesi ve cihadı sürdürmekten alıkoymaması gereken bir darbe yemişseniz,

(1) İbn Kesir, "... kâfirleri mahv etsin diye..." ifadesini şöyle yorumlar: Zafer kazanırlarsa, taşkınlık yapıp böbürlenirler de, bu, yakıp yıkmalarına ve tahrip etmelerine, mahv ve yok olmalarına sebep olur.

(2) Gezin, düşünün, anlayın!

düşmanlarınız da benzer bir darbe Bedir'de yemişlerdi.

Savaş böyledir, bir keresinde yener, diğerindeyse yenilebilirsiniz. Bu, Rabbinizin kânunlarından bir kânundur. İşte "O günleri biz, insanlar arasında çevirip duruyoruz." sözünün anlamı budur. Bu anlamlı başsağlığı dilemeden sonra, Allah-u Teâlâ mü'minlere bu büyük olayın sebebini ve bundaki sırrı açıkladı: "... Allah iman edenleri ortaya çıkarsın ve sizden şehidler edinsin diye (zamanı kâh lehinize, kâh aleyhinize çevirmektedir)." Bu acı olay sayesinde mü'minlerin imanını ortaya çıkarmak için. Gerçekten de münafıklar, başkanları büyük münafık Abdullah b. Übeyy b. Selül'ün liderliğinde yoldan dönmüş, mü'minlerse yürüyüşlerini sürdürerek savaşa girmişlerdir. Böylece imanları açığa çıktı ve mü'minlerden şehidler edindi. Yetmiş kadar şehid verdiler. Başta Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) amcası Hamza b. Abdülmuttalip ve Mus'ab b. Umeyr(1) olmak üzere, dördü muhacirlerdendi. Gerisi Ensar'dandı. Allah hepsinden razı olsun. "Ve inananları (günahlarından) temizlesin diye..." Uhud Savaşı'nda takdir buyurduğu cihad ve sıkıntıyı, mü'minleri günahlarından kurtarıp, tam anlamıyla sâfi (mü'min) olsunlar diye temizledi. Kâfirleri de, varlıklarına son vermekle mahvetti.

Bu ders, mü'minlere bundan sonrasında fayda verdi de peygamberlerinin itaatinden çıkmadılar. Böylece Arap Yarımadası'nın(2) her tarafından inkârın ve kâfirlerin kokusunu bile giderinceye kadar peşpeşe zaferler kazandılar.

SONUÇ

1- Hakka dâveti yalanlayanların acı sonu, zarar-ziyan ve vebaldir.

2- Mü'min ve muttaki olanlar için, Kur'an ayetlerinde doğru yol, açıklama ve öğütler vardır.

3- Mü'minler, dünyada ve ahirette üstün olanlardır.

4- Hayat dönüşümlüdür, hal'den hale geçer. Bir ağlatır, bir güldürür. Mü'min bunları şükürle ve sabırla karşılar.

5- İmtihanlar ve belâlar, insanları pek çok açılardan; arındırır.

---

(1) Diğer iki muhacir ise, Rasûlüllah'ın (s.a.v.) halasının oğlu Abdullah b. Cahş ve Osman b. Şemmas idi.

(2) Arap Yarımadası dışında, sahabenin (r. a.) doğuda-batıda fethettiği kadarını, kendilerinden sonra ne tâbiûn, ne de başkaları fethedebilmiştir. Bu durum, Allah Teâlâ'nın onlara olan şu sözünü yerine getirmesinden başka birşey değildir: "Siz üstünsünüz..."

İÇİNDEKİLER

Kur'an-ı Kul Anlayamaz mı?.....7
Tefsiri Nasıl Okumalıyız?.....9
Önsöz.....17

FATİHA SÛRESİ
Fatiha Sûresine Giriş.....25
Allah'a Sığınmak.....27
Besmele.....28
Dua Âdâbı ve Allah'tan Yardım İsteme.....31
Allah'ın Nimetlerini İtiraf Etmek.....33
Doğru Yol ve Sapıklık.....34

BAKARA SÛRESİ
Bakara Sûresi Girişi.....37
Hurûful Mukattaa.....38
Kur'an'ın Özelliği.....39
Mü'minlerin Genel Özellikleri.....41
Kâfirlerin Halleri.....43
Münâfıkların Bellibaşlı Karakterleri.....46
Münâfıkların Hallerine Örnekler.....54
İnsanların İbâdet Görevleri.....58
Kur'an'ın Meydan Okuyuşu.....60
İnananların Müjdelenmesi.....62
Allah-u Teâlâ'nın Yaratıklarından Verdiği Bazı Örnekler.....64
Allah'ı İnkar, Ölüm ve Hayat.....67
Yeryüzü Hilafeti.....69
Allah'ın (c.c.) Âdem (a.s.)'a Öğrettikleri.....71
Meleklerin Âdem (a.s.)'a Secdesi ve Şeytan'ın Bundan Yüz Çevirmesi.....74
Âdem (a.s.)'ın Cennet'te Kalması.....76
Âdem (a.s.)'ın Yeryüzüne Gelmesi.....78
Allah'ın İsrailoğullarına Verdiği Nimetler.....80
İyiliği Emredip de Yapmamak.....83
Fravun'un Zulümleri.....88
İsrailoğullarının Tarihi Serüvenleri.....94
Musa (a.s.)'ın Tevhid Mücadelesi.....97
İman Edip Ameli Sâlih İşleyenler Cennetliktir.....101
İsrailoğullarından Alınan Söz ve Onların Tavırları.....103
Münafıkların İnananlara Karşı Tutumları.....111

Tevrat ve İncil'in Tahrif Edilmesi 114
Mü'minlerle Kâfirlerin Elde Ettikleri ve Genel Özellikleri 117
İsrailoğullarının Asılsız İddiaları 126
Harut ve Marut Adlı İki Melek 132
Ehl-i Kitabın Bazı Tutumlarından 141
Allah'ın Mescidleri 146
Allah'a Evlat İsnad Etme 148
Yahudi ve Hristiyanların Ne Şekilde Mü'minlerden Razı Olabileceği 152
İbrahim (a.s.) ve Kâbe'nin Onarımı 157
Yahudi ve Hristiyanların Bir Başka İddiası 167
Kıblenin Değiştirilmesi 172
İman, Namaz ve Sabır Üçlüsü 183
Safa ve Merve 187
Allah'ın Birliği 191
Şirke ve Haramlara Götüren Sebepler 194
İlmi Gizlemenin Cezası 203
Takva ve Hayır İşlemede Tavır 206
Hayat Kaynağı Olan Ölçü, Kısas 209
Vasiyet Etme 212
Oruç ve Takva İlişkisi 215
Allah'ın Kullarına Yakınlığı 221
Ramazan da Gecenin Durumu 223
Haksız Kazanç 226
Ramazan Hilali 228
Savaş ve Fitne 230
Haram Aylarda Savaş Durumu 232
Hacc ve Umre 234
Kalbi Bozuk, Dilleri Tatlı Olanlar 244
Her Halimizle İslama Giriş 248
Dünya Hayatının Diğer Yönü 250
İnsanlığın Konumu 253
Çile ve Cennet 256
Hayır ve Hasenatta Ölçü 257
Cihad'ın Farziyeti 258
İçki ve Kumar 263
Müşriklerle Evlenme 267
Hanımların Özel Halleri 269
Yeminlerin Durumu 273
Eşinden Ayrılmış Hanımın Durumu ve Boşanma 276
Çocuğun Emzirilmesi 288
Beyi Vefat Etmiş Hanımın Durumu 290
Mihir Konusu 294
Geçmiş Ümmetlerden Tarihi Tersler 301

Az Toplulukların Çok Toplulukları Yenme Durumu 309
Allah'ın Elçileri 314
Dinde Zorlama Yoktur 320
İbrahim (a.s.)'ın Delilleri 323
Allah'ın Yaratıcılığı 326
İman ve Kalbin Mutmain Olma Hali 329
Allah Yolunda Yapılan Harcamalar 331
Hayır ve Sadakaların Durumu 343
Hidayet Olayı 345
Faiz Yiyenlerin Halleri 349
Borçlanmalar 355
Allah Hiçbir Nefsin Çekemiyeceğini Yüklemez Prensibi 363

ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Âl-i İmrân Sûresine Giriş 369
Muhkem ve Müteşâbih Âyetler 373
Fravun'un Tavırlarından Bir Örnek 377
Dünyadaki Sevilenlerin Konumu 381
Dinde Zorlama Yoktur Prensibi 386
Amelleri Yok Edenler 391
Ehl-i Kitab'ın Başka Bir Özelliği 393
Mülk Allah'ındır 396
Kâfirler'den Dost Edinmenin Hükmü 399
Allah'ı Sevmenin Delilleri 402
Peygamberlerin Konumu 404
Meryem (a.s.) ve Oğlu İsa (a.s.) 412
İsa (a.s.)'ın Yardımcılarının Tavrı 422
Adem (a.s.) ve İsa (a.s.) 426
Ehl-i Kitap'la Aramızda Ortak Olan Kelime 428
Ehl-i Kitab'ın Mü'minlere Karşı Tutumu 432
Peygamberlerin Asil Tavırları 442
Allah'ın Lanetini Hakedenlerden Bazıları 449
Takvâya Ulaşmanın Yollarından Biri 453
İsrailoğullarından Tarihi Bir Sahne 455
Mü'minlerin Kafirlere Tâbi Olma Durumu 463
Hayırlı Ümmet Olma Özellikleri 467
Ehl-i Kitab'ın Hepsi Bir Değildir 474
Mal ve Evlatlar Kâfirlere Ahirette Fayda Sağlamaz 477
Mü'minlerden Başkasını Dost ve Sırdaş Tutmak 479
Bedir Savaşı ve İbret Dersleri 484
Allah'ın Melekler Vasıtasıyla Mü'minlere Yardım Etmesi 487
Allah ve Rasûlüne İtaat Etmek 490
Allah'ın Ümmetler İçin Süregelen Kânunu 497